M
829.711

Modern és Klasszikus irodalom

Légrády Testvérek nyomdai műintézete, Budapest.

MODERN ÉS KLASSZIKUS IRODALOM

VI.

BUDAPEST
LÉGRÁDY NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R.-T. KIADÁSA.

ESTEI BEATRICE

TÖRTÉNETI REGÉNY
HÁROM RÉSZBEN

IRTA:

Dr FARKASFALVI MAUKS ERNŐ

LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA, BUDAPEST

829.711
OR.SZ.SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
2018

LÉGRÁDY TESTVÉREK NYOMÁSA, BUDAPEST.

ELSŐ RÉSZ.

I.

Második Endre király ugy találta, hogy most már épen elég volt az otthoni sok bajból, nyomoruságból.

Megtelt az öreg király szive keserüséggel, ha azokat szépen, sorjában végigjáratta elméjében. Erre pedig bőségesen volt alkalma ezen az álmatlan késöszi éjszakán. Pihenni szeretett volna, a szokottnál korábban vonult vissza sátorába, de alig, hogy lehajtotta fejét hódprémmel bevont fekvőhelyén: ujra erőt vett rajta a töprengés. Álom sehogysem jött szemeire, pedig most már teljes és tökéletes volt körülötte a csend.

Kivül teljesen elült a tábor zsibongása, mely előbb halk ütemekben átzsongott a sátor selyemkárpitjain, elhangzott a közösen, hangosan végzett estima, elhalt a zsolozsma utolsó akkordja, azontul bátran azt hihette volna a király, hogy nem is a nagy tábor közepén, hanem palotája legbelsőbb szobáiban nyugszik selyemágyán...

Egyedül . . . Épen ez az, ami oly mérhetetlenül fanyar érzéssel töltötte el! Egy nagy, hatalmas birodalom koronás ura volt immár huszonkilencedik éve és e hosszu idő után ime most arra a meggyőződésre kellett jutnia, hogy hiába élt, hiábavaló volt az a sok jóakarat, amelyet minden emberrel, minden üggyel szemben tanusitott és hogy talán nincsen egyetlen ember, akiben teljesen megbizhatnék, aki önérdeke nélkül öszintén, szeretettel ragaszkodnék hozzája. Családja tagjai közt legkevésbbé sincs.

Ami a legutóbbi egy-két év alatt reászakadt, az még az ő viharedzett, nagy és váratlan fordulatokhoz hozzászokott lelkivilágát is megrenditette. Elvégre ötvennyolc éves volt s ebben a korban már nem viseljük el oly könnyen a nagy zökkenéseket, ha mégoly bohémek voltunk is világéletünkben.

Hogy a királyi kincstár félelmetesen üres volt: az öt nem izgatta valami különösebben. Hiszen trónralépése óta, — ugyancsak régen — sohasem volt ez másképen. Ezt tehát igazában megszokhatta. Talán éppen az hozta volna ki a sodrából, ha történetesen valami csoda folytán, vagy Béla fia birtokrequirálásai révén a királyi jó-

ságok mind visszakerülnek vala. Mondom, akkor nagy zavarba jut, ha másért nem, azért: vajjon kinek adományozza el ujra ezt vagy amazt a szép birtokot, falut, várost, avagy egész vármegyét. Megeshetett volna, hogy egyazon jószágot egymásután két hü emberének is odaadja, mert, mint ő maga mondotta: „felülmulja az emberi tehetséget, hogy mindenre, ami történt, visszaemlékezzék ...“

Egészen más bajokról volt most szó.

Fáradt pillantását végigjáratta sátora selymein, hogy elterelje, elhessegesse mélabus hangulatát. Ezerszer, nem egyszer látta már azokon a remekbehimzett, aranyból szött alakokat; mégis mindig el tudott bennök gyönyörködni ... Tizenöt éve, hogy magával hozta Damiette városából ezt a csodaszép fejedelmi sátort, fiatalabb korára: keresztes hadjáratára emlékeztette öt az . Egyik — jobboldali — fala sötétzöld selyem, ezen az égi jelek: bolygócsillagok, az évek, hónapok, napok és órák csodás képei láthatók. A szemközti fal piros barragan-szövet, ezen a három világrész ábrája látható, körülvéve a tengerekkel. Minden hegyet, folyót, várost gondosan belehimzett aranyszállal a készitője. A bal oldalfal barna triblat-posztó, ezen vörös madarak és más mindenféle állatok látszanak oly hüen, akár ha mozognának, mig a negyedik, hátsó rész fehér atlasz, a közepén Magyarország cimerével ... Áldott a kéz, amely ezt belehimezte: Istenben boldogult Jolánta királyné porló keze ... A sátortartó oszlopok anyaga hószinü elefántcsont, a sátor ajtaja rács, üvegszerüen átlátszó kigyóbőrrel légmentesen elzárva. Fenn a magasban arany sas lebeg kiterjesztett szárnyakkal: csörében izzópiros kárbunkulussal, mig karmaiban napsugárszinü topázt szorongat ...

Eh! mit ér ez a remekbekészült sátor, ha bizalmas, meghitt magányába csak a zivatarok vagy az emberek elöl lehet visszavonulni, a sziv maró bujét, bánatát azonban kénytelen-kelletlen ide is magunkkal kell hoznunk.

Álomtalan töprengésének e szomoru órájában szinte kivánta, óhajtotta Endre király: vajha legalább Dénes nádor, az a mogorva, vén medve itt volna, azzal legalább meghányná-vetné élöszóban is, amiket most elgondolt. Mert valamit kellene tenni, annyi bizonyos, de még bizonyosabb, hogy elöbb meg kell hallgatni Dénes nádor nézetét ... Ha már szegény Jolánta királyné tanácsát többé ugysem lehet kikérni, lévén félév óta az egresi kolostor sirboltjának lakója.

És mintha csak a király gondolata is parancs volna: abban a szempillantásban máris jelentette a sátorörző alabárdos, hogy Apodfia Dénes uram, a nádorispán áll az ajtó elött, ha nem terheltetnék a király ő felsége szegény szolgáját e késő órában elfogadni.

Apodfia Dénes a következő percben már királya elött állott, söt kevéssel utóbb nem is állt, hanem Endre intésére az egymásra ra-

kott, szönyeggel letakart lószörvánkosokból álló ülésen foglalt helyet, eléje pedíglen egy tele kupa balatoni bor került.

Apodfia Dénes nemcsak első tisztviselője, de ugy szegrölvégről rokona is volt a királynak. Afféle távoli, magyar sógorság volt köztök, Endre király egykori apósa, első feleségének Gertrudnak apja, IV. Berchtold meráni örgróf és Apodfia Dénes anyja testvérek voltak. Dénes nádorispán tehát a néhai Gertrud királyné első unokatestvére.

E rokonságot Endre király mindenkor szivesen elismerte és honorálta. Az a bizalmas viszony azonban, mely a király és Dénes között hosszu idö óta kifejlödött, aligha vezethetö vissza tisztán e rokonsági kötelékre. Abban Dénes egyéni tulajdonainak volt része, elsösorban annak a törhetetlen, ha szabad ugy mondanunk: kutyahüségnek, melyet e máskülönben zord és erőszakos ember, az ingadozó jellemü és tetteiben nem mindig tiszteletet gerjesztő Endre iránt minden körülmények között tanusitott.

Bár Endre elöbb maga kivánta, bárha magányában valaki felkeresné, most, hivének váratlan megjelenése aggodalommal töltötte el. Amennyire optimista volt régebben, annyira az ellenkező végletbe csapott át az utóbbi idök folytonos balszerencséjének behatása alatt. El lévén készülve ismét valami rosszra, óvatosan tudakolta, mi hozta a nádort e kései órában szine elé.

De Dénes arcvonásai ezuttal nem árultak el semmi baljóslatu jelet. Ellenkezőleg: valami kedélyes bonhomiát tükröztek vissza, már amennyire ez „erőszakos, elbizakodott vén medvénél“ ilyenről szó lehet.

— Minek örülsz ugy, Dénes hivem? — kérdezte a király, észrevéve ennek jó kedvét. — Talán ujra kivilágitást rendez Frigyes kománk a tulparton? Nem elég, hogy tegnap Dévényt felégette, ma talán Pozsony kerül sorra? No, de Istenemre, adósai mi sem maradunk!

— Csodálkozni fogsz, uram király, jobb hirt hozok: az ellenkezőt. Az ifju király, Béla sátorából jövök, aki — szinte hihetetlen — hivatott. Biztos értesülései vannak, hogy az osztrák békülni akar. Mi viszi erre, mi nem, ma még ki tudhatná? Valamelyik kémünk uszott vissza szerencsésen a Dunán, az hozta a hirt, hogy holnap már itt lesz a békekövetség. Nyugodtan alhatunk, uram király: csel nincs mögötte.

Endre figyelme egyszerre fel volt csigázva. De nem az osztrák hadjárat ügye iránt, annak sorsa komolyan egy pillanatig sem aggasztotta. Mikor nem bánt el a magyar az osztrákkal? Frigyes herceg kis ember ahhoz, hogy apró tüszurásoknál egyébre is képes lenne, a jelen hadjárat csak játék. Ha béke lesz: ugy is jó. Más ingerelte fel kiváncsiságát.

— Béla fiam hivatott téged? — kérdezte nyomatékkal.

— Magam sem hittem benne először. Bolondot járatnak velem azok a tacskó apródok — gondoltam — majd összetöröm a csontját a gézenguz Sükösdnek, de mikor maga druszám, az erdélyi vajda, a „nagyorru" Dénes jött értem, láttam, hogy ennek fele sem tréfa. Mentem.

— Kiket találtál Béla sátrában?

— Akiket bár inkább ebek harmincadán látnék, mind ott lebzseltek: a kancsal Mátyás uram, Béla kancellárja, a löcslábu Pócs, a tárnokmester, a röt Lukács, a szörényi bán, még Dénes vajda is visszajött velem, hiszen a nagy orrát csak bele kell ütnie mindenbe. Ott tanácskoztak azon mód frissen, a legujabb hir felett.

— Azért hivattak hát, hogy veled üzenjék meg nekem?

— Nem csupán azért. Hanem az ifju király — ugy vettem ki szavából — kapva-kap a békeajánlaton, ha azt osztrák Frigyes megteszi. De mert érzi, hogy ezt a háborut voltaképen az ő családját ért sérelem miatt inditottuk, kényes a helyzete, s tudni, fürkészni akarta általam, mit mondana ehhez királyi atyjaura. S mivel tudja, hogy az én szegény szavam olykor nem talál itt süket fülekre: egyenesen azzal bizott meg, hogy felségedet a békekövetség kedvező fogadására kérjem fel.

— S miért akar Béla fiam most mindenáron békülni?

— Hogy eleget tehessünk a — biboros uramnak!

Endre király szinte felpattant e szavakra fekvőhelyéről, akárha skorpió csipte volna meg. Döbbenet, több: rémület tükröződött vissza harcedzett vonásain. Hosszu, őszbejátszó szakálla is remegett, annyira felindult a király.

— Akkor — hebegte tompán, megadással — akkor meg kell hát kötnünk a békét. Egyébként — tette hozzá, mintha máris megbánta volna hirtelen beleegyezését — mint gondolkozol te e dolog felöl?

— Meg kell azt kötnünk, uram király, magam is ammondó vagyok. Mert igaz, hogy — hiszen nyiltan beszélünk — igy sem tehetünk eleget mindannak, amit a biboros uramnak igérnünk kellett, de valamit csak próbálhatunk, hogy ugy tessék-lássék. Ám, ha tovább tart a háboru: akkor meg egyenesen lehetetlen lesz egyetlen girát, egyetlen dénárt, vagy penzát is megadni az egyházaknak, a sótartozás fejében... Aztán jön a husvét szent ünnepe és vele az interdictum . . .

— És nem szólalnak meg majd a feltámadás harangjai, nem viszik — fényes processzióban — körül a megdicsölt Üdvözitő szobrát, egész Magyarország egy néma, nagypénteki temető lesz, — folytatta Endre király nekikeseredve. Zárt ajtókra talál az imádkozni készülő nép Isten egyházában... Rettenetes, rettenetes!

— Ha most ez a háboru nem jön közbe: sikerülne a sótartozás egy részét az egyházaknak megadnunk, ezzel aztán beérné, leg-

alább egyelőre, Jakab biboros uram ömagassága és a fenyegető veszedelmet, elodázhatnánk a szent király ünnepéig. Addig meg majd gondoskodnám valamiről, Dénes nádornak kifogyhatatlanok a forrásai. Megsarcolom, megfenyegetem a szaracénokat, — vigasztalgatta a nádor. — Voltaképen, ha Béla király nem átall megbékülni Frigyessel, mi okunk volna nekünk azt ellenezni? Nyilvánvaló, hogy Felséged menye, a görög császár ur leánya instigálta férjét a háborura. Ő nem tudta elviselni a sértést, amit Frigyes herceg hites feleségén, az ő növérén elkövetett, midőn három évi gyermektelen házasság után elüzte. „Egy Laskaris Zsófiát eltaszit egy osztrák herceg, holott örülnie kellene, ha Bizánc császári háza leereszkedik hozzá s házassági frigyre adja hozzá egy fenséges leánysarját...“ Nemde, ezt hajtogatta váltig Mária királyasszony? Ezért duljuk, pusztitjuk Stiriát, Ausztriát hónapok óta, nem saját gyönyörüségünkre. Nekünk égetőbb lett volna az orosz ellen menni, Endre herceget segiteni. Ha tehát az ifju király maga megelégelte a harcot, és van mód azt tisztességgel abbahagyni, tegyük vissza hüvelyébe kardunkat, még mielőtt Mária királyné ráér azt ujra kicsiholni onnan.

A királyt nem nagyon érdekelte ez a fejtegetés. Unottan bólintott igent. Hanem az előbbi tárgyra csak ujra visszatért. Látszott, hogy az gyakorolja rá a legmélyebb benyomást.

— Dénes, — mondotta bágyadtan, szomoruan — fele királyságomat inkább odaadnám, csak az ujabb interdictumot el tudjam háritani erről a szerencsétlen országról... Rettenetes lenne ez az ujabb megalázás. Nem volt-e még elég az a világraszóló szégyen, amelyet rám a jeruzsálemi királyra, az egyház engedelmes fiára, a szent sir fegyveres védelmezőjére hozott most másfél éve saját alattvalóm, Róbert érsek, amikor tilalom alá vetette az egész országot és leghübb tanácsosaimat, külön névszerint is? Te is köztük voltál... Barcfia Miklós éppen hogy elkerülte. Söt kicsibe mult, hogy engem, a koronás királyt és családomat bele nem értett a nagy interdictumba.

A király egyre jobban belelovalta magát ebbe a kellemetlen tárgyba. Kezdetben inkább bánatosan beszélt, de hangja egyre szenvedélyesebbé vált, mig végül most valóságos felháborodás vett rajta erőt. Igazi francia természet volt: könnyüvérü, sanguinikus. Anyja, Chatillon Ágnes királyné vére lüktetett benne. Homlokán kidagadtak az erek, ugy, hogy maga Dénes nádor is aggódni kezdett. Ami egyébként nem gátolta a flegmatikus embert, hogy fel ne hörpintsen néhány kortyot az előtte álló borból. Önserlegből ivott, a táborozásnál ez is megtette. Csak azután kezdte csitítani a királyt, mondogatva, inkább mormogva, hogy igy, meg amugy, az már szerencsésen lemult rólunk.

De Endre nem hagyta magát eszmemenetéből kizavarni.

— Hiszen ez megeshetett egy Hohenstaufennel, II. Frigyessel,

aki egész életében kifejezett ellensége volt a pápának, akinek a rőtszakállu öregapja is már háborut viselt Róma ellen, de még azt is a pápa közösitette ki, nem saját alattvalója. De hogy jutok én hozzá, aki istenfélö voltam, mióta eszemet tudom? Hogy azok a hitetlen, de sokpénzü szaracénok egy kicsit a nyakunkra nöttek? Hogy nem tudjuk öket nélkülözni, lerázni? Hát én vagyok ennek az oka? Vannak dolgok, melyek felülmulják az emberi tehetséget...

Apodfia Dénes uram nem tudott elfojtani egy hatalmas ásitást. Hiszen szó, ami szó, mindezek igazán vérlázitó dolgok voltak, csakhogy mindezeket már legalább harmincötször hallotta ugyanigy a király szájából. Nem uj dolgok ezek többé...

— Igaz, hogy ezt a dolgot aztán valahogy, nagynehezen rendbehoztuk, — folytatta a király. De mi mindent kellett ennek fejében megigérnünk! Az a Pecorari Jakab, a pápa biboros követe, akinek kiküldetését magunk sürgettük, — hiszen te magad jártál eziránt Rómában — mégis csak rettentö ember. Azt nem lehet kielégiteni semmivel, a vesékig belelát az emberbe és a végletekig tisztázni akar minden kellemetlen kérdést. Te tudod, mennyire kerültem a vele való személyes találkozást, csakhogy hiába fei ne izgassam magam. Hiába üzentem neki a legplauzibilisebb kifogásokat, semmi nem használt, nem tudtam elöle elmenekülni. Nem volt elég, hogy azonmód hadrakeltemben, Holics felé vonulva, a beregi erdöben esküvel megigértem a szaracén ügynek és a sótartozásnak az ö kivánsága szerint való rendezését, még külön is találkoznom kellett vele az abonyi konventben.

A nádor most már megadó türelemmel hallgatta a koronás szónokot. Annak erös felháborodása elmult, az utóbbiakat inkább okoskodásképen mondta. Most már nem kellett félteni a gutaütéstöl.

— Ott pedig még többet igértünk, felséges uram, — vette át a szót Dénes nádor, — csakhogy a királyt lélekzethez juttassa és az annyira ismert, annyira elcsépelt tárgynak végét vesse — többet, mint amennyit meg lehet tartani! Pedig a praenestei biboros uram nem tréfál ám! Ha a jövö husvétig az összes királyi igéretek teljesedésbe nem mennek, következik az ujabb egyházi tilalom. Ebbe már — mint mondotta — a királyi családot is belefoglalná. Talán még a szentéletü Kálmán herceget s angyali nejét, Salomét is. No, de addig sok idö van hátra, és „qui habet tempus, habet vitam." Állunk elébe, és ha minden igéretünket nem is, (ki is emlékeznék mindannyira?) egyet-kettöt, azokat, amiket irásba foglaltak, majd csak betartjuk, ha most békét köthetünk Frigyessel.

— Hm! A szaracénusok dolgát gondolod? Hogy legyünk most urrá felettök, mikor évtizedekig dédelgettük öket? Hiszen pénzükre szükségünk volt! Az egyházak sójárandóságát talán, talán tudjuk rendezni... De az elmaradt sóért való tizezer girányi tartozást, azt

meg éppenséggel sehogy sem tudjuk elöteremteni, föleg, szaracénok nélkül! Aztán jön — a fekete husvét!

De Apodfia Dénes arca hirtelen felragyogott, világos jeleül annak, hogy a megoldást már kieszelte gyorsjárásu agyában. Ilyenkor aztán nem volt többé közlékeny, még királyával szemben sem. Inkább csak sejteni engedte terveit, amelyek nem mindig voltak egészen arra valók, hogy dicsekedhessék velök. El akart rövidesen köszönni, a király azonban még visszatartotta.

— Látom, hogy könnyebb oldaláról fogod fel a dolgot — mondotta. — Látok a lelkedbe, Dénes s érzem, hogy terved már van, és nem aggódol. Ez engem is némiképen megnyugtat. Csak aztán ne lőjj tul a célon, mint János pozsonyi prépost uram esetében tetted, huszonhétben.

Dénes nádor nem igen szerette, ha erre emlékeztették. Ez az eset akkoriban, 1227-ben a nádorságába került. Amilyen kurtán, erőszakosan bánt ugyanis mindenkivel, a tiszteletreméltó papságot sem vette ki e szokása alól és amikor János prépost valami dézsma vitás ügyében okoskodott, a nádor egy embere, — se szó, se beszéd, a tisztes főpapot felpofozta. Dénes hiába mosakodott akkor, hogy ez a tulbuzgóság tudtán, akaratán kivül történt, a közvélemény annyira felzudult ellene, hogy a király kénytelen volt leghübb nádorát elbocsátani s helyette a nagyon is közepes tehetségü Majsot kinevezni. Csak 31-ben a diadalmas ladoméri hadjárat után tudta Endre király e nélkülözhetlen emberét ismét a nádori méltóságba becsempészni, amelyre különben ugyszólva örökség jogán is rátermett, lévén nagyatyja, az öreg Ombod, még III. István bánja és nádora, apja pedig III. Béláé.

Illusztris zászlósuri családból származott ez a vaskezü, de romlott korában erkölcseiben is korrupt ember, akinek azonban minden büne mellett kimagasló erénye volt nagy eszén kivül törhetlen ragaszkodása királyához, kinek érdekeiért minden eszközzel jónak látta sikra szállani. Hogy amellett maga felé is sokszor hajlott a keze, ebben a korban lehetett-e másképen?

— Hát odáig nem megyünk, Lőrinc öcsémet se utánozzuk, tüzijáték nélkül is elökeritjük a sópénzt. Csak egy kicsit megszoritjuk a szaracénusokat.

Erre a király már el is mosolyodott. A Lőrinc uram tüzijátéka ugyan nem volt nevetni való dolog, tulment az még a János prépost esetén is, de mikor olyan igazi bonhomiával tudta Dénes ezt emlékezetébe idézni...

Az emlitett Lőrinc még kurucabb ember volt bátyjánál, a nádornál is. Drávántuli, gerecsei ispán volt, de oly rosszul gazdálkodott a megyéjében, hogy Kálmán herceg kénytelen volt öt letenni. Dénes azonban közbenjárt érte és a podgoricai ispánságot eszkö-

zölte ki neki. Ott pedig a vár huszonnégy falujá t felégette és két templomot, melyekben pénzt gyanitott, feldult.

— Csak óvatosan, Dénes, nehogy bajunk legyen belöle. Öreg ember vagyok már én, igen sokat éltem. Kevés hátralevő napjaimban nem szeretnék már uj embereket magam körül látni. Pedig, ha valamit elhibázunk, a te fejed lesz az első, melyet a ravasz Pecorari követelni fog tölem. Én meg már nem akarok más nádort. Hiszen látod: ugy szeretlek, mint testvéremet.

Dénes nádort — minden hüsége mellett is — mosolyra késztette ez az érzelmes nyilatkozat. Ha a király ugy értelmezné most is a testvéri szeretetet, mint néhai jó Imre királlyal szemben tette: akkor Dénes uram bizonyára nem kérne belöle.

Amint igy, alig észrevehetöleg elmosolyodott; volt valami az arcában, amit ma mefisztói vonásnak neveznénk s ami talán egyedül zavarta harmoniáját e klasszikusan szép, alkonyodó korában is üde ösmagyar arcnak.

— Hiszen talán csak nem akar a biboros uram végleg Magyarországon letelepedni — vetette oda a nádor. — Idestova egy éve, hogy megjött, bizony no, hogy szedhetné már a sátorfáját. Csak azt tudnám kivenni belöle, mikor készül haza... Valamivel haza kellene bolonditani, régen gondolkozom ezen.

— Már pedig azt ki nem füstöljük innen öt esztendeig sem. Ugy rendezkedett be nálunk, mintha ö volna az esztergomi érsek, Róbert, az igazi meg csak legfellebb a sekrestyése. Hiszen jó, jó, ha azt vizsgálgatja, történtek-e Lukács érsek sirjánál csodák, ebben ne is zavarja senki. De rendelkezik ö mindenben, ami nem is öt illetné. Csak az imént itélkezett Fábián lovag felett, akit Uriás, a szentmártoni apát panaszolt be nála. Bertalant, a pécsi püspököt, kit magam küldtem követségbe Spanyolországba, távolléte alatt függesztette fel állásától. Hova lesz a királyi tekintély, ha ilyenek történhetnek?

— Tudok én annál rosszabbat is — mondotta a nádor, de nem jó erről beszélni. Nem is a királynak: a rokonnak mondom. Nem tetszik nekem, hogy Albert ur, a biboros káplánja ujabban olyan sok levelet hordoz az ifju királynak. De ne szólj szám, nem fáj fejem.

Dénes nádor szókimondó, de nem szószátyár ember volt. Nem akarta ö az apa s fiu közt a viszály magvát elhinteni (ugyis régen termésbe szökkent az már), de sajátmaga védelmére jónak látta Endre szemeit kissé felnyitni. Mert annyit tudott: ha Endre meghal, vagy bukik: a másik percben ö is vagy a vérpadon, vagy valamely vár kazamattáiban találja magát, mert Béla király nem szenvedheti a „rokont."

Ám az öreg királynak ezzel aztán alaposan elrontotta nemcsak a kedvét, hanem az egész éjszakáját is. Hogy ez a rettenetes biboros még az ö megrontására is törekszik! Mert hiszen nyilván-

való, hogy azért tárgyal Bélával titokban, mert őt, az öreg királyt, már csak máról-holnapra való, elhanyagolható tényezőnek tartja, aki nem is számit, Béláé pedig a jövő. Már pedig Endre király világéletében görcsösen ragaszkodott a hatalomhoz. Elég baja volt vele, amig megszerezte.

Boszuságában, hirtelen meglepetésében pár pillanatig szótlanul gondolkodott, Dénes nádor pedig — mint aki már jól végezte a dolgát, hirtelen elköszönt, elment.

*

A király szemére pedig most már még kevesbbé jött álom, mint eddig. A fekete husvét biztos előérzete tehát nem elég, azonkivül más bajok is fenyegetnek.

Még jobban eltelt az öreg király szive keserüséggel, ha fiaira gondolt. Bélával, koronája örökösével, ugy látszott, mintha a jelen pillanatban teljes egyetértésben volna: ime, a biboros ezt is ujra megzavarja. Bizonyos, hogy Béla kapva-kap az alkalmon, hogy atyját ismét háttérbe szoritsa... Ki tudja, az osztrákkal kötendő békének is micsoda hátsó okai vannak?

Ugy érezte a szegény öreg király: az események urrá lettek felette, nem ő irányitja sorsa kerekének küllöit, a végzet vonszolja öt, szeszélye szerint. Az akaraterő sohasem tartozott Endre királyunk erényei közé.

Béla fiától, kiben saját lényének legabszolutabb ellentétét érezte, a lelke mélyén irtózott. A közelmult tapasztalatai teljesen lehütötték az apa és fiu közötti igaz szeretetet. Hogyan feledhette volna el neki, hogy egykor élére állt az elégedetleneknek, azoknak, akik — Béla vezetése alatt — kicsikartak töle, jobb meggyőződése ellenére annyiféle rendszabályt, törvényt, egyezményt. Hogyan nézhette volna el, hogy legjobb embereit: Dénest, Barcfia Miklóst és másokat halálosan gyülöli és magát még önmagánál is kapzsibb emberekkel veszi körül, kiket, mihelyt trónra jut, kétségtelenül az ország vezető állásaiba helyez, akik, Bélával együtt bizonyára mohón várják már ezt a pillanatot.

Mindentöl eltekintve: Endre a sziv, a kedély embere volt, Béla a rideg számitásé. Endre — minden árnyoldalai mellett — barátságos, meleg, emberszerető, Béla szigoru, gögös, megközelithetlen.

Nem sokkal érezte közelebb magához Kálmán fiát sem. Azokban a hosszas viszálykodásokban, melyeket a lefolyt években a király Béla fiával folytatott, Kálmán eléggé kimutatta, hogy inkább bátyja álláspontját helvesli, mint atyjáét. Egyébként pedig nem is az az ember, akinek bonyolult országos dolgokhoz érzéke lenne, aki atyját véleménnyel, tanáccsal gyámolithatná. Ahol hadakozásról van szó: ott Kálmán páratlan és pótolhatatlan (Béla ebben kontár), vitézsége máris európai hirü, a csatatéren kivül azonban csakis a

jócselekedetek gyakorlásában, áhitatának elvégzésében merül ki tevékenysége, amelyekben bármely szerzetesnél nagyobb tökéletességet tudott elérni.

Harmadik fia, Endre állott talán legközelebb atyja lelkéhez. Ő azonban még nagyon is kiforratlan, csélcsap, afféle „enfant terrible." Komolyan számításba venni nem lehet. Tulheves vérmérsékletének nagyon is le kellene csillapodnia, különben nem lesz jó vége. Holicsban sem igen tud boldogulni.

De hát valakinek csak kell lennie, aki öregségére meleggé, kedélyessé tegye számára a családi otthont, ha folytonos harcaiból olykor-olykor hazatér? Akihez igaz bizalommal fordulhatna, aki őt biztatni, nyugtatni, tanácsaival gyámolitani tudná? Leánya, Jolánta, maholnap eladósorba kerül, máris titkon menyasszonya Jakab arragoniai királynak. Talán Dénes nádor? E gondolatra Endre király maga is elmosolyodott. Hiszen bármennyire is szerette ezt a hivét, de elvégre ez az ember minden inkább, mint kedélyes... Egy aranyember, hüség tekintetében, egyébként egy elbizakodott, erőszakos vén medve!

A teljes lelki egyedüllétet meg nem tudta Endre király elképzelni. Azt kibirják erős egyéniségek, de ő sokkal önállótlanabb, sokkal ingadozóbb volt egész életében, sokkal inkább rábizta magát másoknak, esetleg nejének, vezetésére, semhogy most, öregségére önmagában találhassa meg az erő forrását.

És itt ujra előtört a legfájóbb seb, a legérzékenyebb veszteség emléke. Alig pár hónapja, virágos május idején, temette el imádva szeretett nejét, Jolánta királynét. Szép halála volt az Istenben boldogultnak. Maga a pápai követ, Pecorari Jakab praenestei biboros is ott volt halálos ágyánál, ő oldozta fel, — ha voltak — büneitől, ő nyujtotta a haldokló királyné ajkaihoz utolsó csókra a feszületet. De akármilyen szép is a halál: mégis csak elmulás az és a mosolygó, szelid, okos hitvestárs örökre eltünt férje oldala mellől . . .

Endre király, ha erre a rettentő pillanatra visszagondolt, nem tudott fájdalmának gátat vetni. Harcedzett férfi létére akárhányszor azon kapta magát rajta, hogy könnyezik, mint az asszonyok szoktak. Puha, érzékeny szive volt és a családias, meleg otthont mindenekfelett szerette.

Azonkivül: nemcsak hitvese, tanácsadója, vigasztalója, jó szelleme, jó és balsorsban mindene volt ez az áldottlelkü nő, kitől tizenhat évi együttlét után most, öregségére, kellett elbucsuznia. Hogyan viselje el ezt a magányt most ő, ki mindig nejeinek befolyása alatt állott? Első neje, a büszke, hideg, erőszakos meráni Gertrud volt irányitója uralkodása első éveiben, bele is vitte Endrét sok visszás, kinos, áldatlan helyzetbe, intézkedésbe. Majd, amikor ez a királyné áldozatául esett ama gyászos összeesküvésnek: három évi özvegység

után nőül vette Courtenay Péternek, a francia királyi ház sarjának leányát, Jolántát, — Julist — ahogy Endre király öt nevezgette.

Jolánta királyné ugyszólván mindenben ellentéte volt Gertrudnak, mégis az a bensőséges, meleg szeretet, mely a királyi házastársak között kifejlödött, talán felülmulta a Gertruddal való házaséletét is, pedig az is igen boldog volt. II. Endre királyunk mintha egyenesen férjnek lett volna teremtve. Jolánta a királyi család örangyala volt, mennyei szelidsége nem engedte, hogy részt kérjen magának az országos dolgokban való szereplésből. Politikába ő sohasem avatkozott, előtérbe nem lépett, tisztán és egyedül férjének és családjának élt. Palástolta, ahol tudta, férje gyarlóságait. Mostohagyermekei, a férfias lelkü Gertrud büszke szülöttei épenugy tisztelték, mint férje és mint egyetlen leánya, Jolánta. Amikor pedig szemét behunyta, bőségesen megsiratta az egész királyi udvar, az egész ország.

Endre király lelki szemei előtt megelevenedett az a rettentő pillanat, amikor Róbert érsek érctelen, fakó hangján ünnepélyesen elkezdte halotti beszédét a koporsó felett: „Látjátok, feleim szemetekkel, mik vagyunk; bizony por és hamu vagyunk...“ Harminchat éves volt a fiatal királyasszony és máris el kellett mennie oda, ahonnan nincs visszatérés...

Ha ezekhez a szomoru emlékekhez, bajokhoz még hozzávette azt a minapában hallott, de komolvan szinte el sem hihető hirt, hogy néhány pártoskodó, elégedetlen főur — nem is Bélát, még csak nem is a Görögországba szakadt Géza herceg sarjait — akik végre is mégis csak igazi Árpádfiak, de egyenesen Frigyes osztrák herceget akarják a magyar trónra segiteni, akkor épen megelégelhette azt a sok mindenféle gondot, kellemetlenséget és megérlelödött benne a vágy: egyszer ugy istenigazában faképnél hagyni az itthoni ügyeket és kimenekülni messze, idegenbe egy kis időre, ahova nem kisérné azoknak árnyéka, hanem felüdülne a szive, lelke és feledtené, hogy .... király!

Az álom, ha késve is, mégis csak elnyomta az öreg királyt. De milyen álom volt ez! Tele nyugtalansággal, viziókkal. Visszaálmodta magát tizenöt év előtti időkbe, amikor hadaival a Szentföldön járt és visszatértében rettenetes vihar érte utól a tengeren...

A zaklatott lélek nehéz álomképei oly élethüvé tudták tenni az akkori helyzetet, mintha most is abban volna és szoronganá a halálos veszedelem. Bögve, zugva tornyosultak körüle a viharvert tenger hullámai, gályája pehelyként himbálódzott a végtelen vizeken, messzire elsodorva a többi hajóktól, melyeknek utasai egyébként époly tehetetlenül hányódtak tova, mint ő...

Végső szorongattatásában a mennyek minden szentjeihez fordult, Istennek ajánlva itt veszendő lelkét. Egyszerre a viharzó felhőzetből előtünik egy fényes, fenséges szent, püspöksüveggel, mártir pálmaággal...Gellért az, az első csanádi püspök, Endre király rög-

tön felismeri: a fehérvári székesegyház freskói között látta ezt a magasztos alakot.

Ime, közeledik feléje, karját fenyegetően emelve fel, ajkán valami szózat kel: hallani talán nem is, csak sejteni lehet: mit mond; inkább gondolatátvitel révén szuggerálja a királynak kívánságát. Igen, megteszi Endre, csak ez egyszer mentse meg öt a fényességes nagy szent, igen, elküldi ezentul évente Ravennába azt a 35 ezüst márkát, amit még Szent István király rendelt mint alapitványt a Péter-templom megujitása céljából, de az utána következő magyar királyok többé küldeni elmulasztottak... Nemcsak megküldi, hanem ő maga is elzarándokol Szent Gellért tiszteletére Ravennába s az ottani San Apollinare-templomban mond hálaimát a mennyei hatalmakhoz, csak most az egyszer szabaditsák öt ki a veszedelemből.

Ez az akkor látott álom ismétlödött most, 15 év multán; a tengeri vihar ugyan akkor igazi, most csak álmodott volt, Gellért magatartása azonban most határozottan még sokkal fenyegetőbb, ami nem is csoda, hiszen a ravennai zarándoklattal még mindig adós maradt II. Endre király.

Amint kora hajnalban a tábori kürtök harsanására — szokás szerint — felébredt: visszaidézve ezt az álmot emlékezetébe, már tudta is, hogyan fogja néhány hétre cserbenhagyni az itthoni nyomoruságot: elzarándokol Ravennába, lerója tizenöt év óta fennálló tartozását Szent Gellértnek. Egész felviditotta öt ez az életrevaló gondolat és szokatlanul vidáman nézett elébe — reggeli forró méhsöre mellett — az ujabb nap eseményeinek...

Ezen a napon pedig csakugyan megérkeztek Frigyes herceg békekövetei. Maga Béla vezette öket felséges atyja elébe. Nem is kellett hosszu tanácskozás, okoskodás, az volt a dolog veleje: hogy hát voltaképen miért is pusztitsuk mi most egymást, mikor arra semmi komoly ok nincs? Endre is, Béla is belátták ezt, a békekövetséget gazdagon megajándékozva bocsátották vissza Frigyes táborába.

Pár nap mlva pedig a fejedelmi ellenfelek „fecerunt magnum áldomás," Endrét, Bélát Németujhelyen találjuk nagy vigasságban, mint Frigyes vendégeit, amire aztán ök is megmutatták, mire képes a magyar, ha vendégszeretetről van szó: két héttel a németujhelyi napok után ök, Endre és Béla ünnepelték Frigyest vendégük gyanánt Székesfehérvárott és „Hencidától Bonchidáig folyt a lé." Maga Kálmán herceg is táncra perdült egy osztrák udvari menyecskével, nem törödve azzal, hogy felesége, a kegyes életü Salome mily rettenetes megrovásban részesiti majd érte.

Az osztrákkal tehát — egyelöre béke volt, Endre király egyik, — igaz, hogy legkisebb — baját szerencsésen lerázta a nyakáról.

II.

Dénes nádornak már a Frigyes-féle vendégnapok idején kezdett erősen feltünni, hogy a király, valahányszor szót vált vele, egyre harmadévi olaszországi utazásának részletei felöl kérdezösködik.

— Mi a macskát akarhat az öreg felség belőlem ezzel kivasalni? — gondolta magában a mogorva vén medve. — Talán mindenáron azt akarja, hogy valami talián fehérszeméllyel való gáláns kalandomat tálaljam ki neki... De hiszen vén már az én fejem még ahhoz is, hogy ilyeneket kifundáljak, nem hogy valójában is megcselekedtem légyen... Rég voltam én szoknyavadász! Talán igaz se volt... Apage Satanas! Ez az egy hibám már igazán nincs meg!

Ilyeneket forgatott elméjében akkor is, amint a vidám napok után elbucsuzó Frigyest Endrével, Bélával s néhány országnagy társával csaknem a határig kisérve, visszafordultak és lassan lovagolgatva, Fejérvár felé közeledtek.

A király és fia messze elkerültek egymástól. Béla az ő hü embereitől, a jövő gárdájától körülvéve jó messzire járt már elöl, amikor Endre lova még hátul poroszkált és maradozott. Most már elment a vendég, nem volt szükség többé mutatni az apa és fiu közötti nagy egyetértést: mehetett minden a régi mederben.

A királyt meg a saját emberei vették körül. Ott lépdelt a csoportban keselylován Barcfia Miklós, a hüséges tárnokmester, élénken vitatkozva Pok Móric főétekfogóval. Mögöttük Bágyon főpohárnok meggyszinü mentéje piroslott, mig Apafia Mihály, a fölovászmester, csaknem álombamerülten bóbiskolt szürkéjén. Mindnyájuknál délcegebben ülte meg lovát az elmaradhatatlan Dénes nádor.

Endre még közelebb szólitotta maga mellé hivét, mire a többi urak — illő tisztelettel — pár lépésre hátramaradtak.

— Mondd csak nádorom, hol is pihentetek meg Lombardiában, amikor Itáliában jártál? Máris elfelejtettem azt a csodálatos városnevet...

— Mirandola lehetett, felség... aztán Lendinara... amint Parmából Padovába utaztam, visszafelé. Igaz, hogy nem ez annak a rendes utja, kissé erősen jobbra tértem el, de Felséged tudja, megvolt ennek a maga oka.

Dénes nádor iparkodott ezeket elfogulatlan, szolgálatkész hangon elmondani, holott legjobban szerette volna fogait csikorgatni és — harapni. Annyira unta már a királynak örökké az itáliai ut körül forgó, a vesékig ható kérdezösködéseit. Nincs az a parányi részlete az ő — eléggé egyhangu — utjának, amelyet már legalább százszor el ne mondott volna... De hát — gondolta — ilyen az öreg ember. Makacsul megragad valami az elméjében, végre rögeszméjévé válik...

Kezdte félteni a királyt a meghibbanástól.

De a következő percben majdnem ő fordult le lováról meglepetésében, amikor a király egész határozott hangon jelentette ki neki:

— Hát ott fogunk majd mi is megpihenni, ha Isten segítségével két hét mulva arra utazunk... Abban az „albergoban", ahol az a kalandod volt a skorpióval.

Felelet helyett némán meresztette szemeit a királyra. Hideg borzongás futotta át Dénest... Vajjon olyan hamar beteljesedett volna, amit ő csak sejteni is alig mert, hogy Endre elméje elborult... Pedig bolond még nem akadt eddig az Árpádok között...

Az élénk, sanguinikus király fel sem vette Dénes rémületteljes hallgatását. Önmagának tetszelegve folytatta tovább:

— Elhatároztam, hogy elmegyek Ravennába. Neked is velem kell jönnöd. Utba ejtjük Schinella János uramat, a spalatói podestát, János, Guidó és Henrik hiveimet, a vegliai comeseket, a velencei doget, Tiepolo Jakabot (igaz, hogy ghibellin az istenadta, de nekem jó ismerősöm, aztán mi közöm a politikájához?), az estei udvart és másokat...

— Rómába készül Felséged? És — és — a biboros? — kérdezte csaknem hebegve Dénes, aki Endrének mindenféle szeszélyét átélte már, de ekkora könnyed hirtelenséget egy öreg ember elhatározásában még nem látott.

— Azt nem mondtam. Rómában voltál — harmadéve — te, ebből elég ennyi. Én csak Ravennáig megyek. Megtréfálom Jakab biboros uramat. Ő ugyis befészkelte magát az országban, csinálja hát a dolgát nélkülem, ahogy tudja. Meg Bélával. Talán még rendbe is hozzák az ügyeket, amihez mi nem értünk... ugye, Dénes?

De Dénes nádornak semmiképpen nem állt inyére a dolog. Ő tovább látott, mint uralkodója. Erőszakos, korrupt ember volt, de könnyelmü mégsem akart lenni.

— Felség — mondotta meggyőződéssel — én itthon maradok.

— És miért? — kérdezte a király szinte megütödve.

— Hogy Felséged annál gondtalanabbul élvezhesse az itáliai ut örömeit. Valamelyikünknek itt kell maradnia, ha nem akarjuk, hogy távollétünkben ellenfeleink kerekedjenek felül. Ha a biboros számára Béla király hozza rendbe az ország és egyház ügyeit, akkor Felséged királyi tekintélyét örökre sárba tiporták. Más rendszer kerül uralomra, a mienk elbukik.

— És ha te itthon maradsz, segithetsz ezen?

— Dénes nádor keze messzire elér, mint már sokszor mondottam. Hogy a biboros kivánságai teljesüljenek, már tettem is némi lépéseket, intézkedéseket a szaracénokkal. Ha én most elmegyek, minden abbamarad, s mire visszajövünk: nem lesz többé idő husvétig meggátolni az interdictumot.

Endrének, ha csak kissé komolyan gondolkozik is, be kell vala látnia, hogy e hü embere igazat beszél. De annyira beleélte már ma-

gát tervébe, annyira izgatta a gondolat, hogy a kiállhatatlan pápai követet megtréfálja, hogy arról ember többé le nem beszélhette volna. Még Dénes nádor sem, pedig erre eddig mindig hallgatott. Hogy pedig Dénes nádort is mindenáron magával viszi, az csak természetes, ez az ember megjárta már egyszer Olaszországot, ismeri ott a járást, no, meg aztán — számára ugyis — nélkülözhetetlen.

Dénesnek — kénytelen-kelletlen — bele kellett egyeznie az emeberileg megmásithatatlanba. Gondolt ugyan még egyet-mást: mit fog élete párjának mondani... a Gábor fiut sem igen akarta itthagyni, aztán — vacogott a foga, ha eszébe jutott, hogy Béla majd rájön egy és más — nem is egészen apró — turpisságára; de mindezeken most már nem lehetett segiteni.

*

És igy történt, hogy alig pár héttel e beszélgetés után, Lombardia sikvidékén találkozunk Endre királlyal és Dénes urammal, amint lassacskán, kényelmesen, szinte gondtalanul, ráérve, városról-városra lovagolgatnak. Alig néhányan a király legszemélyesebb hivei közül — kisérték öket: egyikük a Tétény nembeli Péter, boldogult Jolánta királyné volt udvarbirája, most nyitrai ispán, majd Simon, az öreg győri ispán, egy idegen, „vendég" vitéz, ki annak idején növérével, a csodás szépségü Totával együtt otthagyva szép hazáját, Arragoniát, „Endre király jóságának hirére" jött Magyarországba. Ő is, miként Dénes nádor, részese volt 1232-ben ama követségnek, amelyet Endre az interdictum feloldása érdekében küldött a pápához, tehát már egyszer járt Itáliában. Végül a Vaja nembeli Mohor volt velök, szintén élemedett bácsi. Kivülök két apród kisérte az öregurakból álló társaságot, no, meg a kisszámu szolgaszemélyzet, egynémely lovász, csatlós és tisztes távolban a sátrakat, élelmet vivő társzekerek.

Endre király sohasem szerette a tulnagy kiséretet, azonkivül most voltaképen inkognitóban akart utazni, aminek ugyan hamar vége lett, mert még a vegliai grófok gondoskodtak róla, hogy, hogyan nem, talán galambposta utján, hogy az északitáliai udvarok mindenikénél, amelyet a király utbaejteni akart, jövetelének hire keljen. Nyilván tudták a comesek, hogy Endre ugysem veszi oly szigoruan az inkognitót és kellemesen fogja öt meglepni, ha mindenütt kész fogadtatásra talál. Az inkognitó nem is annyira Itáliának szólt, mint Magyarországnak: itthon nem lett volna szabad senkinek megtudnia, hogy voltaképen hova is utazott a király. Hadd gondolják: vadkanra ment vadászni, a máramarosi erdökbe. Máskor is megtette ezt, öregsége dacára volt annyira mozgékony.

December volt, de valami csodálatosan enyhe déli légáramlat késleltette a telet, a különben is barátságos lombard sikságon ugy ömlött el a napsugár, akár Mihálynap körül és a prémbeburkolt társaságnak ki kellett gombolkoznia, ha nem akart csuronvizesre iz-

zadni. Endre király minduntalan levette pávatollas süvegét, hogy kissé szellőztesse verejtékes tarkóját, csak magas nyestprémes gallérjával nem tudott boldogulni, addig igazgatta, addig ráncigálta, mig két ezüstgombot szerencsésen el is veszitett róla valahol Lavezzola táján... Majd megörül neki az a szegény olasz jobbágy, amelyik megtalálja.

Simon uram járt a legjobban, aki erre az utazásra egyszer ismét nemzeti öltözékét, a régit, vette fel. A spanyol viselet lám, menynyivel kényelmesebb, mint a lélekzetet fullasztó szük magyar dolmányok. Rojtozott, tarkasávos öltözéke felé könnyen borult a rövidujju, bö ganache, mely nem gátolta öt mozgásaiban, még ha térdig be is volt gombolva. Gömbölyü, golyóalaku sapkája épen elég volt, hogy kopaszodó fejét megvédje, vállgallérját és fejvédöjét nem is használta. Ugy festett kerek, ösz szakállával, akár ha a pogány mórok valami khalifája lett volna. Még csengök is voltak a ruháján, az akkori kor divatja szerint.

Az inkognitóban való utazást azonban annyiban mégis keresztülvitte Endre király, hogy nem fogadott el semmiféle kiséretet, amellyel pedig öt az egyes meglátogatott fejedelmi személyiségek, különösen a velencei doge, megtisztelni akarták, amig a legközelebbi fejedelmi udvarba ér. Épenigy szigoruan kikérte magának, hogy elébe küldjenek bármiféle fogadó küldöttségeket. Fesztelenül, időhöz kötöttség nélkül utazgatott, bár ezáltal talán sokat levont az utközbeni elszállásolásoknál nyerhető kényelméből.

A rövid decemberi nap már valamivel tulhaladt a delelöjén, amikor a társaság még jó messzire volt Estétöl, ahova — reggel még ugy remélték — alkonyat előtt, vagy legkésöbb az első esti órákban, holdvilágnál — beérnek. Kora reggel indultak el Ferrarából s az ebéd rövid idejét leszámitva, folyton lóháton voltak, itáliai utjokban már ki tudja, hányadszor. Endre király eddig, — élemedett korához képest — bámulatosan kibirta ezt a fáradságos utazást. Ám a mai — a szokottnál valamivel melegebb nap — kihozta öt a sodrából. Már a délelött folyamán is feltünt kiséretének, hogy kissé komorabb a kedélye, mint máskor, lassan, vontatottan beszél, a lovaglást is lassitja, pedig ilyenformán — szégyenszemre — hiába fogja öket ma estére várni az estei örgrof.

Alighogy Polesella falucskát elhagyták, történt valami, ami végleg kivetette öket eredeti számitásaikból. A király arca szinte halálsápadttá vált, ingadozni kezdett nyergében, jó szerencse, hogy a két oldalról odasietö Dénes és Simon fel tudták tartani, különben már-már lefordult volna lováról. Erös szédülési roham fogta el, meg kellett állapodni a Canal Bianco hidjánál.

De mit tegyenek most? Különösen mit addig, amig a lassan döcögö társzekerek öket utólérik? Hová ültessék, fektessék a királyt? A decemberi nedves, hideg földre? Hiszen akkor olyan csuzt, tüdö-

gyulladást kap, hogy soha többé haza nem kerül szép Magyarországba...

A hüséges, de gyámoltalan öreg urak szinte tanácstalanul tipegtek a király körül, akartak segiteni, talán a lelküket is odaadták volna most egy felcserért, aki megköpülyözné a királyt, vagy eret vágna rajta, de honnan keritsék azt most elö?

Egyszerre az öreg Mohor nagy buzgalommal gombolkozik kifelé, és farkasmállas mentéjét leteriti a sinylödö gyepre. Utána Simon ispán kanyaritja le spanyol köpönyegét. Dénes sem marad hátra, ö dolmányát veti le, gyüri össze és párnául készíti az elalélni készülö király feje alá. Péter uramnak nem maradt más hátra, mint betakarni a királyt a maga meleg ruháival... aztán elöszedte kiki a Ravennából hozott szent ereklyéket, mikkel az ottani barátok kedveskedtek nekik a bucsuzásnál és egymásután tartották a király ajka elé a kegyes tárgyakat csókolás végett, közben szivbeli mély áhitattal imádkozva a mennyei hatalmakhoz szeretett urukért és királyukért, az Árpádház fájának aranyágacskájáért...

Arról, hogy megfáznak: bizony, meg is feledkeztek, csak szapora tipegésük árulta el, hogy jobb szeretnének már valahol a jó meleg kandalló mellett sütkérezni.

Az azonban az öreg, jó urak egyikének sem jutott volna eszébe, amire Dethbor apród gondolt. Hozott egy jó ital vizet a Canal Biancoból, odatartotta a felséges beteg ajkához, aki jót huzott belöle s szinte láthatólag felüdült utána. A maradék vizzel pedig bedörzsölte a király homlokát, halántékait. Az öregek — csóválták erösen a fejüket ezen a sajátságos módszeren, de annyira meg voltak rökönyödve és annyira tanácstalanok voltak, hogy hagyták cselekedni, — még azt is eltürték, hogy a tiszteletlen fiu sajátkezüleg oldja meg a király ruházatát mindenütt, ahol az kissé szorosabbnak látszott.

Szerencsére a roham nem bizonyult végzetesnek, nem is volt makacs és hosszantartó. A király a friss, hideg viz behatása alatt kezdett magához térni, felnyitotta szemeit és visszatérö öntudatának elsö jele egy gyenge, de határozott mosoly volt, melyet a körülötte gyámoltalanul sürgölödö urakra vetett. Ezek pedig térdreborultak melléje és ugy csókolták kezét, ruhája szegélyét...

Még az alkonyat beállta elött talpraállott a király és lóra kivánt ülni. Arra, hogy Estét még ma elérjék, most már persze gondolni sem lehetett. De szép lassan, lépésben ellovagolni a már igen közelesö Rovigno városkába, ahol talán egy türhetö albergót találhatnak, ez kivihetönek, célszerünek és tanácsosnak látszott.

A még mindig késlekedö társzekereket be sem várva, felkerekedtek.

Utközben Dénes is, a többiek is iparkodtak a király figyelmét elterelgetni a saját állapotáról. De Endre nagyon is el volt szontyolodva.

— Másodszor esik ez meg velem — mondotta. Akkor ért először, mikor Róbert érsek interdictumának hire a fülemhez jutott. Rettentöen felindultam. Hanem akkor még Jolánta királynő áldott keze simogatta meg homlokomat. Jobban is lettem ugyan hamarosan. Hej, én édes angyali feleségem!

— Ami azt illeti, hálát adhatunk a Mindenhatónak, hiszen most is jobban lett Felséged, — vigasztalgatta Simon comes.

— Szó, ami szó, urak, köszönet érte, hogy annyit fáradoztatok körülem. Tudtam és tudom, hogy igaz hiveim vagytok, de hej, mégis csak más az, ha egy asszonyi fehér kéz szorgoskodik körülöttünk! Mi férfiak, afféle ügyetlen vén medvék vagyunk, kiváltképen öregkorunkban... De egy édes asszony!... Ej, nekem soha többé nem lesz már részem ilyen asszonyi gyengédségben. És ha harmadszor ér majd a szédülés, tudom, hogy egyuttal át is ringat az öröklétbe, még ha maga a praenestei biboros is lesz mellettem.

— No, már az inkább ne legyen ott — mondotta Dénes, hozzágondolva, hogy épen a vele való huzakodás idézhetné elö legkönnyebben a király katasztrófáját.

— Asszony, asszony — mormogta Mohor — harminc éve vagyok nélküle... azóta érzem, hogy érdemes élni. Biz én nem hajtottam volna másodszor igába fejemet...

Endre király sajátságos rosszaló pillantást vetett a beszélöre, mire ez észrevette, hogy többet mondott a kelleténél. Hiszen a királyra mondott ezáltal kritikát, aki a meráni Gertrud nehéz igája után is mihamar ujra felvette a szent házasságot. És mind a kétszer bizony meg is hajlott az asszony kormánya elött.

Dénes másképen próbálta vigasztalni.

— Uram király, régóta forgatom, rágom én már ezt a gondolatot. Mindjárt máskép menne ujra minden, ha Felséged oldalán egy vidám, mosolygós élettársat látnánk, aki bevilágitaná jóságával, szeretetével Felséged napjait. Bizony amióta Jolánta királynönk kiköltözött az élök sorából — több, mint féléve — nem is láttam mosolyogni királyomat.

— Gondolod, öreg nádorom? Ebben a korban? Világ nevetségére válnék, ha most menne el ujra az eszem — mondogatta, de mintha a meggyözödés nem eléggé csendült volna ki hangjából . . .

— Már pedig igen rosszul tenné Felséged, ha sokáig özvegyen maradna. Épen ebben a korban — hát öregkor-e az ötvennyolc év? — még jobban kellene sietni vele, mert az özvegység vénit. Mondhatom, az egész ország tetszésével találkoznék e lépés.

— Különösen Béláéval! — mondotta epésen Endre. — Mária menyemasszony volna talán a legboldogabb... A „nagyorru" druszád fujná hozzá a nászindulót...

— Látom, Felségednek megjött a régi kedve és tréfál. Jele, hogy

mi öreg medvék is csak tudtuk valahogy ápolni. De amit én javasoltam — nem tréfának gondolom azt.

— Talán bizony ki is szemeltél nekem már valakit? — kérdezte a király, aki, ha szabadkozott is ugy — ahogy a gondolattól, egészen ridegen azonban vissza nem utasitotta azt.

— Az is csak menne valahogy — válaszolt Dénes.

Endre azonban a további uton ujra hallgatagon merült el gondolataiba. A többi urak sem igen beszélgettek. A nádor ráért gondolataiban elkalandozni Magyarországba. És egy mefisztói terv körvonalai kezdtek kibontakozni agyában. Ha neki most sikerülne rábeszélni az öreg királyt, hogy harmadszor is megházasodjék, micsoda pokoli boszuságot tudna szerezni Bélának, Kálmánnak. Micsoda visszavágás volna az a gögös, gyülölt Laskaris Máriának, aki öt annyiszor megsértette, aki — Jolánta királyné halála óta — már beleélte magát az ország elsö asszonyának szerepébe... Ha most ebböl kicseppenne! És ha még hozzá a leendö királyné alacsonyabb származásu volna, mint ö, a büszke görög császárleány! Talán egyenesen megütné a guta felindulásában. Már ezért az egyért is érdemes volna e terv sikerültén fáradozni. És ha — ami a jól konzervált Endrénél nem lehetetlen — a házasságnak gyümölcsei lehetnének... No, akkor meg épen határt nem ismerne Béláék toporzékolása.

Dénes roppantul mulatott magában, amint ezeket elképzelte. És elhatározta, hogy alkalmilag minden erejével rajta lesz, hogy Endrét a tervnek megnyerje. Mihelyt alkalmas menyasszony bukkan fel a láthatáron.

Egy dolog lett volna, ami Dénest tervétöl visszatarthatja: ha ez a terv magának Endrének kárára vált volna. Mert Endre személye iránti hüsége feltétlenül öszinte és határtalan volt. Ámde ez az eset nem látszott fennforogni. Endre határozottan olyan természet, amely szinte megkivánja az asszony által való vezetést. Azonkivül az utolsó félévben igen nagyon öregedett. Talán szinte megujhodás lesz számára egy szeretö feleség közelléte. Hiszen családjával ugyis csaknem meghasonlottnak tekinthetö.

Dénes tehát kialakitotta tervét. De hogy annak megvalósitásához milyen közel állott: azt még sejteni sem merte volna.

III.

A telehold sápatag fénye ömlött el Rovigno utcáján, mikor a festöi kis lovascsapat a városkába ért. Egyetlen albergót találtak az Adigetto partján és Simon uramnak jutott a feladat, hogy a gazdával megérttesse magát éjjeli szállás irányában. Valami duhaj lárma, vitatkozás verte fel az egész épületet, mintha a fél város ide gyült volna össze mulatni, nem is törödve az adventi idö szentségével.

Simon uram dolgavégezetlenül és pogánymódon káromkodva érkezett vissza a városka szélén várakozó csapathoz. A ravasz olasz fogadós semmiképen sem akarta neki elhinni, hogy előkelő magyarországi urak kívánnak hajlékába betérni. Ugy látszik, Simon uram bizarr hacukája és tulságosan tökéletes olasz beszéde rontotta el a dolgot.

— Azt hitte a bitang, valami joculatorokkal van dolga és bolonditani akarom azzal, hogy Magyarországból jövünk... Joculator féle pedig már épen elég van nála szálláson és különben sem volna már hely az albergoban. Nem lehet azzal boldogulni, uraim.

— Talán ha én kisérelném meg — ajánlkozott az öreg Mohor. — Simon barátunk annyira olasz még mindig (ha mindjárt spanyol is) hogy nem csodálnám, ha valami brigantinak néznék.

— Ha tudná a sehonnai, hogy a magyar király van közöttünk, esze nélkül nyitná a legnagyobb szobáját — okoskodott Simon, de ezt — Felséged szigoru parancsa folytán még mint végső argumentumot sem mertem kimondani...

— Jól tetted, öreg comesem — nyugtatta meg Endre — nem fogódzunk a királyi palástba, mikor nem szükséges. Okkal-móddal megnyilik előttünk az az albergo. Hadd jussunk egyszer a magunk emberségéből is valamihez, itt felejteni akarom, hogy király vagyok!

— Már pedig akkor, uram, alighanem a Göncölszekere, meg a Kaszáscsillag fénye fog minket melengetni és a holdvilág palástja betakarni. Én már nem tudom, mit tévő legyek.

Ezalatt lépésben megindultak a város belseje felé és testületileg értek az albergohoz. Kihivatták a tulajdonost, aki nagy boszusan förmedt a szónokolni készülő Dénes nádorra: — Mi kell?

— Mi Azzo örgróf vendégei vagyunk — kezdte ez, előbbi utjában rajtaragadt tört olaszságát összeszedve — és most már Estében volnánk, ha egyikünket az uton rosszullét nem éri. Azért hát betegünkkel együtt az estei udvar helyett a te szobáddal kell megelégednünk, amelyet nyiss meg előttünk, de hamar!

Dénes uram jónak látta zsebeit kissé megcsörgetni, sőt vett is már ki néhány jókora pénzdarabot, bár legtöbbet a fejedelmi név hatásában bizott. Azt hitte, az menten megnyitja előttük a hitvány fészek ajtaját. Ebben keservesen csalódott.

— A Novello vendégei? — kérdezte a korcsmáros szinte gunyosan. — Ugy? Hát aztán még hányan? Tele van máris velök az egész palotám, ime, ni! — és kinyitotta az ajtót, hogy a társaság pillanatra megláthatta a benn hemzsegő, lármázó bizarr tömeget. Valami bizalomgerjesztő épen nem volt e szedett-vettnek látszó társaság, annyi bizonyos. Simon uram azonban, gyakorlott spanyol-olasz szemével azonnal észrevette, hogy ezek miféle emberek. Troubadourok, dalnokok, költök, zenészek, akiket az örgróf bizonyára az Endre király tiszteletére rendezendő ünnepélyhez rendelt ide.

— Csakhogy, barátom, mi nem olyan vendégei vagyunk ám az örgrófnak, mint ezek itt — magyarázgatta Simon. Ezek a mi urunk Endre király mulattatására vannak itt, akinek kiséretéhez mi is tartozunk. A király embereit pedig csak inkább illenék elszállásolnod, azok messzebb utról jönnek. Holnap bizonyára maga a király is érdeklödni fog, hol töltöttük az éjszakát, ha már el kell maradnunk töle.

Az olasz most vehette csak észre, hogy hiszen az urak teljesen idegenszerü viselete csakugyan igazolja magyar voltukat és kissé kevésbbé bizalmatlanul nézett rájok. Hanem hát — helye még sincs, arról már nem tehet, azt beláthatják az urak.

Péter comes legjobb szerette volna szétvenni az egész éhenkórász társaságot és rövid uton birtokbavenni helyöket, (mint otthon tette olykor szomszédaival), tett is ilyesféle inditványt, de Endre leintette.

— Különben — ki az a beteg? — kezdett érdeklödni a vendéglös.

Megmutatták neki. A király tiszteletreméltó, kissé halvány, öreges arca — ugy látszik — bizalmat gerjesztett benne s bár Endre ruházatán ezuttal semmisem árulta el királyi mivoltát — olyan volt az, mint a többi uraké — Simont persze kivéve — az olasz lekapta fövegét és nem minden részvét nélkül fürkészte vonásait. Ugy látszik, már akkorra Dénes nádor otromba pénzdarabjai uj gazdát találtak benne.

— Hát hiszen — nem mondom én, hogy ... meg nem férnének még, de csak a goliard és joculator uraimékkal együttesen. Az pedig beteg uraknak kissé lármás társaság. Különben, kerüljenek bellebb. De orvost, javasasszonyt nem tudok hozni. Ha eret kell vágni vagy köpölyözni: itt vagyok én. Még egypár pióca is kerül, ha szükséges.

A most már bőbeszédüvé vált öreg érvágásaiból azonban nem kért a király, ami érthető is volt, ha mindjárt abban az időben, különösen fejszédülés esetében Európaszerte az érvágás volt az egyedüli, feltétlenül elismert orvosság. De hát — Endre már jobban érezte magát.

— Nézzed, barátom — magyarázta Dénes — mi csak megleszünk már akármiféle uraiddal egy tedél alatt, betegünknek azonban mindenesetre valami békésebb helyről gondoskodj, akár a magad fekvöhelyét add át neki — fizetség nélkül nem maradsz.

— Jó, jó — mondogatta az olasz biztatóan s betessékelte a lovaikról leszálló vitézeket a ronda helyiségbe. Az öreg Mohor — bár hajlotthátu ember volt — fejét mégis beütötte az ajtófélfába. Boszusan mormogta: Inkább háltam volna Szent Julián fogadójában!

Aki Szent Juliánnál hál, az ugyanis a szabad ég alatt tölti az éjszakát. Nagy oka volt Mohornak ezt kivánni, mert a belülről kitóduló orrcsavarintó illatok kétségbeesésre, dühre és csaknem mene-

külésre késztették az egész társaságot. Füst volt az, mely rettenetes gomolyokban tódult ki a nyitott kandallóból, vegyítve borgőzzel és a szellőztetést nélkülöző, emberekkel telt szobák avas, nyirkos, savanyu párájával.

De hát már benn voltak és Endre király pihenésre szorult.

Egy nagy terembe jutottak, amelyből — láthatólag függönyökkel elreteszelve — két alkovszerü mellékhelyiség nyilt. A teremben óriási kandalló, benne pirosló hasábok. Azok füstje azonban nem mind megy fel egyenesen a nyilt kéménybe, hanem inkább lenyomja azt a felülről befujó szél a szobába, ahol nehéz lassusággal terjeng, csipve a finnyásabb szemeket. Északitáliában vagyunk és december van: a fütés ilyenkor itt is nélkülözhetetlen.

A teremben tölgyfából készült kecskelábu asztalok, mellettök kétoldalt keményfa padok: ez a kép nem épen sokban különbözött egy mai falusi korcsma ivószobájától. Az asztalokat zajosan vitatkozó alakok ülik körül, kiknek bizarr öltözéke elárulja, hogy ugyanazon hivatás emberei: dalnokok, trovatore-k. Előttük kupákban valami bor: talán jóféle falernumi és kisebb ónpoharak.

A magyarok társasága valami nagy feltünést nem keltett a bennlévőknél. Mikor meglátták őket, a beszéd elhalkult, pillanatra feléjük fordult mindenki, aztán folytatta a tereferét, tudomást is alig véve az uj jövevényekről. Világlátott, bohém emberek a dalosok, tudják, hogy Itália mindenféle nemzetbeliek országutja, zarándokoknak, vitézeknek, követeknek egyaránt. Magyarjaink pedig letelepedtek — hiszen kevesen voltak — egy hosszu asztal üresen hagyott feléhez, — asztaluknál ült vagy négy régi vendég, — ezek elég udvariasan helyet engedtek nekik. Egy nagy ablak volt felettök, amit a mieink eléggé megbámultak: gömbölyü, zöld üvegdarabokkal volt az kirakva. Ilyet Magyarországon sohasem láttak, ez a csodálatos találmány oda még utat nem nyert. A szél rázta, csikorgatta az ércágyba ékelt üvegeket, Mohor uram kisértetek zengését vélte hallani, ennél rosszabb volt azonban, hogy a tekintélyes réseken egyenesen Simon comes nyakába dudolt a decemberi lehellet.

A korcsmáros lavorszerü nagy tálban valami párolgó, mártásban uszó hustömeget vitt az egyik asztalra. A sok rossz illatba belevegyült ez az egy kellemes is. A fáradt magyarok éhesek is voltak, élelmiszeres társzekereik, ki tudja, hol késnek, a szagtól fellelkesedve, hozattak magunknak is ilyet, bármi legyen is az.

Endre király, öreg bizalmasaitól körülvéve, egész kedélyesnek találta ezt a helyzetet. Ha éjszakai nyugodalmára nem is volt valami nagy kilátás, bizonyos, hogy most örült csak igazán, amiért inkognitóját nem fedte fel. Micsoda feltünést keltett volna ittléte! Hogy körülrajongták, körülszolgálták volna minden oldalról! Mennyire vége lett volna a fesztelen, feltünés nélküli együttlétnek...

A szertartásosságból elég otthon, ha az elkerülhetetlen. Valami tulságosan Endre otthon sem szerette azt.

Igy aztán talán egyetmást, — érdekeset — meg is tudhat az estei örgróf udvaráról.

A trovatorék egyikét-másikát láthatólag emelkedettebb hangulatba ringatta az erős olasz bor. Ki-kikivánkozott belölök egy-egy dallam, ha nem is az, amelyet a holnapi költöi versenyen lesznek elmondandók (mert azt addig hétpecsétes titok örizze, nehogy valami kolléga hirtelenében jobbat csináljon, avagy — lopjon belöle.)

Egy fiatalabb dalnok felugrott az asztal tetejére és dus csigákban leomló szöke fürteit megrázva, valami csodálatosan lágy, behizelgöen csengö hangon kezdett dalolni...

Mindnyájan azonnal elhallgattak. Siri csend támadt, csak a dalnok canzone-je hallatszott.

— De la Tour Vilmos, most érkezett Provenceból — magyarázta Dénes nádornak és társainak a szomszédjukban ülö egyik énekes.

A dalnok valami sajátos, mély kesergést elárulo hangon adta elö dallamát provenceal nyelven, amely ugyan meglehetösen különbözött a franciától, de mégsem annyira, hogy Endre király, ki Jolánta királynéval, különösen mielött az magyarul megtanult, sokat beszélt franciául, meg ne értette volna. Volt abban a dalban egy üldözött felekezet kétségbeesett keservése, vad szitok és átok a rettenetes üldözö: Montforti Simon ellen, végül tompult resignatio.

A dolog nem aratott osztatlan tetszést, bár maga a dallam végtelen kellemes, behizelgö, a dalnok csinos és fiatal, hangja meg egyenesen elragadó volt. De a tárgy nagyon kényes lehetett. Nyugtalan morgás keletkezett, egyesek odafordultak, mintha fenyegetni akarnák az énekest.

— No, ezt ugyan nem adja elö holnap az udvarnál — magyarázta a barátságos szomszéd magyarjainknak, — Vilmos dalnok sirventes-ei még mindig nem mentesek a vallási rajongástól. Mintha olyan nagy kár volna az eretnek albigensesekért. Egy zokszót sem ejtenék értök. Rosszabbak Mahomet követöinél. Hogy is meri valaki még napjainkban ez Istentöl elrugaszkodott embereket sajnálni és sajnáltatni?

Egy szerzetes forma troubadourt noszogattak éneklésre, ki láthatólag szabadkozott, végül, szinte nöies gyengédséggel, lágyan rezgö hangján belekezdett egy elragadó áriába.

— A „Cantico del Sole!“ — magyarázta az idegen, egyenesen Endréhez fordulva. Bernardone Péter, aki szerzetessé lett s akiböl késöbb a szerafi atya, Assisi szent Ferenc vált, ennek a szerzöje Senki oly érzéssel eldalolni nem tudja, mint Tomaso Cellano, az ö egykori tanitványa. Érdemes meghallgatni.

— „Magasságbeli mindenható jó Uram! tied a dicséret, dicsö-

ség, tisztelet és minden áldás, egyedül tieid azok, és nincs ember, aki méltó volna kiejteni neved."

„Dicsértessél én uram, minden teremtményeid által, kivált a szegény nap testvér által, mely nappalt ad és világit, mert szép és nagy fénytöl sugárzó, a te arcod, óh Legmagasabb, hordja öt magán."

„Dicsértessél én Uram, hugaim, a hold és csillagok által, te formáltad öket az égre, szépek, ragyogók és drágák ök."

„Dicsértessél, én Uram, a szél testvér és a levegö által, borulattal és derüvel és minden idövel, mert általuk tartod fenn teremtményeidet."

Majd a vizre, tüzre, földre került a sor. Az üde hang egyre fátyolozottabb, az extázisban csillogó szemek egyre könyesebbek lettek, végre az utolsó akkordok tremolo-ja közben a meghatottság valóságos paroxizmusa vett erőt a dalnokon, ki bevégezvén dalát, kitárt karokkal borult a földre és áhitatosan megcsókolta annak porát . . .

Csend állott be, mintha senki sem tartotta volna magát méltónak arra, hogy a szent hirében álló Tomaso barát után, ki a kor legnagyobb szentjének legremekebb hymnuszát adta elö, a maga profán pastourelle-jével, esetleg sikamlós fabliaux-jával üzze el a „gaya sciencia" e csodás alkotása nyomán fakadt mély áhitatot.

A magyarok szivélyes szomszédja fáradhatatlanul magyarázott utasainknak, látva, hogy ezek szivesen veszik azt. Megmutogatta, amit eddig észre sem vettek volna, hogy ez az — egyjellegünek látszó társaság mennyire idegen egymástól. Ime, az egyik asztalnál — ott, a jobbsarokban — csupa provencal dalnok üli körül a kancsót. Egy-két Minnesänger vegyült közéjük, kik a zord Germániából jöttek le, s a nagy Hohenstaufen siciliai udvara felé törekszenek.

Az a másik asztal már az itáliai trovatorék társaságát jelenti. Ott, az ajtó mellett, azok a zajos bácsik nem dalnokok: azok joculatorok „joglars", akiket — elég sérelem a troubadourokra — oly sokan egy kalap alá fognak ezekkel.

— Ugy látszik, a vendéglös uram is — jegyezte meg Endre.

— No, lám, pedig a különbség köztünk nagyobb, mint ég és föld között. Azok büvészmutatványokkal, pénzért mulattatják a jó urakat és csak néha dalolnak, — szintén hitvány bérért. Mi a müvészetet önmagáért és a szerelemért választottuk éltünk céljául. A joculatorok, histriók, mimusok, scurrák, goliardok nemes emberhez nem méltó komédiázásra vetemednek, a mi foglalkozásunkban hercegek, királyfiak is osztozkodnak. Nálatok nem igy van?

— Óh, vannak nekünk is dalnokaink, regöseink, lantosaink és vannak — a másik fajtából is. De — ki is volnál te, szives idegen, ki szegény utasoknak oly szivesen magyarázol?

— Ferrari vagyok, az estei udvarból s Azzo gróf bizott meg, hogy eléjök utazzam troubadour társaimnak, ellátva őket itt, utközben pihenőjökön a gróf vendégeiül. Hogy ti is Estébe törekesztek, látom, tudom — a magyar király kiséretéből maradtatok el. Uratokat nagy ünnepségekkel várja Azzo.

Egy már idősebb olasz trovatore Nicoletto, törte meg a csendet. Alig kezdett azonban hozzá énekéhez, oly zajos és félreismerhetlen nemtetszés nyilvánult, hogy szinte a közepén kellett egy szót kétté-harapnia és — lelépnie.

Ferrari nevetett. — A rózsa regényébe fogott bele a szerencsétlen. Ez nem kevesebb, mint 22000 verssor. Amilyen jó tüdeje és memóriája van, leadja legalább harmadát. Nem csoda, ha alig van kedve valakinek meghallgatni.

Magát maestro Ferrarit kérték most fel fiatalabb és idősebb dalnokok, hogy énekeljen. Nem sokáig kérette magát, felemelkedett, elmondott egy canzonet Párisról és Helenáról, egy retroenzát, melyből kiérezhető volt, hogy rögtönözte, majd egy cottát. Daliás magas alakja, férfias baritonja Endrére és társaira nem téveszteték el hatásukat.

— Migliori del mondo-nak, világ csodáinak tartották az ő költeményeit a kisebbrangu dalnokok és talán nem is tulnagy hizelgéssel. Az Estei ház udvari költőjét még Provence dalnokai sem multák felül. Lombardiában meg épenséggel nem találhatta párját. Büszke önérzete lesugárzott napbarnitott arcvonásairól. Hivatásos dalnok volt, aki az irodalomban, a tudományokban is korához mért teljes járatosságot szerzett.

Élvezet volt őt hallgatni. Nem is engedték egykönnyen abbahagyni, ő sem kérette magát sokáig. — Folytatta.

Elénekelte Folco püspöknek, az egykori Folchetto di Marsala troubadournak két vallásos énekét: „Senher Dieus, que fezist Adam“ és „Vers Dieus el vostre nom e de sancta Maria“, majd egy szellemes, maró gunnyal átitatott versben tárgyalta az olasz troubadourok e hirneves ősének kalandos életét.

Endre király olykor — nevettében — az oldalát tartotta. Hogyne lett volna nevetséges: a tiszteletreméltó toulousei püspököt — igaz, hogy előző életében — szoknyahősnek elképzelni! Az egyszerü genuai kereskedő fia, mint toulousei Raimund gróf barátja! Ez még hagyján, de mint a szép Adelasiának, Barral marseillei algróf nejének udvarlója!

Ferrari arcjátéka, amellyel e vidám kalandok énekbeli előadását kisérte, mindenkit nevetésre fakasztott, ami tetőpontját érte el, mikor a boldogult Folchettonak Oroszlánszivü Richard angol királlyal való parolázásáról volt szó.

A vidám troubadourt, — mikor Adelasiával szakitott, Mánuel görög császár leánya, a csodaszép Mária hivta magához. Ujabb sze-

relmi viszony. Ferrari oly finom pikantériával tudta tárgyalni, boncolgatni.

Endre király elgondolkodott... Ez a szerencsétlen byzanci császárleány, a tündéri Komnen Mária volt az ő atyjának, III. Bélának első menyasszonya és ha Mánuelnek fia nem születik, neiévé is lett volna, e házasság által pedig magyar före száll a keletrómai császári korona. Mily szeszélyes, mily botorul önkényes a sors!

Legélesebb gunnyal ott ostorozta a dalnok hirneves elödjét, amikor ez nejét, két fiát elhagyva — bünös szerelme tárgyának halála után a ciszterciek zárdájába vonult, szerzetessé lett, hogy később marsigliai, majd tolosai püspökké emelkedjék.

Harsogó tetszészaj honorálta ez elbeszélést, jeleül annak, hogy a nagy Ferraritól azt sem veszik rossz néven, ha elismert nagyságu elödjét ostorozza, guny-tárgyává teszi. Más kisebb trovatore ezt nem merte kockáztatni: a torkára forrhatott volna.

Egyet igazitva pirosselyem öltözete ráncán, leült Endre királyék mellé.

— Holnap a a magyar király keresztes hadjáratáról dalolok — vetette oda nekik, nem is sejtve, hogy e dalnak höse — mellette ül.

— Mi mindenröl tudtok ti énekelni! — jegyezte meg Endre, hogy épen valamit mondjon.

— Dalaink birodalma végtelen. Csapongunk a multban: Trója pusztulása, Nagy Károly harcai. Tristan és Izolda története, a keresztesek höstettei körül egyaránt énekeljük a jelent, a csodás, isteni, édes szerelmet, barátságot, vitézséget. Csak egy van számüzve lantunkról: a pártküzdelmek. E sikamlós, és itt Lombardiában oly veszélyes talajra nem engedjük magunkat elcsábitani. Pedig nem egy hatalmas jutalmazna zsákszámra csengö aranyakkal érte, akár Guelf-, akár Ghibellin-párti nagyság.

— Azzo ugy tudom, a Guelfekkel tart, — kezdett Endre puhatolózni.

— Igen, a marchio pápapárti; hiszen némileg vazallusa. Bár, ahol nem kell érzelmeit nem tolja elötérbe. Ám — bármennyire óvatos ugy sejtem, mihamar össze kell tüznie a rettenetes Ezzelinoval... Hej, nagy dolgok vannak itt, a szép Lombardiában készülöben. Vér fog folyni, sok vér, a császár miatt!

Abból, hogy Ezzelino da Romanot, a veronai tirannust rettenetesnek nevezte, megtudta Endre király, hogy Ferrari is mint Azzo, guelfpárti. Egyebekben pedig Endrét ez a kérdés nem izgatta. A Hohenstaufenek és a pápaság közti százados harc Magyarországra teljesen indifferens maradt.

Eközben egy sovány, hórihorgas francia dalnok adta elö Peire Vidal troubadournak élettörténetét, hosszasan idözve ama kalandjánál, ahogy kedvesének. Penantier Lupának — csupán neve iránti tiszteletből farkasbörbe öltözött s ugy barangolta be a fél országot.

A házőrző kutyák nagy gyönyörüséggel tépdesték meg különös öltözékét.

Most ismét szerzetes dalnok következett. Elöbb hosszas, vallási tárgyu okoskodást adott elö. A valdensesek, patarénok, az albigensesek, a hithü kereszténység magasztalása volt benne. Majd Fra Pacificonak, az elöbbi di Lisciani Vilmos troubadournak érdekes megtéréséről énekelt. Ez a troubadour, ki Ascoli vidékéről még VI. Henrikkel került Siciliába, kiváló költeményeivel a „Rex Versuum“ elnevezést és II. Frigyes császár koszoruját érdemelte ki. Könnyelmü ember volt, élete csupa léhaság, amig egyszer San Severinoba vetödött, ahol a templomban Assisi Ferenc prédikált. A nagy szent meghallgatására tóduló néptömeg közé vegyülve, a templomba sodródott, szinte akaratán kivül. Ott aztán csodát látott. Assisi szavai „mint Isten igéjének kardja“ járták át szivét és ennek hatása alatt a szónokot két, keresztben álló kardra kifeszitve látta, olykép, mintha az egyik kard fejétöl talpáig, a másik kiterjesztett kezein és mellén keresztül jobbjától baljáig nyulnék. A troubadour minden izében megrendült: bünbánatot tartott s szent Ferenc tanitványainak sorába lépett, késöbb e rend tartományfönöke lett.

Eközben egyik asztalnál hangos vita keletkezett, mely felborulással fenyegette az egész társaság békéjét, pedig ha ez a mindenhonnan összeverödött gyülevész nép verekedni kezd, annak igen csunya kimenetele lehet. A vita tárgya nem kisebb kérdés volt, mint az, hogy ki érdemli meg inkább a szerelmet, az-e, aki önként ajándékoz, vagy aki nem örömest ugyan, de állhatatos rábeszélés folytán szánja rá magát a viszonzásra...

Ferrari kényszeritve érezte magát csititólag közbelépni.

— Az Istenért, barátim, ne menjetek ezért egymásnak! Ez olyan kérdés, amit csak a szerelmi törvényszékek dönthetnek el. Menjetek a pierrefeu-i, a signei cour d'amourhoz, ott hozzátok elö, vagy mit bánom én, a romanini törvényszéknél, de itt ezt sohasem döntitek el. Hagyjátok egymást békében!

Azok csaknem nekiestek a nagy lombard költönek.

— Világos, hogy igazam van — tüzeskedett az egyik — igy mondta ezt maga a császár törvénytudója, a nagy Petrus a Vineis aki bizony trovatore-nak is ezerszer különb, mint — ezt itt!

Megvetöleg mutatott ellenfelére, aki — kipirulva a haragtól, levegö után kapkodott, hogy valami igen nagyot mondhasson.

— No, hát ez egyszer alaposan megcsalódtál; az én igazságomat magának Frigyes császárnak egy versével bizonyitom, akinek poétai fenköltségét csak nem fogod kétségbe vonni, te — ioculator!

— Te goliard, alávaló histrio! — replikázott a másik és ugy látszott, hiába feszitette szét izmos karjait maga Ferrari — Azzo nevében közös vendéglátójuk, hogy öket egymástól távoltartsa, a tettlegességet egy más véletlen háritotta el.

Künn zaj hallatszott s az ajtót, mint a szélvész tárta fel egy emberfelettire megtermett óriás. Leirhatatlan gög ült arcán, amint belépett és nem törödve senkivel és semmivel, nem üdvözölve senkit, tudomást sem véve a bennlévökről, egyenesen a vendéglös felé tartott.

Ez a jelenség még az ökölre menni készülöket is megjuhászitotta.

— Sordello di Mantua! — a mantuai Sordello! — hangzott fel, szinte a suttogó áhitat hangján itt-ott. Az idösebb kollégák mutatták a köztük legnagyobbat — az ifjabbaknak.

A nagy Ferrarin látszott azonban legjobban az ijedtség. Ez felhasználva az alkalmat, amint Sordello hátat fordított neki, szinte észrevétlenül visszasompolygott Endréék mellé. Onnan lövelte gyülöletteljes pillantásait a jövevény felé.

Sordello egypár szót váltva a gazdával, ügyet sem vetve a társaságra, öles lépésekkel tartott az ajtó felé s azt maga mögött ismét ugy becsapta, hogy sarkaiban is megrendült az egész épülettákolmány.

Ferrari e pillanatban oly kicsiny lett, mintha egy egérlyukba készült volna bebujni. Lehetetlen volt, hogy a magyarok észre ne vegyék az arcán lejátszó szinváltozásokat. Különösen Endre királyt mulattatta szerfölött az eset. Meg is kérdezte a költöt:

— Ugy látszik, dalnokom, nem a legjobban szivelhetitek egymást ezzel az óriással!

Ferrari azonban, mihelyt künn tudta rettegett ellenfelét, visszanyerte szokott nyugalmát és böbeszédüségét.

— Régi harag volt köztünk, de nem olyan, mint ezeké az eszeveszettekké, akik a szerelem törvényein kaptak össze, ahelyett, hogy megnéznék, mit is mond Andreas Capellanus „Tractatus Amoris-a“ az ö vitás kérdésükre. A mi ügyünk sokkal komolyabb természetü. Nem is mi fogjuk azt megoldani, hanem az idö, — félek, a legközelebbi esztendök. Amikor majd fü nem nö a vértöl Lombardiában.

— Tehát politika van a dologban?

— Sordello a legádázabb ghibellin, akit valaha ismertem, magasztalója a vérengzö Ezzelinonak, ellensége minden jámbor istenhivönek, nemkülönben urunknak, Azzo marchionak is.

— Hogy van hát az, hogy mégis Estébe készül, az udvarához?

— Mert van némelyes — igaz, hogy tulzott — költöi hirneve és rettenetesen nagy szája. Urunk szinte kénytelenitve érzi magát öt meghini. Próbálná csak kihagyni egy ily ünnepségröl: ez képes lenne magánál a császárnál megrágalmazni Azzót, s minek az ugyis elkerülhetlen katasztrófát idö elött a nyakunkra zuditani?

Endre király hallott ugyan egyet-mást az elmérgesedett pártviszályokról Tiepolo dogénál Velencében, mégis hajlandó volt Ferrari véleményét rémlátásnak minösiteni és ennek Sordello iránti el-

lenszenvét a vetélytárs irigységére visszavezetni, amivel alighanem fején találta a szöget. Mindazáltal érdekelte ez az ember és tovább kérdezösködött felöle.

Ferrari készséggel tálalta fel költötársa kalandjait.

— Azt mondják róla, a gazdag Viscontiak családjából származik. Valami „Tesoro" cimü könyvet irt s talán erre épiti képzelt nagy hirét. Nem gondolom, hogy sokan hinnének benne meggyözödésböl: inkább az ö hallatlan erészakosságával kényszeriti ki, hogy elismerjék, félelemböl. Hiszen — lovag volnék én is, de eszembe nem jutna, a troubadouri babérkoszorut párviadalokon kicsikarni.

— Hallottam egyébként magam is vitézségéröl — jegyezte meg a hallgatag Dénes nádor.

— Inkább vakmerösség az, mint vitézség. Az apuliai király — hallván dicsekvéseiröl, elküldötte hozzá Leonellot, országa legvitézebb emberét: vivjon meg vele Mantuában. Ez az utcán találkozott vele, s elöadva jövetele célját, kihivta öt. A párbajt a 10-ik napra tüzték ki, de a 7-iken Sordellót a francia király követe keresi fel, hogy ura nevében a párisi udvarba hivja. Sordello 3 napig tartóztatja, házánál vendégül látja a követet, hogy még Leonelloval megvivhasson. A viadalban Sordello győzött, földre teritette Leonellot s a győzö jogánál fogva kényszeritette, hogy vitézsége felöl tanuságot teendö, Franciaországba kövesse.

— Ezzelinonál is megfordult, ugy hallottam.

— Utjában Páris felé, Veronában a vérszopó Ezzelinot is felkereste. Ugy adja elö, hogy az hitta magához, hallván a hires lovag közeledtét. Onnan Paduába ment Ezzelino testvéréhez, Albericohoz, hol szintén elidözgetett egy darabig. Itt aztán szép kalandba bocsátkozott. Egy Konrád nevü vitéz osztrák katona párbajra hitta öt, Sordello elfogadta s mint többi eddigi ellenfeleit, öt is legyözte és a győzö jogával élve, párisi utjára öt szintén magával vitte. A viadalnál Alberico huga, Beatrice is jelen volt, aki Sordello iránt szerelemre lobbant, mely szenvedély annyira eröt vett rajta, hogy amint Sordello eltávozott, háziruhájában utána szökött Mantuába. A troubadour azonban maga is megijedt ily elökelö és veszedelmes összeköttetésekkel biró nö elcsábitásának esetleges következményeitöl, egyet gondolt; visszatért Paduába és Ezzelino elött igazolta magát.

A zsarnok — mit tehetett egyebet ezek után — beleegyezett, hogy növére a dalnok nejévé legyen s az esküvöt nagy fénnyel ülték meg Mantuában. Csak most váltotta be a francia királynak tett igéretét, pár nap mulva tehát elbucsuzva fiatal nejétöl, Troyesbe ment. Itt egy Zachetto nevü lovag kötött belé s hitta párbajra. Természetesen legyözte s a többiek példájára ezt is Párisba cipelte.

A francia király — ugy mondják — nagy ünnepélyekkel, kitüntetésekkel fogadta, sok vitézi tettet najtott ott végre, miknek fele sem igaz. A nagy hösködö azonban olyan hirnevet tudott magának

szerezni, hogy az itáliai városok együgyü, könnyenhivő népe — visszatértekor — valóságos diadalmeneteket rendezett tiszteletére. Mantuába való megérkezését 8 napig tartó lovagjátékokkal ünnepelték meg. Nagy hühó semmiért. Az üres fej és tartalmatlan lélek csodálatosnak látszó sikere adja ki Sordello életpályáját.

Ferrari minden szavából a harag, lekicsinylés és irigység világlott ki, mint azt a magyarok is, kiket egyébként az egész hosszadalmas elbeszélés untatott (mi közük volt mantuai Sordello viselt dolgaihoz?), jól észrevették.

Eközben az idő jócskán elörehaladt, a legtöbben már nyugalomra vágytak. Alig akarták hát megengedni annak a leányarcu, mosolygós fiatal trovatore-nak, aki az előtérbe furakodott, hogy még elmondhassa énekét. Talán éppen rózsás, üde ifjusága, szinte gyermeki megjelenése békéltette meg a már türelmetlen társaságot s birta rá, hogy még meghallgassák.

Zöld bársony ruha feszült nyulánk, de vézna alakján, lábain sárga, hegyesorru saruk világlottak. Fövegén fehér toll.

Nem a maga szerzeményével kezdte. Elismert nagyságnak, politikai tényezőnek, Petrus a Vineisnek egy sonettje csendült fel ajkán:

„Peró ch'Amore non si può vedere
E non si tratta corporalmente
Mauti vi son di si folle sapere
Che eredono, che Amore sia niente..."

(Azért, mert Ámor nem látható, sem teste nem érinthető, vannak balgák, kik tudni akarják és hiszik, hogy a szerelem semmi. Mivel azonban a szerelem uralma érezhető az emberek szivében, sokkal nagyobb becsének kell lenni, mint ha szemmel is látható volna. A mágnes ereje a vasat magához vonja s nem látszik, mégis ellenállhatlan a vonzása. Ez hinni késztet, hogy él Ámor és e hitemben erősit, hogy mindenkor hittek benne az emberek.)

— Ah! a kis Aimeric le Péguilan! — mondotta szinte meglepődve Ferrari. Talán senki közülünk oly komolyan nem veszi a szerelem édesen kábító álmait, mint ez a félgyermek. Persze, az ő korában minden rózsakehelyből tündér, minden mosolyból menyország int felénk. Hallunk töle ma még szerelmesebbet is!

Csakugyan hallottak. A szép, fiatal lantos rövid pihenőt tartott, csak épen annyit, hogy felhörpintette kevéske borát, aztán ég felé emelt tekintettel, leirhatlan gyengédséggel, a szeráfok ágyságával belékezdett valami epedő, vágyó, szenvedélyes dalba.

Egy csodás, elérhetlen ideált rajongott körül verseiben, valami isteni Beatricét. A bánatos reménytelen szerelem önsanyargató kéjérzete vibrált át a méla akkordokon, amint ajkára vette hullámzó dus szőke hajának, az ég azurját megszégyenitő kék szemének, üdepiros orcájának dicséretét . . . És a leány ajkát, az édeni gyönyörök

tavaszt lehellő virágkelyhét mennyi érzéssel, mennyi elképzeléssel tudta magasztalni! Legyen az ő szive szikla, melyre rárakódik az angyali lány saruinak pora, legyen viztükör, melyen visszaverődik tekintete, legyen jégcsap, mely felolvad, elenyészik, megsemmisül, ha Beatrice rátéveszti pillantását...

Ő a legszebb, legjobb, legbölcsebb, legtisztább, égen, földön, az egyetlen, az igazság, az élet, a mindenség... Ha Beatrice szive megszünik dobogni, porba omolhat a világ — hasonló tökéletességü lényt ugysem tud többé létrehozni.

És ő a legboldogabb — nem mert birja — hisz ily tündéri lényt birni már nem is adathatik földi halandónak — talán még királynak is alig, — de mert ajkára veheti nevét, mert zengheti dicséretét, igaz, hogy csak gyarló emberi hangokon, holott a sphaerák zenéje volna erre csak alkalmas.

Belepirult, átszellemült, az epedő vágy forróságától valósággal lángolt a szegény, szerencsétlen szerelmes — aki mégis áltatta magát, mintha boldog lenne, holott a szerelem igaz gyönyöre örökre elérhetetlen messzeségben van töle, csak annak morzsalékait szedegetheti: a képzeletet.

— Szegény, kis Aimeric! — tört ki önkénytelenül Ferrariból a sajnálkozás, amint a lantos lágy, olvadó hangja, szinte elalélva a forróságtól, elhalkult, majd elcsitult.

— Mily végtelenül szeretheti! — jegyezte meg Endre király is részvétteljesen. — Vajjon viszonzásra találhat-e?

— Azt ugyan soha nem érheti el... Hölgye, akiért eped, nem más, mint magának a marchionak unokahuga, a szépséges Estei Beatrice, Azzo mostohafivérének, Aldobrandini grófnak leánya, ki mint árvaleány, bátyja udvarában tartózkodik. Kérték azt már feleségül grófok, hercegek, de a büszke, zárkózott marchesa királynál alább nem adja... Az ugyan nem akad minden bokorban, de hát — hol van az megirva, hogy Beatrice okvetlenül férjhezmenjen? Van még elég kolostor Itáliában s az örgrófi család más nőtagjai is felvették már a fátyolt. Igaz, hogy — köztünk legyen mondva — örökké kár volna hasonló földöntuli szépségü hölgyért. De egy troubadour mindenképen csak önmagát gyötri, askesist gyakorol, ha utána epekedik.

— És a leány tud a dalnok szerelméről?

— Bizonnyal tud róla. Ebből titkot mi nem szoktunk csinálni. A hölgyre nézve megtisztelő, minél több rajongója van, viszont a dalnok is boldog, ha hölgye megengedi, hogy róla énekelhessen. Azt hiszem, egy koszorunyi babért tett is már Beatrice Aimeric homlokára. De ennél nincs tovább.

— S Beatrice most is az udvarnál van?

— Igen, holnap látni fogjuk. Az ő kis keze fogja osztogatni a dalnokverseny dijait. Magam is azon leszek, hogy ne maradjak ki

a boldog jutalmazottak közül, habár félig-meddig a házhoz tartozom és nem is illenék a vendégek elöl elvennem valamit. De ha az isteni Beatrice nyujtja...

— Ha valóban oly szép, amilyennek dicséretetek után képzelnem kell, ugy kiváncsi vagyok rá — szólt Endre.

— Szépségére nincs fogalom, nincsen kifejezés. Amellett bölcs, okos, szorgos, szóval: tökéletes. Mióta urnönk, a marchio neje Istenben megboldogult — igaz, hogy ennek alig van egy hónapja — az örgrófi ház minden gondja, az udvartartás felügyelete, a vendégek fogadása, mind az ő feladata. S csodálatos, mindezt ugy végzi, akár egy született királyné, nem mint egy árvalány rokon, aki csak most tanult bele. Ögrófunk édesanyja, Alice nagyasszony pedig bizony már idös ahhoz, hogy egy-két kegyes tanácson kivül — egyébbel is segitse.

Endre elgondolkozott a hallottakon. Talán bus özvegysége jutott eszébe, talán az otthoni viszonyok, vajjon Béla fia hogy kormányoz, — a biboros uram min töri a fejét — és a pápa fenyegetö átka.

Egy troubadour Frigyes császár verseiböl akart valamit eldalolni. Elkezdte a „De tribus impostoribus" Mohamedre vonatkozó részét. Ezt még csak — fokozódó nyugtalansággal ugyan — végighallgatták, de mikor már Mózesre került volna a sor, nem engedték többé szóhoz, unisono lehurrogták. Legtöbben ismerték a blasphemikus verset, s felháborodással tiltakoztak ellene. Még a kimondottan császárpártiak, a ghibellinek is, akik azt vették tagadásba, hogy ez istenkáromló verset Frigyes irta volna.

Félös volt, hogy egy kis Welf-Ghibellinpárti verekedés keletkezik, amit ugyan Azzo uram holnap, ha megtudná, meg nem köszönne. Menten meggyülne a baja Ezzelinoval. Ferrari, hogy a kényes helyzetben a közfigyelmet másra terelje, odaszólt az egyik ablakmélyedésben szerényen meglapuló apródhoz:

— Hát te magyar, nem tudnál nekünk valami — hazádbeli szép dalt elöadni?

A szegény fiu ötölt-hatolt, sohasem volt ez a mestersége, de még ha lett volna is, ennyi idösebb, elismert külföldi énekes jelenlétében hogy is merne hozzáfogni? Hiszen a legelsö magyar igric is alig állná itt meg a helyét. Nála meg még nincs is semmiféle igric-készség.

De Endre király is biztatta, noszogatta pillantásával.

— Nekem nem kenyerem ez a mesterség. Legfellebb ha, emlékezetböl mondanék el egy regös-éneket, ugy, ahogy azt tavaly hallottam a regélö héten. De jobb, ha el sem mondom... szabadkozott a magyar ifju.

Azok azonban már nem engedték ki karmaik közül. Mit volt mit tennie, rákezdte:

Ihol az égen három szép madár,
Az első szép madár
Az kinek az feje aranyos
Még az is úgy volna Szent Péter apostol
Kelj fel, hold ne menj be
Világositsad magas mennyországot
Úgy menj Jeruzsálembe!

Második szép madár
Az kinek az tolla bársonyos
Még az is úgy volna, mi Urunk, Úr Isten
Kelj fel hold, stb.

Harmadik szép madár
Az kinek az farka főrendes
Még az is úgy volna Szent Mihály arkangyal
Kelj fel hold, stb.

Nagy gyönyörüséggel hallgatták mindnyájan a rájok nézve teljesen idegenszerü dallamot. Megérzett a fiu hangján, hogy gyakorlatlan énekes, hogy nem ez a foglalkozása, de a sajátosan zsongó, egyhanguságában is mélységet kifejező melódia megragadta a Nyugat trovatore-jainak lelkét.

— Még egyet! Még! — buzditgatták mindenfelöl.

A fiatal Dethbor váltig kutatott emlékezete titkos fiókjaiban, amig eszébe jutott valami.

Amott keletkezik
Egy kis kerek pázsit
Azon legelészik
Csoda fiú szarvas
Csoda fiú szarvasnak
Ezer ága-boga
Ezer misegyertya
Gyújttatlan gyulladjék
Ojttatlan aludjék
Riétöki régi törvény
Hej, regülejtem! . . .

IV.

Endre királynak és magyarjainak nem sok pihenésben volt részük ezen az éjszakán. Mert igaz, hogy alkalmas pillanatban még jóval éjfél előtt vissza tudtak vonulni a troubadourok zajos társaságától, de mit használt ez nekik, mikor a nyomoruságos albergoban

másutt nem tudták fejöket lehajtani, mint a nagy szoba két alkovjában. Endrének még jutott valami összetákolt kerevetféle, a többi urak azonban a puszta földre teritett állatbörökön voltak kénytelenek aludni, bundájokkal takarózva. Meg nem fáztak ugyan. Simon comes és Mohor a vendéglös fülkéjébe jutottak. A lantosokat azonban nem feszélyezte az idegen urak pihenni vágyása és ugyancsak hangosak voltak — hajnalhasadásig. Akkor — ugylátszik — szedték a sátorfájokat és valamennyien odábbálltak.

Legalább is — mire Endre király és kiséröi felébredtek, a mulatozó társaságnak már hült helye volt. Jó késö délelöttre járt az idö, amikor lehörpintve forró, füszeres méhsörböl álló reggelijöket, nyergeltettek, hogy még a dél beállta elött elérjék az örgrófi udvart. A társzekerek azóta már bizonyára régen ott is vannak. Jó szerencse, hogy ez a sok troubadour, histrio és joculator különböző vidékekről és nemzetekből verödött össze, különben utközben, ha utólérik a társzekereket, nekikestek és kirabolták volna. Igy egymástól, mint idegenektöl — feszélyezve, talán mégsem teszik.

Minthogy Endre király kereken kikért mindent, ami utközben inkognitóját veszélyeztette volna, nem is jött eléjök senki az uton. Az ünnepies fogadás majd csak az örgrófi háznál történik.

Mintegy három órai lovaglás után elöttük állott Este városa, a hires „Urbs Atestina." Lassan-lassan lovagolva — pian-piano cavalcando — elérték a Trassine folyócska hidját, azontul pedig benn voltak a kis, szükutcáju középkori város szivében.

Este városa az idöben mintegy nyolcezer lakost számlált. Több mint száz éve volt az Azzók birtokában. Az 1077 körül élt II. Azzo két fiával ágazott ketté az Esték családja: az idösb, Welf, a német ágnak, az ifjabb, Fulco, az olasz Esténck lett ösévé. Ez utóbbiak idövel Modena és Reggio, majd Ferrara és Ancona fölött uralkodtak mint pápai hübéresek. Ferrara 1208 körül került a tusciai grófok birtokából az Estékébe, kik a XIII. század későbbi folyamán már e nevezetes középkori városban székeltek, lassanként otthagyva a jelentéktelenebb ösi fészket, Estét, az Urbs Atestinát.

VII. Azzo örgróf azonban még Estében szeretett tartózkodni, s itt fogadta királyi vendégét, közeli rokonát, II. Endrét is.

Az alig 28 éves örgróf ugyanis elsöfoku unokafivére volt az 58 éves királynak. Közös nagyatyjok, Chatillon Rajnald, kinek idösebb leánya, az első nejétöl, Konstanciától született Ágnes III. Béla király neje, tehát Endre édesanyja volt, mig Rajnald második nejétöl, Naplousei Stefániától származó Alice leányát VI. Azzo, a mostani marchio atyja vette feleségül.

Alice, Endre nagynénje, VII. Azzo anyja egyébként történetünk idejében, — bár magas korban — 65 év körül lehetett — még életben volt és fiánál tartózkodott. Járt ö annak idején, igaz, hogy régen — Magyarországon is. III. Béla öt, sógornöjét — szemelte ki

elsőszülöttjének, Imrének (II. Endre bátyjának) arájául. Mint már-már menyasszony, Alice éveket töltött itt, de Imre király nem volt hajlandó a házasságot a nála sokkal idősebb növel — nagynénjével — megkötni, szép szerével tehát tuladott rajta. 1204-ben aztán VI. Azzo estei őrgróf vette nőül. Alice tehát Endre királyt — fiatalabb korából — igen jól ismerte.

Azzo minden elképzelhető és tőle telhető fénnyel, pompával, kitüntető szivességgel fogadta Endrét és magyarjait, maga járulván eléjök hajadonfővel, mihelyt a toronyőr által jelentést kapott a lovascsapat érkezéséről.

Már akkor ott hemzsegtek a vár udvarán a tegnap Rovigóban látott histriók, joculatorok — az igazi dalnokok a felső helyiségekben szórakoztak — akik elképedve ismerték fel a tegnapi magyar utasokban — a királyt és előkelőségeit.

Azzo őrgróf estei kastélyát nem kell épen valami igen nagyszabásunak képzelnünk. Afféle középkori castellum volt, erős, nagy, ölnyi vastagságu falakkal, tágas, de setét helyiségekkel, az emeleten nagy lovagteremmel. Rengeteg várudvar vette körül, melyet a melléképületek szegélyeztek, beépitve a köröskörül elvonuló nagy falba. A bejáratnál a falból a szokásos őrtorony emelkedett ki. Hazánkban efféle castellumok csak a későbbi, a tatárjárás utáni időkben épültek nagyobb számmal, mig a XIII. század közepéig a nagyobb köépületek eléggé ritkák voltak, magyarjaink tehát eléggé nagyszerünek és impozánsnak találhatták azt.

Azzo őrgróf, bár minden arról tanuskodott, hogy a legpazarabb fény kifejtésével akarja emlékezetessé tenni fejedelmi rokona itteni tartózkodását, jónak látta mentegetni magát, hogy az őt — felesége halálával — alig néhány hét előtt ért gyász gátolja abban, hogy a királyt megfelelő fogadtatásban részesitse. Mindazonáltal, amennyire az illendőség engedi, e rendkivüli alkalomra némileg felfüggesztette a gyász külső jeleit, addig is szivében őrizvén emlékét a feledhetetlen megboldogultnak.

Endre király meleg részvétét fejezte ki az istenfélő Johanna őrgrófné halála fölött, kit ő — végtelen sajnálatára — személyesen nem ismerhetett meg.

Azután nagy, de elengedhetlen torturán kellett a fáradt királynak keresztülesnie: fogadni a bemutatkozó vendég-előkelőségek tisztelgését. Endre király francia szellemességgel segitett magán: jó társalgó volt különben is világéletében: mindenkihez volt szava, jól palástolta belső unottságát, közönyét, kimerültségét. A felvonuló előkelőségek egyikének-másikának arcát is megjegyezte magának, mint Marco Saligernek, Verona podestájának erös, elszánt, szinte zsarnoki vonásait, Roland ferrarai érseknek gunyoros arcjátékát, Guido Janecconak, a de Carcere kolostor perjelének angyali szelidségü kifejezését.

Tulesve a konvencionális formaságokon, rövidesen lakomához ültek, ami — természetesen — szintén nem ment minden ceremonia nélkül. A senechal (truchsess) belép a terembe, kezében magasra emeli méltóságának jelvényét, a diszes pálcát és a ház urához közeledve, elötte letérdel, jelentve, hogy a lakoma készen van. A marchio csendet int, kiadja a rendeletet, hogy a kézmosásra a szokott trombitajel megadható.

Megszólalnak a szarukürtök, trombitaharsogás közt megindul a menet az ebédlöterem felé. Már ekkor fürge apródoknak egész raja kalauzolja a vendégeket, kit-kit kijelölt helyére vezetve. A nagy lovagterem közepén óriási T alaku asztal van, pazar disszel megteritve, melynek felső része (a T betü vizszintes vonala) magasabb podiumon nyert elhelyezést. Itt foglalnak helyet az örgrófi család tagjain kivül Endre király és Roland ferrarai érsek. A többi előkelőség a hosszu asztal körül helyezkedik el, mely a felső asztalról igen jól áttekinthető.

A kamarás intésére, ujabb sereg apród rohan a terembe, példás rendben rajongja körül a vendégeket, kettő-kettőnek juttatva egy mosdómedencét. Endrének térdelve nyujtja egyik a csillogó arany edényt, melynek enyhe, illatos rózsavizében valósággal uszkálni látszanak a remekveretü munka fenekén niello-munkával dolgozott halacskák. Endre láthatólag gyönyörködik a remek mütárgyban, az oldalain látható relief vadászjeleneteket is megnézegeti.

— Keleti munka. Abzeny fia, Mohamed készitette. Keresztes vitézek révén került nagyatyámhoz — jegyzi meg Azzo.

Endre király a házigazda és anyja, az özvegy örgrófné, Alice közé került, a legmegtisztelöbb helyre.

Ujabb trombitajelre megkezdödött az ételek felhordása. A lakoma tulajdonképen estebéd volt, abban a korban egyébként ez a főétkezés, melyet a különböző országokban különböző időben, de többnyire 6 óra tájban tartottak.

Az estei udvarban — bár hiszen Azzo nem volt szuverén uralkodó, ugyancsak betartották az akkori etikett szabályait, melyeket az ilyen nagy vacsorákra nézve Bartholomaeus de Glanvilla a következő 13 pontban foglalt össze:

Elöször megkivántatik a megfelelő idö: se tulkorán, se tulkésön ne legyen. Másodszor: alkalmas helyiség, tágas, kellemes és biztonságos. Harmadszor a vendéglátó házigazda bökezüsége és arcának vidám kifejezése. A negyedik követelmény a fogások különfélesége, az ötödik a borok és poharak váltogatása, hatodik a kiszolgáló személyzet illedelmes és szolgálatkész viselkedése, hetedik, hogy a társaság minden egyes tag társadalmi állásának megfelelő legyen, nyolcadik az énekesek és zenészek kiválósága, kilencedik a gyertyák és mécsek pazar bősége („a legyek miatt") tizedik, hogy a felhordott étkek jól legyenek elkészitve. Tizenegyedszer: a va-

csora sokáig tartson, tizenkettedszer, hogy senkinek ne származzék költsége, tizenharmadszor végül, hogy azután alkalom adassék pihenésre, esetleg szundikálásra.

Amint az első fogás előkerült: a nyárson sült és azon is behozott óriási szárnyasok (— Ezek tán tuzokok volnának — gondolta Endre király — csakhogy azok télen elköltöznek) kellemes meglepetés érte a társaságot. Az addig ott sürgölödő férfiszemélyzet, kezdve a sénéchalon, apródostul, kamarásostul azonmód eltünt, akárha a föld nyelte volna el s azontul ifju leányok üde serege szorgoskodott az asztalok körül.

Valamennyi fürge, ügyes, mosolygó és fölötte csinos. Maga Roland érsek sem tudott elnyomni egy „oh!“ kiáltást láttukra, pedig — azt mondják — elég nagy asketa volt... Talán még Guidó páter is megforgatta apró, angyalian szende szemeit az alsó asztalnál.

Első pillantásra bajos lett volna eldönteni, melyiket illetné — bájosság dolgában — a pálma. Hanem azután egyikök kivált a többi közül és határozott léptekkel egyenesen Endre király felé tartott, kifejezhetlenül kecses bókot csapva előtte. Majd — letérdelt és ugy kinálta — tiszteletteljes fesztelenséggel — a fejedelmi vendéget.

Amint kivált a bájos csapatból, feltünövé lett büszkébb, magasabb termete, elöviritó, menyeien fenséges arcszépsége és e percben nyilvánvalóvá lett, hogy ez érdemli meg nemcsak e teremben, de messze, messze földön, Éva minden leánya között az elsőséget.

Láthatólag ő volt vezetője, feje a felszolgáló leánycsapatnak.

Endre király, ha nőről volt szó, világéletében mindig észrevette a szépet: ezuttal is pillantását annyira rajta találta felejteni a gyönyörü virágszálon, hogy annak kétszer is meg kellett ismételnie a kinálást. Tette pedig ezt olyan bájos, közvetlen modorban, mintha nem is mint szolgálattevő kinálná ura nevében, hanem akár a házhoz tartozó rokon kinálja a — nagybácsit.

Endre király nagy gyakorlottsággal, ügyesen kanyaritott le egy remek mellhus darabot, miközben egyre gyönyörködött a bájos kinálóban, aki most átadta az óriási ezüst tálat mögötte várakozó társnőjének, ő maga pedig — mindig térdelve — hozzáfogott a király tányérján lévő falat feldarabolásához. A király pillantása le nem került a leány szöke fürteiről.

Hát — szó ami szó — volt is mit nézni ezen a ragyogó jelenségen. Endre király jól szemébe nézett a leánynak, amikor az felállt s felismerni vélte azokban a sziporkázó zafirokban a Péguilan által tegnap este dalban dicsöitett szempárt: megérezte, hogy ez a leány nem lehet más, mint a troubadour által égigmagasztalt, de még mindig nem elég méltóképpen megénekelt — Estei Beatrice!

Azzo örgróf mintha sunyi pillantással figyelte volna a hatást, melyet hugának fellépése és szépsége Endrére gyakorolt.

A király — végül is — meg akarta szólitani a leányt, de ez

e pillanatban oly hirtelen sikamlott el mellőle, hogy a másik szempillantásban már ott lebegett hosszu ujjasa az ajtó mellett.

Erre aztán a házigazda borait kezdte Endre dicsérni.

No, ez is hálás théma volt. Azzo örgróf büszke volt arra, hogy egész Felső-Itáliában nincs udvar, mely pompásabban el volna látva a félsziget legtüzesebb borainak minden fajtájával, mint az estei pince és — ugy látszott — Endre király ugyancsak szakértője azoknak. Hadd lássa tehát, hogy az olasz boroknál nem terem különb az ő nagy országában, még talán a Hegyalján sem.

Ahány fogás, annyiféle bor került az asztalra, a serlegekbe. Endre körül a pohárnoki tisztet Beatrice látta el. Ugy látszott, neki kizárólag a király körül kellett szorgoskodnia.

Elsőnek az örgróf saját termése, a pignola szőllőből szüretelt fehér bor járt körül. Ugy látszott, az örgrófi család sokat tartott erre. Beatrice legalább is olyan áhitattal töltött belőle Endre hajóalaku poharába, mintha folyékony aranyat öntene. A király magasra emelte a remekművet, talán azért, hogy jól megnézegesse a középkori ötvösművészet e mesterdarabját. A magas talapzaton álló hajótest alkotta magát a poharat, a hajó fedélzete, árbocokkal, dagadó vitorlákkal, zászlókkal a pohár fedelét, melyet töltésnél és iváskor fel kellett nyitni. A hajótest aranyozott, a vitorla vakitó fehér tisztaezüst volt, a cimer és diszités szines zománc.

Áhitattal emelte ajkához a király, mert Azzónak rá vetett kérdő tekintete szinte sürgetően megkövetelte ezt.

— Ennél különb bort szürünk a Balatonnál — gondolta a király, de azért csak dicsérte az elég savanyu itókát, bár nem annyira mint Roland érsek, aki nem győzte szóval és valóságos dicsérőhymnuszt zengett róla. Az alsó asztalnál — ugy látta Endre — Dénes nádor is összehuzta a szemöldökét. Neki sem izlett.

A dyamargariton mellé valami más fehér bor jutott. A nevezett eledel egyébként Endre kedvence volt. A figyelmes Alice még 30 év előtti magyarországi tartózkodása idejéből emlékezett rá, hogy néhai jó Béla király asztalánál szerepelt gyakran ez a byzanci eredetü étek: különböző vadak finom husából készitett pástétomféle. Béla király bizonyára fiatalkorában, Mánuel császár udvarában kedvelte meg azt. Fiai, Imre és Endre nemkülönben szerették és Alice most ezzel kedveskedni akart vendégének.

Azzo csak a borát dicsérte.

— Ez Tribian, anconai termés. Fehér szőlőből készül. Igen jó és eltartható bor.

De a bornál jobban érdekelte Endrét az édes, szép női Ganymedes, ki sárkányalaku aranykorsóból töltögette a gyöngyöző italt s eközben oly közel hajolt a királyhoz, hogy ez nemcsak a gyönyörü fejét koszoruzó ibolyáknak, de az aranyszálu hálóval leszoritott, csodásan dus szőke hajnak illatát is érezni vélte... Ilyen tömött,

ilyen aranyszinü haja lehetett a rég megboldogult Gertrudnak, bár a Beatriceé azt is felülmulja. Ha ezt egyszer kibontva látná! Ha nem szoritaná össze az aranyfonalu zafirdiadémmal összetartott háló és körülötte a friss ibolyakoszoru!

Hosszan nézett ismét a kisietö leány után s ennek minden mozdulatát szinte elnyelte szemeivel... Milyen kecses a termete, a járása! Égszin selyem tunikáját aranycsattos öv szoritotta össze derekán, fellebb is szorosan testéhez simult az, nyakán négyszögü kivágással. Hosszu, lelógó egyik ujjasát vállára csapta, a másik szabadon ért csaknem a földig. Balvállán cizelált agraffe tartotta össze a ruháját.

Roland érsek a „borok csatájának" hosszas elbeszélésével akarta Endrét mulattatni, aki viszont — enyhén szólva — a pokol tornácára kivánta öt, amiért vontatott, unalmas beszédével megzavarta a leány szemléletében.

— Fülöp francia király udvarában hozták össze minden ország legkitünöbb borait — versenyre. Cyprus, Spanyolország, Palma, Piacenza termései keltek birokra a Mosel vidékének és Franciaországnak kiváló boraival. Mikor mind a király asztalán állanak: egy angol püspök kiközösiti a karcos beauvaisi, chalonsi, étampes-i borokat, melyek bélpoklosokká teszik élvezöiket, A clermonti bor sem jár jobban. A toursi, argencesi és rennesi erre megijednek és ész nélkül menekülnek. Az Argenteuil, mely tiszta, mint a könny, dicsekszik, hogy ö a legjobb bor. Ellenmond neki a pierrefittei és az auxerresi, meg a tangoni oltári bor. Epernay bora azzal henceg, hogy a bubánatot és köszvényt üzi el, mig a moseli bor magának tulajdonitja a normannok, skótok, angolok, dánok és norvégek meghóditását. A poitiersi jó fehér bor, meg a burgundi vörösek, a Chablis, tonnerre, a dicsekvökkel szemben egész csendben maradnak. Az angol püspök végül kiközösiti a flandriai és angol sört, földre dobja a gyertyát és a próba után három nap és három éjjel alszik. A király pedig kinevezi a ciprusit a borok királyának, az aquilait pedig biborosának és követének.

Alice marchesa nagyon ajánlgatta öccseurának a következö fogást, a „Blamensiert", mely voltaképpen lényegileg ismét szárnyas és nem áll egyébböl, mint mandulatejbe áztatott, rizs közé kevert cukrozott tyukmellhusdarabokból. Endre rendületlenül dicsérte. Mert hiszen — mit nem tesz meg az ember — illendöség kedvéért?

Ezután arezzoi vörösbor következett, majd — a következö fogás után a hires „claret." A gyönyörü Beatrice pajkos negédességgel pislantott Endre szemébe, miközben billikomába öntötte a gyöngyözö rubint. Észrevette, hogy tekintete egyre csillogóbb.

Ezt a borkészitményt Endre nem igen ismerte. Magyarországon a bort tisztán itták. Legfellebb ha — nök — mézet kevertek a karcosba.

Azzo nagy készséggel magyarázta, hogy készül a „claret," borból, mézből és illatos füszerekből. Utóbbiakat finom porrá dörzsölik szét és vászonzsákocskában mézzel keverik. Ezt igen jó borral ujra meg ujra leöntik, amig a bor kihuzta a füszerek erejét. A claret egyesiti magában a bor tüzét és erejét, a füszerek izét és illatát, a méz édességét és zamatát.

Roland érsek — mint mondogatta — fél ez ital erejétől. Neki azonnal a fejébe megy. Ő inkább a „moraz" hive, ami épolyan édes és zamatos, de nem oly félelmesen erös. Ez faeperből készül és zsályával, izsóppal, rózsával, cseresznyével van füszerezve.

Amikor Beatrice ujból bejött: nemcsak a tekintete, a szive gyult igazában lángra a királynak. Valami — szellemi féket nem türő — érzéki vágy fogta most el, aggkora elöestéjén. A vérforraló italok, a perzselö szemek hatása alatt ujra fiatalnak érezte magát és királynak, aki elött — alig van lehetetlenség. Világéletében — sanguinikus francia természet lévén — gyors elhatározásu volt, ha ezek az elhatározások olykor bizarrul ütöttek is ki. Az, amely most fogant meg agyában, valamennyi közt a legbizarrabb volt. Maga is megijedt töle.

— Beatrice hugocskám — szólitotta meg a leányt — micsoda szentnek a képe az ott a nyakláncodon, a násfád mellett?

A leányt meglepte, hogy Endre öt felismeri. De azzal a közvetlenséggel, mely — ugylátszik — sajátja volt, azonnal megfelelt:

— Ez Szent András apostol képe, a ferde kereszttel. Ő az én különös pártfogóm. Felséged bizonyára tudja, hogy nálunk minden felnött leány a tizenkét apostol egyikét választja égi közbenjárójául. És igy én történetesen annak a szentnek oltalma alá helyeztem magamat, amelyik Felségednek is védöszentje.

Endre kezébe vette, megnézegette a szép kis klenódiumot.

Amikor pedig a leány legközelebb ismét eléje került, a király enyelegni kezdett vele.

— Eltalálnád-e kis hugom, mit álmodtam rólad az éjjel?

— Ah, hiszen akkor még nem is ismert Felséged, — válaszolta az — és hogyan is jutna egy magamfajta szegény leánynak szerep a király álmaiban?

— Már pedig én ismertelek. Ugy megrajzolták elöttem a buzavirág szemedet, kicsike kezedet, aranyszál hajadat, hogy annál csak a valóság lehet tündéribb. Aminthogy az is.

— Jobb dolga is lehetett volna annak, aki egy királyt ilyen semmiségekkel mulattatott. Képzelem, hogy unta Felséged...

— Szebb hymnuszt életemben sem hallottam, mint mikor a szived jóságáról énekeltek. No, talán nem is tudod, ki volt?

A leány pillanatig gondolkodott. Majd valami lehelletnyi elpirulás járult hozzá arcának amugy is élénk tüzéhez.

— Az a bolondos Péguilan! Más nem lehetett! Pedig hányszor

megtiltottam neki! Még csufot üz belőlem. Nem elég, hogy a trovatorékat bolonditja ezzel, most még a király előtt is pellengére állit. No, de majd adok én neki!

Endre akármennyire elmélyedt a társalgásba, egyik szemével Dénes nádor felé pillantott. Hüséges embere azonban, mintha hasonló módon lett volna elfoglalva. Valamit oly hévvel magyarázott egy tüzszemü kis göndör apródnönek, hogy taglejtező kezeivel csaknem az arcát simogatta... No, ha most látná öt — édes oldalbordája . . .

— De nem addig van a! Ha valaki az igazságot énekli meg, az csak babért érdemel. Az a dal ugy a szivemhez férközött, hogy csak az álom szárnyán bontakozott ki onnan. És a rovigói albergoból a dal, az álom elrepitettek messze, haza a Duna partjára, de előttem lebegett egy fényességes angyal, akit a dalnok ugy emlegetett: „la divina Beatrice."

— Valóságos lidércnyomása lehetett Felségednek. Majd leszámolok azzal a csacska emberrel! — szólt és másik pillanatban már messze volt, Balda apródleányt korholván, amiért az nagy szelesen elöntötte Berlinghieri Henrik uram borát ott az alsó asztalnál.

— Micsoda eleven tündért tartogatnak itt ebben a házban édes néném — fordult Endre Alicehoz — engem ugyse, ha Béla fiam most nötlen volna: mint kérő lépnék fel és nem is mennék Beatrice nélkül haza. Ott meg menten átadnám nekik az egész országomat...

— Oh, a mi Beatricénknek Krisztus lesz a vőlegénye. Nem soká marad nálunk, tavasszal felveszi a fátyolt és a Gemula kolostorban imádkozik majd értünk, bünösökért. Ugy-e, Beatrice?

A leány, ki időközben ujra csak odasomfordált — hallgatott. Mintha kissé küzdene magával: nem mondott se igent, se nemet.

— Máskülönben amugy is pártában maradna. Mert nem mindig olyan szende ám a hugom, amilyennek most látszik. Volt neki kéröje elég, magunkforma marchio, podesta, de ő valóságos királynál alább nem adja. Olyan meg e földön nem minden bokorban terem. Ezért hát a mennyei királyt választotta — magyarázta Azzo.

Beatrice gyorsan sarkonfordult, mint aki nem szereti, ha jelenlétében róla beszélnek. Amig a következő fogást felszolgálták — mily csekély idő egy emberéletben — Endre királyban megérlelödött, amit eddig önmagának sem mert bevallani: a végzetes, sorsdöntő elhatározás.

Kimondhatatlanul tetszett neki ez a leány, fejedelmi szépségével, bátor, tudatos és bizonyos fokig büszkén tartózkodó fellépésével. Mindaz a maradék zsarátnok, ami a hatvanadik év körül az emberi szív mélyén még megmarad: elemi erővel viharzott át egy utolsó lángkitörésbe: szerette halálosan Beatricét. Az ősz a tavaszt, az alkony a hajnalt, az élet fáradó vándora a mosolygó ifjuságot.

Ezt a leányt itthagyni, kolostorban hervadni engedni, ezzel a

gondolattal nem birt megbékülni. Féltékeny volt a királyok királyára, kinek szüzi arájául kivánja magát szentelni és féltékeny minden földi halandóra, aki valaha még ehhez a csodaszép tündérhez közeledhetne, féltékeny Péguilanra, aki őt megénekelte, akinek neve hallatára a leány az imént mintha elpirult volna.

Mérlegelgette: hogyan nyerhetné meg családi kötelékébe, haza, Magyarországba Beatricét. Béla, Kálmán fiai már nősek. Legifjabb fia, Endre, igaz, még legény: de ő nem is az a természet, amely meg tudná becsülni, boldoggá tudná tenni ezt a ritka müveltségü nőt. Csélcsap, energiátlan ember, aki Halicsban is alig tudja magát fenntartani. Fia ugyan, de mégis sajnálná tőle — Beatricét.

Akkor hát — akkor nem marad más hátra... Szinte lopva nézett át Endre Dénes nádorra az alsó asztalnál, vajjon nem lesi-e el ezt a — még most legtitkosabb gondolatát? Azaz — bár inkább ellesné és tanácsot adna neki: tegye-e, merje-e hát?

De Dénes pokoli nyugalommal majszolt valami dióstésztadarabot, fel sem pillantva tányérjáról. Vagy mintha a bajusza alatt most is ott játszadoznék az a jól ismert mefisztói mosoly...

Alice nagynéni és Azzo örgróf pedig olyan angyali flegmával, de pokolbavaló böbeszédüséggel magyarázgatják Endrének a ravennai San-Apollinare katedrális szépségeit, melyeket ő amugy is látott, hogy a király homlokát is kiverte a gyöngyözö verejték. Ezeket kellett hallgatnia, mikor oly végtelen nagy gyötrö, kéjes lehetöségek gondolatai vibráltak agyában.

És mire Beatrice negyedszer fordult, hogy most már nem olasz, de az édes, nehéz görög malvasiai borral töltse tele a király kelyhét, Endre megragadta a leány szabadon lévö kezét...

— Ezt a kis kezet pedig most már el nem bocsátom. Beatrix a neved, azaz: boldog. Boldoggá akarlak tenni nevednek megfelelöen... Osszad meg velem az életet... más, mint király ugysem volna méltó arra, hogy téged boldoggá tehessen.

Oly komolyan, oly érzékenyen mondotta, hogy a leány — bármennyire megriadt e hirtelen, nem várt ajánlattól: világosan megértette, hogy itt tévedésről szó sem lehet. Pillanatra átvillant agyán a gondolat: hátha csak a bor hatása alatt szólt igy a király. De nem: ennek ellenmond egész magatartása, hangja, viselkedése. Ha pedig komolyan szólt, ez oly hirtelen, soha nem álmodott szerencse, egy király nejévé lenni, — amelyet nem lehet visszautasitani. Viszont azonnal, meggondolás nélkül készpénznek vegye, mintha kapna rajta?... Mit csináljon?

Kitérö választ nem adhat: az annyi volna, mint az elutasitás. Tanácsot kérni Alicetól, Azzótól — még akár csak szemjátékkal is — erre nincs idö. — De nincs is szükség. Egyszer, ah, egyszer legyen ö is önálló: és most szabad annak lennie!

Egy perc ezredrésze alatt villant át mindez a szöke leányfejen.

És átvillant még valami. Örömtelen, meddő, szomoru jelene, türt volta a rokoni háznál, árvasága, nagybátyja mesterkedései, melyekkel eddig minden valamirevaló kérőt elriasztott mellőle... Ez határozott.

Halkan, de bátran, remegés nélkül mondotta — kezét az erős férfitenyérben hagyva:

— Királyom: Beatrice akkor lesz boldog, ha Endre óhajtását teljesitheti. Miként lehet ez, elmondja Felséged holnap.

*

Amiket itt elmondtunk, azok minden feltünés nélkül mentek végbe. Sem Azzo, sem Alice nem hallották, vagy legalább ugy tettek, mintha semmit nem vettek volna észre. Mindkettő nagyon el volt foglalva a gránátalma felszeletelésével.

Endre, amikor a sorsdöntő szavak elhangzottak, nem is őket figyelte elöször. Dénes nádor felé járt a tekintete. Amazéval aztán csakugyan találkozott is, bár a nádor részéről akaratlanul. Mert ennek arcán most már csakugyan csalhatatlanul ott volt az a bizonyos mosoly.

Hej, hogy odafagyott volna ez az ajakára, ha sejtette volna, mivel fog megfizetni egykor — ezért a pillanatért!

V.

Endre király hirtelen kimondott szavai, bármennyire igyekezett Azzo azokról tudomást nem venni — óriási konsternációt idéztek elő az egész családban. Maga a marchio is azért palástolta el a megkérés észrevételét, mert ezáltal olyan dilemma elé került, amelyet nem lehetett „ex abrupto' megoldania. Egészen uj helyzetek perspektivái nyiltak meg előtte, jól meg kell gondolnia, mit cselekedjék.

Ennek következtében még azon este, amint a fáradt Endre és magyar kiséröi nyugodni tértek, összeült a családi tanács, mely állott Azzon kivül Alicéből és Roland ferrarai érsekből. Beatricét természetesen nem vonták bele. Róla kellett határozni, de nélküle.

— Az ajánlatot el kell fogadni — erösködött a ferrarai érsek, — soha jobbkor hasonló szerencse nem érkezhetett, mint e válságos idők küszöbén a magyar királlyal való ujabb és szorosabb rokonság.

— Magam is e nézeten vagyok — mondotta Alice. — Endre ugyan nem képzelhető ideális férjnek — ifjusága óta ismerem: erőszakos és ingatag ember, de elég idös ahhoz, hogy meghiggadt legyen. Beatrice ugyan szeretni aligha fogja, de végre is — királynő lesz s ez feledtetni fogja vele férje aggságát. Az én büszke kis unokám eléri célját, a pompa,fény boldogitani fogja. Mindig erre vágyott.

— Eh, nem erről van szó, anyám — vágott közbe az örgröf szinte nyersen. Tudom is én, Beatrice kit szeret, kit nem — ez má-

sodrendü kérdés. Hanem bizonyos egy: ha ez a házasság létesül: Beatrice követelni fogja apai vagyonát s mint király neje, nyomatékot tud adni követelésének. Meg aztán ... nem is illenék, hogy az amugy is nagy rangkülönbség mellett még teljesen vagyontalanul is menjen férjhez egy királyhoz. Akkor azonban az estei ház mondjon örökre bucsut a rangjához mért jólétnek: lesülyed egy tizedrangu nobile vagyoni szinvonalára. Ezt akarod elérni anyám? Nem állanak-e hozzád közelebb édes unokáid, Rinaldo és Contardo?

Egyformán közel áll minden unokám, jól tudod, fiam. Beatrice az árva, nem panaszolhatja fel nekem, hogy mostohául tekintettem. Ám álláspontodat — a fiuágra tekintettel — eddig elfogadtam. Beatricenak, ha voltak is kéröi: nem nagyon törte magát utánok és nem is jelentettek számára valami igen nagy szerencsét. Hogy kolostorba menni nincs kedve, magam is tudom, de nagy ellenkezést e gondolattal szemben sem fejtett ki. Elösegitettem tehát tervedet — rábeszéléssel s legjobban tudod, ez sikerült is volna. De most, ha egy király kéri, ha ö maga is akarja ezt a házasságot, hogyan, milyen ürügygyel lehet azt elutasitani? Nem látok módot erre. Mint vallásos nö, fiunokáimat félteném az Isten verésétöl, ha e leány életpályáját, reáragyogó kivételes szerencséjét összetörni segiteném. Ne tedd ezt, Azzo. Rinaldo fiad ugyis beteges ... ne hidd ki a boszuálló Isten haragját magad és fiaid ellen.

— Ez mind igaz lehet, de mit tegyek? Ha az estei vagyont feldaraboljuk, fiaim jövője ugyis meg van pecsételve. Beatrice nem lehet magyar királyné — az estei ház vagyoni romlása nélkül.

— De hiszen ugy tudom, magad is gondoltál erre, mikor — ellenzésem dacára Beatricet jelölted Endre pohárnokául?

— E kedveskedéssel megnyerni óhajtottam Endrét, jó kedvre hangolni, hogy a császár ellen politikai szövetségre könnyebben kaphassam; de soha eszemágába sem jutott, hogy az öreg király házasságra is gondolhatna! Az ö korában ez tisztára örültség!

— A dologgal ugy kell megalkudni, amint van. Elutasitani képtelenség. De talán lesz mód rá, hogy Beatrice, vagy ha ö nem: az ö nevében Endre — ki, ugylátszik, vak szerelmében mindenre kapható lesz — lemondjon a vagyoni igényekröl. Ez a vagyon — egy király nejénél ugysem vehetö valami számottevönek.

— Zavaros idöinkben a vagyon máskép is elpusztulhat, viszont uj, nem remélt is jöhet helyébe — okoskodott Roland érsek. De az a hatalmas erkölcsi töke, amelyet a senkinek le nem kötött, független magyar királynak ily szoros szövetségében nyerünk most, amikor vulkánok felett járunk, amikor egész Felsö-Itália remegve érzi a bekövetkezö viharok elöszelét: felér minden egyébbel. Gondolja meg örgrófságod, a vagyonéhes Ghibellinek mily erövel vethetik magukat az egyedül a pápára támaszkodható estei ház vagyonára, mihelyt Frigyes császár megkezdi északitáliai „rendcsinálá-

sát." A rettenetes Ezzelino, a többi Hohenstaufen-kreaturák lesik már a pillanatot. Nem Istentől jön-e most számunkra egy ilyen nem várt hatalmas segitség, amilyen a magyar királyé? Én pillanatig sem haboznék.

— Ez mind igaz — de a vihar bekövetkezése nem biztos, kimenetele még kevésbbé. Igy azonban minden bizonnyal elvesztem — minden vér nélkül is — az estei vagyont.

— Sajnos, a vihar biztosabb és az előjelek szerint rettenetesebb lesz, semhogy eddig sejtettük. Ellenben az estei ház vagyona Beatrice marchesa házassága révén nem veszne el örökre. Feledni látszik örgróf ur, hogy a magyar király — becslésem szerint — közel 60 éves. E korban szinte kizárt dolog, hogy Beatricenek gyermeke lehessen. Vagyis akkor semmi akadálya sincs annak, hogy az estei vagyonról — akár még házassága előtt is — lemondjon.

— Ha ez kivihető: áldásom rájok! — felelte Azzo cinikusan. Te anyám tudsz Endre szive szerint beszélni: vedd rá az öreg szerelmest, mondana le a saját, neje és soha nem születendő fiaik nevében a mi kis vagyonkánkról.

*

Beatrice persze nem tudott erről a családi tanácsról semmit. Azt sem tudta, értesültek-e már hozzátartozói a király szenzációs lépéséről. Kerülte őket, mert maga sem tudta, hogy hozza fel nekik.

Endrével — a nap hátralevő részében már nem volt alkalma beszélni. Igy teljes bizonytalanságban, a legfényesebb, legmeglepőbb lehetőség káprázatával népesitette be gondolatait, mikor nyugodni tért. Bensőséges, buzgó imát mondott a Madonnához, melyre kora gyermekkorában tanitotta különben zord kedélyü atyja, Aldobrandini gróf.

De álom csak nem akart szállani hosszu, szőke pilláira, ami ez egyszer nem is volt csodálatos. Olyan elhatározás előtt állt, mely egész életének legnagyobb fordulópontja. Álmatlan vergődése közepette átmérlegelte bizarr helyzetét...

Felvonult előtte a mult, sivár, árva gyermekkora, mostani — céltalan — élete, a jövő lehetőségei és ugy érezte: hogy ebben a sorsdöntő pillanatban ki kell valaki előtt tárnia a szivét, tuláradó gondolatait, hogy tanáccsal gyámolitsa, az igaz utra irányitsa az az áldott valaki...

De ki legyen az? És — van-e egyáltalában olyan lény a közelben, akinek elmondhatná igazán: mi égeti ott belül, aki megértené, méltányolná és — bármi titkot mondana is el neki, el nem itélné érte?

Anyját — Beatrice örgrófnöt — sohasem ismerte: az az óra, mely neki életet adott: az anyai szív dobogását örökre megszüntette. Atyját, ki rajongásig szerette öt s kinek hangjára, vonásaira még homályosan emlékezett: öt éves korában vesztette el. Egy szomoru

októberi estén hozták hirül, hogy mérgezésnek esett áldozatul, győzedelmes harcai közepette. Óh, hogy megsiratta az egyedülit, aki sajátos, mimózaszerü gyermeklelkéhez közelállott, mily rettenetesen árvának, kitaszitottnak érezte magát, mikor többé nem érezte homlokán az apai kéz áldó simogatását.

Csak ötéves volt akkor, s ma is oly világosan tud arra az éles, szivettépő fájdalomra emlékezni, mely először fagyaszotta el rózsás gyermekálmait.

Azután — hiszen akadtak jó emberek, rokonok azután is, akiknél menedéket, kényelmet, rangjának megfelelő ellátást talált. Atyjának féltestvére, Beatrice nagybátyja, a mostani marchio, akkor 10 éves volt, félig szintén gyermek, inkább játszótársa, mint mentora. Mostoha nagyanyja, Alice, vette gondjaiba mindkettejöket.

De vajjon szeretetet, melegséget talált-e nálok? Nem nélkülözött, nem is voltak azok az évek minden vidámság nélkül, még azután sem, hogy a fiatal örgróf felcseperedett s nőül vette a most megboldogult Johanna marchese-t. Velök örült, velök mulatozott, osztozott örömükben, bánatukban, hiszen vérükből való volt. Ám valami különös, olyan igazán jólesö gyermeki bizalom sohasem tudott a lelkében kifejlödni, sem mostoha nagyanyja, sem nagybátyja, sem ennek neje iránt. Volt valami megnevezhetlen — sejtelem inkább, mint érzés, melyet a lélek szinte öntudatlanul fog fel, mely visszatartotta attól, hogy teljesen megajándékozza öket tartózkodás nélküli, odaadó bizalmával. Ösztönszerüleg cselekedett talán igy: mint ahogy az állat is — bár megokolni nem tudja, miért: azonnal megérzi, ki szereti igazán és ahhoz rögtön bizalommal, félelem nélkül közeledik.

Ez a sajátságosan nyitvamaradt ür azonban egyre tágulni kezdett az utóbbi idökben, amint Beatrice eladó szüzzé fejlödött és — csodás szépsége révén, mely egyébként az összes Estéknek, férfi- és nötagoknak egyaránt — közös tulajdonsága, maga köré gyüjtötte a hódolók seregét.

Hiszen igaz, huszonhárom éves kora dacára nem mondhatja, hogy az öt körülrajongó, elég szép számu, félelem és gáncs nélküli lovagok közt talált volna olyat, akibe perzselö szenvedéllyel beleszeretett, aki nélkül életét elképzelni nem tudta volna. Olyan ellenben igen is volt köztük, nem is egy, akihez kész lett volna sorsát hozzákötni, akit egy kicsit, a szükséges mértékig — meg tudott volna szeretni. Voltak pedig kifogástalan kérök: az olasz lovagvilág elsöi, podesták, söt egy doge-jelölt.

És a döntö pillanatban nagybátyja mindig talált valami módot, hogy elhessegesse öket. Az elsönél, másodiknál talán hitte is Beatrice, hogy ugy van jól, ahogy Azzo gondolja, de a többinél hovatovább keseredett érzéssel érezte, hogy célzatosság: nem egészen tiszta, jó szándék van benne: bár annak inditó okát nem tudta megérteni. Ta-

lán politikai céljai voltak vele s valami ghibellinpárti ellenfél megnyerésére akarja felhasználni, odavetni? Talán igazán ugy érzett volna Azzo, ahogy egyszer nyilatkozott: hogy egy valódi uralkodót kell bevárni, más nem méltó egy Estei Beatrice kezére? De hogy jön-e csakugyan egy ilyen, azt elörelátni nem lehetett s ö — Beatrix — sohasem jogositotta fel nagybátyját, hogy e felfogást neki imputálja.

Mi szükség volt például nemrégen — az ifju Scaligert kikosarazni, mikor olyan szivesen ment volna vele Veronába, ahova mindig vágyott ..

Mivel pedig király egyelöre nem jött, Azzo és Alice egyenesen beleszuggerálták a gondolatot, hogy apácává kell lennie, hiszen az Estéknek annyi más nötagja is az. Eleinte minden életvidorságával tiltakozott e gondolat ellen, tréfának igyekezett venni: később már-már megbarátkozott vele.

És ime, most... ezen a mai estén megtörtént a lehetetlen. Eljött egy valóságos uralkodó, hatalmasabb, nagyobb, mint mindazok, akikre valaha csak gondolni is lehetett volna és öt, az árvát, a mellözöttet, a kolostor nyirkos homályába számüzendöt magához emeli, hogy vigye a fénybe, napsugárba, hatalomba, ahol kibontogathatja szépségének, szellemének ragyogó szárnyait egy viruló ország trónmagaslatán.

Hogy ez az álmodott király már nem fiatal: jutott is az most Beatrice eszébe! Itt van és kész öt megváltani az élve eltemetéstöl! Hogy tudná-e szeretni? Ez fájó kérdés, de nem legyözhetetlen. Szeretni csak egyet szeret, de ez a szerelem — ugyis lehetetlen. Ellenben, ha a király nejévé lesz, érzi, hogy csupa hálából, erös kötelességérzetből szeretni is fogja, hü, kifogástalan feleség lesz. És elvégre — Endre király most is daliás jelenség, hatalmas, másoknál fejjel magasabb, erös, egészséges férfi, nemes, parancsoló arcvonásokkal. Legalább is — ilyennek látta öt Beatrice.

De hiszen — ha Azzo csak azt kivánta, hogy király jöjjön érte: ez a király pedig most itt van, akkor mi akadálya lehet még boldogságának?

Csakhogy éppen erröl nem volt most már meggyözödve Beatrice. Az a biztos sejtelem gyötörte, hogy nagybátyjánál a királyvárás csak ürügy volt, melyet csak azért játszott ki, mert nyugodt volt felöle, hogy uralkodó ugysem jön érte. Most, hogy itt van: bizonyára ki fog találni valami más örvet a házasság meghiusitására.

Beatrice azonban — amilyen szeliden beletörödött eddig sorsába, oly szilárdan határozta el, hogy most ez egyszer küzdeni fog a boldogságáért, ha kell — a végsöig. Nyomatékul nagyot dobbantott kicsi lábával s ezzel — szerencsésen le is rugta magáról a takarót.

*

Mégis volt egy lény, akihez Beatrice több bizalommal viseltetett, mint mindenki máshoz, aki, ha hozzá fordult, még mindig megvigasztalta, tanácsaival ellátta, elboruló homlokát jóságos kezével végigsimogatta, ha pedig már egyebet nem tehetett érte: imádságába foglalta. Ez a lény: Beatrice atyjának édestestvére, szintén Beatrice, a későbbi szent, most a Gemula kolostor istenes életü zárdafönöknője.

Beatrice még esti töprengéseinek eredményeképen elhatározta, hogy e nagynénjét keresi fel és eléje tárja szivének szorongattatásait, az ő földi és égi közbenjárását kérve.

Alig pirkadt a decemberi hajnal, Beatrice talpon volt és elöhozatva kedvelt hátaslovát, egy bizalmas apródja kiséretében utnak indult az alig félóránvira fekvö zárda felé...

Valami nagyon nem volt szükség utját titkolnia, elég gyakran megesett, hogy nagynénjét, ki igazán egyetlen bizalmasa volt, a nap bármely órájában meglátogatta. A reggeli óra sem volt tulkorai, a kolostorokban, hol a rorate utáni idö most már délelöttszámba megy, ilyenkor már a második áitatosságot is elvégezték. A vendégeket reggel ugysem volt hivatva mulattatni, a háziakkal való találkozást — érthetöen — minél későbbre kivánta halasztani. Épen jó, hogy elöbb nagynénjével megbeszélheti a követendö eljárást.

*

A Gemula kolostor nem volt barátságos épületnek mondható. Kivülről vigasztalan, disztelen köfalak meredtek a közeledö elé, a nagy kötömeghez mérten szinte parányi ablakokkal, belülről komor, nyirkos homály penészillata fogadta a belépöt.

Beatricét ma különösen hideg borzadály járta át ama gondolatra, hogy fiatal életét örökre e zord falak közé kellene temetnie. És amily mértékben visszariadt ez — öt fenyegetö — sorstól, annyira fokozódott hálaérzete Endre iránt, ki öt ettöl egy csapásra megváltja. Szinte szeretetté magasztosult az szivében. E pillanatban nem volt szemében különb dalia Endrénél, kivéve talán — egyet, ám ez az egy ugysem válthatta volna öt meg ezen a világon, ahhoz más csillagzaton kellett volna születniök.

A fönöknö, az egykori Beatrice marchese meleg barátsággal fogadta cellájába belépö hugát: szinte anyai gyengédséggel ölelgetve meg öt.

Askétai egyszerüséggel volt berendezve ez a kis cella, épen, hogy elökerült még egy vendégszék (az is Beatrice kedvéért állott mindig ott). Mohón roskadt bele — az elmondandók fölötti izgalomtól gyötörve — a leány, szemtöl-szembe öt szeretettel és aggodalommal figyelö nagynénjével.

Mivé lett ez a hajdani hires szépségü nöi arc! Beatrice emlékezett még rá, hogy az ö gyermekkorában lovagok rajongásának, troubadourok epekedésének tárgya volt az „isteni Beatrice", aki-

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

ről az akkori költök épenoly lángolóan szép canzone-kat daloltak, akárcsak öróla most — az a bolondos Péguilan (ha ugyan más is irhatott olyan szépeket!) És ma — itt a kolostor ihletett szent magányában — távol a világtól — hervadtan éli le napjait, a világ számára nem is létezve. Talán a ma élö troubadourok közt alig is van, ki még rá emlékeznék. Vajjon az ö sorsa is ez lenne-e egy-két rövid lustrum után?

Beatrice annyira elfogódott e különös gondolatok hatása alatt, hogy szinte feltünövé vált hosszu hallgatása.

És akkor rápillantott az apáca, biztató, meleg szeretettel, mint édesanya a leányára. Beatrice pedig láthatta, hogy nagynénjének hajdani hires szépsége bizony nem semmisült meg: átváltozott valami magasztos, égi fenséggé, mely glóriaként sugárzik ki nagy, égkék szemeiböl. Nem a földi lények nézése volt ez, valami átszellemült, a mennyeiek sphaerájában élö, földi szenvedélytöl ment, felsöbbséges értelem intuitiv pillantása. A szerzetesnö isteni nyugalma, arcáról leáramló belsö harmóniája elárulták a jövendö nagy szentjét, ki ma még egy rajongó apáca, de aki a küzdelmes élet tulpartján lévén, már inkább a „diadalmas egyház" tagjaihoz tartozik . . .

Vajjon ez a — földieken való végleges — diadal nem ér-e fel néhány évnyi lemondással, önmegtagadással?

Beatrice szinte görcsösen fogta kis kezébe széke oldaltámlájának faragott oroszlánfejét . . . az egyetlen diszt, mely e rideg szobában fellelhetö volt.

— Rólad emlékeztem meg épen imáimban a mai rorátén, hugocskám. A matutinán, completoriumkor és este mindenkor a te szándékodért imádkozom. Tudod, hogy a te boldogságod most a legföbb vágyam. Most lesz legnehezebb a helyzeted, amig végleg kikötsz itt, a Krisztus révében... Most fog a sátán bizonnyal még néhányszor — és erösen — megkisérteni, hogy a világi hivságoknak visszatartson. De te légy erös, hogy mire kinyilnak a narancsvirágok, lelkileg is testvérem lehess a zárda communitásában.

Beatrice tuláradó szive nem engedte, hogy a szokott kenetteljes tónusban válaszoljon. Kissé világias könnyedséggel hadarta:

— Söt, máris megkisértett, még pedig a legerösebben. Ha ugyan a sátántól jön az ilyen intés: mert én ugyan erösen hiszem, hogy ezuttal az Ur Jézus Krisztus sajnálta meg szegény alázatos szolgálóleányát...

— Mi történt? Mintha ki volna cserélve az én kis hugom. Elöbb álmatag, hogy szavát sem lehet venni, most meg a tüzet téveszti össze a vizzel. Mi fog ebböl kikerülni?

— Édes néném — a te Beatricéd — attól félek — örökre eltünt. Voltaképen — talán sohasem is ismerted igazán hugocskádat. És félek: ha most igazi alakjában áll elötted, talán többé szeretni sem

tudod ugy, mint eddig. És akkor Beatrice mégis nagyon, de nagyon boldogtalan lesz!

Dehogy nem szerette volna, bármit mond is a leány! Tudta ez nagyon jól, hogy az a — nem földi — jóság, mely nagynénje szivét eltölti: az ö számára szinte kimerithetelen. Ezért minden félelem nélkül folytatta behizelgö, játszi, csicsergö hangján, pedig észrevette, hogy az apáca szempillája mintha valami kis kristálytiszta teher alatt rezdülne. Egy áruló könnycsepp volt az, feleletként arra a gondolatra, hogy a fiatal Beatricét többé nem szeretné az — öregebb.

— Ugy történt az eset: tegnap kéröm akadt. No, de ez nem volna ujság, volt már több is a soknál, ugye nénécském! Hanem olyan, mint a mostani, még nem... A magyar király kért meg feleségül . . .

— Ah! a magyar király...!

Ezen még a földi érdeklödéseken felülálló apáca sem fojthatta el meglepödését.

— Én pedig — mi türés-tagadás — gondolkozom. Azért jöttem ide, hogy édes néném szájából halljam az itéletet: nagy gyalázatosság volna-e tölem, ha itt hagynám Estét, Azzot, a Gemula kolostort és egyik legmagasabb földi polcról törekedném dicsérni az Istent és hozzá vezetni nekem hódoló népek millióit?

— Édes hugom, ha te tölem ezt kérdezed, máris határoztál. Ha elhatározásod: Krisztus Urunk menyasszonyává lenni: megingathatlan volna, nem jöttél volna kérdéseddel hozzzám.

— Tehát elitél engem édes néném?

— Ahogy vesszük. Ha soha szóba nem került volna, hogy fátyolt vegyél: a világ legtermészetesebb ügyének látnám: ragadd meg két kézzel e ritka szerencsét. De ha csak annyira kivánkoztál e kolostor falai közé, hogy arról most — ily vidám arccal — lemondasz, akkor azért itéllek el, miért ámitottál eddig, mintha höbb vágyad nem is volna az égi örömöknél?

— Oh néném, nagy bünös vagyok én, de még nagyobb az én szerencsétenségem. Bünös vagyok, hogy nem voltam néném iránt nagyobb, teljes, határtalan bizalommal és nem vallottam be, hogy nem a jó Isten hivása az, mely engem e klastrom falai közé von. Szeretem, leikem minden tehetségével szolgálni kivánom az Urat, de künn a szabad, a bünös, de megjavitható világban, ahol annyi jót tehetek, annyi tévelygö lelken enyhithetek erös hitemmel, rajongó szeretetemmel.

Az apáca csaknem idegenszerüen nézett rá...

— Akkor hát mi vitt rá, hogy mégis ide kivánkozzál? Hisz itt igaz, meggyógyul a fájó lélek, áthasonul a lagymatag: de rettentö próbaköve ez a sziveknek: ha hivatás ellenére, talán dacból jöttél volna e falak közé: mint önmagaddal meghasonlottat a kétségbeesés

üzött volna korai és dicstelen elmulásába! El sem tudom képzelni az okodat... Mert szeszélyt — az én Beatricémről nem tehetek fel... Akkor teljesen félreismertelek volna...

— Bajos azt elmondanom, édes néném, mert nem tudom, megérti-e azt a bonyolult folyamatot, mely lelkemben végbement. Ismétlem: bünös vagyok, hogy nem voltam őszinte ahhoz, aki gyermekkorom óta, mióta eszemet tudom, s árva lettem, egy édesanya jóságával csüggött rajtam. De vannak a léleknek oly subtilis, mély, fájó érzései, amelyeket szinte önmagunk előtt is titkolni kivánunk, nemhogy azt bárkinek, akár a legnagyobb jótevőnknek is — elmondanók. Ám e sorsdöntő pillanatban elmondok mindent.

A szerzetesnő ismét kimondhatatlan gyengédséggel nézett hugára. Homloka körül szinte ott fénylett a jóság aureolája. Lehetetlen volt teljes biztatást ki nem olvasni vonásaiból.

— Azzo bátyám és mostoha nagyanyám — atyám halála után magukhoz vettek, neveltettek, elhalmoztak rokoni szeretetüknek teljességével reám szórva minden — tőlük kitelhető — jóságukat. Azzó nőtlen volt, szeretetüknek szinte egyedüli tárgya én voltam; de becézgetésükben észrevehető változást akkor sem igen észleltem, mikor bátyám megnősült, majd családot alapitott. A hála eltéphetlen köteléke füz hozzájok, természetes, hogy mindent jónak kellett látnom, ami tőlük jön, amit ők ajánlottak, amit jövőmre nézve határoztak.

— Mindezt tudom. Hiszen minden nap elmondtad.

— Szóval: ebben a lelki harmóniában cseperedtem fel és el kellett érkeznie az időnek, amikor a világi hiu szemek fennakadtak rajtam is, hiszen az Isten különös rutsággal nem vert meg — és egyik-másik lovag arra is gondolt, hogy a szent házasság kötelékével csatoljon magához. Én — hiszen lelkileg néném neveltje voltam — eleintén valami komolyan nem vettem ezt a gondolatot. Jól éreztem magam a vidám Estében, Ferrarában, élveztem az ifjuságot, korainak tartottam attól megválni. A világi szerelmek hiábavalóságáról néném elégszer meggyőzött. Szóval a szivem nem igen lobbant lángra és nem találtam benne semmi különöset, hogy Azzo folyton — minden megkérdezésem nélkül — nagyanyámmal együtt — kikosarazta kéréimet.

— Telt azonban az idő, jöttek ujak, az előbbieknél komolyabbak, előkelőbbek. Érettebb, komolyabb lettem én is s beláttam, hogy az ifjuság csélcsap világa örökké nem tarthat: ideje volna sorsomat lekötni olyanhoz, aki arra méltó. Minden leánynak ez a sorsa. A fiatal Scaliger például — ilyen volt. Minek vázoljam — néném előtt — a földi szerelem fokait: elég legyen, hogy ő azok legmagasabbjáról szemlélt. Kifogást keresve sem találhattam ellene. Szerettem én is: erősen, néném tanitásának köszönhetem, hogy nem halálosan. Kész lettem volna az élet utjait vele karöltve megjárni.

— Minderről sohasem szóltál ekképen — vetette közbe az apáca.

— Oh, pedig hányszor kikivánkozott ez a szivemből! Azt hittem, Scaliger ellen bátyámnak sem lehet kifogása, nyugodtan vártam, hogy elintézi vele ügyemet! Egy szép, de szomoru napon arról értesültem, hogy vőlegényem — mert titokban már az volt — nevemben kosarat kapott!

A leány nagyot sóhajtva megpihent. Terhére volt e fájdalmas emlékkel foglalkoznia.

— Ha Azzo előbb velem beszélt volna, ha elfogadható okokkal igyekezett volna meggyőzni arról, hogy Scaliger nejévé lennem célszerütlen: szó nélkül, minden keserüség nélkül beletörödtem volna, engedelmes bizalommal, mint addig... De hogy engem, a már felnött leányt még megkérdezni sem tart érdemesnek ily életbevágó ügyben, ez volt az első fulánkja a bizalmatlanságnak, amely belopta magát szivembe.

— Scaligert — a szivemben meggyászoltam. Jöttek azután igaz, nem mindjárt, mert bánatos hangulatommal egyelőre mindenkit elriasztottam — mások. Ezek már alig érdekeltek. Elfogulatlanul, kiváncsian vártam a történendőket. Ekkor kezdte nagybátyám, szintén váratlanul, megkérdezésem nélkül — világgá bocsátani a hirt: hogy én apácafátyolt veszek és Krisztus menyasszonyává lenni készülök...

— Ugyanez időben egy alkalommal néném is szóvá tette, nem volna-e kedvem életemet a világi örömöktől távol, az égieknek szentelni. Már-már el akartam mondani, ami a szivemet nyomta, de ez a nyilatkozat azt hitette el velem, hogy néném és Azzóék tudatosan, együttesen eszelték ki e tervet s számomra nincs más hátra, mint belenyugodva, engedelmeskedni.

— Ments Isten! Sohasem gondoltam ezt igy — ellenedre! — kiáltott közbe a jámbor zárdaszüz.

— Most már látom, hogy néném csak véletlenül említette épen akkor e gondolatot. De ez a fatális véletlen fagyasztotta ajkamra az őszinte szót. Hanem — Azzóékkal szemben — most már — nem tehetek róla: bizalmam odalett s gyanakodva fogadtam ezentul minden intézkedésüket, amely sorsomra vonatkozott.

— Néném jóságát azután is, mint addig, tapasztaltam. És mivel néném — talán annak alapján, hogy nem mondtam első izben ellent, — állandóan és szinte véglegesen — Krisztus menyasszonyának tekintett engem: végre mégis arra a gondolatra jutottam, hogy ez lesz részemre legjobb: hogy is lehetne rossz, ha második anyám akarja igy?

— Semmi sem állott távolabb tőlem — mondotta a főnöknő — engem Alice erősitett meg ama hitben, hogy ez a te szándékod. Lásd, miért nem voltál hozzám őszinte?

— Hogy miért nem voltam? Ez épen a bökkenő! Már akkor, az ötödik, hatodik esetnél sejteni kezdtem, hogy nagybátyámnak valami — előttem titokzatosnak látszó és ma is megfejthetetlen — oka van engem kolostorba tenni. Bizalmatlanságom elkeseredéssé fajult. De ha ennek kifejezést akartam volna adni: panaszkodnom kellett volna eddigi jóltevőim, legközelebbi véreim ellen. És ez az, amit tenni semmi áron nem akartam. Mert néném — vagy velük tart — (az apáca szinte megvetően tiltakozó mozdulatot tett) és akkor ugyis hiába panaszkodom, vagy legjobb esetben is engem itél el, hogy megmarom jóltevőimet, kikkel szemben hálásnak kell lennem!

— De hisz ez borzalmas lelkiüzdelmedbe kerülhetett!

— Abba került. De rezignáltan leszámoltam már sorsommal. Ha nem is sejtettem, mi lehet az a lappangó titok, mindenesetre hittem, hogy nem csekély ok lehet. És Azzonak módjában áll, hogy erővel is nyomatékot adjon akaratának. Erre pedig ne kerüljön a sor. Mit tehettem volna? Legfellebb a szökés lehetett hátra. Ettől meg visszatartott büszkeségem.

— De hiszen Azzóék azt mondják rólad, hogy eleve is csak uralkodó fejedelemhez mentél volna nőül, minden más halandó neked kicsiny volt. És mivel olyan nem kinálkozott, a jobbik részt választottad, mint a bibliai Mária...

— Ezt ők először tréfának találták ki. Kegyetlen tréfának találom pedig. Később jónak látták komolyan hiresztelni.

— Édes kis leányom! Most már értem a többit. Ne is fáradj tovább!

— Én nem tudom, mi ütött hozzám tegnap este: amikor a magyar király — lakoma közben — oly váratlanul megtisztelt. Valami ugy a fejembe ment: az életösztön elemi erejü fellobbanása... Pillanat alatt átviharzott a lelkemen minden keserüség és az a gondolat, hogy: itt a szabadulás! Oh néném, ne itéljen el, hiszen nem ismeri ezt a véghetetlen örömérzetet, mely a lebilincselt, örökre reménytelen rablelket eltölti, ha még egyszer... még egyszer megadatik neki a lehetőség szabadnak lenni... Én — igent mondtam és most itt vagyok: meggyónni vétkemet és hallani a legszeretőbb szív itéletét.

— Az pedig felment téged, édes leányom. Hanem — a födolgot nem mondtad el: hogy fogadták a tieid ezt a szerencsédet? Hiszen ez ellen csak lehetetlen, hogy valami kifogásuk legyen!

— Épen ez az, amit még nem tudok és — remegek megtudni! Iszonyodom eléjök kerülni. Mert ha — mint ahogy valami setét előérzetem sugallja: következetesek maradnak eddigi eljárásukhoz: és ennek is gátat igyekszenek vetni, akkor valami rettentő okuk, félelmetes titkuk lehet... Eltekintve attól, hogy a jelen esetben felveszem a küzdelmet, elhatároztam, hogy a végsőkig harcolok jogaimért, ha kell: renitens leszek!

— Nehéz kérdést feszegetsz Beatricém. Az Ur világositsa meg elmémet, hogy átlássak a helyzeten. Most még nem látom azt át. Tudod, hogy a kolostor fala elzár minden érdekkörtől. Nekünk más a gondolatmenetünk, egyedül az igazán érdemest tartjuk szem előtt: a lelkünk üdvét. Ezért van, hogy Azzóék — bár test szerint véreim s bár szinte szomszédságomban vannak: lelkileg félig idegenek már rám nézve... Felteszem, hogy sejtésed ezuttal alaptalan. De ha mégis — mégis ugy lenne: elsősorban az okot, a teáltalad oly rejtelmesnek vázolt titkot kellene megtudunk.

— Oh, ha ezt sikerülne — kifürkésznem! Micsoda lidércnyomástól szbadulnék! — sóhajtotta a leány.

— Várj csak: megpróbáljuk. Annyit talán még magam is konyitok a világi mesterkedésekhez — bár rég elültek azok számomra. Az olyan rangu uraknál, mint öcsém, három dolog szokott komolyan szerepet játszani: a politika, a szerelem (apage Satanas!) és a vagyon. A középsőt ezuttal kikapcsolhatjuk, marad a másik kettő. Én — hiszen hivatásommal össze nem fér — nem akarom Azzot meggyanusitani, de a két mozgató erő irányában kutass te magad: talán elvezetnek a titok nyitjához.

Beatrice álmélkodva nézte a bölcs öreg hölgyet... Hogy ez eddig neki magának nem jutott eszébe! Pedig hisz — ő sem esett a feje lágyára!

A politika! Hogy őt ilyen célokra akarják kijátszani! Ez — lehetséges a mai itáliai viszonyok közt, annyit már ő is átértett, hisz mindennapi théma a welf-ghibellin-vetekedés. De akkor miért igyekszik őt — kolostorba dugni? Ez inkább a vagyoni háttérre enged következtetni... Hátha mindkét ok közrejátszik?

— Mondja csak, édes néném... minden gyanut félretéve — lehetnek az estei háznak olyan vagyoni kérdései, amelyek egyik tag érdekeit ellentétbe hozzák a másikéval?

Beatrice maga is átérezte, hogy merész kérdést kockáztatott meg.

Az apáca pillanatig gondolkodott: mintha küzdene magával. De hazudni nem akarhatott s a kitérő válaszokat gyülölte.

— Kérdeztél, felelnem kell: — igen!

— És ha atyám vagyona — mely Azzora, mint a fiág képviselőjére szállt, örökösen a tulajdonában marad, mi lehetne még hátra, amiben én utjában állhatnék?

— Leányom, nehéz helyzet elé állitasz. Viszályt támasszak-e én — a szerzetesnő — köztetek?

— A viszály ugyis megvan — felelte Beatrice — de csak az egyik fél lát tisztán. Méltányos és igazságos, hogy én is világosan ismerjem a helyzetet.

— Legyen tehát. Annyit tudok, hogy a család öröklési sor-

rendje szerint a fiuág kihalása esetén az örgrófi vagyonnak — reád kellene szállania, még pedig Azzo leányaival szemben is.

— De hiszen erről nem lehet szó! Azzonak két fia él!

— Az ember élete Isten kezében van. Rinaldo és Contardo, tudod betegesek. Hagyjuk ezt a dolgot, mert még gyanusitás vádja tapadhatna ránk. Pedig én ilyennel be nem szennyezhetem a lelkemet.

Beatrice e részben már eleget tudott. Teljesen világos volt előtte a kép: Azzonál a politikai szempont fog küzdeni a vagyonival s aszerint fogja eldönteni Beatrice sorsát, melyik szempont válik erősebbé előtte. Világos, hogy az Endrével való összeköttetés politikailag előnyös volna. E szempontból tehát beleegyezést remélhet... És a vagyoni oldal? Ejh!... ha lemondana öröklési jogáról, talán minden nehézség megszünnék! — El is mondta e meggyőződését nagynénjének.

— Talán nem lesz szükség jogaidról lemondanod. Meggondolatlan lépés volna... Valaha még jó hasznát veheted azoknak.

Mintha az apáca a jövőbe látott volna.

— Hanem, kis lányom: egyebet is kell még neked ma mondanom. A házassághoz nem elég ám a célszerüség, az érdek. Oda sokkal több kell. Szeretned is kell férjedet, egész szivedből.

— Oh, hisz máris oly hálás vagyok a királynak, hogy kiszabadit ebből a visszás helyzetemből.

— Még a hála sem elég — mondotta az apáca szinte türelmetlenül.

— Tudom, mi a kötelességem és teljesiteni fogom életem fogytáig.

— Még a kötelesség sem elég. Oda szeretet kell, amit nem lehet lealkudni!

Beatrice szinte a füléig pirult. Hm! — szeretet! Ebben az értelemben nem is lett volna ellene kifogása. Mert a szeretet — hálából, ragaszkodásból, hüségből, kötelességérzetből, meleg barátságból összerótt tiszta erény. Ezt — nyujthatja ő a legnagyobb mértékben, őszintén. — De más ám — a szerelem! Ha magyarul beszéltek volna: minden utógondolat nélkül igérhetett volna — szeretetet. De az olaszban ezt a két különböző érzést egyazon szó fejezi ki. Mindkettő: amor! Ők pedig — olaszul beszéltek.

— Szent elhatározásom: holtomig a király boldogságán közremüködni. Hü, engedelmes, szerető, gyengéd felesége akarok lenni, társa az uralkodói gondokban, a vészben, ha kell: ápolni őt, ha ugy adja az Isten s nem jöhet oly körülmény, mely kötelességemtől eltántorit. Többet nem mondhatok...

Mintha leheletszerü, fájdalmas sóhaj hagyta volna el a gyengéd női keblet. A szentéletü zárdaszüz figyelmét aligha kerülte ez el. Aggodalmas pillantást vetett a leányra.

Ez meg most már épen — még a fülén is túl pirult.

Az apáca — félig tréfásan — fenyegetésre emelte fel ujját.

— Ugy látom azonban, a te szivedben még mindig Scaliger kisért. Pedig erről most már szó se legyen. Még önmagad előtt sem ...

Beatrice — tovább pirulni már nem tudott: csendesen sirva fakadt.

Hej, dehogy Scaliger volt az, akinek a képe ott kisértett! Abból az ifjukori, nem is nagyon mély szerelemből rég kigyógyult. Annak csak emléke maradt meg, közönyös reminiscencia, mint megannyi más. Ez egyszer az apáca emberismerete nem bizonyult helyesnek.

És jó is, hogy ennek a legmélyebb titoknak leplén vesékigható tekintetével sem tudott áthatolni, mert ellenesetben — igazán elitélte volna „kedves hugát."

Mert, volt abban a kicsi leányszivben csakugyan valakinek a képe. De ez a kép égette, marcangolta, üldözte azt a szivet s mégsem lehetett onnan kiszakitani, csak magával a vérző, fájó szivvel együtt. Ez a titkot Beatrice, még önmagának sem szerette bevallani, ennek még az agyára lebbenő gondolata ellen is tiltakozott s bár odatolult a lelke tükre elé az a kép napjában százszor is, a leány elhessegette, megállapodni nem engedte, hogy egy pillanatra se merülhessen bele a lelkével annak szemléletébe.

Egy leányarcu, bájos, bohókás ifju képe volt az, akit azonban oly áthidalhatlan távolság választott el tőle, amilyenre, pár évtizeddel később alkalmazhatta az olasz költők királya a reménytelenség kitételét: „Lasciate ogni speranza!"

És, minden egyéb októl eltekintve: ettől a szivére égetett, édes fájdalmat okozó képtől is kivánt ő most menekülni, messze-messze, Magyarországba!

— Néném; — anyám, ha szabad igy mondanom: a Mindenható látja lelkemet s tanuja, hogy akit emlit, csak mint közönyös emlék jár fel gondolataimba ...

A két nő meleg bensőséggel bucsuzott egymástól. A leánynak meg kellett igérnie, hogy mihelyt Azzoék részéről ujabb momentum merül fel, azonnal értesiti nénjét, ez viszont arról biztositotta, hogy — ma különösebben mint máskor — áhitatos imáiban ajánlja a Mindenható kegyeibe Beatrice szándékát.

VI.

Andreas Rex éktelen rossz kedélyhangulatban ébredt fel ezen a reggelen. Ma azt mondanók róla: „Katzenjammere" volt. Akkor másképen hitták ezt, de nem kevésbbé volt kellemetlen, mint napjainkban.

Amint feleszmélt és mozgolódására elősietni látta apródját:

első parancsa az volt, hogy akárhonnan, ha a föld alól is, keritsék elö és hozzák neki ide Dénes nádort, de azonnal.

Dénes nádor azonban még javában aludta az igazak álmát, amikor a királyi parancsot hozó apród megjelent a szobájában. Megtalálni tehát nem volt épen nehéz. Hanem „elökeriteni", ez már más lehetett.

A nádorispán oly bödülten hortyogott, hogy az apród elöször csak azt leste, hogy egy pillanatnyi csend álljon be és a költögetés munkájához foghasson. Hosszu várás után egy horkantásra csend lett, legalább a szuszogás — határozottan annak volt mondható az elöbbihez képest.

— Nádorispán Uram! Illustrissime Domine Comes Palatine! — orditotta torkaszakadtából a boldogtalan fiu.

Semmi válasz.

— Dénes uram! Királyunk kivánja maga elött látni!

Ujra eredménytelen.

A fiu homlokáról kövér cseppekben gördült alá a verejték. Mit tegyen? Hozzányuljon a nádor uram valóságos, élö testéhez? Hiszen, ha felriad és ugy találja, hogy ez vakmerőség, megeshetik, hogy herkulesi karjaival rögtön falhoz lapitja. Menten palacsinta lesz belöle!

Endre király már akkorra leküldte másik apródját is, még sürgetöbb, türelmetlenebb paranccsal.

Kettöben mindenesetre több a bátorság, mint egyben. Hozzáfogtak tehát együttesen. Hol fogják meg? Talán a válláért haragszik meg legkevésbbé. Dethbor rátette a kezét a hatalmas vállra, mintha ujra lovaggá akarná ütni a nádort, társa a karját ragadta meg, de csak ugy, mintha inkább le akarná fogni...

E pillanatban csakugyan felriadt a nagyur. Ébredése abból állott, hogy két karját villámgyorsan szétvetette, mire a két boldogtalan fiu csakugyan a szoba két sarkában hemperedett meg. Ugy történt, ahogy elöre látták.

— Mit akartok? Adta kölykei! Vakmerö csecsszopók! — hangzott a nem épen barátságos reggeli üdvözlet.

Már akkor Azzo emberei közül is bejött egy: hogy a király fejvesztés terhe alatt azonnal várja nagy jó uramat. Ő felsége — tisztelettel legyen mondva — már toporzékol haragjában.

Hanem amig a nehézkes nagyur annyira felkészült, hogy a király elé járulhatott, az ujabb félórába telt, ami semmiesetre sem enyhitette Endre hangulatát. Még jó szerencse, hogy a két apród ott maradt Dénes körül, segitettek neki, dolmányát felhuzni, a csattokat beilleszteni.

— No, no, szép öcsécskéim, nem kell azért megapprehendálni — engesztelte öket a hatalmas ember — de minek is keltitek fel az embert legédesebb álmából?

— Nem is merészeltük volna magunktól, hacsak nem a király parancsából. Őfelségének pedig nagyon sürgös lehet a dolga.

— Táncsak nem egy uj aranybullát akar kiadni — a taliánoknak. Ámbár — arra is ráérne ebéd után... — dohogott az öreg. Azt hittem, legalább is a szaracénok törnek rám, ugy megmarkoltátok vállamat!

— Vagy az izmaeliták — élcelödött az apród, miközben még egyre simogatta sajgó karját.

— Ne bántsd te az izmaelitákat! Hanem mondd meg nekem iziben, felkeltek-e már Simon és Mohor uraimék? Azt sem tudom, ennek a ménkö nagy épületnek melyik szárnyában keressem öket!

— Bizony azok már rég misét hallgattak, kilovagoltak, körülnézni ezen a csodálatos, citromfás vidéken!

Dénes uram a két apród kiséretében lépett be a királyhoz. A két fiu ugy hozta öt közrefogva, mint valami foglyul ejtett medvét. Ám a király haragvó tekintete ugyancsak kiparancsolta öket.

Endre először figyelemre sem méltatta Dénes nádort. Összefont karokkal sétált fel és alá, komoran a szobában, majd hirtelen szembefordulva vele, mohón förmedt rá:

— Mondd meg nekem, de azonnal, micsoda pyramidális ostobaságot követtem én el azon a tegnapi lakomán?

— Felséged nem követett el semmi ilyet, mint ahogy nem is lehetne ilyet elkövetnie. Mert amit tesz, az jól van téve. Most is, máskor is, mint mindig.

— Ne boszants engem buta bókjaiddal — mondta a király önmagából kikelve, Dénessel szemben eddig példátlan nyerseséggel. Ha te nem ügyeltél rám — pedig máskor ugyancsak szemfüles vagy — megmondom neked én — mert annyira nem voltam, hogy ne tudtam volna magamról. Megkértem — vén csont létemre — Beatrice marchesa kezét!

Endre azt várta, hogy ez valami szörnyüséges hatást fog a nádornál elöidézni. Az meg olyan együgyü és egykedvü arcot vágott, hogy a királyt ezzel még szélsöségesebb dühre ingerelte.

— No, megnémultál? Nem érted? Én magam, világ nevetségére fogok lakodalmat ülni... És ezt a csufságot neked köszönhetem, neked látnod kellett volna mindent... és megakadályoznod...

Dénes uram — persze, hogy nem volt meglepve, hiszen — látott ö mindent, ha mindjárt császárkörtét is majszolt akkor... De tetette magát, mintha most hallaná elöször. A világ legtermészetesebb hangján válaszolta:

— Ha tehettem volna is (mint ahogy nem tehettem) — akkor sem akadályoztam volna meg. Mert ennél bölcsebb és üdvösebb lépést szerintem nem tett felséged azóta, hogy az arany bullát kiadta.

Endrét lefegyverezte ez a végtelen flegma. Nem tudta, öszinte

véleménye-e ez a nádornak, vagy határtalan szemtelenség-e részéről Egyelőre figyelembe se vette a választ.

— Most, ha — a te hibádból is — belemásztunk ebbe a kelepcébe, jussunk is ki valahogy belőle. Neked kell engem abból kihuznod, fülön is foglak, vén izmaelita csősz.

— Csak nem gondolja felséged, hogy — becsületes házasember létemre — én vegyem el a marchesát? — kérdezte elhülve Dénes. — Hiszen akkor a feleségem...

Erre már Endre is elmosolyodott. Mert nem adná sokért, ha ezt a furfangos vén latrot egyszer — amugy igazában — ellazsnakolná fölötte kardos felesége.

Szelidebben szólt most már hozzá:

— Azt éppen nem, hanem hát — ha már elnyeltük a békát: csömöröljék más meg töle. Az az Endre gyerek ott Halicsban ugyis árván érzi magát oldalborda nélkül. Ha már hazavisszük Beatricét: vigyük neki haza!

— Hogy ő csömöröljék meg töle? Felséged fia? Az apai szeretetet nem ilyennek képzelem Felségednél!

— Ej, hiszen ő örülhet ennek a szerencsének! Könnyelmü, állhatatlan fiu, akinek szüksége van egy oly okos nőre, mint a fiatal Beatrice! Meg aztán: szó ami szó: észvesztően szép is. Erényes is, mint hallom. Sohasem láttam hasonló tündéri jelenséget. Engem ugyse, szinte kár lenne Edrének!

Az öreg király elragadtatva csettentett a nyelvével.

— Mindez annál több ok arra, hogy az első gondolatnál maradjon Felséged. Ha igazgyöngyöt találunk: nem adjuk át másnak.

— Hiszen csak olyan öreg ne volnék, vagy mi... Egész éjjel kinzott a köszvény. Közel vagyok a hatvanhoz. Szent István óta családomban csak az egy I. Endre közelitette meg ezt a kort. Eh! kár is róla beszélni! Kinevetne a világ — te elsősorban! Hogy mulatnál rajtam a nagyorru Dénessel! Hanem hát: mondok neked valamit. Ebből a fatális csávából mégis csak te fogsz kisegiteni!

— Minden igaz meggyőződésem ellenére? Csak nem kivánja Felséged? Abból ugyan bajosan lesz valami.

— Hallgass. Te most rögtön, mihelyt az illendőség megengedi, felkeresed Beatrice leányasszonyt. És kipuhatolod, megértette, komolyan vette-e a tegnapi megkérést? Ha azt látod, hogy igen; akkor ügyesen — hiszen eléggé ravasz vagy — áttereled a dolgot, hogy igy, meg amugy, mégsem jól értette, én Endre fiamnak kértem öt feleségül. Aztán dicsérd agyba-főbe Endrét s meglátod, rendben lesz a dolog. Neked meg elfelejtem minden szaracén és izmaelita ügyeidet.

— Már pedig ezt én — megbocsásson felség — sohasem fogom megtenni. Kiégne a szemem szégyenletemben.

Ilyen nyilt ellenmondás a királlyal szemben — bárki más részéről hallatlan volt. Könnyen az életébe kerülhetett volna, még jó

szerencse, ha csak örökös kegyvesztéssel szabadul a vakmerő. Egyedül Dénes nádor engedhette ezt meg magának. Sőt mintha inkább a király juhászodott volna meg.

— Hát, miért nem ? — kérdezte egész szelidséggel.

— Mert felséged ma ballábával kelt fel az ágyából és egyenesen a jó szerencsét akarja oldalbarugni. Én — ha ravasznak is bélyegzett felséged — mindenkor törhetlen hive voltam, ezt nem szükség mondanom. És mint ilyen, nemcsak jónak, de egyenesen a Gondviselés akaratának tartom, hogy Felséged a marchesát nöül vegye.

Semmi sem bizonyithatja jobban Dénes nádor határtalan befolyását Endre királyra, mint a király arcának fokozatos felderülése és válaszai, melyek szerint most már egész nyugodtan barátkozott az eszme lehetőségével.

— Hát neked is annyira tetszik ez a hajadon? Láthattad, hogy nekem is szinte elvette az eszemet azzal az ördöngös szépségével! De mi haszna, ha nem vagyok fiatal!

— Épen azért kell felségednek házasodnia! A marchesa mellett visszafiatalodik a szive! Emlékezzék csak azokra a bus özvegyi évekre boldog emlékü Gertrud királynénk gyászos halála után! Akkor is, hogy elvesztette Felséged minden kedvét. Már-már a trónról is le akart volna mondani. Azután jött Jolánta királyné és az istenáldotta jó kedvével, hogy bearanyozta Felséged életét! Egy a fejem: ugy lesz most is! És — szó, ami szó, daliának is első még a mi királyunk. Nem hiszem, hogy az országban sok különb volna, nem is szólva itt az — olaszokról. Beatrice örgrófnö szeme is csak ugy sugárzott, mikor felségedre vetette tekintetét.

— De Béla, Kálmán mit mondanának? És a két menyem? Salome ugyan beletörödik és imádkozik értünk, de — Mária?

— Felség! Sohasem törödtünk valami tulsokat a királyfiak és övéik nézeteivel. Akkor sokat nem volna szabad tennünk, aminek pedig meg kellett lennie. De hogy én Felséged házasságát nem mai véletlen szeszélyből, hanem komoly megfontolással tartom célszerünek: legyen szabad arra emlékeztetnem, amit Rovigo felé lovaglásunk közben emlitettem. Akkor még Beatrice marchesát nem láttam, nem ismertem. Azt sem tudtam, hogy a világon van. Mégis ajánlottam a szent házasságot.

— Hát még gondolkozom felette. Ha lehet, alszom rá egyet. Ha ugyan ma ki nem vasalják belőlem ujra a nyilatkozatot. Csak az az Azzo, a furfangos olasz be ne fonjon aztán bennünket. Legalább ez irányban légy résen, ha már mindenáron beleviszel a veszedelmes játékba!

Az utóbbi szavakat már egészen kedélyesen mondotta Endre, mintha egészen elvetette volna gondját ez életbevágó kérdésnek. Csodálatos természet! De hát: Dénes nádor nem találja a dolgot örültségnek, ennélfogva világos, hogy nem is az! No, meg hát — hiszen

Beatrice nem is mindennapi szépségü leányzó! A tündérek lehetnek csak hozzá hasonlóak! Különben pedig — könnyü Katót táncra vinni . . .

Csak akkor borsózott egy kissé a király háta, ha arra gondolt: mily arculattal veszi majd a hirt — nem is Béla fia, hanem ennek felesége, a gögös, a finnyás, a szivtelen Laskaris Mária!

Dénes nádor, mint aki jól végezte a dolgát, menni akart. A most már jókedvü király azonban tartóztatta.

— Hohó! Nem addig van a! Most akarnál elmenni? Majd ha fagy! Hogy én itt magam maradjak töprengéseimmel és ujra megáporodjék a kedvem? De szó, ami szó: erösen megéheztem. Jó volna valami reggeli itóka mindkettönknek!

Dénes erröl is gondoskodni kivánt. Kiszólt az ámbituson lézengö apródoknak, pár perc mulva ezüst kupákban ott állott elöttük az akkori idök egyedüli reggelije: a forró, füszerezett mézbor — meth — néhány darab kökemény kétszersülttel. A király maga öntött a kupából szeretett nádora serlegébe, amely megtiszteltetés azonban épen nem volt példa nélküli. Dénes rokon volt és Endre sohasem adott sokat a szertartásos formákra. Csak ha mint legföbb birónak kellett tekintélyét kimutatnia. Hiszen az ö idejében még ülve tanácskoztak a fömrak az ö jelenlétében is az ország ügyeiröl. Csak fia, a gögös Béla dobatta tüzbe a fömrak székeit.

És most uton voltak. Endre örült, hogy az uralkodás gondjaival együtt méltóságának külsö feszélyét is félredobhatta. Tudott és szeretett kedélyes lenni, minden ingatagsága, gyengesége és egyéb hibája mellett is a sziv embere volt. Kegyetlenséget vajmi keveset jegyzett fel róla a történelem. Még elsö neje gyilkosaival szemben is csaknem elnézönek mutatkozott, csak a legföbb bünösöket sujtotta. Ezeket sem ugy — még távolról sem, mint egy századdal késöbb Károly a szerencsétlen Zách családot.

Reggelizés közben Endrét ujra elfogták az aggodalmak. Hogy ö már mégis öreg ember, nem élhet soká, egyszer ujra elszédül: vége lesz, az Árpádok különben is rövid életüek, mi lesz aztán Beatriceböl és különösen mi lesz — Uram bocsáss — azzal a kicsi herceggel vagy hercegnövel, aki az Árpádház aranyágán mint bimbócska feselhetnék e frigy nyomán. Hiszen Béláék egyenesen kiüldöznék, ha ugyan börtönre nem vetnék az özvegyet és — ha lesz — gyermekét.

Endre király ismerte övéit.

Dénes unta a sok okoskodást, de annyira belevette a fejébe ezt a tervet, — ezt a Béláék bosszantására szánt sakkhuzást, hogy teljes lelkesedéssel fogott hozzá a király nyugtatásához.

Alig győzte a sok aggodalmat eloszlatni.

— És végül — ha már csakugyan be kellene következnie minden irányban a legrosszabbnak, — nem vagyok-e én itt, aki mint Felségedhez, ugy családja minden tagjához, életem árán is hü maradok . . .

Az öreg nádor nagy, husos kezeivel a szemei körül kaparászott. Talán elő is tudott csalni egy árva könnycseppet.

Persze, hogy ez hatott és Endre csaknem a nyakába borult ennek az aranyhüségü emberének.

— A marchesa tehát királynő lesz — mondotta a nádor — hanem egyet én is ajánlok Felségednek: az örgróf uramat minden hájjal megkent embernek véiem — (bocsánat, hogy Felséged rokonáról szólok igy, de minden olasz ilyen). Bele ne keverjen minket valami csetepatéba Frigyes császárral. Ennyit nem érne meg a barátsága, mert Magyarország mostani állapotában ezt nem birná ki.

Endre még inkább eltelt bizalommal Dénes iránt. Lám, ez a hü ember most is az ország gondjait viseli szivén... És még Béla azt mondja róla, hogy önző és saját céljaira szipolyozza ki a haza népét.

Az édes mézbor, a nehéz ital fenékig elfogyott. A magyar gyomor azonban jogait követelte; Endre király ki is fejezte olyanformán, mintha nem ártana meg egy kevés hazai forma nyárson sült szalonna. Hanem a taliánok ilyennel nem élnek. — Majd otthon!

Endre még ujra szivére akarta kötni hivének, nehogy Azzóval vagy Beatricevel szemben valami idöelötti, óvatlan szót váltson. De már nem ért rá ezt elmondani, mert Dethbor apród nagy fontoskodással jelentette, hogy az örgróf uram kivánja személyesen megtudakolni, hogy szolgált szeretett királyi vendégének egészségére a házában eltöltött éjszaka nyugodalma?

*

Amig Azzo a királynál idözött, Dénes jónak látta kábult fejét kissé kiszellöztetni az enyhe itáliai szabad levegön. Felnyergeltette Vihorlát paripáját és kilovagolt. Szép lassan engedte poroszkálni a lovat, hogy legyen ideje betelni a tájkép ujszerüségével.

Otthon ilyenkor zuz és hó fedi a fákat, mig itt — maholnap virágzanak! Micsoda más ország! De azért mégsem adná ennek minden kincseért az acélos magyar buzát, minden szépségeért a tündéri magyar délibábot! Még ezt a szép földet se érdemli ez a rizsevő, olaj szagu, rómaiba ojtott longobard-keverék olasz nép!

Hanem a boraik — kitünöek. Legalább is, mint a mieink. Ámbár mi haszna, ha nincs mire inniok! Egy-egy becsületes disznótor talán életébe kerülne az ilyen sáskabélü taliánnak!

Igy füzte tovább gondolatait az Árpáddal bejött honszerző ösök büszke ivadéka. Családja Ázsiában kihajtott fájának talán tizedik nemzedéke az uj hazában, melynek rögét máris megtanulta szeretve imádni, pedig az ő századában még csak harcosok vére áztatta azt, nem pedig vértanuké!

Az edzettlelkü főurnak — mint látjuk, volt érzéke a természet szépségei iránt is. Igaz, hogy jóval többre tartotta a gyomor gyönyö-

reit. De elvégre — nem lantos, nem regös ő. Azok feladata dalt szöni még a nap sugaraiból is. A „Cantico del Sole" jutott eszébe.

Sétalovaglása közben észrevett egy különálló, ménkö nagy épületet. Nálunk még várkastélynak is ritka volna. A közepén kis torony, rajta a kereszt. Bizonyára kolostor.

Épen jobban szemügyre akarta venni: ideje böven volt. De csaknem elállott a szive verése, midön a kolostor nagy tölgyfakapuja kinyilt és egy csodálatosan szép leány tünt elö, kit hódolatos, alárendelt engedelmességgel követett valami apródféle.

Oly közel voltak már hozzá, hogy nem is kellett nagyon összeráncolnia szemöldökeit, máris észrevette öregségében is sasszemeivel, hogy a kolostor ily korai látogatója senki más, mint Magyarország leendö királynéja: a tündéri Beatrice!

A leány kecsesen lovára ült, melyet egy fullajtár ott várakozva tartott és pár pillanat multva az uton szemtöl-szembe találkoztak.

Beatrice azonnal láthatta, hogy ez a kedves magyar vendégek egyike és barátságos fejbiccentéssel fogadta Dénes köszönését. A nádor, — hódolata jeléül mélyen leereszteté darutollas süvegét. Beatrice intett, hogy csatlakozzék hozzá.

— Magyarország leendö királynöjét alázattal üdvözli az ország nádora — mondotta franciául, nem akarva tört olaszságával gyötörni sem Beatricét, sem — önmagát.

— Ah, menjen! Hát már mások is tudják? Hátha nem lesz semmi belöle? Babonás vagyok, azért jobb, ha nem hivalkodunk elöre azzal, amit a sors szeszélye pillanat alatt elfujhat.

— Már pedig — marchesa — amit az én királyom kimond: nem változtat azon földi hatalom, csak a jóságos Uristen. Annak megkedvelik a jó emberek boldogságában . . .

— Honnan gondolja, hogy jók vagyunk? Hátha nagybátyám csak mint halacskát tett engem a horogra, hogy a nagy halat, — ez esetben a királyt — megfogja? Csunya mesterség a politika. No, de nekem semmi részem benne. Ne nézzen ugy rám, — igazat beszélek. Ha csak horogra tett csalétek is volnék: az is tudtomon kivül történt. Én mosom a kezeimet . . .

— Hát lehet-e az angyalokban gyarlóság? Az ilyenfajta lényeket, mint a marchesa, az én hazámban, ugy hivják, hogy: tündér.

— Tündér — ismételgette száját csücsöritve az idegen idiomát Beatrice. Dénes nádor ugy találta, hogy erre az ingerlö szépségre nincs a szótárában megfelelö méltó jelzö.

— És azt sem tudja, — folytatta a hölgy — vajjon nincs-e még a szivem zálogban valami cavalleronál. Van a lombard városokban is elég szemrevaló lovag. Különben ezt ne higyje, nem volna értelme. Hanem azt már inkább, hogy életemet — mint monaca — a királyok-

nál is hatalmasabb urnak kötöm le: az Istennek. Hiszen látja: most is a kolostorból jövök.

— Akit az Ur világosságra teremtett, vétkezik, ha véka alá bujik. A marchesa hivatott egy nagy országot bevilágitani a lelke jóságával, szive nemességével. Egy hatalmas birodalom királyát irányitani. Ez alól most már nem vonhatja ki magát, a felelősséget nem lehet elháritani.

— Hogy tud okoskodni! Csakugyan igaz, amit egykor hallottam, hogy a magyarok született szónokok, akik talán még a holdat is rá tudnák beszélni, hogy ne keleten keljen fel, hanem nyugaton...

— Talán még a napot is! De hát — ilyen nagy rábeszélés kell-e erre a lépésre? A dolog oly logikus és világos. A Gondviselés egy nagy feladatot szánt a marchesának: lehet-e ez elöl kitérni a zárda homályába anélkül, hogy a kötelességmulasztás vádja érjen bennünket?

— Jó, jó, de hátha nem lesz eröm, kitartásom, képességem e nagy, magasztos és megtisztelő feladat betöltéséhez? Ha én ezt érezném és mégis feltolnám magam arra, nem nagyobbat vétkezném-e akkor?

— Ez lehetetlen, marchesa. Az asszony, — engedje hozzá tennem: oly szép, nemes és okos asszony, amilyen a kis királyné lesz, már puszta jelenlétével is betölti hivatását. Ha csak ott van a király oldalán és semmit nem tesz, csak engedi szemlélni arcvonásait: ez már magában is megnyugtató, enyhitö, boldogitó, szeliditö és tudj' Isten még miféle hatással van a királyra. És ilyenkor csupa jót fog tenni mindenkivel és virulni fog a birodalom, boldog lesz a nemzet.

— Milyen szépen tudja ezt előadni. De az a baj, hogy tulságosan is szépen. Ha azt akarja, hogy jó barátok maradjunk, nem szabad többé igy beszélnie.

— Mikor olyan jól esik szépeket mondanom; amig szabad. Az Isten szabad ege alatt, egy idegen országban. A kis királynénak az öreg nádorispán. Amikor itt egyik sem az, ami. Később ugy sem engedi majd a rangkülönbség.

— Ah, tehát comes palatii... Pfalzgraf? mint a császár udvarában mondanák. Olvastam a krónikákban, Nagy Károly szervezett ilyesféle méltóságot a frankoknál.

— Nálunk Szent István király állitotta be a nádort legfőbb biróul, a király helyetteseül.

— Szóval: a király alter-egoja? De ki kormányoz hát most a magyaroknál, amig mindketten itt vannak?

Erre nehéz lett volna helyes feleletet adni. — Voltaképen Pecorari Jakab — gondolta maliciózusan Dénes.

— A király felnött fia és örököse, Béla, az ifjabb király. Nekem már azért is kisérnem kellett a királyt, mert jártam már Itáliában né-

hány éve, a szentatyánál követségben s igy némileg megismertem az itteni viszonyokat. Királyom most jár elöször errefelé.

— És tetszik-e neki a mi istenáldotta országunk? Ennél nincs is szebb a föld kerekségén. Nézzen csak körül: mily szépen, lágyan lejtenek arra, északra a Colli Enganei dombjai, mig ott távolabb a Monti Berici komolyabb hegyei magaslanak. Keletre meg a termékeny sikság az egész tengerig... Ugy-e, remekszép? Hát még mikor azok a domboldalak tele vannak fehér virággal... Pedig Este vidéke — ugy mondják — még nem is legszebb része Lombardiának.

— Oh, marchesa... Ha látni fogja a hullámzó szöke Dunát a napsugaras magyar öszelö idején, a mi Balatonunk mosolygó kékségét, rengeteg tölgyerdöink hivogató árnyát; felednie kell még ezt a szép hazát is...

A nádor egész belemelegedett hazája lelkes dicséretébe, a marchesa élvezettel hallgatta. Mostoha nagyanyja beszélt neki olykor a magyarokról, országukról, szokásaikról. Ő hosszu éveket töltött egykor Magyarországon; de ez évek a várakozás, majd keserü csalódás, mellöztetés évei voltak. Nem csoda tehát, ha e nem épen kellemes emlékek révén, sötét szinekben festette ez ország népét. Igazi, eleven magyart pedig Beatrie minél kevesebbet látott. Csak képzeletében éltek, mint barátságtalan, rosszindulatu, nyers emberek, akik — ahol lehet — kifosztják, kijátsszák az idegent, visszaélnek annak jámborságával. Igy festette öket Alice.

Lám, pedig ez az elökelö, tisztes magyar föméltóság itt mellette egészen mást mutat. Ugy vélte Beatrice: kellemesen csalódott. Ha minden magyar olyan lenne, mint Dénes nádor, akkor a daliák országába kellene kerülnie, ahol az élet csupa udvariasság, csupa vidámság lesz.

És a szive szinte repesett a gyönyörüségtöl, mikor elképzelte jövendö életét egy szép, hatalmas ország trónján... Milyen fényes, vidám élet lesz az, az eddigi elzárkózottság után! Ha a királyt az ország gondjai fogják elfoglalni, ha olykor komorabb lesz — hiszen ez a korával jár — ott lesznek mostoha fiai, Béla, Kálmán, meg ezek feleségei, akik talán csak vidám, fiatal, mulatni szerető emberek.... Milyen furcsa is az: mostoha fiai és menyei talán idösebbek lesznek nála! Mennyi tréfa fog ebböl kikerülni! És ha más nem: ott lesz a közelben ez a talpig müvelt, sima ember: Dénes nádor, aki többet tud, szebben beszél, mint akármelyik itáliai udvaronc és amellett — daliának is különb mindannyinál!

Ki fog neki ott hiányzani? Talán, talán — egyvalaki mégis, de ez egy elöl éppen menekülnie kell, — távol földre, idegen országba, ha lehetne: egy egészen más világba!

Dénes nádor is forgatott öreg elméjében egyet-mást a pár pillanatnyi csendben, mely köztük beállott. Neki is repesett a szive, ha elkép-

zelte Bélát, Laskaris Máriát és Kálmánt, amint hódolniok kell majd az uj királynénak. Neki is örült a lelke, ha arra gondolt, hogy ennek a gyönyörüséges szép asszonynak majd ő lehet a mentora, az okvetlen bekövetkező udvari intrikák között.

Csak egyet nem tudott magának megmagyarázni. Mit akarhatott a marchesa — beszélgetésük elején azzal a csalétekkel való példálózással? Hiszen ez ugy hangzott, mintha nagybátyját akarta volna pellengérre állitani, cselszövönek kiadni. Vajjon mi oka lehetett erre?

— Ne vegyük még oly bizonyosnak az én magyarországi utamat. Hiszen a király sem vette talán egyébnek tréfánál, — amilyet egy uralkodó, — különösen a jó olasz borok mellett — megengedhet magának. Ma reggelre talán rég elfeledte a dolgot.

— De hiszen — most beszéltem vele s egyenesen töle jövök. Amit a király kimond: az törvény és igazság.

— No, ha már mindent tud,, akkor azt mondja meg nekem, hogy az én nagybátyám mit mondott a királynak, mikor erre a kérdésre került köztük a szó?

Dénes elcsodálkozott. Ingerkedik vele ez a leány, vagy csakugyan olyan laza volna a bizalom közte és Azzo között? Vagy annyira gyermeknek tartják még?

— Arról, marchesa, már igazán nem tudok semmit. Egyébként most van épen nagybátyja a királynál. Magukra hagytam öket.

Beatricenak sem kellett több. Arra a gondolatra, hogy talán e pillanatban dől el végiegesen a sorsa, ugy elszontyolodott, hogy Dénes nádor minden élcelödése, bohóskodása (pedig nem kis erölködésébe került az öregnek) hiábavaló volt: eddigi jókedvét többé nem nyerte vissza.

Beatrice remek sárgája, mely eddig példás megadással lépdelt Dénes fekete paripája oldalán, most valami utszéli bokorból elöugró kutya ugatásától megriadt. A szép lovasnak nagy erőfeszitésébe került megfékezni a nemes állatot. Dénes azonnal odaugratott, hogy megragadja a makrancoskodó állat zabláját, de a marchesa maga akart lovával elbánni.

Ereje azonban nem volt ehhez elég: az ágaskodó paripa néhány bakugrást téve, messzebbre elvitte a leányt kiséröitöl. Dénes is, az apród is hirtelen rugtattak utána. Az elöbbi épen beérte, de a toporzékoló állatot megfékezni már nem volt ideje: Beatrice a következő pillanatban széles ivben repült ki a nyeregből, szerencsére épen Dénes nádor irányában, aki volt annyira ügyes és gyors, hogy karjaival hirtelen felfogta.

Az esés ereje igy le lévén tompitva, Beatrice azonnal talpra állott. Hálás pillantást vetett a nádorra, kinek elkomolyodó vonásairól igaz aggodalmat olvasott le. Ime: ez a marcona idegen, mennyi öszinte, emberi részvéttel kiséri balesetét.

— Köszönöm, nádor uram, — alighanem az életemet mentette meg. Örökre hálával fogok tartozni. Ha ugyan nem lett volna jobb most elpusztulnom.

— Óh, csekélység volt az egész, csak az bosszant, hogy nem lehettem még gyorsabb. Akkor még ez a kis kellemetlenség sem történt volna, — viszonozta Dénes nádor, az utóbbi szavakra nem is reflektálva. Mert mit tudott volna azokra felelni? Egy király menyasszonya, ha el van keseredve: csak figurázás lehet az!

Az apród is előkerült ezalatt, ki fürge kis lovával üldözőbe vette az elszabadult makrancos állatot s nagy üggyel-bajjal elfogva azt: diadallal vezette a várakozókhoz. Beatrice, kinek legkisebb baja sem történt, nem ült fel többé arra, hanem az apródéra. Dénes a makrancoskodót vette erős keze alá, míg ennek feketéjére az apród került. Sajátságosan festett a kistermetü, vézna fiu az óriás állat hátán; volt is elég baja a keményszáju paripával. Bár ügyes lovas volt, homlokát elboritotta a veriték a nehéz munkától.

VII.

Azzo örgróf, mint már emlitettük, a közelmultban öt ért gyászeset dacára, a legnazarabb fénnyel fogadta Endre királyt. Minden lehetőt kigondolt, kitalált szórakoztatására, szinte önmagát multa felül leleményességben. Endre estei tartózkodását eredetileg igen rövidre tervezte, de lehetetlen volt az örgróf által jó előre előkészitett ünnepségek elől kitérnie. Egyébként is a Beatricevel való, — váratlanul közbejött kombináció szükségessé tette, hogy tovább is ott időzzék.

A beszélgetés folyamán, melynek tanui voltunk, Dénes nádor teljesen meggyőzte a királyt a házasság célszerüségéről, keresztülvihetőségéről, eloszlatta kételyeit, aggodalmait, ugy, hogy ez — mint rendesen, — hajlott a nádor tanácsára és a szobájába belépő Azzo előtt azon melegében megismételte a leánykérést.

A fegyelmezett lelkü Azzo, bár ez nem volt előtte ujság, mégis adta a meglepettet. Tervei, utógondolatai ha voltak, eléggé kiforrhattak benne az éj folyamán. Szinlelt meglepetése mellett azonban óvakodott olyfoku elragadtatást nyilvánitani, amilyennel egy örgróf — joggal fogadhatna egy szuverén uralkodó völegényt.

Endre, amily hévvel belelovalta magát szerelmébe, — azonnal magával akarta vinni a menyasszonyt. Ennek azonban az örgróf szerint, nehézségei voltak. Hiszen csak nem mehet egy király arája minden kelengye nélkül, egy puszta ruhában — idegen országba. Elvégre, — ha nem is királyi, — de mégis valamelyes hozománya, kelen-

gyéje legyen, annak összeállításához pedig idö kell. Azonkivül vagyona is volna valamicske, amelynek ügyei annyira bonyolultak, szálai összekuszáltak, hogy azokat kibogozni csak a leány személyes közreműködésével lehet és ehhez is idö kell.

Endre semmiképen sem volt hajlandó honorálni ezeket az aggodalmakat, türelmetlen volt, mint rendesen, ha valamit hirtelen elhatározott. Az örgróf megmaradt halogató álláspontja mellett.

Közben pedig a szórakoztató ünnepségek pazar sorozata váltotta fel egymást, amelyeknek kápráztató pompája felülmulta mindazt, amit abban az időben akár egy fejedelmi udvar is nyujthatott.

Aki igy gondoskodik vendége mulattatásáról, annak fenékig öszinte indulattal lehet tele a szive — gondolta Endre király.

Még az első nap délutánján tartották meg a dalnokversenyt a palota nagy lovagtermében, amely elegendö helyet adott a kicsiny, de annál elökelöbb társaságnak, mely ez alkalomra hivatalos volt. Az ünnepség egyenesen Endre tiszteletére lévén rendezve, tulsok vendéget nem is kivánt Azzo meghivni. Az csak fárasztaná a királyt, ha annyi ismeretlennel kellene foglalkoznia s hely sem volna a teremben. És elvégre — december volt, a szabadban mégsem volt tanácsos megtartani ezt az ünnepséget, elég, ha a holnapi lovagtornát tartják meg künn, azt is csak, mert máskép nem lehet.

Az örökzöld fák lombjaival pazarul feldiszitett teremben felsorakoztak Északitália elökelöségei, a Carrara, Brusati, Benzoni, Correghesci, Volpe és más családok sarjai nejeikkel, azokon kivül, akiket már ismerünk. A terem északi végén, afféle magasabb dobogó — podium — volt elhelyezve, mely fölött különös pazar böséggel csüggtek a cyprus, babér, juniperus lombok, átfonva atlasz és selyemszalagok különböző szinü füzéreivel. Közben egy-egy fenyőág is szerénykedett, mintha szégyenlené: honnan veszi magát — Itáliában?

Endre király az örgrófi család tagjai közepette itt foglalt helyet. Kivüle azonban csak néhány kiválasztott, akiket inkább a versenydijak odaitélése szempontjából — mint afféle versenybirósági tagokat — hittak oda. Igy jutott oda Roland érsek, a velencei Superantio — későbbi dogék öse, kit különös szakértelme praedestinált erre és Schinella János, a spalatoi podesta, ki az utolsó pillanatban érkezett, értesülvén, hogy királya itt tartózkodik.

A versenydijak Beatrice elött voltak kitéve: ö volt hivatva azokat — a biróság döntése szerint — szétosztani. Különböző koszorukat látunk itt, voltak egyszerü, az Estei ház szineiben pompázó szalagokkal átfont babérkoszoruk, melyeknek összekötö csokráról egy-egy ezüstérem függött, majd tiszta ezüstből készült füzérek, akadtak olyanok is, melyekben a levelek fele ezüstből, másika aranyból volt, — de csak egy — tiszta aranykoszoru is, összefoglaló kapcsán egy pirosan szikrázó rubinkövel.

Vajjon melyik lesz a kiválasztott, akinek homlokát ez a nagy értékü és még nagyobb dicsöséget jelentö remekmü fogja disziteni?

A magyar urak — köztük Dénes nádor is — a terem alsóbb részében vegyültek el, a hozzájok hasonló rangu olasz notabilitásokkal.

Endre király figyelmét — bármennyire is volt érzéke a poézis iránt és bármennyire iparkodtak a troubadourok — csakhogy az elökelö vendégeknek tessenek — önmagukat felülmulni, ezuttal a legszebb canzone-k, sirventesek, pastorellek, albák, románcok sem tudták lekötni. Kapott már izelitöt az effélékböl a tegnapi estén, ami épen elég volt, de meg egész lelkét valami más rettenetesen fontos kérdés töltötte be: jövendö életsorsának kérdése. Szerteszóródó figyelme végre is Beatrice csodaszöke haján, hajnalpiros arcán összpontosult, amelyröl aztán nem is vette le a szemét, csak ha Azzo valami megjegyzéssel fordult hozzá.

Az örgrófleányon volt is mit nézni ezuttal. Endre királyt, ha még addig egészen nem hagyta el a józan esze, most végleg és teljesen hatalmába keritette az az elbüvölö szépség, mely a leány minden atomjáról sugárzott. Beatrice a lelke egész hevével látszott érdeklödni a verseny minden fázisa iránt, bele-belepirult a lelkesedésbe, ha az olasz keresztesek vitézségének dicsérete csendült meg egy-egy énekes hangján, kicsiny, formás kezeivel gyermekként tapsikolt, mikor Ferrari mester Gaiete és Oriour történetét énekelte.

Az édes, szerelmes refraint mindenki megtapsolta.

„A lég megrezdül, az ágak imbolygnak: akik itt szeretnek, édesen szunnyadjanak . . .“

Ugy tetszett, a nagy dijakat ezuttal is az elismert óriások viszik el. De la Tour Vilmos, Bernard de Ventadour tanitványa, Ferrari és Sordello. Csak azt kell eldönteni, melyik legyen az elsök legelseje . . .

De la Tour Vilmos a szerelmet magasztalta — azt kivánva magának, hogy az Isten öt sohase sujtsa azzal, hogy tovább éljen — mindenkinek terhére — ha többé szive szerelemre nem tud lobbanni. — Ferrari Azzot dicsöitette egy sirvens-ben, Sordello Aliceról zengett egy canzonet. Endre királyt — egetverö erényeit, hatalmát, bökezüségét, keresztes hadjáratát csaknem mindenik megemlitette . . . De ki fogja Beatrice-t magasztalni? Neki nem akad-e dalnoka?

Egy francia troubadour, Hugo de St. Cyre költöi vitára szólitotta két olasz társát. A tétel, melyet meg kellett vitatniok, a szerelem egy problémája volt. Vajjon a három lovag által imádott hölgy, melyiket részesitette nagyobb kegyben: azt-e, akire meleg barátsággal nézett, avagy akinek kezét jelentösen megszoritotta, avagy végül akire rákacsintott és titokban lábára lépett?

A három költö mindenike más álláspontot képviselt, hosszas, aprólékos filozofálással boncolták a problémát, amelyhez hasonlók e

troubadour-kor szerelemittas légkörében tömegesen termettek. A tárgy, mint olyan, érdekes volt, de a jelenlevők egyikét sem érintette, igy csak a költői előadás szépsége révén hatott.

Endre király és Azzo, hogy élénkséget kölcsönözzzenek az elernyedt ünnepségnek, rögtönzésre szólitottak fel két troubadourt, döntsék el a kérdést, vajjon egy hajadon, akinek szabad választása van Krisztus menyasszonyává, vagy egy földi királyévá lenni: mivel igazolhatja, ha az utóbbit választja?

Azzo rögtön ki is jelölte Ferrarit az apácai álláspont védelmezésére.

Endre a másik álláspontot védő troubadour kijelölését Beatricera bizta.

Alig nyitotta fel a leány szólásra csodapiros ajkait: tizen is felállottak a dalnokok, epedő, sóvárgó pillantásaikból látszott készségük, hogy a hálás thémát ajkaikra vegyék. Micsoda gyönyörü alkalom ez az igazi, istenadta tehetség mutogatására.

Beatrice pillanat alatt végigjáratta tekintetét a jelentkezőkön, majd — Endrének ugy rémlett — szeme szokatlan tüzzel összevillant egy fiatal dalnokéval, mire ujját felemelve, erös határozottsággal rámutatott a már füle bubján is tul elpirult Péguilanra ...

— Ő legyen az „advocatus terrestris!"

Ferrari hosszú, kenetteljes szavakkal magasztalta a fátyol alatti élet tulvilági fenségét, akárha maga is nem léha világfi, de Istennek tetsző életü szerzetes volna. Még a meggyőződés szinezetét is rá tudta lehelni beszédére.

— Tudta-e, kiről van voltaképen szó, avagy nem, bajos volna eldönteni. Lehet, hogy a házassági terv, mely valamennyi titok közt legnehezebben őrizhető, kiszivárgott már a troubadourok közé is. Ferrarinak most — természetesen ugy kellett tennie, — hivatalból, mintha sejtelme sem volna arról, hogy ez a vita tulmegy az elvi jelentőségen.

Kifejtette, akárcsak egy vén egyházatya — hogy a házasságot csak négy eset indokolja: örökösök nyerése, könnyelmü életre való hajlandóság elöl való menekvés, — egymásnak tettben és tanácsban való támogatása, végül egy békekötés megpecsételése. Minthogy hinnie kell, — amennyiben csakugyan élő személyről, nem pedig puszta általánosságról volna szó, az illetőnél ezek egyike sem forog fenn: nem lát okot arra, hogy aki a mennyei király menyasszonyává lehet: ezt a szerencséjét felcserélje ideig-óráig tartó földi dicsőséggel. Mert — hiszen az egyház is ugy tanitja: házasodni pusztán érzéki szerelemből: — merénylet a házasság szentsége ellen. Hiszen az sem illik, hogy házasfelek egymást tulságos melegen szeressék, mert a házasfelek egymás iránti szerelme, ha az a kötelességteljesitésen tulmegy, nagyobb bün, mint a házasságon kivüli szerelem, mert amaz egyenesen a szentséggel való visszaélés.

A jó Ferrari — hiszen rögtönöznie kellett — jóhiszeműen összehordott mindent, amit jónak látott és amit az egyház akkori álláspontjáról tudott, nem is sejtve, mily nehéz perceket okoz veszedelmes okfejtésével Endre királynak, aki szinte beleizzadt a mohó figyelésbe és nyugtalanul izgett-mozgott helyén. Bizonyára azon gondolkodott, vajjon az ő most tervezett házasságának inditó-oka melyik kategóriába tartozik?

A troubadour ezzel szerencsére be is fejezte mondókáját. Aimèric le Péguilan üdecsengésü hangja zendült meg.

„Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és az Istennek, ami az Istené“ mondotta a világ Megváltója. Eszerint e mulandó világ uralkodóinak is megvan a joguk, hogy hozzájok méltó élettársat válasszanak. Ha azt az oltár elöl, avagy a zárda falai közül ragadnák el: bünt követnének el, mert ahhoz nyulnának: ami az Istené. De amely nö még a válaszuton áll, még nem vette fel az apácafátyolt: azt élettársul kivánni nem bün, söt megtisztelö... Az a hölgy gondoljon arra, nem az Isten ujjának intése nyilatkozik-e abban, hogy egy földi király hivja öt maga mellé... A trón oly magaslat, amelyröl a szemek fénye, a szivek melege milliókra sugározhatja áldását. A királyok — hisz Isten kegyelméböl azok — az Ur különös választottjai, pártfogoltjai. Következésképp házasságukat is Isten rendeli, vagyis akinek alkalma van király nejévé kiválaszttatni, Isten akaratát lássa ebben. Talán nagyobb, egyetemesebb hatáskörre, millóknak való példaadásra szólitja öt az Ur, hogy erényeivel világitson, tündököljön a trónon egész nemzeteknek... A zárdában, mint apáca, csak önmaga lelki üdvét szerezhetné meg, — mint királynö: milliókét segitheti elö. A zárdai élet azoknak jó, akiknek talán tehetségük sem volna nagyobb feladatok megoldására. A kérdéses hölgyet — bizonyára nagy tulajdonságainál fogva nagy kötelességek teljesitésével kivánja a Gondviselés megbizni. Épen az volna bün: a kötelesség teljesitése elöli kényelmes megfutamodás, ha nem figyelve az Ur hivására, makacsul ragaszkodnék a pusztán contemplativ áhitathoz...

Persze, hogy ezt már Endre király is inkább a szive szerinti beszédnek tartotta. Ki is fejezte egy-két lassu fejbólintással tetszését...

Hanem ezuttal a szegény Péguilan szenvedte végig a pokol minden kinszenvedését, amig ezt a fényes okfejtést ki tudta cirkalmazni és elö tudta adni. Mert ö igenis tisztában volt vele, kiröl van, kiröl lehet csak szó és ugy érezte, mintha izenként szaggatnák ki a szivé idegeit. Hanem az ö fájdalmát — ki is vette volna észre s ha mégis — vajjon ki törödött volna azzal?

— A szerelemröl! A szerelemröl! — biztatták a dalnokot.

Aimeric örült, hogy a kinos tárgyat abbahagyhatta és már többé azzal össze nem függöen, énekbe fogott:

— A szerelemnek az a természete: bölcsebbé teszi a legbölcsebbet, de dörébbé a bolondot. Sohasem volt abban férfiasság, aki valaha bolondot nem cselekedett asszonyi kegyért és szerelemért. Amig hajfürtünk szőke vagy barna, amig szivünk ifju és bizni tud: nincs igazunk, ha szerelem helyett bölcselkedünk! Ha az ifjukort megfosztjuk egy kis könnyelmüségtől: elraboljuk az öregkor minden szép emlékét... Szeressünk, szeressünk! Akinek adatott: boldogan, akinek a sors ugy juttatta: küzdve akadályokkal — akinek másként nem lehet: fájdalommal... Oh, ti, kik Ámor utain haladtok, figyeljetek s nézzetek, van-e fájdalom az enyémhez hasonló...

Oly meggyözödéssel, az érzésnek oly megragadó erejével mondotta különösen ez utóbbi szavakat, hogy nem maradt szem könnycsepp nélkül.

S minthogy ezzel véget is ért a dalnokverseny és mindenki e legutóbb elhangzott remek dal hatása alatt állott: a sors ugy hozta magával, hogy a legnagyobb jutalmat egyértelmüleg Aimeric le Péguilannak itélték oda.

A többi nagyok, Ferrari, Sordello és a provenceiek, kénytelenek voltak babér- vagy ezüstkoszorukkal beérni...

A rubinköves aranykoszorut Beatrice kezéből elfogadni: ez több volt, mint amit Péguilan valaha álmodni is merészelt volna... Hiszen volt már neki máskor is, másutt is sikere, tett már homlokára babérkoszorut Toulousei Eleonora is, kapott dijakat a castiliai, mentferrati udvarokban is, de mi volt mindez a boldogság ehhez a mostanihoz képest?

Egész testében reszketett, amint odatérdelt a fenkölt szüz elé, ám Beatrice finom kezecskéi is megremegtek, amint az aranylevelü ékességet a dalnok fejére helyezte. Pedig a többieket oly biztos kézzel tudta megkoszoruzni.

A többi dalnokok izgatottan, irigykedve suttogtak.

A dalnokverseny után alacsonyabbrendü, de magyarjaink számára szórakoztatóbb mulatság következett. Ezt már nem kellett oly áhitatos csendben végighallgatni s Endre király is alkalmat nyert Beatriceval beszélgetni, ennek angyali hangját hallgatni.

Felléptek a „komédiások," a joculatorok, mimusok, scurrák és mutatványaikkal, hol derültséget, hol szivből jövő álmélkodást váltottak ki a nézök arcain. Ilyesfélében — ha talán nem is oly tökéletes formában — Magyarországon is lehetett gyönyörködni: ám a dalnokverseny, a maga mesterkéltségével idegenszerü volt honfiaink előtt, kik efféle müvészi gyönyörök iránt e korban még kevésbbé voltak fogékonyak.

Egyikük a késnyelés müvészetében tünt ki, másikuk golyókon szaladgált, majd három óriási termetü joculator, tornyot képezve egymáson, hajolt le hátrafelé, csaknem földig. A hasbeszélök mu-

tatványain még a ma szokatlanul komor Dénes nádor is elmosolyodott.

Akadt egy histrio, aki hosszu, nehéz vaslándzsát tartott orrán egyensulyban, majd azt fogai közé kapta, mire egy kis törökmajom futott fel rajta a lándzsa hegyéig. Két akrobata nehéz, tömörvas kereket hajigált egymás vállára. Egy-egy vállránditással dobta át társához az egyik s az ugyancsak vállával kapta el. Volt egy, aki csodás természeti hüséggel utánozta a legkülönbözőbb állatok hangjait, a fülemüléét, özét, páváét, kakukét, oroszlánét, majd büszkén kiállva a középre, hivalkodón kérdezte: milyen állat hangját utánozza hát még?

— Utánozza a besózott heringét! — kiáltotta feléje egy hang, melyben a jókedvü Benzoniéra ismert a társaság. Nosza, lett is erre nevetés! Persze, a hencegő joculatornak megszégyenülten kellett visszavonulnia.

Következtek utána mások. Egy histrio valóságos köveket rágott szét rettenetes fogaival, másik egy kisebb átalag sört ivott ki egy hajtásra. Azzo kész volt neki másikat is megajánlani, de az abból már nem kért.

Majd egész falka idomitott kutyát vezettek elö, a legnagyobbtól a legkisebbig, legkülönbözőbb fajuakat, melyek négy-öt-hat karikán ugrottak keresztül: egyre kisebb karikákon, egyre jobban kinyujtott testtel: még a vén kuvasz is, mire a legszükebb karikán vetette át magát: ugy megnyuli, akár egy orosz agár. Aztán egy jelre felugráltak egymás hátára szép sorrendben: alul a legnagyobb, legfelül a parányi öleb, mig az élö kutyapiramis tetejére felrepült egy papagály s onnan kiabálta: „Vivat Azzo!"

A végére maradt a leghatásosabb pont: egy messze idegenböl — ugy mondják — Byzancból idevetödött goliard tüzet csiholt, valami csodálatos anyagot fujt meg vele, aztán elkezdte mohón habzsolni — befele. Majd merészen odasétált az emelvényhez és az eleven, égö tüzet a szájából fujta a fejedelmi társaság felé, ugy, hogy ezek egyike-másika szinte érezte a valóságos tüz perzselö forróságát.

Nem ugyan az elökelöségek, de a többi jelenlevök sorában bizonyos nyugtalanságot idézett elö ez a — szokott méreteket már meghaladó produkció.

— Varázsló! Varázsló! — hangzott innen is, onnan is.

Az ügyes mester rendületlenül fujta tovább a tüzet, most már az orrlyukain át is.

— Boszorkányság! — hangzott hátulról, oldalról, egyre fenyegetöbben.

— Máglyára vele! — adta ki a jelszót egy szájasabb, alighanem a többi, kenyéririgy joculatorok közül és most már az öklök is felemelkedtek a szegény histrio irányában.

Azzo jónak látta egész erélyével közbelépni és csendet inteni.

De aligha sikerül vala neki is a megvadult társaságot lecsititani, ha a szerencsétlen histrio Azzo első szava után egérutat nem talál és nem menekül eszeveszetten nemcsak a teremből, de alighanem Este városából is.

Abban az időben nem volt tanácsos ilyen rendkivüliségekkel fellépni. Könnyen a máglyán találhatta magát a szerencsétlen komédiás, az ördögökkel való cimborálás cimén.

Maga Azzo sokkal cinikusabb és felvilágosultabb volt, semhogy ilyenekben boszorkányságot látott volna, de azért az esti nagy lakománál az urak is minduntalan vissza-visszatértek arra, hogyan is vihette végbe az az ördöngös fickó ezt a csodát?

Az estebédhez hivatalosak voltak a troubadourok jutalmazottjai is, tekintet nélkül származásukra. Ez az egyedüli müvészet volt, amely a lovagvilág merev elzárkózottságában is ajtót tudott nyitni magának az előkelők termeibe, s a kiváló troubadournak elfeledték, ha bölcsője szatócsboltban vagy szabómühelyben is ringott. Ime, Péguilan, a posztókereskedő fia is — Azzo örgrófi asztalához került. A „gaya ciencia" szellemi nemeslevél volt.

A lakománál az örgrófi udvar házi zenekara játszott érzelmes olasz cantico-kat. A zeneértő király, bár igen fáradt volt az izgalmas nap után, nagy gyönyörüséggel hallgatta a különböző hangszerek összhangos játékát. Különösen megnyerte tetszését az elefántcsont-kürt világos, tiszta, átható hangja. Ilyen „elephantinon"-hangokat eddig csak egyszer, Accon ostrománál hallott, valami elfogott saracenus enyhitette azzal szive keservét.

Egyébként — képviselve volt e zenekarban a flóta, trombita, tuba, monocord, ceromela, citolla, hárfa, cimbalom, dob és timpanum — meg tudj' a jó Ég, micsoda instrumentumok — de tény, hogy a kar összjátéka csodálatos tökéletességü volt.

Akkor hallgatott el a zene, mikor behozták a pávapecsenyét. Ezuttal már persze nem Beatrice, az ő helye, mint már declarált menyasszonyé, Endre király oldalán volt.

A páva körül persze Endre királynak gyült meg a teendője, holott már amugy őszintén a pokolba kivánt volna mindenkit, aki őt ma még zaklatni meri. De a szokások lenyügöző hatalmak és igy Endre volt hivatva a pávát ügyesen felszeletelni, az egyes falatokat szétosztani.

De nemcsak addig volt az, — aki abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a király kezéből vette át az inyencfalatot: annak kötelessége is volt: ott helyben fogadalmat kellett tennie valami nagy, sőt rendkivüli tett végbevitelére...

Azzo azt fogadta, hogy Endre királyt minden második évben meglátogatja szép Magyarországon.

Roland érsek — számtalan misék elmondását Endréért meg Beatriceért és a nemeslelkü örgrófi családért.

Schinella Jakab — óh, mondhatott-e kedvesebbet Endre számára — igérte, hogy keresztülviszi a spalatóiak adómentességének megnyirbálását... Pedig az kemény dió.

Péguilan — mit fogadhatott volna egyebet — egy hosszu, szentföldi zarándokutra tett igéretet.

Dénes nádor — nagy hevületében — azon fogadkozott, hogy a holnapi lovagi tornán két olaszt kivet a nyergéből.

Endre király — hiszen nem gondolhatott már egy második keresztes hadjáratra — Azzonak igért szövetséget minden külső és belső ellensége ellen.

— Csak ezt akartam! — gondolta magában Azzo és elégülten dörzsölgette kezeit az asztal alatt. — Most már jöhet Frigyes császár, meg — Ezzelino!

Beatrice végül . . megfogadta, hogy mostoha fiait, Béla királyt, Kálmánt, meg Endrét saját édes gyermekeiként fogja mindig szeretni.

Dénes nádort gyanus, vad köhögési roham fogta el. Simon comes fogta fel, különben lehanyatlott volna székéről.

A pávafogadalom — „voeu de paon" — mindenkire nézve kötelező volt, aki a madár husából evett. Egész Nyugateurópában ismerték e szokást. Németországban a gémfogadalom — „Reihergelübde" — volt helyette divatban. Ott a gémek különbözö fajait is megették.

Minthogy pedig a tett fogadalmak kölcsönösen mindenkit kielégitettek, vidám, örömteli hangulatban oszlott szét a társaság, miután elöbb megitták a férfiak „Szent János áldását", a nök „Szent Gertudis szerelmét." Endre király a menyasszonyának adott édes kézcsók emlékével tért nyugovóra.

Másnap már hajnalhasadáskor nagy zsibongás, mozgolódás támadt a kastély udvarán. Alighogy a castellanus — a szokottnál jobbkor — kinyittatta a belső várudvar nagy tölgyfakapuit, csak ugy tódultak be a külső cselédség különböző foglalkozásu csoportjai. Már akkor Antonio, a szuszogó öreg szakács, aki ugyancsak nem volt barátja a korai felkelésnek, talpon, nyugtalanul várta azokat, összes kuktáival, szolgálóival egyetemben.

Az első dolog volt a teherhordó öszvéreket felszerelni az élelmiszereket tartalmazó zsákokkal, kosarakkal, a szárnyasok ketreceivel, az itókás kupákkal, szükséges edényekkel (a kényesebbje szekerekre került). Maga Antonio is ugy segédkezett, hogy csak csurgott róla a veriték, pedig hisz a legszebb decemberi hajnal sem mondható kánikulának, még Itáliában sem.

Egyébként a szokatlanul enyhe időjárás bámulatosan kitartott s ennek köszönhető, hogy a mára tervezett nagy sólymászat meg is lesz tartható.

Az öszvéreket legelsöbben inditották utnak, hogy idejekorán

érkezhessenek a kijelölt helyre, ahol az ebéd lesz elkészitendö s ahova a vadásztársaság déltájban megtér... Azután a társzekereket rakták meg. Ezekre még sátor is került (mert nem lehessen tudni, nem fordul-e az idö hirtelen oly viszontagságosra, hogy azok alatt kelljen ebédelni). Mikor — ugy hitték — minden fel van rakva, felszállt Antonio uram, (azaz, hogy három kukta emelte, a negyedik meg tolta) meg a többiek. De alighogy fenn volt és lábait elhelyezte a halasmedence mellé, eszébe jutott, hogy sót nem tett eleget a zsákba. Nosza, egyik kuktát leszállitotta. Igaz a! borsot meg egyáltalán nem készitett ki. Szaladjon hát gyorsan a másik utána!

Nagy nehezen eligazitottak mindent, a kukták és szolgálók hada is felült, persze más-más alkalmatosságra, nehogy valami istentelenségre gondoljanak s lassan döcögve legördültek a rettenetes járómüvek. Persze, hogy Antonio most jött rá, hogy gyömbér és fenyömag aligha van a becsomagolt füszerek közt, vissza is akart fordulni, de ezuttal már senkisem hallgatott rá. Nem olyan kocsikon jártak, amelyeket egy-kettöre vissza lehetett volna forditani.

Akkorra már más sokaság nyüzsgött az udvaron, a pecérek hada vonult fel, a vadászebek különböző fajaival. Agarak, vizslák, kopók gyülekezete, még pedig minden idomitás dacára, zajos sokadalma nyugtalankodott a pórázokon, vinnyogva, szükölve. A jó nevelés csak odáig terjedt, hogy ugatni nem mertek (a holdvilág már lenyugodott, amugy sem volt már mit megugatni), de vajjon Endre királyt nem ök zavarták-e fel hajnali álmából: nem tudnók megmondani.

Különben is ideje volt a felkelésnek az uri társaság számára is, mert már a sólymászok is megjelentek, hogy megetessék, megtisztitsák, felszereljék a drága állatokat. Hiszen elvégre is ezek szerepe volt a legfontosabb.

Kiállhatatlan, pökhendi népség volt a sólymász, minden más udvari szolga elött közgyülölet tárgya. Ugyancsak tudatában volt annak, hogy ura legkedvesebb jószágát gondozza (a középkori embernél az asszony után mindjárt a sólyom következett) s ez az elbizakodottság leritt az arcáról, nyilvánult másokkal szemben való viselkedésében. Meg aztán: igazán jó sólymászt nehéz is volt ám kapni. Mert hiszen a sólymászat nem is csak játék, szórakozás, de igazi tudomány, melyről — éppen történetünk ideje tájan — maga Hohenstaufeni II. Frigyes császár irt egy nagy, részletes munkát „De arte venandi cum avibus“ cimen.

Ennek 47. §-a szerint pedig a jó sólymásznak a következő elengedhetlen tulajdonságai kivántattak meg: Közepes termet, ne legyen se tulkövér, se sovány, foglalkozását szeresse és késöi aggságaig üzze. Szemfülesnek kell lennie, mindent észre kell vennie, jó emlékezötehetséggel, sasszemekkel, éles hallással, erös hanggal birnia. Ügyes és gyors, büszke és bátor legyen, uszni tudjon és a

vadászat minden eshetőségével szemben találja fel magát. Jobb, ha nem egészen fiatal — bár ifjak is tanulhatnak magukon uralkodni és idővel derék sólymászokká válhatnak. Nem szabad álomszuszéknak lennie, mert éjjel is állatai után kell néznie, azok leghalkabb szárnycsapására felébrednie. Későn feküdjék, korán keljen. Haragos természet, iszákosság, nyugtalan mozdulatok nem illenek hozzá.

Az öreg Marco, Azzo sólymászmestere ugyan egészen ilyen is volt, de már a fiatalabbakkal ő sem volt megelégedve.

— Mióta te itt vagy, nincs egy tisztességesen idomított sólymunk — szokta volt mondogatni mindeniküknek. Igaz, hogy Azzo madarai eszerint még nem érnének semmit s hogy mégis egész Felső-Itáliában hires volt az Azzo örgróf sólyomparkja, azt Marco uram egyesegyedül önmagának tulajdonitotta érdemül, amit nem emberei segitségével, de azok dacára tudott elérni.

A sólymászat akkor már Magyarországon sem volt ismeretlen, a magyar urak hát szivesen vettek abban részt. Azzo sólymai közt természetesen kellő számmal voltak vendégek számára fenntartott, kitünően beidomitott sólymok, nehészég tehát e részben épen nem forgott fenn.

Ami kis csendesség netán még akadt volna a kutyák vonitása közben, azt tönkretette Marco uramnak sólymászhoz méltó, harsány hangja, mely minduntalan fel-feltámadt. Különösen a vendégsólymok felszerelése körül foglalatoskodó fiait korholta, sürgette, szinte szünet nélkül.

— Te, Taddeo, hogy teszed azt a szijat a madár lábára?... Mindjárt összetöröd az ujjait. Mit? Hogy karmol? Nem csodálnám. Talán még le sem vágtad a karmait... Nem uj madár az, nem befogott, de fészekből nevelt, volt elég időd megfékezni. Ugy babrálsz vele, mintha legelőször tartanál sólymot a kezeden. Nem lesz belőled soha semmi!...

Pedig a boldogtalan Taddeo egészen szabályosan kezelte madarait. Ráillesztette mindkét lábára, — térden alul, ahogy kell a „jacti"-kat, egy-egy vékony, puha bőrből való szijat, amely egyik, szélesebbre hagyott végén lyukakkal van ellátva. Ezeken a szij keskenyebb végét kell áthuzni. A keskeny végén egy kis gyürü van alkalmazva, melynek a madár lábától való távolsága mutatóujjnyi lehet. E lefüggő „jacti"-k arra valók, hogy azoknál fogva dobja fel az ember a madarat a levegőbe, a kijelölt zsákmány után.

A jactik gyürüin aztán szépen áthuzta a „longát", a hosszabb szijat, melynek kétharmada egyik, egyharmada másik oldalon maradt. Ez utóbbi részre csomót kötött, nehogy az a gyürükön átcsusszék. Majd a hosszabb végét átjuttatta a szij lyukán. A longa segitségével kötik ugyanis a sólymot a rudhoz, melyen tartózkodnia kell, amig ökölre kerül, az öklön üllöt is longán tartják. Hogy a jactik össze ne

bonyolódjanak, mig egy dupla gyürüt is alkalmaznak rájok, amelyen áthuzzák a longát. Ez a „tornettum".

Taddeo ezt igy, szép sorrendben mind megcsinálta, már épen egy-egy csengöt (campanella) tett a madár mindenik lábára, hogy annak legkisebb nyugtalankodása, tollazkodása észrevehető legyen s ha netalán vadászatközben elveszne, könnyebben megtalálják. A csengö lyukacskái nem lehettek akkorák, hogy azokon a madár csörével benyulhasson.

Ha az öreg Marconak még ez sem elég, mit tegyen hát még egyebet? Most jött csak igazán zavarba!

— Tartsd oda neki a tiratoriumot! Nem látod, mennyire nyugtalan! Hiszen csak ugy csapkod a szárnyával!

Persze, a tiratorium nem volt kéznél. Hiszen csak most etette meg Taddeo, a reggel szokásos mértékben; tuletetni ilyenkor, vadászat elött ugy sem volt tanácsos. Elö kellett keriteni, ami mindenesetre került annyi idöbe, amennyi alatt Marco megemlegette a pokol összes ördögeit szegény Taddeoval kapcsolatban.

A tiratorium ezuttal egy darab pulykagége volt, melyet a madár elébe tartottak, hogy kedvére harapdálhasson rajta. Máskor valami izmos, csontos husdarab, olykor madárszárny, melyen még a toliak is rajta vannak.

A madár azonban, — alighanem Marco orditozásának behatása alatt most már annyira megvadult, hogy a tiratoriumot ugyancsak összetévesztette Taddeo kezével és ennek mutatóujjába harapott. A szegény fiu, akinek pedig erösen fájhatott, — nem gerjedt olyan éktelen dühre, mint Marco, aki ezért is a boldogtalan sólymászt okolta.

A többi sólymásznép sunyin mosolygott. Lám, az öreg ma egész reggelre Taddeot szemelte ki áldozatul. Legalább ök ezalatt nyugodtan végezhetik teendöiket.

— Ez idomitás? — hörögte az öreg. Hiszen te egyenesen elrontod a legnemesebb induatu madarat, nemhogy nevelnéd! Most persze képes volnál cserép vagy fadarabot, talán követ a csöre elé tartani, hogy abba harapva, szokjék le rossz természetéröl.

— Hát mit csináljak vele? — kérdezte Taddeo szeliden, csakhogy kedvében járjon mesterének.

— Még azt sem tudod? Huzd rá a malleolust, a vászonzsákot, hogy mozdulni se tudjon, a fejére pedig a capellumot. Ha az sem elég, vesd alá uj ciliatiónak! Ha egy félórára megvakitod, — annyi idö még van a kivonulásig — okvetlenül megszelidül. Csak óvatosan huzd át a szemhéján azt a fonalat. Induláskor aztán kinyithatod a szemét, a sapka maradjon rajta!

Az utóbbi szavakat már enyhébben, magyarázólag mondta a félelmes mester, majd odafordult egy másik áldozathoz, hogy azt gyötörje, persze szintén ok nélkül.

Ezalatt a lovászok elővezették a nyihogó, toporzékoló paripákat, majd háromszorosan felharsanó kürtszó jelezte az uri társaság érkeztét. Valóban, a széles kőlépcsőn láthatók lettek annak egyes tagjai. Endre király, amint karonfogva segítette Beatricét a lépcsőn lefelé, nem is öregedő király, de valami déli ifju nimród benyomását keltette. Ugy látszik, igazán egészségére vált Őfelségének a mai éjszakai nyugodalom.

Beatrice pedig épenséggel elbüvölően festett, különösen, amint a hüs hajnali szellő érintése rózsaszinüvé lehelte hamvas arcbőrét. Mesésen illett ehhez az arcszinhez bársonyöltözetének sötétlő zöldje. Cobolyprémmel szegélyezett bundácskájának hófehér hermelinbélése volt az egyetlen tarkaság rajta, ha a szellő fel-fellebbentette az öltözet alsó csücskét. Csigafonatba kötött haját is zöld kalap fedte, piciny csizmácskáin ezüstsarkantyu csengett. Kecsesen vetette magát lova nyergébe, szinte el sem fogadva ehhez Endre segitségét. Bizonyos, hogy a királynak már sokkal nehezebben ment a lóraülés: ki is esett börövéből a vadászkészség: kés, kova, acél és tapló.

És másodszor is megszólaltak a kürtök, hogy a vadászok indulását jelezzék. Kivonult a festői csapat: Endre, Azzo, Beatrice, a magyar urak, a tegnap jelen volt olasz előkelőségek néhánya, mint Carrara, Brusati, Superantio, Volpe, — ott volt a spalatoi podesta, Schinella, természetesen asszonyaik sem hiányzottak. Roland érsek ezuttal nem volt jelen. Nem mintha a szentéletü főpap megvetette volna a sólymászatot, de mert öreg csontjainak már ártott a lovaglás. Ellenben — különös kitüntetésképen — jelen volt a tegnapi nap két hőse: Ferrari és Péguilan.

Utjok a várostól déli irányba vezetett: az Adige mocsaras ligetei felé, hol ilyenkor vizimadarak ezrei tanyáztak s az év e szakában a sólymászat leginkább vadludakra, vadkacsákra irányult. A darvak, gémek, seregélyek s más költözők decemberben még Itáliában sem találhatók. Esetleg néhány fácán, tuzok is kerülhetett, ha szerencsével jár a vadászat.

Az uri társaság mögött sorakoztak a sólymászok, még hátrább — kutyáikkal — a pecérek. Maguk a kiválasztott, kedvenc sóymok azonban uri gazdáik öklén pihentek, a sólymászok csak a tartalékmadarakat hozták.

Endre király büszkén, boldogan léptetett Beatrice oldalán. Voltaképen most nyilt először alkalma kényelmesebben, négyszemközt beszélgetni vele. Azzoban volt annyi tapintat, hogy inkább Schinella nejének tette a szépet, amit az igen szivesen látszott venni. A gömbölyü idomu, barna dalmát asszonyka ugy tudott Azzora mosolyogni, hogy a podesta uramat csaknem a hideg rázta, ha nejére pillantott. Szerencsére nem sokszor tehette, Dénes nádor — ma szokatlan böbeszédüségével — annyira lefoglalta, hogy a féltékenység zöldszemü szörnyetegét el-elhessegette tőle. Inkább szomoruság fogta el, ha arra

gondolt, hogy neki más nem jutott, csak a nádor, aki örökké csak adókról, meg szaracénokról beszél.

Péguilan az eleven Brusatinénak udvarolt életre-halálra, mig Ferrarinak Simon comessel kellett megelégednie.

Endre király menyasszonyát afféle érzelgös, csupa méz természetnek gondolta és valóságos tirádákat kezdett neki zengeni jövö boldogságukról. Beatrice azonban mindannyiszor oly ügyesen kisiklott a válasz elöl, hogy Endre végre is, csalódottan beadta a derekát és beszélt hát ö is, — igaz, hogy kedvetlenül — sólymokról, vadászatról.

Hogy is ne volna az bosszantó, ha akkor, mikor ömlengve fogadkozik valaki, hogy hány vármegye jövedelmét rakja imádottja lábai elé; ez arról kezd beszélni, hogyan kell a jó sólymásznak madarát a kezén tartania.

— Ime, Volpén elsö pillantásra látszik, hogy nem gyakorlott sólymász; talán most van elöször sólyom a kezén, — magyarázza Beatrice, mintha ez Endrét mindenekfölött érdekelné. Már a keztyüje sem alkalmas: rövid, nem ér a könyökéig. A sólymot háttal tartja a szél felé, pedig tudnia kellene, hogy igy tollai szétzilálódnak. A szél most balfelöl fuj, tehát a jobbkezén kellene a madarat tartania. Épen megforditva teszi.

Endrének sem volt épen kenyere a sólymászat: itthon, Magyarországon eleget vadászott ugyan, de inkább nagyobb vadra. Aggodalmasan figyelte hát: hogyan is tartja Beatrice a sólymot, nehogy öt magát is kitalálja magában nevetni ez a tulfinomult olasz dáma: hogy egy országot el tud ugyan kormányozni (már ugy, ahogy), de egy sólyom kezeléséröl fogalma sincs.

Hát bizony leirhatatlanul kecsesen tartotta a leány kezén a madarat. Hajszálnyi pedanteriával ügyelt, nehogy a sólymot zökkenés, erösszakos mozdulat zavarja ki nyugalmából és mégis látszott, hogy egész könnyedén teszi ezt. Jobb felsö karja szabadon függ le; a könyöknél derékszögben behajlitva. Hüvelyk- és mutatóuja kinyujtva, ennek utolsó perce ismét behajlitva. A három többi ujja a tenyérhez zárva. Ezekkel tartja a longát, mely a kisujja köré van csavarva.

Endre is igy igazitotta be a magáét.

— Csodálatos — mondotta, mintha alapos szakértöje volna a dolognak — mennyi különbözö faju sólymot látok itt együtt. Nálunk csak a nemes sólymot ismerik általában, legfellebb, ha egy-két zarándok-sólyom kerül nagyritkán idomitás alá.

— Óh, pedig azok nem is a legjobbak. Az enyém igazi giro-falco, ámbár kissé szürke. Szeretném, ha fehérebb lenne: az még nemesebb. Mondják, hogy még ennél is van különb: a szent sólyom. Ilyen volt apámnak, azóta sem láttam másnál. Ezek Brittanniában fészkelnek, ide igen ritkán jut el belölük egy-egy.

— Szeretném ezeket a fajokat hazánkban is megismertetni; hogy a mi uraink is használhatnák. Milyen faju a Brusatié?

— Az hegyi-sólyom: szintén igen jó faj. A Superantióé törpesólyom, Ferrarinál egy terzellót látok. Legrosszabbul járt — ugy látom — Schinelláné. Az övé még csak saurus-nak látszik, egy éven aluli madár, mely igazában alig használható. Nem is értem, hogyan oszthatott ki az öreg Marco ilyet is a vendégeink közt.

Endre nem merte megkérdezni, hogy az ő kezén milyen faju madár van. Sólyom, hát sólyom, gondolta: macska rugja meg a madarát! De Beatrice kéretlenül is megmagyarázta.

Ezt, amelyet Felséged tart kezén, egyenesen a Pyrenaeusokból hozták, nagybátyám Genuában vette. Valami egészen különös faj, nem is tudjuk meghatározni. De soha bátrabb, ügyesebb, erősebb madarat nem láttam, pedig nyolc éves korom óta járok sólymászatra.

Elismerésül annyi jó tulajdonáért, szabadon álló balkezével megsimogatta a király sólymának fejét, amit a király arra használt fel, hogy egy csókot lehelljen — a hófehér kezet borító — keztyüre.

Az Adige szétterjedő ingoványaihoz értek. A vadásztársaság szerte huzódott, egymástól meglehetős távolban, a pecérek elöjöttek, szabadon eresztve ebeiket, hogy a vadat felhajtsák s ha az egyszer felszállt, ujra leereszkedni ne engedjék.

Schinella Jakab volt a szerencsés, aki elött a bozótosból 5—6 tuzok riadt fel, eszeveszett futásnak eredve a viz irányában. Egy öreg hím járt elöl, de a legközelebbi mocsárhoz érve, megtorpant és oldalt fordulva, igyekezett tovamenekülni, mire a többi is irányt változtatott és ahányan, annyifelé szaladtak, felbomolván közöttük a rend.

A tuzok nagy madár, nem minden fajta sólyom mer vele kikezdeni. De a Schinella öklén nemessólyom volt, ezt bátran utána lehetett vetni.

A hatalmas madár egy-két kis kört irva le a levegőben, kiválasztotta a leghátrább maradott túzokot, majd mielőtt ez észrevehette volna a veszedelmet: lecsapott a tarkójára, szétterjesztett farktollaival verdesve az állat nyakát.

A sólyom éles csőrének egy-két csapása kellett csak a szegény állat fejére, szemeire, máris összerogyott az s a legközelebbi sólymász diadallal hozta az első zsákmányt a podesta elé. A diadalmas ragadozó, — mintha mi sem történt volna, egész szelidséggel szállott a sólymász kezére, aki néhány készentartott inyencfalatot nyujtva neki jutalmul, visszavitte urához.

A társaság természetesen egyre jobban szertehuzódott, csak igy lehetett reménye, hogy mindenkire jut valami vadféle. Ez a vidék egyébként mindenféle, sólyommal üzhető vadban gazdag. Nyáron darvak, gémek, bibicek, seregélyek százai lakoznak erre. Most persze csak a

télen is itt maradó szárnyasokkal kellett megelégedni, de volt ilyen is elég.

Ferrari a csapat legszélére került, az ő utja szántóföldeken vezetett át. Akadt is egy szép fogolycsapatra, melyben sólyma szép eredménnyel garázdálkodhatott. Jó sokáig üldözte, inkább üldöztette őket, persze alaposan el is bolyongott a társaságtól.

Azzo vadludakkal volt elfoglalva. Magát a vezető gunarat ejtette meg sólymával, mig Endre király első zsákmánya egy gyönyörü aranyfácán lett.

Mindenki saját zsákmánya után ment, amerre az illető madár szeszélye vezette, ilyenformán a vadászok eredeti sorrendje teljesen felbomlott. A bozótos, bokros helyen még csak attól sem kellett tartaniok, hogy egymásban kárt tesznek, hiszen nyilat sem hoztak magukkal, a sólyom volt az egyedüli „fegyver".

Beatricenek egy remek császármadarat sikerült felhajtatnia, mely menekülése közben egy kisebb tölgyerdő felett vezette vadászát. A sólyom már-már beérte a prédát és készült rá lecsapni, amikor különös dolog történt. Egy tölgyfa korhadó ágán lomhán ülő óriási sas észrevette a halálfélelmében ide-odaröpködő madarat; maga is jónak látta magát a könnyen elérhetőnek látszó zsákmány után vetni.

A császármadár, mely különben is igen silány repülő, teljesen elvesztve egyensulyát a hirtelen rátörő ujabb veszély láttára, zuhanni kezdett a föld felé, melyre leszállni eddig az ebek miatt nem mert. Az áldozat ilyetén megtorpanása a sólymot is kizökkentette biztos lecsapó mozdulatából, de csak pillanatra. A másik percben a nemes kerecsen már a vergődő császármadár nyakszirtjén lett volna, ha — a sas meg nem előzi.

Szinte egyszerre csaptak le az áldozatra, mely ezuttal feltétlenül elveszettnek látszott. Ám a sas — láthatólag felingerelve a nálánál jóval kisebb ragadozó makacs vakmerősége által, mellyel ez a prédához vele ezemben is ragaszkodott: a sólyom ellen fordult, csörével nagyot csapva feléje.

A sólyom nem az a madár, mely a veszély elől kitér, de e hatalmas ellenségtől kapott csapás mégis elkábitotta: a császármadarat tehát eleresztette. A szegény holtrafáradt madár, miután most a sas határozottan a sólyom ellen fordult, egérutat nyert és utolsó erőfeszitéssel el tudta érni a legközelebbi tölgyfaágat, amelyre letelepedett. A két ragadozó most egyelőre nem törődött vele, a kutyák pedig hiába ugatták onnan alulról.

Beatrice éktelenül bosszankodott, nemcsak a csinos zsákmány elszalasztásán, de főleg, mert kedvenc sólymát veszélyben látta.

A sólyom minden merészsége mellett sem szállhatott nyiltan szembe a sassal, ellenben nem is engedte ezt magához közel. Pedig a madarak királya most már határozottan őt vette üldözőbe. Az okos

kis szárnyas azonban — villámgyors mozdulataival, végtelen ügyességgel tudott mindannyiszor elsiklani ellenfele elöl, ahányszor ez csak feléje kapott.

A küzdelem kimenetele elöreláthatólag a sólyom javára fog eldönni — gondolta Beatrice. Hisz szemmelláthatólag, mennyivel fürgébb, jobb repülö a nehézkesebb, lomhább sasnál, amely feltétlenül hamarabb kifárad. E tekintetben tehát nincs veszedelem.

Csakhogy a küzdelem hevében mindjobban elsodródtak a vadászoktól és — ha majd a sólyom végleg felülkerekedik, ki tudja, hol fog leszállni, hiszen még jó darab ideig eltarthat, amig erös ellenfelét lerázhatja. És ha le is száll, hogy fog sikerülni a megriadt madarat ismét elöcsalogatni, az ökölre való leszállásra birni?

Beatrice figyelmét annyira lekötötte a légi küzdelem, hogy semmi mással nem törödve, követte a két madarat, amennyire paripája birta, keresztül a tölgyfás ligeten, egy nagy nádason, majd a zsombékos rétségen...

Már fáradt volt ö is, lova is, a küzdelem abbamaradására azonban nem volt semmi remény. Annyira szerette sólymát, hogy kész volt akár lovát is feláldozni, csakhogy drága madarát el ne veszitse. Pedig most lápos, ingoványos helyre jutottak, a leány rémülten kezdte észrevenni, hogy lova patája egyre mélyebben dagasztja a talajt.

— Mihamar tuljutunk ezen is — gondolta, — hiszen nem messzire ismét füzfabokros, biztos föld igérkezett.

Abból a füzfaligetböl azonban, — hogy, hogy nem — élökerült egy másik óriási sas, mintha csak az elöbbinek párja volna és beavatkozott a két fáradó madár küzdelmébe, szemközt törve rá a kimerült sólyomra.

Ez végzetes fordulatnak látszott. A leány fájdalmas megrepetésében hangosan felkiáltott. Látta, amint féltett madara, észrevéve az ujabb veszedelmet, végsö erejét összeszedve, igyekezett oldalt menekülni, de látta azt is, hogy az neki többé nem sikerülhet. Az elsö sas addig állandóan valamivel magasabban repült a sólyomnál és felülröl igyekezett öt megejteni, mig az ujonnan érkezett alulról akart hozzáférközni.

Most már Beatrice nem is mert többé odanézni. Nem volt szive hozzá. Csak azt várta minden pillanatban, hogy a kedves állat élettelenül hull lábai elé...

Ám nemcsak az állat, de jószivü urnöje is nagy veszedelembe került. Az egyre lazább talaj hirtelen süppedni kezdett: a következö lépéseknél a ló már térdig merült bele az iszapos posványba. Ijedten igyekezett a leány visszarántani, visszafordítani, de késö volt: a ló sem megfordulni, sem hátraléptetni nem birt. A nagy erölködésnek csak az lett az eredménye, hogy a nemes állat már hasig merült, szép terhe pedig bokáig volt benne az iszapban.

Beatrice első pillanatban átlátta, hogy életveszedelemben van, amilyenben talán még sohasem volt. Világos agyával, nagy lélekjelenlétével felfogta rettenetes helyzetét. Nem sírt, nem reszketett, legelőször is imádkozott. A szive mélyéből küldött egy fohászt a jóságos Szüzanyához, majd őrangyalához, végül az ő különös védőszentjéhez, Szent Andráshoz, kérve őket, mentsék meg, ha az lelke-üdvére válik és ha életével valami hasznot hajthat még felebarátainak, Isten egyházának.

Talán az a gondolat is megfordult agyában, hogy: ime, a nehéz kérdés, életének nagy problemája alighanem meg van oldva, nem lesz sem földi királynő, sem az apácai velum alatt Krisztus jegyese, de itt üt a végórája, a hideg, utálatos iszapban. Kedves madarával, hüséges lovával egyszerre fog elpusztulni, s nem lesz tanuja senki — nehéz halálküzdelmének...

Ily rettenetes halállal s ily egyedül elveszni!

Az életösztön, — hiszen huszonhárom éves volt — elemi erővel tört ki belőle. Szinte görcsösen akart belekapaszkodni az elfutni készülő életbe. De mit lehetett még tenni, hogy azt visszatarthassa?

A legvégső veszedelemben — nemét és korát meghazudtoló higgadtságot tanusitott. Nem habozott, nem kapkodott, erős lelke azonnal megérezte, mit kell tennie. Ha Endre király igy látta volna: bizonyára leborul előtte. Királyné ez, mielőtt korona érintette volna. Akinek ilyen a lelke, az annak született...

A teljes mozdulatlanság talán még meghosszabbithatta hátralevő negyedóráit. Azon iparkodott, hogy amugy is habkönnyü testét a lóra nézve még enyhébb sulyuvá tegye és nem törődve sarui és ruhája beszennyezésével, lábaival inkább az iszapra nehezedett, csakhogy lovát ne terhelje még jobban és ne nyomja mélyebbre. Amellett azonban ugy ült lován, mintha azzal egyetlen öntött szobormü volna. Mikor látta, hogy a mozdulatlanság folytán egyelőre nem sülyednek mélyebbre, jobbkezével lassan ruhája redői közé nyult, egy kis elefántcsont sipot vett elő és abba hosszan, mélyen, tájdalmasan belefujt...

Semmi válasz. Honnan is jönne, hacsak nem az ég madaraitól?

Azokra pedig — jónak látta most nem ügyelni, nehogy még fejmozdulatával is elősegitse néhány vonalnyival a föld alá sülyedést.

Mi történt sólymával s az azt üldöző sasokkal? Azok, ha ugyan még folytatják az egyenlőtlen harcot — jó messze elkerülhettek azóta. Legalább is — közelben és távolban teljes csend honol, szárnycsattogásnak, bármi madárhangnak hire sincs.

Iszonyatos percek teltek el. Beatrice tudta, hogy mindeniküknek közelebb viszi őt a tulvilághoz. Nyitott szemmel kell a halálba mennie. Rémülten vette észre, hogy az undok elem lovának már szügyét kezdi mocskolni.

És ujolag, végső kétségbeeséssel — megfujta sipját.

— Ujra semmi válasz.

— Oh, Szent András apostol — csak most tégy csodát, ha ugyan érdemesnek tartasz rá! — fohászkodott a leány.

Mintha végtelen távolban — talán a levegőben — valami vércsevisongás hallatszanék . . . Lehet, hogy ez is csak agyrém, a halál rémképeivel elöre megtelt képzelet vergődése...

Nem, nem képzelet, mert ime, a szegény ló is fülelni kezd, reszketés vonul végig testén, holott eddig megértő megadással osztozott urnője mozdulatlanságában. Vagy talán csak a hideg dágvány elöidézte didergés rázta meg a nemes állatot?

Beatrice még egyszer, utoljára belefujt sipjába. Megeröltette érzékeit, hogy a legkisebb neszt is meghallja a mérhetlen csendben.

A visongásszerü hang ismétlödött, mintha már sokkal közelebb volna. Válasz ez a sipjelre — kétségtelen — de vajjon madártól, vagy embertöl származik-e?

A legközelebbi jelváltás bizonyossá tette, hogy embertöl jön, azt is, hogy közeledik. Tehát mégis erre tévedt valaki a vadászok, vagy a sólymászok közül, holott — ugy képzelte, hogy azok mind teljesen más irányba széledtek.

Oh, édes, édes visszatérő reménység! Élni, mégegyszer visszatérni a meleg, napsugaras életbe, a jó és rossz emberek közé, folytatni a küzdelmeket, csalódásokat, melyek néha oly keserüek és mégis — e pillanatban oly kivánatosak!

Beatrice most már szünet nélkül sipolt, hogy helyes irányba vezesse a szabaditót.

Vajh ki lehet? Bizonyára egy sólymász... de hátha Azzo, hátha maga Endre király... vagy a gavallér, kedves Dénes nádor, vagy... hiszen minden lehetséges — az a bolondos Péguilan. — Mindegy, bárki is legyen, az életet hozza s mint megmentő közeledik.

Legföbb ideje is, mert a ló szügyig, a leány térdig merült már a förtelmes habarékba.

De vajjon — bárki is jöjjön — lehetséges lesz-e öt innen kimenteni? Hogy fognak hozzá kezdeni, hiszen még csak meg sem lehet közeliteni? Hátha — miközben mentésére jön — ő is halálát leli a rettentő iszapban és egy áldozat helyett lesz — kettő? Vagy talán, látva a saját veszedelmét, meg sem kisérli a mentést és magára hagyja, jól tudva, hogy beárulni többé ugysem fogja senki és bátran letagadhatja, hogy valaha is látta öt ebben a helyzetben. Ha sólymász, pecér közeledik, arról feltehető — de ha a vadászok valamelyike, abban remélhetőleg mégis emberségesebb szív lakozik.

Remény és kétségek közt várta a szerencsétlen leány menekülésének utolsó lehetőségét.

Rövid idő mulva az irányt is kivehette, amelyből a szabaditó

hangja jön. Arra, jobbra — épen sürü füzes huzódik, ugy, hogy magát az alakot csak akkor fogja megláthatni, ha egészen közelében lesz. Ez is kegyetlen játéka a sorsnak, még ezzel is hosszabbodik kinos vergődésének ideje.

A sipolások közötti időközökben Beatrice folyton imádkozott.

Most már a ló gyors ügetését is hallotta... majd a széttolt füzfavesszők suhogását... Kevéssel utóbb kibontakozott elötte — maga a lovas.

Hogy nem sólymász, nem pecér, azt látta diszes fövegéről. De az arcát még mindig nem vehette ki. A ruha pedig az egész vadásztársaságnál olyan egyforma zöld volt.

Hanem amint a lovas kibontakozott a füzesből és maga előtt látta a leányt ily siralmas helyzetben: szinte magánkivül kiáltott fel: „Ah! Marchesa Beatrice!" Azután sarkantyuba kapva lovát, ész nélkül száguldott a leány felé.

A hangjáról ismerte fel Beatrice: Peguilan volt!

Beatrice áldotta Istenét. Ez talán a legjobb eset, mely elképzelhető. A fiu nagy aggodalma kiérezhető volt hangjából, mindenáron való odaadó mentési készsége pedig a mohóságból, amellyel feléje közeledni akart.

A leány kénytelen volt őt óvatosságra inteni, nehogy lönnyelmüen belenyargaljon az ingoványba.

— Vigyázat! Álljon meg, Aimeric! Közelembe nem jöhet!

A vadásszá vedlett dalnok sopánkodni kezdett a leány rettentő helyzete láttára. Beatricenak kellett őt csitítania.

— Ne jajgasson már: inkább mondja, meg tudna-e menteni anélkül, hogy maga magát veszélyeztetné?

— Akár az életem árán, Marchesa! — felelte ez lelkesedéssel.

Beatrice a hangból kiérezte, hogy meg is akarja tenni. Hiszen a szándék megvan, de a kivitel! Amilyen bolondos, még elhamarkodja a dolgot.

Mihamar a dalnok is belátta, hogy az ügy épen nem olyan egyszerü, amilyennek hitte. Ujra csak neki akart nyargalni az ingoványnak és ugy kivonszolni onnan a lovast és lovát.

— Maradjon veszteg, szerencsétlen! — kiáltott rá Beatrice. Nem látja, hogy segitség helyett velem együtt veszne el?

Péguilannak alig észrevehető mosoly lebbent el ajkairól. Talán az együttveszés boldogságos gondolata csalta azt oda e válságos percben.

— De hát akkor — mit tevők legyünk? Ha addig várhatna, marchesa, amig körülszáguldva a vidéket, összegyüjtöm és idehozom embereink néhányát.

— Arra gondolni sem lehet! — vágta közbe türelmetlenül a leány. Addigra a fejem teteje sem látszanék már ki az iszapból. Nem látja, hogy szempillantásról szempillantásra süllyedek? Itt nincs

veszteni való idő. De ugy látom, hiába is próbálnánk bármit: az én sorsom meg van pecsételve.

Szánalmas volt nézni a dalnok kétségbeesett arcát, amint tanácstalanul állott alig ötven lépésnyire az „isteni, gyönyörüséges" Beatricetöl, aki ime, ily nyomorultan fog elveszni . . ,

Legegyszerübb volna deszkákból, fatörzsekből, gyékényböl valami hidfélét készíteni. Azon — ha a ló már nem is — de Beatrice még megmenekülhetne. Csakhogy — hol vegyen ilyeneket? Készíteni pedig ő egymaga nem bir ilyet, eszköze sincs hozzá.

— Megvan, marchesa! Csak egy kissé tartsa fenn még magát — és — ha lehet, a lovat is! — kiáltotta most ujjongva Péguilan, majd a választ be sem várva, hirtelen megfordult és elnyargalt a füzesbe.

Nem telt bele öt miatyánknyi idő, máris két hóna alatt óriási füzfavesszö-kötegekkel tért vissza előbbi helyére és Beatrice szeme láttára kezdett azokból láncot fonni, kettesével, sőt hármasával fonva a vesszöket egy-egy láncszemmé.

— Bátorság, marchesa, bátorság — mormogta közben.

Hát hiszen a bátorságnak, a haláltmegvetö lélekjelenlétnek már eddig is oly csodás bizonyságát adta az örgrófleány, hogy szinte visszás dolognak látszott öt erre buzditani. De a szegény költö maga is annyira meg volt rökönyödve, hogy egyéb nem telt töle.

Beatrice felvillanó reménnyel, érdeklödéssel szemlélte, mi készül. Kis idö óta ugy rémlett, mintha tovább nem sülyedne. Csak a ló didergett egyre jobban. Ugy látszik, alantabb már szilárd a talaj. Csakhogy — innen kivergödni ugyis lehetetlen!

Péguilannak mégegyszer vissza kellett térnie vesszökért. Lázasan, serényen dolgozott, szinte beszélni sem ért rá. A lánc egyre hosszabb lett, végre elégnek itélte arra, hogy a köztük lévö távolságot áthidalja.

De hogyan vesse át Beatricehoz, hogy az a végét elkaphassa? Hiszen ha könnyü füzfavesszökböl is állt az, hosszuságánál fogva olyan sulyos volt, hogy Péguilan minden erölködése mellett sem birta áthajitani.

Többszöri kisérlet után felajzotta íját s a nyilvesszöhöz kötve a lánc végét, a hurt megfeszitette: célzott.

— Most kapja el, marchesa! — kiáltott s a másik pillanatban már Beatrice feje felett repült át a nyilvessző, maga után vonszolva a láncot, melynek végét a leány csakugyan szerencsésen elkapta.

Milyen szerencse, hogy nyilát magával hozta — ő egyedül — a vadászatra. Nevették is érte a többiek, hogy „nyillal akar sólymászni." Ime, most a legdrágább életet menti meg ez a nyil.

Célozni is teljes biztonsággal tudott a troubadour s ez a lövés

valóságos Tell Vilmosi cselekedet volt (félszázaddal Tell előtt). Ha elhibázza: Beatrice feje volt kockáztatva.

Azt látta a dalnok, hogy a füzfalánc elég erös, hogy szétszakadni nem fog. De vajjon ö elég erös lesz-e, hogy annál fogva a besüppedt lovas hölgyet ki tudja vonszolni?

Minden erejét megfeszitve: rántott egyet a fonadékon. Beatrice lova meg sem mozdult, hiába noszogatta a leány térdeivel és sarkantyuzással. Az örgrófleány két kezével szintén teljes erejéből huzta a láncot, hogy kiszabadulhasson lovával: mind hiába!

Látták, hogy igy nem boldogulnak. Egy erösebb rántásnál csaknem Péguilan is az iszapba bukott. Mindkettejök lova kezdett idegeskedni, bár Beatriceé moccanni sem tudott.

— Kösse a lánc végét egy fához! — kiáltotta a leány a már verejtékező dalnoknak.

Csakhogy ehhez pár lépésnyivel meg kellett toldani a láncot, hogy a legközelebbi, elég vastag tölgyfáig elérjen, ami ismét időveszteség volt. Megtörtént ez is. Péguilan rácsavarta egy vastag tölgy derekára a vesszöláncot.

Igy, szilárd támasztópontja lévén a láncnak, jobban, biztosabban lehetett azt feszíteni, arra ránehezedni.

— Ha elszakad a lánc: veszve vagyok! — kiáltotta Beatrice, mielött rábizta volna magát arra.

— A lánc megbizhatóságáról kezeskedem! — felelte amaz.

Beatrice — kezében lévén a biztosnak látszó mentöfonal, arra törekedett, hogy lovát lábrakapassa, vagyis, hogy az legalább annyira kimászhassék az agyagból, hogy lábait használhassa.

Az volt a szándéka, hogy a hüséges állatot is mindenáron megmentse egyrészt, másrészt meg — talán kellemetlen szóbeszédre is adna alkalmat, ha Péguilan paripáján térne vissza, amaz pedig gyalog menne mellette. De ha semmiképen sem sikerül: akkor ö egyedül bizza magát a láncra és kuszva eléri a biztonságos talajt. Ez esetben a ló — terhétöl szabadulva, talán maga is könnyebben kigázol a mocsárból, ha pedig nem: talán felszinen tudja magát tartani addig, amig több embert hozhatnak ide kötelekkel, pányvákkal.

Pogány munka volt a lovat rábirni, hogy utolsó erőfeszitéssel szabaditsa ki első lábait a dágványból, de — sikerült. A ló megmozdult. Igaz, hogy hátsó teste, annál mélyebbre merült, de Beatrice a láncon egy eröset rántva: mégis elöbbre lökte öket valamennyire. Most már — két lépéssel odébb merültek ujra bele. Azonban — egy ujabb rántás: és Beatrice nem engedte, hogy ugyanolyan mélyre sülyedjenek, mint elöbb.

A lónak egész, szabadon maradt felsörésze fehér volt a kiverödö habtól, Beatrice pedig csuronviz az izzadástól. Elképzelhetlen erőfeszitéssel és végtelen lassusággal jutottak lépésről-lépésre — elöre. Beatrice olykor azt hitte, hogy inai felmondják a szolgálatot.

Péguilan kénytelen volt a tulsó partról tétlenül nézni ezt az erölködést. Még csak nem is beszélgethettek, a leány kénytelen volt minden figyelmét a szabadulás módjára összpontositani.

Ugy rémlett, mintha végtelen távolból az ebédre hivó kürt szava hallatszanék. Tehát még dél van! Pedig egy örökkévalóságnak tünt fel az idö, hogy a társaságtól elszakadt.

Beatrice nem birta tovább, meg kellett pihennie. Ha ez a rész még mélyebben süppedékes: a pihenés katasztrófát jelent.

De ime: a ló most már csak hasig sülyedt bele az ingoványba, azontul megállott... Mentve vannak!

Szinte jókedvüen kiáltott át a most már sokkal közelebb lévö troubadourhoz:

— Köszönöm a segitséget: mindjárt mehetünk ebédelni. Talán ebéd végére még odaérünk. Menjen elöre s mondja meg ott, hogy rám is gondoljanak!

A troubadour szinte sértödötten válaszolt:

— Ha én most engedelmeskedném, marchesa, a világ leggyávább embere volnék. Ezért — ez egyszer — felmondom a szófogadást. Igaz, hogy nem ért sokat a segitségem, de még nem vagyunk tul a veszélyen!

A köztük lévö nagy társadalmi ürhöz mérten talán tulmerész — némileg gunyos — hang volt ez, de Beatrice maga is belátta, hogy rászolgált e leckére. Hiszen — könnyedén odavetett szavai ugy tünhettek fel igazán, mintha semmibe sem venné a szépen kimódolt segélynyujtást — holott tisztára az mentette meg az életét.

— Ha lovagom akar lenni, ez egyszer elnézem az engedetlenséget — mondotta engesztelékenyen.

A további része a kikászolódásnak már gyermekjátékszámba ment és félórácska mulva Beatrice lovastul együtt ott állott a dalnok mellett a biztonságos parton.

De milyen állapotban!

Ruháján nem volt egy tenyérnyi hely, melyet be ne mocskolt volna az undok, fekete sár, lova meg épenséggel duplájára vastagodott a reátapadó csataktól.

Ha nem is sok, de annyi fü akadt az évszak dacára is a közeli zsombékokon, hogy abból csomókat készithettek és megcsutakolták a szegény, agyongyötört lovat. Természetesen, a dalnok járt ebben elöl, de derekasan segitett Beatrice is, saját kicsiny kezeivel. Aztán az ö ruhájára került a sor. Nagy erölködéssel annyira vitték, hogy jószemü ember találomra megmondhatta volna, hogy a ruházat eredeti szine valószinüleg zöld volt — ha ugyan nem szürke.

Csak amikor ezzel elkészültek, gondolhattak arra, hogy valami módon éhségüket csillapitsák. Péguilannál ennivaló nem volt, de kulacsában, mint minden vadászában — akadt egy ital olasz bor. Illendöség ide, illendöség oda — megkinálta vele Beatricet, hiszen, ha

valaha, ugy most van ennek arra szüksége. Alighanem a leány is igy okoskodott és minden elfogódás nélkül jót huzott a kulacsból. De azért annyit hagyott benne, hogy viszontkinálta a dalnokot.

Olyan bizarr helyzetben voltak, amely indokolhatta az etikettnek ilyen hallatlan mértékben való áthágását.

A dalnok lesütötte szemét, füléig pirult és valami földöntuli boldogsággal emelte szájához az edényt: hosszan, boldogan szitta magába a bennmaradt pár cseppet: mikor pedig leeresztette a kulacsot: akkor sem mert ránézni a leányra, nehogy az észrevegye és sértésnek lássa, ami a lelkében most végbement.

Elfogódottsága, zavara többet árult el mindennél.

Nemcsak Beatrice, de minden más lány észrevette volna, hogy itt valami különös áhitat mutatkozik. De minden más arisztokrata nő hallatlan sértésnek vette volna ezt egy troubadourtól. Beatrice ellenben — ugy látszik — nem kivánt azon fennakadni. Másképp meg sem engedhette volna, hogy annak ajkai ott érintsék a kulacsot, ahová az ő szája ért.

Ennivalójuk — sajnos — nem volt. De éhségüknél nagyobb is volt fáradtságuk. Lovaik sem birtak volna tovább menni pihenés nélkül, de ök maguk sem. Legalább is késő délutánig várniok kellett. Beatrice sólymának elvesztését fájlalta, de ezen már igazán nem volt mód segiteni.

A kiállott rettentő izgalmak természetesen annyira megviselték Beatrice idegeit, hogy nagyon is erös visszahatásnak kellett beállania. Szinte aléltan kuporodott le a leány a földre letett nyeregre (más pokrócféle, amire ülhettek volna, nem volt velük.) Péguilan száraz rözsét hordott össze, tüzet csiholt, amelynek jólesö melegénél száritgatták nyirkossá vált ruháikat.

Ha másmilyen elözmények után jutnak vala ebbe a helyzetbe, ugy az nem nélkülözött volna minden poézist. De az adott esetben sokkal jobban el voltak gyötörve, semhogy eziránti érzékük érvényre juthatott volna.

Éhségük legalább nem tartott sokáig. Péguilan sólyma velük volt. Amikor megpillantottak néhány szállingozó vadludat, a dalnok utánok vetette sólymát, mely rövidesen elejtett egyet. A madarat Péguilan azon mód nyársrahuzta és lassu tüzön megsütötte. Nem is volt olyan kemény a pecsenyéje. Kenyerük persze nem volt hozzá.

A szokatlan lakmározás után engedett fel voltaképpen a kedélyük. Beatrice ráeszmélt, hogy ez az ember az életét mentette meg és bizony épenséggel szük szavakkal köszönte meg ezt eddig neki.

— Aimeric — mondotta — ezt a napot sohasem szabad elfelednem. Nem tudom, milyen helyzetbe sodor valaha jó- vagy balsorsom, de ha bármikor ugy hinné, hogy segitségére lehetek, forduljon hozzám, e napra emlékeztetve engem.

— Marchesa — áldani fogom mindenha ezt a napot. Szegény

dalnok vagyok, nincs semmire szükségem, elég boldogság az nekem, ha évente egyszer — e napon — eszébe jutok Magyarország királynéjának.

A szegény fiu könnyekig meghatva mondotta ez utóbbi szavakat. Szinte inkább a szivéből jött sóhajtásképen.

A sóhajtásnak — mintha visszhangja kelt volna Beatrice kebeléből . . .

— Ne is emlitse... Nem tudom én ezt igazán elhinni. Nagyon is váratlanul, nagyon is sajátságosan jött ez a sorsfordulat . . . Valami még meghiusithatja Isten látja lelkemet: én nem kerestem ezt a polcot és ha végigpillantok eddigi életemen: arra a következtetésre kell jutnom, hogy ezért nekem valaha keserüen fog kelleni vezekelnem . . .

— Hogyan vezekelhetne az, aki büntelen, aki nem is ilyet, de ennél százszorta tökéletesebb égi polcot érdemelne?

— Jó Aimeric, én nem áltatom magam. Bizonyos nyiltsággal beszélhetek olyan előtt, aki — ugyszólván gyermekkorom óta ismer — hiszen csaknem évente átlátogatott hozzánk provencei házából és firkálgatta nekem és — ami még sulyosabb hiba — rólam azokat a gyönyörü verseket. Nézze: én eddigi sorsomban valami sajátlagos törvényszerüséget fedeztem fel. Igaz, hogy a jó Isten élni enged, ellát jó rokonokkal, akiknél menedéket találok, szóval — ugy, ahogy — felszinen tart. De hogy én valaha amugy igazában — szárnyra kapjak, az igazi boldogság sphaerájába repüljek, az nekem nem adatik meg... ez ellenkeznék a multamból levonható összes tanulságaimmal. Vagy — ha igen: ugy az csak látszat lehet: rövid csillogás, mely után annál kegyetlenebb visszahatásnak kell következnie.

— Ah! hisz ez valóságos fatalizmus! Hát szabad nekünk, keresztényeknek a fátumban hinnünk?

— Nevezze, ahogy akarja. Én sejtelemnek mondom. Meglássa, ha be is következik az, amit emlit, igen rövid ideig fogok neki örülhetni s igen-igen keservesen lakolok majd érte... Pedig ah! ugy szeretnék egy kissé — boldognak is lenni!

Péguilan azt hitte, a királynök élete földi mennyország. Határtalan és érthetetlen pesszimizmusnak tartotta Beatrice aggodalmait. Gertrud királynö végzetéről nem tudott, annyira nem ismerte a magyar közelmult történetét. Igaz, hogy Beatricenak sem épen ez a példa forgott a fejében.

— Az lesz, urnöm, a legnagyobb mértékben. Nem olvasok ugyan a csillagokban, de ott sem lehet számára más megirva.

— És aztán? Boldogság-e magában a fény, pompa, hatalom? Csak külsöség. Boldogság-e az ha ünnepelnek, szeretnek bennünket? Talán kellemes. Boldogság-e esetleges jócselekedetek tudata? Inkább csak megnyugvás. A boldogság . . . ah, az valami egészen más,

önmagunkból kiinduló, önmagunkba visszatérő, legsajátabb érzet; amelynek teljességét — canzoneiban annyiszor megénekelte... Nem tudom én azt kifejezni, hogy mi, talán az élet, de nem a testé, nem a léleké, nem az értelemé, talán a szivé, de annak is a legbelsőbb szentélyeé.

— A királyt hös, nagylelkü, jószivü, egyszóval kiváló embernek ismerik világszerte — felelte Péguilan kitérően.

— Tudom. Talán szinte tökéletes mintaképe a férfiasságnak. Nekem is ez a benyomásom. Épen azért szinte csodálatos, hogy épen engem vett észre, aki alig is leszek képes oldala mellett, a trónon, helyemet betölteni.

— Hát ki lehetne a földön érdemes akkor? — vetette közbe a dalnok szinte megbotránkozva.

— Persze, Aimeric mindig csak canzone-i szerint ismeri Beatricét. Ha olyannak érezném magamat, nem is haboznám pillanatig sem.

— Ah! hát a marchesa habozik? Ezt csak nem mondhatja komolyan!

— Mintha én valaha is szerettem volna a — szinlelést. Persze, hogy habozom — féltem a mostani mérsékelt, de biztos sorsot a tulságosnak látszó szerencsétől.

Péguilannak csaknem sirásra állottak a szemei. Ime, az ő szemében legtökéletesebb lény; akit — bár saját legnagyobb önmegtagadásával — mert hisz csaknem örökre elveszthette látóköréből — szeretett volna a világon legboldogabbnak látni, most valóságos ádáz lelkiküzdelmet viv. Ez pedig minden inkább lehet, mint boldogság.

— Kegyes urnöm — ha mi a kinálkozó szerencsét mindig ily kétkedéssel fogadnók: vajjon nem önmagunkra kellene-e vetnünk, ha az aztán kisiklik kezeink közül?

Beatricét boszantotta, hogy a dalnok nem akarja megérteni.

— Ah, Aimeric — kiáltotta szinte kitörve — vajjon nem lett volna-e jobb a láp fenekén veszni, mint nekiindulni a bizonytalan, idegen, természetellenes jövönek?

A költö tágranyilt szemekkel, kérdön nézett rá.

— Bizonytalan, mert ideig-óráig tartó a király kora miatt, idegen, mert hisz uj hazámban nem lesz mellettem egyetlen ember, akihez gyermekkori ismeretség bizalma füzne és természetellenes, mert nem születtem trónra, de meg másért is: a hatvan éves ember szerelme nem szeszélyesebb-e, mint a félgyermek csélcsap játékai? — tette hozzá magyarázólag a leány.

— Marchesa: megforditom az állitását, ha zokon is veszi, hogy cáfolom. Biztos a jövö, mert — ne adja Isten, — ha a messze jövöben özvegységre jut: addigra ott ugy megalapozta helyzetét mindenki szivében, hogy akkor is, mint a nagy király nevének viselője,

első asszony marad az országban. Nem idegen, mert a király szerelme egymaga felér minden ittenieknek barátságával: és nem természetellenes; de ennek a bizonyitását már engedje el nekem . . .

Beatrice azonban egyre jobban nekikeseredett, keble zihált és kék szemeiből nagy könnycseppek gyöngyöztek elö. Szaggatott, zokogásba fulladó hangon beszélt.

— Aimeric — rosszul mondtam az elöbb. Nem te fogsz hozzám fordulni, hogy én segitségedre legyek. Ugy érzem, én leszek az, aki nagyon, nagyon sokszor fogom felidézni a te bohókás verseidet, hüséges ragaszkodásodat. Mert ugy érzem — tudom, ez az egy igaz kincsem volt és van ezen a világon . . .

A férfi hinni nem akart füleinek, majd valósággal megremegett a gyönyörüségtöl. Hiszen ez — álomnak is sok, ez vallomás — az olympusi magaslaton álló örgrófleány önkénytes behódolása a szegény posztókereskedö fiának . . .

Péguilant lángbaboritotta a lelkesedés. Letérdelt a csodaszép leány, a jövendöbeli magyar királynö elé és két ujját ég felé emelve esküdött.

— Marchesa — királyné — itt, Isten szép, szabad ege alatt fogadom, hogy bárhova vessen is balsorsom szeszélye: elsö hivó szavára, talán csak a lelke vágyó sejtésére is — elökerülök, hogy életem árán is szolgáljam azt, aki számomra e napot a paradicsom sphaeráiból varázsolta elö.

— Talán hamarább rákerül a sor, hogy szolgálatomra lehess, mintsem mindketten gondolnók.

— Az volna legboldogabb napom — szaladt ki Péguilan száján a szó, aki nem gondolta meg, hogy ezáltal Beatrice balszerencséjét kivánja. Mert hogy az rászoruljon: igazán csak igy lehet!

*

Endre király a kinok kinjait állotta ki, mikor a vadászat végeztével a társaság összegyült: és jegyese nem volt az összesereglök közt. Nyugtalanabb volt, mint maga Azzo, aki — ugy látszott, egyelöre nem táplált különösebb aggodalmakat. Hovatovább azonban mind feltünöbb lett a marchesa hosszas kimaradása, valóságos lehangoltság vett eröt a dus zsákmány után vigadózva ebédelö urakon. Végül lovasokat küldtek ki minden irányba, keresni a bizonyára messzire eltévedt hölgyet, minthogy a szapora kürtjelekre sem érkezett semminö válasz.

Péguilan távolléte nem igen tünt fel senkinek, hacsak Dénes nádornak nem, aki egyébként is igen mogorvának látszott és fölötte számontartott minden jelenséget. A többiek — eleinte igen élénken pertraktálták Beatrice elmaradásának lehetö okait, de lassanként — mintha a nádor levert hangulata átragadt volna a többiekre is.

Annál kitöröbb volt az öröm, mikor az alig elindult lovasok

egyike lélekszakadva jött vissza a hirrel, hogy Beatrice marchesa — szügyig csatakos lován amott érkezik, a dalnok ur kiséretében.

Csaknem ájultan rogyott össze a szegény leány, az átélt izgalmaktól és fáradságtól, mikor beérkezett és mikor a minden oldalról elöszaladó csatlósok leszedték lováról. De bámulatos akaraterővel parancsolt idegeinek és hozzáülve az ebédhez: „per longum et latum" elbeszélte a vele történteket.

Mindenki feszült figyelemmel hallgatta, a nök egy „ah!" „Dio mio!" kiáltással fejezték ki csodálkozásukat. Endre király összeráncolva homlokát, izgett-mozgott ülöhelyén. Majd mikor Beatrice lelkesen vázolta a dalnok hösies, leleményes magatartását, a közfigyelem Péguilan felé fordult s elhalmozták öt hálálkodásukkal, üdvözleteikkel s nem egy szép növi szempár függött nedvesen a szüzleányként piruló dalnok arcán.

Csak Dénes nádor maradt komoly és rendületlenül simogatta szakállát. Dióbarna, nagy szemei fürkészöleg nyugodtak majd a leányon, majd a dalnokon... és meg nem tagadva medvetermészetét: mormogott egyet a szakállába.

És — ha naplót vezetett volna, estére bizonyára ilyesféle kérdést irt volna bele: „Ugyan, mi a macskát keresett annak a kósza dalnoknak a csuklóján Beatrice marchesa aranykarkötöje? Vagy nem az volt? Igaz, csak pillanatra láttam elöcsillanni, mert hosszu ujjasával elfedte a gézenguz... És vajjon micsoda sajátos villanás lobbant ki a marchesa kék szeméből, valahányszor a dalnok nevét emlitette... Ember legyen, aki itt kiismeri magát!"

De Dénes nádor nem irt naplót, ellenben volt annyira ember és psychologus, hogy kiismerni vélte magát! Hanem — a király lelkületét nem zavarták efféle aggodalmak : ö a legöszintébb, tiszta örömmel szoritotta meg Péguilan lantpengetö kezét, amellyel az ö jövendö üdvösségét mentette meg az undok láphaláltól.

VIII.

— Vajjon a mai lovagi tornán is ott fog-e lábatlankodni az a nyivákoló lantnyomorító? — tünödött nádorunk, amint másnap reggel legédesebb álmából felverte a castellum körül feltörö és egyre élénkülö zsibongás. Egyébként a felébredést ezuttal nem is bánta: nagyon nyomasztó volt az álma: Béla királlyal, Laskaris Máriával álmodott. Csodálta, hogy ilyen rémálmak gyötrik, holott hiszen elég mozgásban részesiti öreg csontjait, bort sem iszik többet, mint otthon, söt a szokásos érvágást is elvégeztette egy olasz felcserrel.

Szokatlan és nem mindennapi látvány volt az, amelyet még álomtól fátyolos szemeivel odakint megpillantott. Az egész nagy ud-

var tele volt tarkabarka idegenekkel, kik éktelen lármával, valóságos bábeli zavart okozva kóválygotak szünet nélkül. Voltak közöttük ékes öltözetü lovagok, egyes csoportozatokba verődve, vitatkozva, lándzsáikat, paizsaikat méricskélve, igazgatva, voltak apródok, ismét külön társaságokat képezve, lovászok, gazdáik paripáit sétáltatva, azonkivül a szolgaszemélyzet megszámlálhatlan tömege, akik mind szorgoskodtak az óriási társzekerek körül. Ezek maguk is nem mindennapi látványosságot nyujtottak. Egyikre számtalan apró, hosszunyelü zászlócskát raktak, másik tele volt hosszu falándzsákkal, egyesekre sátrakat, másokra nehéz drapériákat raktak. Négy-négy bivaly huzta az utóbbiakat s alig hogy egy-egy szállitmány elindult, azonnal készitették a másikat. A nyüzsgés, zsibongás leirhatatlan volt.

Dénes nádor érdeklődéssel szemlélte a nagy előkészületeket. Maga is kiváncsi volt a délutánra hirdetett lovagi mérközésre. Magyarországban hasonlót nem igen volt alkalma látni; az ő századában nálunk a lovagi tornák nem voltak szokásosak, csak később, az Anjouk idejében, amikor a többi Európában az igazi lovagkor napja régen lealkonyult.

Dethbort, az apródot látta settenkedni a messze földről érkezett lovagok körül s amint ez épen felnézett nádor uram ablakára: magához is intette.

— Felébredt-e már felséges urunk? — kérdezte töle.

— Azóta már ki is lovagolt leendő királynénkkal és az örgróf urral — no, meg a dalnokkal, aki tegnap a marchesa életét mentette meg s ezért érte ez a kitüntetés.

Dénes rettenetesen nagyot nyelt. Ha már eddig is ellenszenves volt neki a dalnok, most már egyenesen — gyülölte. De hát miért? Mi jogcime lehetett neki arra, hogy királyunk mennyasszonyát féltse a dalnoktól — egy senkitől? Ha a vőlegény nem félti, miért félti épen ő, az idegen? Gondolatait továbbfüzve — valami rettenetes tudat kezdett derengeni taplósodó szivében... Nem, tiltakozott még önmaga előtt is... ő csak nem lehet szerelmes leendő királynőjébe....

— Kik ezek a lovagok és honnan jöttek? — fordult az apródhoz, hogy kellemetlen felfedezését elhessegesse.

— A jó Ég tudná csak elöszámlálni, Felsö-Itália mely vidékéről jöttek. Már tegnap este óta tart az inváziójuk, egész éjen át jöttek ujak és ujak. Az egész város tele van velök, ma teremtett lélek ugyan nem hajtotta fejét nyugalomra Estében. Valahányszor egy-egy ujabb csapat érkezett, a kikiáltók lármája, a szálláskeresők szaladgálása, a fáklyák világossága ujra és ujra felzavarta a város békéjét. Ezek, akik az udvarra szorultak, már nem tudtak szállást kapni a tulzsufolt városban. Az örgróf ur, azt mondják — nagy disszel, nagy közönséggel akarta rendezni a mai ünnepséget, de

ennyi vendégre mégsem számított és igen haragszik, hogy az igazi lovagokon kivül sok szerencsehajhász és más kétes elem is érkezett a városba. Ennyi ember még egy valóságos lovagi tornára sem szokott összesereglení . . .

— Hát a mai nem lesz igazi lovagtorna? — vágott közbe a nádor.

— Nem egészen az, csak olyanféle, — magyarázgatta az apród. Sikerült megtudnom — beszélgetés közben — egy milánói lovagtól a különbségeket. Az igazi, komoly, élet-halálra menő lovagi torna, a „turnier" nagyszerü valami lehet. Csakhogy, aki ilyenen részt vesz, azt pápai átok sujtja és Azzo uram, mint a pápa vazallusa, nem rendezhet ilyet. Abban teljes disszel, páncélosan, igazi fegyverzettel, nagy tömegben harcol a lovagvilág. A mi mai látványosságunk csak afféle játék lesz, inkább csak felvonulás, parádé. Falándsákkal fognak küzdeni és az lesz a legnagyobb baj, ha valaki kipottyan a nyeregből. Legfellebb egy-két kis zuzódás eshetik, semmi egyéb. No bizony, az ilyet megnézni is alig érdemes! Bagordának hijják errefelé ezt a mulatságot, a mi hazai német vendégeink „buhurt"-nak mondanák.

— Giostránák is hallottam nevezni — jegyezte meg Dénes.

— Az megint egészen más valami, oktatta az apród az öreget, egy harmadik faja a játékoknak, de az közelebb áll az igazi tornához, mint a bagorda. A német sógor „tjost"-nak nevezi. Ebben is igazi fegyverekkel mérköznek, de nem olyan tömegek, mint a tornánál, hanem ember ember ellen. Ilyenben szeretnék egyszer részt venni, ha sorsom ugy hozhatná magával! A tjost különben — ugy hallom, sokszor csak elökészület, elöcsatározás az igazi tornához.

*

Amitöl a nádor félt: csakugyan bekövetkezett. Bizony ott lábatlankodott Péguilan a küzdötéren, ott ficánkoltatta sárgáját a többi lovagok közt, mintha ö is közéjök tartozó volna. Söt — mintha csak egyenesen Dénes nádor bosszantására tenné — négyszer-ötször is elsétáltatta paripáját a nézöemelvény előtt.

Az emelvény, — nagy, magas faalkotmány, — napjaink lóversenytéri tribünjeire emlékeztetne; maga a küzdötér pedig, — alakjától eltekintve — a turfra. Épp olyan fehérre meszelt korlátokkal volt elkeritve, mint ez, gyepe is oly bársonyos puha. A tribün páholyszerü rekeszekre volt osztva az elökelöségek részére középütt, a drapériákkal dusan bevont, melegházi virágokkal feldiszitett rekeszben az örgrófi család tünt fel, természetesen Endre királyal. A többi magyar urak az ismerös olaszokkal más páholyt foglaltak le, mig a tribün alsó részén az idegenebb nézöközönség tartózkodott. Azok, akik a lovasjátékban ténylegesen részt vettek, az udvar érkeztekor már teljes felszerelésben ültek lovaikon, csendesen jártatva azokat a porondon.

Fülsiketitö kürtölés, dobpergés és réztányércsattogás jelezte a

magas vendég és az örgrófi család érkezését. A lármát fokozta magaknak a küzdeni vágyó lovagoknak folytonos kiáltozása: „Lándzsát ide! Lándzsát ide! Ki lesz ellenfelem?“ és valósággal elviselhetlenné tette a kikiáltók orditozása, kik az egyes küzdök érdemeiről, eddigi pályafutásáról mondtak ismertető énekeket, ha ugyan vad hangjaik éneknek voltak nevezhetök.

Azzo örgróf nagy szeretetreméltósággal magyarázott vendégeinek, mig Beatrice hanyag elökelöséggel vetette magát hátra ülöhelyén és ábrándos kék szemeivel futólagos pillantást vetett a lent nyüzsgö, küzdeni vágyó társaságra.

— Az a lovag, aki a szélén küzd, a fiatal Della Parte, az egész örgrófság legjobb vivója. Ellenfele, Bevilaqua, arról nevezetes, hogy a legszabályosabban adja be az öt lándzsadöfést. Valóban kiváncsi vagyok párharcuk eredményére.

A kiváncsiság mihamar kielégült, mert Bevilaqua uram épp a percben ugy repült ki nyergéből ivben a pázsitra, hogy maga Endre király sem tudott egy „oh“ kiáltást elfojtani.

— Azt a griffmadárcimeres lovagot mintha ismerném — fordult Endre a marchiohoz, rámutatva az illetöre. Derekasan viv, csak az nem tetszik nekem, hogy már a nyolcadik lándzsát töri pozdorjává ellenfele paizsán. Nem kellene oly borzasztó erövel nekimennie — hiába.

— Az ilyen lándzsafogyasztókat mi „erdöpusztitóknak“ hivjuk. Különben az nem más, mint Faletro, a velencei, hogyne ismernök! Akivel viv, előttem is ismeretlen.

Ezalatt az apródok a lebukott Bevilaquához siettek, lábára segitették, de a lovag balkezével egyre a jobb térdét fogdosta és simogatta. Ellenfele pedig büszkén léptetett a tribün elé és mély meghajlással köszönte meg a nézök tapsait.

Endre most menyasszonyához fordult, aki kipirultan, mereven szegezte pillantását a küzdök egyikére, kinek paizsán az arany nap és ezüst félhold csillogott, — talán egyéb cimer hiányában. Endre király — öregségében is éles szemeivel felismerte benne a dalnokot s szinte várta, hogy az felpillantson, szivélyesen akarva neki kezével inteni.

A lovagok páncél és sisak nélkül voltak, mint mindig, ha a vivás veszélytelen fegyverekkel történt, — igy az ismeretlenség érdekessége elmaradt ugyan, de talán sokkal nyiltabb lehetett a lelkesedés, melyyel a nézök kedvenceiket szemlélték.

A tusa egyszerre több pár között folyt: nézni való volt elég, de a király és jegyese a deli ifju költö párharcának szentelték minden figyelmüket. Aki öt ily délcegen látta ülni, fejétöl egészen a térdhajlásáig lobogó selyemtakarókkal boritott lován, alig hihette, hogy kenyere a lantpengetés és bölcsöje hol ringott.

Ám most, amint a hidegfényü decemberi nap elömlött kék, hímzett, ujjatlan köntösén, mely lova takarójával teljesen egyszinü volt: szinte lovával egybeöntött szobormünek látszhatott.

Alig nézett egyszer körül a porondon: máris jelentkezett ellenfele, nála jóval szálasabb, magasabb lovag, — pirosarcu, vele egykoru, kinek paripája is hatalmasabb volt a Péguilanénál. A szegény pára azonban nehezen tudott mozogni: annyira beburkolták sárga madárfejekkel ékesitett bordóvörös takarójába, hogy csak szemei és orra hegye látszottak ki belöle.

Galoppban indultak egymás ellen. A madárfejes lovagnak nyilván az volt a szándéka, hogy ellenfelét ne csak a lándzsával találja, de egyszersmind lovát a saját lovával rohanja meg. A dalnok bevárta a támadást, az utolsó pillanatban azonban csodás gyorsasággal kitért, mire a másik mellette rohant el, anélkül, hogy érinthette is volna. Nem is birta oly hirtelen megfékezni lovát, mint amily villámgyorsan utánafordult Péguilan és hosszu lándzsájával hátulról találta ellenfele karját.

— Ezt a döfést „Volgá"-nak hivják — magyarázta Beatrice a királynak.

A lökés alaposan megrázkódtatta a vállas lovagot, de ki nem lóditotta nyergéből. Ujabb összecsapás következett. Ezuttal mindkettő egyszerre támadott. A madárfejes, — kiben Beatrice csakhamar felismerte Tiepolot, a velencei doge rokonát, — láthatólag az áll alatti döfést akarta megkockáztatni, amely pedig egész bizonyosan kiveti nyergéből azt, akit talál. Péguilan még idejekorán emelte fel paizsát, de egyszersmind ő is támadott: a „négy szögre" intézett irtózatos erejü lándzsadöfést. A paizs kiálló középső részét, a „púpot" erösiti ez a négy szög: aki ezt eltalálja: a lándzsa középpontját furja át, vagy legalább is — a lökés erejével alaposan megingatja a lovast nyergében.

A kölcsönös támadásnak ezuttal csak annyi eredménye volt, hogy mindkét lándzsa szilánkokra törve, darabokban repült szerteszét, a két kifáradt ló pedig magasra ágaskodva, fájdalmas nyeritéssel fejezte ki kinját. Ügyes lovasaiknak is erőfeszitésükbe került nyeregben maradni.

Uj lándzsákat hoztak: s amint a lovakat sikerült valamennyire lecsendesiteni, uj roham következett. Ezuttal azonban Tiepolo vastag hibát követett el, faillierozott, azaz ellenfelét még érintve sem találta el. Péguilan hihetetlen gyorsasággal oldalba keritette amazt s a legszabályosabb lándzsatartással (a kar alá vetve és combjához támaszkodva) egy oldaldöfést — travers — kockáztatott. A hatalmas termetü ellenfél megingott nyergében, balra fordult, majd némi erölködés után sem sikerült nyergében maradnia, mire egyensulyát vesztve — leugrott lováról.

Baja nem történt egyiknek sem s győzelmét látva, maga Pégui-

lan is egy ugrással lenn termett és a legszívélyesebben fogott kezet derekas ellenfelével, kinek épen ma esetleg kevesebb szerencséje volt, mint neki. „Ma nekem, holnap neked".

Ekkor azonban szokatlan dolog történt. Egy hatalmas termetü öreg ur állott elő, zölddel betakart paripán és egyenesen Péguilan felé tartott, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy vele mérközzék.

Az egész nézőközönség is annyira rendkivülinek találta a jelenetet, hogy a szünetnélküli zsibongást pillanat alatt néma csend váltotta fel. Endre király majd kövé dermedt meglepetésében, midőn a rejtélyes idegenben Dénes nádort ismerte fel.

A hevesvérü provencei — ugy látszik, nem talált ezen semmi különöset, a legnagyobb készséggel vette fel a küzdelmet, még csak időt sem engedve magának némi pihenésre. Talán eddigi sikere tette elbizakodottá, talán égett a vágytól, Beatrice láttára egy ujabb diadalt füzni előbbi remekéhez.

Más párok is mérköztek a porondon, de a nézők tömege nem is ügyelt rájok: minden figyelem az érdekes ui küzdőnár felé fordult. A rokonszenv körülbelül megoszlott: a küzdők egyike sem volt általánosan ismert lovag, — mindkettő idegen, — mégis ugy tünt fel, mintha a fiatal Péguilan valamivel több buzditást nyert volna. Talán azért is, mert hiszen az előbbi tusa után még lélegzethez sem juthatott s igy némileg hátrányban volt amugy is láthatólag hatalmasabb ellenfelével szemben.

Dénes nádor, — egészen az igazi lovagszokások szerint — apródot is hozott magával. Mondanunk sem kell, hogy ez Dethbor volt, aki a maga részéről — szintén beleélte magát szerepébe és lelkesen buzditotta pátronusát „Raita uram, raita!" kiáltásokkal. Egyszer azzal a kegyes óhajtással is megtoldotta, hogy „Csak a fejét, hogy meg ne sántuljon!"

A tusa megkezdődött. Mindenki azt hitte, hogy a vaskos öreg ur inkább nyers ereivel fog érvényesülésre törekedni s voltaképen az erő párharca lesz ez, az ügyességgel. Azonban már az első összecsapásnál látszott, hogy Dénes legkevésbbé sem gondol arra, hogy brutális nekivágással hozza zavarba a dalnokot, ellenkezőleg: oly finoman, oly ügyes gyakorlattal kezelte a lándzsát, mintha világéletében ebben gyakorolta volna magát s lovagi tornák egész sorozatain vett volna részt.

Pedig — Magyarországon — legfellebb vadkanvadászatokon használta e fegyvert, no meg egyszer-kétszer az igazi csatamezön, hajdanában. De a magyar emberrel sok ilyenféle ügyesség szinte veleszületik.

Beatrice kipirulva, szinte egész testében reszketve, szemlélte a viadalt, melynél izgatóbb, kedveltebb látványosság akkoriban nem kinálkozott. Endre király kissé kedvetlenül ült mellette. Nem igen volt

inyére az öreg nádor „feltünési viszketege". Minek az? gondolta, ugy sem lesz képes, — pláne az ő korában — egy itteni gyakorlott, fürge, fiatal ellenféllel sikerrel megmérközni. Aztán csak kinevetik érte s vele együtt az „ügyetlen magyar urakat". Legalább megkérdezte volna előbb töle.

Az első támadásokat mindkét fél bámulatos ügyességgel védte ki. A döfések mesteri módon voltak irányozva, de a védelem még művészibbnek bizonyult. A küzdelem kezdett alaposan elhuzódni s az eddigiekből épenséggel nem lehetett látni, melyiknek sikerül ellenfelét a nyeregből kivetni? Dénes már tizenegy, a dalnok nyolc lándzsát használt el, pedig erős körisfa-készitmények voltak, amelyeknél már csak a svkamorfából készültek erősebbek. A tusa tehát rendkivüli erővel folyt.

Egyszerre — ugy látszott, — Dénes nádor lova hirtelen megtorpant, a nádor maga is erősen megingott a nyeregben. — No, most mindjárt lefordul — gondolta Endre király. De nem ez történt. Az öreg nádor ezzel a csellel ujabb döfésre akarta birni Péguilant, aki nem látva át a cselt, a kedvezőnek látszó pillanatban teljes erővel feléje sujtott. Dénes haiszálnyi pontosságu számitással ugy siklott oldalt, hogy a dalnoknak hibáznia kellett. És még mielőtt ideje lett volna erre ráeszmélni, Dénes oldalba támadta oly erős lándzsadöféssel, hogy a dalnok egyszerre lefordult lováról és — elterült a pázsiton.

A tetszésnyilvánitásnak valóságos orkánja tört ki a százakra menő nézők között, kik a hosszas küzdelem miatt már-már türelmüket vesztették. A teli torokból hangzó „Evviva!" kiáltások nemcsak a győzőnek, hanem ezuttal egész Magyarországnak szóltak. Maga Endre király is azon kapta magát, hogy szivből kacagva hangosan élienez. Beatrice pedig kicsi tenyereivel tapsolt, amennyire csak töle telhetett, igaz, hogy csak akkor amikor látta, hogy a dalnok fürgén ugrik föl a pázsitról, jeléül annak, hogy nem történt semmi komolyabb baja.

Dénes nádor tehát semmiképen sem hozott szégyent hazájára. Ha volt valami komikus a fellépésében: az inkább most nyilvánult, amikor valósággal hősi pózban odaállott a korláthoz az emelvények elé, mintha fejébe ment volna a dicsőség s adni akarná a fenelegényt. Szinte kihivóan jártatta végig pillantását a nézőkön: nos, ki mer velem még mérközni?

Péguilan fel sem pillantva az emelvényre: lovára ült s lehangoltan hagyta el a porondot. Oka alig volt rá: hisz első mérközéséből diadalmasan került ki, a másodikban tanusitott hosszas, szivós védelme is becsületére vált. Talán meghallotta, mint tapsol Beatrice most az ő győztes ellenfelének s eszébe jutott a női kegy ingatagsága.

Endre király hangulata lelkessé fokozódott. Jó kedvvel magyarázta Beatricenek Dénes nádor eddig viselt dolgait, magasztalta hősiességét, vitézségét, minden, minden utógondolat nélkül. Tudta is ő azt,

hogy ártatlan csevegésével kettős mérget csepegtet menyasszonya szívébe... Honnan is tudta volna? Eleget forgolódott ugyan életében asszonyok körül, még sem tudta igazában kitanulmányozni a női psychét. Vagy tán már elfelejtette, hiszen — 60 éves volt!

Honnan is sejthette volna, hogy amig ő — már csak hazafiui szempontból is — annyira örül Dénes győzelmének, addig menyasszonya szivében egy szép ábránd omlott össze: a dalnoknak, az ő dalnokának, az ő életmentőjének győzhetetlenségébe vetett hit, amelybe oly jól esett beleringatnia magát, különösen a tegnapi események után. Ezzel ugyan fájdalmat okozott Beatricének, de elvégre ez gyógyitó fájdalom volt; hiszen a leendő királynénak semmi szüksége arra, hogy egy dalnokról ábrándozzék, talán még uj hazájában is.

Sokkal veszélyesebb méreg volt azonban a másik, de erről még annyi sejtelme sem lehetett a jólelkü, öreg vőlegénynek. Pedig hej, mennyi későbbi keserüség fogantatott ebben az órában!

Miért is nem ismert határt a Dénes nádor magasztalásában? Végre is, amit ez megtett, talán ő is megtehette volna, ha királyi mivolta nem gátolja, hogy a porondra kiálljon. De mi szükség volt arra, hogy Beatrice az öreg nádorban félistent lásson, mikor ugyis eléggé megcsodálta vitézségét, mellyel a derék, utólérhetetlenül kedves és ügyes Péguilant le tudta győzni... Beatrice kezdte komolyan hinni, hogy Dénes nádor hazájában valóságos fenomén.

Csevegés közben szinte észre sem vették, hogy Azzo eltünt mellőlük. A küzdők és nézők egyszerre kitörő nagy rivalgása figyelmeztette őket valami rendkivülire.

A küzdőtéren Azzo állott Dénessel szemben.

Most ez utóbbin lett volna a sor, fáradtnak lenni. Ám korát erősen meghazudtoló frisseséggel vette fel a küzdelmet.

Azzo kitünő lándzsatörő hirében állt s bár — állásánál fogva — ritkán jelent meg a sorompók közt, mindenki tudta róla, hogy a legügyesebb vivókkal is egyszeriben elkészül.

Dénesnek azonban az örgrófi tekintély nem nagyon imponált (van ő odahaza akkora ur, mint Azzó). Az öreg harcos már nagyon is elemében volt; s mintha szokványban dolgozott volna: egyszeriben támadt.

Hát hiszen — egészen könnyen épen nem, de határozottan rövidebb idő alatt dőlt el a viadal, mint Péguilannal. A különbség csak az volt, hogy a dalnok jobboldalt, az örgróf ellenben baloldalt csuszott le a nyeregből.

Dénes nádor, a magyar vendégek egyike, maradt a nap hőse.

Az egész közönség mintha meg lett volna babonázva a meglepetéstől: kinosan hallgatott. Ha Azzo győzött volna, bizonyára tombolva tör vala ki a lelkesedés, — igy azonban, melyik olasznak lett volna kedve éljenezni? Ki merne örülni az örgróf kudarcának?

Egy-két taps, üdvkiáltás ugyan elvétve felhangzott, de ezek is csak akkor szabadultak fel, mikor Azzo — bár sántikálva és egy diónyi daganattal a homlokán — jovialisan megrázta a feléje sietö Dénes nádor kezét.

Endre király tombolni szeretett volna lelkes örömében. Ha nem lett volna Azzo vendége: bizonyára lesietett volna nádorához, hogy keblére szoritsa a győztes vén vitézt. Igy azonban ismét csak Beatricének kellett meghallgatnia a sok, szinte mértéktelen magasztalást. És Beatrice hálás hallgatóságnak bizonyult. A Péguilan fölött aratott győzelemért — minden bámulata mellett — talán kissé nehéz szivvel volt Dénesre, de hogy most Azzot, nagybátyját leteritette: ezt épen nem vette neki zokon.

A korán leszálló decemberi alkony végét vetette az ünnepségnek, következett a jutalmak kiosztása a győztesek között. A dijak sorsát Endre király, Beatrice és Azzo döntötték el. Utóbbi, mintha semmi sem történt volna: vidáman birálgatta az eredményeket és ö maga állapitotta meg, hogy az elsö dij, a remekbekészült damaskusi kard, Magyarország vitéz nádorispániát illeti. Egyszerübb, de nem kevésbbé izléses dijak jutottak több más, kiváló vivónak is, többek közt Péguilan egy olasz tört kapott, amire Endre király megjegyezte, hogy azzal bátran beállhatna az assassinok közé. Beatrice osztotta ki a jutalmakat, rövid és nagyon határozott buzditó szentenciát intézve minden győzteshez. Csak éppen Dénes és Péguilan számára nem volt semmi mondanivalója, ellenben mintha a keze meg-megremegett volna, amint átadta nekik, ami öket illette. Endre király különösen graciózusnak találta bájos menyasszonya viselkedését.

*

A folytonos ünneplés végre is elfárasztotta a királyt, Dénes nádor pedig egyre az otthoni állapotokkal hozakodott elö, nagy sopánkodással emlegetve Jakab biborost, Béla királyt, Róbert érseket, ugy, hogy Endre elhatározta, hogy mihamar hazafelé indul. Minek is hozta ezt a kellemetlen embert magával — gondolta — olyan ez, mint valami élö lelkiismeret. És még ezt nevezik otthon — némely hütelenek — lelkiismeretlen embernek!

A hazamenetelt — természetesen — ugy értelmezte, hogy mindjárt Beatricét is magával viszi. Hiszen az esküvöt — nyélbe lehet ütni egy-két nap alatt, amig itt van. Lemond inkább minden kelengyéről, egy szál ruhában viszi el, ugy, amint van, (ugyis, mi az, amit az Esték adhatnak egy magyar királynénak?)

Azt a gondolatot, hogy most hazamenjen abba a gyötrelmes, nehezen tovagördülö mindennapi életbe, amelynek — királyi mivolta mellett is — csak árnyoldalait érzi, — hogy ismét szünet nélkül résen kelljen lennie elleneseivel szemben: civakodnia Pecorarival, hizelegnie Róbert érseknek, óvakodnia Bélától, vigyáznia Dénes ná-

dorra, nehogy tulbuzgalmában ismét tullöjön a célon és ne legyen mellette senki, aki az elhunyt jóságos nemtö, Jolánta királyné helyét pótolja — szinte alig tartotta elviselhetönek most, amikor már feltalálta azt az angyali lényt, aki hivatva van öregsége alkonyodó napjait késöi derüvel besugárzani....

Mi értelme van annak, hogy most, amikor sietnie kell, hátralevö kevés napjait a boldogság számára megmenteni (hiszen az Árpád-házban hosszu nemzedékek óta senki nem érte el az ö magas korát, jól érezte tehát ö is, hogy napjai meg vannak számlálva), heteket, talán hónapokat pazaroljon el és távol legyen — több heti járóföldre — attól az egyedüli lénytöl, akihez igaz szeretettel ragaszkodik!

Mindezeket olyan öszintén, olyan bizalmasan panaszolta el még ugyanazon este, egy meghitt percében Dénes nádornak, hogy ezzel mindenki mást könnyekig meghatott volna. Csak épen ez a cinikus, öreg ur gondolt olyasformát, hogy nem jó, ha az ember még ebben a korban is annyira rabja az érzékek vágyainak, hogy az azonnali birni akarás mohó felbuzdulása sutba dobatja vele a józan értelem tanácsait. Hiszen mindennek megvan a maga rendje és módja. Egy királyi esküvöt nem lehet máról-holnapra nyélbeütni. Meg aztán — fölötte tanácsos lesz az otthoniakat is elökésziteni erre a bizarr lépésre. Azok ugyan Endrétöl már sok hirtelen könnyelmüséget megszokhattak, de a jelen eset mégis egy kissé erös, határozottan erös...

*

Mi ment végbe Beatrice lelkében ez idöben, igazában nem tudjuk, bizonyos azonban, hogy mint a virág a reáhulló első igazi meleg napsugártól teljes pompájában bontakozik ki, ugy nyert Beatrice napról-napra tért, szinte óráról-órára fokozódott vidámsága, kelleme, önérzete, mindaz, ami öt a férfiszemek előtt szinte ellenállhatatlanná tette.

Érezte, hogy nyeregben ül, — hogy mint Magyarország királynéja, nemcsak „valaki," de Európa egyik legelsö asszonya lesz, s most már nem lett volna hatalom, amely töle ezt a fényes jövöt elrabolhatta volna. Végtelen hálát, becsülést érzett Endre iránt, aki az itteni észrevételenségböl kiemelte, a korai hervadástól megmentette. A helyzet ujdonsága ingerelte, izgatta, ö maga is égett a vágytól, hogy mihamar megismerhesse a rejtelmes, reá nézve uj országot és Endre hozzátartozóit. Ő nem bánta volna, ha az esküvö akár mindjárt holnap is megtörténik. Ehhez képest viselkedett is Endrével szemben: halmozta el öt gyengédségével, figyelmével, szeretetével, ugy, hogy az öreg király szerelme a végsöig fokozódott.

Érzett-e Beatrice szerelmet is Endre iránt? Ezt bizonyára maga sem tudta. Annyira már nem analizálta saját lelkivilágát. Érezte, hogy az élet egészen kellemes lehet majd az ö oldalán, aki

nemcsak mint király kiváló, de mint vitéz, daliás, egészséges férfi is megállja helyét, gyengéd is tud lenni — de még mennyire — azonkívül jó humora is van. És ott lesz majd az uj országban — Dénes nádor is, aki vitézségre nézve méltán áll bizonyára a király mellett.

Azzo azonban, bármennyire édes-késnek mutatkozott az utóbbi napokban, hallani sem akart arról, hogy az esküvőt most, ily hevenyészve megtartsák. Igen tiszteletreméltó okokat tudott felhozni, valójában pedig — látva, mennyire vergődő rabja a király szerelmének, mily kész prédája most az ő furfangos diplomata ügyességének, igyekezett tőle mindenféle lehető előnyt kicsikarni.

Elsősorban politikai szövetséget kötött vele, mely szerint Endre Azzot akár II. Frigyes, akár Ezzelino, akár más ghibellinek részéről érhető sérelem vagy támadás esetén fegyveres védelmébe veszi.

Mikor Dénes nádor a királynak ezt a — hirtelen nagylelkűségében — kimondott igéretét meghallotta — majd lefordult székéről. Hiszen — korrupt ember volt, korának gyermeke, befelé az országban zsarnok, erőszakos, talán igazságtalan — de Magyarország érdekeit nála jobban senki át nem látta, át nem érezte. Ebben megalkuvást nem ismert. Ő pedig jól látta, hogy az országnak semmi érdeke, semmi szüksége nem kívánja, hogy ellenségeskedésbe keveredjék a hatalmas Hohenstaufokkal, ugyszólván ok nélkül. Még csak ez hiányzott! Nem elég a sok belső baj, pénztelenség, saracéngazdálkodás, pártviszály?

Másodsorban rávette Azzo Endrét, hogy egyszersmindenkorra lemondjon arról, hogy Beatrice valaha is részesedhessék az estei vagyonban. A vak szenvedélyü király — hogy házasságának utjából minden elképzelhető akadályt elháritson, ezt is megtette, sőt Beatricét is rábirta, hogy ugy a maga, mint esetleges utódai nevében örök időkre elejtse igényét. Hiszen az a vagyon — egy leendő királynénál — ugysem számit sokat.

Dénes nádor erre is csak nyelt — és gondolt egyet.

Amikor pedig ezeket elvégezték, akkor Azzo végre nagy kegyesen — mint családfő — beleegyezett, hogy azonnal megtartsák az ünnepélyes — eljegyzést, ami Roland érsek jelenlétében meg is történt. Magát az esküvőt pedig még igy is tavaszra halasztotta, hogy addig a menyasszony kelengyéje is elkészülhessen és mindkét részről a szükséges előkészületek megtörténhessenek. És hogy igy a királyi menyegző annál nagyobb fénnyel mehessen végbe.

Endre király a késedelem miatt lehangoltan, de jövendő boldogságának biztos tudatában a karácsony előtti napokban elhagyta Estét.

(Vége az első résznek.)

MÁSODIK RÉSZ.

I.

Az 1234-iki január egy hóviharos délutánján székesfehérvári palotájában találjuk az öreg királyt. Szokása ellenére ezen a napon csaknem teljesen elzárkózott emberei elöl, szigoruan meghagyva az ajtónállóknak, hogy az egy Dénes nádoron kivül senki idegent be ne találjanak bocsátani szine elé.

Idegenek alatt ezuttal nemcsak „hiveit" érteue, de — még sokkal inkább — a királyi család tagjait, fiait, menyeit, kik, az egy Endre kivételével, ezt a telet mind Székesfehérvárott töltötték. Endre persze, Halicsban van, ott néz farkasszemet vetélytársával, ladoméri Danilóval, amig vagy ő gyüri le azt, vagy az futamodik meg elöle. Hanem — itt van Béla (bár maradt volna Bács várában, ahol a novembert töltötte), neje, Mária királynő, Kálmán és az ő felesége, az „angyali" Salome. Hiszen — szereti öket az öreg király, csak ne volnának olyan akadékos, bogaras, nyügös emberek valamennyien! Egyik nehezebben kezelhető, mint a másik, mind azt szeretné, hogy az ő akarata után igazodjék és cselekedjék a király! Majd bizony! Még a feleségeire csak hallgatott, különösen az elsöre, Istenben boldogult Gertrudra — aki nem is engedett volna a szentnek se. (Jolánta, szegény, szelid volt: neki alig is volt akarata) — de hogy a rideg Mária, vagy a tömjénillatu Salome forgassa öt ujjai körül, abból nem lesz semmi! A fiuk meg? — Béla egyenesen halálba üldözi a pedáns pontosságával és kiméletlen fukarságával. Vele még beszélni sem lehet izgalom nélkül. Kálmán meg olyan, mint a farizeus, mindenben kertel, de azért Bélának ad igazat...

Számukra tehát — legalább is a mai napon — beteg volt Endre király.

Ám annál türelmetlenebbül várta — már kora délután óta Dénes nádort. Hiszen azóta rég ide érhetett volna! Bizonyára valami igen kellemetlen hirt hoztak Esztergomba kiküldött emberei, azért nem siet vele... Ám annál rosszabb a várakozás!

A tágas termet már vagy ötvenszer végigsétálta a király, megmegállva egy-egy ablakfülkében, — kezeivel türelmetlenül dobolva

a homályos máriaüvegen, melyen át ugyan még azt is csak homályosan láthatta, vajjon havazik-e odakinn.

A járkálást megunva, leheveredett a kerevetre s fejét kezére nyugtatva, nézett bele a nagy, nyitott tüzhely lángjaiba, melyek egy Moloch étvágyával nyelték a hatalmas tölgyhasábokat... Elvonult előtte hosszu, változatos életének egy-egy szakasza... Itt egy diadalmas ütközet — ott egy utazás, közben egy-egy méltatlanság, mely öt érte, egy-egy csalódás, melyre talán rá nem szolgált. Azután a távollevő, édes szőke leány, Beatrice képe...

— Ej, talán mégsem kellett volna ebbe a házasságba oly hirtelen beleugrania! — füzte gondolatait. De ha már benne vagyunk, visszavonulni még éretlenebb dolog lenne! Mit szólna a világ! Igaz, itt Magyarországon Dénesen és a többi volt utitársakon kivül még teremtett lélek nem tudja (elég gondot okoz, hogy fogja majd Béláékkal közölni), de tudja Azzo, meg az olaszok... Nem, nem, már csak csupa hiuságból is — keresztül kell vinni. Meg aztán... egy szép, fiatal asszonyka a háznál — végre is, az sem utolsó dolog!

No, még mindig nem jön az a rettenetes ember?

Haj, mert nagyon fontos dolgokról kell hirt hoznia! Magyarország összes főpapjait tanácskozásra hitta össze Jakab biboros Esztergomba s ezen a gyülésen dől el, lesz-e uj interdictum, vagy nem, kap-e még a király — lélekzésre időt, vagy azonnal megszünik-e — egész világ szégyenére — Magyarországon minden nyilvános istentisztelet, harangzugás, mise, körmenet, szentségkiszolgáltatás. Csak a keresztelendők és haldoklók részesülnek majd a tulvilági kegyelmekben... Ha interdictum lesz, a Beatriceval való házasság is füstbe megy, ki kivánná az életét — kiközösitett királlyal megosztani? Hiszen a házasság is szentség, azt sem szolgáltatná ki az egyház. Titokban, lopva kellene összekelnie hitvesével és még csak meg sem koronáztathatná Magyarország királynéjává. Nagy, végzetesen nagy gondok ezek. A legszomorubb pedig az, hogy a király érzi, hogy nincs módjában elháritani ennek bekövetkeztét. Tisztán a papságnak — szinte előre ki nem számitható véletlen jóindulatán mulik, ha még haladékot kap. Mert azt, amit az egyház Endrétől követel, bármennyire jogosnak is ismeri el, nincs módjában teljesiteni, a királyi kincstár mai állapota mellett. Megadná ő azt a sóért való kárpótlást, csak volna miből! Kikergetné az összes saracénusokat, ha nem ették volna bele már magukat oly végzetesen az állam testébe. Királyi méltóságáról lemondani pedig most, amikor házasodni készül... ezt csak nem kivánhatja töle a pápa. Meg aztán — talán Béla alatt jobb lesz? No hiszen, csak attól várjon az egyház, vagy — bárki is — bökezüséget!

Sajátságosan szomoru helyzet, melyből alig mutatkozik kivezető ut.

Mig a király szomoru és fáradt lélekkel ilyes dolgokon töpren.

gett, valaki sebbel-lobbal rontott be az előszobába. Nagyon is tiszteletlennek látszott a hirtelenség, semhogy a várvavárt Dénes lehetett volna. Mert ha ő ilyenformán rontana be, azt cakugyan csak valami katasztrofális hir indokolná.

Hanem — aki belibbent, az is mindig várvavárt, tárt karokkal fogadott jövevény volt... Lám, mégis volt valaki Dénesen kivül is, akinek számára Endre mindig otthon volt...

Most is, hogy eloszlik a nehéz boru királyi homlokáról, hogy mosolyra derül aggódó arca, hogy tárulnak ki fáradt karjai, amint a friss, üde leányka beszalad...

Jolánta az, II. Endrének most egyetlen élő leánykája. Csupa derü, csupa mosolygás, üdeség, ifjuság. Tél van, de jöttére a tavaszt kell már éreznie annak, aki látja. Ez a tavasz a 15-ik lesz az ő életében.

— Apuskám, halljad, milyen különleges álmot láttam — kezdi édesen hangzó csicsergéssel.— Már reggel óta készülök, neked elmondani, de embereid sehogysem akartak hozzád bebocsátani. Még engem sem! Hát való ez? Most is — csak rá kellett szednem az öreg Göncölt. Bolondját járattam vele. Most kinn keresi a havon az én násfámat. Hát ilyeneket kell csinálnom, hogy bejöhessek hozzád... a te leányod!

Szinte komoly szemrehányás hangzott volna ki ebből, ha nem hazudtolja meg az üdén előcsillanó mosoly. Azzal, se több szó, se beszéd: atyjának tárt karjaiba vetette magát és megcsókolta jobbról is, balról is, meg a kezét is.. a másik pillanatban már az ablakot nyitogatta, hogy visszahivja az elbolonditott öreg alabárdost.

— No, no... kis napsugaram te... Hát persze, hogy téged be kellett volna engedniök. Ezt maguktól is tudhatták volna. Göncöl meglakolt ügyetlenségéért. Hanem hát — most már hidd vissza, ha kifogtál rajta. Aztán mondd el szaporán, mi is volt az az álom?

— Valami borzalmasan kezdödött. Tudod, setétségtöl és felhök-töl mindig irtóztam. Olyan rettenetes, fekete felhögomolyok közül láttam kibontakozni rettenetes sok papot — talán az egész világ tiszteletreméltó klerusát. Mintha törvényt készültek volna ülni valaki felett, olyan komor, szinte fenyegető volt valamennyinek az arca, nyoma sem maradt egyiken sem annak a szelidségnek, melyet máskor ugy megszoktunk. Valami magas emelvényen maga a pápa urunk, IX. Gergely ült, kulcsokkal a kezében, körülötte sötétvörös ruhás, ismeretlen ösz papok, lejjebb ott volt Róbert érsek, meg a többi magyarországi püspök uraink. Ők is nemcsak komolyak, szomoruak, de egyenesen haragosak lettek, amint a másik oldalon lassan, minden királyi diszed nélkül, szintén olyan fekete felhöből elöjöttél te, édes apám. Láttam, hogy mind ellenségeid és fölötted készülnek itéletet mondani. Hogy milyen lesz ez, leolvashattam arcukról. Az ösz pápa már emelte a karját, hogy vádolva mutasson rád és ki-

mondja a rettenetes átkot — én oda akartam rohanni, hogy térdreborulva kérjek számodra kegyelmet, amikor épen a pápai trón felett meghasadt a setét felhö, elövillant egy sugár és a nyomában aureolás szent jelent meg... Nö volt, felismertem benne nénémet, Erzsébetet... Sohasem láttam életében, de most minden kétségem megszünt: ö, csak ö lehetett, szakasztott olyan volt, amilyennek mindig elgondoltam, amilyennek elbeszéléseidben rajzoltad. Vajjon nem tudna-e egy Árpád-leány felismerni egy másikat? — Amint lassan leereszkedett, utja nyomán szertefoszlott a felhö — majd a szent kitárta bö palástját és fénylö rózsákkal szórta tele az egész — törvényt ülö társaságot. Az ezer meg ezer rózsa odahullott a komoly urak elébe, azok meg mind egyszerre mosolygósakká váltak, maga a pápa is megmozditotta kinyujtott karját, átok helyett az áldás keresztjelét vetette feléd. Már akkor felhönek nyoma sem látszott, tele volt minden — ragyogó napsugárral. Erre a szent — még jobban kiterjesztette palástját, amely — mintha hirtelen Szent István palástjává változott volna át. Azt gyengéden a te vállaidra teritette... fejeden ott ragyogott a korona, kezedben az ország almája. A szent még egy mély meghajlással üdvözletet intett feléd és eltünt. Ugye, különös álom volt?

— Bár ugy volna! — sóhajtotta Endre szivbölfakadt mély szomorusággal, zavarba hozva ezzel leányát, aki nem tudta mire vélni apja véletlenül kiröppent öszinte szavait.

— Mi volna ugy apuskám? Csak álom volt az egész és jól végzödött. Áldott Erzsébetünk örködik felettünk s velünk érez odaát is... A szentatyával meg a püspök bácsikkal meg talán csak nincs semmi bajunk?

A király nem felelt, csak megsimogatta lassan, szeretetteljesen Jolánta hullámos, gesztenyeszin hajját. A leány folytatta a diskurzust.

— Tudod, apuskám, — ugy látszik nekem, nem jól van ez igy. Mióta jó anyácskám meghalt — áldja meg az Isten porló porát is — csak ugy sinylödik a szivünk. Neked is, meg nekem is. Hiszen esztendeje sincs még, igaz, hogy az egresi sirboltban nyugszik — nagyon kell még élnie lelkünkben a gyásznak. De ennyire görbén mégsem kellene mennie mindennek. Te napról-napra szomorubb vagy: majdnem azt mondanám: haragosabb, ha nem ismerném végtelen jó szivedet, szinte nem is mernék hozzád olykor-olykor bejönni. Látszik, hogy nem bizol senkiben, unsz mindent és mindenkit, talán még Jolánta leányodat is...

— Szegény anyácskád. . — mormogta Endre király, de csak, hogy elpalástolja elöszivárgó könnyeit... Mert nagyon könyörületes és lágy szive volt. „Erat enim Andreas Rex vir quietus et bonus..." — mondja róla a krónika.

— Én meg — hiába rendeltél nekem külön udvartartást — szin-

tén nem tudok örülni az életnek. Van mindenem — köszönet érte a te jóságodnak — amit csak kívánhatok, vannak udvari asszonyaim, mondhatnám, barátnőim, az „uraimék" leányai, de, mégis csak idegenek között vagyok mindig. Szeretnék inkább folyton melletted lenni, bár tudom, hogy az ország gondja nehezedik vállaidra és egy csacsogó kis leány csak hátráltatna számtalan teendőidben...

Endre király most kezdett igazán odafigyelni... Micsoda igazságokat mond ez a leány... Honnan vette ezt — az ifjuságát meghazudtoló érett komolyságot... És főleg... vajjon hová akar ezzel az okoskodással kijutni?

És mérhetetlen apai szeretettel nézett az előtte álló bájos alakra, kinek arca egészen kipirult a beszéd hevében és igy még inkább — szinte a csalódásig — hasonlitott áldott emlékü anyjára, az édes, drága, korán elvesztett hitvesre, Jolánta királynéra. Csak talán a termete még sudárabb, magasabb, már most, 15-ik évében is, mint anyjáé volt. És egész lénye valamivel élénkebb, — ami már az Árpád-vér csalhatatlan járuléka.

Micsoda pompás szépség lesz ebből, ha teljesen kifejlődik. Ha talán egy Szent Erzsébet ideális tökéletességét nem is éri el, de az Árpád-leányok testi-lelki fenségének méltó képviselője lesz! Jolánta királynőnek egyetlen leánya ő, talán ezért is oly leirhatatlanul szeretett kincse apjának. Ezért is, de őszinte, komoly ragaszkodásaért is, meg a többieknek — a Gertrud gyermekeinek — önző ridegségéért is. Jolánta örökölte anyjának jólelküségét, komolyságát, bizonyos fokig szelidségét is.

— Hm! mind igaz, valóságos kis filozofus vagy, csakhogy bajos ám ezeken a szomoru igazságokon segiteni... A Gondviselés nagyobb ur a királyoknál is: az ő szentséges szándékának tetszett a mi sorsunkat igy intézni... Talán bizony te tudnál valami megoldást ebben a zürzavarban?

— Gondolkoztam rajta sokat, az én éretlen fejemmel. És kisütöttem valamit, amit édes apámuram talán nagy bolondságnak fog tartani, de azért csak megemlitem, ha ki is kapok érte. Ugy érzem, több melegség, több szeretet kellene ide. Valaki, aki felviditaná, elszórakoztatná az én jó apámat. Ehhez én nem lehetek elég, hiszen — ahogy szoktad mondani: „még nem nött be a fejem lágya".

— Óh, te kis bohó! Hát kire gondolsz? Hiszen ott vannak bátyáid, meg a feleségeik... most egész télen Székesfehérvárott maradtak, — ha nagyon vágyódnám a társaságuk után, majd csak elmulatnának velem.

— Ne tréfálj, apuskám, most én komolyan akarok beszélni. Akármennyire is fájna nékem, ha anyuskám helyén más valakit, — egy mostohát — látnék, de a te jóvoltod előbbrevaló az én szivem érzéseinél. Meg aztán, tudom, anyusom is, ha égi trónjáról lát minket, —

azt kivánná, hogy te ne légy elhagyatva. És végre is, talán én sem vallanám kárát, ha egy jólelkü uj mamát kapnék...

Endre király ugy tett, mintha szivből kacagna az ötleten, de csak a Jolánta naivságán mult, hogy a szinlelést észre nem vette.

— Szóval vénségemre megházasodjam. Ugy beszélsz, mintha egyenesen Dénes nádor bérelt volna fel rá.

— No, ugy-e, Dénes bácsi is azt akarja! Pedig örá szoktál hallgatni, sokszor inkább, mint énreám!

— Könnyü nektek beszélni Dénes bácsival egyetemben. De kérdezd csak meg Bélát, Máriát, Kálmánt... Majd meglátod, mit fognak mondani a te tervedre. Egy darázsfészekbe hoznám azt a szegény aszszonyt, kimarnák még a két szemét is...

Jolánta szinte hösi pózba vágta magát és komikus páthosszal kezdett szavalni.

— Végre is, — vagy király valaki, vagy nem. Szeretném én látni, ha magyar király volnék, hogy — akár a tulajdon fiaim is — beleszóljanak abba, ha meg akarnék házasodni. Bélától, Máriától nem ijedünk meg. Majd meg fogjuk mi védeni királynénkat. Tudom, hogy a jó Salome sógornőm is segitségemre lesz.

Endre király felelet helyett melegen szivéhez szoritotta leányát. Most már — ő mehetett egy lépéssel előre.

— Hiszen, — talán mondasz valamit, kis napsugár. Magam is gondolkoztam egyszer már ezen. Talán... találtam volna is már valakit, aki, tudom, — az én Jolántámat is nagyon szeretné... Olyan szelid, komoly, jólelkü, amilyen te vagy.

— Óh, én nem vagyok szelid. Ha csak olyan lesz, az nem elég. De ki volna az? — Égek a vágytól, hogy megtudjam.

— Az estei örgróf huga, Beatrice. De — nagyon is csak „volna". Alig hiszem, hogy elhatározom magamat a házasságra. Ha csak az én „kis napsugaram" nem beszéli tele ősz fejemet.

— Már pedig én, — apuskám, nem engedek. Amit a fejembe vettem, az meg szokott történni. Beatrice... Milyen lágy hangzásu, szép név... Bizonyára olaszországi uiadban ismerted meg. Beszélj róla, kérlek, hadd szeressem meg előre is!

Endrének azonban nem volt ideje róla beszélni, mert Dénes nádort jelentették, s nyomban be is lépett a „vén medve", kellő reverentiával üdvözölve a felséges apát és leányát.

Jolánta jobbnak látta kisomfordálni. Itt bizonyára nagyfontosságu státusügyekről lesz szó, ami unalmas és sokkalta haszontalanabb, mint az, amiről eddig beszélgettek. Endre pedig ugy érezte, nagy kő esett le a szivéről. A jég meg volt törve. Egyik gyermekének már elmondta szive titkát és ennél ez kedvező visszhangra talált.

Hanem most már teljes figyelmét Dénes nádorra forditotta s ez

nem kezdhette oly gyorsan mondókáját, hogy a király rá ne förmedt volna: — No, mi lesz már? Széna-e, vagy szalma?

— Ahogy vesszük, felséges királyom. Talán szecska. Van jó is, meg rossz is. Elmondom sorjában. Mindenekelőtt bocsánatot kérek a késedelemért, de embereim ebben a zimankós időben — csak épen imént értek be Fehérvárra. Meg aztán kerülniök is kellett jócskán, ha nem akartak találkozni Béla király kiküldötteivel.

— Térj már a dologra, Dénes. Megölsz a lassuságoddal.

— Először a jót mondom el. Időnk van, királyom, ha több nem, néhány hónap biztosan. Róbert érseknek köszönhetjük.

— Hogyan? Nem mesét akarok én hallani... Róbert volt eddig legmakacsabb ellenségem... Ő zuditotta rám az első interdictumot, ő hozta nyakamra a legatust. És most — ő eszközli ki a haladékot! Talán embereid öntöttek fel a garatra és összezagyválták a hireket?

— Tiszta igazság, királyom. Est modus in rebus. A legatus uram — nem tudni mi okból, megsértette az öreg érsek hiuságát. Amikor az interdictum kimondásáról volt szó, a biboros kifejtette, hogy ő akkorra már nem kiván az országban lenni. Fél talán, hogy megköveznék, avagy összetörnék vézna csontjait: mint az Szent Gellérten is megesett. Hanem — az átok kimondását szeretné olyasvalakire bizni, aki neki feltétlen hive. Természetesen az egész gyülekezet Róbert érsekre gondolt, amint hogy nem is gondolhatott másra. De a legatus ötölt-hatolt, végre, — hosszas okfejtés után, Jánost, az uj boszniai püspököt jelölte ki erre a célra, a németet, az idegent. Azt mondják, Róbert érsek, aki eddig elég hevesen agitált az interdictum mellett, erre halotthalavány lett, de nem mert kifogást emelni, hanem aztán, később mégis felszólalt, minden várakozás ellenére védelmébe vett minket és annyit kivitt, hogy legalább husvétig marad még minden a régiben.

— Három hónapunk van tehát — mondotta Endre tompa, érctelen hangon.

— Qui habet tempus, habet vitam! — vetette oda Dénes, szinte könnyedén. Az a fő, hogy a legatust valahára megugrasszuk! Ha ő nincs itt és Róbert érsekkel megértetjük magunkat, — ami nem lesz nehéz, mert sértett hiusága teljesen táborunkba terelte, — majd kihuzzuk még ezt az időt is egy ujabb esztendővel.

— Addig talán már nem is élek — kesergett a király. Ezt a megjegyzést Dénes figyelmen kivül hagyta. Hallott ő ilyet a kislelkü királytól eleget.

— Eddig rendben volnánk. Hanem — a leggonoszabb a dologban az, hogy a legatus uram még egyszer, okvetlenül, de minden áron találkozni akar Béla királlyal. Mit akarhat vele, elképzelni is bajos.

— Meg kellene akadályozni — jegyezte meg Endre szinte bátortalanul és határozatlanul.

— Ugyan minek? fakadt ki Dénes türelmetlenül. — Hiszen igaz,

hogy ez Felséged lekicsinylésének volna vehető, de a jelen pillanatban ne csapjunk ezért lármát. Hadd szedje ki Béla király a tüskét Felséged kezéből, ha tudja. Hátha sikerül neki. Ha aztán valami komolyabb baj akarna belőle származni, akkor álljon Felséged elébe, — a harcmezőn még mindig nem ijedünk meg az ifjabb királytól. Béla nem hadvezér.

— Ments Isten, hogy mégegyszer harcoljak — fiammal! Inkább menten átadom neki az egész országlást!

— Nem azért tartom én gonosz tréfának a legatus találkáját Bélával. De mert képesek lesznek ott olyan egyezségre lépni, amely ezt a szegény országot még teljesebben tönkreteszi. Ha mi megtartanók azt, amit a legatus úr kivánt s mit — a beregi erdőben — kénytelen-kelletlen megígértünk: holnap lázongás törne ki az országban. A saracenok késhegyig harcolnának, a bosnyákok ujra elszakadnának, legjobb hiveink ellenünk fordulnának a nagy adóztatás miatt.

— Ha pedig nem teljesitjük: nyakunkon az interdictum. Tertium non datur, — szólt közbe a király fanyaron.

— Dehogy nem: huzni félrendszabályokkal tovább is, mint eddig, várni, amig egy és más magától megoldódik, avagy a pápai székre ismét egy III. Honoriushoz hasonló szelid főpap kerül. Hiszen a mostani pápa már közel járhat a száz évhez!

— Szomoru helyzet! Nem igy képzeltem éltem alkonyát!

— Hanem, királyom — egy őszinte szót. Három hónap a mienk, alig valamivel több, amire biztosan számithatunk. Ezalatt kell Magyarország uj királynéját hazahoznunk, megkoronáztatnunk. Pedig azt — nagyböjtben nem lehet!

— Április 23-án van husvét napja. Fehérvasárnapig tilos minden esküvő. Különben is — menyasszonyom csak ünnep után keljen utra. Két hét kell, mire ide ér. Jubilate vasárnapja előtt nem lehet a lakodalom. Az május 14-ike. Kihuzzuk-e addig interdictum nélkül?

— Vajh, ki látna a jövőbe? A jelek ma azt mutatják, hogy igen Kivált, ha Róbert érsek ujjat huz a biborossal. És ha Béla király beigér valami olyat, amivel az megelégszik.

— A mi igéretünkre már ugy sem adna semmit — jegyezte meg Endre keserüen.

*

Béla király nagy nehezen határozta el magát arra, hogy a legatussal ujra találkozzék. Ha már nem kerülhette el: szerette volna minden nyilvánosság mellőzésével tenni. Valahogy azonban nagyon is hamar kiszivárgott az ifju király érkeztének hire s a kitüzött napra, február 22-ikére a magyar klérus sok kiválósága gyült össze Esztergomban, hogy tanuja legyen a fontos eseménynek. Mondogatták, hogy maga Jakab biboros kivánta ezt igy és saját capellanusait küldözte szét meghivó levelekkel a püspökökhöz. Roger káplán Egerben járt,

Kletus püspöknél, Albert Bertalant hitta meg, a veszprémi püspököt, mig Jakab káplán Uriás pannonhalmi apátnak vitte az üzenetet. Mintha csak ugy, történetesen járnának Esztergomban, Róbert érseknél, beállitott Ugron, a kalocsai érsek, Gergely, győri püspök, még Vince sasvári esperes is.

Fényes délelőtt volt, mikor a király, pompás kiséretével belovagolt az esztergomi vár kapuján. Első utja a bazilikába vezetett, hol jövetelekor Róbert érsek nagymisét celebrált.

A mise után — nagy csalódás érte az egybegyült püspök urakat. Biztosra vették, hogy Béla a királyi palotában vendégül látja ebédre valamennyiüket s az asztalnál társalgás közben tájékoztatni fogja őket a legujabban felmerült kérdésekben elfoglalt álláspontjáról. Készültek rá, hogy tanácsaikkal látják el arra nézve, mit mondjon a legatusnak, kérni fogják, hogy járjon közbe egy és más ügyükben, a kiközösitett Bertalan pécsi püspök egyenesen az átok alóli feloldását kivánta volna Béla által kieszközöltetni. Vetekedtek volna benne: ki nyeri meg legjobban a jövendő király hajlandóságát. De Béla egyes-egyedül Róbert érseket hivatta magához ebédre, mise után pedig azonnal visszavonult a királyi palotába.

A többi püspök urak tehát elosztottak, ki-ki a maga szállására. Legtöbbjének saját háza volt a királyi városban, mely Fehérvárral párhuzamosan még mindig első volt az országban. Esztergom királyi palotája talán még fényesebb volt a fehérvárinál, habár ez időben már királyaink többet tartózkodtak az utóbbi helyen. Az egyház magyar fővárosa azonban most is Esztergom volt s volt itt háza a mindenkori kalocsai érseknek is. Kletus egri püspök, mint volt királyi kancellár, ugyszintén Bertalan pécsi püspök, mint a boldogult királyné kancellárja, még akkor szereztek itt saját házat, mikor hivatásuk ide kötötte őket. Akinek háza nem volt, szállást kapott a sok rendház egyikében, ki a domonkosoknál, ki a Szent Lázár rendieknél. Csak a János vitézetekhez nem szállt senki: ott lakott a pápai legátus, Jakab biboros. A vendégszerető Róbert érsek is vendégül látta egy-két személyes barátját szegényes palotájában.

*

Ebéd után Béla nagyon bizalmasan, nagyon négyszemközt kivánt az érsekkel beszélni.

— Mi hir van, érsekatyám — és mi a legatus uram felfogása az ügyekről, amikért engem látni kivánt?

— Nem sok jót tudok, felség. Elődömnek, Lukács érsekünknek szentté avatása aligha fog sikerülni. A sirjánál történt csodákat nem találta eléggé világosaknak. Pedig...

Béla szinte türelmetlenül intett kezével. Ugy látszott, Lukács érsek sorsa nem valami nagyon érdekelte.

— Bertalan püspöktestvérem ügye szintén rosszul áll. Az ex-

communicatiót sehogy sem akarja a cardinalis ur feloldani. Pedig mindenféle vezeklést felajánlott a püspök.

A király türelmetlenül vágott közbe.

— Ezekről talán később beszélhetnénk. Azt szeretném tudni, mit kíván tőlem az eminentissimus. Érsekséged bizonyára tudja és én, mielőtt Magyarország nevében valamit igérnék, mindenesetre meg kívánom hallani az ország első főpapjának tanácsát, véleményét.

— Felség, erről tudok legkevesebbet. Engem már az apostoli követ — sajnos — nem tüntet ki bizalmával, különösen a mult havi zsinat óta nem. Felséged tudja legjobban, mivel vontam magamra haragját. Azzal, hogy királyom iránti tiszteletemet, — ha szabad ugy mondanom: szeretetemet — össze akartam egyeztetni a pápa ur iránti fiui engedelmességgel és a közbenjáró hálátlan szerepére kárhoztatva, talán tulerősen léptem porondra Endre királyunk mellett. Ha hibáztam, bünhödöm érte, mert fölötte kinos helyzet: székvárosomban, mint mellőzött, — bábként szerepelni. Ha magamról volna szó: alázatosan, zokszó nélkül viselném, de félek, nehogy a haza első főpapjának tekintélye szenvedjen. Legjobb szeretném átadni helyemet másnak és kolostorba vonulni.

— Azt nem engedném én! De mondok én is valamit, vigasztalásul. Hát az én helyzetem — vajjon más-e? Talán érsekatyám egyetlen az országban, aki előtt — minden velemszületett büszkeséget levetközve — ezt nyiltan kimondom, hiszen gyermekkorom óta ismer. Akkor még „püspök bácsi" volt Veszprémben. Nem báb vagyok-e én is, kelletlenül, akaratlanul? Oh, pedig micsoda gyilkos szerep ez számomra!

— Nem egészen értem, Felség.

— Hát nézze, lássa, mondja: nem szörnyü kin az nekem, mikor látom zülleni ezt az országot, mikor oly világosan, oly tisztán látom a módokat, melyekkel ezen a szégyenletes állapoton gyökeresen segiteni lehetne és még sincs rá hatalmam, hogy azokkal éljek. Mit akarhat tőlem a legatus? Hogy megesküdjem ujra arra, amit atyám már háromszor igért esküvel, én magam kétszer.? És — ha ujra és ezerszer megesküszöm rá, használ-e ez valamit, amig a hatalom teljesen és kizárólag nincs a kezemben?

— Felségedben bizik pedig — ugy tudom, — a legatus ur egyedül. Ha elkerülheti még e szerencsétlen ország az uj interdictumot, ezt egyes-egyedül Felséged igérete háritható el.

— Iszonyu dolgot követelnek tőlem. Hogy feláldozzam a szavaimba vethető hitet, igérjek olyat, — én, aki szavaimmal sohasem szoktam játszani, — amiről eleve tudom, hogy hatalmamon kivül esik azt betartani. Én igérjek — atyám nevében, holott tudom, hogy atyám nem állja az én igéretemet, nem fedi az én álláspontomat és egy

adakozó percében halomra dönti azt, amit én — népszerüségem feláldozásával — évek alatt épitek!

— Talán ha Felséged meg tudná győzni az öreg királyt...

Béla keserüen kacagott fel és szemrehányóan nézett Róbertre.

— Érsek ur!... mintha nem e világban élt volna eddig. Atyámat „meggyőzni!“ Hát lehet? Hát hallgat-e ő rám, hallgat-e egyáltalán más valakire, mint nádorára, az istentelen, gonosz Dénesre, aki lejtőre viszi öt és e szerencsétlen országot? Én beszéljek atyámmal? Hát adnak-e nekem tiszteletet az ő udvarában, ha ott megjelenek?... Szégyen égeti arcomat, ha udvari cselédségének gunyos pofáit látom s mindannyiszor kardommal szeretnék szétütni a csöcselék között. Aztán atyám... Nem tudom, mit mondjak kormányzásáról. Fiui érzületem tilt el az ajkamra toluló kifejezéstől.

— Tul jószivü és ezzel élnek vissza. Gonosz a kor.

— Szeretném mondani: atyám második gyermekkorát éli; ha nem lett volna többé-kevésbé egész életében ilyen. Elhihető, hogy a pokoli kinszenvedés számomra, tehetetlenül nézni a most fennálló állapotokat. Mikor — ezelőtt hat évvel — kieszközöltem megbizását a fölöslegesen eladományozott, recte: elpocsékolt királyi javak visszaszerzésére; mily határtalan lelkesedéssel, a jövőbe vetett bizalommal fogtam hozzá! Tudtam, hogy a nemes urak legtöbbjével keményharcom lesz, meggyülölnek, megvádolnak, talán megölnek: nem törődtem vele. Az lebegett szemeim előtt, hogy az országot mentem meg ezzel! A korona auctoritását állitom helyre. Meg is lett volna, de ahhoz az kellett volna, hogy atyám szilárdan állion a hátam mögött s jóváhagyásával fedje az én intézkedéseimet. Ehelyett mi történt? A kárt vallott nemes urak körülvették atyámat, telesirták az udvart a raitok esett igazságtalanság fölötti panaszaikkal s atyám — engedett. Előbb egy esetben, utóbb csaknem rendszeresen.

— Igen, Huntpázmán Tamás fia Sándor adományos jószágait is visszaadatta. De ugyanakkor saját, előbbi itéletét is módositotta, mikor Ugron érsek öccsének, Miklós urnak adta vissza birtokát.

— Nemcsak hogy elvesztettem tehát leendő alattvalóim szeretetét, de tekintélyemet is végleg leiárattam volna, ha ezeknután a dolgot végleg abba nem hagyom. Mindennek tetejébe pedig atyám ujból nádorrá tette legnagyobb ellenségemet: Apodfia Dénest, kit időközben — pillanatnyi jobb belátására hallgatva — a derék Majssal váltott fel. Ellenségeim vették körül atyámat s elhitették vele, hogy én mindenben ellene török, hogy én öt a trónról letaszitani törekszem, — szóval a legnagyobb bizalmatlanságot oltották a szivébe irántam.

— Ezt, Felség, magam is, meg Ugron érsek is igyekeztünk mindenkor eloszlatni s hihetőleg sikeresen.

— Látszólag. Az Ur megmentett attól, hogy mégegyszer nyilt ellenségeskedésre kerüljön a sor, de — fájdalom — atyám szivében

valóságos ellenszenv, sőt — gyülölet lappang irántam. Hogy kardra nem került a sor: igazán nem Dénesen mult. Az áldatlan huza-vona hová vezetett? Az első interdictumhoz, melyet érsekséged mondott harmadéve az országra.

Róbert érsek láthatólag közbe akart vágni.

— Ne mentegesse magát, atyám, magam is ugy látom, hogy mint aggódó hazafinak, meg kellett próbálnia ezt az eszközt használni. Bezzeg ekkor jó voltam arra, hogy mint közbenjáró, könyörögni jöjjek érsekségedhez, annak feloldásáért.

— És én, Felségednek mindig hatékony igéretében bizva, fel is függesztettem azt nagyszerdától Szent István ünnepéig. Azután pedig többé nem került rá a sor. De most, hogy háritjuk el, igazán nem tudom! Pedig ezuttal magam is nagyon szeretném, mert sokat más szemmel látok, mint akkor!

— Szinte lehetetlen ebből a helyzetből a kibontakozás! Oly circulus vitiosus ez, amelyből csak egy katasztrófa röpithet ki bennünket. Teljesen nyiltan szólva: atyám, ha akarná is, teljesen képtelen a dolgokon segiteni, a beregi egyezmény pontjait betartani. Erről már szinte szó sem lehet. Én — fegyveresen nem kényszeritheted öt rá, nehogy, mint atyja ellen lázadó fiu: kettős átkot vonjak magamra. Meg aztán: nem is volna akkora pártom. Hisz az emberek a dolog könnyebb végét szeretik megfogni. Azt pedig atyámnál inkább tehetik, mint nálam. Hogy a lazább fegyelem, a bőkezü donatiók helyett a vasszigor és a kérlelhetlen rend legyen urrá, ezért bizony nem igen fog fegyvert a mai nemzedék. Nem látok mást: mint várni. Annyit igérek — de ezuttal komolyan, nem utógondolattal, ahogy a legatusnak fog kelleni igérnem — hogy, ha én leszek Magyarország egyedüli ura — sem a pápának, sem a klerusnak a mostanihoz hasonló ügyekben nem lesz többé panaszra oka.

— Ezt tudom, Felség s ez az egyedüli, ami megnyugtat. Ebben bizva, szeretném elháritani a fenyegető és most ugyis céltalan interdictumot. Elsősorban azért, hogy ne keseritsük az öreg királynak — minden fogyatkozása mellett is — áldott jó szivét, életének talán utolsó éveiben.

*

Jakab biboros uram „jobblábbal" kelt fel másnap, csütörtökön, február 23-án. Ami annyit jelentett nála, hogy ma mindenki számára lesz egy nyájas mosolya, aki csak elébe kerül, de egyszersmind mindenki számára néhány kenetteljes intő szava, ha az a valaki történetesen olyan, hogy azokat alázatosan megszivlelni kénytelen. Különösen káplánjai ismerték már a biboros efféle napjait. Akkor ugyancsak sercegnie kellett a tollnak a hártyákon, különben még a szokásos completoriumi pihenés sem járt volna ki. Ha ellenben „ballábbal kelt fel" — pedig gyakorta volt ez igy — ha egy-egy vidékről berándult prépost, kanonok a saracénusok garáz-

dálkodását, a király lanyhaságát panaszolta el előtte, akkor bezárkózott egész napra szobájába, ott gondolkodott, elmélkedett az emberek gonoszsága felett! Ilyenkor a capellanusok akár letehették a tollat és mehettek a Dunapartra nézegetni a Rajnántulról jövő kereskedők selymeit, a bécsi dereglyések gyolcsait, az oroszok lovait, görögök gyümölcseit . . .

Ma, már a kora reggeli miséje után sorra járta az összes helyiségeket, ahol csak dolgozó papról tudott, — ellenőrizni, helyén van-e mindenki. Benézett az armariumba, hol Albert káplán a könyvtár rendezésével volt elfoglalva. Három foliáns hevert az asztalon — két tekercs a széken. A biboros meghökkent ekkora rendetlenség láttára . . .

— Per amorem Dei! Ott van azoknak a helye? Sohsem láttam, hogy valaki egyszerre három könyvből olvasson és kettőn ülni akarjon! Hova jutunk, ha capellanusaink sem tartanak rendet!

Albertus káplán hebegve mentegetődzött. Hogy ő épen azért vette ki azokat, hogy elrendezze. De a szikár, sovány főpap már akkorra szinte nesztelenül kilebegett, hogy a „stuba scriptoriába," az irószobába nyisson be.

Magas, barátságos, tágas helyiség volt ez, nagy ablakokkal, melyeken át pazarul özönlött be a februárvégi simogató, melengető nap. Ez volt a biboros követ cancelláriája, itt születtek meg a legfontosabb oklevelek, mikben az országraszóló ügyekről tesz jelentést a pápának, avagy inti a magyar clerus egy- és más tagját az intenzivebb pásztorkodásra.

Persze, itt sem vették észre, amint besuhant és így a vidám diskurzus, amit a beáradó napsugár csalt ki a görnyedő emberek ajkaira — gyanutlanul folyt.

A biboros megállott, valami csodásan édes mosollyal ajkán. Egyik capellanus, amelyik a legkönnyebb munkát végezte, a hártyák elökészitését alakban, nagyságban, vastagságban, fehéritésben — észrevette, megrebbent. A többi feléje nézett.

— Locsogunk, locsogunk, confratres? — kezdte a világ legbehizelgöbb hangján. Olyanok vagyunk, mint a patak csacsogó hulláma: nagyon hangosak, de nagyon haszontalanok... Hadd látom, mennyire mentünk a boszniai püspök urnak irandó epistolában?

Azzal odament a szerencsétlen Roger káplánhoz és bepillantott annak irásába. A szöveg készen volt, csak a diszitések voltak kihagyva, meg az initiálék, a nagy betük. Nyilvánvaló, hogy ezt későbbre hagyta — kényelmi szempontból — az iró, ami különben magától érthető volt.

— Hm! Hát a kezdőbetüket holnap? Előbb jön a gondolat s csak aztán nő ki a fejünk? Miért nem adtad legelőször is ide — aláirni az üres pergament? A zsidók legalább csak forditva olvasnak, mi már irni is forditva fogunk . . .

— Bocsánat, eminentissime... másoktól is így láttam... Ez általánosan bevett szokás.

— Mások, mások! — mondotta még mindig mosolyogva. — Hát hiszen mivel mások is sietnek, mi sem maradhatunk hátra! Ezt completorium előtt készen hozod be hozzám, mi fili...

Pedig azon — ha írója derekasan akarta elkésziteni, még másfél napi munka akadt volna.

Azután Sixtus káplánhoz fordult, az egyedüli magyarhoz, akit cancellariájában alkalmazott. Magyarul szólitotta meg. Törte már nyelvünket, sajátosan olasz kiejtéssel.

— No, Sükösd fiam, te, min dolgozol — ha ugyan dolgozol?

Sükösd éppen a pecsétet alkalmazta arra a dörgedelmes okiratra, mely a fehérvári püspöknek szólt s melyben a káptalanban tartott kánoni vizsgálat lesujtó eredményei tárgyaltattak. A gömbölyü fatokba öntögette, csepegtette a viaszt.

— Nem tudsz te ehhez, fiam. Én is voltam cancellista fiatal koromban Franciaországban, mint szegény cistercita szerzetes. Készitettem elég bullát. De akkoriban a pecsétet nem ilyen nyers, nedves fatokba öntöttük, mert hiszen az abból mihamar kitöredezik, kiesik. Száritani kell a fát, száritani, mielőtt a viaszt gondosan beleöntenök... Hiszen azt már nem egyszer magyaráztam...

El is magyarázgatta volna még jó sokáig, ha e pillanatban a János-vitézek perjele, a „Prior provincialis hospitalis Jerosolimitani in Hungaria“ rá nem nyit — jelentve, hogy a clerus itt időző tagjai teljes számmal egybegyülve várakoznak rá tisztelettel a Kis-Dunára nézö cinteremben és a fullajtárok szerint már Béla király is megindult errefelé a királyi palotából.

*

Mély föhajtással üdvözölték a magyar főpapok a belépő egyházfejedelmet. Róbert érsek ékes latin beszéddel fogadta, de a legatus hallgatta is, nem is. Odament a hosszu asztal fejéhez és még a beszéd végezte előtt leült, fáradtan, unottan nézve el az érsek felett, idegesen dobolva ujjaival az asztalon.

Aztán röviden elöadta nekik, hogy mivel az öreg király személye már egyáltalán nem nyujt biztositékot arra nézve, hogy a pápa kivánságaiból bármit is teljesiteni fog. Béla, a „ma“ ifjabb királya de — holnap — az egész országé fog most ünnepélyes esküt tenni, amely actusnál az összes egybegyült főpapok jelenléte megkivántatik.

Amint a király jövetelét jelezték, az összes főpapok egy oldalajtón eltávoztak, mert a biboros először egyedül kivánt a királlyal találkozni és értekezni.

Rendkivül szivélyes, meleg volt a király és főpap találkozása. Béla meghajolva, komoly tisztelettel csókolta meg a biboros kezén

az ereklyetartó gyürüt, mig a föpap cordialisan magához öleve a fiatal királyt, homlokon csókolta öt.

Nem elöször találkoztak ezuttal. A hetvenéves föpap, már első alkalommal is felismerte a 27 éves ifju érett komolyságát, atyjáétól teljesen elütö természetét és bizalommal volt hozzá. Személyes találkozásukon kivül közben követeik által is érintkeztek s Béla korántsem volt az az ember, aki a legatusról el nem ismerte volna, hogy sokban, amit követel, igaza van s nem törekedett öt mindenáron „megugrasztani", mint Endre király.

A föpap elöadta Bélának kivánságait. Béla késznek nyilatkozott,, a legünnepiesebb alakban megesküdni mindenre, amit a legátus kiván — s ami „az ö hatalmát felül nem haladja."

Már-már behivták volna a föpapokat, hogy tanui legyenek a nagy jelenetnek, mikor a legatusnak még valami eszébe jutott. Joviális, mosolygós arccal fordult Bélához.

— Atyja ura öfelségének nemcsak áldásomat, hanem öszinte gratulációmat is tolmácsolni ne terheltessék Felséged.

Béla nagy szemeket meresztett a legatusra.

— Mihez?

Ez a kérdés tolult ajkaira s a különben óvatos, zárkózott ember nem birta elfojtani, bár abban a pillanatban megbánta, hogy elárulta tájékozatlanságát s igy atyjával fennálló feszült viszonyát is.

— Természetes, hogy a házasságához. Csak tegnap tudtam meg a pápa öszentsége üzenetéből, hogy az estei örgróf huga december óta Endre király jegyese.

Béla király olyanforma mozdulatot tett, mintha a kardjához akarna kapni. Elvégre akármilyen magasrangu föpap is az, aki elötte áll, akármilyen könnyüvérü ember is az öreg király, még sem illö dolog öt — ilyen tréfával megcsufolni.

De a biboros észrevette Béla tágranyilt szemeit s mielött az válaszolt volna, egész bonhomiával folytatta:

— Öszentsége a frigyet nemcsak nem ellenzi, hanem apostoli áldását is küldi a királynak. Az Azzo-ház mindenkor kitünt az egyház és annak feje iránti hüségével.

Az elmaradhatatlan édeskés mosoly most is ott játszadozott Pecorari biboros arcán.

Bélának minden vére a fejébe szökött. Pillanatig arra gondolt, hogy ez oly rettenetes guny, amelyet, ha ilyen magasrangu és hajlottkoru ember enged meg magának, még azon is meg kell torolni, ám a másik percben végigfutott rajta az a jegesztö, józan gondolat, hogy — hiszen az öreg király kiszámithatatlanul csélcsap természete mellett ez rettentö valóság is lehet.

— Eminentissime Domine, engedje, hogy szives gratulatióját ezuttal ne fogadjam, sőt köszönettel visszautasitsam.

Most a biboroson volt a csodálkozás sora.

— De Felség — az estei-ház mindenképen méltó...

— Akár méltó, akár nem — vágott közbe Béla, nála szokatlan negligálásával az egyháziak iránti tiszteletnek — azért kell visszautasitanom, mert ez a házasság sohasem fog létrejönni, az teljesen lehetetlen.

— Engedje Felséged megjegyeznem, hogy a szentatya mint befejezett tényről emlékezik meg e szövetségről, a magyar királynak tehát nagyon határozott igéretet kellett tennie s bajos elképzelnem — bár Endre király igéreteiről szomoru tapasztalataim vannak — hogy ilyen — a belföld határait tullépő ügyben — ország-világ előtt megszegje szavát.

— Bizza reám eminentiád annak megitélését. Tett-e atyám igéretet s ha igen — milyet, én nem tudom, csak abban vagyok biztos, hogy ennek a házasságnak nem szabad megtörténnie, amig nekem a legcsekélyebb szavam is lesz. Végre is — egy kissé én is felelős vagyok atyám tetteiért, az ország jóvoltáért — ha nem volnék az, — nem lennék most itt s eminentiád nem állna szóba velem.

— De hát mi kifogása lehet Felségednek akár a menyasszony személye vagy családja, akár a házasság ellen?

— Nem a menyasszonyról van itt szó, de a vőlegényről — felelt Béla, visszanyerve önuralmát, sőt kesernyés mosollyal füszerezve a maró gunyt. — Vagy hiszi eminentiád, hogy atyám még ura tetteinek, ha ilyen lépésre határozza el magát? Ebben a korban — nem válnék-e köznevetség tárgyává s nem kötelességünk-e nekünk, fiainak, ezt minden áron megakadályoznunk? Azonkivül — ami már bizonyára eminentiádnak sem közönyös, az ország jelen állapota nem birja el az ezen házassággal járó ujabb megterheltetéseket. Nem titok, hogy kincstárunk teljesen üres és hogy atyám ezért nem adta meg még mindig az egyházakat illető só-váltságot, ezért nem tudtunk urrá lenni a saracénokon, zsidókon. Ha már most a jegyajándékok, a királynénak lekötendő ujabb jószágok, a küldöttségekkel, lakodalommal járó költségek nehezednének majd a kincstárra: annak állapota annyira reménytelenné válnék, hogy én magam sem vállalhatnék semmiféle igéretet sem arra nézve, hogy a beregi egyezmény bármelyik pontja is belátható időn belül teljesithető lesz. Ezért kérem eminentiádat, hasson a maga befolyásával is oda, hogy ez a lehetetlen házasság megakadályoztassék.

— De Felség — be kell látnia, hogy ebbe a dologba én ily irányban egyáltalán nem avatkozhatom, erre megbizásom sem terjed ki, sőt, ha ezt megengedném magamnak, valószinüen a szentatya bölcs intentiói ellen cselekedném. Ha az országkincstár egyensulya szenved alatta, sajnálom — de engem arról még Felséged sem győzhet meg, hogy ezért az elvállalt kötelezettségeknek eleget ne lehetne tenni. Hogy a kincstár üres, jól tudom, de másfél évi ittlétem alatt láttam azt is, mily gazdag föld Magyarország, meg azt is, hogy a

Felségedéhez hasonló akarat- és tetterővel igen sokat vissza lehet szerezni s a kincstárt annyira megtölteni, hogy nemcsak a jegyajándékokat s egyéb költségeket egész könnyüséggel kibirja, nemcsak az egyházaknak fizetendő néhány ezer márka sóváltság tönkre nem juttatja, hanem fölöslege is marad s rövidesen ujra arra az állapotra emelkedhetik, amelyben Felséged nagyatyja idejében volt. Ugy tudom, „öreg Béla király“ idejében a magyar uralkodó évi jövedelme 166,000 márkát tett ki. Ezért semmiképpen sem menthetem fel Felségedet az egyházak kártalanitása ügyében leteendő eskü alól. Ami pedig Endre király ujabb házasságát illeti: kérem nyugodjék bele Felséged minden nehézség nélkül. Egyrészt fiui kötelessége ez, felséges atyaurának pedig legszemélyesebb joga, melyet az egyház semmiképen sem óhajt korlátozni, másrészt pedig — ismerve az öreg királyt — ugyis hiábavaló volna a meggátolásnak minden kisérlete. Még egyszer, nyomatékosan is, óva intem Felségedet, hogy semmiféle viszálykodásnak — uraatyjával — ez ügyből kifolyólag — kezdeményezője ne legyen.

Bélának rettentő önmegtagadásába került e hosszu intelmet nyugodtan végighallgatni. Bármennyire is szerette volna kitörni: türtöztette magát. Szenvedélves természet volt, mint minden Árpádivadék, de nem annyira, hogy a komoly, józan értelem urrá ne tudott legyen lenni indulatai felett. Ő az Árpádok ridegebb, de higgadtabb tipusához tartozott, amilyen lehetett Kálmán, III. Béla, mig a másik tipus végleteit Salamonban, II. Istvánban és később Kun Lászlóban ismerjük.

*

Alig negyedóra mulva a Kis-Dunára néző famennyezetes nagy cinteremben csendül fel ünnepiesen Béla király érces hangja.

Jakab palaestrinai biboros püspök áll elötte, mint pápai követ, mellette Róbert esztergomi érsek tartja a feszületet, mig a fentebb felsorolt tekintélves számu magyar főpapok teszik teljessé a hallgatóságot.

— „Én, Béla, II. Endre király fia, Magyarországnak ezidőszerint ifjabb királya, esküszöm az élő Istenre... hogy az uralkodásom alatt álló és jövőben alája kerülő területeken az eretneket, nevezetesen a mohamedán azaz saracenus, ugyszintén zsidó vallásra áttérő renegátokat ki fogom irtani, a görög egyház hiveit a római egyházba átvezetem, eretnek és keresztény közötti házasság megkötését meg nem engedem, saracénokat kamarai tisztségre alkalmazni nem fogok, ilyeneknél keresztény rabszolgák tartását el nem türöm — amennyiben most ilyenek volnának birtokukban, azokat kinyomoztatom, tulajdonosaikat szigoruan megbüntetem, minden jószág elvesztésével és örök rabszolgasággal. Az egyházak minden jogos járandóságait kiszolgáltatom, nevezetesen a sóilletményt, melyre nézve megiegyzem, hogy a multra nézve elmaradt mennyisé-

gekért atyám, Endre király ígérete szerint — vele együttesen, 5 év alatt, évi 2000 márkás részletekben — 10,000 márkát fizetünk és pedig kifogástalan frisaticusokban, általában pedig mindazokat betartom, amikre nézve atyám a beregi erdőben kötött egyezményben kötelezettséget vállalt."

A király e sulyos jelentőségü eskü letétele után illő venerantiával csókolta meg a Róbert érsek által eléje tartott feszületet, alázatos lélekkel fogadva a biboros által reá adott áldást...

Lelke nem volt nyugtalan afelöl, hogy lehetetlenséget igért esküjével. Ő nem atyja nevében igért, csak a magáéban. S aziránt nem volt kétsége, hogy, ha majd kizárólag övé lesz a hatalom, képes lesz igéretének meg is felelni. Némi „reservatio mentalis"-sal csak a sóváltság határidejére nézve élt. Ő esküjében nem mondott terminust, noha tudta, hogy atyja az első részlet megfizetésére az idei husvétig kapott haladékot. De — elvégre is — ezt betartani atyja dolga, lévén a kincstár még ezidőszerint az ő rendelkezése alatt.

A biboros — ugylátszik — bizonyos fokig meg volt nyugtatva. Ami elérhetőnek látszott: elérte. Az ország jövőjét, ha az Béla kezébe kerül — biztositva látta. Hanem azért Endre ellen fölötte el volt keseredve, ama passziv ellenállás miatt, amit nála tapasztalt. Bántotta az is, hogy az öreg király annak idején oly soká huzódozott a vele való találkozástól és azóta is, hogy ez a találkozás kénytelen-kelletlen megtörtént — kerülte a vele való érintkezést.

*

Március elején, nem sokkal a fentebb leirt királyi eskü után, a biboros bucsuzni készült Magyarországtól, anélkül, hogy Endre királlyal akár személyesen, akár követek utján — mégegyszer kereste volna az érintkezést.

Elutazása előtti napon ugyanabban a teremben, mely Béla esküjének tanuja volt, maga köré gyüjtötte néhány bizalmasát, kiknek a jövendő eseményekben nagyobb szerepet szánt. Ott volt János boszniai püspök, kit már a király esküvése idejében rendelt magához, de az akkor lekésett — ott volt a ferencrendiek magyarországi főnöke, az esztergomi dominikánusok perjele és — Róbert érsek, kit, mint az ország első főpapját, ilyen alkalommal mellőzni nem lehetett.

Öt szentéletü ember, valamennyi mintaképe a középkori fanatikus, rajongó, askéta főpapnak és mégis, mily ellentétes természetek!

„Fiat justitia, pereat mundus." Legyen igazság, ha az egész világ elvész is! Ezt az elvet, melyet kevéssel előbb a középkor egyik legnagyobb pápája, az 1215-ben elhalt III. Ince vallott magáénak, követte Pecorari Jakab biboros is, a megalkuvás nélküli megtorlást, bárkivel szemben is. Meggyőződéssel követte, hiszen III. Ince iskolájából került ki.

Róbert, a magyar érsek, születésére nézve lüttichi francia, minden esztergomi érsekek egyik legkiválóbbja és legszentebbje, kinek derekáról sohasem hiányzott a ruhája alá rejtett kinzó cilicium, sokkal conciliánsabb volt és sokkal jobb ismerője a királynak és a hazai viszonyoknak. Ő egyszer — az 1232-iki interdictum kimondását nagyon is elhirtelenkedte — most a higgadt megfontolás és a lehetőségig való tolerantia álláspontját képviselte.

János, az uj, német származásu boszniai püspök, minden szentsége mellett sem nélkülözött valamit abból, amit ma „stréberségnek" neveznénk. Harcias pap volt a szó szoros értelmében s amint tudatára ébredt annak, hogy a biboros jóvoltából neki is szava van, nem szünt meg szítani, ingerelni, tüzelni a pápai követet a király elleni erélyes fellépésre.

A másik kettő jámboréletü szerzeteshez illően, hallgatott és engedelmeskedni volt kész.

— Elhatároztam, tisztelendő testvéreim, hogy Magyarország királyát, egész családját és egész országát interdictum alá fogom vetni, hacsak a király — utolsó pillanatban — meg nem gondolja magát és esküjének eleget nem tesz. Ha tehát az előttünk álló husvétig saracén hivatalnokait el nem bocsátja, a sótartozás első részletét az egyházaknak meg nem fizeti, a saracénok keresztény szolgáit fel nem szabaditja: benneteket bizlak meg, hogy egyszeri intés után két hétre az interdictumot kimondjátok, mely érvényben marad mindaddig, mig csak a pápa ur, vagy ti magatok fel nem oldozzátok.

A biboros ez ultimatuma kifejezetten az alacsonyabbrangu három főpaphoz volt intézve.

Ellenben Róbert érsek emelte fel szavát egyedül.

— Tanui voltunk az ifjabb király ujabb esküjének. Személye garantia arra, hogy esküjét be is tartja. Nem volna célszerübb, bevárni az ő idejét s az öreg királynak — amugysem hosszu életét meg nem keseriteni, az ország nyugalmát fel nem dulni oly dolgokért, melyeken — legjobb meggyözödésem szerint az öreg király amugysem segithet, ha legjobb akarata is volna hozzá?

— Nem és ezerszer nem! Királyokkal szemben kevésbbé gyakorolhat elnézést az egyház, mint bárki mással, mert az ő példájok messzire bevilágit... Még ha jóakarat volna! De Magyarország mostani királya részéről ezt sem látom. Megengedem, söt örömmel hiszem, hogy a leendő király megtalálja majd a helyes utat. De az ő ideje, — ki tudja még, mily távol van, addig nem várhatunk. Endre király még sok évig élhet s az állapotok végsőkig fajulhatnak el. Példát kell statuálni. Elhatározásom megmásithatatlan.

— Én pedig élni fogok a reám ruházott hatalommal — biztositotta a biborost János püspök. Hadd lássa ez a szerencsétlen ország, mily rettentő azok sorsa, kik az igaz utat elhagyják s együtt üvöltenek a farkasokkal, tévelygve a lelki vakság utvesztőin.

— Méltányolom azonban Róbert érsek helyzetét és aggodalmát, miért is az interdictum kimondását nem az ő feladatává teszem, neki egyedül a kimondott átkot kihirdetni és végrehajtani lesz kötelessége. Teszem ez engedményt egyrészt azért, nehogy addig is feszélyezve legyen a királlyal való érintkezésben, melyből esetleg üdvös eredmény és fordulat is származhatik, másrészt, hogy a király ne panaszolhassa ismét, hogy „alattvalója“ révén érte ez a szégyen.

— Hisz János püspök is alattvalója — okoskodott az érsek.

— Ez egész más. Bosznia nemrég van a magyar királyoknak alávetve. János különben is idegen és semmiesetre sincs annyit a király közelében, mint — a dolog természeténél fogva — az esztergomi érsek. Ő nem támaszt aggodalmakat és ezt dicsérnem kell. A felsőbbség akaratát nem megfontolás tárgyává tenni, de vakon követni kell.

E végső accorddal, mely voltaképen Róbert érseknek szóló lecke volt, zárult a biboros magyarországi szerepléses. Másnap, — Endre király és Dénes nádor nagy gaudiumára — útnak indult.

II.

Béla királyt általában kevésszavu, szinte mogorva embernek ismerték még legragaszkodóbb hivei is. De ez a teljes hallgatagság, amelyet az egész uton tanusitott kiséretével szemben Esztergomtól Fehérvárig, tultett minden eddigi szokásán. Mi üthetett hozzá? Hiszen elég jól elvégezte dolgát a papsággal, több eredményt ő sem várhatott a találkozástól. Vagy talán annyira megnövelte a gögjét a pápa követével való parolázás? No bizony, erre épen nem lett volna ok! Meg aztán — annak a gögnek a legfőbb szitója Mária királyné, attól meg most épen távol volt, az odafelé való uton pedig nagyon is elfogadhatónak látszott a hangulata.

Világos, hogy erösen bántja valami. De vajjon mi lehet? Azt volna jó megtudni!

Ilyenformákat hánytorgattak a nagy jó urak Béla oldalán, akikhez bizony nem igen volt most egy jó szava sem, hacsak az nem, hogy koronként hirtelen előbbre rugtatva, gyorsabb lovaglásra nógatta őket is. Pedig ebben a nappal latyakos, éjjel ködös, fagyos, februárvégi időben nem esik jól a nagy sietség a rossz utakon. Meg minek is az? Hiszen hazafelé megyünk, az ország dolga sem sürget, békeidő van, meg is kellene pihenni utközben itt is, ott is, ahol a királyt és kiséretét hivatalból kötelesek utközben vendégül ellátni. Halálos vétek azokat a lakomákat elszalasztani. Micsoda evés-ivás eshetik azokon, — amikor az embert nem látja, nem gátolja Sára, Jutka, vagy Dóra asszony...

De nem lehetett ám megállni a rendes pihenőhelyeken. Mind-

össze, ahol a lovakat váltották, egy-két órára. Rettenetesen izgatottnak látszott Béla. Senki sem merte kérdezni, miért.

Székesfehérvárott, a budai kapunál nagy örömujjongás fogadta a bevonuló ifju királyt, kinek ily gyors hazatértét még nem is várták. De ő észre sem látszott ezt venni s csak nagyon felületesen köszöngetett az öt éljenzők felé. Déltájban érkeztek be a városba s Béla már a kora délutáni órákra bejelentette látogatását atyjánál.

Mária királynö is észrevette férje szokatlan izgalmát, de annak okát ő sem volt képes belöle kivasalni. Pedig ő ugyancsak meg tudta lágyitani a „vasembert" és vesékigható kérdéseivel máskor minden titkát kiszedte. Most azonban Béla szokatlanul erösen tudott magán uralkodni.

*

Ebédutáni nyugalom ideje lett volna (pedig ez Bélára az ut fáradalmai után ugyancsak ráférne), amikor Béla egymagában átment királyi uraatyjához. Történetesen a palota tornácán Nána mester, „procurator equorum" — fölovászmester — szidta az egyik kutyapecért, hogy a Corydon nevü „kuasz" bokán harapta Őfelsége „Holló" lovát, amely emiatt két napja sántit.

A remegö pecér hosszu, mentegetödzö mondókába fogott, Nána mester pedig hallva a hátuiról közeledö gyors lépéseket, megfordult, de épen oly óriásit ásitva, hogy a szemei is lecsukódtak a kéjtöl. Persze, hogy — szerencsétlenségére — nem vette azonnal észre, ki az, aki közeledik s igy történt, hogy csak kissé elkésve tudta köszönteni az ifju királyt.

Béla azonban — szándékosságot képzelt látni e késedelemben és iszonyu dühhel fordult a biróból vádlottá változott emberre.

— Hát már semmi tisztességet nem adnak ebben az udvarban a koronás király koronás fiának? Mi dolog ez, Nána uram? Talán, mert az öreg király komázik a nádorával, velem meg a lovászmester fog félvállról beszélni... Talán utasitva is vagyunk erre? — No, de majd teszünk még róla...

A szegény, se holt, se eleven Nána kereste a szavakat mentségére. Hebegve dadogta:

— Felség . . . bocsánat... Hogy gondolhattam volna . . Nem láttam . . .

Béla azonban nem volt kiváncsi a mentségre. Megvetéssel nézett végig a halálravált ártatlan emberen, aztán haragosan belökve az ajtót, eltünt a palota belsejében.

A hanyag pecérnek megvolt az elégtétele, hogy remegni látta szigoru fönökét. Befelé mosolyogva oldalgott el az istállók felé. Mégis van Nemezis!

*

Dult arccal jelent meg az ifjabb király atyja elött, kit épen szendergéséből riasztott fel.

Endre király nem szerette az ilyen — szokatlan időben történö

látogatásokat. Egy évtizede már, hogy közte s fia közt igazi bizalom nem volt s bár az érdemes főpap, Ugron, akkor nagy nehezen kibékítette őket, nagyon is szinleges volt az ellentétes jellemü két ember között az egyetértés. Inkább csak afféle fegyverszünet volt az, ezerféle „reservatio mentalis"-szal.

Bár Béla jövetele előre be volt jelentve: Endre mégis nem kevéssé megijedt s fia arcvonásaiból valami szokatlanul rossz hirre következtetett: talán nem kevesebbet várt, minthogy a pápai legatussal minden érintkezés megszakadt s most nyomban itt az interdictum...

— Atyám — nagyon komoly dologban jöttem hozzád — kezdte Béla eléggé vésztjóslóan.

— Tudom, máskülönben bizonyára nem lett volna érdemes atyádhoz fáradnod. Talán el sem kell mondanod az esetet. Nem boldogultál a biborossal. Punktum. És most jön az özönviz. Sajnálom nagyon, de nem segithetek rajta. Történjék, aminek történni kell. S hogy neked nem sikerült a bajt elháritani, holott te becézett kedveltje vagy Pecorari uramnak, talán én rántsam ki az országot a hinárból? No, ezért ugyan hiába zavartad meg öreg atyád délutáni álmát... Ez felülmulná erőmet.

Amint látjuk, az öreg királyt nem hagyta el a böbeszédüség. Ámbár hiszen lehet, hogy azért tartotta szóval Bélát, hogy ezzel is később tudja meg a rosszat és ennyivel is kevesebb szavát kelljen hallania.

— Csalódol, atyám. Nem arról van most szó. A klérussal az ügyet ugy — ahogy, — elintéztem. Haladékot nyertünk husvétig. Egészen más hozott most ide...

Endre arca hirtelen megélénkült. Örült, hogy a nagy lidércnyomás egyelőre lehámlott róla, de viszont élt a gyanuperrel, hogy Béla még keserübb pirulát tartogat számára.

— Akkor hát nem tudom, mit gondoljak. Csak essünk át rajta minél hamarabb. Ugy hiszem, tudod, hogy megárt nekem minden izgatottság és reménylem, hogy benned is lesz annyi belátás, hogy kiméletesen adod elő akár a legrosszabbat is.

Közben feszült várakozással kémlelte az öreg király Béla arcvonásait, nagy kék szemeit villámgyorsan jártatta végig azokon.

— Bocsáss meg atyám előre is, ha ez nem lesz módomban. Ritka eset, hogy ne tudjak magamon uralkodni, de ma félek, hogy nem fog sikerülni. Az izgalmat azonban ezuttal nem én okozom neked, te vetettél bele égő csóvát eddigi egyetértésünk templomába egy... oktalan elhatározásoddal.

Béla hangja egyre emeltebb, izgatottabb lett, az öreg király arca a haragtól kezdett elhalványodni.

— Hogy mondod? Mit merészelsz? Már megint az én tetteimet birálod éretlen eszeddel? Nagyon megnövelte a szarvadat a papsággal

való nagy barátkozás. Egyébként eljárásodat megszoktam. Ha valami görbén megy, ha baj fenyeget, a legkönnyebb, a legolcsóbb, engem állítani oda bünbakul. Persze, az öreg király csinálta. Atyám az oka... No, persze! Nagyon kényelmes, de nagyon hitvány, gaz eljárás és azonfelül nem is igaz.

Béla rettentő erőfeszitéssel türtöztette magát.

— Bár ne volna igaz, legalább a jelen esetben. De hát, magának a legatusnak szájából hallottam. Ami pedig az én éretlen eszemet illeti, jobb, ha ezt nem firtatjuk. Legalább is én — ha hatvan év felé járnék, — nem tudnék ország-világ nevetségére, — mi több: megbotránkozására: ekkora oktalanságot elkövetni, amilyenre te készülsz, atyám...

— De hát mit követek én el, te rettenetes ember?

— Olyan dolgot, atyám, amit még elhinnem is bajos, mert tiltja az irántad érzett köteles tisztelet. Olyan dolgot, mely, ha valóra válik, megszüntet köztünk, — de nemcsak köztünk, hanem családunk minden tagja közt és közted — minden szeretetet, talán minden érintkezést.

Endre királyt most már végleg elöntötte a harag. Sejtette-e, vagy nem, miről van szó, ki tudná, — annyi bizonyos, hogy türelme elhagyta és öklével nagyot csapott az elötte álló asztalra.

— De most már elő vele! Tovább nem kinzol esztelen prédikációddal. Miről van hát szó?

— Csak arról, hogy a magyar király — hatvan éves korában, — elvesztvén józan itélőképességét, harmadszor is megnősül és feleségül vesz — kimondani is átallom — valami huszonnégy éves örgrófleányt.

Pillanatnyi csend állott be. Apa és fiu mereven, ellenségesen néztek egymásra.

Endre tisztán, lassan, nyugodtan válaszolt.

— Nos, — és aztán? Tartozom-e ezzel valakinek beszámolni? Tartozom-e ehhez talán fiaimnak engedelmét kikérni? Ez az egész? Nos és tovább?

Az epés Béla cinizmusnak vette atyja flegmáját, mert aggkori bárgyuságnak mégsem akarta tulajdonitani. Cholerikusan förmedt atyjára.

— Igenis, ez az egész. Csekélység talán, ugy-e? De ez a csekélység elég ahhoz, hogy pellengérre állitsa, nevetségessé tegye a magyar királyt, az országot, elpusztitsa a királyi tekintélynek még azt a kis árnyékát is, amit oktalan kormányzásod még meghagyott. És ez az, amibe beleszólásunk van, ezt nem engedhetjük meg, sem én, sem többi gyermekeid.

— Quos ego!... Ha én ezt kérdezném! Talán bizony még élni sem engednétek. Vagy nagy kegyesen beleegyeztek, hogy lélegzetet vehessek az Isten szabad világában... Eltakarodj innen, ha csak ezt akartad mondani és ne feledd, hogy e pillanatban, e palotában királyod vagyok, ha már az atyát nem is tekinted bennem...

Zihálva bocsátkozott le Endre a mögötte lévő kerevetre. Homlokerei kidagadtak, félős volt, hogy baj éri. Béla átlátta ezt és önuralma felülkerekedett. Nem akarja végsőkig feszíteni a 'hurt. Alábbhagyott követelő, kiméletlen hangjával.

— No, no, atyám. Hiszen én csak jót akarok. Neked is, nekünk is, az országnak leginkább. Királyom is vagy, ezt én nem felejtem, ha te el is felejtetted egykor, amikor Imre bátyám neked volt királyod. Én a te trónodra nem törekszem idő előtt, mint te törekedtél bátyádéra. Sőt... épen neked akarom azt megmenteni. És épen ezért, ennek a házasságnak nem szabad megtörténnie.

Endre király hamar megbékülő ember volt. Látta, hogy fia most már inkább kapacitáló, talán kérő hangon szól hozzá, bármilyen maliciózusan vágta a fejéhez a legkeserűbb igazságokat, Imrét emlegetvén — hajlandó volt vitába bocsátkozni.

— De hát miért nem? Mi kifogása lehet valakinek ez ellen?

— Ezer, meg ezer. De csak a legszembetünőbbeket emlitem. Volt-e királyi családunkban Árpád apánk óta csak egy is, aki háromszor megnősült volna? Az első feleség az Istentől van, a második az emberektől, a harmadik...

— Ez ostobaság — vágott közbe kategorikusan Endre.

— Szóval az első volnál, aki háromszor nősül, amit egyébként az egyház is nenézményez. De egész biztosan az első, nemcsak családunkban, de talán minden nemeseink közt is, aki hatvan éves korában teszi ezt. Mi lehet a célja, értelme az ilyen házasságnak? Egyedül érzed magad? Egy király, a mienkhez hasonló fényes udvartartásban, mikor van egyedül? S ha minket, boldog emlékü első nődtől, anyánktól származó gyermekeidet — nem is szeretsz, melletted van Jolánta, második nőd gyermeke... Támaszra van szükséged? Akkor elvennél egy érettkoru, hozzád illő nőt, mint nagyatyám tette... És mindenekelőtt... annyira nem alázhatod meg magadat, annyira nem válhatsz rabjává pillanatnyi szenvedélyednek — és itt Bélát ujra elragadta haragjának egész heve — hogy valami ismeretlen, a magyar királyi házhoz semmiképen, de még nemeseinkhez is alig méltó örgrófleányt akarj az ország első asszonyává tenni.

— Eddig nem győztél meg. Egyéb kifogásod nincs?

— Óh igen, van egyéb is. Ha ez az... örült házasság létrejön, az bizonyára nem fog véka alatt végbemenni. Nagy, pazar ünnepségeket fogsz rendeztetni, — hiszen jól ismerlek. Szórni fogod a pénzt, szokásod szerint, — nemcsak te, de még Dénes nádor is, ha mindjárt legjobban a saját zsebébe is. Mit gondolsz, elbirja ezeket a költségeket az ország most, amikor a nyomoru sójárandóságokat sem birjuk az egyházaknak kifizetni, — annyira nem, hogy még a fenyegető interdictumot sem vagyunk képesek elháritani.

— Majd csak lesz valahogy! Ne fájjon a fejed ettől! — vetette közbe Endre most már egész könnyelműséggel.

— Ez még mind semmi. De a leány szegény — mije is lehetne egy olasz marchesának (... olyan megvetéssel mondotta ezt Béla, hogy Endre epéje kezdett ismét felforrni) bizonyára jegyajándékról, móringról, hitbérről is kell majd gondoskodni. Miből? Az ország jövedelméből. Odalesznek a visszarequirált jószágok, egypár vármegye meg se kottyan. Hát hiába dolgoztam én, hiába átkoztattam magam? Azért tettem koldussá annyi magyar urat, hogy az estei marchesa szeretőinek, — mert 60 éves férj mellett hogyne lennének ilyenek — legyen mit eladományozni?

— Türtöztesd magad, Béla, mert bizony, mondom, neked lesz károd belőle. Vagyok én még ember ahhoz, 60 éves korom daczára is — hogy akaratomnak érvényt tudjak szerezni.

— No hát, atyám: egész jóindulattal mondom: ebből a házasságból pedig mégsem lesz semmi.

— Tehát te akarod meggátolni?

— Elsősorban a saját józan eszed, melynek visszatértében még mindig hiszek és bizom. Mert még mindig nem értem a végére érveimnek. Ha valami csoda folytán, a pénzügyi nehézségeket is kiheverné az ország, jönnének mások, sulyosabbak. Nem látod-e át, hogy az estei örgróf, a ravasz olasz alávaló számitással a legfurfangosabban bele akar keverni olyan háborukba, amelyekre országunknak semmi szüksége nincsen? Tudjuk, mi bántja egész Északitáliát. Frigyes császár elözönléssel fenyegeti egész Lombardiát s az estei kisgróf a te palástodba akarna elrejtözni a hatalmas ellenfél elől... Hát Hohenstaufeni Frigyest zuditsuk az ország nyakába, a Nyugat leghatalmasabb urát, — az estei kisasszony szép szeme kedvéért? Nem volt elég egy III. Henrik?

— Ez oktalan rémlátás — jegyezte meg Endre röviden.

— Hát semmi sem térit vissza e rettentő lépéstől? — csattant fel Béla önmagából kikelve. Akkor összefogunk mi, fiaid, valamennyien és erőszakkal gátoljuk meg az örvénybe való rohanásodat. Hálás leszel érte és még inkább az ország — tette hozzá mintegy engesztelőleg.

— Azt próbáljátok meg! Szeretném látni, melyikünkhez fog az ország állani, hozzám, aki tudtam és tudom méltányolni és jutalmazni a hüséget, vagy hozzád, aki tulzott szigoruságoddal és kérlelhetetlen fösvénységeddel örökre eljátszottad a nemzet szeretetét. És feltéve, hogy sereged lesz, vitézeid akadnak, tudsz-e majd ezekkel bánni? Hadvezérnek kell lennie a királynak, fiacskám, hadvezérnek. És az te nem vagy. Láthattam elégszer akkor is, midőn — évekkel ezelőtt — ellenem törtél, akkor is, — még inkább, — mikor együttes vállalatainkban oldalamon harcoltál. Azt próbálnád csak ujra... Tudom, hogy egyszerre Ausztriában találnád magadat. De ezuttal onnan számodra

nem volna többé visszatérés. Élhetnél Frigyesnél, mint Géza bátyánk élt Görögországban, kiutasitva, elfeledve.

Endre király arca szinte felmagasztosult az önbizalomtól, amint igy belelovalta magát a neki kedves témába. Most már a rettentő harag érzetéből átsiklott, átmelegedett a lelkesedésbe. Béla pedig kénytelen volt belátni, hogy ezuttal csakugyan fogva van és tehetetlen atyjával szemben, mert fegyverfogás esetén több mint bizonyos, hogy ismétlődnék pár év előtti kudarca. Atyja még mindig elég erős ahhoz, hogy őt megfutamitsa.

— Nem gondolok én erre, atyám — mondotta komor megadással. De valami más expedienst majd csak ad a jó Isten, mert ennek igazán nem szabad megtörténnie. Ezt családunkban mindenki a legnagyobb szerencsétlenségnek tartaná...

— Ha, ha! Ki az a „mindenki?“ Kálmán csak maradjon az olvasója mellett, az „angyali“ Saloméval együtt. Az Endre fiut sokkal könnyebbvérünek ismerem, semhogy komolyan bele akarná magát ártani atyja életbevágó ügyeibe. Jolántámmal majd csak rendbe hozom az ügyet. Maradna... maradna — a te feleséged, Laskaris Mária „királyné“, aki az egész tiltakozásnak a mozgató lelke, akinek te, — jól tudom, — csak készséges visszhangja vagy. De az ő kedvéért épen nem fogom meghozni azt az áldozatot, hogy boldogságomról lemondjak...

— Atyám, — mondotta Béla egész ünnepélyességgel — tiltakoznom kell az ellen, hogy nömről, a görög császár leányáról mégegyszer ily kicsinyléssel beszélj. Visszhangja ugyan nem vagyok, de hogy egyike a legtökéletesebb földi asszonyoknak, az kétségtelen, valamint az is, hogy legtöbbnyire ugyancsak igaza van. És ha van valami, amit egész éltemen át restelni fogok: az lesz, hogy volt idő, amikor a te, — iránta való — érthetetlen ellenszenvednek — ha rövid időre is — sikerült engem a nők eme remekétől eltántoritani.

— Nagyon sokszor hallhattad tőlem, hogy a nicaeai császár leányára valami igen sokat nem adok. Rég elmultak az idők, mikor a byzanci birodalomra respectussal nézett a magyar. Máriának tulságosan a fejébe szállt Byzanc fénye, méltósága, annyira, hogy ha egy Komnen Mánuel leánya volna, akkor sem lehetne büszkébb, gögösebb. Előttem pedig minden gög gyülöletes.

— Elég sajnos, atyám. Azért kezd lejárni a királyi tekintély.

— Tehát Mária miatt nem szabad házasodnom. Tudom, honnan fuj a szél. Most, boldogult mostohátok halála óta (akit, — szegényt, szintén le akart volna nézni, hiszen csak a Courtenay Péter leánya volt) ő az ország első asszonya. Fájna neki, hogy az estei örgróf leánya, nála talán ifjabb is — Magyarország uralkodó királynéja lesz. S ezért legyek én askéta, ezért mondjak le mindenről? Nem gondolod, hogy ez tul... vakmerő kivánság?

— És talán nem jogosult? Boldogult Jolánta királynővel szemben nem lett volna az, — második nődet tiszteltük, szerettük, nem lehetett ellenünk kifogásod. Bár fájt, hogy anyánk helyét más tölti be, láttuk, hogy szeretettel vett körül, szelidséggel nevelt minket, azonkivül korban is jóval fölötte állott nőmnek, ki őt, mikor feleségemmé lett, már Magyarország trónján találta. Különben is ő maga volt a jóság és áldott kezével, ahol csak tehette, jót tett. És ennek a nőnek és édesanyánknak a helyét töltse most be egy éretlen, talán könnyelmü de mindenesetre méltyen rangunkon aluli nő. És te, atyám, még csodálkozol, hogy ezt nem tudjuk helyeselni?

— Már pedig, fiam, a legokosabb, amit tehetsz, ha nemcsak magad belenyugszol a változhatatlanba, hanem valamennyiteket kibékited ezzel a gondolattal. Mert nekem erös elhatározásom ez a házasság és ebbe senkinek beleszólást nem engedek. Azonkivül lekötött szavammal sem játszhatom.

— Megfoghatatlan makacsság — dörmögte Béla magában, de az öreg király ezt aligha hallotta. Azután a szokott hidegséggel elbucsuzva, elhagyta a termet és atyja palotáját.

Kimenetkor a palota előtt — szerinte „lebzselő“ udvari emberek egynémelyikét korholta még meg, — amilyen „jó kedvében“ volt, amiért azok nem elég gyorsan kapták le süvegeiket az ő üdvözlésére.

*

Az öreg király, bármennyire higgadtan tudott fiával beszélni, mégis alaposan megsinylette a kedélyizgalmat. Ujra előfogta az a veszedelmes szédülési roham, amely először Itáliában Polesella falucskánál érte utól. Egész éjjel orvosjárás volt a királyi palotában. Pirók, a király kedvelt saracén orvosa — kinek nagy vörös orráról és haja szinéről maradt meg ez a becző neve — kimeritette tudományának minden furfangját, amig eszméletre tudta téríteni. A többi, kisebb tudományu felcserek kétségbeesve ugrándoztak a beteg körül, tanácstalanul tördelve kezeiket. István, az udvari capellanus már készen állott a szentségekkel, Jolánta hercegnő pedig Béláért akart küldeni s ebbeli szándékát hangosan találta közölni a káplánnal. Talán ez hozta meg a szerencsés fordulatot, mert a király megmozdulva, tiltakozóan emelte fel jobbját és — lehelletszerüen rebegte: — Csak azt ne!

Ettől kezdve eszmélete is helyreállt. De hetekig tartott, mig régi derült kedélyhangulata visszatért. Béláról és többi hozzátartozóiról még hallani sem akart hosszu, hosszu ideig.

Laskaris Mária királyné, ahogy Béla — hosszu kertelés után — előadta neki az öreg király tervét, egyik ájulásból a másikba esett és nem szünt meg férjét ösztökélni, hogy bármi uton-módon

gátolja meg ezt a — szerinte végzetes — lépést, amilyenre nem volt még példa az uralkodók történetében.

Komor, nyomasztó hangulat nehezedett az egész királyi családra.

Április elején inditotta utnak Endre király a fényes magyar követséget Estébe, mely a menyasszonyt vala elhozandó. Dénes nádor vezetése alatt részt vett benne számos magyar elökelöség. Endre király legszemélyesebb hivei, kiket e válságos idökben — pár hétre is — nélkülözni, fölötte nehezére esett.

Elérkezett a husvét — április 23-ika, anélkül, hogy a király meg tudott volna felelni a beregi erdöben tett igéreteinek és anélkül, hogy a saracén föhivatalnokokat elbocsáthatta volna (söt — most volt rájok legnagyobb szüksége!) vagy pedig az egyházak sójárandóságára valamit törleszthetett volna. Ha eddig nem tehette, most, házasságának költséges elökészületei közt, még csak nem is gondolhatott erre.

Ennélfogva bizonyosnak látszott, hogy a folyton feje felett függö Damokles-kard, az interdictum, a kiközösités, a legközelebbi napokban be fog következni. Tudta a pápa követe, hogy kire bizta annak kimondását. János boszniai püspököt afféle „irigy németnek" ismerte a király, söt Róbert érsek is, — akit nem fog visszatartani a honfiui lelkiismeret, amely talán a magyar föpapság egynémely tagjában meglett volna, amely elriasztotta volna ez utóbbiakat attól, hogy az országot akkor, amikor a királyi kincstár — bármilyen okokból is — gyógyithatatlanul üres, ujabb válságba döntse. János — tudta mindenki — élni fog a hatalommal, csak az volt kérdéses, ma-e, holnap-e — vagy holnapután?

Ez a nyomasztó elöérzet rémsullyal nehezedett a király kedélyére. „Nyitott szemmel ment a lelki halál elé", ahogy mondogatta. Minthogy gátat nem vethetett az eseményeknek, fatalista beletörödéssel hagyta azokat bekövetkezni.

Róbert érsek tartotta benne a lelket, akit — Stadlauba való utazása közben oda is, vissza is, felkeresett Esztergomban. Ez az izzólelkü magyarrá fejlett belga most emelkedett teljesen hivatása magaslatára és királyához való hüsége legyözte elöbbi kicsinyes scrupulositását. Belátta ö maga is, hogy Endre, — mondjuk, ha évek során át folytatott hibás kormányzása miatt is — most oly kényszerhelyzetbe jutott, amelyböl nincs hirtelen megoldás, menekvés — és azzal biztatta a királyt, hogy tekintélyével, melyet, mint az ország föpapjának, Rómában is kell élveznie, majd ellensulyozza a pápa elött János püspök intézkedéseit és megértteti IX. Gergellyel, hogy Endre ezuttal ujabb hibát nem követett el, a mostani állapotok régi, de sokszor megbánt hibáknak — egyhamar — sajnos — jóvá nem tehetö következményei. A szent ember ezeket lelke teljes meggyözö-

désével mondta, balzsamot csepegtetve szavaival a sokat hányatott király szivére.

Endre király számlálgatta a perceket szeretett menyasszonya megérkeztéig. Közben, mint emlitettük, április 30-án Stadlauban, Bécs mellett találjuk. Eljött ide, fényes kiséretével, hogy részt vegyen Frigyes osztrák herceg növérének, Konstanciának lakodalmán, ki Henrik meisseni őrgrófnak lett nejévé. Az osztrák sógorral egyébként ugy voltak, mint a cigányok — hol összekaptak, hol összebékültek. Most épen szent volt a barátság. Endre kapva-kapott a szives meghiváson — jó most barátkozni a szomszéddal, amikor Béláék részéről holmi csetepaté fenyegethet a házasság miatt. Söt, viszonozandó a vendéglátást, Endre ugyancsak meghitta Frigyest s a stadlaui lakodalom vendégeinek jó részét — a saját, két hét mulva tartandó lakodalmára, Fehérvárra.

Beatrice bucsuztatása cimén nagy, nyilvános népünnepséget rendolasz hazájától, hogy Magyarországba jöjjön, ahol beláthatatlanul fényes, uj élet, a trón magasában sugárzó dicsöség, királyi férj oldalán a hódolat boldogsága várakozott rá, hite szerint a messze jövő ködébe veszö évek során át.

Azzoék ezt a tavaszt Ferrarában töltötték, ott fogadták a magyar küldöttséget. Mintha mind fejedelmi férfiak volnának, oly fénnyel, méltósággal léptek ezek fel — különösen Dénes, a daliás öreg nádor tett ki magáért, hogy méltóképen képviselje fejedelmi urát. A népszerü magyarok most is minden részről ünneplésben részesültek. Még Ferrarában részben az ö tiszteletükre, de föleg Beatrice bucsuztatása cimén nagy, nyilvános népünnepséget rendeztek, mely alkalommal Dénes nádor a király nevében nászajándékul egy csodaszép és mesés értékü karperecet nyujtott át a menyasszonynak.

Mint a királyi ház rokona, abban a kitüntetésben is részesülhetett, hogy ö maga csatolta azt fel a hófehér csuklóra, mely a jó Istennek époly finom, filigrán remekmüve volt, amilyen mestermüve volt a karperec a magyar ötvösmüvészetnek. A törékeny karocska csaknem összeroppant Dénes uram vas kezében, ki meg nem állhatta, hogy utána áhitattal meg ne csókolja a harmatos kezet. Hiszen — rokon volt!

A ferrarai tartózkodás magyarjaink részéről ezuttal igen rövidre volt szabva. Mihamar ujra lóra kellett pattanni és hazafelé törekedni, mert Endre király ugyancsak lelkökre kötötte a legnagyobb sietést. Hanem — az utazás ugyancsak vidám és kellemes volt. A menyasszonyt maga a marchio, Azzo, kisérte el, kétszáz lovassal. Azonkivül velök jöttek Treviso, Padua és Mantua legelökelöbb emberei, maga Guidotto mantuai püspök is — aki az esketést fogja végezni, a daliás Berlinghieri Henrik s ki győzné még elöszámlálni a sok egyéb országnagyot. De ott volt még Péguilan is...

Az utazás valóságos diadalmenet volt. Maga Dénes nádor bevallotta, hogy hasonló vidám, élvezetes expeditiója még nem volt. Ahány városon csak keresztülmentek, mindenütt üdvözlő küldöttségek járultak eléjök, elhalmozták ajándékokkal, nemcsak a menyasszonyt, de a magyar követség minden egyes tagját.

Trevisóban, ahol két napi pihenőt akartak tartani, nagy népünnepséggel tüntették ki (Dénes szerint: gyötörték) őket, s elutazáskor a menyasszonynak nagy ezüst serleget ajánlottak fel.

Igy ment ez végesvégig, amig itáliai földön jártak. Azután meg — következett Magyarország, az ő gastrikus gyönyöreivel. Ilyeneket még Beatrice nem látott. Az öreg király gondoskodásából minden állomáshelyre, ahol megszálltak, ki volt rendelve a királyt és hozzátartozóit megillető ellátás, tulkoknak, bárányoknak, apró-marhának, halnak beláthatatlan tömege esett áldozatul, amelyeket elfogyasztani — még abban a bövenlakmározó időben is művészet volt. Beatrice nem tudta mire vélni a jó magyar urak végevárhatatlan lakomázó kedvét. Azzo rettenetes gyomormegpróbáltatásokat állt ki, Guidotto püspök vissza akart menekülni narancsvirágos Itáliájába, a kérlelhetlen kinálgatások elöl. Dénes nádor ellenben elemében volt s Beatrice minden ujabb alkalomkor, amint látta a főur rettenetes étvágyát, jobban és jobban tudott teljes szivéből — kacagni.

*

Endre király napról-napra jobban, türelmetlenebbül várta szép menyasszonya érkezését, de nem kevésbbé jó embereiét, kik a küldöttséggel távol voltak. Ugyszólván csak egy lény volt környezetében, aki örömteli várakozását osztotta: Jolánta hercegnö.

Bélával az öreg király amaz emlékezetes jelenet óta alig beszélt, habár az — egy-két kisebb utat kivéve, országrészét is elhanyagolva, csaknem állandóan Fehérvárt tartózkodott, várva az események fejlödését. Sem ö, sem neje, Mária sokáig nem akarták komoly valóságnak venni a készülö lakodalmat. Csak mikor a követség utnak indult, kezdték hinni, hogy a dolog „több kettönél."

Az öreg király kivánságára közvetlen a lakodalmi ünnepnapok előtt Kálmán herceg, a „halicsi király," most Horvát- és Dalmátországok kormányzója is a fővárosba érkezett, nejével, Salomével együtt.

— Atyám, hivattál, kivánságodra eljöttem — mondotta nyugodt szerénységgel, amint elöször jelent meg Endre előtt, ki öt cordiális szivességgel ölelte keblére.

— No, te rossz fiu, magadtól nem jöttél volna apád lakodalmára? Hiszen ehhez csak nem kell meghivás, ez olyan természetes!

Kálmánon látszott, hogy a dolog firtatása nincs inyére. Nagyon röviden, kimérten válaszolt, megrágva minden szót, akár egy diplomata.

— Nem tudtam volna, mennyire komoly az elhatározásod és mikorra tervezted...

Endre meghökkent. Hát csakugyan afféle vén gyermek ő, akinek talán csak minden tizedik elhatározása komoly? És ezt neki itt a szemébe mondják?

— Hm, hiszen jó. De mit szólsz a dologhoz? Lesz ujra, aki öreg apátok sok keserü óráját enyhiteni fogja, aki vidámságot hoz az agg ember elhagyott udvarába...

— Atyám, ez tulzás. A te udvarodból sohasem fogyott ki a jókedv, a te palotád minden inkább, mint elhagyott.

— De hát — csak örültök valamelyest, lánchordta! — faggatta tovább Endre király, bár már a keserüség fojtogatta a torka körül.

— Kötelességem atyám akaratába belenyugodni. Én hosszu ideje oly távol élek az udvarodtól, nekem elég gondot és örömet okoz a patarénusok téritgetése Boszniában, megitélni sem vagyok hivatott: jó-e, vagy rossz, ami most itt történik...

Ez a tulkereszténvi türelem kezdte a sodrából kihozni a királyt. Szinte nyersen förmedt fiára:

— Ne kertelj már előttem, nem vagy farizeus. Ki vele: te is elitéled e lépésemet, mint bátyád?

— Mi tagadás, atyám, jobb szeretném, ha nem történnék meg. De — mint mondottam — nem illet meg a jog, tetteidet birálni.

— De hát — mi kifogásod lehet házasságom ellen?

Kifogásom nincs. Csak az érzésem sugallja, hogy észszerütlen. Én nem sokba veszem — jól tudod, atyám, a világi gyönyöröket. Magam után itélek: hasonló esetben nem volna rá hatalom, amely engem — nem harmadszori, de csak másodszori házasságra is késztethetne. Ám — te másként vélekedel: legyen igazad.

— Hagyd abba! Veled nem tudok zöldágra vergődni! Ennél még Béla rideg őszintesége is jobb!

A meddő társalgásnak Jolánta megjelenése vetett véget.

— Atyám — jelentette melegen csengő hangján — itt a fullajtár, János. A menet már Veszprémbe ért, a késő délutáni órákban itt lehetnek.

Csak akkor vette észre féltestvérét.

— Te itt, Kálmán? És Salome nélkül? Hol van a sógorasszony? Hadd keressem fel, hiszen oly sokban akarom kikérni véleményét, jól rendeztem-e el egyet-mást.

Kálmán mosolyogva zárta karjaiba növérét, e bájos gyermeket, kit — galambszelid lelkéért— mindnyájan szerettek.

— Salome Béláéknál van, ott felkeresheted. Különben kár hozzá fordulnod, ő bizonyára mindent a legegyszerübben kivánna rendezni. Ami a pompakifejtést illeti, erre nézve Mária sógornőnk tanácsát kérjed... Habár — látom, ezt meg is tetted, hiszen Byzanc

nem várhatná nagyobb disszel császárnéját, mint a mi fehérvári udvarunk a — királynőt.

— Mária tanácsát ez esetben Béla fogadta meg — vetette közbe az öreg király epésen.

— Ami annyit jelent, hogy tőlük akár egy szál virágdisz nélkül maradhatna a palota, a templom, egy lobogó nélkül a város. Oh, Kálmán, te nem is tudod, mily igazán csunyán viselik most magukat apussal szemben. Eleinte nem is akartak jelen lenni az esküvőn a templomban — mennyit kellett sirnom, amig nagy nehezen megigérték — akkor is olyan furcsa megokolással, ami nekem sehogysem tetszett . . .

— S Endre öcsémet mikorra várjátok? — kérdezte Kálmán, teljesen kitérve a válasz elől.

— Endre, sajnos — nem jöhet... Ő az egyedüli, aki igazán nem jöhet — erősitgette az öreg király. Valósággal állandó ostromzár alatt tartja halicsi Daniló. Ha kimozdulna, nyomban elvesztené — s vele együtt Magyarország — Halicsot és Ladomért. Előbb-utóbb ugyis ez lesz a vége. De meg Endre amugy is beteg, nagyon beteg. Egyre köhög. Már attól félek, öt is utóléri a száraz betegség, mint szegény bátyámat, Imre királyt... .

*

Székesfehérvár kimondhatatlan fénnyel és pompával készült a nagy ünnepségre. Ha az öreg király nem is fejezte volna ki eziránt való kivánságát, akkor is magától megszerzett volna a lakosság minden külső diszt. Népszerü volt Endre minden hibái mellett is, melyeket kortársai között csak a főpapság és Béla személyes hivei láttak benne oly élesen. Szerették öt bőkezüsége, barátságos leereszkedése, állandó jó humora miatt. Ha mai szóval jelölték volna a fogalmat: afféle bohém, de feltétlenül jó embernek tartották. Könnyelmüsége — hivei szemében — csak kedvesebbé tette öt; az „uraimékkal" való fraternizálása csak a királyi tekintélynek ártott, de nem egyéni népszerüségének. Tudták is róla, mennyire kedveli a pompát, külső cikornyát és ne feledjük, hogy a Kelet szokásai akkor még mennyivel frissebben maradtak meg a magyarban!

Napokkal előbb megtelt a város idegenekkel, kik között Frigyes, az osztrák herceg is beállitott. A királyi palota szük volt ennyi ember elszállásolására, oda csak az eljövendő királyi menyasszony kiséretének legelőkelőbbjei, Azzo és Guidotto püspök, azonkivül Frigyes herceg szállhattak, de már kiséretük javarésze, valamint az ország minden részéből odaözönlő magyar urak a városban, vagy legnagyobbrészt a városon kivül, sátrakban laktak. Pazar fényességü, legkülönbözőbb szinü sátortábor támadt a várostól csaknem egészen a Noe-hegy aljáig, ahol egykor Árpád is sátort ütött a hagyomány szerint, seregeivel. Száraz, szép májusi idő volt, a ta-

vaszi szél enyelegve játszadozott a napsugáröntözte lobogócskákkal a sátrak tetején.

Különösen a palotai kapu tájéka nyujtott feledhetetlen látványt. A magyar cimeres, három tornyos kapu lombbal, virággal volt teleaggatva, oldalt, a tetején óriási zászlókkal megtüzdelve. Körülötte, kivül is, belül is, nyüzsgö néptömeg várta az erre érkezendö menetet. A kapu három tornyán kürtösök állottak, kik, mihelyt megpillantják a Várpalota felöl közeledöket: hármas jellel figyelmeztetik a belül készülödöket, hogy ideje lóra ülni és a várva-várt vendégek fogadására indulni.

De nemcsak a kapu környéke, hanem a vár, a két belsö elöváros, az Ujváros, az Ingovány-utca, a Mocsárváros, söt még Ujfalu is tele volt nyüzsgö, bámész népséggel, akik — különösen az utvonaltól félre esö részekben, nem is remélhették, hogy a bevonulókat meglássák, azoknak is elég látványosságot nyujtott a lépten-nyomon felbukkanó idegenek tarka viselete.

Amint a hármas kürtjel felharsant, a királyi palota udvarában ficánkoló paripákat a lovászok elövezették s szinte pillanat alatt lórapattant Endre király és szükebb kisérete, kiket az olasz urak fogadására magával vitt. Ott látjuk az elmaradhatatlan Simon és Sámuel comeseket, Barcfia Miklóst, boldogult Gertrud királyné egykori országbiráját, későbbi nádorispánt, Miklós fia Miklós tárnokot, Gyula slavoniai bánt, Huntpázmán-nembeli Sándort, Majs és Füle comeseket és másokat.

Amint a menet megindult, a Szent Imre-utcáján csatlakozott hozzájok Kálmán herceg, kiséretével, az ifjabb Kán Gyulával, tárnokával, Aba Demeterrel, Gutkeled-nembeli Apaj ispánnal és Demeter egykori országbiróval, végül a buzapiac tájékán nehéz, fekete ménjén elöléptetett Béla az ö embereivel, Pócs tárnokkal, a „nagyorru Dénes" erdélyi vajdával, Lukács szörényi bánnal. Az öreg király, ki már nyugtalan volt, s az erös napsütésben tenyerét szemei elé tartva, kémlelte, kik csatlakoznak még — láthatóan megnyugodott, amint idösebb fiát megpillantotta, aki szivélyesen jött üdvözlésére, mintha soha mi sem történt volna közöttük és mintha ö ünnepelne legöszintébben.

Szép, hogy fiaim meghozták a kedvemért ezt az áldozatot és legalább mindjárt kezdetben, nem keseritik meg Beatricém napjait — gondolta el magában.

A város magyar és olasz polgárai, a jobbágyok, a mindenhonnan felbukkanó idegenek süvegeiket dobálva a levegöbe: éljenezték a királyt, a népszerü fömurakat, söt az érkezendö menyasszonyt.

Negyedórai lovaglásnyira a palotai kaputól — találkoztak az érkezökkel. Amint leszállottak lovaikról: a király elsösorban az egyház emberét, a mantuai püspököt üdvözölte, majd Azzot, aki erre odavezette a csapat közepén várakozó Beatrice elé.

Endre király ugy találta, hogy menyasszonya nem százszorosan, de ezerszeresen szépült meg az estei napok óta s valóban Beatrice üde arcszine, frissessége, a ragyogó májusi napban aranyló szőkesége láthatólag megragadták Béla és Kálmán figyelmét is, kiket atyjuk siotett menyasszonyának bemutatni. De nemcsak rajtok, hanem az összes magyar urakon — kik közül Simon comest, mint régi ismerősét üdvözölte Beatrice — meglátszott, hogy ugyancsak megragad a szemök a „világszép“ menyasszonyon.

Endre ettől kezdve nem tágitott Beatrice oldala melléől, a többi urak elvegyültek az olasz vendégekkel, Béla a püspököt, Kálmán Azzót szórakoztatta, Dénes nádornak nem maradt más, mint — Berlinghieri Henrik. Ennek oldala mellől pislantgatott titokban a Beatrice mögött lépteto olasz hölgyekre, akikből az uj királyné egy koszoruravalót hozott magával.

Beatrice az ut magyarországi részében végigszenvedett evésivásokról csacsogott nagy mosolyogva, amidön megpillantva a virágdiszben pompázó kaput, hangos „ah!“ kiáltásban tört ki. Itt Róbert érsek fogadta öket, áldását adva a magyar egyház nevében az érkezökre.

Az olaszokat a kifejtett disz és keleties pompa lepte meg, maga a város, a maga aránylag szegényes, primitiv épületeivel kevésbbé kötötte le öket. Hiszen az ő városaik kulturában, izléses, monumentális épületekben hasonlithatlanul gazdagabbak voltak, az utcák pedig épen olyan szükek voltak ott, mint itt. Az ázsiai szinezetü rivalgás, mely minden oldalról felhangzott, határozottan visszatetszett nekik és föleg lovaiknak, melyek a megbokrosodáshoz álltak közel.

A királyi udvar kapuiának pazar diszitése feledtette velök a piszkos, mocsaras város keltette benyomást. Még a virágos Provence dalnoka, Péguilan is megbámulta az ott felállitott virághajtorjákat, melyeknek csipkézett fokait a május legválogatottabb virágainak csokrai diszitették. Csodás izléssel volt ott egymásmellett a szinek legszebb összhangzata: a barátszegfü, pusztákszüze, kékgyöngyvirág, a lilavirágu „kövértyuk“, a fehérpiros tavaszthozó fü, a narancsszinü tüzvirág, biborszinü varjubab és más diszei a kikeletnek. A zábfákat csillagok, nap, hold, karikás formái törték át, az oldalakról pedig szivcsutora, kobak és kolompalaku diszek csüggtek alá. A kapu boltozata az jbafa (galagonya) rózsaszin és a nefelejtskék virágainak megszámlálhatatlan tömegét mutatta — de a legszebb két virág a palota erkélyén várt rájok: Jolánta és Salome hercegnök, az elöbbi pedig félretéve minden conventiót: sebbel-lobbal borult ölelő karjaival a leszálló Beatrice nyakába, mig az utóbbi szerényebb, tartózkodóbb, de nem kevésbbé szivélyes módon fogadta a leendő urnöt.

Ide azonban már csak a kevés választott követte a mátkapárt, a többi olasz urakat elkalauzolták magyarjaink a számukra elkészitett sátortáborba . . .

III.

Olyan képe volt a városnak, mint a nyugati nagy fészkeknek egy-egy „turnier“ — lovagi torna — alkalmával. Összejöttek a legheterogénebb gondolkodásu emberek, eszmecseréket folytattak idegenek, kik egymást eddig sohasem látták, mindenki sietett megtelni uj benyomásokkal, másoktól elhullatott eszmékkel, amiken majd rágódhassék csendes otthoni várában, ha majd évekig ki nem mozdul ismét abból.

A magyar urak csak az udvariasság kötelező határáig barátkoztak az olaszokkal, máskülönben egymásközt hányták-vetették meg az ország dolgait, melyekről mindig, de most e zavaros időkben különösen volt mit beszélni. Sohasem volt összetartó nemzet a magyar, az Árpádok alatt épp oly kevéssé, mint később, csakhogy akkor körös-körül csendes lévén minden — nem származhatott akkora baj belőle.

A fehérvári nagy sokadalom vendégei közt is voltak frakciók, melyeknek emberei külön-külön tömörültek, elég élesen elkülönzött társaságokban jöttek össze. Voltak anti- és filo saracénok, Endrével a saracénok miatt elégületlenek, Bélára — a jószágrequirálásoknál szenvedett kár miatt neheztelők, Bélától félők, bár még nem károsultak — a főpapsággal — Endre ellenében — tartók, majd Endre legszemélyesebb hivei — viszont akadtak Bélának is őszinte emberei, sőt külön Kálmánnak is volt egy hü tábora, végül voltak mindennel elégületlenek.

Ha ez a sokféle „politikai meggyőződés“ egy ilyen nagy, nyilvános ünnepség alkalmára összejön, van mit hallgatni minden részen. De kész a veszedelem is, nem ugyan a furkósbotokkal való kapacitálás felől, hanem a besugók miatt, akik mindjárt készek valakinek a kieresztett véleményét valamely nagyfejü ellenpártinak százszorosan nagyitva — beadni. Már pedig — igaz, hogy Endre király kegyelmes — de próbálja valaki Béla kegyét elveszíteni, bizony, hogy rájön az ifju király, hogy jószágát nem elegendő érdem alapján kapta — és könyörtelenül visszaköveteli. Vagy próbálja a saracénokat mentegetni: nem átkozza-e ki Róbert érsek azonnal még az unokáját is — aki viszont — szidni találná a feketebörü népséget: ki tudja, nem keserüli-e meg a legközelebbi kamarai pénzbeváltásnál?

Bölcsen látva ilyetén lehetőségeket, a legtöbben inkább lemondtak arról a — magyar emberre nézve mindig csábító élvezetről, hogy véleményeiket az ellenpártiakra — agyonbeszélgetéssel, vagy erőszakkal ráoktrojálják s a hasonló gondolkozásuak egymás közt maradva, zárt körben szidták, vagy dicsérték pátronusukat.

*

Az esküvő előtti napon, szombaton, 13-án, Dénes nádor látta házánál vendégül barátait, elsősorban itáliai utitársait, adatván nekik a gyomorficamitó talián lakomák után afféle igazi magyaros ebédet,

kezdve — ősi szokás szerint — marhahuson balázslével, daruzsázsával, folytatva vendéglével — levessel — mely után jött a berbécshus mikólével, azután a zsályás pecsenyék cifra lével, leánysarjával, sertéshusok bosporral, halak zsákvászonnal, majd a tészták: bábafánk, boros-szerdék, édes ordas és ki győzné még felsorolni minden gyönyörüségét a nádorné asszony konyhájának. Ma — a felétől is összerogynánk, akkor csak arra volt elég, hogy épen kellemes jóllakottság érzésével vonuljanak utána a nagy száldokfák alatti kertiházba, egy-egy utólagos pohár bor mellett élvezni a tuliparózsák illatát.

A „turriculum voluptarium" szölövenyige levelével befuttatott csavarékos oszlopai is megremegtek talán attól a sok nagy mondástól, ami közöttük félig borközi állapotban kora délestétől fülemilevárásig elhangzott. Nemcsak a vadászember mond nagyokat, a sokat utazott, „messziről jött" magyar, a hadbanjárt, kivénült vitéz, de söt, a soha ki nem mozduló, kertjébe, gazdaságába bomlott öreg ur is, kiki a maga éleményeinek Háry Jánosa s valamennyin tultesz a — politikus.

Dénes nádor lakomájára — csak természetes, hogy csupa vele egyivásu, egy véleményen levö — ha nem akarjuk mondani: egy gyékényen áruló — uriember volt hivatalos. Pap is volt köztük: Bertalan pécsi püspök. Más föpap meg nem tette volna, hogy a hirhedt saracénbarát nádor asztalához leüljön.

Már erösen alkonyat felé járt az idö, a serlegek nagyon is sokszor ürültek ki, a gondolatok nagyon is gyorsan, nagyon is szabálytalanul váltódtak ki a borgözös fejekből, de a vidám társaság semmi elökészületet nem tett az oszlásra. Pedig maga a házigazda is már „tükön volt". Fel is kellett volna néznie a királyi udvarba, nincs-e még a királynak valami mondani, elintézni valója a holnapi ünnepélyt illetöleg — de megsokalta is már az elhangzott nagy mondásokat. Ugy rémlett neki, aki — erös fejével talán egyedül volt teljesen józan a társaságban, hogy ezek az urak talán nagyon is messzire ugratták be egymást, nagyon is szabadjára eresztették nyelvüket és kedvetlenséggel állapitotta meg, hogy mégsem osztja mindenben nézetüket. Hiába, borközi állapotban nyilik ki csak a lélek — teljes öszinteségre. S ö nem hitte volna, hogy akár Sámuel ispán, akár Gyula bán, a szivük mélyén olyan veszedelmes gondolatok kigyóit melengetik...

Frigyes hercegről került a szó.

— Ez ám az ember — kezdte magasztalni a bán — jobban is szeret minket, magyarokat, mint Béla, a leendö király... Mit szóltok hozzá: még öltözetében is magyarrá lett: örült a szivem, amint ma megláttam rókamállas dolmányát. Ez tudna a kedvünkben járni!

— Igyunk, urak, csak egyszer él az ember — kinálgatott Dénes nádor, hogy elterelje a figyelmet a veszedelmes tárgyról. De Barcfia Miklós felkapta már a beszéd fonalát.

— Nem is mondom én, hogy nem fog még a mi trónunkon ülni. Talán az is volna még a legjobb...

Bertalan püspök csendesen, hitetlenül mosolygott.

— Hogy gondolod ezt? Tisztára lehetetlenség!

— Már hogy volna az? Öreg királyunk napjai — ha mindjárt házasodóban van is — meg vannak számlálva. Kétszer legyintette meg már majdnem — a guta és különben is, összes ősei közül, az egy Szent István érte csak el az ő korát. Bélát — akármi legyek, ha ötven magyar ember szereti őszintén, Kálmánt talán még kevesebb. Ő különben is püspöknek volna való, nem királynak. Endre herceg pedig beteg, ugy sem fog megélni...

— Ott vannak akkor is Géza herceg fiai... vetette közbe Miklósfia Miklós könnyedén.

— Ah! Azokra már senki sem gondol! Elvegyültek Görögország főurai közé, nem is gondolnak már ők sem ránk. Minek is mennénk értök oly messze, mikor itt a szomszéd, aki ugyancsak megérti majd minden bajunkat...

— Valahogy meg kellene most vele sejttetni, hogy számitunk rá... szötte tovább a slavoniai bán.

— Ez volna egyedüli menekvésünk. Mert rossz idők jönnének itt valamennyiünkre, ha a gögös Mária királynő veszi át az uralmat. A mi gerincünk már öreg és kemény, nem igen tudnánk előtte földig borulni.

Dénes nádornak sehogysem volt inyére ez a veszedelmes beszéd. Nem volt annyira naiv ember, hogy sohasem hallott, okoskodott, vagy cserélt volna eszmét ilyesféle dolgokról, de ma szokatlanul félt. Valami áldz sejtelem lidérce nehezedett a keblére, vagy csak egyszerüen attól tartott, hogy a mai nagy sokadalomban kémek is lehetnek a városban, akik a szomszéd kertből, vagy akár a száldokfa tetejéről is, kihallgathatják ezt a „nem szeretem" beszédet.

— Különösen Dénesünknek esnék már ez nehezére — füzte tovább az előbbi gondolatot Barcfia Miklós — az ő csontjai igazán beletörnének.

— Kérlek, urak, engem egyáltalán hagyjatok ki a játékból! Ha elment az eszetek, semmi szükség arra, hogy az enyémet is megzavarjátok! — vágta oda a nádor szinte nyersen.

Mindnyájan elhülve néztek rá a szokatlan hang hallatára. Bertalan püspök incselkedni próbált vele.

— No lám, nem is tudtam, hogy ennyire hive lettél Bélának. Vajjon mit igérhetett és mit nyujthatna még neked?

— Tudjátok, hogy egyáltalán nem voltam és nem lehetek hive, látjátok, hogy ugy gyülöl engem, mint senkit mást az országban. Nagyon jól tudom, hogy mihelyt mostani koronás urunk behunyja a szemét: végigjátszottam szerepemet: de — velem együtt ti is. Követ-

keznek utánunk mások, akik máris tülekednek és alig várják ezt a pillanatot. De ez még mind nem ok arra, hogy felségárulóvá legyek. Ami pedig azt a gyanusitásodat illeti — folytatta még emeltebb hangon, a püspök felé fordulva, hogy engem valamivel le lehetne kenyerezni, tudd meg, hogy — vagyok annyira gazdag és független, hogy olyanabbá a világ semmiféle királya sem tehetne...

Volt valami magasztos, sőt fenséges abban a felháborodásban, amellyel az öreg ur kipirulva e szavakat odavetette.

— Ha gazdagabbá nem is — de szegényebbé és főleg — csendesebbé annál inkább tehetne — válaszolta nyugodtan Bertalan. — És Béla fog is.

— És bolond ember, aki előre nem keresi a módot, kikerülni az előrelátható elpusztulást — toldotta a bán.

— Én azt hittem, örömmel fogod hallani eszménket és készséggel élünkre állasz, ha majd cselekedni kell — és ime: a minden hájjal megkent Dénesnek máris inába szállt a bátorsága — vélte Barcfia. — Eredj, fogatlan medve, tejbekását enni. Öreg vagy te már nagyon...

— Hadd abba, még képes minket beárulni — sértegette most már Miklósfia.

— Azt nem teszem, csattant fel Dénes, de kiöntetem minden boraimat a fejérvári mocsarakba a békáknak, ha efféle örültségeket lopnak annak a fejébe, aki belőlük felönt a garatra.

— Tréfáltunk öreg — most veszed csak észre? Beh könnyü téged lóvá tenni! — kezdte más hangnemben Gyula bán.

De az öreg nádor szivében már megfogant a keserüség mérge.

— Szép tréfa, mondhatom! Még ha nem is kerülhetne a fejünkbe! Vajjon okot szolgáltattam-e valaha arra, hogy az én házamnál ilyen föbenjáró beszédeket engedjetek meg magatoknak?

— No, ne dohogj, öreg... Látom már, hogy nem lenne belőled második Bánk! — engesztelte Sámuel comes.

— Bánk! Bánk! — méltatlankodott Dénes. Persze, hogy az sem lennék, de az az eset más volt. Ott egy idegen, dölyfös királyasszonyról volt szó, olyanféléről, mint Laskaris Mária lesz. Ha csak ennyiből állna, vérrel ugyan akkor sem fertözném meg kezeimet, de nem mondom, hogy szivesen el nem hallgatnám beszédeteket. Még ha arról volna szó, hogy Bélát buktassuk meg más királyi hercegünk javára, talán ez ellen sem szólnék... De az egész Árpád-házhoz hütelenné lenni — amelyhez vérrel kötött eskü láncol — letörni nemzetünk aranyágát és bitangságra adni a hazát jött-ment idegennek: ez a gondolat magyar agyban komolyan meg nem fordulhatott.

— Talán bitangságra sem kellene jutnia az országnak — folytatta Miklósfia, a legcinikusabb valamennyi közt — de nem az osztrák Frigyesre gondolok — magasabbra: Hohenstaufen Frigyesre, a császárra. Ha az ő kezére játszanók a koronát, ő hübérhercegségekre

bontaná az országot s egy-egy ilyen, tiz-tizenöt vármegyécske jutna belőle mindenikünknek... Elvégre hol van az megirva, hogy egyetlen egy fő alatt kell élnie a magyarnak? Nem volt-e Árpád előtt évszázadokig hét törzs s a törzsfők nem voltak-e függetlenek egymástól? Mégis fennmaradt a magyar — ki is tudott jönni Ázsiából, uj hazákat foglalni. Persze, a honfoglalás nagy munkája idejére kellett a közös fő. De most? itt vagyunk, innen ki nem üz senki, visszatérhetünk — ősi szokásunkra, más formában. A közös fő is megvolna — a császár — még hozzá jó távol... No, de csak ugy mondtam.

— Elég volt! Hiszen ha tovább hallgatom, ez nyilt összeesküvéssé fejlődik — háborgott Dénes.

Látszott rajta, hogy még többet is akart mondani, de a nagy hársfa ágai közt daloló fülemüle hirtelen elhallgatott és a kerti ház tövében virágzó bodzacsalit megrezzent...

*

Történetesen pedig Endre király csakugyan egész délután várta Dénest, mert rettenetes hirek kezdtek szállingózni: hogy a boszniai püspök máris kimondta volna az interdictumot és a keresztségnek, meg a haldoklók szentségeinek kivételével minden más szentség kiszolgáltatását megtiltotta. Eszerint a házasságot is... Mi lesz a holnapi ünnepséggel, ha ilyen dissonans hang vegyül bele... Vajjon ha ez a mantuai püspök fülébe jut, hajlandó lesz-e a mátkapárt összecopulálni; és ha nem: — mi lesz akkor? Ország-világ előtt meg lesz gyalázva — nemcsak ő, hanem a menyasszonya is, az ártatlan Beatrice...

És ha — össze is esketi őket, érvényes lesz-e ez az interdictum ellenére kiszolgáltatott szentség? Maga Azzo és Beatrice — ha a hir fülükbe kerül, belemennek-e ilyen kockázatos játékba? Vagy — ha minden jól megy; nem csinál-e Róbert érsek — vétójogával galibát? Ezeket elgondolva, kicsibe mult, hogy Endre király ujból meg nem kapta veszedelmes szédülési rohamait.

Bizonyos, hogy ez a délutánja alaposan el volt rontva... Hozzá vidám képet kellett mutatnia, menyasszonyát, vendégeit szórakoztatnia, mikor a nyugtalanság egész vihara dult lelkében. Pedig okvetlenül meg kell a dolgot hányni-vetni Róbert érsekkel, Dénessel... Kire hagyja vendégeit? Végre is Jolánta, Béla, Kálmán, Salome vették át a vendégmulattatás tisztét. Mária királynő „beteg" volt, három napja nem mutatkozott az öreg király udvaránál.

Róbert érsek szerencsére meg is jelent a király első hivására. Vaklármának nyilvánitotta az egészet. Hozzá nem érkezett semmiféle értesités, pedig anélkül, hogy vele közölné, a pápa megbizottja sem mondhatja ki az anathémát. Ő minden scrupulus nélkül rendelkezésére bocsátja Guidottónak a kegyszereket és templomot, sőt, ha majd

a királyné megkoronázására kerül a sor, azt is minden nehézség támasztása nélkül teljesiti.

— Hiszen látod, érsekatyám — siránkozott Endre — hogy én kész volnék mindent megtenni, amit az egyház kiván. De hát csoda-e, ha szegény vagyok, ha jövedelmem háromnegyedét oda kellett adnom fiaimnak, unokaöcsémnek? Magamnak csak a negyede maradt. Hogy most megházasodom? Az sem megy költség nélkül, jól tudom. De ezt is megtagadjam magamtól? Egy király még meg se házasodhassék, azért, mert pénze nincs? Ezt csak nem kívánhatja senki. Ha János püspök be nem látja, Őszentsége bizonyára kegyesebb lesz és ha — szükség esetén — Rómába mennél és elmagyaráznád neki — eltekintene az interdictumtól.

— Erre kész vagyok, mihelyt Felséged parancsolja — nyugtatta meg az érsek. Mióta alkalmam volt teljesen bepillantani az ország pénzügyeibe és áttekinteni azokat, magam is belátom, hogy Magyarországnak speciális viszonyai vannak. Mikor én mondtam ki az első interdictumot, sokkal tájékozatlanabb voltam. Tanuja voltam azóta, hogy Felségedben a jó szándék megvolt. És Isten elsősorban a szándékra tekint. Mi, magyar főpapok (ezt bizonyos önérzettel mondotta a belga származásu főpap) tudunk a hazafiságnak arra a magaslatára emelkedni, hogy a só tekintetében — alárendeljük a mi érdekeinket az országnak. János, az indigena, ugy látszik, erre nem képes. Ezért kapta ő a megbizatást.

— És nem lehetne — eleve is elháritani az interdictumot valami uton-módon? Persze az adott körülmények közt — vagyis anélkül, hogy fizethetnénk — kérdezte félénken Endre.

— Épen ez a szándékom, Felség. Megkisérlem. Annyi eredménye biztosan lesz, hogy a pápa ujabb döntéseig haladékot kapunk. Ha ugyanis János püspök és megbizott társai a decretumot kihirdetés végett hozzám küldik — ami kötelességük — erős szándékom, hogy a kihirdetést megtagadom azzal, hogy Felséged azt a pápához megappellálja. E felebbezéssel megyek aztán Rómába és hiszem, hogy tekintélyemmel ki tudom vinni Őszentsége kedvező döntését.

Ennél megnyugtatóbbat alig is mondhatott Róbert érsek a királynak. Endre ismét felvidult, mint aki egy időre teljesen elvetette valami nehéz veszedelemnek a gondját. Hanem Dénessel okvetlenül akart beszélni, már csak azért is, hogy — amennyiben teheti, nyomja el a terjengő hamis hireket és nyomoztassa ki, honnan, mely részről indult ki az egész megtévesztés.

Mivel pedig a nádor öreg estvélig nem mutatkozott, Dethbort szalasztotta el érte.

Dénes nádor palotája jócska távolságra volt a királyi vártól, már — amennyire olyan kis fészekben, amilyen a középkori Fehérvár volt — szó lehet messzeségről. Végig kellett mennie az egész Olaszutcán, a Szent Imre-utcán egészen a Mocsárvárosig. Az apród, ki

egész napon a királyi lak casamattaszerü termeiben unatkozott s leste a király esetleges parancsait, boldog gyönyörüséggel szitta magába a leszálló májusi alkony illatait s szokása ellenére, épen nem sietett megbizatásában. Lassan bódorgott a még mindig népes utcákon végig, el-elnézegetve a szemben jövö olaszok szokatlan öltözeteit, el-elhallgatva elötte ismeretlen beszédüket. Amint épen befordulni készült a buzapiacra: valaki vállon érinti. Péter volt, a Mária királynö apródja.

— Hát te mit nézed ezeket a bizantinus tógáju taliánokat? Jöjj inkább velem, kimegyünk a Szent István szigetére ...

— Mit csináljak én a szigeten?

— Meglátod, jól elmulatunk. Pál öcsémnél jövünk össze a mai estén. Ő a Szent János rendház apródja, hiszen ismered. Leszünk ott vagy huszan apródok s Pali nagyon fog örülni, ha téged is magammal hozlak.

— Ilyenkor, este — a rendházban?

— Óh, te bohó — nem lakik ö rendházban — a gazdasági udvar egyik épületében van akkora szobája, amilyen talán egyikünknek sincs. A kerten át fogunk bemenni. Borban sem lesz hiány. Iszunk az uj királyné egészségére!

— Jó, hát elmegyek. De elöbb kisérj te el engem az ellenkezö irányba. Nekem is szabad estét adott a király, csak még egy megbizatást kell teljesitenem: a nádor uramat kell még elhivnom Őfelségéhez.

— Rendben van. Oda meg én megyek veled. Szeretném egyszer magam is látni, hogyan lakik az öreg ur, akit az én királyom annyira nem szeret ... Pedig bizony, no, hogy nem rossz ember az!

— Már hogy is volna! Nem is ugy néz ki, mint aki hamisságot forral a fejében. Aki olyan jóizüen tud eltréfálni, mint ö, nem sántikálhat az valami igen rosszban ...

— No, no, azért lehet a füle mögött. Nem zörög a levél, ha a szél nem mozgatja. Valami oka mégis csak van annak a nagy gyülölködésnek ....

— Nincs annak egyéb, elhiheted, mint hogy a nádor uram nem tud hétrét görbedni Béla király és Mária királynö elött. Rátartó ember az öreg nagyon. Meg aztán — miért is volna az a nagy alázat? Az én királyom nem is követeli töle. Hiszen rokona a királyi családnak, vagy mi.

Elejtették a Dénesröl való társalgás fonalát. Valami bizarr jelenet fejlödött elöttük. Egy golyó-süveges, bársonyba öltözött olasz, kinek ezüst fonalakkal átszött felemásszinü zekéje elökelö urat sejtetett, a fülénél fogva huzott egy szerencsétlen, kamaszkorban lévö fiut, kegyetlenül rugdosva hosszu, kecsege-orru cipellöivel ott, ahol — nem fészkel az agy. Fájhatott az istenadtának, amint a saruk hegye belemélyedt a bőrébe. Ennek megfelelően orditozott is.

A magyar lakosság kezdett összeszaladni a gyermek védelmére,

de látva, hogy az inzultált fiu — saracén, az összesereglett nép magatartása épen nem volt fenyegető. Sőt — ugy látszott, inkább mulatnak rajta. Hitsorsos épen nem volt a közelben.

Péternek nem imponált az olasz elökelöség. Megszólította teketória nélkül — latinul.

— Quid commisit puer infelix? (Mit követett el a szerencsétlen?)

Az idegen olaszul válaszolt valamit. Csak a kisérö taglejtésröl értették meg apródjaink, hogy az olasz ur zsebéből csent ki valamit.

— Tunc recte accidit ei! — kiáltották oda mindketten (Akkor jól történik neki!) és tovább mentek, sorsára hagyva a kapálódzó, boldogtalan saracenust.

— Ha ezt Dénes uram látná! — jegyezte meg Péter gunyos sentimentalizmussal.

— Hát ö is helyeselné! — vágta vissza Dethbor kissé boszusan. — Azt hiszed, ö pártol minden orvot és latrot? Különös fogalmatok lehetnek a mi embereinkröl odaát a másik udvarban!

— A „ti" embereitekröl? — csengett élesen Péter hangja. — Már mondtam, hogy Dénest én nem tartom rossz embernek. De ha te annyira véded a „ti" udvarotokat, akkor én sem gondolkodhatom másképen, mint a „mi" embereink...

— Csak nem haragszunk meg egymásra? — kérdezte Dethbor, szinte elcsodálkozva. — Hiszen, ha annyira stricte vesszük udvaraink felfogását, akkor voltaképen nekünk sem volna szabad egymással ennyire jó barátságot tartanunk...

— Nem is — felelte Péter. — És holnaptól kezdve még annyit sem fogunk találkozhatni, mint eddig. Mária királyné kegyvesztés terhe alatt megtiltotta, hogy — mihelyt a királyi esküvö megtörténik, — attól kezdve bárki is az ö udvarából akár csak pajtáskodva is szóba álljon olyannal, aki az uj királynö udvarához tartozik.

Dethbor valósággal megdöbbenve nézett rá...

— Hiszen ez... nem is találok szavakat... hisz ez halálos megbántása nemcsak leendö asszonyunknak, aki szép, nemes, barátságos, jószivü, hanem magának az öreg királynak is, valóságos felségsértés...

— Egyik felség a másik ellen ha elköveti, nem hiják ugy. Amint látod, a királynök is veszekszenek.

— De hát mi oka lehet Mária királynönek ennyire gyülölni leendö urnönket, akit — ugy tudom — még nem is ismer, hiszen, mióta Beatrice itt van, Mária beteg.

Péter sajátságos, gunyos fölénnyel nézett végig Dethboron.

— Mi oka lehet? Te, ugylátszik, nagyon messziröl jöttél... Egyébként kérdezd meg töle! — vetette oda könnyedén.

— Tehát a holnapi esküvön sem lesz jelen?

— Hiszen magad mondottad, hogy „beteg", — válaszolt Péter, különös módon hangsulyozva az utolsó szót.

Eközben elértek a nádor házához.

Palotának épen nem volt mondható, de mindenesetre nagy, tekintélyes kőház volt. Dénes nádor egyéni tulajdona, nem a nádorságé. Egyébként, különösen családja, ritkán székelt Fehérvárott, ezért nem is volt oly nagy gonddal berendezve, mint hasonló nagyurnál várni lehetne. Birtokain álló castellumaiban fejtette ki az igazi fényt és pompát. Azokat kellett volna megnézni!

Egy álmos ajtónálló igazitotta utba az „urfiakat" a kerti ház felé. Ott mulat a nádor vendégeivel. Bejelenteni nem kellett, a király apródja nem szokatlan vendég és általánosan ismert jelenség e házban. Majd rátalál a háziurra.

Végigmentek a hosszu „cserényesen," alig is találkozva valakivel a személyzet, a cselédség közül. Azoknak ma kimenőjük volt, ott ögyelegtek, bámészkodtak az utcákon, hiszen volt mit látni.

Mentek a hang után. Az elég zajosan ömlött elő a sürüségbe burkolt kerti ház felöl. A vita talán épen leghangosabban folyt, mikor odaértek. Ki is merne ilyen vitázó nagyurakat megzavarni? Nekik bizony nem volt bátorságuk. Legalább is Péter visszarántotta társát, valahányszor az elő akart lépni.

És igy — önkénytelenül kihallgatták az egész kinos diskurzust, addig, amig egy vigyázatlan lépésnél megzörrent körülöttük a haraszt és Dénes középen szakitotta félbe mondatát.

*

Elvégezték küldetésüket s vidáman, könnyü szivvel mentek a Szent István szigete felé. Azonban csak Péternek volt könnyü a szive, Dethbor lehangoltan követte öt. Látszott rajta, hogy jobb szerette volna végig nem hallgatni a fennemlitett főbenjáró beszélgetést.

Alig mentek vagy száz lépést, egy délceg, előkelő magyar főurfélével találkoztak. Feszes rókaprémes dolmánya, sastollas süvege legalább arra vallott. De a tört magyarság, amellyel megszólitotta öket, Dénes nádor háza felöl kérdezősködvén, azonnal elárulta a teuton eredetet. Még akkor sem ismerték fel, amikor utbaigazitották. De a nyomában loholt Tyba, a Róbert érsek apródja, ki, mikor ifjainkkal találkozott, nagy örömmel tálalta fel a szenzációt:

— Láttátok az előbb Frigyes herceget? Dénes nádor házát kereste. Ej, hogyne találkoztatok volna vele!

Péter jelentőségteljesen nézett Dethborra. Ebben a nézésben mintha káröröm, guny is lett volna, olyasféle, mintha azt mondaná: No, ugye, igazam volt?

Dethbor pedig még egy árnyalattal komorabbá vált.

— Fatális véletlen! — gondolta magában. — Épen most, e szörnyü eszmecsere után... Ha ez a Péter véletlenül rosszmáju ember talál lenni — és ki tudja, nem az-e — szószátyár mindenesetre, kész a kellemetlensége szegény nádor uramnak. Habár — hallottuk — ő kifogástalanul tartotta magát a többi urak ostroma ellenében.

Aztán törekedett élét venni a dolognak.

— De mit keresne az most a nádornál? — kérdezte Tybát.

— No, ez csak nem nehéz kérdés. Hát elunta magát odafenn a várban, talán a király sem ér rá öt mulattatni, egyet gondolt és lejött, szétjelnézni, meglátogatni a mi nagyurainkat. Tudjuk, milyen barátságos ember és egy cseppet sem rátartó. Az én pátronusomat Róbert érsek urat is felkereste, most hát a nádorhoz ment, akiről tudja, hogy nemcsak nagy ur, de királyunk rokona.

Dethbornak tetszett ez a könnyünek látszó magyarázat, mert remélte, hogy Péter lesz eléggé naiv, azt elhinni.

*

Székesfehérvár koronázó temploma a május minden üde zöldjével, pompázó virágával volt feldiszitve vasárnap, május 14-én. Mióta Szent István megépitette, III. Béla restauráltatta, a Boldogasszony bazilikája mennyi fényes és gyászos ünnepségnek volt tanuja, — királykoronázás, esküvő, temetés, mennyi ment itt végbe! Ha az a tizennégy gránitoszlop, amely a hatalmas hossznégyszöget három hajóra osztja, vagy azok a márványkockák ott a királyi koporsók fölött el tudnák beszélni, amit láttak: mennyi ősnek élete, dicsősége, halála vonulna el II. Endre lelki szemei ielött, amint ott áll menyasszonyával az oszlopokon nyugvó gazdag sátoros oltár elött s Guidotto püspök fényes, nagy segédlettel készül, hogy öket a házasság szentségével egyesitse.

Beláthatatlan embertömeg töltötte meg az ősi épületet, a „basilica grandis"-t, a „szép templomot", ahogy a magyarok nevezték. Betöltötték az elöcsarnokot, az elöudvart, söt messze künn az utcákat is, mert hisz a templom csak relative volt „nagy", amennyiben messze kimagaslott az akkori épitmények közül. Az Árpádok korának templomai általában kicsinyek lévén, erre az egy nagyra méltán büszke volt a királyi főváros. Magyar iskola müve volt, Szent István épittette a római Szent Péter-templom mintájára, de a XII. században tüz rongálta meg, mire III. Béla — immár román-stilben — még fényesebben restauráltatta. Ki volt véve minden püspöki joghatóság alól s benne csak az a főpap teljesithetett functiókat, akit a király ezzel megbizott. Itt örizték a királyi trónt s a szent koronát, melyekért a mindenkori fehérvári prépost, a király cancellárja volt felelös.

A mozaik diszitette szentélyt, az apsist, a királyi család, az olasz vendégek a magyar föméltóságok, főpapok, a fehérvári lovag- és szerzetesrendek priorjai foglalták el, — hátrább hullámzott a nemesség a „servientes regis", az alsópapság, az olasz, osztrák vendégek kisebbrangu elökelöségei.

A májusi napsugár pazarul ömlött be az ablakokon, egy hatalmas sugárkéve a Szent István-korabeli királyi zászló ódon szöve-

tén pihent meg. Ezt a zászlót szokták — koronázáskor — a király előtt hordozni.

A végtelenül ünnepélyes pillanat általános csendet varázsolt: akiknek alkalom adatott közelbe férközni és látni a leendő királynő alakját: bámész hódolattal és gyönyörüséggel szemlélték és általános volt a meggyőződés, hogy ennél az aranyszőke, angyali szépségü nőnél bájosabb királynője aligha volt még Magyarországnak. Talán még Ágnes sem, Eufrozina sem, pedig ez utóbbiról az egri völgyet is „Szépasszony völgyének" nevezték el.

Béla szemeinek is ugyancsak meg kellett volna ragadniok „mostohája" tündéri vonásain, hiszen, ami szép: mindenkinek az. Ám ő mindenfelé inkább jártatta szemeit, felnézett a famennyezetre, végigmérte a pilléreket, tekintete megpihent egy-egy oszlopfő állat vagy lombreliefjén, egy-egy hattyu, vagy basilicusfőn, mintha ezek az ezerszer látott dolgok érdekesebbek volnának az előtte lejátszódó nagy actusnál. Mogorva, sőt határozottan boszus volt a tekintete.

Guidotto püspök pedig megkezdette a szent szertartást. Endre királyhoz fordult elöször kérdésével:

— Felség, akarja és kivánja-e Beatrice urleányt, boldog emlékü Aldobrandini estei örgróf leányát, törvényes hitveseül?

Erös férfias hangon határozott „igen"-nel válaszolt a király és a krónikás szerint hozzátette, hogy „igy akarja, igy tetszik neki és mindenben azt mondja és ugy tesz, ahogy az egyház előirja."

Beatrice lágy, de az egész templomban érthető hangon felelt hasonlóképen a neki feltett kérdésre, mire Endre király ráhuzta neje ujjára a hitvesi gyürüt és a mantuai püspök egymásba tette kezeiket . . .

Azzo és Berlinghieri, Dénes és Róbert érsek állottak tanukként a királyi-pár két oldalán.

Béla csak akkor rezzent fel merengő álmodozásából, mikor felbugott a nehéz templomi zene és ezer ajakról felcsendült az ének . . . Szent Lászlóról szólt az . . .

Idvezlégy kegyelmes Szent László király
Magyarországnak édes oltalma
Szent királyok közt drágalátos gyöngy
Csillagok közt fényességes csillag.

Endre ifju nejét oda vezette a felállitott kettös trónhoz s amint a királyi-pár ott leült: alkalmuk volt a hátrább állóknak is meglátni a fiatal királynő hamvaspiros arcát, ha fátyolát el-ellebbentette s az öreg király harcedzett, napbarnitott vonásait.

— Meglássátok, hozzáfiatalodik még a király is ehhez a tündérmenyecskéhez — sugta valamelyik comes a szomszédjának.

Az öreg király arca vidám, mosolygós volt — mikor nem volt Endréé ilyen? — bizonyos diadalérzet tükröződött rajta, mintha az volna a gondolata: Még ezt is sikerült kicsikarnom a sorstól!

Beatrice is büszke boldogsággal pillantgatott szét a sokaságon, minden elfogultság nélkül, mintha kérdezni látszott volna olasz honfitársaitól: Látjátok? látjátok az én diadalomat? S amint minden egyesnek arcát szemügyre vette: tekintete ott hátul egy könnyesen fénylő szempárral találkozott...

Ki az, akinek az általános, ünnepi öröm közepette sirni van kedve? — Beatrice jobban megnézte: Péguilan volt az. .

*

Félóra mulva az addig kivül-belül mozdulatlan néptömeg ujra hullámzani kezdett, tolongás, elképzelhetlen nyüzsgés, lótás-futás, lökdösés és taszigálás keletkezett az egész városban. Várták a királyi nászmenet visszatérését. Épkézláb ember ezen a napon házában nem maradt.

Messze állott még a nap delelőjétől, amint a templom felől megjelent két „urfi" hófehérbe öltözve, ugyanilyen szinü lovon, kacagányosan — az „elölköszöntők." Utánok következett a tulajdonképeni menet, hasonlóan öltözött két lóhátas ifjuval élén, kiket a siposok, dobosok és trombitások követtek, majd az estei, ferrarai, trevisói küldöttség, aztán a király két fia lóháton, közben lovagolt egy-egy kacagányos apród, majd a mátkapár, pazar diszü oszlopos, sátoros szekéren (lóháton nem illett az uj házaspárnak lakodalmi menetben szerepelnie) mögöttük hasonló járómüveken Guidotto püspök, Róbert érsek, ki-ki saját lovas apródjaitól körüludvarolva, majd a többi főpapok, aztán a világi elökelőségek, Azzo, Frigyes herceg, Dénes nádor, Berlinghieri, St. Omeri Béla, Asen János bolgár cár, a király veje, többnyire szekereken, utánok egyéb főurak részben lóháton, részben járómüveiken, majd az asszonyok társzekerei, hátul diszbe öltöztetett vezetéklovak egész serege.

Öreg, szakállas Bulissa bácsi ott állva az ispotályos rendház portája mellett, számlálgatta, vajjon hányan is lehetnek. .

— Uram Isten! meg se győzöm olvasni — motyogta félig magának, félig a mellette álló Berkő mesternek. — Eddig száznyolcvanhét szekér ment el előttem, a lóhátas urak voltak vagy hétszázan, fehércselédek kétszáznegyvenen. Bizony nem volt itt ekkora vendégsereg akkor sem, mikor boldogult Jolánta királyné esküdött... Mert én azt is láttam. Hej, akkor még vagy 18 évvel fiatalabb is voltam...

— Hát aztán, bátyám, a sok nagyur közül, melyik a násznagy, melyik a vőfély?

— Oh, te oktondi! Hát hiszen a király özvegy ember volt, a harmadik felesége a mostani királyné. Ki hallotta valaha, hogy özvegy ember lakodalmán násznagy és vőfély legyen? Meg aztán nem a menyasszonyos házban történik a lakodalom, mire volna hát jó az egyik, meg a másik? Nem kell itt már a menyasszonyt kikérni!

— Volt-e Jolánta királyné is olyan szép, mint ez a mi uj asszonyunk, ha emlékszik még rá bátyám?

— Hogy szép, ragyogó szép volt, arra emlékszem. Ugy égett annak a szeme, akár a tüzes csillag... Csakhogy, fiam, én az uj asszonyunkat nem látom már jól. Homályosan fog már a szemem világa...

— No, ezt meg én látom, hogy gyönyörü. Nem is láttam még hasonló asszonyt az országban... Mária királyné elbujhat mellette.

— Már az pedig igen nagy baj — mondotta Bulissa bácsi elkomorodva. — Mert — azt mondják — én nem tudom, hogy is merném én állitani, de beszélik, hogy igen nehéz a természete. Nem is fogja az szivelni sokáig. Mert hogy — ugy hallom — fiatalabb is nála.

— Mégis ez lesz most az igazi, uralkodó királyné. De hogy is hiják?

— Hej, nehéz azt magyar embernek kimondani. Valami Bea... Beatrécse, vagy hogy is ejti ki a talián... No, mindegy, no, a királynék mind idegenből jönnek, aztán olyan lehetetlen nevük van.

— Hát Jolánta — Julis — királyné? Ennek csak nem volt idegen neve?

— No, annak az egynek. De már a felséges ur elsö felesége is német nevü volt, Geltrudis, vagy hogy hitták. Hej, az volt ám csak a szép kardos asszony! Milyen szerencséje is van a mi urunknak! Háromszor házasodik és mindannyiszor ilyen világszép asszonyokra tesz szert! Imre királynak csak egy volt, oszt' az se volt szép.

— Ejnye, hát hány éves lehet bátyám, hogy még Imre király feleségére is emlékszik?

— Bizony én hatvan felé járok, egyidös lehetek a felséges urral. Ugy nézz rám öcsém, hogy én ott voltam a királyunk seregében, amikor még csak herceg volt. Ott én, amikor a bátyja, Imre király, egy szál vesszővel kezében bejött a táborunkba, aztán kézen fogta öccsét, a mi királyunkat és kivezette, mi meg sorfalat állottunk.

— Aztán?

— Aztán becsukatta Kene várába...

— Ejnye, hát nem tudták megvédelmezni a mi jó urunkat és elfogni Imre királyt, ha egyedül jött és fegyver sem volt a kezében?

— Csakhogy nem lehetett ám... Mert ö volt akkor a koronás király. És — mi türés-tagadás, neki volt ám igaza... És mink mindnyájan, szivesen meghaltunk volna Endre urunkért, de hogy a kezünket felemeljük a koronás királyra, arra nem vitt rá a lelkünk. Ugy álltunk ott mind egytől-egyig lecövekelve, mintha valami varázsló bénitott volna meg.

— No, már — kezdte Berkö mester fejét csóválva, de aztán hirtelen alábbhagyta — de hiszen hát én is ugy tettem volna...

Eközben a fényes menet teljesen elvonult s a néző sokaság utána hullámzott kifelé, a városon kivül eső rétek felé, ahonnan nagy tüzek füstje, perjéje szállingózott be a város felé...

— Ne bámuljunk már, öcsém, hanem menjünk a többi után, hadd jusson nekünk is a máglyán sült ökörből...

Azzal elvegyültek a kifelé tóduló sokaságban.

Most meg már az egész város apraja-nagyja künn hemzsegett a Noe-hegy alatti réteken. Talán Árpádnak egykor itt táborozó serege sem volt nagyobb, mint ez az örvendező sokaság.

Kolosszális méretü népünnepélyt tarttatott Endre király s ő maga is — vendégeivel — itt készült elkölteni az esküvő utáni lakomát, az elsőt, mert hisz tudvalévőleg hazánkban kisebb urak lakodalmai is eltartottak három-négy napig, a pompaszerető Endréé nem lehetett tehát egy hétnél rövidebb. Hadd lássák a drága vendégek, a szedett-vett idegenek, a magyar szokásokat, a hazai vigasságot, mulatságot.

Az óriási réten hatalmas ponyvasátorok alatt állottak — előre teljesen elkészitve — a pazarul teritett asztalok. A legelső, a „királyi" asztalnál az uj házaspáron kivül a legnagyobb notabilitások vannak hivatva helyet foglalni... Ezt hosszu, aranyos pálcát tartó főgazdák — nagyurak — járták körül, szigoruan szemügyre véve, nem hiányzik-e innen-onnan valami és az „inasok" eléggé szorgoskodnak-e.

Beatricenak mindez olyan uj, olyan szokatlan, hazai viszonyaitól teljesen elütő volt... Olyan vidám, nyájas, barátságos nemzetnek látta a magyart és oly boldogsággal töltötte el a tudat, hogy ennek az erős, lelkes, kedélydus nemzetnek lesz ő most a legelső asszonya. Minden érdekelte, mindent szeretett volna látni, felhabzsolni kiváncsi szemeivel.

És mig a lakomához ülés előtt az urak csoportokba verődve beszélgettek, a kis királyné körülvezettette magát az egész végtelen térségen. Férjével, Salome „menyjével" Kálmán halicsi király nejével, Berlinghierivel, Dénes nádorral és Péguilannal, ki, tudj' az Ég, honnan vetődött oda, járták végig a sok, sok látnivalót.

Az asztalok beláthatatlan sora következett egymásra, melyeknél rang szerint voltak ebédelendők az urak. Az olasz vendégeké elegyest a magyar uraimékkal, majd a venerabilis clerus tagjaié, püspököké, apátoké, lovagrendeké, azután következtek a „serviens regis"-ek, a nemesség — asztalai, azontul a fehérvári kiváltságos polgárságé és igy tovább. Még a saracénusoknak is volt külön tábláiok, valamivel messzebb.

Az emberboritotta nagy térség közepén voltak a nagy, nyilt tüzek, a konyha, szakácsok, kukták hadseregével, a tuloldalon pedig a királyi udvar szolgáló népeinek volt teritve. Első asztalnál az étekfogók és inasok, másodiknál a lovászok, harmadiknál a palotások,

csatlósok, negyediknél a pecérek, azután a szakácsok, kulcsárok, pékek, majd a muzsikások és trombitások, tovább a vadászok, sólymászok, végül a kocsisok és fullajtárok részére és ki győzné még felsorolni, milyen rendü és rangu népség vehetett részt a király kifogyhatatlan bőkezüségével rendezett lakomán . . . Külön asztalok voltak még a vendég urak szolgái és személyzete számára. Ezek is lehettek jó két-háromezren.

Beatrice a roppant térség közepén égő máglyarakások felé tartott, azokat kivánta közelről megnézni. Hát, uramfia, ama rettenetes tüzek felett óriási nyársakon egész ökrök és bivalyok sültek. Afféle hengerkerék szerkezetre jártak ezek a nyársak, mint a mi kerekes kutjaink és két-két ember forgatta azokat. Voltak már készensült egész állatok: ezeket épen diszitgették: szarvaikat aranyozták, nyakukra koszorut kötöttek, egy csomó kést ütöttek a hátukba, hogy aki majd egy-egy szeletet akar belölük kanyaritani, legyen neki mivel, aztán óriási sarcophagokra készitették ki. Amint egy-egy elkészült, nyolc erös legény megfogta, rudakra vette az egész „fogást" és vitte az ujjongó nép közé, a nyársra pedig uj állat került. Az elszállitott pecsenye mellé kenyér is dukált: ezt teknőkben vitték az ünneplőkbe öltözött legények és letették két oldalt, egy-egy teknővel, a feltálalt ökör mellé.

A tüzek körül foglalatoskodó személyzet közt pillanat alatt hire járt, hogy maga a király és az uj királyné jelent meg köztük: annál serényebben folyt a munka, senkisem hagyta abba, érezték, hogy nem nekik, de munkájoknak szól a nevezetes látogatás. Csak a főfő szakácsmester került elő, nagy tisztelettel meghajolva, ami azonban teljesen nélkülözött minden tulzott byzantinizmust és csak a természetes hódolat kifolyásának tünhetett fel.

Beatrice tapsolni szeretett volna kezecskéivel, annyira tetszett neki mindez. Hiszen voltak az ő udvarukban is nagy ünnepélyek, vendéglátások, de hol maradtak azok méreteikben emögött? Itt mindenben oly óriási pazarlás, oly mértéktelen gazdagság, tömegesség nyilatkozott, hogy nem győzött betelni a csodálkozással . . .

Meg is szólitotta a főmestert — magyarul:

— Mennyi állatot használtak fel ehhez az óriási lakomához?

Persze, ismételnie is kellett a kérdést, hiszen olaszos kiejtésü, tört magyarságát nem értette meg a csepelszigeti származásu szakács: de amint a szakács és a közelebbállók meghallották, hogy az uj királyné már magyarul is megtanult, olyan spontán szivből fakadó „éljennel" honorálták, hogy Beatrice most még mar azon bámult, hogy jutott ő ehhez?

— Bizony, felséges királyné, se szeri, se száma annak. Én sem tudom egész pontosan, de lehetett vagy száz ökör, husz bivaly, százötven borju, 160 öreg, 80 fiatal bárány, 300 malac, 70 öz, 250 nyul, 800 császármadár, 500 kappan, ezer tyuk, ugyanannyi lud,

300 apró madár, tizezer tojás, galóca, menyhal, pisztráng, rák, száma nélkül, viza, ponty, kecsege összesen vagy ezer darab.

— És honnan kerül ki maguknál ez a sok jószág?

— Hajjaj! Megtermik azt a felséges király uradalmai, söt ezer annyit, ami pedig a vizekben találtatik, azt elökeritik a hálósok a Csallóköztöl Komáromig, meg a Balatonból. Gondoskodnak a többiröl király urunk szolgáló népei, a zalai, veszprémi, sági, pápai udvarnokok, a drávamelléki kanászok...

— Hogy pedig ezek rendben beszolgáltassanak mindent, arról nádorispán uram gondoskodik — magyarázta Endre és Dénes felé kacsintva elismerőleg: — és jól gondoskodik...

Odább a borok elosztása, felszolgáltatása foglalt el egy légiónyi léhütöt, akik az óriási kádakat töltögették meg és hordozgatták szét... Beatrice — Endre unszolására — megtette, hogy az urakkal együtt megkóstolta, milyen löre is hullámzik az egyikben... Nagyon jónak mondta, de kicsi szájacskájának eltorzulása meghazudtolta nyilatkozatát...

— Az alsóbbrendüek számára készitett bort izleltük épen — mentegetözött Dénes nádor. Ez cseklészi termés. Annak van olyan föld-ize.

Beatrice kiváncsi volt arra is, hol föznek a felsö asztalok számára. Bizony ez is a szabad ég alatt ment végbe, csak akik valami nagyon aprólékos dologgal babráltak, vonultak sátrak alá az erös májusi napsütés elöl.

Egy szakácsmestert itt is megszólitott...

— Ugy látom, fácánpecsenyét készit. Hogy csinálják azt itt nálunk?

— Bort kell elöször felforralni felséges királyné, ha lehet, vöröset, aztán diót megtörni, erre ecetet önteni és kenyérszeletekkel összekeverni, megszürni, a szürés után mézet, borsot, fahéjat, tengeri szölöt, hagymát belevetni és szépen föszni. A vad husát ebben fürösztve megfözni, mandolával spékelve, mert ennek ez az ö tisztessége és kész lesz a fácán szökfüves lével...

— Nini, ez rák! — kiáltott fel továbbmenve és érdeklödött, hogy készül ez.

— Meg kell fözni és a husos részét megtisztitani, a lábát mozsárba hányni, megtörni, borral megszürni, a husát a levébe vetni, petrezselyemgyökeret belé tenni, borsot, sáfrányt, gyömbért, meg egy kevés ecetet és sót..

Akiket megszólitott, oly boldogok voltak és olyan édesen barátságosnak találták az uj királynöt. Legboldogabb volt maga Endre, aki e pillanatban még azt sem bánta volna, ha János püspök akár holnap excommunicálja. Pedig éhes volt már kegyetlenül, de Beatrice végig akart nézni mindent, a füszerkészitöket, a borsolókat, a sültmestereket meg-megtisztelte kérdéseivel, megfigyelte, hogy

vágják fel a husételeket a felmetélő mesterek, hogy rendezik a feltálaló mesterek, hogy az ételek a szemnek is tetszetősek legyenek.

Egy kellemetlen incidens zavarta meg a sétát. Egyik távolabbi sátor felől, ahol a tálmosók és konyhaszolgák várakoztak, éktelen lárma, sivitás hangzott fel. Összefutottak a konyhaszemélyzet mindenféle tagjai: nagy jajveszékelést rendezve, épen, mikor a fejedelmi társaság odaérkezett.

Az történt, hogy egy odavetődött kószа eb ugyancsak a lábába ragadt egy ott lebzselő bortöltő inasnak, aki valószinüleg pajzánul ingerkedett vele. A szegény kuvaszt lefogták, épen a végitéletet akarták rajta végrehajtani, mikor elősietett a főkonyhamester, valamivelt előbb mint Endréék és szigoru kihallgatást tartott, vajjon nem volt-e a kutya veszett.

— Bizony az alighanem veszett volt! — kapta fel a jelszót egy szakácsinas.

— Az ám, hogy huzza a farkát a lába közé! — tolditotta a másik . . .

— Üssétek már agyon, valamennyiünket megharap! — kiáltozta egy tálhordozó.

— Csakhogy nem szabad ám! Az a Dénes nádor kutyája! — tiltotta Péter konyhamester uram. Hanem hozzatok izibe egy perecet, majd meggyógyitjuk mi a beste lelkét!

Addigra odaért a királyi pár és kisérete, élénken érdeklödve a baleset oka felöl.

Péter konyhamester épen azzal foglalatoskodott, hogy valamit karcolt késével a perec kemény héjára. Mert hogy irástudó volt, hiszen előbb papoknál szolgált... Azután hangosan betüzte a ráfirkált ákombákomot...

— Zaro, Zarabia, Zarabista Ravabuntur.

— No, már most ezt add oda fiam a dühös állatnak — nyujtotta oda a még mindig jajgató megmart tálmosónak — és etesd meg vele. Ha ez igéktől meg nem gyógyul rögtön, akkor menten agyon kell ütni, akárkié is legyen, mert ördög szállta meg.

Ő maga, dehogy is merte volna a kutyát megkinálni a perecccel.

A megmart fiu odavetette a varázsigékkel teleirt perecet az eb elé, melyet két markos legény fogott, de ugy, hogy az meg sem mozdulhatott. Ha akarta volna, sem kaphatott volna a gyógyitó eledel után.

Hanem más valami történt. A lefogott eb fülelni kezdett, majd farkát vidáman csóválva szükölt és mielőtt porkolábjai észrevehették volna magukat, villámgyorsan kiragadta magát közülök és utcu, egyenesen a Dénes nádor nyakába ugrott nagy örömnyivákolással, még az öreg ur szamócaszinü orrát is fényesre találta nyalni.

Dénes ugyanis pár lépéssel elmaradt a király kiséretétől és csak most érte öket utól, kutyájának nagy szerencséjére.

A tudós konyhamester — mint utóbb elmesélte hallgatóinak, szentül meg volt győződve, hogy a varázsigék adták vissza a kutyának szelid természetét, még ha nem is ette meg a perecet, elég az is, hogy ránézett.

*

Amint a királyi társaság körutjából visszatért, megcsendült a konyhák felől a harangszó, mindenki lázasan sietett helyét elfoglalni, az aranyos pálcás főgazdák igazgatták az első asztalok vendégeit, mig az algazdák zöld pálcáikkal a kevésbbé előkelők rendjére ügyeltek fel, mindenik csodás pontossággal és gyorsasággal hajtván végre feladatát.

Alighogy mindenki leült, felhangzott a trombitások zenéje és megkezdődött az ételek felhordása. Elöl járt az udvarmester, utána az asztalnokok, majd az étekfogók, kezükben a selyemmel varrott keszkenővel átkötött étkes tállal. Amint egy-egy raj a neki beosztott asztalhoz ért, az algazdák egy intésére csodás rendben szétváltak és megkezdődött az ételek kinálgatása.

Beatrice a két király, Endre és Béla között ült. Ez volt az első alkalom, hogy — nála egy évvel idősebb — mostoha fiával közelebbről megismerkedhessék.

— Milyen kár, mondta a királyné — hogy Mária nincs köztünk. Alig várom, hogy megismerjem. Tudom, ő is oly végtelen kedves, mint ti mindnyájan, az én uj hazámnak gyermekei.

— Mária legjobban fogja sajnálni, hogy részt nem vehet a mai nap örömeiben, de rosszabbul van, mint a mult napokban, Pirók, orvosunk megtiltotta, hogy kimenjen.

— No akkor én nem is várom be, amig felgyógyul. Még ma, vagy holnap, mihelyt szabadulni tudok a sok ünneplésből, felkeresem öt nálatok. De nem kell neki megmondanod, szeretném meglepni öt...

— Felséged tulságosan kegyes. Máriám ezt el sem fogadhatná. De meg atyám sem igen engedné. Nálunk az egynapos asszonyok nem szoktak látogatást tenni. Hát még ha királynék!

— Oh — viszonozta Beatrice nevetve — én az ilyen formaságokon hamar tulteszem magam! Ki nem állhatom a ceremoniákat, sőt, ahogy meggyőződtem, az uram sem. Majd meglátod, milyen feszteten, vidám mulatságokat fogunk itt rendezni, csak egy kissé ideszokjam! No, ugye, kedves férjemuram, meglátogathatom beteg menyünket?

Endre király ugy tett, mint akinek nem nagyon tetszik a kérdés. Kissé vontatottan felelt.

— Talán hagyjuk azt későbbre. Hiszem, hogy Mária baja nem olyan komoly, hogy egy héten belül ne láthatnók az udvarnál.

— Annál jobb! Akkor magam megyek érte és hozom öt körünkbe!

Endre kezdte csóválni a fejét.

— Ha akarod, hogy Mária szeressen, akkor ne látogasd őt idő előtt. Ne feledd, hogy ő byzanci nő s mint ilyen, bolondja a szertartásoknak. Szépet gondolna felőled — ha — akár az ő kedvéért is — ennyire eltérnél a conventióktól.

— Ugy? Már azt hittem, Magyarországon nincs talaja a gyötrő formáknak, amelyeket én őszinte szivből gyülölök.

— Magam is ugy vagyok velök! — szólt Endre. — De kinek-kinek legyen a maga izlése szerint!

— Már pedig apám — vetette közbe Béla — Máriámnak igaza van. „Forma dat esse rei". Rendnek kell lenni. Te magad mondtad, hogy nagyatyám udvarában is honos volt a byzanci ceremónia.

— Hiszen ő Byzancban nevelkedett, nem csoda, ha le nem tudta rázni az ottani szokásokat. Ez volt egyedüli hibája szegénynek. De már az én gyomrom nem veszi be — fejezte be a tárgyat az öreg király.

Az „öreg tálakon" felszolgált első fogás után előállottak a pohárnokok a kancsókkal és teletöltötték a cápabörös poharakat meleg mézes borral.

Az első főgazda magasra emelve ezüst poharát, választékos ékesszólással köszöntötte fel a királyi párt.

Erre fenékig kellett üriteni az itókát. Ez első pohár ital után pedig a férfiak és asszonyok — ha szomszédok voltak, — megcsókolták egymást.

— Ez a mézes bor nálunk a „csókos pohár" — magyarázta Endre Beatrice-nak, akinek — nagy ámulatára — kétfelől is kijutott a csókból, hiszen Béla is szomszédja volt.

— De ugy látom, Salome nem igen ismeri ezt a ti szokástokat — jegyezte meg Beatrice, különben nem igyekeznék olyan ijedt arccal menekülni Frigyes herceg csókja elöl...

Endre király odanézett és joviálisan elnevette magát.

— No, most pácban van a menyemasszony. Tudnod kell, hogy ő inkább a föld alá sülyedne, semhogy ránézzen, egy férfira... Hát még hogy megcsókoltassa magát... Valóságos szentnek készül...

Béla rosszalólag nézett atyjára, mintha izetlennek találná a tréfát. Kifejezést is adott véleményének.

— Nem is csodálom. Voltaképen barbár szokás ez...

— Hát te akkor mért gyakoroltad? — szólt közbe Beatrice.

— Én? Mert magamnak, mint férfinak — elveim fenntartásával még megbocsátom az efféle barbarizmust, különösen, ha anyám iránti hódolatomat van alkalmam kimutatni. De képzeld el atyám — fordult Endréhez — mit tett volna leányod — Erzsébet nővérem, akit még ez évben szentnek fogunk tisztelhetni, ha véletlenül vele történik ez a merénylet, mondjuk egy Danilo részéről. Inkább meghalt volna...

— Ugyan, nem kell az ilyen tréfát olyan komolyan felfogni. Te

mindennek olyan nagy feneket keritesz. Meg aztán — Salome mellett most is ott van a férje, Kálmán, ha annak nincs kifogása az ártatlan tréfa ellen, ugy bátran engedheti...

— Én azonban ugy hiszem — mondotta Béla meggyözödéssel, hogy Salome még férjétöl sem engedné magát megcsókoltatni, nemcsak ilyen nyilvánosság elött, de még négyszemközt sem.

Beatrice ámulva nézett rá. Ilyet még nem hallott.

— Ez megint a Salome külön bogarai közé tartozik — vélte Endre. Erröl Frigyes herceg nem tudhat...

Idöközben a sarokbaszoritott hercegnö — ugy látták — kiegyezett egy kézcsókban gáláns szomszédjával, mire a közfigyelem elfordult felöle és Dénes nádorra irányult, ki homlokán kidagadt erekkel és nehéz izzadságcseppekkel — keményen vesződött valami „közép tálon" felhordott fortélyos étellel.

Dénes sem boldogul a nyoszolyó-asszony bélesével! — kiáltotta Róbert érsek némi ártatlan kárörömmel. — Most kérne tanácsot a saracenusoktól!

A két föméltóság rettenetes ellentéte is ilyen szelid évödéssé enyhült ezen a boldog lakodalmi napon.

Az a furfangos eledel pedig nem volt egyéb, mint egy külsöleg rendes alaku béles-tészta, amelynek belsö szerkezete azonban ugy volt összeállitva, hogy aki ügyetlen kézzel nyult hozzá: menten összeomlasztotta az egészet. Készitöje ezuttal ügyetlen volt, mert egyik belérejtett rézrudacska vége kicsillant a rétesböl és Dénes azonnal élt a gyanuperrel, hogy itt nem holmi szelid, békeséges ételt hoznak eléje. Próbálta is mindenképen megkezdeni, hiszen máskor is remekelt már a nyoszolyó-asszony bélesének felbontásában — de ez — valahogy másképen volt construálva: az öreg végre nagy mérgesen belevágta a kést, mire összeomlott az egész alkotmány. Persze, lett általános nagy nevetés nádor uram kudarcán. Frigyes herceg mutatta meg neki aztán egy másik példányon, hogy kell vele bánni. Ügyesen kiszedte belöle elöször a rézrudacskákat, azután a belerejtett ruhadarabokat, anélkül, hogy magának az ehetö résznek valami baja is történt volna, azzal aztán megkinálta a szomszédnöjét — Salome hercegasszonyt, a halicsi királynöt.

Az ebédelö helytöl távolabb, a szabad réten már javában folyt a népünnepély, mikor nagyuraink felkeltek az asztaltól és — csoportokba verödve — nagyobbára átsétáltak nézelödni.

— Per amorem Dei! — kiáltott fel Róbert érsek, amint érseki udvarának egyik kengyelfutóját a hájjal megkent fenyöszál tetején látta. — A derék ifju már-már elérte a fa csucsán ajándékként elkészitett posztót és kulacs bort, de nagyon mohón kapott utána, másik keze megcsuszott a zsiros, sima, hántott szálfán s az egész ember kegyetlenül lecsuszott. Másodszor már nem volt kedve felmenni. He-

lyette megcselekedte ezt egy fehérvári varga, aki — talán bütykösebb, ragadósabb lévén a keze, könnyü szerrel felmászott és a nép nagy rivalgása közben lehozta a győztes számára kitüzött dijakat.

Béla és Kálmán kisérték ezuttal az érseket; akinek — ugy látszik, igen nagy megelégedésére szolgált a pompás ünnepély, legalább arcvonásain valami optimista mosoly játszadozott.

— Biz e mai napot megemlegeti a királyi kincstár, de meg az ország is — jegyezte meg Béla rosszkedvüen.

— Hát hiszen nem is lehet ingyen ilyesmit rendezni, ez csak természetes — válaszolt jóakaratulag az érsek.

— Igen, de ennyire bökezüen mégsem kellene szórni a javakat. Ez — a fennálló viszonyok közt — pazarlás, sőt még gonoszabb: lelkiismeretlenség. Felel majd érte, aki atyámat belevitte...

— Az pedig ki más lehetne, mint atyánk rossz szelleme, az a gonosz Dénes? — tette hozzá Kálmán.

— Talán nem egészen igy van — nyugtatta őket Róbert érsek. Ilyen napot — amely ugyis oly ritka — a magyar király esküvőjét, csak illik fényesen megünnepelnünk. Ezzel a magyar király méltóságának tartozunk. S az idegen vendégek előtt sem szabad kisebb pompával fellépnünk. Már ha sokba is kerül, ez egyszer áldoznunk kell.

— Csak azt tudnám, ki vitte bele atyámat ebbe az egész gonoszságba. Mert hogy nem magától tette: annyira józannak mégis hiszem őt.

Az érsek elcsodálkozva nézett rá...

— Csak nem hiszi Felséged, hogy a házasságot is más tanácsolta? Én egyébként ezt nem találom olyan különösnek. Hiszen ez legelemibb joga az öreg királynak, ebbe csak nem szólhat bele senki...

— Már hogyne szólhatnánk bele mi és voltaképen az egész ország is... Én — őszintén szólva, érsekségeden is csodálkozom, hogy le nem beszélte atyámat e meggondolatlan lépésről...

— De Felség — bocsásson meg. Először is, ha Endre király valamit erősen akar, nincs az a halandó, aki őt attól visszatartsa, de másodszor, ezen én magam sem tudtam fennakadni.

— Ez a házasság semmivé teszi az én évtizedes munkámat — folytatta felhevülten Béla. Amit én nagynehezen megmentettem, visszaszereztem a királyi jószágokból, mind veszendőbe megy, sőt annál sokkal több. Hiszen — ha igaz, amit mondanak, elgondolni is rettenetes, mi mindent kötött le atyám az estei őrgrófleánynak...

— Erről nem hallottam semmit. De ugy hiszem, csak azt, ami minden magyar királynőt ősi szokás szerint meg szokott illetni — szólt az érsek.

— Ha még csak ez volna — de mindazon jog, kedvezmény és jövedelem mellett, melyek a királynőt megilletik — s melyek egyikétmásikát természetesen most már feleségem élvezte — még külön ötezer

márka ezüstöt biztositott nejének és esetleg leendő örököseinek, azonfelül, amig él, magánkincstárából évi ezer márka ezüst fizetését igérte...

— Iszonyatos! — kiáltott fel Kálmán.

— Biz ez rettenetes! Ezt nem heveri ki többé az ország, ez örvénybe, végveszedelembe fogja dönteni a hazát. Ha ehhez hozzávesszük azt a töméntelen pazar ajándékot, amelyeket nemcsak a — menyasszony, hanem a sok léhütő olasz kapott — ezeknek se szere, se száma — meg a mai ünnepély költségeit, el sem képzelhető, hogy gázolunk ki ebből, mikor igy is nyakunkon az interdictum...

— Felség tulsötéten lát. Egy-két jó termés, néhány áldott esztendő és okos, saracénmentes gazdálkodás helyreüt mindent. És hátha az uj királynő a legjobb befolyással lesz öregedő királyunk tuljó szivére... Csupán dicsérni hallottam eddig lelki tulajdonait...

Béla ügyet sem vetett a csillapitó szavakra. Indulatosan folytatta.

— És ugy hallom, érsekségeddel is alá akarják iratni az okmányt, amelyben ezek a lehetetlen összegek leköttetnek. Épp ezért reménylem, papi lelkiismerete nem fogja engedni, hogy hazánknak és királyi családunknak annyira ellenségévé váljék és nevét odairja e gyászos levél alá...

Róbertet nehéz volt sarokba szoritani.

— Felség, az én aláirásom — akár kérik azt, akár nem — amugy sem lényeges. Ha én alá nem irnám, akadna más föméltóság erre s az okirat éppoly érvényes lenne. De ismétlem, nem tudok ebben olyan nagy veszedelmet látni. Az ország semmiesetre sem pusztul bele. Azért — ha a király felszólit rá — én kénytelen leszek aláirni.

— És ha — vette fel most a szót Kálmán — ebből a szerencsétlen csillagzat alatt kötött házasságból örökösök származnának — nem volna-e az is ujabb megrázkódtatás a királyi családra, az országra nézve? Melyikünk ismerné el testvéreiül azokat a gyermekeket — amelyekhez — a természet rendje szerint, atyámnak valószinüleg semmi köze sem lenne — és honnan kapnának azok — hercegségeket, ha majd annak ideje elérkeznék?...

— Bizony, az sem volna lehetetlen, hogy egy szép napon Beatrice asszonyom uj herceggel örvendezteti meg atyámat. Nevetségesen szomoru. — gyalázatos gondolat! — igy Béla.

— Nehéz erre felségteknek felelnem — okoskodott az érsek. Bár nem látszik valószinünek, lehetetlen nincs benne, hogy királyunk ujra apává lesz. Miután a házasság megtörtént, annak következményeivel is számolnunk kell s ha Istennek ugy tetszik, hogy gyümölcsözővé tegye e késői virágzást, bele kell nyugodnunk. Semmiesetre sem szabad pedig eleve is meggyanusitani a királynőt, kinek feddhetlen erkölcseiről volt alkalmam olasz kartársaimtól tudomást szereznem. Ez nem volna méltó gondolat felségtekhez. A kis sarjat pedig bizvást testvéri

szeretetökbe fogadhatják, viszályt az már csak a korkülönbségnél fogva sem támaszthatna. És ahhoz, hogy gyermekeit mind királyi módon elláthassa, a magyar király mindig elég nagy ur...

Béla ugy találta, hogy ez nagyon kenetteljes beszéd ugyan, de egy jottával sem honorálja az ő álláspontjukat, sem meg nem győzi öt. Viszont ök sem tudták az érseket aggodalmaiknak megnyerni. Elkomorodva elhallgatott tehát.

Hanem amit most látott, az még inkább felháborította.

Az öreg királyt magát látta a nép közé vegyülni. A nagy éljenriadalomról lett rá figyelmes. Atyja pedig két kézzel szórt valamit a nép közé. Mi lehetett az? hamar meggyözödött, mikor a gyilkos tolongásból visszatérök diadallal csillogtattak kezeikben egy-egy ezüst dénárt.

— Rossz pénz, — igen nagyon rossz, — hangzott egy kovácsféle mesterember megjegyzése — de azért bár lenne belöle öt szakajtóra való!

— Alig van benne valami ezüst — vélte a másik. Tudja a király, mit csinál... Meglátva Bélát, itt hirtelen elharapta a szót.

Az ünnepély képe valósággal kaleidoszkopszerüen változott. Ott, a tér másik végén lóversenyhez készültek. Egy-egy aranygyürü volt a dij, melyet Endre király tüzött ki, a versenyző paripák is a csepelszigeti királyi istállókból kerültek ki. Lovasaik azonban nem a népből, hanem a magyar urak ifjabbaiból, kik az olasz vendégek egynémelyikével állottak ki a sikra. Ezt a versenyt Beatrice is végignézte, Azzoval és a többiekkel. Endre király is mihamar hozzájuk csatlakozott. A dijakon barátságosan megosztozott a két nemzet — egy gyürü Dénes nádor Gábriel fiának került az ujjára, a másikat — ki hitte volna — Péguilan kaparitotta el, akit azonban némi baleset ért: verseny után aléltan kellett elvinni a felcserekhez.

Estefelé általános táncvigalom váltotta fel az eddigi sok mindenféle, melyet megelözöleg az „örömmondók" szórakoztatták a nagyuri társaságot, szellemes felköszöntökben éltetve az ifju párt, oly hizelgö jelzökkel illetve az öreg királyt is, amelyek fölött ez maga is elmosolyodott.

A fögazdák osztották a táncokat. Az elsö tánc a völegényé volt. A törödött, öreg király oly frisseséggel ropta el Beatricével az egerest, azután a süvegest, mintha huszéves volna, háromszor is megismételte, mielött átadta ifju nejét Frigyes hercegnek.

Nagy zavarban volt Guidotto mantuai püspök, akinek Salomeval kellett volna táncra perdülnie. Egyiket papi mivolta, másikat fogadalma gátolta a világias mulatságban. Végre, hogy a püspöknek ne kelljen szemérmes táncosnöjét körülfogni, ugy oldották meg a kérdést, hogy egy fehér kendönek egyik végét fogta meg a pap, a másikat Salome és ugy táncoltak.

Beatrice bájos ügyetlenséggel lejtette ugyan az előtte ismeretlen magyar táncokat, de oly hamar beletanult, hogy mire Dénes nádorral kellett eljárnia a palotást: csodálkozó suttogás kelt jobbról is, balról is — hogy ennél delibben, takarosabban aligha járhatná valaki széles Magyarországon e táncot, pedig ugyancsak konyit valamit ahhoz az országban mindenki.

Holdtöltéhez közel esvén az idő, jóval az alkony elülte után is künn tanyázott a társaság. Éjfél órája vetette haza a királyi násznépet és vendégeket, de csak a hajnalnóta hangjaira hagyták abba a többiek a nagy mulatságot, vigasságot.

IV.

A lakodalom utáni harmadik napon megmérhetlen kincs és drágaság cserélt gazdát, ez volt a vendég urak ajándékainak szétosztására kijelölt idő. István mester, a király udvari ötvöse, már előző estén beszállitotta a palotába az ajándékoknak szánt csodás drágaságokat, ahol azok két nagy teremben voltak felállitva. A királyi párnak is e napon adták át a vármegyék, városok, conventek, káptalanok, prépostságok hódolatuk kézzelfogható jelét és már kora reggel jelentkezett a királynénál egy szokatlan helyről érkezett küldött: Mária királynő apródját, Péter nemes ifjut bocsájtotta be a palota egyik testőre, aki illendően letérdelve, egy biborszinü selyemvánkoson, ugyanolyan keszkenővel letakartan nyujtott át valamit, hogy fogadná el kegyesen Őfelsége, mint Mária királynő csekély ajándékát „vele együtt".

A királynő kiváncsian boritotta fel a takarót; egy görög müvü zománcos arany nyakbavető, egy tüzben aranyozott nyilt ezüst koronka, kecses metszésü négy byzanci kereszttel, egy tiszta arany, gyöngyökkel diszitett remek násfa, végül egy tömör, szinarany, sodronyból készült gyürü volt alatta. A királynő egyenként kezébe fogta és jóleső tetszéssel nézegette azokat: a korona hegyes gyémántja, öt tábla rubinja, nagy arany rózsái, a nyakbavető öreg zafirjai, a násfa cseppforma gyöngyei láthatólag megragadták figyelmét, de legtovább szemlélte a gyürüt. Nem hiába volt a müvelt Itália fejedelmi gyermeke: gyakorlott szeme felismerte a müvészi munkát. A gyürü csonka kupalaku tokjában oválalaku granát cabochon volt, ebbe finom vésetü lebegő syrén, mely baljában lantot tartva, hátranéz. Ez a véset is kiváló görög mester kezére vallott. Az erőteljes testü syrén haját nyolc kerek gyöngyszerü fürtben hordta, szárnyát 3 toll jelezte, teste térdenalul ment át a halba. A lant mellhez szoritott része egyenes volt, a külső görbe s két hur ment át rajta.

— Ez valóban gyönyörü munka — jegyezte meg Beatrice hangosan.

— Ha megengedi Felséged szólnom: ez tiszta byzanci mü. Ennek párját viselte boldogult Ágnes királynö, III. Béla király hitvese, aki azzal van is eltemetve. Csak két hasonlót készitett a müvésze: a másik ez, amely Felséged ujját fogja ékesiteni. De a többi ékszer is egytől-egyig a császár birodalmában készült, nem nyult azokhoz Szemetes mester egy ujjal sem...

— Ki az a Szemetes mester?

— Mária királyné Őfelsége aranyművese — felelte a böbeszédü apród, látva, mily könnyen bocsátkozik vele Beatrice szóba — akinél ügyesebb ötvös Magyarországon nem találtatik. Hozzá hasonló is csak egy van, István mester, a felséges Endre királyé.

— Mondd meg királynödnek, hogy magam fogom megköszönni, mihelyt annyira jobban lesz, hogy felkereshetem.

Az apród nem igen mutatott kedvet elmozdulni.

— No, mire vársz még? — kérdezte Beatrice mosolyogva.

A nemes ifju ujra térdre borult.

— Felséges királynöm ez ajándékokat velem együtt küldte Felségednek. Ennélfogva most már várom kegyes rendelkezését, hogy továbbra is szolgálatára lehessek.

— Vagy ugy? — mondotta Beatrice és látszott vonásain, hogy e figyelem nem érintette kellemetlenül. Mi is a neved, uj apródom?

— Péternek hivnak, Felség, a Tibold nemzetségbeli Bodor fia vagyok.

Beatrice anyáskodva cirógatta meg a nála alig egy pár évvel fiatalabb apród kipirult arcát és jóságosan mondta:

— Hozott hát Isten, Péter fiam és ha igazán hüséges, ragaszkodó apródom lössz, akkor bizony értékesebb ajándékot adott benned királynöd, mint mindezzel a csillogó ékszerrel itt. Most pedig menj az udvarmesteremhez, jelentkezz nála és mondd, hogy legbelsöbb szolgálatomra kivánlak alkalmazni.

Azzal kézcsókra nyujtotta oda kezét. Péter pedig tulboldogan teljesitette azt, mint aki elérte célját.

Mikor még kinn se volt az ajtón, Jolánta rontott be a királynéhoz, sugárzó arcát vállához dörzsölve, kérte „Beatrice mamát," jönne már a nagy cinterembe, ahova mindjárt beérkeznek a vendégek az ajándékok átvételére.

Endre király már ott várta feleségét s felvillant a szeme, mikor ez belibbent levendulaszinü ezüst tarcolán derékban, vont arany szoknyában: férjétől ajándékul kapott gyönyörü ruhájában. Mint valami bohó szerelmes: kitárta karját s az ifju nő kénytelen volt belerohanni az ölelő karokba....

*

Guidotto püspök uram egy tokos végü szinarany keresztet kapott, rajta a Megváltó megfeszitett alakjával. Latin kereszt volt,

sima, hengeridomu tömör aranyból, melyen Krisztus alakja románkori izlés szerint idealizálva volt ábrázolva, nem az Ember, de Isten fia, fején nem tövis, de gyémántokkal kirakott királyi koronával, nyitott szemekkel, zárt ajkkal, egymás mellé tett és ugy felszögezett merev lábakkal, elválasztott hajjal, bajusz és szakáll nélkül. Az anyag óriás értéket képviselt, de a Megváltó alakjának primitiv kivitele némi fejcsóválásra késztette az olaszt, amikor majd közelebbről szemügyre vehette.

Berlinghierinek egy gyönyörü kard jutott, rövid, kétélü, egyenes, tiszta ezüstből kovácsolva. Nem használatra való, csak afféle parádé. Hozzá egy ezüstöv, smaragdokkal kirakva.

Azzonak egy sima aranylemezből kivágott négykarélyu művészi encolpiumot nyujtott át Endre király, gyöngysoros keretekkel, karélyai közt kinyuló ágakkal, melyeken csiszolatlan drágakövek helyezkedtek el igazgyöngyökkel váltakozva. Az egyes karélyokon kék zománc mezöben fehérzománcu arabeszkek voltak, stilizált román levélindákból, vöröszománcu bogyókkal s vöröszománc árnyékolással. Az egész ezüst velencei láncon függött, technikája byzanci készitöre vallott. Ezenkivül külön egy hatvan szemből álló zománcos aranyláncot kapott — Bélától.

A temérdek vendég mindenikének jutott valami értékes ajándék, egyiknek kövekkel kirakott aranyboglár, másiknak virágos dupla kupa, ennek szölöformára csinált ezüst billikom, amannak structojásalaku pohár, volt, aki ezüst hevederövet vitt haza, jáspis fedelü aranypoharak, gyikkal diszitett ezüst csészék és más effélék nyertek uj gazdát: a nöknél volt aztán csak igazi változatosság: gyürük, nyakbavetök, násfák, fülbevalók, aranyláncok, karperecek kerültek kiosztásra, melyek mind csillogó gyémánttal, kalárissal, drágakövekkel voltak kirakva. A papok többnyire feszületeket, ereklyetartókat kaptak, melyeknek minden egyes darabja egy-egy vagyont képviselt.

És elérkezett az óra, amelyben Beatricenak bucsut kellett vennie honfitársaitól, amikor egy-két olasz cselédjén és udvari dámáján kivül más szülötte a napsugaras Itáliának nem lesz többé környezetében és ö itt marad, idegen udvarban, idegen emberek közt, öreg férj mellett, igaz, mint királynö, mégis árván, bizonytalanul afelöl, vajjon a férjén kivül, találkozik-e ember e környezetben, aki igazán, öszintén tisztelöje és jóakarója.

Eddigi benyomásai szerint eziránt nem aggódott: a sok mosolygó arc, amellyel találkozott, mind öszinte hódolatot árult el, Bélától, Kálmántól, Salometól el volt ragadtatva és elvégre Beatrice nem volt psychologus. Huszonhárom éves korában melyik nö az?

Az utolsó nap délelöttjén az együttes bucsukihallgatáson kivül Endre is, Beatrice is, külön-külön is fogadták az egyeseket és igy

történt, hogy Péguilan is mégegyszer — négyszemközt — szemtől-szembe került a királynővel.

Mindketten azt hitték: ez a találkozásuk utolsó az életben. Mi sors is lehetne az, mely őket valaha még összehozza?

— Királynőm, utolsó bucsut mond hü trovatored. Utolsó üdvözletem, utolsó sóhajom, hogy légy oly boldog egy hosszu életen, amilyen most vagy. . .

— Ah! Aimeric, ne beszéljünk végbucsuról... Hisz a sors oly szeszélyes, kiszámithatlan. S valóban hiszed-e, amit mondasz, hogy oly igen boldog vagyok?

— Hiszek ugyan sok olyat is, amit nem látok, hiszen poéta volnék... De ha még azt sem hinném, amit látok...

— Vajjon a szivekbe is láthatsz-e hát? S ha ugy van és oly biztosan állitod, hogy boldog vagyok, nem vitázom veled. De mondd, lehet-e hosszu, lehet-e állandó ez az én boldogságom? Nem volna-e ez tagadása egész eddigi sorsomnak? Hiszen hogy számomra állandó, zavartalan boldogság kinálkozzék: az — sorsom eddigi folyása igazolja — nem lehet. Emlékezel, mit mondtam neked ott az ingoványnál... S ma is mondom: talán jobb lett volna ott maradnom . . .

— Királynőm a legszebb égszinü szemekkel is a legfeketébb poklot látja... Ah! ez csak a boldogság tobzódása... Jól esik ilyenkor felidéznünk az ellentéteket, hogy annál inkább élvezzük a napsugarat . . .

— Nézd, olykor az előérzet hideg borzongása fut át tagjaimon. Mi idézi elő? beszámolni sem tudnék róla. Bizonyára semmi külső ok. Csak a lelkem legbelsejének fájó tudata: az a törvényszerüség, hogy nekem minden parányi térfoglalást rettentően kell megfizetnem. Pedig oly szép itt minden . . . olyan jó mindenki.

Beatrice kicsiny kezével végigsimitotta homlokát, hogy megigazitson egy-két aranyszálat. Majd mintha hirtelen uj eszmét fogott volna, fátyolozott hangon kérdezte:

— Mondd, Aimeric, hiszed-e te Istent, a szenteket?

— Nem csendül-e ez ki minden dalomból? S aki annyiszor megénekelte az Ur egy földreszállt angyalát, az ne hinné, hogy öt fogja egykor szolgálni a csillagok felett is?

— Akkor imádkozz sokat és nagyon, abból a te jó szivedből, amugy igazán... Beatriceért...

Az utolsó szavaknál már egy-egy könnycsepp is jelent meg azokban az azurkék szemekben.

— Oh királynőm... az én hátralevő napjaim ugyis csak ebből fognak állani. Törött lantom fájából oltártüzet gyujtok a Madonnának és ha ott fenn is hallgat valaki egy trovatore szavára, lekönyörgöm már e földre a mennyei boldogságot — Beatrice számára...

— Nem, Aimeric... Abban csak odaát, odafenn lesz részünk. Addig, hej, de sokat fogunk még — mindketten — szenvedni!

Olyan száraz biztossággal, szinte jóslatszerüen mondta ezt Beatrice, hogy Péguilan megdöbbent.

A szomszéd szoba felöl zaj hallatszott: nyilván másvalaki is óhajtott tisztelegni. Az idö sietésre intett, nem volt szabad tulhoszszura nyulnia a kihallgatásnak...

— S bucsuzóra, királynöm, ki ennyit kitártál szived titkaiból elöttem: merésszé tetted vele dalnokodat. Egy kérdést: fogok-e valaha — nem odaát, de még a csillagokon innen — feltünni emlékedben . . .

— Megelégszel-e válaszommal — szólt a nö sietve és melegen, ha én ezt viszont kérdezem töled?

— Királynöm, muzsám, életem tied! — fakadt a dalnok ajkán a szó s azon vette észre magát, hogy térdel földi istennöje elött . .

A nyugtalanság ujra hallatszott a kárpit mögött...

Beatrice a déli nök meggondolatlan, lelkes hirtelenségével a könnyezve térdelö költö felé hajolt és homlokon csókolta öt.

— Hiszen, muzsádnak neveztél — mondotta, mintegy mentegetözve.

E pillanatban feltárult a függönykárpit és Péter apród lépett be — hivatlanul — a királyné elé.

— Felséges királyné, Azzo marchio esd sürgös bebocsátást...

Még annyi ideje volt Beatricenak, hogy ujjáról lehuzhatta a Máriától kapott syrénes gyürüt s átadhatta a bucsuzó dalnoknak.

— Vedd ezt örök emlékül — Isten veled!

A következö percben Azzo jóltáplált alakja váltotta fel Péguilant s Beatricenak ujra mosolyognia kellett. Nemcsak mosolyognia, de mutatnia, hogy tobzódik a boldogságban. Ha valaki, ugy Azzo lássa, hogy minden fondorlata dacára, magasba ragadta öt a sors, hogy nincs és nem is lesz többé rászorulva, hogy uralkodó királyné és nem a szegény, kegyelmen tengödö árva marchesa többé.

*

Dethbor is, meg Péter is a palota udvarán lábatlankodtak, mikor az olasz urak lóra szálltak és a királytól, Béla és Kálmán fiaitól, meg a többi magyar uraktól kisérve kivonultak. Amaz még nem szerzett tudomást róla, hogy kollégája a királynéhoz van beosztva, nem csekély módon lepödött meg, amikor ezt itt, az „ellenséges" udvarban látta...

— No, Péter pajtás, azt sem hittem, hogy veled egyhamar találkozom! Ugy látszik, nem sokba veszed a szigoru tilalmat. .

— Micsoda tilalomról beszélsz?

— No lám, már arra sem akarsz emlékezni! Hát nem meg-

mondtad, hogy fejvesztés, vagy megnyuzatás terhe alatt tiltva van velünk érintkezned? siess haza, amig észre nem vesznek.

— Söt inkább, most fogok csak igazán ittmaradni!

Dethbor bámuló arccal meredt feléje.

— Sok történt ám azóta, amikor a szigeten mulattunk. Hallgass ide... Az én királyném a nászajándékkal együtt engem is odaajándékozott a tiednek. És most mindenestől átpártoltam hozzátok... Már napok óta Beatrice öfelségét szolgálom. És mondhatom, igen kellemes szolgálat ez.

— Hisz akkor szüret! — tört ki Dethborból a leplezetlen öröm és melegen átölelte barátját. Mennyit lehetünk majd együtt!

— Leszünk is. Azt hiszem több szabad idöm lesz, mint eddig. Máriánál igen nehéz volt a szolgálat. Jaj volt, ha nem voltam rögtön keze ügyében, amikor eszébe jutottam. Pedig elégszer volt rám szüksége naponta.

— Hiszem is, hogy ugyancsak meggyötört ezerféle rigolyáival... Én legalább, nem tehetek róla, de olyannak képzelem.

— Biz olyan is az. Beatrice királynö egészen más. Olyan édesen barátságos, amilyenek csak az angyalok lehetnek. Ma még azt is megkérdezte tölem, hogy aludtam... Hát szokva vagyok én az ilyenekhez? Meg aztán olyan istenien szép...

— De azt nem értem, hogy azok után, amiket elmondtál: mi birhatta urnödet arra, hogy ugy megváltoztassa érzelmeit Beatrice iránt és ajándékokat küldjön neki. Ennek oka lehet...

Péter villámgyorsan egy fürkésző, talán ellenséges pillantást vetett társára, de hamar kész volt a felelettel.

— Oh, ki ismerné ki a királynök szeszélyét... Mert hiszen csak ilyenröl van szó. Másnap talán már megbánta. Nem dicsérem ugyan magamat, de aligha kap egyhamar olyan fáradhatlan apródot, mint jómagam. Igaz, még egypár talián urról elmondhatnád nekem, hogy kik és micsodások, te jobban ismered öket.

— Már amelyiket. Hát melyiknek a horoscopját állitsam fel?

— Kicsoda az a kéklebernyeges öreges ur, ott a püspök közelében, akivel Barcfia Miklós uram beszélget?

— Az Dandolo, a velencei doge rokona. Elég nagy ur...

— Hát az a föpapforma bácsi, akit alig bir — két csatlós is feltolni a lóra? Se nem püspök, se nem prépost, de valami nagy papi személyiség lehet.

— Ugy hiszem, Guido Janecco, valami estevidéki zárda perjele.

— De azt a csinos, nyurga fiatalt talán te sem ismered, aki most teszi lábát a kengyelbe, amott, a marchio felé...

Dethbor jól szemügyre vette, ki is az.

— Már hogyne ismerném! — kiáltotta aztán mohón. Hiszen az Aimeric Péguilan, a dalnok, aki annyi szép stanzában énekelte meg

a mi királynénkat. Ő volt, aki a minapi lóversenyen megnyerte a király egyik díjul kitüzött gyürüjét. Látszik, hogy akkor még nem voltál köztünk, különben megjegyezted volna az arcát.

— Ugy látszik, a marchio igen kedveli, hogy annyira közelében van. Talán atyjafia a királynénak, vagy Azzonak?

— Oh te bohó! Hogy volna az? Hiszen az egy szegény provencal dalnok. De ugy tudom, Azzo udvari poétája.

A többiek kilétére nem volt kiváncsi Péter. Elöttük nyargalt el épen Dénes nádor egy paripa-kolosszuson s ez a társalgásuknak ismét más irányt adott.

— Az öreg nádor mégis a legdélcegebb lovas, ha meg is ette már kenyere javát. Milyen lehetett, amikor fiatal volt! — jegyezte meg Dethbor.

— Bizony most is akadna még menyecske, aki beleszeretne! — tolditotta Péter.

— S ez esetben aligha volna a nádor uram is fából. Nem igen veti ő meg az efféle világi hivságokat. Magam is ugy tennék, ha olyan házsártos öreg feleségem volna, mint az övé...

*

Béla király elkisérvén a vendégeket a város kapujáig, fáradtan és boszusan jött haza. Fokozta visszás hangulatát, hogy amint udvarába belovagolt, leánykái, Anna és Kunigunda kinn kergetözve a kapu mellett, csaknem a ló lábai alá kerültek. Nagy nehezen rántha tta vissza Béla paripáját, hogy Annácska lábára ne taposson, de a két kis lány oda se nézett neki, csak folytatta tovább az éktelen civakodást, amiben öket apjok hazatérése majdnem megzavarta.

— Hát ti mit lármáztok itt, ahelyett, hogy a vénasszony tanitását hallgatnátok?

— A vénasszony néni elaludt, a kisasszonyok meg mind elmentek olaszokat nézni, aztán azt mondta az Annus, menjünk ki mi is, legalább a kapuhoz...

— Nem is én mondtam, te akartad — sietett Anna ráfogni a másikra.

— Persze, de én nem akartam kinn maradni, csak megnézni, nem jön-e még haza apácskánk...

— Elhallgassatok a vádaskodással mindjárt! Min civakodtatok az elébb, akár a saracénus a zsidóval?

— Oh, nézd apám, ezt a két szép babát küldte nekünk a másik királyné néni — és Béla elé tartotta tulipiros tafotába öltöztetett nagy viaszbabáját — aztán Annának jutott a nagyobb, pedig ö menynyivel kisebb nálam. Ezt csak nem fogod engedni?

És egész fontoskodással szinte hösi állásba vágta magát. Béla minden boszusága mellett kénytelen volt elmosolyodni.

— Jól van, no, ez nagyobb baba, de annak cifrább a ruhája, Anna is jól jár, Gundának sincs kára. Ezen csak nem fogtok össze-

veszni — királylányok? Ha már a vénasszony alszik, miért nem vittétek anyátokhoz a babákat, hogy igazságot tegyen?

— Mert anyácskánk reggel óta egyebet sem tesz, csak sir és haragszik — mondták mindketten csaknem egyszerre.

A kis Gunda féltve szorongatta babáját, a cifrább ruháját, mintha még mindig attól tartana, hogy elveszik tőle.

Béla időközben leszállott lováról s kézenfogva vezette be kis leányait a palotába.

— Apám — szólalt meg a kis Annus, a bátrabbik — nem volna-e szabad nekünk átmenni ahhoz a jó királyné nénihez, aki nekünk ezeket a babákat küldte és sok más szép játékot is, hogy kezet csókoljunk neki és megköszönjük a jóságát.

— No, majd, persze. És épen igy magatokban! Mit mondanának az utcán, hogy egyedül csatangolnak a király leányai? Majd megjön az ideje, hogy átmenjetek nagyapátokhoz. Ha a vénasszony is egyszer veletek mehet.

Az erkélyen találkozott az udvarmesterrel. Ez is megkapta a magáét. Az összes kisasszonyoknak két napi szobaáristom, a vénasszony elbocsátandó, addig is, mig ujat lehet beszerezni (ami talán holnap meglesz), a kulcsármester felesége töltse be a helyét.

Az udvarmester nem győzött eléggé csodálkozni. Máskor, ha ilyes rendelkezések történtek, az asszonya szokta azokat kiadni. Mi történhetett itt, hogy maga a király intézkedik. Talán nem eléggé szigoru Mária? Minden jó lélek dicsérje az Urat! Ha még szigorubb világ következik.

Mária királynöt kereveten pihenve találta a férje. Nem sirt, ahogy a leánykái mondták, de még kevésbbé volt kedve nevetni. Egykedvüen, szurósan nézett szürke szemeivel Bélára; ki azonnal az imént tett intézkedéseiről számolt be neki, majd elbeszélte, hol találta a gyermekeket, hogy civakodtak is mi fölött.

— No, bizony, volt is min civakodniok! Az egész ajándékot legjobb lett volna — tüzbe dobni! Mi szükségük az én leányaimnak — az estei örgrófleány kedveskedéseire!

— Nincs egészen igazad, Máriám — nyugtatta férje. Hogy kedvemre nincs apám házassága, legjobban tudhatod. De ha már megtörtént, céltalan volna kapálóznunk ellene. Ellenségeink előtt bizonyos fokig nevetségesekké is válunk...

— Mit akarsz hát ezzel mondani? Talán odaálljak én is a tömjénezök közé? Talán hódoljak neki én — a görög császár leánya, aki azonkivül — születésemtöl eltekintve, mint nöd, királynö vagyok tiz év óta? Én, akt anyánk halála óta az ország első asszonya vagyok, most e tizenhatodrangu grófocska leánya előtt háttérbe szoruljak? Soha! Ezt nem fogjátok elérni...

Szenvedélyes haragja nem engedte tovább pihenni. Felállott és magas, szikár alakja fenyegetöleg fordult férje felé, ki e pillanatban

szinte törpének látszott mellette. Pedig Béla is jól megtermett ember volt

— Kérlek... ki is kivánná ezt? Magam sem engedném ezt a képtelenséget. De valami illö módon mégis meg kellene kezdeni vele az érintkezést. Különben azt fogja mondani a világ, hogy mi futottunk meg elöle... Atyámat is szive mélyéig sérti eljárásod. És kénytelen vagyok bevallani: méltán.

— Haha! Talán téged is elbüvölt azzal a szép szemével? Mondják, szépen is tud mosolyogni és oly édesen barátságos, majd elolvad... Ha igy van, akkor valóságos kivétel a latin faj asszonyai közt... Hódolat neki!

— Ha akármilyen is volna, ö most, sajnos, atyám felesége. Kinek fájhat ez jobban nálam, aki anyám helyét látom betöltve ezzel az éretlen, kiforratlan — talán könnyelmü — asszonnyal! Mert már magában véve elég könnyelmüség részéröl az, hogy nem átalloita nöül menni egy 60 éves emberhez, csak hogy királynövé lehessen? Ha Isten rendelése az, hogy tuléljem atyámat, majd ellátom én az ügyét. De addig Máriám, okosabbat nem tehetünk, mint ha megalkuszunk a körülményekkel, a jövöbeni elégtétel utógondolatával.

— Ez gyáva emberek felfogása, aligha lehet a tied. Én felveszem a harcot s majd meglátod, hogy az ország elsö asszonya én maradok!

— S botrányokba akarod vinni a királyi családot! Még ez is kell-e nekünk? Nem ártott eléggé a világ elött atyám szerencsétlen kormányzása házunk tekintélyének? Egy Laskaris Máriát bölcsebbnek s mindenekelött higgadtabbnak tartanék...

Mária királynö szinte bántóan, gunyosan nevetett fel.

— Sohse féltsd te házunk tekintélyét — tölem! Hanem hagyj magam felelösségére cselekednem! Majd meglátod, célt érek, elöbb, mint gondolnád, önérzetünk minden sérelme nélkül...

Béla nem látott bele Mária terveibe. Nem épen e szavaira reflektálva folytatta:

— Akárhogy is legyen, mi Beatricet tovább nem kerülhetjük. Egyszer meg kell vele ismerkedned, igy halasztani ezt a végtelenig nem lehet. Hiszen épen igy aláznók meg magunkat elötte, ha miatta szobafogságba vonulnál vissza. Elég szóbeszédre adott okot mostani betegséged is...

— S törödöm én azzal? Ha az olaszok ugy hitték, hogy betegségem csak ürügy — mert szavaidból ezt veszem ki — ebböl nem csak azt következtethették, hogy Beatrice elöl rejtözöm, ellenkezöleg: hogy egyáltalában nem vetek sulyt társaságukra. Vajjon megtiszteles-e rám, a latin grófocskák ittlétele?

Béla nála is szokatlan szelidséggel fogta meg haragvó neje két kezét s iparkodott a lelkére beszélni.

— Nézd, Máriám. Édes feleségem. Ne légy hajthatatlan. Igérem neked, fényes elégtételt szolgáltatok jogos büszkeségednek, mihelyt

annak ideje eljön. De addig tedd meg te is a kedvemet. Fojtsuk magunkba gondolatainkat és tiszteljük meg abban a nőben — atyám esküdt hitestársát. Semmiféle hódolattal, megalázkodással, de ugy, mint egyenrangu felebarátok...

— Egyenragu? Ő? Velem? Soha!

— Pünkösdi királyság az ő dicsősége. Olyan mint a tiszavirág élete... Hát ne sajnáljuk töle ezt a rövid szereplést, jut nekünk elég belöle. Hát nem egyenrangu. Jó. Könnyen megcáfolhatnám szavaidat, de nem akarlak még nagyobb indulatba hozni. Szóval „est modus in rebus.“ Nyilik rá alkalom, hogy találkozzunk vele és te — minden kölcsönös megalázkodás nélkül szólhatsz hozzá, mint bármely más embertársunkhoz...

— Talán épen a koronázásánál? — kérdezte Mária rettenetes ironiával.

— No, lám! Persze, hogy épen ott! — válaszolt Béla angyali szelidséggel, mely a királyné vérét már forralni kezdte. Hiszen arról a komédiáról igazán nem maradhatsz már el gyávaság és meghunyászkodás látszata nélkül. És — édes Máriám — egyet ne feledjünk: atyám, tudod, milyen konok, erőszakos ember: ha ő megmakacsolja magát, eleget árthat nekünk ma is, nekünk meg nem biztos a módunk, hogy kivédjük. Legalább eddig minden összetüzésnél a rövidebbet huztuk. Hiveink megbecsülhetlenek, de számuk — bizony elég kevés. Az idegen segitség? Azt vegye igénybe más; én nem teszem! Tehát?

— Tehát — ott leszek! De lesz-e köszönet benne, majd csak a jövő fogja megmutatni!

— Ami egyébként magát Beatricét illeti, fenntartva minden véleményünket: igen conciliáns egyéniség, közvetlen, egyszerü, igazán meg lehet vele férni...

— Még az hiányzanék, hogy ne legyen ilyen!

— Különben, az első érintkezés meg is történt köztetek. Ugy tudom, ajándékot is küldtél neki: azt a syrénes gyürüt. Söt nemes ifjunkat, Pétert sem látom azóta itt.

— Ugy van, az apródot is neki küldtem. Ha tudnád, miért történt! Ezt az ajándékot — reménylem, megemlegeti.

Valami félelmes boszuszomj villant fel a királynői szemekben. Béla most sem értette, mire céloz neje, de azt régóta tudta, hogy ha ez a nő valakit fenyeget, annak jobb lett volna e világra nem születnie...

— S ha, gyermekeid révén — elfogadtad az ő ajándékait — nem annyit jelent-e ez, hogy a jég megtörött s a további érintkezésnek szinte semmi akadálya?

— Ennek is furcsa sora van. Azt hiszed, volt róla tudomásom? Ma sem tudom, hogyan csempészte be azokat a gyermekekhez. Kü-

lönben jobb is — mert vissza utasitani — nyilt törés nélkül ugysem lehetett volna. Ennek meg még nincs itt az ideje.

*

Pár nap mulva csakugyan bekövetkezett, amit hónapok óta mindenki elkerülhetlennek tudott: interdictum alá került az ország, a királyi udvar, a királyi család. János boszniai püspök, a ferencrendiek magyarországi főnöke és az esztergomi domonkosok perjele együttesen kimondták a nagy tilalmat, ahol közvetlenül módjukban volt, kihirdették és átirtak Róbert érseknek, követelvén, hogy ő hajtsa végre és hirdettesse ki a királyi székhelyen is.

Csakhogy az érsek meggyőződése, mint már láttuk, három év alatt nagyot változott. Akkor a pápának sem kellett öt nógatni, saját initiativájából ő mondta ki az átkot: most a pápa legális megbizottaival is dacolni mert, mivel meggyőződése az volt, hogy a király nem szolgált rá e fenyitésre.

Róbert tehát az interdictumot nem hirdette ki és azt tanácsolta Endrének, hogy fellebbezze azt meg a pápához.

Ennélfogva sajátságos bizonytalan helyzet állt elő az országban. A papok scrupulosusabbjai, akik azt tartották, hogy a pápa egyenes megbizottjával szemben Róbert ellenkezése jogosulatlan, az interdictumot érvényesnek tartották, nem miséztek, nem harangoztattak, a kegyszereket és szentségeket ki nem szolgáltatták. Azok ellenben, akik Róbert érseket feltétlenül szent és megfontolt embernek tudták, nem vettek tudomást a tilalomról, valamint a könnyelmübbek sem, akik, ha mindjárt be is látták, hogy a pápa megbizottjának intézkedése a törvényszerü, Róbert álláspontjához — mint kényelmesebbhez — pártoltak.

Magában a királyi udvarban alig változott valami. Endre udvari capellanusai továbbra is miséztek, a királyi család éppugy résztvett az ájtatosságokon, mint eddig. Csak épen Béláék vették komolyan az interdictumot, valószinüleg taktikából és ellenkezési vágyból és Kálmánék, igazi szivbéli jámborságuk folytán, mely ilyen kérdéseknél nem merte az enyhébb felfogást, még ürügyül sem elfogadni.

Végeredményében tehát mégsem volt riszta a helyzet és „görbén" ment a dolog.

Ilyen auspiciumok mellett készültek Beatrice megkoronázására. Maga a királynö, talán nem is tudott az interdictumról, Endre gyöngédségből titkolta el előtte, másokkal meg — miért épen e tárgyról beszélt volna? Róbert érsek kijelentette Endrének, hogy a koronázást — a fennforgó viszonyok közt is — minden nehézség nélkül kész teljesiteni.

Mária reménye, hogy „elmulik töle e keserü pohár", nem teljesült s igy tovább már igazán nem lehetett halasztani a királynök találkozását.

A koronázás mindazonáltal nem ment a szokott fénnyel végbe.

Nyomott volt a hangulat az interdictum miatt s Béla pártja titokban agitált oly irányban, hogy sokakat visszatartson a részvételtől, mert hogy voltaképpen érvényes a kimondott interdictum és igy tilos dolog még a részvétel is az interdictum ellenére megtartott, az egyházzal bármi vonatkozásban álló ünnepségen. Felhozták, hogy a pápa ugyis az interdictum mellett fog dönteni s mennyire visszatetszenék a szentatyának, ha egyházhoz hü férfiak résztvennének a tilos időben tartott pompán. Akik e jelszókat a közhangulatba beledobták: csak taktikából cselekedtek ugyan, de munkájuk nem volt meddő: hivőkre találtak. A clerus tagjai meg épen hiányos számmal voltak az ünnepségen képviselve.

Maga Béla és családja azonban nem szabadulhatott a megjelenés kötelezettsége alól. És igy találjuk Mária királynöt is a templomban férje oldala mellett, az ifju királyi pár részére felállitott trónon.

Akik a hosszabb idö óta nem mutatkozott Máriát látták, arca szokatlan halványságából meggyözödhettek róla, hogy csakugyan beteg volt. Ámbár a fékezhetetlen nyelvü Dénes nádor most is rosszakat gondolt, odasugván a mellette álló Barcfia Miklósnak:

— Nézd, hogy megsárgitotta a görög asszonyt az irigység... Nem lepne meg, ha most mindjárt elájulna, mihelyt megjelenik a veszprémi püspök a koronával.

— Hallgass te, hiszen beteg volt. Most is feküdnie kellene, de a mai ünnepségen — ha félholtan is — jelen akart lenni!

— Ühüm! — mormogta Dénes, hirtelen elharapott szóval, mert Péter apródot látta ott settenkedni elöl az elökelök között, ahol neki igazán semmi keresnivalója nem lehetett.

A koronázás után — a királyi palota tróntermében — Endre oldalán — fogadta a királynö különböző rendü és rangu alattvalóinak hódolatát. Elöször a királyi család járult a felségek elé, természetesen Bélával és Máriával élükön. Amikor Beatrice meglátta öket közeledni, fészkelödni kezdett a trónszéken, majd, minden szertartásos komolyság félretételével Mária elébe sietett és se szó, se beszéd, meleg szivélyességgel megölelte, megcsókolta.

Olyan öszinte, olyan közvetlen volt ez a jelenet, hogy magának Endre királynak is könnyek gyültek a szemébe. Csak a gyermekded ártatlanság, a romlatlan szivjóság lehet képes ennyire mellözni a formákat, ha a szeretetet kell kimutatni.

Az öreg király azonban élesen megfigyelte menye viselkedését is. És azt látta, hogy az is kifogástalan. Hogy az ölelés viszonzása sokkal hidegebb, szertartásosabb volt, természetes, hiszen Mária nem teheti tul magát byzanci mivoltának szertartásosságán, az pedig, hogy a váratlan „támadásra" mintegy megremegni látszott, hirtelen meglepetésének tudható be...

A fényes koronázási ebéden már Mária ült Beatrice baljan és

vigan diskurált vele arról a kedves meglepetésről, melyet Beatrice ajándékaival szerzett a gyermekeknek, viszont Beatrice Péter apród átengedéséért hálálkodott Máriának.

— Valóságos kutyahüséget tanusit — mondotta a királynö. Nem tágitana mellölem, amig magam meg nem sokallom. Akkor is csak annyira, hogy észrevétlenül mihamar ujra elötünhessen.

— Oh, példásan hü, hasznavehetö fiu. A legjobbat választottam ki neked. Hiszem, sok örömed lesz benne.

— Olykor már majdnem azt hiszem, a gondolataimat is megsejti. Szólnom sem kell, csak rágondolni, máris elöterem...

— Bizonyára a szép szemed büvölte meg öt. Az ö korában minden apród lehetetlen álmokat szö... szerelmes lesz urnöjébe.

Olyan szivélyesen kacagtak ezen a merész ötleten.

Endre király, ki a legutóbbi istenitéletek, tüzes vas és forró vizpróbák eredményeiröl értekezett Róbert érsekkel, figyelmessé lett a kacagásra.

— Min mulattok olyan jól angyalaim?

— A szerelmes Péter apródon... Nem leszel rá féltékeny?

— Az nem, hanem hogy kiteszem a szürét, ha mégegyszer ott lábatlankodik, ahol helye nincs, annyi bizonyos. Ma is a koronázásnál majdnem Dénes nádor elébe került.

— Ez arra mutat, hogy nagyratörö fiatal ember — ugratta Beatrice férjét.

— Jó, jó, de mindennek van határa. Még az országtanácsba sem mehetek, anélkül, hogy a nyomomban ne volna. Ha meg négyszemközt akarok veled lenni, hát nem beüti akkor is az orrát?

Erre aztán még jobban esett a nevetés. Annál is inkább, mert a pompás serleg tokajival ki más közelitett Beatrice pohara felé, mint — Péter apród?

Endre király jókedvüen magához intette.

— No, Péter fiam, nagy panasz van ellened. Nádor uram ö kegyelmének ugy a sarujára hágtál a templomban, hogy három hétig nem fogja eljárhatni a bokázót...

Péter nem jött zavarba, látta, hogy csak ugratják.

— Majd eljáratja ö a saracenus uraimékkal, Felség — szólt hetykén és merészen. Különben sajnálom, hogy fájdalmat okoztam — a sarujának, de sietnem kellett, mert a felséges királyné otthonfelejtett fátyolát vittem.

— De nem addig van a, lánchordta kölyke — szólt közbe a nádor, ki nem ült annyira távol, hogy ne hallotta volna. Majd téged vetlek oda a saracénoknak — táncmesterül! Azok aztán elöbb megnyuznak, aztán táncolnak.

— Én is ott leszek! — vágott vissza Péter.

Béla király az ebéd folyamán komoly, söt komor maradt. Ami kevés szót szólt, azt is Saloméval váltotta. Ezzel pedig igazán

csak szent dolgokról lehetett értekezni. Salomén tul Dénes nádor ült, akivel viszont a halicsi királyné mindenről inkább beszélhetett, mint transcendentalis eszmékről.

A pajzán Jolánta ült ezekkel szemközt s egyre nevetgélt azon a sajátságos malicián, mely Salomét és Dénest mint két kiáltó contrastot egymás mellé hozta. A szelid Kálmán megsokalva az oknélküli nevetést, meg is kérdezte, mi lelte hugát.

— Oh, semmi, semmi, csak az jutott eszembe, milyen furcsa is volna ha a dobosgémnek torokgyulladása lenne, vagy a százlábunak sarukat kellene felvennie...

— Bizony inkább udvarolnál Bertalan püspök uramnak, semhogy ilyen haszontalan hivságokon törödd a fejedet — mondotta megbotránkozva Kálmán.

Jolánta szót fogadott és legott szomszédját, a püspök bácsit kezdte mulattatni — hasonló hivságokkal. Hogy unja-e magát, ha esik az eső?

— Oh, dehogy hiszen ott van a sok kanonok bácsi, azok majd csak elmulattatnak!

De Dénes nádor is igyekezett kedvesnek lenni és Salome királynő szája ize szerint beszélni. Hogy olykor belesült, hogy egyik bakot lötte a másik után, nem volt épen nagy baj. Salome angyali türelemmel és megadással hallgatta.

Mikor már beleizzadt az öreg ur és látta, hogy a szentek életével nem boldogul, itáliai utjairól, a pápánál tett tisztelgéséről beszélt, majd olyan tárgyat penditett meg, amely már csakugyan egészen kedvére volt szomszédnőjének.

— A jövő évben is szép ünnepnapjaink lesznek. Erzsébet hercegnőnket hihetőleg szentté avatja a pápa. Bizonyára ugy fog örülni az ország, mint László király canonisálásakor. Gyermekkoromból emlékszem még erre. A csodákat is el tudnám mondani.

— Ugy tudom, Erzsébetünket is sok csodával tüntette ki az Ur kegyelme. Azok nagyrészét már felülvizsgálta és hiteleseknek találta öszentsége — szólt Salome.

— Már életében is csodákat tett — folytatta Dénes... Az alamizsnaként vitt kenyér rózsává vált a kötényében, mikor férje szigoruan megfeddeni akarta pazarlásaért.

A kegyes Salome arra a meggyőződésre jutott, hogy: lám, milyen igazságtalan a világ, mikor a nádort istentelen embernek tartja. Ime, mennyi érzéke van a vallásos dolgok iránt is ..

Beatrice nem fogyott ki a szóból Mária mellett. A fiatalos életöröm hevével, a teljes boldogság tobzódó mohóságával fejtette ki előtte terveit. Hogy ezt a szokást, amazt a játékot fogja meghonositani az udvarnál, hogy milyen ünnepségeket, vendégfogadásokat fog rendezni a csepelszigeti nyaralás alatt, hogy átalakitja azt a komor hangulatot, amely az udvart — ugylátszik a király özvegy-

sége óta — átlengi, hogy kisimitja az egymásra haragvó lelkek ellentéteit, hogy fog törekedni megnyerni az egész ország szeretetét.. Öröm lehetett hallgatni. Hisz ha mindaz a sok szép terv, mely ez ártatlan ifju nö tiszta lelkéből fakadt, valóra válhatnék, ugy Endre király udvara maga volna a földi paradicsom.

Mária királyné hogyan hallgatta? Udvariasan. Közben bólintott egyet, majd, amikor Beatrice szünetet tartott, kenetteljesen megjegyezte:

— Ember tervez, Isten végez.

Mely kegyes szólásmód ellen igazán nem lehetett kifogás, hiszen az csupán egy mélységesen vallásos, Isten akaratában megnyugvó elme természetes megnyilatkozása.

Azután Mária királynö kezdett beszélni. Hogy mennyire kész segitötársa lesz e szép szándékok megvalósitásában, mennyire törekedett eddig is — mielött Beatricét ismerte — hasonló irányban cselekedni. Aztán közbeszötte, hogy milyen kár, hogy a mostani idö nem egészen alkalmas a tervek keresztülvitelére, lévén az ország és a királyi udvar sulyos interdictum alatt, amely alól — ki tudja, lesz-e egyhamar — és mi módon — feloldozás?

Beatrice eleinte boldogan, gyanutlanul hallgatta Máriát, de mikor ez az interdictumról kezdett beszélni: arcából hirtelen eltünt minden pir és tágranyilt szemekkel meredt a beszélöre.

Oly rettenetes hatást gyakorolt rá ez a váratlan értesülés — hiszen soha senki nem világositotta fel erröl még — hogy percekig szótlanul maradt ülöhelyén és közel volt az ájuláshoz.

Aki öket egymás mellett látta, azt hihette, hogy Beatrice a beteg, s Mária, aki belehevült, belepirult a lelkes elöadásba, majd kicsattan az egészségtöl.

V.

— De hát miért vagyunk mi átok alatt? Ez volt Beatrice elsö kérdése férjéhez, mikor a zajos nap után egyedül maradt királyi urával a nyárest meghitt félhomályában, a királyi kert virágzó hársfái alatt . . .

— Azért, édesem, mert az emberek rosszak. De nem is vagyunk, nem is leszünk kiátkozva, ezt emelt homlokkal mondhatom neked, Róbert érsek megerösitheti szavaimat. Pedig az ö igaz istenfélelmében — ugye, te sem kétkedel?

— De ha az emberek rosszak, miért kell a királynak szenvednie? És ha Róbert érsek nem átkoz ki, kinek van hát joga, a távolból intézkedni dolgokról, amiket talán nem is ismer?

Erre nehéz volt alaposan megfelelni. Endre király elmondta

neki a száraz tényállást, amennyire mi is ismerjük, természetesen teljesen letompítva a saját hibáit s kiemelve legjobb szándékait. A „rossz" emberek szerinte azok voltak, akik nem engedték „ad graecas calendas" halasztani Endre igéreteinek betartását, meg azok, akik nem akarják belátni, hogy azok teljesítése most, mikor királyi jövedelmeinek háromnegyedéről lemondott fiai, unokái javára — szinte lehetetlen. Az ő bőkezűségét akarják ellene felhasználni. Béla pedig minden fukarsága, erőszakos requirálásai dacára nem lendít egy parányit a válságba jutott királyi kincstár ügyén. A papság egoista: még hazafiságból sem hozza meg az áldozatot, hogy várna, amíg valami jó szerencse révén rendes kerékvágásba kerül minden.

Beatrice értett is ebből, nem is. Úgy tett, mintha nagyon érdeklődnék.

— Még ezt csak értem, de hát legelőször is miért kellett a kincstárnak üressé lennie? Hisz Magyarország gazdag ország, legalább gyermekkorom óta úgy hallottam és Itáliában mindenki emlékszik arra, mily mesés vagyonu fejedelemnek volt elhiresztelve — öreg Béla király?

No, erre volt csak nehéz kádenciát mondani. Mert hiszen szent igaz valóság, hogy III. Béla idejében a magyar király jövedelme meghaladta a kilenc millió frankot, amiből a kormányzás költségeire ugyszólván semmit sem kellett fizetni. Ezen kivül a sokféle ajándék, ezüstben, byzanci selyemruhákban, lovakban, a harmincad, a király és kisérete számára mindenütt az országban biztositott ellátás és szállás legalább felével még megtetézték a fenti jövedelmet. Most pedig? Az egyházak részére hátralékos hitvány kis sóilletményt évek óta nem tudja a királyi kincstár fizetni, sőt annyira nem, hogy az országot ilyen, a mostanihoz hasonló katasztrófába kell döntenie, mert teljesen képtelen ennek elejét venni.

— Akkor egészen más viszonyok voltak. Hiszen annak negyven esztendje. Közben bátyám uralkodott, Imre király, ki nekem még a magyar királyok másodszülötteit megillető drávántuli hercegséget sem akarta megadni. Fegyverrel kellett öt több izben is erre kényszeritenem. A sereg gyüjtéséhez, hüségben való megtartásához töménetelen pénz kellett. Hogy híveim maradjanak, egy-két birtokot is el kellett adományozni. Csak igy vehettem fel a versenyt bátyámmal, aki maga is pazarul osztogatta a királyi jószágokat. Aztán közbejött több izbeni halicsi, egyszer pedig Palesztinába való hadjáratom. Mennyi pénzt emésztett ez fel, Isten a megmondhatója.

Endre feledni látszott, hogy akkor — keresztes hadjárata idején már régen üres volt a kincstár és hogy mily nehézség volt a tengeren való átszállitás költségeinek előteremtése körül Velencével is.

— De hiszen háboruk mindig voltak, vannak és talán lesznek. Uralkodásod idején sem volt több, mint máskor. És máskor mégsem kerül háboru után az ország ily siralmas sorsra.

Ezzel annyira az elevenére tapintott Beatrice férjének, hogy ez már igazán nem tudott semmi okosat válaszolni.

— A papság sem volt régebben annyira követelő. Egy idő óta, Rómából nyerve állandó biztatást, mindenre való tekintet nélkül a végletekig pontosan kívánják a só és egyéb járandóságok kiszolgáltatását. Különösen a mostani szentatya, sajnos, mindig elfogult, a mi viszonyainkat nem ismerő vagy épen rosszakaratu főpapok által hiányosan tájékoztatva, fel nem hagy sürgetéseivel, melyek zaklatásszámba mennek. Tudom, hogy sok bajon kellene segiteni, de ehhez idő kell, engem pedig valósággal lélekzeni sem hagynak... Rosszindulatu ember volt a legutóbbi apostoli követ, Jakab praenestei biboros, ugyancsak ilyen a megbizottja, a boszniai püspök. Ezekhez a mi főpapjaink önző része, amely nem bir felülemelkedni a magasabb előrelátás sphaerájába, örömmel csatlakozik. S amit azok, a fők, talán ideális buzgalomból, az igazsághoz való tulmerev ragaszkodásból sürgetnek, azt emezek, követőik, önző szempontból erőszakolják. Lám, Róbert érsek, a puritán, a szent ember, ezuttal nem ad igazat amazoknak, mert saját szemeivel látja, hogy amit követelnek, az most keresztülvihetetlen.

— S mi kellene ahhoz, hogy ez a rettenetes lidércnyomás, az interdictum, végleg lemuljék rólunk? Édes királyi uram, kérlek, könyörgök hozzád, kövess el mindent, hogy az egyház visszafogadjon minket kebelébe, hacsak nem akarsz a világ legszerencsétlenebb királynéjául látni. Gyermekkorom óta zárdákban, zárdák közelében nevelkedtem, nagynénéim, az apácák valóságos szentek s számomra is elviselhetlen a tudat, hogy a szentegyházból ki vagyok közösitve. Ilyen rettenetességről Itáliában még csak nem is hallottam. Hogy képzelhettem volna én, aki alázatos és állhatatos hódolattal imádom Istent, hogy ki legyek taszitva mint valami bélpoklos, az igazak nyájából?

Beatrice annyira a szivére vette e szomoru igazságokat, hogy elpityeredett.

— No, no, édes szentem, ne keseredj el annyira. Hiszen azért megy Róbert érsek sürgösen Rómába, hogy mihamar felvilágositsa a pápát és levegye rólunk az interdictumot. Addig pedig egész jogosan nem veszünk róla tudomást, hiszen Róbert érsek nemcsak nem hirdette maga ki, de meg is tiltotta, hogy mások kihirdessék. Ez csak elég...

— De mégis van valami zavaros a dologban, legalább is kétes, melyiknek a szava érvényesebb, Róberté vagy a püspöké? — felelte siránkozva a királyné.

— Aztán itt vannak a saracenusok — folytatta Endre a jóval előbb abbahagyott okoskodást. — Hogy én ezekkel a pogányokkal cimborálok, hogy őket pártolom: ezt fogják rám az ellenséges főpapok. Én? az izmaelitákkal? Ugy utálom őket, akár Jakab biboros,

ma máglyára tenném valamennyit. De az ő ittlétük ma egy szükséges rossz, egykönnyen nem lehet tultenni rajtok. Egy bizonyos, hogy olyan állomáshelyeken, ahol pénzbeváltásról, vagy általában csak pénz forgatásáról is szó van, alkalmazhatóság és hasznavehetőség tekintetében messze kimagaslanak magyarjaink közül s ilyformán szinte nélkülözhetlenek. Mikor ez alapon kamarai tisztségekre alkalmaztam őket, azt természetesen nem láttam előre, hogy ily mértékben felülkerekednek s hogy a mieink annyira nem tudják velök felvenni a versenyt, hogy valójában kizsákmányolja őket az a kevés saracenus is. Most — hirtelenében — bajos ezen már segiteni, de azért már sokat tettem, hogy a saracenus kérdést kellő medrébe tereljem. Ime, tisztségekre most már nem keresztények felé, csak legfellebb mellékök alkalmazom, azt meg épen nem türöm el, hogy saracén ember keresztény rabszolgát vagy rabnőt tartson. Az egyház kivánsága is e kérdésben csak ennyi volt, nem több.

— Ugy hallom, Dénes, a nádor nagy pártfogójuk nálad.

— Nevetséges rögeszme ez is. Azért, hogy a furfangos Dénes még jobban ki tudja őket használni? Hiszen mindnyájan jobban hasznukat vehetnénk, ha életrevalóbbak volnának. Dénes leghübb emberem, szegről-végről rokonunk is, benne feltétlenül megbizom s ez fáj bizonyos embereknek. Azért akarják öt mindenféle lehetetlen rágalmakkal befeketiteni, tönkretenni, mert éberen örködik az én érdekeim és akaratom érvényesülése felett. Egyetlen hibája, hogy kissé erőszakos, sőt goromba, válogatás nélkül, különösen a papsággal szemben. Nálam azonban semmiféle — ellene szórt rágalmak nem találnak hitelt. — Jegyezd meg te is édes Beatricém: ha valaha, — hiszen minduntalan előfordulhat valami csetepaté — háboru elszólitmellöled és magadra kell maradnod: az egyedüli ember környezetünkben: akiben vakon megbizhatsz: Dénes nádor.

— Oh — mondotta Beatrice nevetve — hát Béláról, Kálmánról megfeledkezel? Persze, igazad van, hisz akkor ők is hadban lesznek.

— Még ha nem is lennének hadban. Sajnálom, hogy ártatlan, gyermeki lelkednek egy szép illuzióját kell lerombolnom, de elhiheted nekem, hogy fiaimat is beleszámitva értettem azt, amit Dénesről mondtam.

Beatrice merengve nézett maga elé. Láthatólag meglepte, amit férje mondott.

— Istenem, milyen uj előttem mindez és milyen különös. Ha nem te mondanád, nem is hinném talán. Még igy is felteszem, hogy setéten látsz . . .

— Hát nem adott-e neked Mária máris izelitöt az ő nagy jóindulatából? Azt hiszed, véletlenül tette, tapintatlanságból járt el a szája épen neki, a görög nőnek, aki a megtestesült formaság és szertartásosság?

— Mennyit kell még itt tanulnom és tapasztalnom, amig ki-

ismerem az udvari élet titokzatosságait. Tehát az apa nem bízik saját édes fiában és viszont. Sokat hallottam otthon is a magyarok pártoskodásáról, de ennyire közelről látva: mégis kissé megborzaszt . . .

— Megundorit, akarod mondani? Csak mondd ki bátran. Engem is, aki születésem óta benne élek. Ugy érzem, valami végzet nehezedik családunkra s általunk az egész nemzetre. E balcsillagzat hatása alól én sem tudtam s nem tudok szabadulni. Talán az ártatlanul tönkretett Vazul hercegnek, egyik ősnagybátyámnak lelke kiáltott fel boszuért az égre. Bizonyos, hogy a vele szemben elkövetett rémtett óta, amely, ha nem is történt első szent királyunk tudtával, de mindenesetre érthetetlen módon általa megtorlatlanul maradt, valami rettenetes végzet üzi családunk egyik tagját a másik ellen: nemzedékről-nemzedékre kitör, felujul a szörnyü testvérharc. Péter, Aba Sámuel — ha nem is voltak Árpádfiak: máris hatalma alatt állottak. Pártkirály volt csak mindkettő: magyar kéz által estek el idöelött. I. Endre király öccsével, Bélával vivott harcban kapta a halálos sebet. Bélát is rövidesen utólérte a nemezis: rászakadt a trónmennyezet: ez okozta halálát. Amit az apák megkezdtek: folytatták a fiaik. Salamon, Endre fia és Géza meg László, Béla fiai örökös ádáz tusakodásban állottak egymással. Salamon huzta a rövidebbet. Nem nyugodott bele: a legvadabb ellenséget, a besenyöket hozta be hazája és vérei ellen. Ott is esett el élükön harcolva: csak a jámbor legenda mondja róla, hogy remete lett. László szent lett, neki nem voltak fiai: az ö további ágát megkimélte a végzet. De Gézának két fia maradt: Kálmán és Álmos. No, ezek voltak csak az engesztelhetlen testvérek! Évekig tartó gyilkos testvértusák után Kálmán elfogatta öccsét, megvakittatta 5 éves ártatlan fiával Bélával együtt, söt megöletését is elrendelte. Nem rajta mult, hogy jámbor szerzetesek elrejtették, megmentették. A nemezis Kálmán ágát már fiában megszakitotta, söt családunkat a kihalás rémével fenyegette meg. A szerencsétlen megvakitott Béla, dédatyám, került elö a zárda homályából királynak. No, már ö csak igazán ártatlan volt az ösök büneiben. Azt hiszed, a végzet megkimélte? Szó sincs róla. Kálmán király fattyufia tört be ellene Oroszországból, hogy trónjáról letaszitsa. A jámbor vak királyból vérengző tigrisnek kellett válnia: 68 föurat felkoncoltatnia az aradi gyülésen ... Nagyatyám, II. Géza király még talán nála is szelidebb ember volt. Mégis neki kellett legtöbbet szenvednie a végzet kérlelhetlen kezétöl. Uralkodása elején ugyanaz a Boris, Kálmán fia nyugtalanitotta, később saját két testvéröccse, László és István — ugyszólván minden ok nélkül — a jognak legkisebb nyomát is nélkülözve — trónja és élete ellen tört. És a rettenetes görög császárral, Mánuellel vivott keserves háborui egyebek voltak-e testvérharcnál? Hiszen Mánuel Piroskának, Szent László leányának volt fia, nöágon Árpád-vér! A pártos két testvér

László és István, Mánuelhez menekült Byzancba s onnan került ki az a méregpohár, mely nagyatyám életét kioltotta alig 32 éves korában. Következett nagybátyám III. István, a mártírkirály. Őt atyja testvérei, kiket már említettem, trónjáról csakugyan megszalasztották, koronáját egy évig bitorolták s tömérdek magyar vér hullott el, mig mint törvényes király, visszanyerhette azt. Ugy hiszed, azontul békéje volt? Atyja halálos ellensége, Mánuel császár tette el őt is láb alól méreggel, csakhogy már 24 éves korában. De harcolt ellene saját testvéröccse, az én atyám, Béla is, akinek vele szemben szintén nem lehetett tiszta a lelkiismerete. Atyám, III. Béla király különben sem volt kivétel. Nem vádolom, hiszen egy elhárithatlan végzet hatalma alatt cselekedett ő is. Alighogy trónra került, öccse, Géza herceg akarta azt tőle elvitatni. Atyám volt erösebb: elfogatta és 12 évig tartotta kegyetlen fogságban. Mostohámnak és Barbarossa Frigyes császárnak közbenjárására bocsátotta ki végre, de Görögországba számüzte. Géza ott is halt meg: de fiai élnek, hanem az Árpád-háznak ez az életerös ága a hazára nézve mindörökre elveszett. Vajjon olyan nagy-e a királyi család és olyan szük az ország, hogy itt meg nem férhettek volna? Vajjon ezt a vérpazarlást nem sinyli-e meg valaha a nemzet, amikor majd az Árpádokat két kezével kaparná ki a földből? És most: mea culpa! Én következném. Csunya dolgot tettem magam is, de nem mentegetem magam: az eddig elmondottakból több, mint nyilvánvaló, hogy átkos végzet hatalma alatt cselekedtem. Fiatalos hévvel, meggondolatlansággal bátyámnak, Imre királynak sok keserü órát szereztem, évekig fegyveresen harcoltam ellene, hogy megossza velem királyságát. Hol ő kerekedett felül, hol én. Talán áldáz tusáink is hozzájárultak ahhoz, hogy idö elött felörlödött ereje és alig 30 évvel sirba szállt. Fia is maradt, az 5 éves László. Az én gyámságomra bizta. Bizony én nem voltam hü gyámja: Ausztriába szalasztottam s ha szegény ártatlan meg nem hal, ujra patakokban ömlött volna a magyar vér... Ma, higgadt ésszel, deresedö fövel érthetetlen elöttem saját akkori okoskodásom. Világosan látom, hogy különösen bátyámmal szemben semmi jogom nem volt fellépni: nem is értem, hogy tehettem meg. De próbálta volna nekem valaki akkor ezt megmagyarázni, mikor a rámnehezedö végzet elvakitott, elhomályositotta értelmemet?

— Rettentö! — suttogta Beatrice és egész lényén meglátszott az a megrázó hatás, melyet e véres tragédiák elbeszélése benne keltett.

— Csodálkozol-e ezek után — folytatta Endre — ha engem is utólért a nemezis és — mivelhogy testvérem nincs — fiammal kellett összeütköznöm? Semmi különös érdemet nem szereztem arra, hogy expiáljam a sorsot és épen nálam szakadjon meg a balvégzetek folytonos láncolata. Bizony voltak nekem Bélával áldáz, komoly harcaim, csakhogy én még szerencséről beszélhetek, mert eddig még

mindig sikerült megtartanom a felsőbbséget fiam urammal szemben. Béla abban elüt a többi Árpádoktól, hogy hadat vezetni nem tud. Hanem, ha nem vigyáznék, igen könnyen kifogna egyszer rajtam, ezért ujra csak azt tanácsolom: bizzál te kivülem egyedül Dénes nádorban.

— Vajjon megszünik-e Bélánál ez a sajátos üldöző végzet? — kérdezte Beatrice, mintegy elmerengve a hallottakon.

— Hiu reménység. Miért épen nála! Béla különben is oly természet, amely szinte provokálja az ellenszenvet. Hogy ki lesz a nemezis eszköze vele szemben, ma még nem látjuk, mert fia még nincs, de bizonyos, hogy annak idején majd akad valaki családunkban erre a szerepre is. Ha más nem: legkisebb fiam, a halicsi Endre. Az forróvérü, izgága természet. És Béla idején tul is, nemzedékről-nemzedékre — ugy sejtem, fel fog ujulni ez az — immár „ősi átok", — amig végre Árpád családja lesz az áldozat. És ha majd egykor kiapadt a szent király vére: félek, nehogy az átok áthárüljon magára az egész nemzetre: amiért gyengeségében nemhogy lehetetlenné tette volna, de inkább istápolta e testvérharcokat. Hiszen minden pártütönek akadt szépszámu, készséges pártja — enélkül semmire sem mehetett volna. Ha pedig az egész nemzet nyögi majd a végzet sujtó kezét, a pártoskodást: bele is pusztul akkor, vagy tengödni fog idegen járszalagon... De jó, hogy ezt az időt mi már nem fogjuk megérni . . .

— Borzalmas, mily setét szinekben látsz. Valóságos revelációja a jövönek, amit elmondtál . . . De ha ugy is volna, akadhat a messze jövöben egy lánglélek, amely — akár valami jócselekedettel, akár hősies önfeláldozással — leveszi a nemzet válláról ez átkot, mint ahogy volt egy, aki ráhozta.

— Bizonyára akad is. Nagy fiakban sohasem volt szegény a magyar. De vajjon, ha már elharapódzott a visszavonás fekélye, fog-e arra az egyre hallgatni az egész nemzet osztatlanul? Fog-e az tudni használni mindenkinek, meg tudja-e váltani az egyetemességet, vagy hajótörést szenved, elvérzik a legtisztább szándék is az örök egyenetlenség között? A végzet utja olyan, mint egy hógörgeteg: meginditani végtelen könnyü, megállitani lehetetlen.

Beatrice felelet helyett megilletödéssel csókolta meg férje homlokát. Valóságos prófétát vélt látni Endrében, aki látnoki szemmel derit fel titkokat, miknek setétlö körvonalai a messze jövö tömkelegében rémlenek...

— Minö csodásan mély gondolatokat fejtegetsz előttem . . . Szinte alig győzöm kisérni azok röptét...

Endre elmosolyodott...

— Vajjon olyan üreslelkünek gondoltál-e engem, aki mindezeket nem látom? Talán hozzád is eljutott a hire az én — ugynevezett könnyelmüségemnek? Félreismernek engem sokan, félreismer — fájdalom, — talán az egész nemzet. Nézd, Beatrice, nem volna értelme,

ha előtted eltitkolnám: tudom én jól, hogy sok cselekedetemnek olyan színezete volt, mintha állhatatlan, ötletszerü, mondjuk, könnyelmü lettem volna. Valójában nem igy volt. Szigoru birája vagyok magamnak: ismerem hibáimat, föleg multam tanulságaiból. Tulhiszékeny, ha szabad magamat ugy kifejeznem: tuljó, tulpuha ember voltam, fejemre nőttek az emberek és körülmények. Most már — nem birok velök ugy, ahogy kellene. Öreg is vagyok, meg vannak is, akik ellensulyozzák az én törekvéseimet. Szervezőtehetség sohsem voltam, összetartó, az eröket összefoglaló, a körülményeket számitóan áttekintő látókörröm nem volt. Most, hogy hosszu tapasztalat után talán megszereztem: már késő. Jobb, ideálisabb körben kellett volna élnem, nem e forrongó világban, mikor a feudalizmus tulkapásai Európaszerte az uralkodók erős kezeit teszik próbára. Nálunk nincs szoros értelemben vett hübériség, de annak hatásai külföldről ide is átszivárogtak, kezdenek olygarcháink támadni, akiknek fékentartására az enyémnél erősebb kéz kell. Majd elválik, Béla fog-e velük birni. Különben nemcsak nálunk, Európaszerte mutatkoznak hasonló jelenségek. Lám, az előbbi angol király, Földnélküli János ugyancsak nem birt urává lenni bajainak. És magának Frigyes császárnak nem volt-e minduntalan heves küzdelme hol itt, hol ott lázongó alattvalóival? Vajjon az angol Magna Charta segitett-e az ottani züllött viszonyokon? Épenugy nem, mint akár az én aranybullám . . .

Beatrice növekvő csodálattal hallgatta férjét. Szép szőke fejével lágyan odasimult az öregedő ember hatalmas vállaihoz, majd ráemelve égkék szemeit, meleg odaadással csókolta őt meg.

— Nos, hiszed-e az elmondottak után, hogy tudatosan cselekszem és ha mindennek dacára olyan katasztrófa ér, mint ez a mostani — különben sem érvényes — interdictum, azt nem teljesen az én könnyelmüségem idézte az országra?

— Hiszek neked vakon édes uram és mint hü segitőtársad követlek nehéz kálváriádon. Ha eddig nem szerettelek volna, most csodállak, bámullak. Ha csüggedés, sorscsapás érne — mit forditson el a Mindenható — Beatricéd hü szivében megértést, részvétet, talán vigasztalást találsz. Sziklaerős a szándékom, hogy betöltsem hivatásomat melletted s épp azért minden szavadat mint kinyilatkoztatást fogom megszivlelni.

— És elfelejted, hogy az én oldalam mellett ért — az interdictum?

— Azok után, amiket elmondtál, már nem bánt ez engem ugy, mint eleinte. Első izben — hisz tudod, rettenetesen lesujtott, hiszen mit használ nekem a földi boldogság, a királynői méltóság, ha a lelkem üdvét elveszitem és ki vagyok közösitve a hivek seregéből, mint valami mételyes. De ma az az érzésem, hogy te ennek nem vagy oka, és a Teremtő odafenn helyesebb szempontból birálja el a dolgokat,

mint fogyatékos földi helytartói. S előtte még akkor is képtelenség volna, hogy engem, ártatlant büntessen, ha ti talán — te és embereid — vádolhatók volnátok mulasztással. Ismétlem, megnyugodtam és hiven kitartok melletted, ha kell, a legnagyobb válságban is.

A könnyen elérzékenyedő király mindkét karjával átölelte most igazán angyali szinben látott feleségét és az az édes megnyugvás szállt szivére: hogy most végre nincs — egyedül!

VI.

A lakodalmi, koronázási ünnepségek után mihamar kiköltözött az egész királyi család a Csepelszigetre az „Insula bubalorum" — bivalyok szigete — kies királyi kertjeibe. Ott töltötték rendesen királyaink az egész nyári időszakot, hiszen irva van, hogy őseink — még e korban is — mihelyt tehették, kivonultak a szabadba, sátrak alá, kies berkekbe, erdők széleire, pázsitos kertekbe, ott mulatoztak, lakmároztak vigan, gondtalanul.

Endre király feszült várakozással figyelte, mi a szándékuk Béláéknak? Vajjon ők is kijönnek-e nyaralni a Csepelre, mint máskor, hiszen nekik is volt ott külön berendezett nyaralójuk, ahova egész udvartartásukat levitték, avagy — hogy ne kelljen Beatrice közelében maradniok és igy Mária királyné rangelsősége felöli kényeskedéseit elkerüljék, kitérnek és Bélának az ország keleti részeiben fekvő birtokai egyikére költöznek? Az öreg király jobb szerette volna az utóbbit.

Béláék azonban nem voltak hajlandók szokott kényelmüket feláldozni és még néhány nappal meg is előzték az öreg királyt a Csepelszigeten. Békés szelek fujtak mindenfelöl, ugy látszott, mi sem fogja zavarni az üdülést. Endre nem is szándékozott előbb megszakitani pihenését, mint a Szent Istvánkor tartandó törvénynapon, amikor másfél század óta minden évben a fővárosban járulhat a király elé boldog-boldogtalan, akinek ügyes-bajos dolga van.

Abból, hogy Béláék is a szigeten lesznek, semmi jót nem magyarázott ki a király. Sokkal jobban ismerte Máriát, semhogy ebből megjuhászodást, beletörödést olvasott volna ki, inkább hitte, hogy igenis „felveszi a keztyüt" és mintegy résen akar lenni, hogy adandó alkalommal valami megalázásfélét készitsen elö Beatricenak.

*

A Csepelsziget abban az időben — nyáron — egy tündérkert, egy földi paradicsom volt. Amikor egész Magyarország fele erdőkkel volt még boritva, ez a sziget sem volt az a tisztán buzatermö, de egyébként poros, egyhangu sikság. Buja tölgyesek koszorúzták belsejét helyenként bükkrengetegekkel váltakozva, amelyek mellett

maradt elég hely a kalásztermő szántföldeknek is. Az egész sziget az Árpádok családi birtoka volt s mivel a család sohasem volt valami nagyon szétágazó, közösen is használták. Minden részén meglátszott az a különös gond, amellyel azt dussá, hasznothozóvá és kellemessé törekedtek alakitani. Itt voltak a királyi ménesek, az óriási füves térségeken ragyogószörü tüzes csikók százai futkostak, a végtelen legelőkön ezernyi szarvasmarhák gulyái nyüzsögtek. külön csordákban a bivalyok. Ott voltak a messze erdőségekkel egybeolvadó királyi vadaskertek és a nyaraló épületek között füszeres kertek ősrégi száldokfa-ligetekkel. Virágoskertekké átalakitott nagy erdei tisztásokon volt hely a sátrak felállitására, amelyekben a szép napokat eltöltötték, ahonnan vadászatra, halászatra indultak. Ami népség lakott a szigeten, mind a különböző rendü és rangu udvarnokokból, halász, vadász, sólymász, pecér, lovász, gulyás, csordás, juhász, kertész és ki tudná elöszámlálni, még miféle „ királyi szolgáló népekből" került ki. Teremtve volt ez a hely a feltétlen nyári pihenésre, itt minden, minden rendelkezésére állott a birtok koronás urának és semmi dissonans, idegen hang nem hatolhatott ide, hogy megzavarja a nagyur kedélyállapotát.

A külvilággal való érintkezést is a minimumra szállitotta le az öreg király, teljesen Dénes nádorra bizva az ország kormányzását, kivéve a Bélát külön megilletö ügyeket. Amit mégis elkerülhetetlenül közölni kellett a felséggel, a nádor lovasfutárok utján izente meg, kik naponta csónakon keltek át a Dunán Adonynál, hogy a mai Lóré (akkor Lórév) mellett kössenek ki a szigeten. A királyi nyaralótelep e helytöl valamivel bellebb, a maj Ráckevétöl nyugatra feküdt.

Kálmánék is kinn voltak, jobb tennivaló hiányában. Őket nemcsak lesujtotta, de egyenesen kétségbeejtette az egyházi átok. A kegyes Salome naphosszat sirt, de nem sokkal volt enyhébb Kálmán hangulata sem, akinek nagy tervei voltak ez időre, ő Boszniába készült, tériteni a patarenusokat. De hogy fogjon most ilyen apostoli munkába, mikor maga is ki van közösitve? Hiszen most igazán nem is volna hivatott erre! Pedig ott sürgös szükség volna az apostolkodásra, mert mint a pápa is mondogatta: „a farkas együtt legelész a báránnyal." János püspök elkedvetlenedve maga is lemondani és zárdába vonulni készül.

Épen János püspök e hangulatában bizva, Kálmán remélte, hogy legalább számára és neje részére János kieszközli az interdictum alóli kivételüket, hiszen ök igazán hihetetlenül ártatlanul kerültek bele. Atyja részére azonban nem remélt Kálmán semmit és teljesen hiábavalónak tartotta Róbert érseknek a pápához történt kiküldetését.

*

A sors azonban nem engedte, hogy az öreg király zavartala-

nul élvezhesse tündérkertjében a mézeshetek folytatását. Egyre nyugtalanitóbb hirek érkeztek Halicsból, az Endre gyerekről. Dénes, a Tomaj-nemzetségből, kit a király mintegy mentornak állitott a messze szakadt, könnyelmüségre hajló fiu mellé s ki valóságos kutyahüséggel szolgálta és félisteni vitézséggel védelmezte nem épen tövistelen helyzeteiben hercegét, egyre-másra küldözgette embereit az öreg királyhoz, kérve, könyörögve, utóbb már esdekelve: jönne ki fiához, akármilyen kis sereg élén: egyrészt talán sikerülne pacifikálnia Danilót, az izgága Román nagyratörő fiát, ki Endréék valóságos ostromzár alatt tartja s ha segitség nem érkezik, elsöpréssel fenyegeti az egész halicsi pünkösdi királyságot, másrészt meg Endre herceg egészsége napról-napra rosszabb, a fiu sinylik, mindenáron atyját óhajtja látni, legjobb szeretne mindenestől felkerekedni s otthagyni Halicsot Daniló prédájául, csak mégegyszer láthatná atyját és szülötte földjét. Alig lehet benne tartani a lelket. Viszont a nyári nagy höségben az utazást sem igen birná ki mai állapotában.

Endre király hát kénytelen-kelletlen felkerekedett, bármennyire is nehezen esett most magárahagyni fiatal, szép asszonyát. Apai szive azonban ellenállhatatlanul vonzotta legkisebb fiához, kit talán legjobban szeretett. Ez nem keserítette még meg oly mélyen, érzékenyen, mint a két nagyobb, legalább is távolról sem szándékosan és tudatosan. Mert ha okozott is olykor „zavarkákat", az az ő könnyelmü meggondolatlanságának szüleménye volt s az ilyenek iránt Endrének elnézőnek kellett lennie, hiszen saját ifjuságának képe tünt fel előtte azok nyomán. És az Árpádok mind jó és szerető apák voltak.

Sereget nem sokat vitt magával, pár száz hive kisérte el önként. Ha kell, ezek is elégségesek lesznek arra, hogy Danilót móresre tanitsák: Endre király bizott hadvezéri talentumában s nem ok nélkül, mert hosszu élete alatt nagyobb csatát eddig sohasem veszitett.

Az életvidám Beatrice a szigeten maradt, nem mondhatjuk, hogy „magára", mert fiatalos szépsége és kedvessége a rajongók egész körét vonzotta udvarába. Béláék társaságát nem kereste, de nem is kerülte volna, inkább azok huzódtak teljesen vissza töle. S bár azok is vigan éltek, mégis teljesen más társaság vette őket körül, mintha valami kinai fallal lett volna a két család elkülönitve. Az érintkezést voltaképen csak Salome tartotta fenn mindkét családdal: az ő belátó lelke megsejtette, hogy itt nincs ok, nincs alap az ártatlan királynővel neheztelést éreztetni, különben is kereszténvi lelke alázatosságával készséggel megadta neki a teljes tiszteletet, sőt azon is tul, lassanként őszinte barátság fejlödött ki közöttük.

Csakhogy Salome lehetőleg csak olyankor kereste fel Beatricét, amikor ennél más társaság nem volt, legfellebb Jolánta, aki aranyszive teljes melegével ragaszkodott mostohájához. Hireket a

másik udvarból nem igen hozott, világi hivságokról való fecsegésre alig volt kapható. Ha a királynöt, mint minden Éva leányát, furdalta a kivánesiság, mi történik odaát a másik udvarban, Péter apródhoz kellett fordulnia, aki aztán gondoskodott róla, hogy legyen mindig valami érdekes hire, a maga szájaize szerint.

Dénes nádor a tulpartról napról-napra hüségesen megküldte az országos ügyekről szóló referádáit Beatrice-nek, miket ez meghallgatott s tette, mintha nagyon értene hozzá. Emellett Bélának is beszámolt a tapintatos nádor azokról, amik öt illették, hogy ilyenformán alkalmat se adjon valami hatalmi féltékenykedésre. Ha valaki, ugy ö tudta, mennyire kényes a helyzet s iparkodott minden lehető kellemetlenséget elháritani szeretett királynéja elöl.

Ilyenformán Beatrice egészen türhetöknek találta az egyedüllét napjait, csak azon imádkozva, vajha mielöbb véget érnének és vajha ne állana elö valami rendkivüli momentum, amikor önállóan kellene határozni, avagy cselekedni.

*

Hanem e tekintetben a sors már nem volt egészen kegyes a fiatal királynöhöz. Endre király már a Kárpátok körül járhatott valahol, mikor egy napon Dénes nádor küldönce azt jelentette, hogy érkeznek Arragoniai Jakab spanyol király követei, leánynézöbe, Jolánta irányában, azokat fogadni kell. No, csak most aztán fel ne boruljon az egyensuly! Mert effelöl már csak Béláékkal is érintkezésbe kell lépni, anélkül nem megy!

Péter apród erre az estére „fehér lapot" kapott a szép királynötöl, aki ugyan egyenesen nem mondta meg neki, de nagyon szerette volna, ha ez átmegy a másik udvarba, puhatolózni az ott uralkodó hangulat iránt. Péter, hiszen hova is mehetett volna, természetesen felkereste régi kollégáit, Pósát, Salt, Domonkost és Tybát. Ezek rögtön karonfogták s vitték — az agarak közé, hogy megmutassák neki a „Cziczkét", amelyet Tyba ma délelött kapott Béla királytól valami kiváló vadászbravurjáért.

— Hát te szoktál-e még vadászni Péter? Ugy látszik nálatok minden férfias kedvtelés elült.

— Van azért elég más — felelte emez — most is vig napjaink lesznek, ugy hallom, valami spanyol nagyurak jönnek az udvarunkba.

— Spanyolok? Vajjon mit akarhatnak? Mióta Konstanczia királyné elment, nem járt mifelénk ilyen nemzetség.

— Ugy tudom, Jolánta hercgnönk kezét akarják megkérni az arragoniai királynak. Mert hogy még odáig is elhatott szépségének, jóságának a hire.

— És hát — a te királynédtól kérik?

— Hát aztán? Kitöl kérjék, ha Endre király nincs honn? Nem a felesége a leghivatottabb arra, hogy férje nevében beszéljen?

— Ebben talán nem. Mégis csak közelebb áll Jolántához a mi királyunk, aki féltestvére, mint a mostohaanyja. Én legalább nem engedném át az elsőséget... A mi királynőnk idősebb is...

— Szó ami szó, van ebben is valami. Persze, legjobb lenne, ha együttesen rendeznék a fogadást. De erről a mai viszonyok közt szólni sem lehet! — vélte Péter.

— Persze! — helyeselték többen is. — Ez természetes.

— Vajjon a te királynéd is ugy szereti Máriát, mint a mi felséges asszonyunk — öt? — kiváncsiskodott Sal.

— No? még ugyabban! Hiszen kikaparná a szemét annak, aki elötte Mária királynöt dicsérni merészelné... Csak a „dölyfös görög nönek" nevezi.

Általános elszörnyedés volt erre a felelet. Oly magasan állt ez udvaroncok szemében Mária királynö, hogy szentségtörésnek tartották azt is, ha valaki gondolatban megbántotta.

— És, tudja ezt a mi felséges asszonyunk? — kérdé félénken Pósa.

— Hát rám tartozik az ilyen? — felelte Péter félvállról. — Gondoskodhattok róla, hogy megtudja, ha akartok egy kis cifra csetepatét.

Az épületes beszédnek az vetette végét, hogy az agarakkal senki sem törödvén, azok egy része kiszabadult és fülhasitó csahollással száguldozta körül a belsö udvart.

Erre pedig a kényes idegzetü Mária királyné maga is kipillantott a nyári palota ablakán és meglátva hajdani apródját, Pétert, beszólitotta öt magához.

— No, fráter — szólitotta meg öt szinte kedveskedön — tudod-e még, miért küldtelek annak idején az estei marchesához?

— Iparkodtam Felséged bizalmának mindenben megfelelni — mondotta az apród szertartásos mély hajlongással.

— Most hát beszélj! — kiálotta feléje mohó kiváncsisággal, miután elöbb meggyözödött, hogy beszélgetésünknek tanuja nincs.

— Sajnos, felség, kevés még a mondanivalóm. Asszonyom pedig eléggé kitüntet bizalmával. Még a lovaglósétáira is engem visz magával. Csupa jóság irántam.

Mária királyné összhuzott szemöldökkel, haragosan nézett rá . . .

— Hát ezért küldtelek én oda, hogy nekem itt dicsérö hymnuszokat zengjél a latin nöről?

— Csak annak bizonyitására emlitettem ezt, felség, hogy mennyire sikerült bizalmát megnyernem. Hiszen ez is megbizatásomban volt.

— Ne feleselj nekem, de mondd el sietve, elég szemfüles voltál-e és tudnál-e nekem valami olyat ujságolni, amiért legalább egy

hátas paripát kiérdemelnél. Mert hogy olyat nem tudsz, ami neked egy falut hozna, azt már az együgyü képedről látom.

— Idövel mondok talán olyat is, felség — szólt az apród. Annak ugylátszik, még nincsen itt az ideje... De — bizonyosan eljön.

— Miből gondolod ezt?

— Abból, amit láttam, mikor az olaszok elmentek . . . Bucsuztak egyenként az ujdonsült királynötöl, többek közt egy poéta, Péguilan is... Valahogy nagyon soká talált bennmaradni a szobában, ugy, hogy már a többi tisztelgö türelmetlenül várt odakinn. És akkor én — élve az alkalommal — benyitottam. Hát, akármi legyek, ha nem azt láttam, hogy a királyné megcsókolta a trovatoret . . .

Mária eleinte mohón hallgatta, de azután bosszusan elnevette magát.

— Ebböl ugyan nem sok hasznunk van. Először is alighanem a szemed káprázott, mert ahhoz sokkal nagyobb a kis páva kevélysége, semhogy egy dalnokhoz ereszkedjék le, másrészt pedig: az a dalnok — ha kapott is csókot — elment és többé ugysem igen teszi be a lábát a mi földünkre. Nekünk máshol kell megfognunk a dolgokat. Valami hazai föméltóság, föpap, vagy akár apród — mit bánom én — nem akadt még, akit különösen kitüntetett volna kegyeivel?

— Eddig nem tapasztaltam, de még jobban fogok figyelni...

— Ennyivel bizony még egy kuvaszra sem szereztél érdemeket. Legalább azt mondd hát meg, hogy vélekednek ott — rólunk?

— Az az egyetlen, ami fáj nekem odaát Felség, hogy ihletett személyét — meg olykor Béla királyét — nem a legnagyobb tisztelettel hallom kiejteni. Ha valamit nem ugy találok el, ahogy Beatrice szeszélye kivánja, mindjárt kész a korholással: Erre is a görög asszony tanitott? Bocsássa meg Felséged, hogy a számon kiszalasztani merészelem, ismételve — e tiszteletlen kifejezést.

Mária szürke szeme mintha felcsillant volna. Az apród látva ezt, belemelegedett alávaló szerepébe...

— Most is — ugy hallom — követek érkeznek Spanyolországból, Jolánta hercegnönkért. Nagy fogadtatás készül számukra... Meglásd Péter — mondotta nekem asszonyom — ugy kiteszünk magunkért, hogy az a dölyfös nicaeai nö megpukkad az irigységtöl... Bocsánat királynö, hogy ismételtem e rettenetes blasphemiát.

És bocsánatkérését illusztrálandó, féltérdre ereszkedett.

Ez már csakugyan elég volt Máriának. Ugy látszik, a hátasló ki volt érdemelve. De csak Isten örzötte, hogy a görög nöt nem már most, ebben a minutumban ütötte meg a guta. Haragtól szikrázva kérdezte az apródtól.

— És — mikorra jönnek azok a követek?

— Nem tudom, Felség, de bizonyára néhány napon belül. Hanem annyit tudok, hogy Beatrice mindent el fog követni, hogy Fel-

séged háttérbe szoruljon mellette az ünnepségen. De Béla király bizonyára segit majd ez égbekiáltó igaztalanságon!

— Elmehetsz, fiam — szólt Mária kegyesen, odanyujtva kezét, melyet az apród mennyei áhitattal csókolt meg. Holnap reggelre istállótokban találod az igért paripát.

*

Beatrice királynö ugyan nem gondolt arra, hogy fizetett örszemeket állitson mindenüvé, ahonnan rossz szelek fujhatnak, az ö naiv diplomáciája abban merült ki, hogy hüségesnek vélt apródja, Péter által szállittatta magának a tuludvar pletykáit; annál tökéletesebb kémrendszert tartott azonban fenn Dénes nádor mindenütt, ahol annak szükségét és célszerüségét látta. Persze, hogy elsösorban Béla udvarában; ami ugyan a szaracénusokon bevasalt nehéz pénzekbe került szegény fejének — lévén ez — Béla kevésbbé tréfálkozó természete miatt — a kémszerepre vállalkozónak föbenjáróan veszélyes mulatság. Azonban bármennyibe is került — az árát mindenkor ezerszeresen megérte.

Ilyenformán történt, hogy harmadnap a nádor sajátságos üzenetet küldött a királynönek. Nemcsak azért volt furcsa, mert Dénes sajátkezüleg kaparta azt egy hártyalapra (mert hiszen irásnak alig lehetett nevezni), de tartalmánál fogva is. Látszott az a nagy sietség, amelyet küldöje kifejtett.

— Hogy egy rendkivül fontos ügyben személyesen kell a királynöt felkeresnie, de ennek a legnagyobb titokban kell megtörténnie, mert a királynö közvetlen környezetében áruló van, ö egy nagy megalázástól akarja megövni, de ezt csak ugy teheti, ha a királyné maga is kezére jár a legnagyobb elövigyázatossággal és el nem rontja a felépitett tervet. Csillaghullajtó öreg este lesz már, mire átjön az adonyi réven...

Dicséretére válhatott Beatricenak, hogy idáig ki tudta betüzni az ákombákomokat. Csak egy olyan klasszikus földről jött magasabbrendü lény lehetett képes erre, amilyen ö volt. De tovább már ö sem tudta olvasni. Valami „vis major" állta utját. A pergamen ugyanis ugy látszik — a melegtöl olvadó szalonnával itta tele magát és fennidézett ponttól kezdve csökönyösen olvashatatlanná vált. Hozója ahelyett, hogy a kebelébe rejtette volna, az iszákjából ráncigálta elö.

Beatrice annyira ismerte már Dénest — férje által adott jellemzéséből is — hogy ez nem az az ember, aki ok nélkül fujja a riadót. Ha tehát ö ennyire fontosnak látja az esetet és helyénvalónak az óvatosságot, akkor mindenben kezére kell járni. — Persze, mivel a levél vége olvashatatlan, épen azt nem tudjuk, hogyan kivánja ö azt. Ezen pedig rendkivül sok mulhatik.

Fatális eset — gondolta a királyné. — Ehhez a küldönc kikérdezése teljesen céltalan lenne. Mert világos, hogy ha a nádor fontos-

nak, annyira bizalmasnak tartotta a közlendőt, hogy szokása ellenére nem élőszóval üzent, de — ami részéről a legteljesebb önsanyargatás — írásra vetemedett, akkor az a szegény hűséges Topor ugyancsak nem tud semmit a levélbenfoglaltakról. Neki csak az volt a kötelessége, hogy azt a levelet el ne árulja, el ne veszitse, senkinek a királynő kivételével át ne adja.

Toport különben most látta először a királynő. Már az is feltünő volt, hogy a nádor nem szokott futárjai egyikével, de egy egészen ismeretlennel küldte az üzenetet. Még jobban csodálkozott azonban Beatrice, mikor Toporral választ akarván küldeni Dénesnek, az kijelentette, miszerint a nádor uram szigoru parancsban adta neki, hogy se visszatérni, se a királyné udvarából elmozdulni ne merjen. No, ez már csak igazán hűséges ember lehet, ha a nádor azért küldte ide, hogy örködjék ő is a királyné biztonsága felett. Mint ahogy további faggatásra kivallotta.

*

Péter apród vérszemet kapva minapi könnyü szabadságoltatásán, ma estére is elkéredzkedett a másik udvarba. Gyönyörködni akart vetése szárba szökkenésében. Nagy volt azonban ámulata, mikor a királyné elengedte ugyan, de nem a szokott időre, hanem délutánra, olyanformán, hogy — lóháton egy óra oda, egy vissza, ott legfellebb szintén egyet töltsön. Az alkonyatra hajló nap rég itthon találja, mert rendelkezni akar vele.

Hanem Péter — csodálatosképen — még az engedélyezett idő eltelte előtt jött vissza és pedig teljesen zavarodottan. Alig tudott belőle Beatrice egy értelmes szót is kivasalni. A jó fiu nyilván valami jelentős dolgot látott s még nem találta fel magát: mit s hogyan mondjon el belőle urnőjének. Olyasvalamit hebegett tehát, hogy utközben részeg halászokkal akadt össze.

Estére azonban Péterre került a csodálkozás sora.

Őseink rendesen a tyukokkal feküdtek le s amennyire szerettek mulatozni a nappali órákban, annyira megvetették — hacsak nem volt valami rendkivüliség — a késöesti virrasztást. Különösen nem illett ez, ha a ház ura távol volt, miért is Beatrice csepelszigeti udvarában, még legnagyobb nyáron is, egy órával napnyugta után elcsendesült, elnyugodott minden, hogy reggel már a harmatos hajnal talpon találjon mindenkit.

Annál jobban meglepődött Péter, amint boldog jó éjszaka kivánás végett tisztelegve Beatricenél, ettől azt az utasitást kapta:

— Te pedig szolgám, ha feljön a hold: elmégy az istállóba, felkelted Farkas lovászt, felnyergelteted az én paripámat a Bazsalikomot, meg a magadét s felkészülve várni fogsz az ablakom alatt. Semmi jelt nem adsz, észreveszlek ugy is. Arra pedig vigyázol, hogy minél

kevesebb zajjal történjék az egész és hogy az egy Farkason kivül, akinek szigoru hallgatást parancsoltam, más fel ne ébredjen.

Addig pedig egy rövid órácska volt hátra, mely alatt sok minden gondolat megfordult Péter apród agyában. Valami egészen szokatlan kalandra vállalkozik a királyné — gondolta — és szinte bizonyos volt benne, hogy ez a mai este — ha szemfüles lesz — meghozza számára a Mária királynétól kilátásba helyezett falut. De vajjon ki is lehet az, akinek kedvéért megfeledkezik magáról?

Szive hevesen dobogott, mert máris a sajtoskáli jószág beatus possidensének tekintette magát. Megmaradt nemesebb énje azonban elégedetlen érzést váltott ki lelkében: ime, ez a királyné, akit annyira tökéletes, hozzáférhetetlen lénynek hitt mindannak dacára, hogy feladata volt benne valami fogyatkozást felfedezni: mégis csak bünös, földi asszony, olyan, söt olyanabb, mint más Éva leánya, mert hiszen ez egy öt rajongva imádó, benne vakon bizó királyi férjet játszik ki, aki öt mégis csak jócskán alacsonyról emelte fel... Azt az epizódot. Péguilannal — mint ebből látjuk, maga Péter sem vette komolyan: csak Mária előtt felhasználni tartotta jónak: de maga is hitte, hogy akkor a szeme káprázott.

A mondott időben Péter teljes csendben ott állt a két paripával urnője ablaka alatt, aki azonnal észrevette öt s pár pillanat mulva az apród mellett termett, ki hódolattal segitette fel a csendben álló Bazsalikomra; de nem győzött eléggé bámulni azon, hogy Beatrice hangjával, alakjával, magatartásával voltaképpen egy közrendü pórnö viselete párosul. Nem a megszokott cotte hardie, de valami rókaprémes subica fedte felső testét (amilyet nyáron csak a lovászok nejei hordanak), dus szöke haját pedig igen egyszerü gömbölyü bársony, turbánszerü sapka szoritotta le.

A királynő látva apródja álmélkodását, rászólt:

— Bizony, te is jobban teszed vala, ha lovásznak öltözöl. Ha tudnál efféle gunyákat elökeriteni, csak izibe, inkább megvárlak itt.

Péter sarkon fordult, nem mondatván magának kétszer és mihamar, mint takaros lovászfiu jelent meg nyergében.

Egy apród abban az etikettmentes időben is oly messzire állott a királynétól, hogy Péter urfi nem gondolhatott arra, hogy Beatriceval társalgásba fog elegyedhetni. Engedte a királynöt előre lovagolni, maga illendő pár lóhossznyi távolságban léptetvén utána.

De Beatrice sokkal közvetlenebb, melegebb természet volt, semhogy emberszerető szive — és közlékenysége — ezt engedhette volna. A formákra épenséggel nem adott máskor sem, annál kevésbbé egy ily inkognito vállalkozásnál, gögnek nyoma sem volt a lelkében, azonkivül a szolgálatkész Pétert — mint minden emberét, aki ellenkezöre még nem adott okot — emberségesen megbecsülte.

Ennélfogva, amint a palotát övező kert sürü fás utait elhagyták

és a csend már nem volt oly szigoru parancs — maga mellé intette emberét s az örömmel sietett oldala mellé.

Csodaszép holdvilágos nyáréj volt. Pár nappal lehetett az idö holdtölte után: az ezüst tányéron alig volt észrevehetö a fogyás. A nyáresték forró, füszeres, párás szellöje csapta meg arcukat: feléjük sodorva egy-egy késön virágzó hársfa illatos lehét. Amint a fák egyre ritkultak körülöttük: a lombok közt csak átszürödve játszadozó ábrándvilág mind teljesebb fénnyel árasztotta el utjoknak a nappali forróságot kisugárzó homokját, el-elmaradoztak a kert sürüjében tucatjával villogó fénybogárkák: és mihamar kinn találták magukat a végtelen csillagos boltozat ragyogó kupolája alatt fehéren tovakigyózó homokos uton...

Egyenesen nyugatnak tartottak: a hold hátulról küldte feléjök sugarait, messze bevilágitva elöttük mindent. És amint látóhatáruk szabaddá lett: odább egy száguldó lovas körvonalait pillantották meg mindketten, kinek alakját mihamar elnyelte a távoli erdö, amelyen keresztül az ö utjoknak is vezetnie kellett.

— Reménylem, nem árultad el senkinek e kis sétánkat — volt Beatrice elsö, félig kérdö, félig szemrehányó szava, amint a rejtélyes lovast meglátták.

— Egyáltalán senkinek, királynöm. Söt maga Farkas uram sem ébredt fel, mikor a lovakat sajátkezüleg felnyergeltem. Töle akár el is lophattam volna Bazsalikomot.

— Akkor hát kinek lehet most oly sürgös, a révhez nyargalni? Béla király udvarából nem erre vezet az ut!

— Akárki is legyen, nem ijedünk meg töle, Felség. Elvégre csak egy embert láttunk, az is elöre száguldott, észre sem vett minket: különben is, töröm éles és nyilaim rendben vannak.

— Nem félelemröl van most szó, de nem kivánom, hogy bárki is meglásson. Nem mintha rosszban törnénk a fejünket, de ellenségeim bizonyára tudnának olyan szinezetet adni a dolognak...

— Óh, Felség... hátha az a lovas épen az, akivel Felséged találkozni kiván. Mert ugy sejtem — ha szabad kifejezést adnom gondolataimnak, nem tisztán a saját szórakozása kedvéért mozdult ki Felséged ily szokatlan órában.

Beatrice ideges mozdulatot tett. Szinte látszott, hogy fel akar csattanni. De fékezve magát, mosolygó jóindulattal adta meg a választ:

— Bizony nem, azt elhiheted. De ugy látom, nagyon könnyedén fogod fel ezt a kalandunkat. Hát mit is gondolsz te voltaképpen erröl?

— Kevés sejtelmem lehet róla, Felség. Fontos államügy elintézésének nem ez az órája... Elvégre lehet valami kellemesebb is ezen a gyönyörü, változatos világon...

Beatrice észrevette a vakmerö és alávaló célzást, de türtöztette magát. Nem akart kedvelt apródja felett pálcát törni.

— Jegyezd meg fiam — mondotta valami ünnepies jóakarattal — amig mellettem vagy, sohasem fogsz látni engem görbe utakon járni. Ami most itt történik, ha titoknak is kivánom tekinteni mások előtt: nem volna titok Endre király előtt és az ő nevében, szellemében és szándéka szerint megy végbe. Épen neki számolunk be majd erről legelőször, másnak meg az én tetteimhez széles e világon, senkinek semmi köze.

A királynő oly felmagasztosult arccal, oly lelkes hévvel, meggyőződéssel mondta ezeket, hogy aki csak egy parányi mértékben is lélekismerő: kétségtelennek tarthatta, hogy itt minden további gyanusitás tárgytalan.

Péter apród zavarában nem tudott mit felelni. Belsejében azonban nagy csalódásfélét érzett. — Hiszen akkor vége minden érdekességnek — gondolta. Valószinüleg a remélt falu is oda lesz. Azaz — hagyján. Ha nem is szerelmi, de politikai, vagy egyéb érdekessége mégis lehet ennek a csodálatos kalandnak.

Eközben elértek ama kis csererdőbe, amelyben az idegen lovas eltünni látszott. Beatrice a legnagyobb lelkinyugalommal, egyenletesen léptetett tova. Csak Péter fészkelődött jobbra-balra nyergében, keresve a sötétlő lombok közül kivillanó szemeket, de ártatlan szentjánosbogaraknál egyebet nem igen láthatott. Ki is értek az erdőből, anélkül, hogy egyáltalában nesz zavarta volna meg a hangtalan némaságot.

— A mi emberünk kétségtelenül szintén a révbe igyekezett. Egyáltalában nem tudom elképzelni, ki lehet. Ugy látszik, igaza van a nádor uramnak: kémekkel vagyok körülvéve — mondotta Betrice boszusan. — Vajjon mit találhatnak tetteimben, amit érdemes meglesni?

— De hiszen csak kerülne a kezeim közé egy ilyen gézenguz. Tudom, azonnal ebek harmincadára küldeném! — fogadkozott Péter.

Fényes csillag futott le előttük.

— Megszaladt a csillag — szól Péter. — Ilyenkor szabadul egy lélek a purgatoriumból...

Még jócskára lehettek a révtől, mikor a távolból valami csodálatosan zengzetes, bánatos dallam ütötte meg füleiket. Valaki erős, de remekül csengő férfihangon énekelt az éj csendjében. Dalát koboz zal kisérte, de a hangszer nem emelte, inkább zavarta a felséges hang harmóniáját.

Szinte elbüvölten állottak meg. Beatrice lelkét talán először ihlette meg ennek a rá nézve idegen földnek mélabus költészete, dalban felsóhajtó melancholiája...

Akkor is olyan busongó volt a magyar melódia. Pedig nem volt még a honfiléleknek min keseregnie. Független, nagy és hatalmas volt a magyar. Az olyan bajok, amilyenek Endre korában érték, nem is

voltak egyebek egy kis májusi zivatarnál, mely jön, megy, utána ismét kéklő égről özönlik a napsugár.

Talán jövőbelátó lelkek sejtelme rezdült meg akkor azokban a szomoru ősi nótákban, amiknek irmagja is kiveszett...

Amint lassan közelebb értek: nemcsak a dallamot, de a szöveget is kivehették, oly csodásan tiszta volt az éneklő férfi hangja, oly csendes a rájok borult holdvilágos éjszaka.

Valami hún-magyar reminiscentia volt Csaba királyfiról:

„Sátorosház eresz alján, rozmalintos kerte martján
Királyasszony álmát szőtte, messzelátó nagy időbe
Motolláját hajtogatá, patyolatát himmel irá, királyurfit elringatá.
Bölcsőálom tarka öltés, jóváslátó álomfejtés béboritá estvehajnal.
Táltos csillag, sáros csillag sajog véle
Hadak utja nagy felfénye: Csaba minden öröksége
Egyre várja, vissza várja dali népe.
Cserpadmalyba, Hargitába vagyon álma édsanyámnak
Én derága szüledajkám
Fütől való kopjafája pávaszemmel kirovázva
Az ő lelke lelkem óvja, örökkétig őt siratja
Ő vérével belém oltá, rátok örökül óhajtá,
S őrzi hamvvó hü szivével
Édes népem, e helytt székelj!

— Ez a Réka asszony regéje — magyarázta Péter.

— Csodálatosan szépek a dalaink... mondotta Betrice. Szép, szép a földje is ennek a hazának, de nem annyira napsugaras, hogy ilyen ezerszinü érzés nótája virágozzék ki rajta. Ez még a messze titokzatos Kelet égboltja alatt foganhatott meg a magyar lélekben. Tudsz-e te is dalolni?

— Valamennyire, Felség. Dalos nemzet vagyunk. Azt hiszem, nincs magyar ifju, kinek olykor szive érzése ne tolulna egy-egy dalban az ajkára.

Ezalatt eléjük tünt a Duna kigyózó ezüstvonala, lágyan ringatva a hold sugarait a nyári szárazságtól most sekély vizén. Tulnan a nyáréjek üres villáma, a „puszták lobbanása“ hasitgatott végig a láthatáron.

A révész megsuvadt, bogoshátu kunyhója mint valami szörnyeteg állat sötétlett a vizparton. Szálfákból összerótt, mélyen lenyuló, kontyos fedelü alkotmány volt, megaggott, álmodozó deszkás ablakokkal. Valami eszterhéjas, iratos oszlopu, virágos tornáca is volt, ezen ült egy padon a remekhangu dalnok, ki most is tele torkából énekelt, belebámulva a sárga holdvilágba...

Egy gyenge kis madár hozzám kezde járni
Virágos kertembe fészket kezde rakni
Azt a sok irigyem észbe kezdé fogni
Madárka a fészket abba kezdé hagyni...

Maga a révészház — csodálatosképen — teljesen kihaltnak látszott. Úgy lehet, gazdái teljesen távol vannak. Hogy aludnának, nem hihető, mert arra a halottfeltámasztó nótahangra csak fel kellett volna ébredniök. Vagy maga az öreg révész volna a dalos?

— Aki ennyire bátorsággal dalol ország-világ hallatára, az rossz járatban nem lehet — mondotta Beatrice apródjának. Szólítsuk meg: magam is kíváncsi volnék: ki lehet?

De az idegen — még mielőtt lovasaink megszólíthatták volna, elhallgatott, felállott és levett süveggel, alázattal, de egyszersmind önérzettel közeledett feléjök. Hiuz fülei lehettek, hogy meghallotta — teletorokból énekelve is — azok közeledtét.

— Felséges királyné asszonyom, hozta Isten a révész uramnak szerény hajléka elé. Azt hiszem, nem sokáig fog Felséged várakozni...

Beatrice meglepetten nézett rá. Hogy igric volt az istenadta, első pillantásra észrevette, de különben soha életében nem látta ezt az embert. Hanem a hangja erősen ismerősnek tünt fel. És honnan veszi ez a bátorságot, öt ily nyiltan megszólítani és ezáltal leleplezni, mikor azt sem tudhatja, nem akarata ellen történik-e ez?

Mig azonban ezeket átgondolta, megpillantotta a szomszéd füzfához kötött lovat s azonnal tisztában volt vele, hogy az előttük nyargaló idegen csak ez az igric lehetett. És most már a kilétére is emlékezett..

Péter apródot a királynő hátraparancsolta. Majd megszólította az igricet.

— Nemde, te hoztad nekem ma reggel a nádor ur üzenetét? Akkor másnak — szegény jobbágynak voltál öltözve. Mi vagy hát igazán?

— Topor vagyok, Felség, afféle vándor igric-hegedüs, aki bejártam — fiatal létemre — e rengeteg országnak legalább harmadát, de legtöbbet kegyes pátronusomnak — nádor uramnak udvarában voltam.

— Gyönyörü hangod van, arról meggyőződtem. Ezzel hiszem, hogy országszerte szivesen látnak. De honnan veszed a bátorságot, hogy engem megszólíts, holott látod, hogy épenséggel nem kivántam magamat felismertetni?

— Óh, Felség, én azok közé tartozom, akik szivvel-lélekkel szolgálják királynénkat. Söt — én azért vagyok itt, hogy örködjem, nehogy mások, nálam veszélyesebb emberek ártalmára lehessenek.

— Te Dénes nádor parancsából cselekszel igy? Ide is ő rendelt? És az igazi révésszel mi történt?

— Nádor uram rendelkezéséből most ő csónakázik egy kissé a Dunán. De nem történik vele semmi baj. Hanem addig nem hajthatja fejét nyugvóra, amig itt dolgunk van. Most alighanem Paks fölött nézi az ökörkereső csillagot.

— S a családja? Ugy tudom, nem egyedülálló ember.

— Csak egy eladó leánya van. Az is a csónakban van, vigasz-

talhatja. Ott van még két emberünk — igrictársaim, azok nótázhatnak is nekik...

— Mindebből nem értek semmit. Annyira gyanus ember a révész? S ha olyan, hogy tudtatok vele elbirni? Te többedmagaddal vagy itt? S hát nem ezen a réven jöttetek át?

— Sorjában megfelelek, Felség. A révész, ha nem is határozottan a másik párt embere — hiszen nyilt titok ez ma, sajnos, hogy két pártra szakadt az ország — de fölötte kétszinü, szószátyár ember. Van okunk hinni, hogy a mai estén különös éberségre lett felhiva. Hát ha olyan éber: evezhet akár hajnalig. Mi csakugyan nem erre jöttünk át, hanem a hárosi réven. Hogy hányan vagyunk? Istenemre, pontosan nem tudnám megmondani, de hiszem, elegen, hogy mint titkos testörség, Felségedet minden lépésénél megvédjük.

— S mi ellen akartok megvédelmezni, jó fiuk? — kérdezte szeliden mosolyogva Beatrice — mintha afféle naiv rajongóknak tartaná őket.

— Az esetről-esetre válik meg, Felség. Azt kivánom, minél kevesebb bajtól legyünk kénytelenek megkimélni. Hogy ma mitől mentettük meg, talán elmondja a nádor uram, aki ime, ha nem csalódom, most száll csónakba a tulparton.

Azzal se szó, se beszéd, egetverő hangon dalba fogott. Szent Lászlóról énekelt:

> Ő hajtá a Göncölszekér csillagsörényes lovait.
> Ragyogó ostorul fonta a holdvilág sugarait . . .

Nyilván azt akarta ezzel, hogy odaát a csónak utasai meghallják és Dénes nádor értesüljön, hogy ideát várják.

— Hogy pedig hogyan bántunk el az ipsével? — folytatta a révész sorsáról szóló elbeszélését. Csak igen egyszerüen. Mi biz nem kérdeztük, van-e kedve holdvilágnál csónakázni. Ráfogtuk, hogy van és vittük. Egyikünk — Terebő, ha jól emlékszem — különösen a nyakánál segitett rajta, ahol valami merevség mutatkozott. A leánya aztán magától jött...

— Hisz ez erőszak — jegyezte meg Beatrice. Talán rá sem szolgált.

— Olyasfélének hivják. Hanem hogy becsületesen megszolgálta, nyugodt lehet Felséged. Nem tudok én minden apróságot, de azt hallottam, amint Dénes nádor már az akasztófára is tulérettnek tartotta.

Ezalatt a csónak alakja kibontakozott a messzeség homályából: az evezők csapásai egyre közelebb hallatszottak, a hullámos vizfelület ringó egyenletes zsongását megszakitva.

Mikor a járómü kikötött, belőle egy köpcös, falusi kurtanemesnek öltözött ember pöndörült ki.

A királyné erős kisértésben volt, hogy elnevesse magát, mert

azonnal felismerte a szegett hányatos abaposztóharisnyás, condra posztóju gombos kacagányos, vaskos bárányborsüveges alakban Dénes nádort. De türtöztette magát, gondolván arra, hogy ami ezt a szigoru embert rávitte, hogy magából ilyen maskarát csináljon: az alighanem sokkal komolyabb ok, semhogy az esetet illendő legyen kifigurázni.

Meg aztán azt sem tudta, mennyire tartja szükségesnek Dénes a többiek előtt mindkettejök inkognitóját fenntartani. Ezek egyébként mihelyt látták, hogy a királynőnek a most érkezett idegennel van dolga, tapintatosan önként háttérbe vonultak.

Dénes csak akkor ismerte fel Beatricét, mikor ez feléje közeledve, két kezét nyujtotta feléje.

— Eljöttem magam nádor uram — mondotta elfojtott hangon — mert sejtem, hogy fontos ügy késztette a velem való találkozásra és éjnek idején még mindig ezt tartottam legillendőbb módnak arra.

— Felség, erre bár nem számitottam, de elémbejövetele óriási módon megkönnyiti feladatomat, mert igy azonnal visszafordulhatok és egy teljes éjszakával több időm lesz Béla királyt megelőzni.

— Bélát, miben? Én eddig semmit sem tudok nádorom, mert levelének csak az első felét olvashattam, a többit teljesen keszalonázta Topor igric, aki egyébként — mellékesen legyen mondva — igen különös, de fölötte hüséges ember lehet.

— Bizony ezért tüzbe tenném mind a két kezemet. Ilyen emberek kellenének Felséged környezetébe, akkor bizonyara nem árulnák be minden lépését a másik udvarban.

— Oh, hát ki tenné azt? — mondotta Beatrice szinte mosolygós könnyelmüen.

— Ki? Azt még, sajnos, magam sem tudom. De kettőt tudok, az egyik: hogy az illető Judás, Felséged igen közeli környezetében van, a másik: hogy példátlan ügyességgel csinálja, amennyiben még az én igazán ezerszemü hirhordóim éberségét is ki tudta kerülni. Valószinüleg odaát közvetlenül hihetetlenül magas összeköttetései vannak a jó madárnak. Épen ezért rendeltem — Felséged engedelmével — ide az igricet, aki nagy hüsége mellett a legkiválóbb kopónak is beválnék, ha ez ki nem nyomozza és ártalmatlanná nem teszi a besugót, akkor valóban az ördöggel kell cimborálnia...

— De hát mit árthat nekem akármilyen besugó, hacsak otrombán nem rágalmaz? Hiszen az életem egy nyitott könyv. Meg vagyok győződve, hogy nádor uram rémeket lát.

— Hogy árthat-e, Felség? Vajjon ma nem azért utazott-e el Béla király egész családjával hirtelen Fehérvárra, a spanyol király követeinek fogadására, mert Felséged környezetéből valakinek eljárt a szája? . . .

Beatrice majd kővé meredt csodálatában. A nádor folytatta:

— Rosszul fejeztem ki magamat. Eljár a szája annak, aki aka-

ratlanul, rossz szándék nélkül szószátyárkodik, a Felséged embere azonban tudatosan, határozott rossz szándékkal, ártani vágyóan azonmód besugta Béla király udvarában az aragoniai követek jövetelének hirét, amint ezt Felségedtől megtudta.

— De én csakis Péter apródom előtt említettem ezt, az meg feltétlenül leghivebb emberem . . .

— Majd megválik — mondotta Dénes nádor fenyegetően. — Akárki is legyen, kezeimbe fog kerülni . . .

Beatrice és Dénes a révészház előtti szabad térségen, a kavicsos homokon sétáltak fel s alá a holdfényen, ahol mindenki láthatta őket, azonban senki sem hallhatta beszédöket. Péter az apród, Topor az igric a csónakossal elegyedtek beszélgetésbe, ki az idegen urat ide áthozta és rövidesen vissza is viszi.

Topor persze tudta, ki az idegen ur, Péter csak szimatolta.

— S hát Béláék e lépése hozta ide nádor uramat? Fatális eset, az igaz. Mert ezzel nyilt kenyértörésre kerül a sor. Én nem engedhetem királynői méltóságom ilyetén háttérbe szoritását. Ennélfogva nekem is azonnal, talán még hajnalban, Fehérvárra kell utaznom. A követeket én akarom először fogadni. Ez férjemnek intenciója is. Meg aztán — Jolánta is nálam van. De most meg mit csinálunk Béláékkal, ha erőszakoskodnak?

— Becsapjuk őket, Felség. Felséged nem fog elutazni sehová. Hanem szépen itt fog maradni s amit csak lehet, előkészittet a követek fogadására. Én pedig most azonnal visszamegyek a tulpartra s Adonyból váltott lovakon sietek, egy pár emberemmel a követek elébe, hivatalosan fogadom őket az ország részéről, még mielőtt Béla embereivel találkozhatnának, azután elvezetve a rendes utról, Abonyig hozom őket, ahonnan átkelve a szigetre: Felséged fogadja őket. Topor pedig azalatt itt marad örködni, hogy élő lélek Felséged udvarából el ne hagyhassa a szigetet.

— Köszönöm, nádorom — mondotta Beatrice hálásan nyujtva kezét Dénesnek — de a terv még nem látszik előttem világosnak. Elsősorban: Béla követei megelőzhetik magát . . .

— Ez megeshetett volna, Felség, ha nekem holnapig kellett volna várnom Felséged általi meghallgattatásomra, amire pedig mindenesetre szükség volt, máskülönben Felséged beleegyezése nélkül ilyen vállalatba nem foghatnék. De, mint mondottam, azáltal, hogy már ma itt beszélhetek Felségeddel, biztositva van tervünk sikere, mert hiszen igy még az éjjel utnak indulva, feltétlenül megelőzhetem azokat, akiket Béla király küldhet a követség elé. Mihelyt pedig én találkozom spanyoljainkkal, levezetem a nagy utról . . .

— A sártengerbe — szakitotta félbe nevetve Beatrice.

— Hát hiszen nincs másképp — felelt Dénes — de ezt a kis sártengert csak hadd szenvedjék el, ha ebbe a szép földi paradicsomba akarnak eljutni. Meg aztán Felség, tudjuk jól, hogy a rendes utunk

se sokkal jobb az ilyen dülőutaknál. Ma különben is szárazság van. Inkább port nyelnek majd, mint sarat dagasztanak. És ha egyszer letértek a főutról, Béla emberei többé meg nem találják őket . . .

— Jó, jó, aggodalmaskodott Beatrice. De Béláék előbb-utóbb megtudják a szigeti nagy fogadtatást. Az ilyet nem lehet sokáig titokban tartani. Akkor aztán lesz harag és fogak csikorgatása.

— Hát aztán? Nem ők provokáltak minket először? Mi csak visszaadtuk a kölcsönt. De, simán is elintézhetjük a dolgot. Azt fogom mondani: az eredeti terv is az volt, hogy a követeket Adonyon át azonnal a szigetre hozzuk. Tehetünk mi arról, ha Béla király Őfelségének tetszett épen ez időben elhagyni a szigetet?

Beatrice aggodalmasan csóválta szőke fejét.

— Tehát a kocka el van vetve. Ezzel Béláékkal a nyílt ellenségeskedés terére lépünk. Pedig ezt szerettem volna mindenáron elkerülni . . .

— Felség... vajjon tehetünk-e másképp? A végzetes lépést ők tették s nekünk lehetetlen a kihivást, teljes megaláztatás nélkül el nem fogadnunk. Ha nem ugy cselekednénk, mint ahogy szándékunkban van, Endre király Őfelsége kárhoztatna legjobban. Én pedig hü helytartója akarok maradni.

— Oh, hiszen csak férjem itt volna! — tört ki Beatrice keserüsége.

— Akkor Béla király meg sem próbálhatta volna ezt a furfangot. Csak egy védtelen növel szemben teszi. Különben is szent meggyőződésem, hogy Mária királyné viszi rá.

— S ha Béla neszét veszi eljárásunknak és idő előtt visszatér?

— Akkor már a követség első, ünnepies fogadtatása megtörtént, a további, esetleg rendezendő mulatságokon bátran részt vehet, azoknak csak nagyobb diszt fog kölcsönözni jelenléte. Ha ugyan kedve lesz azokon megjelenni.

— Hát csináljuk nádor uram — kedves rokon — ahogy jónak látja. A felelősséget ugy férjem előtt, mint Béláékkal szemben magam viselem.

— Felség, hát mire való volnék, ha még helyt sem tudnék állni? Inkább az én tekintélyem csorbuljon, azért már ugysem nagy kár. Én adtam a tanácsot. Felséged személyének e tekintetben nem szabad előtérbe kerülnie.

— Tehát a követek fogadására minden elő lesz készitve. Hogy az összes udvarnokok beszolgáltassák az ilyenkor esedékes terményeket: arról gondoskodjék nádor uram. Bármikor érkeznek, készen leszek fogadásukra.

— Még egyet, Felség. Az apród, ki Felséged bizalmát ugylátszik, erősen megnyerte, nekem sehogysem tetszik. Emlékezzék vissza, hogy voltaképp Mária királyné ajándéka . . .

— Hát ezt meg már honnan tudja?

— Én ne tudnám, aki rendszeres kémszervezetet tartok fenn mindkét udvarban — Felséged érdekében? Még egyszer: vigyázat vele szemben!

— Bámulatos ember! Azt hiszem azonban, ez egyszer ártatlant gyanusit. De tanácsát megfogadom: lássa ebből, mennyire nagyrabecsülöm. De illik-e énutánam kémkedni? — tette hozzá tréfás szemrehányással.

— Felséged élete nyitott könyv, de, tulságosan az. Jobb volna egy-két tiszta lapját bezárni. Olyan öreg bácsi mint én — még adhat tanácsot egy fiatal királynénak is.

— Köszönöm — mondotta Beatrice és hangosan, csengöen felnevetett.

— Én most utazom — fejezte be a megbeszélést Dénes. — Topor egyelöre a révnél marad, további rendelkezéseimet tudja. Arra kérem Felségedet, ne akadályozza öt pontos missziójában, bármit is tenne, bármily rendkivülinek is látszanék majd némely cselekedete.

— Sőt inkább, kezére fogok járni! — mondotta Beatrice nevetve, bizonyos könnyed önhittséggel.

Egy rövid baráti kézszoritás, Dénes részéröl meleg, hódolatteljes kézcsók vetett véget az éjszakai értekezletnek. Beatrice intett Péternek s csakhamar mindketten lóra szállva megindultak a homokos uton, visszafelé, mig Topor Dénes nádornak segitett a csónakraszállásnál.

*

Péter bármennyire szemfüles volt, nem tudott semmit ellesni a királyné s az idegen ur párbeszédéből, ami öt szerfölött boszantotta. Még az az elégtétele sem volt meg, hogy valami bozót rejtekébe látta volna öket titokteljes suttogással elvonulni, amiböl cselszövö lelke valami gyanut kovácsolhatott volna. Ott folyt le az egész beszélgetés sétálgatva a telehold fényöntözte kavicsos téren, mindenki láthatta öket, aki jelen volt, egész együttlétük ideje alatt.

Beatrice jó ideig megszólitás nélkül hagyta apródját, ami ennek kétszeresen zokon esett, mert a kiváncsiság majd kifurta az oldalát és remélte, hogy a királynö szokott közlékenységével, mellyel öt eddig elkényeztette, most is mihamar el fogja árulni a fontos tanácskozás egynémely részletét. Rettentö érzés is az, ha valaki, mármár kezében tartja élete szerencséjének kulcsát s az igy kisiklik belöle . . . Már pedig e hallgatagságból Péter sem sejtett semmi jót magára nézve s annyi vakmerösége mégsem volt, hogy a jelen — láthatóan boszus hangulatában — ö szólitsa meg urnöjét.

Tulostul sokáig azonban mégsem tartott a hallgatás. Mert a királyné egyszerre csak Péter felé fordult, keményen ránézett és hirtelen kérdöre vonta:

— Vajjon miért nem jelentetted nekem ma délután, hogy Béla

király elutazott? Miért kellett ehelyett a részeg halászokról szóló mesét kitalálnod?

— Oh, Felség... — felelte Péter, ki már félig-meddig elökészült ilyetén kérdésre — hisz annyira meg voltam zavarodva magam is emiatt... Tisztán azért történt, mert nem szeretek Felségednek kellemetlen dolgokat ujságolni...

— S honnan tudtad, hogy ez nekem kellemetlen hir lesz? — volt a még szigorubb hangon feltett kérdés...

A ravasz apródot nem lehetett egykönnyen megzavarni.

— Elég alkalmam volt meggyözödni, hogy már Béla király és Mária királynö említése sem kellemes Felséged elött... Ha pedig ök valami ily hirtelen dolgot cselekszenek, annak rendesen háttere van. Minek ártsam bele magamat ilyen veszélyes ügyekbe? Hisz abból az látszanék, mintha én, csekély semmiség, szitani próbálnám az ellentéteket.

— Hm, furcsán fogod fel a dolgokat. Hogy ez az ellentét, melynek semmiesetre sem én vagyok elöidézője, sajnos, már megvan, azt te is nagyon jól tudod. Ha pedig tudod és amiben eddig nem kételkedtem: hü emberem vagy, akkor kötelességednek kell ismerned: engem minden ilyen fölötte feltünö és gyanus mozzanatról értesiteni, ha az tudomásodra jut. Hogy ezt nem tetted, most azt is gondolhatnám, hogy egyszerüen a másik udvar kiküldött kémje vagy...

Ily kemény szavakat Beatrice még sohasem mondott apródjának.

— Oh Felség — szólt ez siránkozva és kezeit tördelve — mivel szolgáltam volna rá eme rettentö gyanusitásra? Hiszen oly örömmel, oly boldogsággal, odaadással kivánom szolgálni királynémat... Isten is látja a lelkemet.

Péter nem mondotta persze, hogy melyik királynöt. De Beatricét, aki szinte nem is tudott rosszat feltételezni emberéröl, máris lefegyverezte ez a töredelmes hangnem.

— Mert lásd — mondotta sokkalta enyhébben — szinte engesztelöleg — téged nem is tudnálak oly romlottnak elképzelni. Mi vihetne rá, hogy erre a szerepre alacsonyitsad magadat! Egy magyar nemes ifju, aki királynéját szolgálja és királya távollétében elárulja! Ugye, ez hihetetlen! Vajjon rossz vagyok-e én hozzád, vagy egyáltalában valakihez, vagy cselekszem e tiltott, vagy helytelen dolgot, amiért érdemes volna ellenségeim táborába szegödnöd? Nem vagyok-e a törvényes király felesége, aki iránt minden hazafi hüséggel tartozik?

Az apród most már valósággal zokogott. Ez a zokogás talán már nem volt tisztára tettetés. Valami derenghetett már a lelkében eddigi szerepe aljassága felöl... És a királynö megkapó szépsége: nyugodt öntudata, büszkesége, mellyel e szavakat mondta, annyira megragadták Pétert, hogy, legalább e pillanatban erös volt elhatá-

rozása, hogy felhagy kétszinü szerepével... Elvégre is, még ha jutalom kilátásában vállalkozott eddig is rá: vajjon nem jutalmazhatja-e Beatrice legalább is épenugy, vagy még jobban, ha arra kerül a sor?

— És lásd, bár fenyegetni nem óhajtlak — hiszed-e, hogy Béláék megmenthetnének, ha csakugyan rájönnék valami álnokságodra? Te Endre királytól nem félsz? Vagy attól, hogy Dénes nádornak a kezébe adnálak? Az ugyan hamar elbánna az ilyen ficsurokkal . . .

— Oh Felség, ártatlan vagyok... Üzzön el, ha szerencsétlen voltam haragját magamra vonni s akkor vezeklésül zárdába lépek, de ne gyanusitson oly iszonyatos dolgokkal...

Egy darab ideig hallgatagon haladtak tovább. Péter agyában megfordult sokféle gondolat: mily ferde helyzetbe kerülne — még Mária királynö elött is, ha most Beatrice röviden kiadná utját: mily szégyenbe hozná vele tisztes atyját. Elöbbi azt tartaná, hogy ügyetlenül és durván járt el megbizatásában s mint aki nem alkalmas finomabb diplomáciai feladatokra: eltaszitaná magától, utóbbi joggal hihetné, hogy valami becsületbevágó hibát követett el. És voltaképen — érdemes? Hiszen ez a királyné oly kedves, jóságos, tökéletes lény: egyenesen imádatraméltó.

— Kinek tartod te ezt az uri embert, akivel az imént beszéltem? — fordult a királynö váratlanul apródjához.

— Felség, ugy rémlik elöttem: sohasem láttam öt eddig. Különben sem tartom erénynek a kiváncsiskodást. Egyet tudok: ha Felséged szükségesnek látta vele ily rendkivüli időben találkozni: annak igazán komoly oka volt.

— Nos, megmondom neked: Dénes nádor volt. De egyebet is mondok. Holnaptól kezdve megtiltom, hogy a másik udvarba átjárj, ha csak külön nem foglak odaküldeni.

Péter ugy tett, mintha nagyon álmélkodnék, hogy az ismeretlen a nádor volt, bárha eddig is csaknem bizonyos volt ebben.

— Legalább akkor még ilyen gyanura sem lesz oka többé Felségednek. Söt esedezem: lehetöleg ne is küldjön engem oda sohasem.

Az ut további részében a csodás csillagos ég varázsa ragadta meg öket. Péter, látva, hogy a királynét ez érdekli, elmagyarázta neki a fölöttük boltozódó gyönyörü magyar csillagos ég regéit.

... Amott van a Göncöl-szekere... Annak a táján van a menyország kapuja. A Göncöl vállán át lehet az Istenhez jutni, a tündérkirályné szekerén. Három pár ökör van elébe fogva, a középsö ökör fülében ül a hüvelypici, onnan huiángat: cselö, hajsz — az a parányi csillag ott a másik felett — ha látja Felséged...

Olyan lelkesen magyarázta Péter hogy Beatrice szivesen elhallgatta volna akármeddig. De amellett óvakodott az apród, nehogy

ujjaival mutogassa a csillagokat. Ez, magyar felfogás szerint illetlenség lett volna azokkal szemben. Bizonyára az ősi csillagimádás maradványa ez a respektus.

— Amott a kis Göncöl. Ez a szekér feldült. Mikor Krisztus Urunk teremtette: 7 árpakenyérrel, hallal, meg a morzsákkal ezt rakták meg, annak a terhétől eltört, de még a rudja is... Amott van a Paradicsomkert csillaga, mellette a magyarok csillagzata.

— Milyen fényes a Szent Mihály utja! Azon szállitja a lelkeket a menyországba... Minálunk szépasszonyvásznának is nevezik s ott, ahol kétfelé ágazik: van a tündérek fordulója. Az a fényes ott a menyei nászcsillag, a hajadonok óhaja. Mindannyinál fényesebb, szinte kékesfehér a csösz, ott hátul sárgul az irigységtől a nyájör, vagy ökörhajcsár.

— Van egy szépasszony csillagunk is, amott hátul a Duna felé jó alacsonyan, az a pirosszemü csillag. Emerre napkeletre van a tévelygő juhász, lejebb a nagy táltos meg a halászcsillag. Amott az a négy a keresztvetést jelöli...

A mi falunkban annyi, de annyi szebbnél szebb mesét hallottam — öreg jobbágyoktól a csillagos égről. A szarvasnyomról, mely Hunor és Magyar őseink utját mutatta... A boszorkány szeméről, a Mátra szerelméről... De a plébános urunk megtiltotta e mesék továbbmondását, mivelhogy nem keresztény embernek valók... Nem Hadak utja az, de Isten barázdája, nem bajnokcsillag, de Szent László csillaga.

Beatrice elhallgatta volna ezeket akár hajnalhasadtáig is. Ábrándokra hajló, költői lelkülete hajlott efféle misztikus dolgok felé: azonkivül uj volt neki a magyar felfogás a csillagos égről. Péter pedig ki nem fogyott annak magyarázásából.

— Vannak mifelénk még — igaz, hogy már kevés számmal — igen-igen öreg emberek: csillagnézők, akik a jövendőt is meg tudják mondani a csillagok állásából. Az ilyen „hamarjavetőket" ugyan a papok a templombajárástól is eltiltogatják.

Ezalatt hazaértek a szigeti nyári palotához s amily csendben annak idején elindultak: éppugy jutottak vissza: fogalma sem volt távollétükről egyetlen illetéktelen léleknek sem.

VII.

Másnap Beatrice királyné rendeletéből lázasan folytak az előkészületek a ritka vendégek fogadására. Az udvar minden rendü és rangu népe mozgósitva volt, de senki sem tudta, voltaképen kik jönnek, csupán Péter apród engedte sejtetni, hogy tisztában van vele. Közben — az ördög nem alszik — holmi istentelen gondolat

is megfordult fejében: hogy neki voltaképen egyrészről az volna a kötelessége, hogy Béláékat titkon, azonnal értesitse a dolgok ilyetén uj fordulatáról. De ezeket a gondolatokat mihamar elnyomta. Hiszen erre alkalom sem lett volna. Ő maga nem szökhetett Fehérvárra, arravaló embere pedig nem volt, akire a titkos és veszélyes küldetést rábizhatta volna. Közben pedig látta azt a nyugodt méltóságot, azt az óriási energiát, mellyel a királyné mindent intézni, mindennek utánanézni tudott, látta, hogy ugy megy miden, mint a karikacsapás, épülnek az uj, diszes sátorok, érkeznek be a megszámlálhatatlan virágok, a különféle elemózsiák: most a csepeli halászok szállitják be a mázsányi harcsákat, karcsu kecsegéket, majd a királyi vadászok a töméntelen fácánt, foglyot, amiket a konyhamesterek rögtön gondozásuk alá vesznek: ami négylábu jószág hivatva van az asztalra kerülni, az mind együtt van, egybeterelve, szóval hiány nem lesz semmiben: ezeket mind látta és olyanformát kezdett érezni, hogy neki nem is volna már szive ezeket mint elrontani, a szép királyné céltudatos törekvését meghiusitani, mert nem az a laza erkölcsü, léha lény ez, akinek az a másik, hiu és gögös vetélytárs gondolja, hanem egy tiszteletre és föleg — szeretetreméltó nő — valódi királynő, akinek udvarköréhez tartozni ránézve is öröm és megtiszteltetés.

A harmadnap veröfényes nyári reggele aztán olyan látványosságot hozott a Csepel szigetének, amilyet az még sohasem látott. Királyainknak nem volt eddig szokása itt fogadni az idegen követségeket, ilyen alkalmakra rendesen még nyáron is Fehérvárra vonultak, hogy ott adják meg a módját illendően az idegen fejedelmek küldötteinek.

Bevonultak a spanyol követek, szines, fantasztikus öltözeteikben, miken az udvar bámész népe nem győzött eléggé csodálkozni. Dénes nádor vezette őket kész sátraikba s mikor a büszke hidalgók kihallgatáson jelentek meg a királynő előtt: kénytelenek voltak elismerni, hogy ennél pazarabb fény, pompa, bőség aligha fogadhatná őket Európa bármely más udvarában.

Lopez de Lara adta elő Őfelségének Jakabnak, Aragonia királyának leghódolatosabb üdvözletét Őfelségeiknek, egyuttal sajnálkozását fejezve ki, hogy magát Endre királyt nem találhatta honn. Annál jobban örül azonban, hogy Magyarország királynéjának lába elé rakhatja királyi megbizója hódolatát, melyhez a magáét és követtársaiét is hozzáfüzi. Azután átadta a szót követtársának Alphonso Castronak.

Ez egyenesen előadta, hogy felséges ura hallván, miszerint a magyar királyi háznak volna egy minden erényekkel ékeskedő, szépséges és magasztos leánysarjadéka, aki a kellő életkorig felnövekedett és akinek fejére már ráillenék a narancsvirágkoszoru: eme fenséges leányzóhoz és annak szüleihez intézi kérését, hogy amennyiben méltó élettársnak találnák ő királyi felségét: nyujtaná neki e

fenkölt hajadon kezét, egy életen át való hüséges és felbonthatatlan szövetségre . . .

Beatrice meghallgatván előadásukat, a maga szokott, fesztelen modorában kérdezett tőlük s a többi követ uraktól is egyetmást, miközben ezek nem mulasztották el uruk vitézségét, halhatatlan érdemeit, uralkodói tulajdonságait magasztalni. A választ — szokás szerint — nem kapták meg azonnal. Ez a bucsukihallgatásra volt fenntartva: ilyet nem szoktak elsietni. Ha kedvező lett volna az azonnali válasz, ugy tünt volna fel, mintha nagyon is kapnának a szerencsén, ha kedvezőtlen: akkor a követek további itt maradása tárgytalanná, kinossá, sőt lehetetlenné vált volna. Addig a pár napig, amig az urakat vendégül látta a magyar udvar, a válaszadás függőben maradt.

Jolántát Beatrice már napokkal előbb előkészitette a követség érkezésére, de ezzel a leánnyal nem lehetett komolyan beszélni. Ő nevetséget csinált az egész dologból: hogy egy eleven király kérte meg a kezét és hallani sem akart róla, hogy gyerek fővel fökötő alá kerüljön. Csak nem fogja tán itthagyni apuskáját, öreg napjaira, meg a szép uj mamát, akivel máris annyira megértették egymást és ezt a gyönyörü Magyarországot. Neki még hagyjanak békét jó egypár esztendeig, azután, ha már nem lehet másképen: ám legyen, de akkor sem kell neki valami tengerparti király: inkább csak itthon marad, van itt elég comes, azoknak meg daliás fiaik, hadd legyen az Árpádoknak itthon is ujabb „carissimus cognatusa."

Beatrice azonban szerencsére ismerte e részben távollevő férje szándékát: az aragoniai összeköttetés eszméje már nem volt uj dolog s igy szerencsés kézzel ugy át tudta gyurni Jolánta lelkivilágát, hogy ez másnap, harmadnap már nem idegenkedett. Olyan hajlitható, puha szive volt, mint az arany és ugy hallgatott Beatricera, akárcsak édesanyja lett volna. Csak arra volt nehéz rávenni, hogy a követek előtt megjelenjék. Ha pedig ez már elkerülhetlen volt, akkor is fülig pirult, valahányszor egyik-másik spanyol grand szólott hozzá. Hej, dehogy nevetgélt, dehogy is élcelődött volna most, mint máskor szokta . . .

Beatrice kifogyhatatlan ötletességgel követett el mindent, hogy a követséget — itt tartózkodása alatt szórakoztassa. Fiatalos, mohó életkedve is segitségére volt ebben. Az első nap délutánján a német mintára felállitott „Minneburgot", szerelmi várat, ostromolták meg rózsadobálással. Jolánta volt a várurnő, mig az ellenvárban Uracca, az aragoniai Perez csodaszép felesége állotta az ostromot, de nem sokáig. Péter apród, meg az ifju Hunt olyan rózsaesőt zuditottak rá, hogy kénytelen volt kapitulálni, hiába védekezett mézeskalácslabdával (a „bomba" fogalom akkor nem létezvén.) Még Dénes nádor is beállott az ostromlók közé. Ő rózsa helyett mákvirágokkal dobálózott.

Jolánta várát azonban nehéz volt bevenni. Nem tudjuk: is-

merte-e a magyaros elvet: csak a fejét, hogy meg ne sántuljon, tény azonban, hogy pereceit oly ügyesen vagdosta Rodrigo, Garcias, Xenil, meg a többi hispániai urak felé, hogy ezek ugyan meg nem sántultak, a fövegeik azonban annál gyakrabban repültek le jobbrabalra a porondra.

Maga Beatrice, néhány spanyol nővel valami a croquethez hasonlót játszott, amiben Elvira, Petronella donnák ugyan közelébe sem férközhettek, végül is azonban udvariasságból nekik engedte át a győzelmet.

Csillagszemü öreg estélig mulatott a vidám társaság, kölcsönösen el lévén ragadtatva egymástól: a spanyol a magyar vidámságtól, vendégszeretettől, ez viszont az idegen nemzetség lovagiasságától, elegáns modorától, ügyes társalgási készségétől. Különben sem volt ismeretlen a spanyol a magyar előtt, alig negyven éve Konstancia királynőt, Imre király feleségét kisérte hasonló küldöttség hazánkba s az ő udvari környezetében aztán itt is ragadt egynéhány közülük, sőt még azután is, végleg ittmaradtak, amikor a megözvegyült Konstancia Gertrud elöl menekülve elhagyta az országot s Hohenstaufeni Frigyesnek, a későbbi németrómai császárnak lett nejévé. Ilyen volt az öreg Simon is, kit Endre király kiséretében láttunk Estében. Ez most elemében volt, s mig a többiek latin nyelven érintkeztek a követséggel, ő napsugaras hazája zengzetes nyelvén szólt hozzájok, amit ugyan azok kétszer is megismételtettek vele, hiszen a közbeeső emberöltő alatt az öreg sokat felejtett a nyugati gót-spanyol idiomából és valósággal csak törte már anyanyelvét.

Óriási őshársfáktól körülvett szabad tisztáson ültek az estebédhez. A telehold özönlötte be az asztalokat szinte elnyomva az itt-ott meggyujtott fáklyák fényességét.

Beatrice jobbján Lara, balján Castro ült, a követség két vezetőembere, kik a királyné iránti figyelemből olasz nyelven folytatták a társalgást. Épen a granadai mór építészeti remekekről volt szó, mikor Beatrice éles füleibe valami szokatlan, kellemes távoli hang jutott. Lehetetlen volt rögtön fel nem ismernie: a tegnapelőtti igric dalolta valahol büvös-bájos dalait. A királyné rögtön utánaküldte az egyik felszolgáló ifjut. Hadd élvezzék a vendég urak is ezt az istenáldotta hangot, no-meg, hátha valami fontos közleni valója is van a hüséges embernek s mostani énekével jelt akart adni magáról..

Topor hamarosan előkerült hangszerével s a királynéhoz közeledett. Olyan taglejtéseket tett, mintha szabadkoznék, hogy igy, egyszerü uti köntösben, felkészületlenül merészkedik a nagy társaság elé járulni — voltaképen pedig letompitott hangon, halkan ezeket jelentette a királynénak:

— Béla király és Mária királyné holnap a szigeten lesznek. Valaki értesitette őket, hogy a követség itt van. Vigyázzon Felséged,

hogy botrányt ne csináljanak, mert haragjuk — ugy mondják — minden fogalmat felülhalad...

Beatricenak egyetlen arcizma sem rándult meg: mosolygott, mintha jóakaratu elnézéssel intézné el Topor mentegetözését s csak annyit mondott neki:

— Mondd meg ezt azonnal a nádorispán uramnak!

Az igric rövidesen a tisztás közepén állott s elövéve kobzát, ujjaival megpengetve annak hurját, rázenditette érces baritonján:

Porka havak hulladoznak, de hó reme-róma
Nyulak, rókák játszadoznak, de hó reme-róma
Bényomozók a faluba, de hó reme-róma
Están bácsi udvarába, de hó reme-róma
Találának rakott házat, de hó reme-róma
Abba látnak leányt hármat, de hó reme-róma.

A spanyol urak gyönyörködve hallgatták ezt a rájok nézve oly idegen melódiát s nem tudtak hova lenni csodálkozásukban e csodás hang hallatára. Az igric látva, hogy éneke tetszik, csak jobban belemelegedett, majd valami olyat is akart dalolni, amit a messziről jöttek is megértsenek, rákezdte tehát latinul:

„Vinum bonum laetificat
Vinum mentem clarificat
Vinum virtutem duplicat
Si sobrie bibatur

Vinum merum inebriat
Vinum a vero deviat
Per quod homo luxuriat
Si nimis assumitur

Vinum hominem ponderat
Melancholiam generat
Pigritiam confederat
Si nimis adaquatur

Vinum hominem destruit
Morti causam constituit
Et virtutem diminuit
Si corruptum bibitis

Acerosis omnibus plus valet acetum
Stomachum mundificat fleumate repertum
Appetitum tribuit iam pene deletum
Morti cachochimi — mestis aufert metum."

— No, ezt is valami vén barát költhette, aki a bort mindenféle formájában végigkóstolta — dörmögé magában Dénes nádor, józerencse, hogy a királyné nem érti.

És ugy véletlenül Beatricera pillantott, akinek tekintete viszont épen öt kereste. Valami olyan könyörgésféle volt ebben a nézésben, hogy Dénes szinte azonnal átértette s alighogy asztalt bontottak, sietett alkalmat találni, hogy a királynéval értekezhessék.

— Felségedet nyugtalannak látom — mondotta sietve, szinte szaggatott hangon — pedig ha valaha, ugy most nem szabad tétováznunk. Bátorság, királynöm, benne vagyunk a furcsa helyzetben, de meghátrálni nem fogunk.

— És hátha Béla, még inkább Mária olyast talál elkövetni, amivel botrányba fullad az egész szép vendéglátásunk?

— Ilyet nem tehetnek, hiszen az aragoniai udvarral való összeköttetés eszméje mindig Béla király kedve szerint volt.

— Nem a dolog lényegét féltem, csak attól tartok, hogy személyemet fogják megalázni az idegenek előtt...

— Hát nem vagyok-e én itt, Felség? — csattant fel a nádor egész szemrehányóan. — Hát vajjon engedhetném-e én, hogy koronás királyom imádott nejét a legcsekélyebb sérelem érje? Ennek megakadályozására, megtorlására még mindig elég erös vagyok — ha mindjárt a király fiával szemben is!

Annyi biztosság, annyi férfias elszántság hangzott ki a hüséges ember szavaiból, hogy Beatricenak meg kellett nyugodnia. Bár sikerülne a veszedelmet eleve elháritani — mert a megtorlás már nem érne sokat. Hiszen ez még Dénesnek is talán életébe kerülhetne és akkor meg épenséggel támasz nélkül maradna.

— S mit gondol nádor uram, hogyan eshetett Bélának ily hamar értésére, hogy a követeket máris itt fogadtuk?

— Kémekkel, fizetett besugókkal vagyunk körülvéve, Felség... Alighanem a révész boszulta meg magát a csónakáztatásért. Ámbár még ez esetben is marad némi érthetetlen rész előttem.

— Apródomnak sem módja, sem alkalma nem volt üzenni. Erre ma kétszeresen vigyáztam és ügyeltettem.

— Mondottam én Felségednek, hogy nekünk is hasonló eszközökkel kell résen lennünk. Végtelen szomoru és felháboritó, ha a törvényes király nejének „védekeznie kell“ — de ha már egyszer igy van, nem szabad puháknak lennünk. Felséged egyenes öszintesége, nagylelkü bizalma — az eszközök közt válogató nemes finomsága ebben a korban, ebben a környezetben nincs helyén. Ha ök fizetik embereik aljas szolgálatait, nekünk is szórnunk kell az adományokat hasonló célokra. Elvégre talán jobban is birjuk...

— Szomoru világ — bólintott Beatrice mély meggyözödéssel, keserü kiábrándulással.

Bár a követek itt idözése több napra volt tervezve, a következő reggelen — egész váratlanul — maga elé hivatta öket a királyné a nyári palota elfogadó termébe és kézenfogva elöjök vezette a piruló

Jolántát, kijelentve az ő nevében, hogy a magyar király leánya kész életét Aragonia uráéval megosztani s ha Jakab király is ugy akarja, ősz végén, vagy tél elején utnak indul uj hazája felé, addig is Jakab menyasszonyának tekinti magát.

Lelkes örömmel fogadták a követek ezt a kedvező választ, melylyel a királyné eszerint bevégzett tényt teremtett. Ez Dénes nádor tanácsára történt igy, valamint az is, hogy a nap többi részére fennmaradt az eredeti programm, mintha Béláék jöveteléről senkinek semmi tudomása nem volna.

Ez a programm pedig abból állott, hogy a szigeti rengetegekben vadászni mentek — ezuttal nem sólyomal — hanem lóháton, kutyákkal, őzre, szarvasra. A vadászat után pedig a sziget keleti szélén, a dunai halfogást mutatja be Beatrice az ilyenhez nem szokott spanyoloknak.

A legszebb nyári nap kedvezett mindeme mulatságoknak. Terítékre is került egész légiója a legszebb szarvasoknak, őzeknek. Beatrice kipirulva, lovát délcegen megülve, ugyancsak kivette részét a sportból s már oly ügyesen tudott bánni a nyillal, mintha bölcsője is itt ringott volna a Csepelen. Nem egy őzikét ejtett már el, de szarvast szeretett volna, nagy, agancsos gimet, amilyen épen most bukkant fel előtte a cserjés, bozótos erdőben. Nemes izgalomtól hevülve, vetette magát utána, nem törődve vele, hogy aranyszőke hajának egynéhány rakoncátlan fürtje szerte lebeg a nyári szellőben. Most... most beéri annyira, hogy nyilhegyre kaphassa, lovát visszarántja: céloz . . .

De abban a pillanatban más oldalról hallja a nyil hurjának pattanását, majd a nyil éles süvitését: a szarvasbika bordái közt találva, rogy össze...

Beatrice szinte megkövülve torpant meg. — Ki lehetett az a vakmerő, aki az ő kiszemelt zsákmányára pályázott s épen azt üti el a kezéről? Hiszen nem is volt a közelében — tudomása szerint — senki a vadászok közül...

A rejtély azonban mihamar megoldást nyert: a szerencsés találás után ott terem áldozata mellett a vadász is... Mária királynő.

Eközben Beatrice is odaérkezett s a szarvasra pályázó két vetélytársnő szemtől-szemben állott egymással. Mindkettejöket egy-egy nemesapród kisérte ugyancsak lóháton, kik leszállva lovaikról s azokat a legközelebbi fához kötve, az elejtett szarvas megszemlélésével voltak elfoglalva.

Beatrice elfogulatlan nyájas arccal, szives mosollyal jött Mária elé. Más mindenkivel talán éreztette volna neheztelését, hogy a szép zsákmányt elütötte kezéről, de Máriával szemben nem kivánta ezt kimutatni. Tekintetbe vette, hogy valószinüleg ez sem vette észre, hogy ő pályázik ugyane vad elejtésére.

Mária azonban épenséggel nem volt ily békés hangulatban és dacára annak, hogy a legcsekélyebb sérelem nem érte, élesen támadt a rangban idősebb, korban fiatalabb királynőre...

— Hogy jösz te épen az én szarvasomhoz... Talán ennek az elejtésében is meg akartál előzni?

— Én megláttam és üztem a szarvast, mielőtt tudtam volna, hogy te is köztünk vagy. Annál kevésbbé gondolhattam, hogy e vadat üldözöd. Egyébként örülök a kellemes véletlennek, hogy itt üdvözölhetlek és teljesen elismerem, hogy remekül találtál.

Mária halálos gyülölettel nézett Beatricera. Minden szava epés, éles és sértő volt, amit csak kiejtett.

— Talán bizony meg is hittál a vadászatra. Csodálatos, hogy a meghivó eltévedt. Bizonyára Dénes nádor tévesztette el a cimet nagy elfoglaltsága között...

— Nem hittalak, mert nem is hihattalak, hiszen szó nélkül elmentetek a szigetről s igy azt sem tudtam, hova is izenhetek nektek. De nagyon szép töletek, hogy mégis eljöttetek, tudva azt, hogy ugyis szivesen látlak s tárt karokkal fogadlak.

— Te látsz-e szivesen? Hát vendégek vagyunk talán a szigeten? Nem épen ugy a mienk is — az Árpádok közös birtoka — mint Endre királyé?

Beatricenak észre kellett vennie, hogy amaz mindenáron bele akar kötni. De egyelőre nagyon türtöztette magát.

— Óh, ki fog ilyet gondolni és mindent szószerint venni? A ti távollétetekben az egész vadászat tervezése, rendezése rám maradt. Hát ilyenformán lettem — akaratlanul is — házigazda.

— Akaratlanul? Talán az is akaratlanul történt, hogy a mi kijátszásunkkal álutakon vezetted a szigetre a spanyol követeket és itt fogadtad, holott eddig sohasem volt rá példa, hogy idegen elökelőségeket a Csepelen fogadott volna a magyar udvar...

Ez már Beatricenak is sok volt. Csodaszép nyakát hátraszegve, bizonyos bájos öntudattal vágott vissza.

— Ha eddig nem volt, most legyen! Különben is uram és királyom távollétében én vagyok a helyettese. Nemcsak mint törvényes neje, de külön kifejezett rendelkezése szerint is. És én ezt találtam legalkalmasabbnak. Különben én szóval sem mondtam, hogy menjetek el a szigetről. Hát mit fogod a saját rosszul sikerült cselfogásodat rám? Ti akartatok engem kijátszani és a követeket az én mellözésemmel Székesfejérvárott fogadni.

No, csak ez kellett Máriának!

— És nem ez lett volna-e helyénvaló? Azok a követek Jolánta sógornöm kezének megkérése végett jöttek. Hát mit gondolsz, kire tartozik inkább a döntés e tárgyban — egy teljesen idegen, a családba betolakodott ujdonsült asszonyra-e, akinek fogalma sincs a ma-

gasabb politikai szempontokról, de még az érintkezés formáiról sem — avagy a kért menyasszony fivérére, Magyarország máris megkoronázott ifjabb királyára...

Beatricet elöntötte a harag ennyi sértés hallatára. Nem lett volna csoda, ha teljesen elveszti lélekjelenlétét. Hiszen ilyen nehéz helyzetbe még sohasem került. Legjobban szeretett volna sírni. Rákvörös lett szép hamvas arcocskája és piros ajkai vonaglottak... De hősies akaraterővel iparkodott uralkodni magán. Szinte flegmatikus színezete volt a hangjának.

— Beszámolni nem tartozom másnak, mint királyi férjemnek, aki egyszermind a ti koronás uratok is. Egyébként Jolánta nálam van, tehát Endre akarata szerint én rendelkezem vele. Elhatározásomat közöltem is már a követ urakkal...

Ennél ádázabb dolgot aligha mondhatott Beatrice. Mert ezzel nem árulta el, milyen választ adott, már pedig Mária annyira nem alázhatta meg magát, hogy eziránt kíváncsiskodjék. Viszont bizonyos, hogy bármilyen választ is adott a királyné, Mária az ellenkezőt tartotta helyesnek. Teljes dühhel förmedt ez rá.

— De mi még nem beszéltünk velök és a te „elhatározásod" semmis! Engem akarsz kijátszani te... a görög császárleányt egy névtelen senki, akinek létezéséről egy évvel ezelőtt Estén és Ferrarán — e két piszkos fészken — kívül, teremtett lélek sem tudott! No, de majd megalázlak én még a követ urak előtt...

— Gondoskodni fogok róla, hogy ez ne történhessék meg — felelte Beatrice — ismét teljesen összeszedve magát — kimondhatlan nemes méltósággal.

— Ugyan hogy? Talán bizony Dénesünk háta mögé bujunk? Ha ha! A nádor uram kisegit megint... Vajjon mi lesz ezért az ujabb jutalma?

Beatricenak a szája is nyitva maradt ámulatában ennyi hitvány sértés hallatára... Fehér lett, mint a fal és szaggatottan mondotta:

— Mária királynő! Ez alávaló rágalmakról felelni fogunk a koronás király előtt. Én a családba nem tolakodtam, a magyar király maga vett észre, tett törvényes feleségévé szabad akaratából s mint ilyen, én vagyok az ország első asszonya. A legelső! Még a görög császárleányt is megelőzöm, akár tetszik ez, akár nem. És ehhez képest fogom magamat a jövőben viselni. Adjon Isten!

Szólt, sarkantyuba kapta lovát, intett apródjának és be nem várva Mária feleletét, egyenes, méltóságteljes tartással elnyargalt amaz irányba, ahonnan jött. Persze, hogy elkerülhetlen volt hallania Mária királynő szitkozódó válaszát, mely épenséggel nem volt méltó a művelt világ legelső udvarának szülöttjéhez — de Beatrice erre egyáltalán nem reflektált. Igy Mária is kénytelen volt dult lélekkel odahagyni szép vadászdiadalának színhelyét.

Péter apród lehangoltan kocogott királynéja nyomában, akinek most már minden kedve elmult a további vadászattól. De csodálatosképen Beatrice testtartása még délcegebb, alakja még fenségesebb, lovaglása még biztosabb volt, mint máskor. Ugy viselkedett, mint aki teljes diadalt aratott s annak tudatában is van. Mintha egyáltalán nem is aggodalmaskodott volna a következményekről.

Péter lelkében bizonyos csodálat ébredt Beatrice iránt. Bármennyire megkörnyékezte a kor romlottsága, bármennyire aljas szerepre is vállalkozott: ifju szive mégsem volt annyira korrupt, hogy az igazságot fel ne ismerje és annyit világosan látott, hogy ezt a mai rut jelenetet kizárólag az ő eddigi bálványképe: Mária királyné idézte fel, aki furiai kitöréseiben, esztelen sértegetései közben határozottan visszataszitóan rut volt. Oknélküli, igazságtalan és jogtalan volt Beatrice elleni támadása. Ellenben csodálatot, hódolatot érdemlő Beatricenak higgadt, méltóságteljes magatartása, biztos fellépése. Péter apród azon vette magát észre: hogy teljesen átpártolt emellhez és alkalom nyiltán, képes volna ezt teljes erejével és képességével megvédelmezni a másik ellen. Talán még az életét is feláldozná érte. És e gondolattól már csak egy lépés van addig, ahol... a szerelem kezdödik.

*

Mária királyné szintén lemondott már erre a napra a további vadászatról. Céltalanul lovagolt ide-oda az erdöben, majd a lefuvás után felkereste férjét és dult ábrázattal, felháborodott lélekkel járulva eléje, elpanaszolta azt a nagy igazságtalanságot, ami vele Beatrice részéről történt, azt a nagy leckéztetést, amit tőle kapott.

— Ezek után — végezte — beláthatod, hogy nagy és fényes elégtételt kell számomra szerezned. Ma, még ez órában találj módot rá, hogy az infámis latin asszonyt jelenlétemben és a követek előtt megalázd!

Béla meglehetősen flegmatikus ember volt, aki neje kitöréseit kellő értékükre tudta szállitani. Nem igen volt kedve kötélnek állani, viszont honorálnia kellett valamivel e nagy indulatot, ellenesetben — jól ismerte az asszonyt — ez képes a saját felelősségére olyan botrányt rendezni, amely nem lesz épen alkalmas a magyar udvari viszonyokat az idegen követek előtt kedvező szinben feltüntetni...

— Megsértett téged? Ő? Beatrice? No, majd lesz gondom rá, hogy ezt ugyancsak megemlegesse.

De Bélának nem sikerült az igazi indulatosságot elég hiven mimelni, Laskaris Mária alighanem észrevette, hogy ez csak afféle műharag, amely mögött voltaképen elég nagy közönyösség lappang.

— De még ma! Ebben az órában! És a követek előtt! — tüzes-

kedett Mária. — Most nem engedem elodázni az elégtételt, mint ahogy máskor szoktad! Különben magam leszek kénytelen fellépni.

Béla király — illett — nem illett — nagyot ásitott. És most már müharagját is sutbadobva, egész nyugodtan fordult feleségéhez:

— Kérlek szépen, amit én igérek, az meg is lesz. Az elégtétel fölényes lesz — fényesebbet nem is kivánhatnál. De nem azonnal, legkevésbbé pedig ebben az órában... Hanem annak idején, nemsokára.

— Tudtam, hogy ilyen habozó, pipogya ember vagy! Szóval feleséged, a görög császár leánya, akit egy évtizeddel előbb koronáztak Magyarország királynőjévé, mint ezt a latin asszonyt — most fogadja alázatosan, engedelmesen amaz éretlen nőtől neki kiszabott leckét! Talán még köszönjem is meg! Hogy kivánhatod ezt?

— Ne légy igazságtalan, Máriám. Te jól tudod, hogy én is épen ugy gyülölöm az olasz asszonyt, akárcsak te. De vannak dolgok, melyek előttem is lehetetleneknek látszanak. És a rögtöni megtorlás az.

— De hát miért? Nem vagy-e te elég hatalmas és nem vagyok-e én ma is első asszonya az országnak?

— Óh, hát hányszor magyarázzam neked, hogy előttem és a jobbak előtt az vagy. De a törvény betüje szerint — sajnos — Beatricéé az elsőség. Ám ez nem tartana engem vissza. Itt tisztán célszerüségi okokról van szó. Elsősorban, ha mi itt botrányt okozunk, vele meghiusitjuk Jolántánk házasságát, holott az — józan szemmel nézve, nem megvetendő összeköttetés...

— Ez nem áll. Mert nem tudjuk még, mit válaszolt Beatrice a kéröknek. Hátha megtagadta tőlük Jolánta kezét?

— Ha megtagadta volna, most nem rendezett volna tiszteletükre vadászatot, azok elutaztak volna.

— Ez esetben azt kivánhatjuk, hogy az ő intézkedésének megerösitését tőlünk kelljen kikérniök.

— Esö után köpenyeg. Ezzel nevetségesekké tesszük magunkat, eltekintve attól, hogy szöget is fog ütni a fejükbe, vajjon jó lesz-e a királyuknak menyasszonyt hozni olyan házból, amelyben ilyen kézzelfogható viszálykodások vannak napirenden?

— De hát teljesen szárazon vigye el Beatrice ez inzultust? És a követek előtt — markába nevessen?

— Kérlek, itélj igazságosan. Mi az idegenek előtt nem vagyunk lealacsonyitva, hiszen azok csak természetesnek találják, hogy a választ az uralkodó király távollétében neje adja meg nekik. Ha nem ugy volna, az tünhetnék fel nekik. Az ifjabb királyság intézményét másutt Európában nem ismerik. Mi tehát szégyenkezés nélkül állhatunk előttük s beavatkozásunk okvetetlenkedésnek látszanék. A köztetek előfordult csete-patéról a követek nem tudnak.

— De tudok én és tudsz te!

— Ugyan, ugyan! Százat mernék tenni egy ellen, hogy nem is volt az olyan méretü, ahogy előadod. Ha te magad volnál az égből leszállott angyali szelidség, szerénység — aki védtelen, gyenge tehetetlenségedben nem tudsz magadon segiteni, akkor hinném, hogy Beatrice komolyan megalázott. De — ismerem az én Máriámat. Helyén van az eszed és a nyelved ugyancsak. Maga apám is „kardos" asszonynak nevez. Nem olyan anyagból vagy alkotva, amely elolvad, megsemmisül egy kemény szóra. Vissza tudsz te vágni százszorosan, nem vagy védtelen. Hát bajos elhinnem, hogy csupán Beatrice beszélt és te hallgattál...

— Mit akarsz ezzel mondani? Hiszen te engem voltaképen keményen sértegetsz!

— Azt nem teszem. Csak azt akarom mondani, hogy bizonyára szó szót követett és te nem maradtál adósa. Hiszen jobban győzöd szóval. Akkor pedig magad is szereztél némi elégtételt. A további elégtételre pedig egy kis ideig elvárhatsz.

— Szóval Beatricenek adsz igazat — szólt Mária és szemeiből szinte elkeseredett gyülölet lángolt át Bélára.

— Ó, de igazságtalanok vagytok ti asszonyok! Már hogy adnék én neki igazat? Kell-e ujra mondanom, hogy ki nem állhatom, hogy lesem az órát és alkalmat, amikor megtorolhatom, hogy öreg apámat elbolonditotta és nevetségessé tette.

— És — mikor jön el szerinted ez az óra és alkalom? — kérdezte Mária nem csekély gunnyal.

— Hát sohasem leszek én Magyarország királya? — volt a válasz. Abban a percben, midőn apám trónjára lépek, mint kizárólagos király, Beatrice el van veszve. Jobb lett volna nem születnie. Akkor kiszolgáltatom neked, szerezz elégtételt kényed-kedved szerint... Meg vagy-e elégedve?

— Hiszen Isten éltesse apánkat, de ez nagyon messze időpont. Addig pedig ő sértegethet kénye-kedve szerint... Mennyit fog még nekem okvetetlenkedni... És én tehetetlen maradok vele szemben!

— No, no, addig is résen leszünk. De most nyiltan igazán nem támadhatjuk meg. Ha nem is épen apánk iránti tiszteletből (mert hiszen ő sem nagyon tisztelt meg minket azáltal, hogy ezt a némbert nőül vette) de kellemetlenségek elkerülése végett. Apánk indulatos ember és ujabb polgárháborura nincs szükség — egy Beatrice miatt. Pláne most az interdictumban.

— Vagyis félsz az apádtól. Hátha ugy járnál, mint egy pár éve, mikor rádparancsolt, hogy válj el tőlem és te ezt meg is tetted! Óh — csak gyáva embernek ne lettem volna a felesége!

Bizonyos resignatió — megvetéssel párosulva — hangzott ki e szavakból. Bélának erre igazán nem volt mit felelnie. Zsebredugja a gyávaság vádját? A legutálatosabbat, legsértőbbet, ami férfit érhet —

vagy kapjon az alkalmon és folytassa a veszekedést? Akkor sohasem lesz vége, mert Mária nem az a nő, aki az utolsó szót átengedné. Inkább meghalna.

Hosszu szünet után, mely alatt gondolkozott, megfontoltan válaszolt:

— Hogy gyáva nem vagyok, tizennégy évi házasságunk alatt tapasztalhattad. Az óvatosság nem gyávaság. Ami különben elválásunkat illeti — abba — nem tagadom, tapasztalatlan ifju fövel beleugrattak. De nem visszavettelek-e mégis mihamar?

— Igen, a pápa beavatkozására, a főpapság felszólamlására!

— S ha komolyan akartalak volna eltaszitani, vajjon lett volna-e mindez rám hatással? kényszeritettek volna-e engem, akinek oly erös az akaratom, hogy ez rólam közmondásos?

*

Mint látjuk, a társalgás egész más irányt vett és Beatrice megalázásának kérdése háttérbe szorult. Mária sem tért rá vissza és az azonnaliságot nem erőltette tovább. A királyi pár az összetömörülö vendégek közé vegyült, hol mindenki a vadászat éleményeinek elbeszélésével mulattatta a másikat. A szép királynö feje felöl pedig elvonult egy setét felhö, mely viharával megtépázhatta volna nimbuszát. Szépen, simán folyt le a nap Beatrice várakozása ellenére, aki nem is tudta, minek tulajdonitsa e fordulatot és csak nyugtával merte dicsérni a napot, addig folyton halálos félelmeket állva ki.

— Bizonyára nem mertek Béláék semmit kezdeményezni, hiszen Dénes nádor folyton közelemben volt és láthatták fenyegetö pillantásaiból, hogy nem lesz célszerü velünk kikezdeni! Ezt a következtetést vonta le a tapasztaltakból. Pedig bizony mily igen messze állott a valóságtól!

Hanem azt már Dénes nádor nem mesélte el másnap sem a királynénak, hogy mit mondott neki Béla, amikor az esti órákban négyszemközt talált alkalmat vele beszélhetni. Nyilt összetüzése eddig nem volt az ifju királlyal: ezuttal elöször kapott izelitöt abból: mi vár rá, ha egykor az öreg király behunyja szemét. És a „saracénok barátja" cinikus ember volt ugyan és interdictum alatt állott: ezen az estén mégis bensőséges mély áhitattal, összetett kezekkel imádkozott, vajha az Ur Endre királyt az emberi kor legvégsö határáig éltetné . . .

VIII.

Ez időponttól kezdve tehát nyilt ellenségeskedés állott fenn Beatrice és Béláék között. A kedves, ifju királynénak Jolántán kivül nem volt a királyi családban jó embere. Egyedül Salome lett

volna az, ha ő is olyan életvidor, normális fiatal nő lett volna, mint Beatrice. De Salome egy más sphaerában élt, askétai rajongása felülemelte e föld minden indulatán, ábrándvilágot alkotott magának s abban töltötte napjait. Különösen mióta megérkezett a pápa levele, mely szerint ő és férje Kálmán, mint afféle szent életü emberek, kivétetnek a szigoru interdictum alól és kivételképen megengedtetik nekik, hogy hetenként egyszer, elzárt helyen, csendes misét hallgassanak. Erre a nagy kegyre méltónak is kell lennie, ugy tartotta Salome és ettől kezdve még ájtatosabb, még visszavonultabb életet élt. Rokonszenvezett-e Beatriceval, vagy csupán a krisztusi parancsnak engedelmeskedve szerette öt mint felebarátját és tisztelte, mint fellebbvalóját: bajos volt megállapitani. Kálmán pedig legtöbbnyire távol volt, ő különben is kimutatta, hogy az „uj királynöt" nem épen kedveli.

Mária királynöt a következő napokban egyre jobban boszantotta, hogy Péter apród nem jön, referálni a látottakról és hallottakról. Őt, a másik udvarból maga elé idézni mégis lehetetlennek látszott, más mód pedig nem kinálkozott, hogy vele beszélhessen. Ő maga pedig csak nem akart alkalmat találni a közeledésre.

A követek elutazása előtti napon Beatrice a magyar dunai halászatot akarta bemutatni és az egész udvar kivonult a sziget keleti partjára, hol az udvarnok halászok kalyibái, felszerelései állottak. A multkori nap sima lefolyása után Béláéktól e részben alig kellett félni, miért is öket — udvarias elözékenységből — szintén meghitta Beatrice, Salomét pedig személyesen kereste fel e célból.

— Aranyom — mondotta — te vagy családunkban az egyetlen, aki megértesz engem, akiről tudom, hogy szeretettel vagy irántam. Jöjj el a mai mulatságunkra, szórakozzál velünk. Nem olyan ez, mint a vadászat, amelyre meg sem hivtalak, tudva, hogy afféle, inkább férfiaknak való időtöltésnek nem vagy kedvelője, de a halfogást te is végignézheted és segitesz a követeket elmulattatni.

— Királynöm — volt a válasz. — ne kivánd ezt tölem. Tudod, hogy szeretlek és mindenben kész vagyok irántad engedelmességet tanusitani, de olyan helyre, ahol annyi férfiszem kiváncsiságának volnék kitéve: nem mehetek. Félek magamtól: nehogy rossz gondolatom támadjon és inkább óvakodva tölük: elrejtözöm elölük.

Béláék azonban nem utasitották vissza a meghivást, ami még kellemetlenebb volt Beatricnak, mint a Salometól kapott kosár.

A kora délutáni órákban künn voltak a homokos parton mindnyájan, s nézték, mint feszitik ki ladikaikról hálóikat a halászok. A spanyol követeknek persze mindent tövéről-hegyére el kellett magyarázni, amely tisztet az öreg Simon comes iparkodott ellátni. Csakhogy sok dologhoz ő maga sem értett, nem lévén ez az ő „ösfoglalkozása." Őt aztán Péter apród segitette ki, ha megakadt. Persze a zsákmány töméntelen volt. Amint elöször összefogták a hálókat: száz-

számra lubickoltak bennök a pontyok, sügérek, márnák, embernagyságu harcsa is akadt köztök nem egy, sőt egy — az Aldunáról idetévedt viza is került teritékre. Különösen ez utóbbin nem győztek a spanyol urak eléggé csodálkozni.

Az első fogás remekebb darabjait aztán mindjárt kezelés alá vették az e célra kihozott szakácsmesterek, kik rözsékből hevenyében rakott tüzek mellett készitették, ki üstben a pontyot, kecsegét éles lével, ki roston a harcsát, avagy nyárson a nagyobbfajta egyéb halakat. Halászléről, paprikásról sajnos, akkor szó sem lehetett, nem lévén még ez a népszerü füszer amerikai őshazájából importálva.

A második fogás még az elsőnél is dusabb volt. Esperante uramnak kedve támadt, hogy nemcsak mint nézö, de active is részt vegyen. Nosza, elökeritettek számára egy pákászhálót, azzal jó messzire felment a vizmentében és bemerittette magának (mert az óriási dorongot, emelni sem birta volna). Kihuzáskor aztán csakugyan lézengett benne három sovány keszeg. Béla és Mária az ő állandó hiveikkel ezalatt a követség egyik csoportját, mig Beatrice, Dénes nádor és az ő embereik a másik részt foglalták le jóval odább. Tarka tömege a királyi szolgáló népeknek — nyüzsgött egyébként az egész parton.

Késő alkonyat vetett véget a mulatságnak, mely hihetetlen mennyiségü zsákmányt eredményezett. Ami a két királyi udvar részére elkelt, kiválogatták, a többi felöl ugy rendelkezett Beatrice és ebben Béláék részéről sem volt nézeteltérés, hogy abból jusson a két fehérvári káptalannak, az összes fehérvári kolostoroknak, a szigeten és a két parton fekvő összes községek plebánosainak, akik ugyan mind böségesen el voltak amugy is látva, de hát, elvégre mi egyéb történjék ennyi fölösleggel?

A vidám társaság pedig — már holdvilágnál — hozzáült ott a part homokján felállitott nagy ponyvasátor alatt a pompás estebédhez, melyen nagyobbára hal, hal és ujra hal szerepelt, elökerült a bográcsok, nyársak, rostok, serpenyök féltve örzött tartalma és nem volt ezuttal senki, akinek szálka akadt volna a torkán. Igricek és hegedösök szórakoztatták az amugy is jókedvü társaságot.

Vacsora végeztével — Jolánta vetette fel az eszmét, hogy jó volna csónakázni. A telehold oly hivogatólag rezegtette fényét a simahullámu nagy folyón, a forró nyári délest után oly enyhetadó éjszaka igérkezett, a fellelkesült társaságot oly életkedv lepte meg, hogy semmi sem látszott most bizarrnak és azonnal akadtak lelkes hivei az eszmének.

Nosza, Dénes nádor kiadta a rendeletet, hogy a holtrafáradt halászok kerüljenek ujra elö, szálljanak csónakaikba és szerepeljenek mint evezösök. Volt elég efféle ladik, csónak, lélekvesztö, még tutaj is a parthoz kikötve, azokon elférhetett az egész társaság. Beatrice Jolántával, Lara és Castro urakkal szállt egy széles, ké-

nyelmes járműbe, ahova még Dénes nádort is meghivta és Péter apródot is magával vitte. Ők eveztek el legelébb a parttól és már messze jártak felfelé, amikorra az utolsó csónak is megtelt az igricekkel és énekmondókkal, kik a viz szinén is tovább zengedeztek Szent László hőstetteiről, Csaba király viselt dolgairól.

Dénes azt inditványozta a királynénak, hogy kössenek ki a tulparton, a legközelebbi község mellett, szálljanak ott meg és kezdjék elölről a lakomát. Mód van rá, sőt mi sem könnyebb ennél: a király vagy királyné bárhova száll évente egyszer — minden község népe köteles vendégül ellátni ugyancsak bőségesen, előirás szerint. Miért ne lehetne Apostag vagy Dunavarsány jámbor jobbágyait felverni álmaikból és kikövetelni rajtuk ezt az ellátást éppen most. Hiszen évtizedek, talán évszázadok mulnak el megint, amig a magyar királyi ház valamely tagja épen hozzájuk száll, érezzék hát szerencséjüknek, ha most leróhatják ilyetén szolgálatukat. De Beatrice nem ment bele ekkora könnyelmüségbe. Hire menne annak és nem épen kedvező. Béláék bizonyára nem tartanának velük és felfujnák az ügyet az öreg király előtt. Máskülönben nem lévén semmi jónak elrontója, a királynő örömmel belement volna.

A Duna szinén csak ugy hemzsegett a sok vizi járómü, melyek mindenikén vidám nevetés, sikoltozás, hallatszott. Az egész kis csónakraj felfelé tartott, jól széthuzódva, az elsők alig hallották már a dalnokok hősi énekeit. Beatrice csónakja volt legelöl: a tagbaszakadt evezősök ki akartak tenni magukért, tudták, hogy a királynőt viszik, egyik sem tudott nyomukba érni, már rég visszafordultak, amikor a többi még mindig felfele törekedett.

Elég széles a Duna háta: mégis ugy látszott: két csónak mulhatlanul egymásnak ütközik, vizbe sodorva a rajtalévőket. Amint a királyné csónakja már vissza, lefelé siklott, a felfelé jövők közül egyik mintha csak célpontul tüzte volna ki, oly makacsul közeledett feléje és pedig nyilegyenesen. A kormányos boszankodva forditott egyet jobbra, hogy kitérjen: de hiába, a másik ugyancsak jobbra fordult.

— Oh, hogy a Belzebub rugja fel azt a mulva fratert! — szólta el magát a királynő csónakjának kormányosa. Mit akar az velünk? Tudtommal nem ül itt olyan evezős ember, aki nem értene hozzá. Csak nem öntött fel a garatra?

Aztán lóditott egyet balra csónakján: nem használt semmit, a másik csónak is balra lendült és már oly csekély távolság volt köztük, hogy a következő percben megtörtént volna az összeütközés. Halálos rémület fogta el a bennülőket.

— Héj, azt a félkegyelmü, vagy pityókos csillagodat aki vagy: nem tudsz kitérni, mikor a felséges királyné csónakjával jössz szembe? — rivallt rá a kormányos láthatatlan kollégájára.

— Lassabban a szóval bátya, én is a felséges Béla királyt vi-

szem — volt a dörmögő hangon adott válasz. — Te se szakadnál bele, ha kitérnél mikor látod, hogy nekem nem sikerül!

Ez a szóbeszéd azonban aligha mentette volna meg a két járóművet az összeütközéstől. Sokkal hatásosabb módszerhez nyult Dénes nádor, amikor felállva a hajó orrában, kiragadta az evezős kezéből a lapátot és mihelyt elérhető lett a másik csónak, olyat lódított rajta hatalmas erejével, hogy az széles ivben fordult a part felé, erősen himbálva, hogy a bennülök alaposan vizesek lettek, de meg aztán orrával jól oda is csapódott a parthoz, hiába akarták meggátolni a tehetetlen evezösök. Az erös rázkódás és felfordulás veszélye egy éles sikolyt csalt Mária királyné ajkára, melyet Beatrice is meghallott, megismert.

— Nádor uram, mit tettünk? — fordult Beatrice szinte félve Dénéshez.

— Azt Felség, amit helyemben Felséged birodalmában minden férfi megtett volna, megvédelmeztem Felségedet és mindnyájunkat egy nagy veszedelemtöl. Ha egy pillanatig késlekedem: menthetlenül felfordulunk.

— De abban a csónakban Béla és Mária ültek.

— Ezt akkor ugyan még nem láttam. De ha láttam volna, sem cselekedtem volna másképen. Egyáltalán az eszem eláll ezen az eseten s nem tudom, mire véljem. Hiszen ök maguk is veszélyben forogtak.

— Ügyetlen és talán részeg kormányosuk volt, ennyi az egész.

— Ej, hiszen ha az részeg, vigyázhatott volna az evezös, vagy a bennülök bármelyike, szinte képtelenség, hogy ne lett légyen szándékosság a dologban.

Dénes egész kikelt magából, annyira felingerelte ez a furcsa epizód. Minthogy Beatriceval lefolytatott társalgása magyar nyelven történt, a spanyol követek nem értettek belöle, de azt látták, hogy a nádor mekkora veszedelemtöl mentette meg öket: hálásan szorongatták hát a kezét és lelkesen üdvözölték a derék férfiut.

Beatrice jókedve ismét alaposan le volt hütve. Félt a következményektöl, nemcsak magára, de Dénes nádorra nézve is.

Rendkivül nyugtalan éjszakája volt. Valósággal viziói voltak: üldöztetve látta magát a félelmes görög nötöl. Ugy rémlett neki, mintha egyes-egyedül lenne, amannak oldalán pedig egy egész légió: az egész ország. Amaz a nö törvényt ült felette, ö pedig érezte, hogy az ö részén az igazság: bátran ki is akarta mondani, de lehurrogták, kikacagták, utóbb nem is engedték szóhoz ...

Ezer szerencse, hogy csak álom volt.

Másnap reggel azután józanul átgondolta a történteket. Igaza volt Dénesnek, persze, hogy másként nem is tehetett. Ő maga ugyan nem látta, mire készül a nádor, de világos, hogy ö is jóváhagyta volna. Hogy épen Béláék csónakja volt? Hiszen ök is jobban vi-

gyázhattak volna, tehát beláthatnák, hogy Dénes szükségből cselekedett. De, hátha mégsem volt részükről szándékosság a dologban?

Ennyi töprengésnek aztán az lett az eredménye, hogy a királynő előhivatta udvari káplánját, egy mentegetődző, udvarias, csaknem bocsánatkérő levelet diktált neki tollba, azután ráütve saját titkos pecsétjét, az összegöngyölt pergament Péter apród kezébe adta, hogy „cito, citissime" vigye át azonnal személyesen Mária királynőhöz.

Mikor Dénes nádor a szokásos reggeli tisztelgésre megjelent, már egész derült kedvvel beszélte el neki, hogy hogyan intézte el az ügyet, érdeklődve, nem ártott-e meg Máriának vagy Bélának a nagy ijedelem, egyben pedig kimentette előttük a nádor cselekedetét is...

Az öreg nádor csak hallgatta, hallgatta, majd a fejét kezdte lassan csóválni és olyan kétségbeesett arcot vágott, hogy Beatrice is ujjból elszontyolodott, amint hirtelenében ránézett...

— No, már ennél fatálisabb dolgot nem cselekedhetett volna Felséged! Hej, hogy én egy kissé előbb nem érkezhettem! Nem lehetne még azt az apródot sebtiben visszarendelni?

Biz azt már nem lehetett. Azóta talán már oda is ért.

*

Mária királyné a szokatlan korai óra dacára saját felséges szine elé bocsátotta az apródot. Nem Beatrice iránti figyelemből, de magáért Péter apród személyeért, aki soha jobban kapóra nem jöhetett neki.

— No mi jót hozol Péter fiam? Már azt hittem, végleg hütlen lettél. Derék, hogy alkalmat kerestél hozzám jönni. Ugyis a rovásodon van a hosszas késedelem.

Péter szó nélkül nyujtotta át királynéja levelét.

Mária minden szertartásosság nélkül mohón göngyölte ki és olvasta el a levelet. Neki nem kellett hozzá segitség: irástudó volt. Amikor odavetette maga elé az asztalra, hangosan, bántóan felkacagott.

— No, ez ugyancsak nem rossz! Ő kérdezi, nem történt-e bajom! Felőle ugyan akár a vizbe fulladhattam volna! Olyat lóditott rajtunk az a... a.. szeretője! És hogy védelmezi! Ha, ha! Érzi a kis kigyó, hogy tullőtt a célon... No, majd teszünk róla, hogy ne legyen bántódásuk!

Péter apródot hideg borzongás járta végig. Minden hajaszála az égnek állt. Ezt a nőt, akinek sötét lelkébe csak most nyert igazán bepillantást, ezt tudta olyan odaadóan szolgálni! Ennek akarta kiszolgáltatni azt a másikat, a tisztát, az ártatlant, a fenségeset... Oh, milyen hitványnak és alávalónak érezte magát e pillanatban!

Szeretett volna felkiáltani és férfiui lelke egész hevével védelmére kelni a védtelennek, de nem tehette: kötve volt a fegyelem béklyójával...

A gögös nő még azzal sem elégedett meg, hogy az asztalra

dobta a levelet: ujból felkapta, a földre vetette, rátiport, miközben szemeiben a halálos gyülölet villámai égtek. Aztán odafordult egykori apródjához.

— Most már mondd el te, ami mondanivalód van. Sokat tudunk nélküled is, te vagy hivatva kiegészíteni és kibövíteni, ami hiányzik. Elég kevés hasznodat vettem eddig: ugyancsak igyekezned kell, hogy még valami kis érdemet szerezz.

Péter bátor, nyilt tekintettel emelte szemeit a királynőre, mint aki igazának tudatában van. Nem kellett magát önmaga előtt szégyenlenie, mohó meggyőződéssel szólt:

— Felség, férfiui becsületemre mondom: hibának nyomát sem tapasztaltam Beatrice királynőben. A gyanunak még árnyéka sem férközhetik hozzá. Ő a legtökéletesebb nő, akit valaha láttam. Megbizatásom, mit Felségedtől kaptam : tárgytalan s ennélfogva visszaadom azt Felséged kezeibe.

Péter csak akkor eszmélt rá, mikor már kimondotta, hogy most a legérzékenyebben sértette meg egykori urnőjét. Mert hisz ha Beatrice a legtökéletesebb nő, akkor — micsoda Mária?

Laskaris Mária arca vonaglott a dühtől. Azt hitte, nem hallja jól a mondottakat. Hosszan, bántóan, vontatottan kérdezte:

— Mit mondasz?

Péter mégegyszer röviden ismételte előbbi szavait.

— Te megőrültél, vagy a leggaládabb fickó vagy, akire valaha pazaroltam bizalmamat. Hogy mersz ilyen szemtelenséggel elémbe jönni s nekem ily alávaló hazugságokat feltálalni?

— Felség, bocsánatát kérem, ha haragját magamra vontam, de egyebet a tiszta igazságnál nem mondhatok — felelte az apród rendületlen nyugalommal.

— Ki innen akkor hitvány himpellér!

A királynő nagyot dobbantott lábával és Péter már szedte az irháját, örülve, hogy ily olcsón megszabadult. De nem ért még az ajtóig, Mária visszaszólította.

— Megállj! Akarom hinni, hogy csak kiestél a szerepedből és puszta lovagiasságból kötelességednek hiszed védelmezni mostani urnödet. De ez itt épen nincs helyén. Hiszen te az én szolgálatomban állasz és előttem tartozol felfedni mindent őszintén, hisz ezzel a feladattal biztalak meg.

— Felség, meggyőződéssel mondtam ki minden szavamat.

— Akkor, fiam — mondá Mária kissé lohadt indulattal — sajnállak. Gyógyithatatlanul mulya vagy. Csak te nem akarod meglátni, amit mindenki más tud már, ami nyilvánvaló, amiről megbotránkozással beszél az egész sziget és maholnap az ország, hogy az itáliai nőnek benső viszonya van a nádorral...

— De Felség — kiáltott fel Péter elszörnyülködve — ez közön-

séges rágalom! Aki ezt mondotta, Felségedet merészelte tévutra vezetni!

Mária királyné gunyosan mosolygott...

— Rágalom? Talán engem fogsz te rágalmazónak mondani? Te, egy semmi! És ilyen merészen, ily vakmerően mered állítani az ellenkezőt, holott magad is jól tudhatod, hogy szeretkezéseikhez téged tanunak nem hihatnak!

Péter közel volt ahhoz, hogy megfeledkezzék róla, kivel áll szemközt és valami nagy gorombaságot mondjon annak a nőnek, aki ennyire kivetközik királynői mivoltából és rabjává lesz oktalan gyülöletének. De valahogy, nehezen még türtöztette magát. Hallgatott.

— Vagy arról sem tudsz, hogy éjnek idején, holdvilágnál találkoznak a Dunaparton, az egyik felesége mellől szökve jár át ezért a szigetre, a másik a királyi palotából oson oda, meggyalázva a királyi ház hirnevét . . .

— Felség — köszönöm, hogy ezt előttem felemlítve, alkalmat adott az igazság kideritésére. Azon a találkozón királynőm nem volt egyedül, én is elkisértem. Kivülem mások is — többek közt egy igric — tanui voltak annak.

— No, végre eszedbe tudtam juttatni valamit.

— Csakhogy azon egyetlen szó sem eshetett szerelemről. Nem olyan hangon tárgyaltak, meg aztán nem is kellett volna ahhoz tanu, más alkalmat is találhattak volna arra.

— Hát miről beszélhettek éjfélkor — a Dunaparton?

— Nagyon fontos államügyekről, Felség. Hogy miről, azt is megmondhatnám, de esküvel fogadtam a királynőnek, hogy soha senki előtt fel nem fedezem, ha valamit véletlenül ellestem volna belőle.

Péter oly maliciózusan hangsulyozta: a királynőnek. Számára most már Beatrice volt az igazi „királynő."

— Hahaha! Államügyekről! Mintha bizony épen ezekről nem lehetne nappal tárgyalni! No, ezt meg már magad sem hiheted el. Ha nem most már mondok én neked valamit. Egy jó madár helyett fogtunk kettőt! Bizonyságot akartam szerezni tőled, azaz nem bizonyságot, mert az már van elég — csak ujabb részleteket — a Dénessel való viszonyról: s ime kitünt, hogy nem Dénes az egyedüli, akit a kis kigyó kegyeiben részesit.

Péter összeszoritott ökéllel holthalványan állott Mária előtt.

— De Felség!... — rebegte magánkivül az indulattól.

Mária azonban kiszámitott kegyetlenséggel folytatta:

— Hanem még téged, egy nyomorult apródot is! Téged is elbolonditott, hálójába tudott keriteni, megrontotta gyermeki ártatlanságodat ördögi, telhetetlen kacérságával!

Az apród, nem tudva mit csinálni, egyszerüen sirvafakadt. Nem volt még annyira férfi, hogy állni tudta volna e rettenetes, igaztalan

vádakat és nem lehetett bátorsága, visszatorolni azokat — az ifjabb királynön!

— Esküszöm, hogy egy szó sem igaz ezekből a vádakból! — mondotta zokogva.

Azzal sarkon fordult és illemmel nem törödve, pityergés közben kisietett a szobából, anélkül, hogy egy föhajtáson kivül máskép elbucsuzott volna.

Odakint a jólesö szabad levegön aztán józanul átgondolta a történteket és végtelenül szerencsétlennek érezte magát. Szerencsétlennek, hogy nem szállhatott sikra imádott királynöje becsületeért, hiszen a sértö szintén nö volt és végtelen magasságban fölötte álló királynö, de szerencsétlen volt azért is, mert elöre kellett látnia, hogy ekkora rosszindulat, az igazságnak ily tudatos, rosszhiszemü elferditése ellen hiába harcolt volna és hiába fog harcolni Beatrice az angyaltiszta asszony is. Ez a nö kimondta róla, hogy bünösnek kell lennie, bármily ártatlan is és akit egyszer igy kikezdenek, nincs ember, aki megvédje... Az öreg, békeszeretö, gyenge király maga sem.

És egy végbetetlen, magasztos elhatározás érlelödött meg benne: résen lenni, védelmezni királynöjét körömszakadtig, akár ha kell, életének feláldozásával is.

Szegény apród! Most ébredt a tudatára annak, hogy voltaképen halálosan szerelmes a kékszemü királynöbe!

*

Mária kiálynö pedig, amint az apród elment, felemelte az elvetett, megtiprott levelet, kisimitotta és gondosan eltette aranyveretü ládikájába, mint „corpus delictit."

IX.

Beatrice nehéz napjai is valahára véget értek. Hazajött Endre király egy szép nyári reggelen és ezzel beköltözött ismét a nyugodt biztonság, az elöbbi állapothoz képest mondhatjuk, boldogság a királynö életébe. Augusztus volt s a királyi család visszaköltözött Fehérvárra, a szent király ünnepét az évente szokásos fénnyel megülni, a hagyományos törvénynapot megtartani, melyen a király elé járulhatott boldog-boldogtalan, akinek ügyes-bajos dolga akadt.

Ragyogó nyári vasárnapra esett ebben az évben Szent István ünnepe. Akkoriban más ehhez fogható igazán országos ünnepe nem volt a magyarnak. Az első szent király emléke iránti kegyelet oly élénk és általános volt, hogy igazán szivből ünnepelte ezt a napot

mindenki. Az egyház is a legnagyobb pompát fejtette ki ez ünnepen, ami pedig külsőleg megadta az országos nagy ünnep jellegét: az volt, hogy ma tartatott meg a királyi törvénynap, mely alkalomra az ország legmesszebb eső végeiről is tömegesen érkeztek peres, panaszos hazafiak, kik legtöbbször már napokkal előbb ott voltak s növelték — ahogy ma mondanók — a főváros idegenforgalmát. Természetesen ily tömegek részére hasonlithatlanul szük volt a város s azok valósággal „feiütötték sátorfáikat“ mindenütt a város körül, a „Mocsárvárosban, sőt Ujfaluban is“.

Ünnepi diszben tündöklött a Szent István épittette Boldogasszony bazilikája is. Beatrice letaroltatta a Csepelsziget összes virágait s idehordatta, azonkivül selyemszövetekkel, keleti szönyegekkel voltak a falak beboritva, csak a királyi trón maradt meg a maga antik, fenséges egyszerüségében, meg a megfakult Szent István korabeli zászló, melyet koronázásokon szoktak a magyar király elött vinni.

Erre az egy napra fel volt függesztve az interdictum. Róbert érsek saját felelősségére tette ezt. Bizonyos azonban, hogy az ezévi ünnepen sokkal kevesebben jelentek meg, mint máskor, épen az interdictum miatt. Sokan azt hitték, hogy a szokásos törvénynapot sem fogják megtartani, vagy ha mégis, akkor az interdictum alól kivett Kálmán fogja a királyt helyettesiteni, mert hisz kérdéses, vajjon kiközösitett király hivatva lehet-e mint biró szerepelni alattvalói felett. Endre azonban — minden aggodalom nélkül készült megtartani a törvénynapot, ugy okoskodván, hogy igaz, hogy ő kiközösitett király, de alattvalói is ki vannak közösitve, igy e tekintetben quittek.

Az ünnepélyes nagymise alatt a királyi trónon ült Endre, Szent István koronájával fején, oldalán Beatrice, egy liliomos házi koronával csillogó fürtjein, jobbról-balról a királyi család többi tagjai rang szerint. Ezuttal Mária — nagy fájdalmára — minden találékonysága mellett sem tudta kikerülni, hogy Beatrice — ugyszólván az egész ország szine elött — mint nála magasabb rangu szerepeljen. Mert valóban az egész ország minden megyéje volt ott képviselve: a törvénynapra érkezett idegenek közül, aki csak beférhetett: ott volt a zsufolásig megtelt templomban, bár kétharmadrészük ugyis kinn szorult és nem láthatta a bent egybegyült nagyurakat, csak kivülről bámulta a négytornyos, négyszegletü nagy templomot, amely óriási módon kiemelkedett ama kor többi épitményei közül. Legtöbben sohasem láttak még hozzá foghatót, de még azok is, akik Pécsről, Esztergomból, Nagyváradról jöttek, kénytelenek voltak bevallani, hogy ez a templom fölülmulja még az övéket is.

Természetes, hogy a nagy ünnepen Róbert érsek celebrálta a nagymisét óriási segédlettel, hiszen az ország számos főpapja volt jelen. Tekintettel arra, hogy az interdictum felfüggesztése töle indult ki, Endre király azzal honorálta, hogy öt kérte fel az istentisztelet

megtartására. Ezért a fehérvári prépost sem apprehendálhatott, akire máskülönben szokott háruini a feladat, hogy a bazilikában misét mondjon.

A papi személyek beláthatlan tömege kisérte a bevonuló érseket, a fehérvári két káptalan 40—40 tagja, a különböző szerzetesrendek, a lovagrendek, a vidékről érkezett papok, papnövendékek. Azután következtek a világiak: országnagyok, főurak, egynéhány megyei comes, majd a vidékről összesereglett kisnemesek, a „szent király jobbágyai." Közbe-közbe egy-egy idegen vendég — hospes — elütő ruhája viritott . . .

A nagy nemzeti ünnep ily fényesen kibontakozó képe még Beatricet is erősen lebilincselte, aki pedig klasszikus szülőhazájában sok pazar pompakifejtést látott egy-egy kulturális ünnep alkalmával s igy bizonyos fokig e részben blazirt lehetett. Arca sugárzott a büszke boldogságtól, amint férje oldala mellett ülve, nézte végig a hullámzó emberáradatot.

A nagymise után, tehát még a kora délelőtti órákban kezdődött a „törvénylátás". Messze, kivül a városon, a Noe-hegy aljában állott egy terebélyes, ősrégi tölgy. Szent László — a közhiedelem szerint — már ennek árnyában hallgatta meg népe panaszait, akkor tehát már ez lombos, javakorabeli fa lehetett. Hogy pedig II. Géza és III. Béla csakugyan ezalatt láttak törvényt, afelett semmi kétség nem volt. Ide lovagolt ki a király, ki ez alkalommal — mint legfőbb biró — koronát viselt a fején — nem a Szent Istvánét, csak egy ezüst házi koronát, épen csak azért, hogy jelezze méltóságát. Szent István palástja volt a vállán, kardja az oldalán. Trónszék volt számára a nagy fa alatt elkészitve: maga is tömör alkotmány: hordott már több királyt is igy, törvénylátáskor. Kétoldalt, hosszu kecskelábu asztaloknál foglalt helyet a „királyi cancellaria". Mióta III. Béla az irásbeliséget behozta, de még inkább, mióta Endrével magával megesett, hogy egy és ugyanazon birtokot két különböző vitéznek adományozott, akik aztán csunyán hajbakapva felette, a következő törvénynapon egymás embereinek ütlegétől alaposan helybenhagyva, keresték az igazságot — minden királyi szóval elintézett ügyet nagyon gondosan irásba foglaltak s pecsétes okmányban adták ki az illetékes érdekelt félnek. Ott ült tehát a jobbraeső asztalnál István mester, fehérvári kanonok, a kancellár, mellette Zéland mester a Kaplyon nemből, ugyancsak fejérvári olvasókanonok, majd az alkancellárok, capellanusok, clericusok. Kiscancellarius volt Babus győri kanonok, Plautus mester — az utóbbiak közé tartozott Goceiin mester, János diák, Nadzon pap és mások. Ezek felkészülten várták az első közölni valót, az irásba foglalandó itéletet. A baloldalon Kálmán halicsi király és az ő kancelláriája foglalt helyet. Nem voltak jelen: Béla király, ki az ország keleti részében, a maga dominiumában külön tartott ma törvénynapot, vala-

mint Dénes nádor, aki, mint a király helyettese, szintén igazságot szolgáltatott valamelyik nyugati határvárosban. Ellenben ott volt Barcfia Miklós, Majs ispán az egykori nádor, ennek testvére Miklós, Huntpázmán Sándor, Füle ispán, a Tétény nembeli Marcellus, Miklós tárnokmester, Mihály fölovászmester, Bágyon pohárnok, Móric asztalnok és ki győzné elöszámlálni, még kik s hányan.

Kálmánt viszont az ő emberei környezték, tárnoka az ifjabb Kán Gyula, asztalnoka Demeter, a Gutkeled nembeli Apaj-somogyi esperes, Demeter, az egykori országbiró és az olasz Simon.

Természetesen az ország főpapjai sem hiányozhattak a nagy aktusról. Ezek ismét külön asztalok mellett ültek jobboldalt, a kancellárián tul. Ott láthattuk volna Róbert érseket, amint élénken tárgyal Cletus egri püspökkel. Bertalan veszprémi püspök Ugrint, a kalocsai érseket tartja szóval, mig Vince sasvári esperes mélán nézett maga elé.

A nagy, nyilt mezőségen mérhetetlen embertömeg hullámzott, akárcsak egykor, a pusztázó, nomád magyarok idejében. A nyüzsgő sokaság legnagyobbrésze lóháton kóválygott, voltak azonban, akik gyalogosan jöttek s leheveredtek a pázsitra.

Sándor, a király pristaldusa és kardhordozója megfujta a kürtöt, jeléül annak, hogy a kihallgatás kezdődik. Ujabb nagy zsivaj, tolongás kezdődik, a tolongós tömeg tódul a király és az asztalnoknál helyet foglaló urak felé, az alabárdos testőrség azonban résen áll és visszaszoritja a nagyon tolakodókat, ugy hogy most nem ismétlődhetnek a tavalyi, harmadévi jelenetek, mikor a tolakodó tömeg közt valóságos zavargás ütött ki, mely verekedéssé fajult. Kicsibe mult akkor, hogy az egész kancelláriát fel nem dulták, maga a király is kénytelen volt félbehagyni a törvénylátást és visszavonulni, nehogy a felhőként huzódó tömeg öt is magával sodorja. Erről még a pápa is tudomást szerzett azután.

Most azonban a kellő számmal kirendelt örök ügyeltek, hogy rendzavarás ne történhessék és csak egyenként bocsátották a király elé a panaszthozókat.

Endre király — nyugodtan mondhatni — unott arccal ült karosszékében: akik látták öt az előbbi években is, mind azt találták, hogy erősen összeesett, megöregedett, teljesen megöszült.

A legtöbb panasz — természetesen a Béla által véghezvitt birtokvisszakövetelések kapcsán merült fel, melyeket minden károsult magára nézve igazságtalanoknak tartott és mintegy a Béla intézkedését megfellebbezni jött Endre királyhoz. Ez ügyek tárgyalásába azonban Endre nem ment bele s az ilyen panaszosokat eleve is Bélához utasitotta. Csak igen nagy kivételképen avatkozott egy-egy ilyen eset taglalásába, mint például Huntpázmán Tamás fia, Sándor esetében, kinek birtokait Béla elvette, Endre azonban — ez itéletet megsemmisitette és az elkobzott birtokokat visszaadatta.

Voltak azután panasztévők, akik a saracénus kamarai ispánok garázdálkodásait tették szóvá. Ezek „en bloc“ Dénes nádorhoz lettek utasitva.

Egyebekben pedig hihetetlen változatosságban peregtek le az ügyek, még a délelőtt folyamán száznyolcvan embernek intézte el a király a baját.

Aracsai Fábián fiai, Andornék, Creynék és Vince, kik a közelmultban adományt kaptak a zalamegyei Gebarth földjére — köszönetet mondani jöttek. Endre király bólintott: rendben volt az ügy.

A Csór nembeli Botos fiai, Achilles és testvérei birtokukat elcseréltek Kálmán hercegével, ehhez kérték a király hozzájárulását. Megadatott.

A Divék nembeli Mikó panaszkodott a nyitrai ispánra, hogy a birtokára erőszakkal rátörő várjobbágyokat nem akarta megfenyiteni. Ezt az ügyet a nádor személyesen fogja megvizsgálni arra jártában.

Bökény nembeli Vid fia Miklós panaszt emel, hogy fejérmegyei birtokairól a csepeli királyi udvarnokok elhordták a termést. A kincstárnok téritse meg a megállapitandó kárt, a bünös udvarnokok alantas szolgaságra vettessenek.

Hahót nembeli Buzád neje, Atyusz leánya végrendelkezni óhajt, egyik birtokát az egyházra hagyja. Jóváhagyatik.

Tátika, az erőszakoskodása miatt birtokvesztésre itélt veszprémmegyei nemes kegyelmet kér. Mielőtt erről határozna a király, még egyszer vizsgálja meg az ügyet a várispán.

Verebélyi Hencse (Záh Tardos veje) kegyelmet kér tüzes vaspróbára itélt rokona számára. A legközelebbi káptalan véleménye fog kikéretni.

A Zsidó nembeli Hellinnek a szomszéd birtokossal vitás határ miatt van pere. Királyi poroszló (pristaldus) fog kiküldetni az ügy elintézésére.

Ilyen és efféle ügyek százai kerültek a király elé. Amint a nap delelőn volt, a király abbahagyta a törvénylátást és rövid ebédi szünetet tartott. Ott kinn a helyszinén ebédeltek meg, az óriási üstökben kotyvasztott berbécstokányt és más jóféle dolgokat hamarosan széthordozták nagy kondérokban, tálakban. A panaszosok — nem hiába jöttek vidékről — ezuttal a király vendégei voltak s ugyanazt kapták, amit az udvar s maga a király evett.

Kora délután fáradhatlanul folytatta Endre király a kihallgatásokat, a legtöbb ügyet rövidesen intézve el. Volt aztán a jelentkezők közt olyan is, akivel hosszasabban elbeszélgetett. Igy mikor a Szák nembeli Botus fiát Pósát viszontlátta, ki 1218-ban a szentföldi uton hü társa volt s egyszer a király helyett magát engedte fogságra vetni. Persze, hogy ennek minden kérése teljesedésbe ment. Pedig nem ki-

sebb dolgot kért, mint hogy természetes fia örökölhesse egyik jószágát. Egyik-másik szentföldi kísérője, az öreg Atyusz is eléje járult a királynak. Endre valósággal elérzékenyült, amikor kedvelt hívét meglátta, ki annak idején odakinn pénzt is kölcsönzött neki. Elbeszélgetett a Csák nembeli Miklóssal, a kalocsai érsek testvérével, a volt pozsonyi ispánnal, ki bejelentette, hogy a közpályáról visszavonul és az udvar közelében akar élni, annál is inkább, mert Beatrice királynő az ő francia származású nejét udvarhölgyévé akarja tenni. Endre megkérdezte, vajjon a francia nők kardosabbak-e a görögöknél. Miklósnak első neje ugyanis görög volt. Lemondó taglejtéssel válaszolt az öreg: Könnyü most az asszonynak kardosnak lenni, mikor a férj már csak bottal jár!

Általában az a vélemény alakult ki, hogy a király ugyan mindig és mindenkor enyhe és jószivü itélkező volt, de ennyire kegyesen, mint ma, még sohasem birálta el a dolgokat. — Ki tudja — vetette fel egyik-másik ur — jövő ilyenkorra öt látjuk-e még ott az öreg tölgyfa alatt, vagy a kérlelhetlen, rideg Bélát! Bizony, nagyon eljárt az idő az öreg király fölött!

A nap már alkonyatra hajlott, csak kevés jelentkező volt még hátra, Endre király hátradölt trónszékében, majd körülnézett, nem lesz-e ezen a fülledt meleg estén égiháboru, mert mintha máris hallott volna távoli mennydörgést. Amint hátrafordul: egy lovasembert lát száguldani a város felöl, egyenesen a gyülekezet felé.

Valami szokatlan, rettenetes előérzet kapta meg. Mi lehet, amit ily sürgösen akarnak neki megüzenni? Mert nyilvánvaló, hogy az az ember, akiben időközben felismerte egyik lovászát, öhozzá jön valami halaszthatatlan mondanivalóval... Csak nem történt Beatricenak valami baja?

Hát hiszen Beatricenak nem történt, de történt valaki másnak! A lovász összegöngyölt levelet nyujt át a királynak, melyet ez szinte reszkető kezekkel göngyölit fel, de gyenge szemeivel nem képes olvasni. Odanyujtja István kanonoknak: az elfehéredik, arcán mély megilletődés kel, majd lassan, tagolva, mintha neki fájna legjobban: referál a királynak.

— Türje Dénes uram ir Halicsból és szomoruan jelenti, hogy Endre királyfi Istenével kibékülve, atyjának és testvéreinek végbucsuját küldve, csendesen, az Urban kiszenvedett...

Endre király felhördült, majd a szivéhez kapott... Elakadt a lélegzete, arca elkékült: a közellévők már-már végzetes katasztrófától tartottak. De a rettenetes fájdalom könnypatakban engedett fel: tenyerébe hajtva fejét, csendesen sirt a király.

Lehetetlen volt mindenkinek észre nem vennie, hogy valami rendkivüli történt. És mivel most már Endre természetesen a még néhány hátralevővel nem fejezhette be a törvénylátást, Róbert érsek jónak

látta felállni és vénségétől telhetően, harsány hangon belekiáltani a tömegbe:

— Endre herceg meghalt Halicsban! Imádkozzatok feleim egy Miatyánkot lelkiüdveért.

Minden ember fedetlen fővel térdreborult és ezer meg ezer ajk rebegte meghatott szivvel, igaz áhitattal az Ur imáját. — Tudták a legtöbben, hogy ez volt a király legjobban szeretett, legkedvesebb gyermeke. Vajjon hogyan fogja elviselni ezt a rettenetes gyászt — nem fog-e maga is mihamar utána kivánkozni az elköltözötnek?

Mélységes gyász váltotta fel a most ujra oly vidámnak igérkező udvari életet. Endre király tompa melancholiába burkolódzott, még Beatrice csicsergése sem tudta felviditani.

Másnap ujabb futár érkezett Türje Dénestől, azzal a hirrel, hogy amint Endre herceg behunyta a szemét, az ostromlott Halicsba azonnal bevonult ladoméri Daniló, igy tehát az a magyar koronára nézve egyelőre ujra elveszett. A győztes azonban kegyesen megengedte, hogy a királyi herceg holttestét hazaszállitsák, minélfogva Dénes már utnak is indult a drága hamvakkal s most már a Kárpátokon is átkelt.

A temetés rendezése ügyében tehát össze kellett hivni a családi tanácsot, melyen Endre, Beatrice, Béla, Mária, Kálmán, Salome, Róbert és Ugrin érsekek, a fehérvári prépost és Dénes nádor vettek részt. Ez utóbbit egy lóhalálában nyargaló futár keritette elő a határszéről.

Hogy hova temessék, arra nézve hamar megegyeztek. A király a székesfejérvári sirboltba akarta, hogy kedves fia hamvaihoz bármikor eljárhasson imádkozni. Béla felvetette az inditványt, hogy inkább édesanyja, Gertrud királyné porai mellé helyezzék a pilisi cisztercitákhoz, de a többi családtag inkább az öreg király kivánságát helyeselte, igy efölött nem volt több vita. Hanem szó került az Endre által élvezett jövedelmekről. A megboldogult nőtlen volt, nem maradtak örökösei. Endre király elhunyt fiának minden eddigi jövedelmét, Halicsra való igényével együtt, szeretett nejére, Beatrice királynéra ruházta...

A jelenvolt főpapok és Dénes nádor helyeslése mellett a királyi család tagjai csalódottan néztek egymásra, majd általános nyugtalanságot árultak el. Béla adott ennek először szóbelileg is kifejezést.

— Talán nem kellene ezt igy elhamarkodni. Ne zavarjuk ezzel a kérdéssel a kegyeletet.

— Ráérünk erről a temetés után határozni — toldotta meg Kálmán.

— De akkor is másképen! — vágta oda epésen és határozottan Mária.

Beatricenak végtelen kellemetlenül esett e kérdés tárgyalása. Ő is legjobb szerette volna, ha ez most lekerül a napirendről. Máris pirult miatta. Kérlelte férjét ő is, hogy halasszák el.

De a most különben is ingerlékeny Endre ez egyszer nem engedett. Sőt nagyon is erős hangon vágott vissza:

— Már pedig ez határozott akaratom. Igy lesz és szeretném látni, kinek van még kifogása ez ellen!

— Ez az országtanács elé is tartozik — kertelt Kálmán.

Endre indulatba jött, hiába csititotta Beatrice sugva: „Hadd rájuk! A béke kedvéért!"

— Mit tartoznék ez az országtanácsra? Nem vagyunk-e együtt, akik a tanács lelkei? Különben sem látom át, hogy tisztán a királyi család jövedelmeiről mi réven intézkedhetnék más forum, mint a király! Hátha Endre nem halt volna meg, hanem életében vontam volna meg töle e jövedelmek egy részét? Azt is megtehettem volna!

Béla is, Kálmán is morogtak valamit. Mária azonban nyiltan is felcsattant.

— Hát már minden a Beatriceé legyen? Maholnap mi szükséget fogunk szenvedni, hogy az ő feneketlen kapzsisága kielégüljön. Olyan nagy érdemei vannak?

— Kérlek alássan — mondotta Beatrice méltósággal. — Én szivesen lemondok. Az imént magam kértem férjemet, hogy ne eröltesse e kérdést.

De most már Endre nem engedett.

— Mit mentegetödzöl? Talán nem bizol benne, hogy akaratomnak érvényt tudok szerezni?

— Te mondanál le róla? Te? Tán nem tudom, hogy te tüzelsz fel apánkat ilyenekre? Hogy koldussá tennél rajtunk elkezdve mindenkit az országban hiu nagyravágyásodért! És még van merszed ehhez azok után, amiket apánk távolléte alatt cselekedtél!

— Jó, hát: ha jobban tetszik: a jövedelmeket magamnak tartom fenn — mondotta a király békitöleg, anélkül, hogy az utóbbi sulyos szavakra reflektált volna.

De most felállt valaki más: Dénes nádor és a fáradt, öreg király helyett védelmére kelt a királynénak.

— Bocsánatot kérek Felség, ha válaszolok a nehéz és méltatlan sértésre, amellyel a királynöt illette. Őfelségének cselekedetei mindig és mindenkor helyesek voltak, erről helyt állok én. Akár az egész ország szine elött Őfelsége nevében vissza kell utasitanom minden vádat...

Endre király most vette észre, hogy ezt neki kellett volna elmondania. Mindazáltal hálásan nézett Dénesre és gyanutlan arcán látszott, hogy sziklaszilárdan hisz Beatricében.

— Hahaha! — nevetett Mária azon a sajátlagosan gunyos, visszariasztó módján. — És ezt nádor uram mondja? Épen nádor

uram? Vigyázzon, mert igen drágán fogja még megfizetni ezt a mondását!

— Igen, Felség, épen én mondom. Lehet, hogy engem letipor egykor a sors Felséged kezével, de királynőmet megrágalmazni még Felségedtől sem hagyom!

Endre félni kezdett, hogy ez a csunya jelenet még nagyobb mérveket fog ölteni, különösen Bélától tartott, azt várta, hogy az legalább is összeapritja a nádort. De Béla arcán fagyasztó nyugalom látszott, összeszoritott ajkakkal ült helyén, hagyta nejét szócsatában megküzdeni. Elég kardos asszony, nem kell félteni. Viszont az ő számitása is kérlelhetlenül biztos, ha annak az ideje elérkezik.

Mária királynö felállt és szó nélkül otthagyta a gyülekezetet, mire a többiek is Endre király intésére befejezettnek látva az összejövetelt, szétoszlottak.

Csak Dénes nádornak szoritotta meg még egyszer a kezét a király, mikor magukra maradtak:

— Öreg nádorom, köszönöm, hogy helyettem sikra szálltál. Csak attól félek, hogy amikor neked lenne rám szükséged: én már nem viszonozhatom!

X.

Legkedvesebb fiának halála után az öreg király teljesen megváltozott. Addigi fiatalos vidámsága helyett állandó boru ült kedélyén, az egész tél folyamán sokat gyengélkedett. Ilyenformán Beatrice élete is meglehetösen szomoru volt. Igaz, hogy Endre épen vele szemben mindig fenntartotta rajongó szeretetét, végtelen gyengédségét, de mulatságnak, szórakozásnak ez vajmi kevés volt az életvidám királynö számára. Nagyobb társaság összehivását a nagy családi gyász gátolta, a család tagjai pedig — jól tudjuk — kerülték Beatricét.

A királyt fia elvesztése fölött érzett bánatán kivül ez is fölötte bántotta. Beatrice ugyan e részben sohasem panaszkodott férjének, de füléhez jutott Endrének egy és más folytonosan, más uton. Igy a tél egy derüs délelöttjén kiszánkázott Beatrice a Martonvásár felé vivö uton. Szemközt jött vele ugyancsak szánkán Mária királynö. A szük uton egyiknek ki kellett térnie. Talán Beatrice eleve is utasitotta volna kocsisát a kitérésre, ha Mária királyné jó elöre oda nem kiálttat neki, követelve a kitérést. Most már Beatrice nem alázhatta meg magát és viselt méltóságát s azért sem volt hajlandó elöször kitérni. A dolog vége az lett, hogy mindkét szán visszafordult amaz irányba, amelyböl jött, nagy nevetségére a személyzetnek.

Ilyen áldatlan állapotok alapos aláásással fenyegették az

egész királyi család tekintélyét. Bántotta a királyt az interdictum, s a vele kapcsolatos dolgok is. A pápa ugyanis a király fellebbezésére nem sietett azt feloldani, de további feltételekhez kötötte. Igaz, hogy belement abba, hogy Endre az egyházaknak való sótartozását részletekben fizethesse, de mi haszna ennek, ha ez még ugy is lehetetlen volt és minden erőfeszités dacára egy lépéssel sem jutott a dolog közelebb a kibontakozáshoz? A pápa ugyan nem szakitott meg vele minden összeköttetést, de leckéztette leveleiben. Ugy látszik, a szomoru emlékü Jakab biboros befolyása érvényesül még mindig Rómában. Igy legutóbb is, a szokásos beköszöntö formula: „Szeretett fiunknak üdvöt és apostoli áldást“ igy hangzott a pápának Endréhez intézett levelében: Szeretett fiunknak... a józanabb megfontolás szellemét kivánjuk! Hát könnyelmü gyermek ö, akinek józanságot kell a lelkére kötni? Még az apostoli áldást is megtagadta töle, mint kiközösitett fejedelemtöl!

Hanem, a további érintkezés lehetöségét legalább nem zárta el a pápa! Endre ujra kifejtette elötte, hogy az, amit a szentszék követel, egyértelmü volna az ö királyi hatalmáról való lemondásával. Titokban pedig remélte, hogy ez évben, amikor Endre leányának, Erzsébetnek szentté avatásáról lesz szó, a kegyelem e napjaiban az apával szemben is kegyelmet fog gyakorolni a szentatya. Róbert érsek legalább is sokat várt ettöl s biztatta a királyt, bár ö maga sem nagyon ült a nyeregben Rómában, kikapott azért is, hogy eltürte, miszerint a király káplánjai az udvarban a kiközösités ellenére is miséztek...

Bélával az egész tél folyamán alig találkozott Endre. Az többnyire a maga királyságában járt, folytatva a birtokvisszavételeket, a maga szokott kérlelhetlen szigorával, mely már-már a lázongásba átcsapó elégületlenséget keltett országszerte.

Tél vége felé Béla hazavetödött Fehérvárra, családját meglátogatni. Már napok óta volt itthon, de beteges apját nem kereste fel, mire aztán Endre egy reggelen magához hivatta.

— No, felöled fiam, akár meg is halhatnék, felém sem néznél — fogadta fiát a király, amint az hozzá — nehéz farkasbundáját levetve — belépett.

— Hát beteg voltál, atyám? Nem hallottam felöle. Hozzánk vajmi kevés hir szivároghat át innen. Ugy látszik, hétpecsétes titok gyanánt örzi valaki az itt történö dolgokat.

— Láthatod rajtam, hogy vagyok. Azt hiszem, aligha huzom sokáig. Ki csinálna ebböl titkot? Ugy látszik, megint szegény Beatricemat gyanusitod.

Béla csak most nézett figyelmesebben atyjára s láthatta, mennyire összetöpörödött annak délceg, daliás alakja, milyen önszinüvé vált máskor erösen piros arca, mily soványak feléje nyujtott kezei.

— No, no, a tavasz majd kigyógyít, atyám. Nagyon odaengedted magad a gyásznak. Sokat ültél a szobában, holott nem szoktál ehhez. Mihelyt újra lóra ülsz, a régi egészséges ember leszel!

— Nem is birnék lóra ülni! Nem ez a bajom, egészen más! Rág rajtam valami. Az a szeretetlenség, amelyet gyermekeim részéről tapasztalok.

Béla nem volt érzelgös ember. Csak annyiban honorálta e kijelentést, hogy csodálkozó képet igyekezett vágni.

— Rám csak nem lehet panaszod most? Hiszen magad mondod, hogy alig hallasz felölem. Csak hogy ne zavarjam a lelked békéjét . . .

Endre keserüen mosolygott.

— Hát ez ugyan még csak negatív szeretet. De nem is épen rólad magadról van most szó. Hanem inkább Máriádról. Hallatlan az, ahogy Beatricevel szemben viselkedik.

Béla ugy tett, mintha nem tudna semmiről semmit.

— Mária? Hiszen ugy tudom, Beatrice nem akar vele érintkezni s ö — csupa figyelemből — teljesen visszavonult.

— Kérlek ne tetesd magad. Egyszerüen lehetetlen, hogy ne hallottad légyen a történt dolgokat.

— Jó, jó atyám, hiszen egy és más eljutott a fülemhez. De én asszonyi zsörtölödésekre nem sokat adok. És különben is, ugy rémlik elöttem, Máriámnak sokban igaza van. Én szándékosan nem avatkoztam a dolgukba. Ha összekülönböztek, majd megbékülnek. Ezen csak nem fogunk rágódni . . .

— Igaza van? — kapta fel a szót Endre. Már hogy volna abban igaza, hogy a rangbeli elsöbbséget vitatja el töle és kiköveteli magának? Lehet százszor a nicaeai császár leánya és korban idösebb s legyen bár sokkal régebben hazánkban, mégis ezidöszerint én vagyok az uralkodó király s az én feleségem — bárki lenne is az, de Beatrice különben is eléggé rangbeli nö — megelöz minden más asszonyt az országban.

— Ha ez a te felfogásod, igyekezni fogok Máriát rábirni, hogy hajoljon meg Beatrice nagysága elött.

Nem minden guny nélkül mondta Béla e szavakat, amivel atyját alaposan felingerelte.

— Az én felfogásom? Ez csak világos igazság, nem felfogás dolga. És én egyenesen követelem, hogy a gögös nö hajoljon meg a törvényes királynö elött, akár rábirod, akár nem.

— Csak aztán Beatrice is legyen méltó erre — magatartásával.

Endre valósággal felszisszent, mintha kigyó csipte volna meg.

— Mit merészelsz mondani? Talán eddig nem volt rá méltó? Tett, szólt, vagy gondolt valamit az a tiszta angyal, az erények e mintaképe, ami nem volt méltó az ö helyzetéhez?

— Nézd atyám, ne jöjj indulatba. Ez nem szükséges, de rám

nincs is hatással. Az emberek sok mindenfélét beszélnek. Te nem hallasz meg semmit, mert nem is akarod meghallani az ilyeneket, de különben is ugy élsz, mint a borz a remetelakában. És ki is merne előtted ilyenekről nyilatkozni? Én nem mondom, hogy mindent elhiszek, de „semper aliquid haeret." A királynő tulfiatal hozzád, azt te sem tagadhatod.

— És mert fiatal, azért jogotok van öt rágalmazni? Ez lovagiasság? Köteles tisztelet? Ez kigyómarás, galád, légbölkapott hazugság!

Az öreg király rettenetes haragra lobbant, de ha valaha, ugy most tehetetlen volt Bélával szemben. Ebben az állapotban, hogy szerezzen elégtételt? Inditson hadat ellene? A kiközösitett, siri szélén álló aggastyán?

Béla érezte ezt s nem hagyta magát kegyetlen flegmájából kizavartatni.

— Elsősorban is, amit mondok, nem én találtam ki. Én csak „relata refero". Annyi azonban bizonyos, hogy nem válik javára a jóhirnevének az Apodfia Dénessel való tulságos barátkozás ...

Endre arca egyszerre felderült. Csaknem hahotázni kezdett.

— Dénessel? Azzal a vén medvével? Risum teneatis amici! Iliszen annak felesége van, még kardosabb, mint a te Máriád! No, ez ugyan nem sült el!

— Ha vak és süket vagy, atyám, a körülted történő dolgok iránt: én mosom a kezeimet . . .

— Az öreg Dénesért én meg tüzbe teszem az enyémet.

— Csodálkozom, hogy ezt ily könnyedén veszed. Te azt az embert nem ismered. Rákfenéje az országnak, az emberi társadalomnak. Sirásója a királyi család tekintélyének . . Ravasz, agyafurt, rosszhiszemü bitang. Nincs az a bün, amire képes ne volna. De én hiába beszélek, te vak és elfogult vagy iránta . . .

— Ugyan hagyd — mondotta Endre lehangoltabban. Te még elfogultabb vagy — ellenkező irányban. De eb, aki törödik Dénessel. Én Beatriceben bizom s öt már csak jó izlésénél fogva is képtelennek tartom ...

— Jó, hagyjuk Dénest. De hát Péter apród, akit nöm odaköcsönzött és akit Beatrice végleg magának tartott . . . Ez már csak elég csinos ficsur . . .

— Az a tejfelesszáju kis apród? Nevetséges! Ki találta ki ezt a szemenszedett gazságot?

— Még tovább is . . . Péguilan, az olasz lantos, aki az esküvői küldöttséggel kisérte . . . Ezzel éppenséggel furcsa jelenetet látott Péter apród. El is mondta Máriának, amikor még hozzánk huzott a szive . . .

— Utóvégre egész ármádiával hozzátok gyanuba . . . Ez legjobban bizonyitja, hogy legcsekélyebb igazság sincs e rágalmakban. Hát mindenáron meg akarjátok mérgezni még utolsó napjai-

mat is? Hát irigylitek tőlem ezt a kis boldogságot, az utolsó napsugarat is?

A kétségbeesett hang, amellyel az öreg király ezt elmondta, a könnyekig hatott volna meg Bélán kivül talán mindenkit.

— Azt nem, hanem a szemeidet akarjuk felnyitni. Minek melengetnél kigyót a kebleden?

— No, most már elég legyen e szörnyü kifejezésekből. Különben is vedd tudomásul: nem hiszek semmit mindabból, amit elmondtál. És megkövetelem a tiszteletet Mária és mindenki részéről. Megértetted?

— Hiszed-e, vagy nem, a te dolgod, atyám. Egyet azonban meg kell igérned, hogy e részben résen leszel.

— Jó, nem bánom, ezt megigérem. Egyebekben mi hir arrafelé, amerre jártál?

— Örvendetes bizony igen kevés. Az emberek fel vannak háborodva az interdictum miatt. Még jó szerencse, hogy nem egészen téged okolnak.

— No, lásd. Mert ök is tudják, hogy nem rajtam mulik a dolgokon segiteni.

— Mégis rajtad mulik, atyám. Egy embert okolnak minden ránk szakadt szerencsétlenséggel, azzal tisztában van mindenki, hogy Apodfia Dénes hozta a fejünkre a kiközösitést is. Átkozzák is a nevét mindenütt, amerre jártam. Ezt az embert atyám, el kell ejtened, különben igazán rád hárul minden felelősség.

— Ez már megint a te észjárásod. Leghivebb emberemet dobjam oda nektek prédául? Hisz akkor senkim nem lesz e kerek világon, akivel az ország ügyeiről őszintén tanácskozhatom? A többi vagy képmutató, vagy rosszakaró, vagy legjobb esetben nem ért semmihez.

— Ellenkezőleg: többi hü embered azért hidegült el töled, mert átallják, hogy e cégéres gonosztevő mellett háttérbe szorultak. Mihelyt tiszta lesz tőle a levegő, meglásd, annyi lesz az igazán értékes hü embered, mint a polyva. Megvallom, magam is azért kerülöm udvarodat, nehogy vele találkozzam.

— De hát ok nélkül ejtsem el? Hiszen hogy hü emberünk, annak ezer tanujelét adta. És atyánkfia.

— Akár atyánkfia is, a lelkünk üdvösségét fel nem áldozhatjuk érte. Ő áll egyedül utjában annak, hogy az interdictum feloldassék. Ha etlávolitjuk, a papság, a szentszék is azonnal hajlandóbb lesz hozzánk. És pénz is lesz a kincstárban, a szükséges tartozásokra. Eleget tehetünk a pápa kivánságainak s igy már magában véve biztositva van a feloldás.

— Furcsán fogod fel a dolgokat. Hiszen Dénes szigoruságának köszönhetem még azt is, hogy ennyi jövedelem befolyt. Ő préseli

a saracénusokat, ő hajtja be rajtok kiméletlenül a tartozandóságaikat.

— Épen ez a tévedés. Hát vak vagy atyám? Tizszer annyinak kellene befolyni, ha más — becsületes ember — kezelné a pénzeket. Igaz, hogy Dénesnek vaskeze van, de hütelen keze. A behajtott jövedelmek csaknem teljesen az ő mérhetetlen kapzsiságának esnek áldozatul!

— Ugyan, ugyan! Mire való volna az neki? Gazdag ember ő anélkül is Meg aztán, nyomtató lónak nem lehet bekötni a száját. Jut is, marad is. Állitsak a helyére valami pipogya frátert, szeretném látni, az hogy boldogul a saracénokkal...

— Veled nem lehet beszélni atyám . . . Nyitott szemmel rohansz a veszedelembe. Csak az a baj, hogy az egész országot magaddal rántod . . . Én megtettem kötelességemet s még egyszer — összetett kezekkel kérlek: kergesd el ezt a hütlen sáfárt, amig nem késö . . .

— Most, utolsó napjaimban akartok megfosztani leghübb emberemtöl is. . . Légy már türelemmel, ugysem sokáig tart már . . .

— Tégy atyám, ahogy jónak látod! Én megmondtam a véleményemet! — mondotta Béla s hideg bucsuvétel után eltávozott a teremből.

*

Az öreg király természetében volt, hogy akármilyen hajthatatlannak is mutatkozott első alkalommal, később mégis fontolóra szokta venni a neki beadott igazságokat és rágódott rajtok. Amit Beatriceról hallott, annak komoly hitelt nem adott, de Dénest illetöleg szöget ütött a fejébe a gondolat, hogy az ő elejtésével szabadulni lehetne az interdictum alól. Kegyetlen drága ár, az igaz — de megéri. Majd aztán, ha a dolgok rendbejönnek, ujra elö lehet rántani a hü nádort, ugy, mint már egyszer történt, amikor 1228-ban is fel kellett öt áldozni a közfelháborodásnak s idök változával, 31-ben ujra nádorrá lehetett.

Még aznap estefelé, amint a király épen azon töprenkedett, hogy hogyan is fogja Dénest capacitálni helyének átengedésére, beállitott nádor uram, kit pedig Endre ezuttal valahol Komáromban sejtett.

— Rosszul állunk, Felség — hangzott a panaszos jelentés — most már én sem tudok módot a kincstár megtelitésére. Az idei kamarai nyereség alig mehet számba, oly rossz már a pénz, csaknem tiszta réz volt a tavalyi is: ebből ugyan nem lehet már ezüstöt kivonni . . .

— Hadd abba Dénes, lefelé jár már a mi csillagunk mindenben. Mégis szeretném, ha idelenn bátralévő kis időmet valamivel nyugodtabban tölthetném el . . .

— Hiszen minden igyekezetemmel azon volnék. De, tudj' Is-

ten, milyen végzet nehezedik erre az országra, itt semmi sem sikerül. Oly mélyen belemásztunk a csávába, hogy tönkre kell mennünk. Én már minden eszközt kimeritettem, de hiába. A főpapság tehetne valamit, de attól ugyan hiába várjuk! Inkább az interdictumot hagyta a nyakunkba szakadni!

— Hát ha már te sem tudsz segiteni, igazán nincs más hátra, mint hogy lemondjak a királyságról és Bélára ruházzak át minden hatalmat. Te tudod legjobban, mennyire nem szivesen tenném, mennyire szeretem kezemben tartani az ország ügyeit. De ha a mi kormányzati rendszerünk ennyire megbukott, nem tehetünk egyebet. Visszavonulunk. Te is, meg én is. Béla aztán az ő kiméletlen szigorával talán visszarequirál annyit az elajándékozott királyi jószágokból, hogy a kincstár tovább vegetál. Talán az interdictumból is kivezeti az országot, ő kedvelt embere Jakab biborosnak, aki viszont mindent kivisz a pápánál. Bizzuk Bélára az országot.

— Ez annyit jelent, hogy az én szerepemnek is vége, Felség.

— Bizony nincs másként. Mert azzal nem hizeleghetsz magadnak, hogy Bélának nagyon kedvelt embere lennél.

— Felség, ennél jobb megoldást tudnék. Hadd álljak én — aki a papságnak is, az ifjabb királynak is vörös posztó vagyok a szemében, félre az utból egyelőre, Felséged pedig bizza a kormányzást fiára anélkül, hogy a hatalomról lemondana. Igy ha Béla király csakugyan rendbehozza az ügyeket: ennek gyümölcseit Felséged fogja élvezni.

— Csakhogy én azt már ugysem érem meg!

— Pedig ez az egyedüli mód, Felség. A lemondás, eltekintve attól, hogy visszavonhatlan lépés, másként is katasztrófába sodorná az országot. Felséged kormánya és Béláé közt átmenetnek kell lennie, hogy a nemzet valamiképen hozzászokjék a kiméletlen szigorhoz. Mert ha ez egyszerre zudul a nyakába, előre látom, hogy lázadás lesz a vége. Máris hallatszanak hangok, hogy Béla király ellenében Frigyeshez, az osztrákok hercegéhez kell fordulni. Honnan keletkezett ez áramlat, nem tudtam kinyomozni, különben teljes szigorral lépnék fel ellene s vérbe fojttatnám.

— Igazad van. Le nem mondhatok, már csak Beatrice miatt sem. Ő rövidülne ezáltal legjobban. De Béla hadd kisérletezzen az én nevemben. Ha sikerül neki, ujra átvehetjük az ügyeket, ha élünk.

— Egy akadály lehet: ha Béla nem vállalkoznék. Ámbár, ha az én személyem kimarad a játékból: hiszem, hogy belemegy.

— Csakhogy, ha én névleg király maradok: a pápa aligha oldja fel az interdictumot — aggodalmaskodott Endre király.

— Az nem attól függ, tisztán pénzkérdés. Ha Béla királynak sikerül a kincstár rendbehozása, kifizethetjük a megszabott részleteket s önmagától megdől az interdictum.

— Ez biz igaz lehet. Hogy meg Béla nem vállalkoznék, attól én nem félek. Szivesen ott van ő, ahol hatalomról van szó, ahol erőszakoskodni lehet. Különben sem világositom öt fel voltaképeni célunkról, csak nagyobb hatáskört adok neki. Hogy jó kedvet csináljak hozzá, kinevezem nádornak Türje Dénest, akit ő is gyermekkora óta kedvel. Annak most ugy sincs dolga, mióta szegény Endre fiam meghalt. Azt is oly rendületlen hüséggel szolgálta.

— Már az igaz, hogy szerencsésebb választást nem is tehetne Felséged. Én pedig örülök, hogy nehéz felelősségem alól megszabadulok s mehetek vén koromra — pihenni.

— Sokat nem fogsz pihenni, mert reménylem, mégis csak te maradsz az én legfőbb, leghübb tanácsadóm, csakhogy egy ideig nádori cim nélkül. Ha majd rendbejönnek az ügyek, azt is visszakapod, ha — megérjük. Visszavonulásod különben sem lesz nagyon feltünö: sőt nagyon is élénk bizonyságát adom neked annak, hogy nem vesztetted el bizalmamat: te fogod, mint rokon, Jolánta leányomat leendő férjéhez, Aragoniába kisérni.

Endre király nem győzött magában eléggé csodálkozni, hogy Dénes ilyen simán, ellenmondás nélkül késznek mutatkozott a nádori méltóságtól megválni, sőt szavaiból majdnem ugy látszott, mintha nagyobb kivánsága nem is volna ennél. Ha egyáltalán képes lett volna kedves Dénese ellen gyanut fogni, ugy bizonyára most megfordult volna agyában a gondolat, hogy emögött a nagy készség mögött okvetlenül „lappang valami.“ De oly feltétlenül bizott benne Endre, hogy minden efféle gondolatot elhessegetett magától s Beatriceval való ügyét — mint láttuk, még csak érdemesnek sem tartotta előtte felemliteni.

*

Béla kivánsága tehát teljesült s az ifju király mohón fogott hozzá a birtokok ujabb visszakövetéséhez, hogy „megmentse, ami megmenthető“ Teljesen biztonságban csak az lehetett előtte, aki kétségtelenül ki tudta mutatni, hogy birtokát a honfoglaláskor, avagy Szent Istvántól szerezte, vagy kapta. A későbbi királyok birtokadományozásai — egészen III. Béláig — már revizió alá vétettek ugyan, de ha a jogcim igazoltatott, az okmány hitelesnek, az érdem elégségesnek találtatott, a birtokot meghagyták birlalója kezén. De az Imre és II. Endre királyok által adományozott javakat kérlelhetetlenül visszakövetelte Béla és megbizott emberei. Mivel igy épen a legközelebbi multban megadományozottak, tehát részben még élök, vagy azok fiai lettek leginkább sujtva, nagyon is érthető, hogy az elégületlenség országszerte igen nagy mértéket öltött.

Dénes nádor, ha a közügyektől vissza is vonult, csaknem mindennapos volt Endre udvarában s csak hében-korban látogatott el egy-két napra birtokára. Ő volt továbbra is Endre tanácsadója s igy közvetve az ország kormánya még mindig az ő kezében volt.

Béla és a hozzá közelállók a volt nádor állandó fehérvári tartózkodásából ujabb tápot meritettek abbeli gyanujokhoz, hogy ez Beatrice kedveért történik.

Dénes volt nádor egy füszeres nyárelői estén nagy lelkinyugalommal sétált élete párjával fehérvári kertjében, élvezve az ilyenkor nyiló virágok illatát. Asszonya, akármilyen kardos menyecske is volt, szerette a természet szépségeit, volt érzéke a virágok iránt és „házikertje“ a benne nevelt különféle ritkaságok révén fél Magyarországon hirneves volt. Sehol olyan nemesfaju levendula, rozmalint nem nyilott, sehol a kápolnavirág olyan nagyra nem nött, a „szépasszony papucsa“ olyan szinpompában nem diszlett, mint az ő kertjében. Volt ott muskátli, rigópovár, pillangófészek, liliom, bóbiska, zsálya, még a guzsalyüllőfü is megtermett. Épen egy ma kinyilott liliom kelyhe felé hajlott le a termetes asszonyság, hogy azt megszagolja, férje pedig elbámult egy korán megjelent, zölden villódzó fénybogár után, mikor a kapu felöl nehéz, de gyors férfiléptekre riadtak fel, egyszerre mindketten.

De még ki sem cserélhették gondolataikat, ami egyébként bizonyára amaz igazság megállapitásából állt volna, hogy „valaki jön“, mikor már előttük állott az a valaki Sámuel comes személyében. Nagyon ingerült lehetett az öreg, mert köszönni is elfelejtett s ajtóstul rohant be a házba . . .

— Szörnyü baleset történt . . . Miklós, a Barc fia . . . Halálán van. Jöjj velem oda azonnal.

— Mi történt vele? — kérdezte Dénes megilletödve.

— Hirtelen rosszul lett. Talán szél ütötte. Haldoklik, de magánál van. Csak téged kiván látni . . .

— Akkor megyek, siessünk! — volt a válasz és Dénes uramat szépen kiragadták felesége társaságából. De ez egyszer az asszony is természetesnek találta, hogy a haldokló jóbarát óhajtását teljesiteni kell.

Barcfia Miklós udvarháza elé érve, valami igen nagy nyugtalanság jeleit azonban nem látta Dénes. Bellebb kerülve, látta a házi urat a szokott helyén, medvebörrel letakart kerevetén feküdni, de hogy haldoklana, abból semmi sem látszott. Igaz, hogy erösen setétes is volt odabenn. Ellenben az asztalt körülülte egy busuló társaság, szomoruságát borba fojtogatva.

Dénes a legnagyobb részvéttel közeledett haldoklónak vélt barátjához, aki azonban minden látható nehézség nélkül felemelkedett és joviálisan kezet nyujtott neki:

— No, csakhogy mégis eljöttél közénk. Hallottad-e, mi ért engem? Vömtöl elrabolták a fükerepcei birtokot, most leányommal együtt földönfutó volna, ha a saját hajlékomba nem fogadnám öket.

— Rablók törtek rá? Erőszakkal elfoglalták? Ennek a fele sem tréfa!

— Dehogy rablók! Hej, de nehezen akarod megérteni! Béla poroszlója követelte vissza az ifju király nevében! Hát egyéb ez, mint a legközönségesebb rablás? Amint meghallottam, ugy megindult a szivem verése: azt kellett hinnem, belehalok.

Dénes látta, hogy egészen élő, csak dühös emberrel van dolga. Ha valaki már csak azt hiszi, hogy belehal valamibe, az biztosan kilábal. Igyekezett öt nyugtatni, de csak szörmentében, nehogy még olajat öntsön a tüzre.

— Ez bizony kellemetlen! Hm! De hiszen a nászod igaz érdemekért kapta a jószágot. Ott volt ő a szentföldön a királlyal! Ilyen esetben bizonyosan lehet utólag segiteni a bajon.

— Dehogy lehet, dehogy! Mert én ugyan nem megyek oda, könyörögni annak a királyi sihedernek. Inkább vegye el nekem is mindenemet s itt haljak meg éhen!

— Azt kivánod hát, hogy én vessem latba szómat az öreg királynál? Szivesen megteszem! — kinálkozott fel Dénes.

— Még csak az kellene! Jó ember az öreg király, tisztelem is mindhalálig, de tehetetlen báb már. Hiszen ő adta ezt a hatalmat fia kezébe . . . Minek adta hát? Saját maga ellen? Hiszen mindenütt az ő adományait semmisiti meg, az ő embereit sujtja vele. Ki ismeri ki magát ebben?

— Mind igaz. De van ám kivétel is. Különös esetekben Endre király megsemmisiti fia itéletét és érvényben hagyja a régi jogot. Volt már erre példa.

— Eh, nem kell nekünk ilyesféle kivétel. Nem jó tanácsokért kértünk téged ide. Ugye, cimborák!

Dénes csak most ért rá szétnézni — amennyiben már a terjeszkedő homályban erről szó lehetett s inkább hangjukról ismerte fel a „cimborákat", amint azok „Persze! Igen! Ugy van!" kiáltásokkal feleltek az elkeseredett házigazda szavaira.

Körülbelül ugyanazok voltak, akiket egykor, tavaly, a királyné esküvője előtt, ebédre látott magánál vendégül. Ott ült az asztalfőn Gyula bán, mellette Miklós fia Miklós, Bertalan püspök, vele jött vissza Sámuel comes is. De voltak közöttük mások is: Balád fia Cseker, Tibold nembeli Bodor... Csak egyet nem tudott Dénes megérteni: mit kereshet e társaságban az Ákos nembeli Máté, akiről eddig ugy tudta, hogy Béla hive, holott ez összejövetel célja alighanem a Bélával való elégületlenség megállapitása, ha nem még rosszabb.

Hogy e részben jól sejtett, affelől nem sokáig hagyták kétségben.

— Igyál hát öreg! A mi egészségünkre! Minden szándékunk sikerére! A magyar ellenségeinek vesztére!

Dénes meggondolás nélkül odaült közéjük. Fogott egy billikomot: töltöttek neki: ivott. Hogyne ivott volna: a nemzet ellenségeinek vesztére! Hogy kik azok az ellenségek? Hiszen vannak elegen!

— No, most már emberünk vagy. Mert szükségünk van ám rád, azért csalogattunk ide. Nélküled félemberek vagyunk.

— Kérlek, ha csak az a bajotok, hogy igyam a borotokból . . . Akár valamennyiteket az asztal alá iszlak, hogy még félemberek se lesztek. De bökjétek már ki, mi dolgotok velem?

— Sok időd van most, öreg . . . Ráérnél utazgatni.

— Zarándokolni — vetette közbe Cseker.

— Megyek is nemsokára — Aragoniába. Mit hozzak nektek? Spanyolnádat? Meglesz!

— De tréfárahajló kedved van. Pedig ez épen nem tréfa. Mi nem oly messzire készülünk. Csak ide, a szomszédba. Oda se valamennyien. De neked el kellene menned.

— Hova hát, eszelősök? Talán Halicsot visszafoglalni? De hiszen, késő bánat, ebgondolat. Danilót ki nem üzzük most onnan!

Dénes sehogysem akarta megérteni a burkolt célzásokat, bár magában nagyon tisztában volt vele, mit akarnak a cimborák. Ezek nemcsak „elégületlenek", ezek — összeesküvők!

— Az egész Halics nem ér meg annyit, amennyi magyar vér már elfolyt érte! Nem oda készülünk! Csak ide, a herceghez, az Ostmarkba! — mormogta Sámuel comes.

— Már megint ezzel jöttök elő, ezzel az eszeveszettséggel! — mondotta Dénes indulatosan. Már egyszer megmondtam erre nézve véleményemet, elég határozottan. Csodállak benneteket, hogy ennek dacára ujra hozzám mertek fordulni.

— Csak csendesebben, öreg barátunk. Mindjárt másképp fogsz te is beszélni! — kezdte puhitani Miklósfia.

— Hallottad-e — igy Gyula bán— mi sors vár rád, ha az öreg király behunyja szemét és Béla veszi át egészen az uralmat? Mert én tudnék neked róla egyet-mást mesélni . . .

— Akármi sors várhat rám, ha én azt nem fogom bevárni. Gyüge ember volnék, ha kellő időben nem tudnék elöle elillanni.

— Igen ám, de a családod, javaid, birtokaid? Azokat itt fogod hagyni —— szörnyü üldözésre és kótyavetyére?

— Ártatlanokat nem fognak üldözni, különben is megvan a tervem velök. Fiaim Aragoniában maradnak, mint Jolánta apródjai.

— Szóval te egészen meg vagy nyugodva, amint látszik. Nekünk pedig nyakunkon a szörnyü veszedelem! — szól Bodor.

— Semmi közöm hozzá. Maradjatok nyugton, nem lesz semmi bajotok. Elhihetitek, hogy jobban ismerem Béla hangulatát nálatok. Csak én egyedül vagyok nála proscribálva, ti közönyösek vagytok rá nézve mindnyájan. Veletek nem is törödik. Maradjatok veszteg.

— No, de ez mégis galádság! — mormogta Bodor.

— Mit mondtál? — rivallt rá Dénes, aki meghallotta és már a

nyakát készült megragadni. Jó szerencse, hogy a püspök közbeugrott és csitítani kezdte őket.

— Uraim! — kiáltotta Gyula bán, tuharsogva a többi handabandázót. Bocsássuk ki Dénest az obligóból, ha elég botorul megtagadja velünk a közösséget. Nem gyávaság ez tőle, hiszen mindnyájan tudjuk: ő lesz a legnagyobb veszedelemben. Te meg, öreg — szólt Déneshez fordulva — nagyon is megfontolhatnál még egyetmást. Tudod-e, miért kellett a nádori széket odahagynod? Mert Béla fenyegetésekkel kényszeritette erre az öreg királyt. Ha már most, amikor tudja, mily erősen állsz Endre király kegyében, enyyire mer menni, mit várhatsz tőle, amikor senki sem korlátozza hatalmát? És mi mind, akik az öreg király szorosabb gárdájához tartozunk, akiket megszoktak mint Endre király hiveit emlegetni, mire lehetünk részéről elkészülve, ha már most csonkitja, visszaveszi birtokainkat, amikor még esetleg annak is kiteszi magát, hogy az öreg király megmásitja itéletét? Ezért bolond emberek volnánk, ha ölbetett kezekkel várnók sorsunkat. Ne áltassuk magunkat: a trónváltozás közel jövőben küszöbön áll, vesztegetni való idönk nincs. De Béla uralma nemcsak ránk, de az egész országra nézve átkos, káros lenne. Nála nagyobb tyrannus még nem ült a nemzet nyakán! És neje, Mária? No, ehhez képest meráni Gertrud kismiska volt! Felujulna az idegen befolyás és hozzá a leggyülöletesebb, a byzanci görög. Ezért nagyon jól megfontoltuk mi szándékunkat, amikor elhatároztuk, hogy Frigyes hercegnek oltalmába ajánljuk magunkat és öt hozzuk be az országba. Ha egyszer benn lesz, biztos vagyok benne, hogy a nemzet zöme kapva kap azon, hogy Bélától szabadul és tömegesen hódol a hercegnek. Igy biztositjuk vagyonunkat és személyünket. Ehhez számitottunk a te segitségedre Dénes!

— Ezt nélkülem épenugy megcsinálhatjátok, de, kérlek, ne csináljátok! Mi szükségtek ebben reám?

— A nevedre nagy szükségünk volna. Mert hamarabb kész a herceg egy magyarországi vállalatot megkockáztatni, ha erre egy Apodfia Dénes kéri, mint ha annak élén csak mi állunk, kiknek neve csupán másodrendü fontosságu. De ha te semmiáron nem tartasz velünk: mi ugyis elvetjük a kockát.

— Sajnállak benneteket barátaim, hogy amikor annyi szép és viharos napon müködtünk együtt, most szétválnak utaink: és épen titeket látlak a gyilkos örvénybe rohanni. Mit gondoltok, mi lehet ennek a vége? Béla nem hadvezér, Bélát gyülöli a nemzet. De abban a pillanatban, amelyben Frigyes közt és közte kellene választania: mint egy ember állana a magyar Béla mellé, mert gyülölheti az ő személyét, de nem gyülöli az Árpád-házat. És Béla bármennyire is rossz hadvezér: Frigyessel játszi könnyüséggel elbánik. Ti tehát fejjel rohantok neki a falnak . . .

— Nem lehet az öreget capacitálni — szólt Miklós a püspökhöz.

— Nem áll kötélnek, pedig ő fogja megbánni! — folytatta Gyula bán. — Hanem te, Dénes már most: annyit legalább elvárhatunk tőled, hogy, ha nem is jössz velünk, hóhérkézre nem adsz bennünket, amikor titkunkat tudod.

— Effelől nyugodtak lehettek. Nem vagyok most felelősséggel járó állásban, de meg máskülönben is, tudjátok, hogy Bélát nálam senki jobban nem gyülöli. Mindössze az Árpád-ház trónfosztása tekintetében van közöttünk véleményeltérés. Ám hozzátok nekem ide nem Harcias Frigyest, de igaz Árpád-vért — Géza herceg fiait Görögországból s testestől-lelkestől a tietek vagyok.

— Az ám! — kiáltotta Cseker. — Hogy erre nem gondoltunk!

— Csakhogy, ki fogja azokat már ott megtalálni! 1210-ben könnyü lett volna, akkor alighanem sikerül nekik a magyar trónra jutni, ha Saracén fia Donald a hozzájuk küldött levelet el nem kobozza! De azóta . . . azt sem tudjuk róluk, élnek-e még. Vannak, akik azt tartják, hogy már nincsenek is a császári birodalomban.

— Hát hová lettek? — érdeklödött a „gyanus" Máté, aki eddig alig szólt egy szót is.

— Franciaországba mentek át. Ott megházasodtak volna és élnek mint francia nemesurak . . . — szólt Bertalan püspök.

— Milyen kár értök! — merengett el Dénes. Ha nem volnék oly öreg, öket csakugyan szivesen felkeresném — akár Aragoniából visszajövet — és hinám meg öseik trónjára . . .

A továbbiakban inkább csendes iddogálássá vált a társas összejövetel, miért is bátran faképnél hagyhatjuk öket, hogy ellátogassunk az öreg királyhoz.

Endre királynak ma igen jó napja volt. Levél érkezett Rómából s a szentatya hangja már sokkal engesztelékenyebb ebben. Talán a következő breve már az excommunicatió feloldozását fogja tartalmazni. — Kétségtelen, hogy az angyali Erzsébet közbenjárása érvényesült ottfenn a magas egekben. Ugyanakkor Róbert érsek is kapott levelet, melyben a pápa, némi szelid dorgálások közben megbocsátja neki, amit a kánonok ellen engedékenységével vétett, remélvén, hogy mint a „jó fa", ezentul jó gyümölcsöt fog teremni. Az ájtatos öreg érsek, térdreborult, homlokával érintette a földet, majd zokogás közben csókolgatta végig a szentatya kegyelmes levelét. Ezen a napon Endre királynál és az érseknél nem volt boldogabb ember Magyarországon . . .

Ezekre a levelekre válaszolni kellett. Róbert érsek tehát, amint betelt a rajongó szent gyönyörüséggel, lóra ült, kiválasztva udvartartásából a szükséges kiséretet e kis karaván nal Esztergomból megindulva, másnap estére Fehérvárra érkezett, hogy a királlyal tanácskozzék.

Endre és a tisztes egyháznagy könnyek között ölelték meg egy-

mást, tuláradó boldogsággal magasztalva a Mindenható kegyelmét, amellyel földi helytartóját, a pápát felvilágositotta, hogy Erzsébetet, az erényekkel ékes királyi sarjat a szentek közé felvette s hogy mindkettejöket megszabaditani készül a rájoknehezedő lidércnyomás alól: Endrét az excommunicatió, Róbertet a pápai neheztelés nyomasztó érzetétől.

— Lám, mindig tudtam, hogy a szentatya bölcs és igazságos — mondotta az érsek diadallal — ime felénk fordult jóságos szive és nem fog minket további megszégyenülésnek kitenni. Áldott legyen az óra, mely neki e gondolatot sugallta!

— Hiszen legyen áldott, ezerszer áldott, csakhogy — nem addig van ám! Még csak félig vagyunk kinn a hinárból. Jó, hogy jött érsekatyám, mert meg kell beszélnünk a további tennivalókat . . .

— Majd segit továbbra is — Szent Erzsébet közbenjárása!

— De csak ugy, ha magunk is igyekszünk segiteni magunkon.

— Hogy ezt tehessük, Isten az ö könyörgése folytán felvilágositja elménket.

— Annyit máris világosan látok, hogy a dolog még el fog huzódni. De nem baj, sikerülni fog. Csak az ujabban kivetett országos adóból ne legyen nagyobb baj! Ahhoz még öszentsége engedélyt nem adott. Baj, hogy tud róla János, a boszniai püspök. S iparkodni fog ezért vádaskodni a pápánál is. De ebből ezuttal nem fog egyéb baj származni, mint, hogy a feloldozás elódázódik egy kis idövel — szólt az érsek bizonyos vidám optimizmussal.

Amint a király és az érsek ilyformán a tanácskozást alighogy megkezdték, Béla rontott be, szokott flegmájából egészen kiforgatva, izgatottságtól feldult arccal. Már az is szokatlan volt, hogy az amugy is ritka vendég olyankor jön, amikor az érsek van audientián.

— Mi történt? — fordult hozzá Endre ijedten.

— János püspökkel volt heves szóváltásom. Közölte velem — ezért érkezett fel ma Boszniából — hogy öszentségétől egyenesen parancsot kapott, az interdictum alól királyi családunkat azonnal feloldozni. Ő azonban — mint mondotta, kénytelen ezt megtagadni, addig, amig a pápa engedelme nélkül kivetett és beszedett adót vissza nem fizetjük. Már most: hogy merészel ö, az alattvaló — a pápa határozott parancsának ellene szegülni? Bezzeg, mikor érsekatyánk tette ezt — pedig erre akkor ok volt — ugyancsak sietett a pápánál öt bevádolni. És most ugyanabba a hibába esik — a mi rovásunkra! És nem tehetünk ellene semmit!

— Tehát máris megvolt a feloldozás! — lelkendezett Róbert érsek, kinek figyelmét ez ragadta meg legjobban.

Csodálatosképen most a különben félénk Endre tartotta meg leginkább flegmáját.

— Hagyjátok csak János püspököt. Majd adja ö alább is! Nagyon ránk lesz ö most szorulva. Ki fogom hirdetni a Ninoszláv eret-

nekjei elleni keresztes hadjáratot, amit őszentsége hozzám intézett levelében is sürget s ha ezt közlöm a pápával: hiába okoskodik aztán a rosszakaratu püspök. Ha Boszniát megnyerjük az igazhitnek: ez többet fog nyomni a latban Róma előtt, mint az a kis adó, amivel érzékenyen nem kárositottunk senkit s amelyet kivetni csakugyan kénytelen voltam.

— A keresztes hadjáratot még az összel meg is kell kezdeni! — ütötte a vasat Róbert érsek. Az interdictumot most már egyáltalán nem létezőnek tekinthetjük!

— S te mit válaszoltál a püspöknek? — kérdezte Endre fiát.

— Türtöztettem magam, nehogy violentiát kövessek el az egyház emberén, de nagy önmegtagadásomba került. Meghallgattam és faképnél hagytam. A capacitáció hiába lett volna. Minek lásson megalázkodni maga előtt?

— Fatális helyzet — állapitotta meg Endre — de nem vigasztalan. — A szentatya nem fogja kibocsátani a boszniai térítő hadjárat eszméjét. És mikorra kivánja a püspök az adó visszatérítését?

— Mindenszentek ünnepéig. Alig néhány hónap...

— Haha! — nevetett Endre keserüen. — Miért nem mindjárt ma estig, vagy holnap reggelig? Hát honnan a fészkes fecskéből teremtsem én azt elő, mikor most már minden pénz a keresztes hadjáratra kell!

— Meg Jolánta kiházasitására — tette hozzá Róbert érsek. Hiszen csak nem bocsáthatja el őt Felséged királyi nászkészlet nélkül a világ másik végére, férjhez.

— No lám! Persze, hogy erre is kell! — kapta fel a szót Endre, mint akinek a malmára hajtják a vizet. Talán különben eszébe sem jutott volna ez hirtelenében.

— Mit tanácsol hát érsekatyánk? — fordult Béla Róberthez.

— Itt csak egy ut van, de ez aztán világos — magyarázta az érsek. — Tárjunk fel mindent őszinte levélben a pápa előtt. Felséged külön és nyomatékképen én is külön. A kivetett adó ügyét — sajnos — nem szépithetjük, hiszen Felséged a beregi erdőben 31-ben esküvel igérte, hogy a pápa engedélye nélkül világi alattvalóira adót kivetni nem fog... Persze, kényszerhelyzet állt elő...

— De bejelentettem a pápának, hogy kénytelen vagyok vele. Csak épen a jóváhagyást nem vártam meg.

— Hiszen ez az, ami előttem is mentheti az esküszegést.

— Visszafizetni semmiesetre sem tudom. Hiszen ez egyenesen annyit tenne, mint lemondani királyi méltóságomról. Jövedelmeim ugyis nagyon megcsökkentek, mert odaadtam azt — nem tagadhatja senki — királyi bőkezüséggel — fiaimnak, unokámnak Kalojánnak, magamnak csak negyedrészét tartva.

— Meg Beatricenak — mondotta Béla közömbösen.

— Sőt inkább arra fogom kérni a pápát — mellegedett bele Endre, hogy a jövőben is engedje meg, mérsékelt adót kivetni, hiszen tudvalévő, hogy az ország védelmére is gyakran kellett utóbbi időben zsoldosokat fogadnunk... Meg a keresztes hadjárat...

— A tizezer márka sótartozásra nézve is jó volna megkérni ő szentségét, hogy azt mérsékeltebb részletekben ne öt, de tiz év alatt fizethesse vissza Felséged — tanácsolgatta Róbert érsek.

— Hát a szaracénusokat ne vegyük a levélbe? — kérdezte a király.

— Dehogy nem! Ami felől mindig elöttem panaszkodott Felséged, azt most a pápának kell elmondani. Hogy azt a vizsgálatot, amelyet a praenestei biboros rendelése szerint minden évben kellene a szaracenusok közt megtartani, halassza legalább minden második évre, mert egy év alatt alig végezhető el országszerte annak a kipuhatolása, vajjon nem kerekedtek-e közéjük, nem sinylödnek-e rabságukban keresztények s igy a vizsgálat tulajdonképp sohasem szünnek meg.

— Még kétévenként is elég terhes volna, hiszen a vizsgálat ideje alatt a szerecsenek nem szolgálhatnak nekem ugy, amint kellene.

— Ami pedig a födolog, biztositsuk magunkat János püspökék rosszindulata ellen. Kérje Felséged is, de én is kérni fogom a pápát, hogy jövöben senki — az apostoli szentszék különös felhatalmazása nélkül — Felségedre, a királynéra és fiaira kiközösitést, egyházi tilalmat ki ne mondhasson. Különben ez már régi kivánsága Felségednek. Aztán — a tilalom ellenére az udvari kápolnában misézö capellanusoknak is kérjünk bocsánatot.

XI.

A levelek csakugyan elmentek Rómába s a pápa kegyes volt Endréhez. — Ugy látszik, a megdicsöült szent Erzsébet atyját tekintette benne. Hozzájárult mindenhez — az adók ügyének megvizsgálását három főpapra: Ugron kalocsai érsekre, a nyitrai püspökre és Uriás pannonhalmi apátra bizta. A káplánokra a váci püspök és mogyoródi apát rójjon penitenciát, aztán oldozza fel öket. Arról külön — és elég határozottan biztositotta a királyt, hogy a jövöben senki öt — a pápa külön engedelme nélkül — ki nem közösitheti.

Persze ez a pápai levél csak hónapok mulva jutott el Magyarországba. Addig pedig itt sok mindenféle történt. Hanem a hangulat kedvezöbb volt: az interdictum ügyében bekövetkező jó fordulatot mindenki elöre érezte.

Azonban ez a nyár sem mulhatott el nagyobb megrázkódtatás nélkül... A királyi család már a szigeten nyaralt, amikor egy szép reggelen három nyugati határszéli vármegye ispánjának is meg-

jelent a küldöttje a király előtt, lélekszakadtan jelentve, hogy betört az osztrák, nagy a veszedelem, Frigyes herceg már Lékát ostromolja.

Endre királyt iszonyatosan meglepte ez a váratlan, galád támadás és haragja rettentő mérveket öltött. Várni való idő nem volt, a sereg összegyüjtése sem került nagy fáradságba: ugyis készült az ország a boszniai keresztes hadjáratra: meg aztán zsoldos csapatok is voltak: de viszont a nemes urak közül is, aki csak hamarosan értesülhetett a támadásról, lelkesen gyült a zászló alá — mikor nem volt kész a magyar, ha osztrákot kellett verni? — Béla, Kálmán is kéznél voltak, mindkettő a szigeten — a boszniai vállalatról most folytak a tanácskozások — az időpontot tehát a mieinkre nézve szerencsésen választotta Frigyes herceg. Mihamar olyan sereg állott szemben Frigyes martalócaival, amilyenre ez ugyancsak nem számitott, pedig 30 ezer jó fegyveressel tört be. A mieink sem voltak többen s csak az osztrákok ijedelme szaporitotta számukat kétszázezerre.

Azalatt Lékát Györgyfia Torda — egy zalamegyei nemes — védelmezte emberfeletti vitézséggel, alig 300 emberével, egy egész ármádiát szalasztva meg. Tömérdeket elfogott, levágott a támadók közül, mintegy viszonzásul Frigyes harcmodorára, aki rabolt, gyilkolt férfit, nőt, válogatás nélkül.

*

Hanem Béla királyt csak félig lepte meg ez a támadás. Kevés napokkal előbb, Mosony mellett, emberei elfogtak egy gyanus öreget, ki koldusnak öltözve, törekedett Ausztriába, emellett tökéletesen beszélt latinul kisérőjével és kolduscsuhája alatt selyeminget hordott. Elö is került töle valami pecsétes levél. Ezt aztán a mosonyi várispánhoz vitték, aki nem tudta ugyan kibetüzni — sohsem tanult az irást, ellenben emberestül együtt elküldte — hogy az öreg királyt ne izgassa fel vele — egyenesen Bélához.

A levél is eleget mondott, de a kivallatott ember még többet. Bizony szomoru volt, amit Béla megtudott. Nagy urak, igen nagy emberek — atyjának első tanácsosai hitták benne Frigyes herceget az országba — jöjjön be, siessen azt elfoglalni, az öreg király nem sokáig huzza már, könnyü lesz vele elbánni, Bélát, Kálmánt gyülöli az egész ország, a herceget tárt karok fogják fogadni...

Béla iszonyatosan megdöbbent ezen a feneketlen romlottságon. Ugy érezte, először lát teljesen tisztán. Ezek az emberek szitották tehát a lefolyt évtizeden át atyja és közte az ellentéteket nyilt ellenségeskedéssé, ezek a kapzsi, féktelenül önző emberek, akik az ő szigoru, rendcsináló keze elöl akarnak most menekülni a haza elárulásával, a dinasztia megbuktatásával idegen bitorló palástja alá... És nem is várják be, amig az öreg király behunyja szemét: készek öt, legnagyobb jótevőjüket, bökezü dédelgetőjüket „láb alól eltenni".

Csak az olyan fegyelmezett lélek, mint a Béláé, tudta ezeket a

leveleket — a harag első érzetének legyőzésével higgadtan zsebregyürni, eltéve jobb időkre, alkalmasabb pillanatra a megtorlás tervét. Résen akart lenni, de az öreg király előtt felfedni e gazságot nem tartotta mindjárt tanácsosnak. Hiszen vagy annyira felizgatná ez a dolog Endrét, hogy életébe kerülhetne, vagy kitisztáznák magukat előtte az ő kedvelt, gonosz tanácsosai s akkor ő, Béla maradna a csávában. Mert az öreg királyt bajos lenne rávenni e megszokott emberei ellen valami erélyes lépésre, pláne mostani gyengeségében. Hiszen még Bánk bánnal szemben sem állt igazán sarkára. Pedig az a felesége gyilkosaival cimborált és akkor Endre még fiatal volt. Ha pedig ez urak most még egyszer felülkerekednének, akkor — és ebben jó psychologus volt Béla — elkerülhetetlen az apa és fiu közötti fegyveres konfliktus.

Tehát egyelőre nem közli atyjával. Vagy legalább is alszik rá néhányat. A méregfog most egyelőre ki van szedve: a levél elkobozva, Frigyes nem szerez tudomást az akasztófavirágok szándékáról.

A levélen Dénes, a volt nádor nem volt aláirva. Ellenben a szövegben hivatkozás volt arra, hogy az ő tudomásával és jóváhagyásával történik e lépés. Tehát még ő is! Ő is egyetért a cinkosokkal, ő is kész királyát, aki oly vakon bizott benne, rokonát, aki testvéreként szerette, álnokul elárulni, talán meggyilkolni segiteni. Iszonyatos!

Szóval Béla tudott róla, hogy Frigyest hini akarták.

De amikor az osztrák herceg csakugyan betört, félig mégis meg volt lepve, mert nem tudta elképzelni, miként értesülhetett Frigyes mégis az árulók szándékáról, holott a hozzáküldött levél elkobozva, az ő ládájában fekszik...

Hanem mindannak dacára az osztrákok elleni hadjárat dicsőséggel ment végbe. Ugy látszik, az összesküvők terve még igen kis körben volt propagálva, a nemzet zöme nem tudott róla és a szokott lelkesedéssel harcolt a betörő szomszéd ellen. Ahol komoly ütközésre került a sor, a sógor mindenütt megfutott, a magyarok hanyatthomlok üldözték őket, helyenként ugy összegabalyodott a két sereg, hogy csak a nagyobb vitézség mutatta: melyik a magyar. Fegyverük, zászlójuk olyan volt, mint akár az osztráké, akár a franciáé, olaszé, viselték már nálunk is a csöbör-sisakot, divatba jött francia mintára a rövid, háromszögletes paizs: a harcmodor teljesen európaivá lett, az ösök eredeti taktikáját akkorra már elfeledték, hiszen harmadfél évszázad óta nagyobbára európai ellenfelekhez szoktak. Az ősi harcmodort később — rövid időre — a kunok ujitották fel, akik azonban akkor — II. Endre korában — nagyobb számmal még nem voltak az országban.

Szóval — futott az osztrák. Mihamar az ország területén kivül esett a csatatér és Alsó-Ausztria dus mezőit tapodták a magyar lovak patái, egy szép napon pedig Bécs városa előtt jelent meg a magyar

sereg s a város falain sétáló örök rémülten látták feltünni Magyarország lobogóját a kilenc pólyás cimerrel, a pólyák között lépdelő oroszlánokkal tarkázva ... utána a sok jó vitézt, cimeres paizsaikkal, zászlócskás lándzsáikkal. Ott diszelgett a paizsokon a Rátótok aranyhársfalevele vörös mezöben, a Hunt-pázmánok holdja és csillaga, a Miskóc nemzetség sasa, a Gutkeledek sárkányfogai és a Kán László lépö oroszlánja. Az utóbbi föur cimeres zászlója különösen feltünöen diszes volt.

Mikor idáig jutott a dolog, Frigyes herceg látta, hogy ennek bizony fele sem tréfa, nosza, gyorsan követeket küldött a királyhoz és békéért könyörgött, töméntelen pénzt ajánlva kárpótlásul.

— Hát hiszen nem mi kezdtük — a pénzt pedig soha jobbkor nem jöhetne, mint most — mondotta Endre meg Béla — és csakhamar nyélbe is ütödött az egyezség, annakutána pedig Bécsben még össze is találkoztak a nagy ellenfelek és óriási lakomával pecsételték meg a békekötést.

*

Amig a király urak Frigyes herceget páholták vagy vele ölelkeztek, Beatrice királynö amugy igazán öszintén unta magát a szigeten. Talán még jobban, mint tavaly. Ugy tünt fel, mintha ebben az esztendöben jóval hamarabb állott volna be a hervatag ösz, mint máskor. Nyár derekán állandóan komor, sötét fellegek gomolyogtak az égbolton, a folytonos esözés miatt csak gyéren tartózkodhatott a szabadban. Holmi udvari mulatságok, szórakozások rendezésére még egyéb okokból is alig lehetett gondolni, hiszen Mária királyné fondorlataival oly alaposan és sikeresen mérgezte meg idöközben Beatrice körül a levegöt, hogy ennek minden szépsége, kedvessége és méltósága sem tudott többé vele versenyezni és elég vonzóerőt gyakorolni a föuri ifjuságra. Amely tapasztalatlan ur vagy ifju gyakrabban kezdett Beatrice ünnepségein megjelenni, azt mihamar utólérte — Mária részéről — valami jól kigondolt és okára, eredetére nézve ki sem nyomozható kellemetlenség, ugy, hogy lassan-lassan szinte babonás hitté vált, hogy az ifju királyné társaságához valami balvégzet füződik.

De még Endre király öreg hivei is — feltünö módon — távolmaradtak hosszu idö óta Beatrice udvarától, magával az öreg Dénessel egyetemben. A Péter apróddal való kilovagolások pedig — már ha az idöjárás engedte — még sem tölthették be az élnivágyó ifju nö igényeit. Ezekre azonban kénytelen-kelletlen — mégis rá kellett fanyalodni.

Egy ragyogó reggelen, amikor az elözö nap mázsás felhöit váratlanul teljesen szétfujta az éjjel támadt szellö s midön az esöcseppek myriádjai tündérien csillogtak minden füszálon, a királyné kedélye is a szokottnál vidámabb lett és már a korai órákban türelmet-

lenül várta Péter apródot, aki tudj' az Ég, hova kószált el a parancs ellenére és fülig pirultan állott elő, amikor már lovaik rég fel voltak nyergelve.

A sokáig nélkülözött derüs ég hosszabb utra biztatta rajongóit s igy mihamar a tölgyerdők utain poroszkáltak, alig törve meg az erdő áhitatos csendjét szavaikkal. Végre is Beatrice szólt az apródhoz.

— Ha ilyen marad az idő, a héten mégis kellene valamit rendezni. Elvégre, ha fiataljaink egy része harcban is van, akadnak talán, akik Fejérváron maradtak. Öreg hiveinket is meghijuk.

— Csakhogy azok javarésze aligha fog eljöhetni, Felség — válaszolta Péter, mintha valami teljesen közönyös dologról volna szó.

— És miért nem? — kérdezte a királyné erösen meglepetten.

— Mert azok ugyancsak szégyenlik magukat: nem akarom mondani, hogy félnek.

— Ugyan mitöl félnének? Ne beszélj bolondokat. Azokat csak tán nem riasztja vissza valami ostoba babona, amit Mária királynő terjeszt róiam? Elég kipróbált hivei az uramnak, azokon nem fog Béláék haragja. Mária csipkedéseitöl talán csak meg tudjuk öket védeni. Vagy már annyira süllyedt volna az öreg király hatalma?

Péter nem felelt, Beatrice pedig még jobban felingerülve — folytatta:

— És miért szégyenlenék magukat? Hát odáig jutottunk, hogy szégyen az én udvaromban megjelenni? Ugy beszélsz, mintha legnagyobb ellenségem volnál. Igazán megérdemelnéd, hogy ilyesféle vakmerő beszédekért megfenyitselek.

— De Felség — hebegte az apród — távolról sem ugy értettem. Hogy mernék ilyet gondolni is? Azoknak az uraknak más okuk van erre, ha ugyan igaz, amit beszélnek...

— Mit beszélnek hát? Magam is kiváncsi vagyok, miért nem mutatkoztak már eddig is embereink?

— Azt tartja a szóbeszéd, hogy azok az urak hitták be az osztrákot az országba. Magam sem tudom, higyiem-e, hiszen ez olyan lehetetlen. De odaát a másik udvarban igen beszélnek róla...

Beatrice feszülten kezdett figyelni. Neki is olyan uj és hihetetlen volt az a hazaárulás. De azért másvalamin akadt fenn.

— A másik udvarban? Hát nem megtiltottam neked, hogy azok közül bárkivel is érintkezz? Mégis csak ellenségemnek kell téged tartanom.

— Óh, Felség, nem szándékosan keresem fel öket. Kicsi a sziget, elkerülhetetlen, hogy néha-néha találkozzam régi pajtásaimmal. Olyankor aztán el sem eresztenek, amig tele nem beszélik a fejemet mindenféle kellemetlen dolgokkal.

— De nem lehet az, amit az előbb mondtál. Hiszen azok az urak mind régi, kipróbált hivei a királynak. És gazdag, független emberek.

Mi okuk lenne a hazát és királyt elárulni? A fejükkel, jószágukkal játszani?

— Ez az, amit én sem értek. De ugy mondják,, mégis igy történt. Hogy pecsétes levélben hitták az osztrák herceget, de a levél Béla királynak került a kezébe. A király aztán még feleségének sem mutatta meg, csak titkos ládájába zárta el. Hanem — Mária előtt mi marad titokban? Ő kikutatta, most, hogy férje távol van és ugy látszik nem is hallgat róla...

— Hiszen ez rettenetes! — kiáltotta Beatrice elszörnyedve. — Ha az öreg király megtudja, félek, hogy a felindulástól menten összeesik...

— Állitólag azért akarta Béla titokban tartani egyelőre. De Máriának még ez is mindegy. Sőt — ki tudja, nem kivánja-e.

Beatriceval szinte fordult egyet a világ. Hiszen ez olyan mélyreható, olyan iszonyatosan nagy dolog, amiről ez az apród itt egész közönyösen tud beszélni, ami országfelfordulást, kiszámithatlan katasztrófákat rejthet magában. Férjének leghübb emberei — hazaárulók. Tehát teljesen alá van aknázva a talaj körülöttük. És ő most itt egymagában, tétlenségre kárhoztatva, támasz nélkül képviseli férjét, ki a harcmezőn legalább nyilt ellenséggel küzd. Hátha vele is az történik, ami Gertrud királynéval?

— De — Apodfia Dénes uramat csak nem gyanusitják? — kérdezte gyors szóval és riadtan várta a választ.

Ugy rémlett, mintha Péter arcán mosoly akart volna végigvonulni.

— A volt nádor uram is pácban van. Legalább olyan hire jár.

Beatrice arca hirtelen elderült.

— No, már akkor látom, hogy az egész csak mese. Ő érte még magam is tüzbe tenném a kezemet. De nini, ha ők hitták Frigyest és levelüket elfogták, akkor Frigyes nem értesült általuk. Hogyan jött be tehát mégis? Ebből is látszik, hogy kitalált dolog az árulás.

— Hát hiszen — irhattak ők több levelet is, meg biztosan élőszóval is izenhettek. Már csak igaz lesz az, mert különben miért vonulnának ugy félre, ha nem éreznék a pecsenye szagát? Tudják ők nagyon jól, hogy szörnyü titkuk fel van fedezve.

Beatrice erre már nem felelt. Valósággal elállt az esze. Annyi lehetőség merült fel előtte a jövőt illetőleg, annyira nehéz volt hirtelenében eltalálni, mi itt most a teendő, hogy a gondolkodást is el kellett halasztania. És rossz kedvvel kezdett egészen más tárgyakról beszélni. Talán a gyönyörü nagy gombákról, melyek a szapora esők után uton-utfélen, százával akadtak az erdőben.

De nemcsak gombákat, hanem egy-egy remek gimszarvast is megpillantottak az erdő mélyén. A királynéban felébredt a vadászkedv. És ennek kapcsán mégis visszatért az előbbi tárgyra — féligmeddig.

— Azért én mégis összehivom azokat az urakat, még pedig vadászatra, mintha mi sem történt volna. Ha eljönnek, világos, hogy nincs semmi a dolgukban.

— De ha eljönnek, Felség — vágta közbe hirtelen kévvel Péter — akkor legyen nekem megengedve, hogy egy pillanatra se hagyjam el Felséged személyét...

Beatrice minden rossz kedve mellett annyira komikusnak találta e felkinálkozást, hogy hangosan felnevetett.

— Mitöl akarsz engem megvédelmezni? És épen te?

— Miért nem én, Felség? Nálam hübb embere ugyis aligha van ezen a világon. És mitöl? Összesküvö bácsik közt nem lehet nagyon biztonságos a vadászat.

Látszott a hangján bizonyos sértödöttség, amely Beatrice lekicsinylö válasza nyomán támadt a lelkén.

— Már csak, ha arra kerülne a sor, akadna a társaságban ember, aki védelmemre kel, ha te nem is ólálkodol mindig a nyomomban . . .

— Talán Dénes nádor? — szaladt ki hirtelen az apród száján, de nyomban megbánta, hogy e vakmerö gondolatot kimondta, mert olyan lesujtó, megsemmisitö pillantást kapott Beatricetöl, mint talán még soha.

— S ha épen ö? Van ehhez valami közöd? Ki vagy te, hogy ilyen dolgaimba merészelsz avatkozni? Ha ép tudni akarod, se Dénes, se más, hanem az én két kezem és éber lelkem is elég ahhoz, hogy megvédelmezzem magam rémektöl, melyek nincsenek is.

— Felség, jobb félni, mint megijedni, legjobb óvatosnak lenni. De ha elienszenves az én szolgálatom, vegye ugy, Felség, mintha semmit sem mondtam volna.

— Isten kezében vagyunk mindig és mindenütt — mondotta a királyné engesztelékenyen. Ha ö akarja, bárhol is utólér minket a vég. Talán nem is olyan borzasztó az, fiatalon megválni az élettöl, megmenekülni annyi ránk váró bajtól, nehézkes, utálatos öregségtöl. Hát miért is akarsz engem mindenáron megmenteni?

Péter apród egy rettenetesen merész szóra látta a pillanatot elérkezettnek. Bátorságot vett magának és ezuttal különös fényben villogó szemeinek tekintetét merészen felemelve, belemélyesztette Beatrice kék szemeibe.

— Mert — szeretem — Felség — lihegte szenvedéllyel.

Beatrice elképedve nézett rá. Azt hitte a szeretetet, ragaszkodást akarta e szóval az apród kifejezni, de egy pillantás ennek fülig pirult arcára, dult vonásaira, meggyözte öt, hogy ezuttal nem szeretetröl, de valóságos szerelemröl van szó. És éktelen haragra lobbantotta e hirtelen merészség. Hát már egy közönséges apród is, aki félig tacskó, feljogositva érzi magát neki, az uralkodó király nejének, ilyen vak-

merőséget mondani, öt ennyire megsérteni? Nem, nem mentheti ezt a fiu esetleges naivsága sem — ennek ellene szól az előbbi, még vakmerőbb sértés, Dénes nádor emlegetése ama különös vonatkozásban. Ez a fiu tehát — dacára mindannak, amit Beatrice szolgálatában saját szemével látott és tapasztalt és amiből Beatrice könnyelmü voltának még árnyékát sem észlelhette, öt ilyen könnyen eltántoritható-nak hitte!

Undorral és haraggal mustrálta öt végig.

— Takarodj elölem, szemtelen! — kiáltotta feléje, egyben jó néhány ugrással előre nyargalt, világos jeléül annak, hogy nem kivánja magát általa tovább kisértetni. Söt, amint a palota elé értek, Beatrice elöl, Péter — alaposan lehorgasztott fővel — hátul, akkor sem méltatta egyetlen tekintetre sem, gyorsan odadobta a gyeplöt, rábizva lovát az elösietö lovászra, eltünt a palotában.

A faképnél hagyott apród most eszmélt rá ferde helyzetére. Világos, hogy nagyon nehéz lesz, ha ugyan nem egyáltalán lehetetlen — a királynöt megengesztelni. Volt ideje okoskodni a kibontakozás módozatai fölött az egész hosszu napon keresztül, mialatt egyre várta, hogy a királyné öt — a megszokott szolgálatok teljesitése végett — hivatni fogja. Am ezuttal hiába várta; minden apródra rákerült a sor, még olyanokra is, akik máskor vajmi ritkán szerepelnek belsö szolgálatnál, csak ő maradt mellözve.

Elkeseredetten vonult el szobájába, még társainak vidám arcát is kerülte. Szégyelte magát, féit mutatkozni is, nehogy az arcáról leolvassák, hogy kegyvesztetté lett. Az emberi természetben van, hogy a saját hibáit, ha be is látja, mentegetni, enyhiteni, indokolni törekszik. Eleinte elitélte magát merészségeért, később mérhetlen szerelmét idézte fel önmaga előtt... Mi sértést találhat abban egy szép nö — még ha királyné is — ha egy ifju, aki korban nem sokkal fiatalabb — érte meghalni kész és ezt neki megmondja? Elvégre Beatrice annyiszor beszélgetett vele meghittebben, mint a rangkülönbség engedhette volna, — hogy sejthette tehát ö, hogy — ha egy parányi lépéssel tovább megy — azonnal felborul minden jóviszony.

— Ugy látszik, gögös a szép királyasszony — állapitotta meg Péter. De vajjon mire? Jogos lehet-e gögje, mikor itt az udvarnál — férjét kivéve — igazán csak gyülöli mindenki, mikor bizonyos lehet felöle, hogy öreg férje halála után még az országban sem fogják türni és midön látja, hogy régi hivei is napról-napra maradoznak el mellöle... Vagy vajjon olyan boldog-e? Egy ily életteljes fiatal nö, öreg férj oldalán, aki amellett ugyszólva alig van néha itthon. Vajjon ki hiszi azt el? Vagy talán olyan megdönthetetlenül erkölcsös? No, bizony! Hiszen igaz, tud vigyázni magára, ö, Péter — nem látott soha semmi gyanusat, pedig mindig a közelében volt. De vajjon nem hét ördög lakik-e minden nöben, nem játszhatja-e ki a legfurfangosabb figyelmet ott, ahol akarja? És... nem zörög a haraszt, ha a szél

nem mozgatja. Akik öt mindenfélével meggyanusitják, nem a levegőből kapták az anyagot hozzá... bizonyosan van valami a dolgokban... A királyné mást szeret, ezért veti meg öt...

Amint látjuk, Péter szerelme éppen nem mozgott ideális régiókban, sőt egészen alantas, érzéki jellegü volt. Nem istenitette hölgyét még akkor is, amikor az öt eltaszitotta, épen nem tartotta földöntuli lénynek, akihez földi gyarló érzelemnek egy porszeme sem tapadhat, sőt inkább — dacból — hajlandó volt öt akár a legaljasabb gyanuval illetni, képzeletében sárba rántani.

Késö, homálybaboruló alkonyatig töprengett szobájában és gondolataiban egyre feketébbre festette azt, akiért reggel még a végletekig rajongott. Amikor már reménysége sem lehetett, hogy még ma szine elé kerülhet haragvó királynéjának: nem várt többé szobájában, hanem szédelgö fövel kiment a palota tornácára, szabad levegöre. Bánta is ö már, lássa akárki, ha ugyan ez alkonyi órában jár erre valaki.

Amint kilépett, csaknem belebotlott egy komor, szakállas uriemberbe: Dénes „nádor" volt. Ott töröltette épp̈en a port sarkáról valami léhütö szolgafélével.

— No, fráter, csak nem akarsz felöklelni — szólitotta meg az — különben, jó hogy itt vagy. Jelentsd Őfelségének, hogy azonnal szeretnék vele beszélni, kérem, fogadjon.

— Meg lesz, nagyuram! — motyogta az apród oly fura, siránkozó hangon, hogy Dénes megcsóváltaf a fejét, amint utána nézett a gyorsan távozónak.

Péternek volt is oka siránkozni. Ő jelentse be ezt a rettenetes embert, aki ilyenkor késön mindent akarhat, csak jót nem, aki bizonyára az ö boldogabb vetélytársa. És hogyan jelentse be, mikor most öt magát sem fogadja a királyné?

A nagy előcsarnokban Derssel, apródtársával találkozott. Erre bizta a kellemetlen feladatot, de előbb keservesen elpanaszolta neki, hogy ilyen meg amolyan beteg, feje ugy fáj, majd szétszakad és hogy ilyen állapotban nem is birna a királyné elé járulni. Amire aztán Ders arcán egy hirtelen keresztülfutó mosolyt vélt észrevehetni.

Dénes nádor pedig mihamar bellebb kerülhetett. Péter olyan gyülölködö pillantásokkal meredt utána, mintha csakugyan fel akarná öklelni — hátulról, azután végleg nekikeseredve nekiindult a kertnek.

Beatrice nem volt diplomata tehetség, még a rendes asszonyi furfang is kevéssé volt nála kifejlödve. Még mielött leültette volna vendégét az oroszlános kerevetre, máris „ajtóstul rohant a házba."

— Mi dolog az, Dénes uram, hogy hetek óta feléje se néztünk az udvarnak? Ha nem hivatom, bizony meghalhattam volna kegyel-

med felöl? Talán megfogadta, a többi urakkal egyetemben, hogy még a szinemet is kerüli és Frigyesnek fognak inkább udvarolni? Bizony majd elhittem . . .

Dénest azonban nem zavarta meg az a förmedvény.

— Kikoptam én már az országos ügyekből Felség. Meg aztán öreg is vagyok már. Mi egyébről tudnék én regélni, mint a termésről, meg a gulyáimról. Ezekkel meg minek untassam Felségedet. Falusi ember lettem. Egyébként imádott királyném első hivó szavára megjelentem . . .

— Hát honnan tudja, hogy a kegyed ökrei meg buzája engem nem érdekelnek? No, de másért is kérettem kegyelmedet. Az aragoniai király nagyon sürgeti Jolánta odajövetelét. Nagyon szerelmes szegény feje — persze amugy láttatlanba. Kivánja, hogy az esküvő még ösz előtt megtörténjék. Ugy tudom, férjem kegyelmeddel és a pécsi püspökkel akarja odakisértetni leányunkat. Effelöl akartam beszélni, mert hisz Endrét nem lehet bevárni. Az ki tudja meddig üldözi még az osztrák herceget, ha egyszer nekiindult.

Az osztrák herceg említésénél előbb is, most is erösen kémlelte Beatrice Dénes vonásait. De semmi különöset nem fedezett fel azokban.

A föur épen felelni készült valamit, de Beatrice még nem engedte szóhoz.

— Amikor kegyelmedért küldtem, még ez volt az ok. De azóta, legujabban még fontosabb dolog merült fel. Mondja csak, de amugy egészen öszintén, hogy áll az a maguk levelezése Frigyes herceggel?

Az az egyenes, könnyed, sőt naiv mód, ahogy a kis királyné e rettentően kényes kérdést kezelte, mutatta, hogy eszeágában sincs hinni az egész dologban.

Dénesen nem nagyon látszott, hogy meglepte a kérdés. Mintha egy kissé ugyan megtorpant volna, de aztán elég nyiltan emelte szemeit a kérdezöre s elfogulatlanul válaszolt.

— Én, Felség, soha életemben nem irtam levelet azon az egyen kivül, amelyet Felségednek küldtem. Sem Frigyesnek, sem másnak. Még a tulajdon életem párjának sem, pedig azt csak szerettem — valaha. Hanem, gondolom én, miféle szerencsétlen levelekről lehet szó. Hát azokban nekem ugyancsak semmi részem sincs. De honnan tudhat Felséged azokról a végzetes irka-firkákról?

— Szóval tudunk róluk. De ha kegyelmed is tudott, hogyan tartotta e tudását titokban? Nem kutyakötelessége lett volna-e azonnal felfedezni e szörnyü titkát királyának, vagy nekem? Hiszen akkor kegyelmed egy követ fuj azokkal a — gonoszlevökkel!

Valami kifejezhetlen enyheség kicérte a hanglejtésben ezeket a kemény szavakat, ami meggyözte Dénest, hogy Beatrice haragja nem komoly. Viszont ö sem veszitette el legnagyobb

— Én csak jóval utólag értesültem a kérdéses urak e lépéséről

és mindig rosszaltam, most is elitélem azt. Azóta nem is közlekedem velök. Amikor pedig jelenthettem volna, már ugyis késö volt, a háboru kitört. Egyébként az Ur jóra forditotta a dolgot, győzelmeket adott királyunknak. Ismétlem, én távol állok ez ügytöl.

— De hát amaz urak, hogyan feledkezhettek meg oly rettentöen önmagukról, a haza és király iránti kötelességükről? Hiszen az uram leghivebb embereinek mutatkoztak!

— Hivei most is — Endrének. De nem Bélának, Felség, legyen szabad egyszer ugy igazán öszintén szólnom, nem mint alattvalónak, de mint a királyi ház rokonának, vagy mint embernek az emberhez.

— Természetesen! Négyszemközt vagyunk. Jó, beszéljen most a bácsi — kis hugának. Halljuk!

— Hát én — elitélem a tettüket s magam sohsem vetemedtem volna arra, de emberileg érthetönek tartom. Az emberek rettenetesen önzök s legközelebb állanak önmagukhoz. Ezek az emberek halomra gyüjtötték a vagyont, a jószágokat és valljuk be, nem egészen érdemtelenül. Hiszen királyunk, imádott urunk szolgálatában véreztek részben a szentföldön, részben egyebütt is. És most, öregségükre azt kell látniok, hogy amit ök, vagy öseik a régebbi királyoktól kaptak, annak birtoklásából minden ok nélkül ugyan, de egész biztosan, kérlelhetlenül ki fogja öket forgatni Béla, a leendö király, aki korra nézve unokájok lehetne, hogy ök, törzsökös, dus ösi nemzetségek tagjai, dacára a királyi ház iránti minden hüségüknek, önhibájukon kivül kénytelenek lesznek lesülyedni egy közönséges várjobbágy szinvonalára és fiaik talán már földönfutókká lesznek: Felség, én nem csodálom, ha ezekben az emberekben összegyülemlett a keserüség és vagyonuk féltésében szinte eszüket vesztve, olyan lépésre ragadtatták magukat, amelyet én ugyan soha nem tettem volna meg, még ha látom is hasonló sorsomat, de ismétlem, emberileg megértek . . .

— De hát nem biztosithatta-e öket férjem a jövöre nézve is?

— Felség, az ember halandó és sajnos, királyunk éltének napjai sem megszámlálhatlanok. Halála utánra pedig, még a király sem elég hatalmas ur ahhoz, hogy a kegyeletlen fiu elöl megvédje saját intézkedéseit.

Beatricet hideg borzongás futotta végig. Elöször tárult a szeme elé annak a közeli lehetösége, hogy pünkösdi királynöségének vége szakad . . . És mi sors várhat akkor reá . . . Béla alatt?

Némi meghatott csönd, gondolkodás után igy szólt Déneshez:

— Mondja meg kegyelmed azoknak az uraknak, hogy ha a könnyelmüen nyakunkra idézett harcban férjem győz, ugy az esetben minden tehetségemmel azon leszek, hogy teljes kegyelmet és bünbocsánatot kapjanak. Mert — ha nem is érezhetek velük — sajnálom öket!

— Akkor adja vissza nekik Felséged azokat az átkos leveleket is! — ütötte a vasat Dénes.

— Csakhogy azok nem nálam vannak, én azokat nem is láttam!

*

Péter apród azonban mégis aljas firmának bizonyult. A hogy a kertnek vette utját, bizony meg sem állott előbb, mig Mária királyné udvarához nem ért, ott fellármázta a már alvó apródokat, bejelentette magát sürgös kihallgatásra és elmondotta Máriának, hogy itt a pillanat: ime most van Dénes nádor — a késö éjjeli órában — a királynönél. Ez volt ám csak a görög nönek kedvére való hir! Nosza, megindult furfangos eszének kereke: mit kellene most tenni, hogy kellene ezt az egyetlen, soha vissza nem térö alkalmat felhasználni, a tényt megállapitani, leszögezni, öket — talán „in flagranti" rajtakapni, szégyenletesen megbélyegezni? Csakhogy — hiába törte a fejét: semmi elfogadható mód nem kinálkozott. Béla, Kálmán nincsenek itthon, a föemberek, udvari méltóságok közül sem áll senki rendelkezésre itt a szigeten, valami kisebbrangu ember pedig hiába menne, ugysem nyerne bebocsátást . . . Ő maga vállalkozzék? Meglátogatás ürügye alatt? Ő, aki sohasem volt Beatricenél? Ennyire mégsem alázhatja le magát! Nem marad hát egyéb hátra, mint kivülről meglesni a „házibarátot," eltávozóban. Ebből meg mi haszon? Magát a tényt, hogy Dénes ott van, ugyis tudjuk, ennél többet a les sem fog eredményezni.

Mindazáltal Mária nem lett volna az, aki volt, ha nyugton tudott volna maradni. Ekkora szenzáció hallatára ölbetett kézzel üljön otthon? Soha! Ő maga akar meggyözödni, meddig idözött a csábitó a pásztorórán, hogy az ö királynöi szavát vethesse latba annak idején, ha a gyülölt vetélytársnö megsemmisitéséről lesz szó. De ennek is megvoltak a nehézségei. Királynöi mivoltában mutassa magát ott a másik palota közelében? Ki fogja elhinni, ha vele találkozik, hogy egyszerü sétalovaglásra megy — épen oda, ahol sohasem szokott megfordulni? Tudni fogják, hogy kémszemlén van s ez talán kissé mégsem neki való szerep. Eh! van mindenre mód!

Felnyergeltette paripáját meg két apródlovat s negyedóra mulva — három apród szállott nyeregbe a tornác elött, a holdvilágitotta kavicsos udvaron. Péternek az a keserves feladat jutott, hogy kisérje egykori urnöjét e hajszauton. Kivüle János apród egészitette ki a trifoliumot.

— Oh, mégis gyalázatos ez az élet! — gondolta el hirtelen Péter és szeretett volna föld alá sülyedni, mert a lelkében ismét Pálfordulást érzett és visszadöbbent aljas szerepétöl. E „tiszta pillanatában" világosan látta rosszhiszemüségét és emlékezetébe idözödött mindaz, amit Beatrice körül tapasztalt s ami szerint mégis valószinütlennek — söt egyenesen lehetetlennek látta, hogy az egykor imádott szép királynö Dénessel rosszban törje a fejét . . .

Szomoru kálváriajárás volt részére ez az ut Mária oldalán. Kiváltképpen, amikor Mária egyre fogadkozott, hogy igy meg ugy, ez a koronájába fog kerülni az olasz örgrófsarjnak, csufosan fogja elhagyni az országot, mint százhusz éve Eufémia, Kálmán király házasságtörő hitvese. Oh, de keserves volt ezt Péternek hallgatnia. S a szivében egy vágy keletkezett, majd követelözött, utóbb örjöngött: vajha volna ebből a helyzetből — mégegyszer visszatérés!

A holdsütötte erdei utakon már megzizzent — egy-egy lehullott száraz levél lovaik patája alatt, egyébként mély csend honolt az egész utvonalon. De amint Endréék udvarához közeledtek: bámulva látta Mária, hogy a palotában itt-ott, amott is világosság van: az udvari nép sem pihent egészen el: a konyhák, istállók körül még sürgés-forgás mutatkozik.

Mindenki más arra következtetett volna ebből, hogy akkor hát itt nem titkos éjjeli találka, de rendes nyilt vendéglátás lehet s Dénes uramat, ha már este talált jönni, annak rendje-módja szerint vendégül fogadta a háziasszony, mint akárki mást. De Mária másként okoskodott és boszusan jegyezte meg:

— Hogy nem szégyenli magát a cselédsége előtt? Ébren tartja egész házanépét, hogy tanui legyenek szemérmetlen találkáinak... Hogy ennyire sülyedhet egy asszonyi személy!

Péternek a nyelve hegyén volt a szó, hogy védelmébe vegye Beatricét, mert most már ő is kétségtelenül látta, hogy itt „üzelmekről" szó sincs. De még idejekorán visszafojtotta, hiszen neki lehetett legkevésbbé joga szólni, máskülönben Mária azonnal kérdőre vonhatná. Akkor hát minek bolonditottál ide?

Az elevenség miatt meg sem közelithették a palotát annyira, ahogy akarták, sőt messze a kert fái közt kellett bujkálniok, hogy észre ne vegye őket az udvaronchad valamelyik éberebbfülüje.

— Már most te eredj közéjök és vedd ki belölük, ami kivehető — utasitotta Mária Pétert. Ennek sem kellett több: nyugodt, lassu lépésben lovagolt az udvarba, mintha csak hazamenne. Aztán leszállva a lóról, a kantárt odavetette a legközelebbi alaknak, nem törődve vele kukta-e az vagy lovász, maga pedig szóba sem állva senkivel, nyugodtan szobájába ment és nem törődve semmivel, lefeküdt. Őt ugyan onnan ez este többé ki nem piszkálja emberfia!

Mária királynő pedig várt, várt, eleinte türelmesen, később mind nyugtalanabbul. Ferde volt a helyzet, valami nagyon nem mozoghattak, nehogy észrevegyék, már pedig igy lóháton lesben állni nem királynői mulatság. A hosszu, hiábavaló várakozás boszussá tette, végül már valósággal toporzékolt, bár alig tudta elképzelni, mi történhetett Péterrel, miért nem jön.

— Bizonyára ott tartóztatták s nem talál módot, hogy visszaszökjék — nyugtatta az apród urnőjét suttogva.

— No bizony, ügyesebbnek hittem a fickót, de látom, hogy a

hüsége mellett biz igen gyámoltalan. Különben már többre juthatott volna és rég a kezünkben volna Beatrice...

Végre a palota felöl lódobogás hallatszott, egyre közeledve. Csakhogy, mintha nem is egy, de három-négy lovas tartana erre. Mária s apródja lehetöleg nesztelenül a sürübe huzódtak. Szerencsére a közeledö lovasok élénk eszmecserét folytattak s igy nem hallották az avart tipró lovak zaját.

Kis idö mulva annyira közeledtek az ismeretlenek, hogy hangjokat is kilehetett venni és Mária csodálkozva ismerte fel Apodfia Dénes mély medvehangját, melyre mihamar felcsengett egy egészséges nevetés, de ebben meg már Beatrice gyülöletes gerlehangja rejlett.

Tehát ök voltak! Akikre rálesett, azok most mitsem sejtve, teljesen nyiltan jönnek elébe. Csakhogy nem egyedül. Nyomban követi öket egy másik pár, akiket viszont János apród ismert fel, amint a lombokon átszürödö hold fénye arcukra esett: Atyusz bán hasonlónevü fia volt és mellette a délceg királyleány: Jolánta.

— No már ezek mégsem törhették rosszban a fejüket — gondolta maga János apród is, de nem nyilvánithatta véleményét, mert Mária ajkára tévén ujját, a legszigorubb csendet parancsolta Igy is nagy volt a veszély, hogy, ha ideérnek: felfedezik öket. Ez pedig mégsem a szertartásos görög császárlányhoz méltó helyzet lenne . . .

De azok annyira el voltak mélyedve valami mulatságos beszélgetésbe, hogy eszükágába sem jutott oldalt fürkészni. Most Beatrice mesélt valami nevettetöt, mert az öreg Dénes mennydörgésszerüen hahotázott és Jolánta is szünet nélkül kuncogott... Vajh kinek a rovására történik ez?

Azt is meghallhatta Mária mindjárt. Hiszen oly közel hozzá léptettek el, hogy éles füllel a szavaikat is meg lehetett érteni.

— No, már ekkora merészséget Pétertöl — aki olyan szende, szelid fickónak látszott. De hát igaz is, hogy „lassu viz partot mos.“ Csak nem veszi töle annyira zokon Felséged, hogy elküldi?

— Ah! Szó sincs róla! Tudom, hányadán vagyok vele. Gyerekcsiny az egész — máskép nem merte volna. Ma megleckéztettem, nem is bocsátottam többé magam elé, de holnap már bocsánatot kap.

— Eltekintve mindentöl, jobb szeretem magam is igy — mondotta Dénes. Söt, nagy kö esett le a szivemröl. Nekem eleve gyanus volt ez a Péter, kémet láttam benne a másik udvarból. Azt hiszem, céloztam is erre Felséged elött. De most — ha ilyen érzelmeket táplál — akkor mégsem lehet spion. Ez legalább biztositék részéröl.

Aztán, dörmögve hozzátette:

— Különben még az is enyhitse az ö bünét, hogy az ö helyzetében nincs az a halvérü ifjonc, akinek a szive lángra ne lobbanna a világ legszebb királynéjának szolgálatában.

Beatrice amugy a szive mélyéből — csengően felnevetett, aztán tréfás szemrehányással könnyedén válaszolt:

— No lám, még azt is megérem, hogy az öreg nagybácsi udvarolni fog nekem. Hisz ez valóságos vallomás volt . . .

— Bizony Felség, mi türés-tagadás, az én imádatom ugyan nem a földi Beatricenak szól, hanem a lelkének, de ha nem volnék olyan vén medve és Felséged nem volna az én törhetetlenül szeretett apostoli királyom felesége: magam is kisértésbe esném odaborulni földi lábacskái elé . . . de bocsánat a szóért . . .

— Ugyan menjen, még hallgatni sem merem, mert még igazuk lenne a gonosz nyelveknek . . .

— Ki is tépetném azokat a kigyónyelveket, amelyek a szentséget is méreggel öntik el, csak hatalmamban volna. De nagyon magas fán tekereg a főfőáspis . . .

Beatrice sóhajtott, mintha pillanatnyira az ő sziklaszilárd lelke is megingott volna.

— Nem szabad, nem szabad . . . Hogy nekem ilyeneket mondhasson, ahhoz sokkal, legalább tiz esztendővel még vénebbnek kellene lennie . . .

— Hiszen — ez is vallomás volt! Ebben a pillanatban azonban hang kelt a sürü felöl, mintha ló dobbantott volna a lábával. A fiatal Atyusz vette észre, aki leghátrább maradt és figyelmesen odanézve, valami szattyánbörcsizma fényét vette ki a holdvilágnál. Minthogy pedig nem ijedt meg a saját árnyékától (hiszen Gagybátorban született!), odakiáltott az ismeretlenre.

— Héj! Te sárgacsizmás, jöjj elö, ha nem akarsz egy nyilvesszöt a bordáid közé!

A megszólított János apród nem mozdult oly gyorsan, ahogy emez kivánta.

— Ki vagy és mit keresel itt éjszaka lappangva a sürüben! Elö veled, mert — —

Máris felajzotta nyilát és célzott az apród felé, midön ez látva, hogy nem tréfa a dolog, elöugrott és a világ legkedélyesebb hangján válaszolt:

— No, még rámijesztene, Atyusz uram! Hiszen látja, hogy nem töröm rosszban a fejemet. Különben is régi ismerösök vagyunk.

— De nem addig van a! Itt nincs helye tere-ferének. Akár te vagy, akár más, ilyenkor itt jóban nem járhatsz. Azért csak halljuk, mi szél hordott erre?

Ezalatt Beatriceék is, figyelve a zajra, visszafordultak és körülvették az ifjut, kit ök is azonnal felismertek.

— Biz énnekem csak kedvem támadt egyet lovagolni. Itt az öreg király kertje a legszebb a szigeten — keveset jártam erre, meg akartam egyszer nézni. Eressz el békével és ne juttasd királynöm

füléhez, hogy itt találtál, mert erösen megtiltotta, hogy itt alkalmatlankodjunk.

— Ugy-e? — kérdezte Atyusz gunyosan. — Hát ha nem rossz szándékkal jöttél, miért kellett leselkedve meglapulnod az erdöben?

— Amikor láttam Öfelségét és kiséretét közeledni, elfogott az ijedség. Csak ki kellett térnem. És hát — minek vegyenek észre, ha anélkül is lehet?

— Badar beszéd — vágta közbe Dénes. — Azok ott a másik udvarban semmit sem tesznek ok nélkül. Hát öcsém — vagy kivallod rögtön, mit akartál itt, vagy kóterbe kerülsz és ki nem szabadulsz, ha maga Mária királynö jön is érted... amig meg nem gyóntál mindent. De hadd lám, nem rejtözik-e még más magadfajta a bokorban.

Azzal intett Atyusznak, hogy vigyázzon a fogolyra, maga pedig marokra fogva kis kézi buzogányát, lovával nekiugratott a sürünek. Pillanat mulva megvolt az eredmény: felhajszolt egy másik „nemes" vadat. Csakhogy ez nem állott ugy kötélnek, mint társa, hanem észrevéve felfedeztetését, megforditotta lovát és vágtatott hanyatt-homlok, árkon-bokron keresztül, törve mindent, ami utjába került. Csak ugy recsegtek-ropogtak az ágak, amerre történtett.

Dénes persze utána. De csakhamar észre kellett vennie, hogy nehézkes lova aligha fogja utólérni az ismeretlen „ifju" fürge paripáját, jobbnak látta tehát utána kiáltani:

— Hóha! Állj meg azonnal, mert rádnyilazok!

De beszélhetett annak! Választ ugyan nem kapott, ellenben annál jobban sietett amaz a bozótosban, nyilvánvalóvá téve, hogy valami igen ártatlan szándéka aligha lehetett azzal, hogy idejött.

Dénes valósággal dühöngött. Hogy fenyegetését beváltsa? Mit használ, ha egy-két nyilvesszöt elpazarol? Eltalálhatja-e a sürüség félhomályában a lovast, mikor nem is látja, merre van? És általában mit tegyen? Világos, hogy ö utól nem éri a futót. Segitséget hijon? De honnan? Hisz innen az udvarnokok meg nem hallanák, ha behemóti orditást is kezdene! Ha meg Atyuszt szólitja elö, a királyi hölgyek maradnának védtelenül és — ki tudja, nem leselkednek-e még mások is a sürüben? Ámbátor ez mégsem valószinü, valamint az sem, hogy e fickóknak valami erőszak lett volna a szándékuk. Hiszen ilyenre János apród talán mégsem lett volna kapható. És akkor az a másik sem futott volna meg ily gyáván. Alighanem csak valami kémkedés lehetett a céljuk. No, majd kivallja a János.

A másikat tehát — egy nyilvessző hiábavaló ellövése után futni engedte a nádor és visszatért a megzavart társasághoz. Atyuszt rettenetesen heves szóváltásban találta az elfogott apróddal. Beatrice csititotta, Jolánta pedig reszketett és sóhajtozott.

— No, akasztófavirág — förmedt Dénes a megszorult Jánosra

— mondod meg rögtön, ki volt az a másik gézenguz, akivel együtt jöttetek sétalovaglásra?

— Oh, hála az Égnek, csakhogy megmenekült! — kiáltotta a kérdezett, azonban arra, hogy a feltett kérdésre válaszoljon, ügyet sem vetett. Dénes szeme szikrázott a haragtól.

— Felelsz-e, vakmerő, a kérdésemre? — rivallt rá a legkeményebben.

— Vagy ugy? Hogy ki volt, azt nem fogom elmondani, ha kerékbe töret is kegyelmed, egyébként adjon hálát Istenének és adjanak hálát mindnyájan, hogy el nem fogták azt, akit botorul üldözni merészeltek!

Ekkora vakmerőségre azok nem voltak elkészülve. Dénes csak hápogott, mielőtt szóhoz tudott volna jutni, Atyusz keze vonaglott és egyre buzogánya markolatát fogta. Csodálatos önuralommal vett erőt aztán Dénes haragján és hangját az oktatóan feddő árnyalatig tompitva válaszolt:

— Te megzavarodtál, fickó. Hiszen, ha maga Béla király lett volna is az illető — mint ahogy nem volt — akkor sem volna szabad igy beszélned. Te valósággal fenyegetni akarsz — minket?

— Akár fenyegetem, akár nem, ugyis megkeserülik ezt az estét mind, akik itt vannak — volt a még szemtelenebb, hetykébb válasz.

Atyusz még inkább marokra fogta buzogánya nyelét.

— És ha én azt mondom neked, hogy nem is kerékbe töretlek, de holnap függni fogsz, elárulod-e most már, ki volt a társad és ki sugalmazta neked e szemtelenségeket, melyekből egy is elég, hogy lelkedet a pokolra küldjem?

— Nem biz én, mert ha nekem csak hajam szála is meggörbül, holnap kő kövön nem marad a felső palotában — olyan tüz üt ki, hogy még a királyasszonyok is parazson táncolnak!

— Gazember! Alávaló! Disznó! — rivallt rá észvesztetten Atyusz. — Te a Felséges királynét merészeled megfenyegetni. Nem vonod vissza azonnal felségsértő szavaidat?

— Sajnálom a Felséges királynét — és nem minden guny nélkül hajlott meg Beatrice felé — de attól félek, nem lesz, aki megvédelmezze...

Többet nem mondhatott. A hirtelen természetü Atyusz, ki eddig is csak reszketve türtőztette haragját, villámgyors mozdulattal kapta fel buzogányát és mielőtt Dénes megakadályozhatta volna, lecsapott vele a felségsértő fejére...

Az szélesen kinyujtotta két karját, pár pillanatig támolygott nyergében, aztán tompa zuhanással hanyatt-homlok esett le a pázsitra.

— Királynőm... elhagytál... — sóhajtotta esés közben, azután elboritotta a vér és meg sem mozdult többé... A harmat pedig szi-

várgó piros patakokkal gazdagodott ott a gyepen, ahova a szétzuzott fej bukott.

Amazok dermedten állottak a rettenetes tett szinhelyén. A nők szavát visszafojtotta a rémület, de nem volt egyetlen rosszaló szava Apodfia Dénesnek sem. Ekkora sértést nem lehetett megtorlatlanul hagyni — ha Atyusz meg nem boszulta volna — a másik pillanatban megteszi ö...

Hanem most már nem kellett azon okoskodniok, ki lehetett a megfutamodott lovas? Elárulták az apród végszavai.

— No, még csak ez kellett — dörmögte Dénes, amint lehangoltan hazafelé léptettek. — Hazatérö királyunknak megint lesz egy-két keserü órája...

Fellármáztak az udvarban néhány szolgát, azok behozták a szerencsétlen apród holttestét.

— Bátyám — szólt Beatrice Déneshez, bár eddig sohasem szólitotta igy — bátyám, csak most ne hagyjon el engem... Ha megtudja az a nö, képes mindenre...

— Mellette maradok, Felség — nyugtatta az, bár maga is tele volt aggodalommal. A végsökig feszült hur ime elpattant: a dolog kenyértörésre került: vagy Beatrice győz, vagy Mária, de kettejök számára — szük lesz az ország!

(Vége a második résznek.)

HARMADIK RÉSZ.

I.

És elérkezett a bánatos szeptember, hazajött diadalmasan Endre király. Ekkor már pár napja Fejérvárra költözött a család, ott történt a hazatérők ünnepies fogadtatása. De a király szokatlanul fáradtnak, komornak látszott: teljesen egykedvüen fogadta az egybegyült nép örömnyilvánulásait. Otthon, felesége mellett sem tudott felengedni kedélyének ez a merőben idegenszerü lehangoltsága.

Valami ki nem mondott, de annál inkább átérzett boru, komor sejtelmek árnya nehezedett az udvari életre. Pedig ok alig lett volna rá: a hadjáratot diadallal vivták meg, kibéküléssel fejezték be: az interdictum réme elvesztette méregfogait, minden nap várható volt a pápa levelének megérkezte, mely annak végleges feloldását tartalmazza. Igaz, hogy Jolánta, a család napsugara, hiányzott immár az otthoni fészekből, röviddel a király visszatérte előtt indult utnak Aragoniába, hogy talán soha, soha többé viszont ne lássa hazáját. Dénes volt nádor és Bertalan pécsi püspök kisérték a nagy utra. De elvégre — királynő lesz és esküvőre ment: ez sem ok, hogy bánkódjanak távoztán, ha mindjárt atyjától — ennek távollétében — el sem búcsuzhatott. Szeptember 8-án volt az esküvője Aragoniában és — mint a későbbi idők megmutatták — korának legkiválóbb fejedelemasszonya vált belőle.

Beatrice számára meg épen megváltást kellett jelentenie Endre hazatértének. Hiszen láttuk, milyen tarthatatlan volt a helyzete már augusztusban, Máriával szemben. Ehhez járult két legerősebb támaszának: Jolántának és Dénesnek távozta, amióta aztán szinte alig is mozdult ki a palotából és teljesen visszavonult minden szórakozástól. Persze még igy is, szinte zárt ajtók mögött, ki volt téve a görög nő inzultusainak s napról-napra eljutott füléhez egy és más maliciózus megjegyzése amannak. Az efeletti felháborodás pedig, sokszor egészen beteggé tette.

Ő egyenesen a régi, vidám, boldog élet visszatértét remélte férje hazajövetelétől. Mennyire csalódott, amint a máskor — vénségében is — enyelgő, örökké tréfálkozó Endre helyett egy összeroskadt, mo-

gorva aggastyánt látott viszont, aki maga is vigasztalásra szorul. Ezt pedig épen Beatrice hogy tudná nyujtani, mikor neki magának is szomoru a lelke mindhalálig?

Mintha valami idegenség fészkelte volna be magát sziveikbe — ugy érezte Beatrice. Pedig oly jól esett volna, ha öszintén elpanaszolhatta volna férjének azt a sok keserüséget, sérelmet, mit távollétében türnie kellett. Nagyon készült is erre, mielött Endre hazajött, de most — hogy hozakodjék elö e kinos dolgokkal, ennek a halálosan kimerült, talán beteg — embernek? Használna-e vele? Hiszen csak még jobban megtörné vele az aggastyánt, aki — mostani állapotában — segíteni sem igen tudna rajta, elégtételt sem szerezhetne.

Viszont olykor azon töprengett Beatrice, vajjon abból a sok gyalázatos rágalomból, amit ellenségei reászórtak s amiröl neki magának is teljes tudomása volt, nem jutott-e Endre füleihez még a táborban egy és más és nem ennek a behatása alatt tört-e meg az érzékeny lélek ennyire? Talán-talán elkitte azokat a csuf ráfogásokat, de keserüségét magába fojtja és csupa gyengédségből még szólni sem akar nejének, aki eddig lelkének oltárképe volt, aki iránti szerelme eddig annyira betöltötte egész valóját...

És Beatricenak nem volt bátorsága, nem volt ereje, hogy mindezt öszintén megkérdezze. Sokszor már-már a nyelvén forgott a kérdés, de ilyenkor rendesen elfutott elöle az — alkalom. Meghitt, csendes óra kellett volna ehhez, de az igazán meghitt percek csak aligalig kinálkoztak.

Mégis egy este — szeptember 20-án — ugy látszott: ujra felcsillant a király kedélyének aranyos derüje. Pedig zegernyés, csuf idö volt, a hetekig tartó gyönyörü öszelö, az ökörnyulas vénasszonyok nyara hirtelen átfordult ködösen borzongató öszbe. Embernek állatnak jól esik ilyenkor összébb tömörülni, meleg meghittségben vigasztalást keresni. Alkonyat óráján, amikor meggyujtották a palota mécseit. Beatrice merengve pihent medvebörös kerevetén, mélabusan szemlélve az óriási kandallóban parázló hasábokat. Ma elöször égtek azok ez öszön s a királynö bánatosan emlékezett olasz szülöföldjére, ahol soha még ilyenkor nem gondolnak a fütésre... Egyszerre valami gyengéd zajra figyel fel, az ajtó nehéz perzsafüggönye fellebben: férje lép be és valami különösen meleg, megható hangon szól:

— Ha a hegy nem jön Mohamedhez, ugy Mohamed megy a hegyhez, mondaná az arab. Hát te már nem is gondolsz velem, Bea?

Oly szelid szemrehányás hangzott e szavakból, annyi szeretet áramlott ki e hangból, hogy Beatrice meghatottságában és a látogatás feletti örömében hirtelen felugrott és szinte önfeledten borult férje nyakába.

— Endre! Édes, édes uram! Hogyne gondolnék én veled, csak

nem mertelek felkeresni . . . hisz ugyis oly sokáig haragudtál rám . . .

Most meg már Endrén volt a csodálkozás sora. Kérdőn nézett Beatrice könnyes szemébe, de mielőtt szólt volna, jó magyarosan szívéhez szoritotta a tulboldog asszonykát.

— Hát ezt meg már ki mondta neked? Sokat tudnék megtenni, hiszen elvégre király vagyok, vagy mi, de egyre mégsem volnék képes: a szivemnek megparancsolni, hogy nehezteljen Beára... Aki különben is a világ legédesebb asszonykája...

Beatrice sirt a boldogságtól és hálásan csókolta meg férje kezét.

— Csakhogy nem addig van a! — folytatta Endre. — Az asszonykának nem volt inyére felkeresni a mormogó vén medvét s most ő fogja rám, hogy én haragudtam...

— De hát miért is mormogtál? — vette át a szót Beatrice, most már mosolyogva.

— Hogyne mormognék fékomadta — igy Endre tréfás haraggal — mikor egy hét óta meg se csókoltál. Pedig mi medvék ugyancsak szeretjük a mézet...

— Óh, te bohó! Ha csak az kell! — És se szere, se száma nem volt az édes szőke asszony csókjainak. Kár, hogy azok jó részét Endre szakálla fogta fel.

— No, no, a szakállam! Még lángot talál vetni! Inkább kitépem, semhogy neki jusson a legédesebb!

Beatrice aztán gondoskodott róla, hogy az arc egyéb részeinek is jusson. Felkuszott ajkaival férje füléhez és odasugott valamit. De ugy elhadarta, amit sugott, hogy az öreg királynak bizony meg kellett kérdeznie, mit is mondott:

Beatrice másodszor is megsugta.

— Mi-i? — kérdezte a király — aki nem hitt füleinek.

— Hej, de nehezen érted! — mondta most már Beatrice félhangosan. Jó szerencse, hogy a félhomályban szabadjára pirulhatott. ...István lesz a neve, no!

— Vagy ugy? Akkor szüret! — kiáltott fel Endre — de ezzel aztán hirtelen nagyon is elkomolyodott.

— Nézze meg az ember! Hát te talán nem is örülsz — mondotta a nő kissé csalódottan.

Endre király zavartan simogatta a szakállát. Azután lehajtva fejét, állát tenyerébe fogta és gondolkozott.

— Boldog vagyok, édes kis Beám... Csak a Mindenható adná, hogy fel is nevelhessük... Mert nem minden vén fa érlelheti meg a gyümölcsét — mondotta igen komolyan.

— Óh! csak nem gondolsz most — a halálra! — szólt az asszony, elüzni akarva a komoly gondolatot, mely pedig most öt magát is megkapta dermesztő lehetőségével...

— No, no, reméljük a legjobbat! Semmi szándékom épen most meghalni. De hát — nem vagyunk-e Isten kezében mindnyájan? — És mivelhogy mindnyájan, tehát „Pista“ is. És igy épen nem szükség aggódnunk most, mikor örülnünk kell!

Beatricet nem nagyon nyugtatta meg ez az okoskodás, amely mögött — mintha férje valami szomoru sejtelmét rejtette volna el.

— De mégis, miért e szokatlan ünnepies hang? Érzesz valami rosszullétet, amelyet titkolni akarsz elölem?

— Söt, sohasem voltam egészségesebb, mint most. A nyári hosszu táborozás ugyan eléggé kifárasztott, de ezt most már kihevertem. Béla fiam nincs itt, aki izgasson, Máriára meg nem sokat adok . . .

— Könnyü neked! Ha te mellettem vagy, akkor én sem... Oly biztonságban érzem magamat... Bezzeg mikor a táborban voltál, elég borsot tört az orrom alá...

— Bántani merészelt talán? — kérdezte Endre és arca szinte elváltozott a haragtól.

Beatrice ebből látta, hogy férje még nem értesült a történtekről, eszerint a Beatrice felöl terjesztett rágalmakról sem. Jónak látta tehát fel nem tálalni e csuf ügyeket. Minek izgassa vele halálra férjét, ki ma olyan jóságos kedvében van.

— Oh, azt épen nem... Csak afféle apró tüszurásokkal boszszantott, amikhez már részéről hozzászoktam . . . Nem érdemes róla beszélni . . .

— No, nem is tanácsolnám, hogy bántson. Megismételtetném vele a tizenöt év elötti komédiát. Mehetne megint — Ausztriába... Az én Beatricémre ne nézzen senki görbén, aki szereti a szeme világát . . .

És atyailag simogatta meg fáradt kezével nejének ragyogó szöke haját . . .

— Milyen jó vagy te . . . — mondotta a királynő olvadékonyan. — Bár mindig mellettem lennél. Akkor sohasem félnék...

— Félnél? Félnél? Te? — csodálkozott Endre. — Akinek a szive annyira tele van nemes jósággal, a szeme életörömmel, a lelke fiatalos hévvel, aki magad is kardos asszonyka vagy, te ijednél meg attól a fanyarlelkü, rosszmáju görög asszonytól? És még ha én nem is volnék melletted, kettötök közül nem a te pártodra állna-e az egész ország, az urak a főpapok, a nemesek mind, mind?

Valóságos lelkes hévvel szavalt az öreg király.

— De mikor az emberek olyan nagyon rosszak . . .

— Te tudsz valamit az emberek rosszaságáról? — nevetett Endre. — Hát akkor mit szóljak én? — Különben — tette hozzá komolyabban — ha én elmennék Csaba királyfi utjára . . . nem kell akkor sem félned. Van elég törhetlen hivünk . . . Ott van Róbert érsek, ott Apodfia Dénes, Simon és a többiek. Azok nem hagyják a

jogodat Bélával szemben sem. És ott van Azzo Novello . . . Nem lennél egészen árva

— Oh ne beszélj ilyeneket! — szólt Beatrice és odatapasztotta tenyerét Endre szájára, mire aztán a tenyerére kapott volna egypár csókot, ha a közbeeső szakáll engedte volna azokat rendeltetési helyükre jutni . . . Igy csak a puszta levegőnek szóltak a cuppanások.

— Holnap pedig lemegyünk a sirboltba, az ősz utolsó virágait visszük anyám koporsójára. Tegnap vele álmodtam: hitt magához egy gyönyörü fehérvirágos rét közepére . . . Szent misét is fogok érette mondatni Paulus capellanussal . . .

— Ki fog majd a mi koporsónkra virágt hozni, ha mi is odalenn nyugszunk egymás mellett? — fakadt fel Beatrice ajkáról önkényt e mélabus kérdés.

— Oh, mi nem ott fogunk nyugodni . . . Én ezt a sirboltot — ha mindjárt szüleim és legtöbb ösöm ott is nyugosznak, nagyon is komornak, nagyon is zordnak találom. Hanem tudok egy jobb helyet. A szép világos, nagyváradi templomban van Szent László nagy sarkofágja. A király lábai mellett elfér majd az én koporsóm . . . ha Isten ugy rendeli, talán egykor, valamikor, a tied is. Jegyezd meg jól: oda temettess engem . . .

— Ej, de mit beszélünk mi temetésekről, amikor — bölcsöről is beszélhetnénk. Ez talán időszerübb lenne.

— Jó arra olykor-olykor gondolni. És hogy miért épen oda, azt is megmondom. Egész életemben nagy tisztelője voltam e dicső elödömnek, kit atyám közbenjárására avatott a pápa a szentek közé. Őt, a keresztény hősnek, a magyar lovagnak megtestesülését választottam mindig életem mintaképeül. Ha nem sikerült nyomába lépnem, söt ha olykor igen messze elmaradtam töle: nem mindig rajtam mult, a szándék megvolt. Csak épen más korban, más emberek közt éltem, mint ö . . . Az én kortársaim között talán még az ö aureolája is szertefoszlott volna, ha most kellett volna élnie . . .

Meleg bensőséges csókokkal bucsuztak el jó későn este, hogy külön lakosztályaikba vonuljanak. Fel is tették magukban, hogy ezentul nem képzelik egymásról, hogy neheztelnek. Minek ez a bohóság! Az élet oly rövid és pályája oly göröngyös!

*

Másnap, szeptember 21-én reggel pedig — halva találták II. Endre királyt ágyában.

A királyi család, mint az akkoriak általában, eléggé korán kelö volt. Beatrice is, mint rendesen, elment a Pál capellanus reggeli miséjére. Hogy férjét sem ott, sem a későbbi órákban nem látta: nem tünt fel neki. Gyakran megesett ez az utóbbi hetekben. Bizonyára nem is vette olyan tulkomolyan tegnapi igéretét, hogy ezentul sokkal többet lesznek együtt . . . Majd ebédnél bizonyára találkoznak.

Hanem — már jó későn délelőtt — egyszerre csak Dethbor, a király apródja jelenik meg — rettenetes aggodalmat kifejező arccal.

— Felség — dadogta — a király alighanem nagyon rosszul van. Az Isten szerelmére kérem, jöjjön...

— Mi történt? — kiáltotta a megremegő Beatrice és pillanat alatt átfutott rajta a borzasztó eset sejtelme. Úgy érezte, lábai a földbe gyökereztek és aligha lesz képes innen elmozdulni, nemhogy odavánszorogni férje betegágyához.

— Nem tudom, Felség . . . Oh bár csalatkoznám . , , Urunk máskor napkeltével mindig fent van, mindig, kivétel nélkül és most . . . e pillanatig nem hivatott . . . Bátorságot vettem magamnak zörgetni ajtaján, mind erősebben . . . Hiábavaló volt. Ajtaja zárva: belül halotti csend. Tudtommal tegnap rendes időben tért nyugodni, nincs ok, hogy tovább aludjék, mint máskor. Ki nem mehetett, mert ajtaja zárva . . . Nem tudom, mit gondoljak . . .

Beatrice erőt vett magán és előkészülve a legrosszabbra, némán intett az apródnak, hogy induljanak.

A palota folyosóin már akkor a többi apródok, sőt a szolgák is nyugtalanul suttogva sürögtek-forogtak, majd Beatrice közeledtére tiszteletteljesen sorfalat állottak. A királyné Péter apródot is magával hitta és néhányat a szolgák közül.

Endre ajtaja közelében ujra elhagyta minden bátorsága. Pillanatra meg kellett állania. Azután odavánszorgott az ajtóhoz és szinte ráomlott a nehéz tölgyfaajtóra, majd az apródok által erősen megzörgettetve azt, éles hangon bekiáltott:

— Endre! Endre!

Semmi válasz. Halotti csend belül a szobában.

— Feszitsétek ki az ajtót! — adta ki a rendelkezést. De már akkor a két apród karjai tartották csak fel, különben aléltan rogyott volna a hideg márványkockákra.

A szolgák mihamar visszatértek hatalmas fejszékkel és nekiestek az ajtónak. Percekig nem tudtak vele boldogulni. Csámpa, a hatalmas szerecsenivadék, végre kifeszitette. A királyné nem mert egyedül bemenni. Az apródokat hitta, de betódult vele mindenki, aki a fejszecsapások zajára odagyült.

Endre király nyugodtan feküdt mennyezetes ágyában, arccal fal felé fordulva, mintha csak legédesebben szenderegne. Csak a dus haját lehetett látni, arca halványságából semmit.

Senki sem mert közelébb menni, maga Beatrice legkevésbbé. Őt teljesen elhagyta a lélekjelenlét és támolyogni is alig birt. Mindenki tisztában volt a helyzettel: természetes álom ilyen mély nem lehet. De a rettentő sejtelmet szavakba önteni nem merték.

Dethbor, a hüséges apród volt az első, aki elég határozott léptekkel ment az ágy felé. De mielőtt a király felé hajolt volna, ő is

megreszketett. Felség! — kezdte szólitgatni szeretett királyát. Felség . . .

Ám a következő pillanatban felhördült és zokogva térdelt le az ágy elé, rábolult a takaróra és könnyeivel áztatta azt. Fel-fel csukló sirása törte meg a beállott dermesztő csendet.

Értelmes szó nem hagyta el ajkát, de e rettentő fájdalomnyilvánitásból mindenki megértett mindent . . . Hogy im letörött a nemzet királyi fájának egy ujabb aranyágacskája . . . Beatricét pedig ájultan vitték ki a szomoru halottas-szobából . . .

*

Leirhatatlan volt a zavar a palotában, sőt nem telt bele egy negyedóra: az egész városban. Az emberek mind kijöttek az utcára és csoportokba verődve izgatottan tárgyalták a szörnyü eseményt, tompitott, halk hangon, nem lármásan. A kegyelet meghatottsága vett erőt a leggyszerübb embereken is és nem maradt szem könny nélkül. Harminc éven át annyira hozzászokott az ország az „öreg király" uralmához, hogy mindenki erős zökkenést látott a bekövetkező változásban. Béla nem volt népszerü, öt még a nemesség is idegennek érezte, hát még a köznép. De Endrét — minden hibái mellett is — nagyon a szivébe zárta a nemzet: föur, nemes, jobbágy egyaránt, kivévén talán Béláék néhány személyes hivét, mert jóságos, vidám és leereszkedő volt, könnyen hozzáférhető, mindenkit megértő, jószivü, akit mindenki közel érzett magához . . .

Dethbor volt az egyedüli, aki intézkedni tudott és mert. A többi apródból diszőrséget állitott a fejedelmi holttest mellé, ő maga pedig eszeveszetten futott Filippoért, a király olasz orvosáért. Amig ez a tudós férfiu ki nem mondja a sententiát: addig nem is küldte szét a fullajtárokat. Hátha a nevezetes physicus és chirurgus tud még segiteni?

Filippo uram épen valami hideglelés elleni arcanum összekotyvasztásán dolgozott, mitől Isten őrizzen meg minden jó lelket. Amint a magából kikelt apródot meglátta: maga is felugrott, rémületében felboritva mindent: a drága tégelyek földrehullva összetörtek s a sok drága orvosság szertefolyt az emberiség nagy — szerencséjére. Hanem amint az apród töredezve, akadozva elbeszélte neki az esetet: kétségbeesett arcot mutatott és kezével lemondóan legyintett. Ő már tudta, hogy ha a végzetes szédülés harmadszor is elökapta a királyt: abból már többé nem lehetett menekvés.

Fürge, sovány lábait szaporán szedve, rohant Dethborral a palotába, a király holttestéhez. Megtapintotta a már merev, jéghideg tagokat: már érvágást sem kisérelt meg, csak letérdelt a király ágya elé és buzgón imádkozott . . .

Consummatum est . . .

Most már mehetett szét a rettenetes hir az ország minden részébe. Dethbor küldte szét a fullajtárokat: először is Bélához, az uj

királyhoz, ki Bács várában tartózkodott, majd Kálmánhoz Slavoniába, Róbert érsekhez Esztergomba, a többi főpapokhoz, a nádorhoz, Tomaj Déneshez, ki falusi birtokán nyaralt, a többi országnagyokhoz, kik közül történetesen senki sem volt ezuttal Fehérvárott, természetesen leszámítva az udvari méltóságokat, főasztalnokot, pohárnokot, udvarmestereket, fővadász, lovász és egyéb mestereket.

Félóra mulva a fehérvári prépost összes káplánjaival és a királyi cancellaria capellanusaival vonult be a holttesthez és hosszas ima után elvégezte az első beszentelést.

Beatricét a komoran zugó harangok sem ébresztették volna fel lethargikus álmából, ha be nem jön a hüséges Filippo, kit Dethbor figyelmeztetett, hogy a halotton kivül beteg is van a háznál.

Az orvos részvéttel fogta meg a szunnyadó nő kezét, valami végtelen gyengédséggel költögetve öt. Hogy itt nincs baj.: látta az arc gyenge pirosságáról, a halánték finom böre alatt látszó erek lüktetéséről.

Egy nagy, a sziv mélyéből fakadó sóhaj volt az első életjel. Beatrice felnyitotta szemét: pillanatra értelmetlenül nézett az előtte állóra, majd felismerve öt, szomoruan suttogta:

— Mi lesz velünk, Filippo, mi lesz velünk?

— Megyünk haza. Felség, Lombardiába!

De a vén orvosnak is elcsuklott a hangja, mikor ezt az igazságot ilyen rövidesen kimondta. Ő Beatriceval jött a napsugaras Itáliából, de agglegény lévén, nem hagyott ott semmi hozzátartozót s a tizenhat hónapi ittlét alatt annyira ideszokott Magyarországra, annyira megkedvelte a jó öreg királyt, hogy igazán nehezére esett a „hazatérés" gondolata.

Ha nem is maga miatt, de urnőjeért, kinek nem ily rövid, „pünkösdi királynőséget" jósolt . . .

Beatrice pedig szinte megneheztelt ezért a korai nyers őszinteségért. Ő még nem látta ilyennek a helyzetet.

— No, arra talán mégis csak ráérünk — mondotta sértődötten. — Csak legalább Apodfia Dénes volna itt ez órában . . .

*

Róbert érsek volt az első, aki egész házanépével, nádorával, udvarbirájával, clericusaival megérkezett a királyi holttesthez. Megható volt az ősz egyházfő keserves fájdalmát látni. Égreemelt könnyes szemekkel, összekulcsolt kezekkel imádkozott térdelve a földön . . . Mormogó imáját olykor elnyomott zokogása szakitotta félbe.

— Sic transit gloria mundi! — sóhajtotta aztán felkelve és oda menve Beatricehoz, akit atyailag megölelt.

Már akkor Endre király holtteste a nehéz vörösmárvány koporsóban nyugodott a királyi palota kápolnájában. Fülöp, az orvos,

már pár napja, bebalzsamozta, belső részeit kivették és külön eltemették.

A király arca alig mutatott némi elváltozást, ha vértelen sápadtsága nem árulja vala el, hogy halott, mindenki mélyen alvónak gondolhatta volna. Róbert érsek hosszan, néma fájdalommal szemlélte a megmerevedett vonásokat, a nemes arcot, melyen a mongol eredet semmi nyoma nem látszott: tiszta kaukázusi tipus volt az, amit már a sürü, hosszu szakáll is elárult. Feje elölről széles tojásdad alakot mutatott, nagy — most már beesett — szemgödrökkel az örökké jóságot sugárzó kék szem most már megtörve, lezárva maradt, erősen kiálló római metszésü orra még most is parancsoló szinezetet adott a halott kifejezésének. Kissé alacsony homlokát még dusan szegélyezte az alig öszülő szöghaj.

— Igaz, hogy voltaképen hivatalosan még ki volt közösitve az egyházból, de akinek arcán ekkora fenséges nyugalom tükröződik a halál után: annak odaát kegyelmes biróra kellett találnia — elmélkedett Róbert érsek és első pillanattól kész volt az egyházi temetés minden tisztességében teljes mértékben részesiteni az elhunytat.

Időközben a fehérvári ötvösmesterek elkészültek a halotti ékszerekkel, melyekkel a király eltemetendő volt. Minden darab magán hordta a hevenyészett, gyors munka jellegét, tüzben aranyozott, ezüstözött tárgyak voltak. Maga Beatrice és Róbert érsek tették meg a halottnak azt a tisztességet, hogy azokat rátegyék. Együtt illesztették fejére az aranyozatlan ezüstből készült nyilt koronát. Kovácsolt lemezből alakitott abroncsán négy helyen szögekkel felerősitett kereszt látszott, melyek egyike homloka felé került. Rákötötték a szintén halotti jelvényül készült, kovácsolt ezüst, rövid kétélü egyenes kardot, melynek markolata és pengéje egy darabból állt s még keresztvasa is ezüstből volt. Jobb kezébe tokosvégü vörösréz keresztet adtak, melyen a Megváltó megfeszitett alakja látszott. Hosszukás, latin kereszt volt, sima, hengeridomu tömör anyagból, az egyenesre leszelt végek felé testesebb. A Megváltó alakja az akkori késői románkor idealisztikus felfogását tüntette fel, mely Krisztusban nem az embert, de az Istenfiát ábrázolta, nyitott szemekkel, zárt ajkkal, fején nem tövis, de királyi koronával. Karjai kitárva, lábai azonban nem egymásfölött, de egymás mellett voltak átszegezve s igy a Megváltó 4 szöggel volt felfeszitve. A Megváltó alakja tömör rézből volt kovácsolva, lábai scabellumon látszottak nyugodni. Feje a jobbkar felé volt billenve, de nem lehajolva, arca bajusz- és szakálltalan, a hajzat középen való elválasztása bekarcolással volt jelezve, fején abroncsszerü nyilt koronát viselt hullámos vonallal diszitve, bordái nem látszottak, ujjai bekarcolással voltak jelezve. Ez a kereszt nem halotti jelvényként készült, Endre király életében is előtte imádkozott.

Nyakába tették hosszu ezüst láncon a művészi készitésü encolpiumot. A velencei stilü lánc 192 szemből állott, maga a nyakékszer négykarélyu kereszt volt, mindkét oldalon nyomott gyöngysor-

diszitéssel, a karélyok között aranyágak nyultak ki, melyekre csiszolatlan ékkövek s igazgyöngyök voltak alkalmazva. A karélyok mezöit zománcos aranylemezek töltötték ki: kék zománc mezöben fehérzománcu arabeszk, stilizált román levélindákból, 5 vöröszománcu bogyóval. A vörös zománc árnyékolva volt. Ez sem halotti ékszernek készült: a király, ünnepies alkalommal életében is szerette hordani. Atyjának, III. Bélának volt hasonló, aki Byzancból hozta azt magával, mint despota-jelvényt, hiszen mint egykori görög trónörökös, Mánuel császár reménybeli veje, viselte ezt a rangot, méltóságot. Az eredetit ugyan Béla királlyal temették el, de Endrének annyira megtetszett, hogy a fehérvári ötvösmüvészek által teljesen hasonlót készittetett magának s a magyar mesterek becsületére válik, hogy csaknem tökéletesen tudták a nehéz byzanci mintát utánozni.

Legnehezebben ment a sarkantyuknak a király már megmeredett lábaira való felcsatolása. Csirkemellcsontalaku, elég vastag ezüstből állott ez, a végén bimbóhoz hasonló gömbbel, melyből tompa tövisek emelkedtek ki. Aranyos lenfonálból készült szalaggal végre sikerült a sarkantyukat a király lábára erösiteni.

Jobbjára erösebb pergamen vastagságu ezüstlemez karperecet tettek. A király széles csuklóira tekintettel ennek a végei nem voltak összeforrasztva, de vékony ezüstlánccal összefüzve 4—4 lyukon át. Sok ezüst, kevés réz és igen kevés arany volt ez ékszer anyaga.

A király balkezébe buzogányszerü kormánypálcát illesztettek, melynek nyele belül üresi hengeridomu ezüst cső volt, egy darabból oldalt összeforrasztva, a felsö vége karcsubb. Fenn sima almácska. A gombos bibe körül nyolcszirmu virág látszott, négy felfelé álló, négy lekonyult szirommal.

Jobbkeze mutatóujján meghagyták tömör szinarany ereklyetartó gyürüjét. Egykor Imre királyé volt ez, ö adta, halálos ágyán öccsének, akkor, amikor ötéves kis fiának gyámjává tette öt. A gyürü fejét abroncsba foglalt, violaszinbe játszó almandin ékkö díszitette, mely csuklóba járt s aranydrótból alkotott kettös ággal, mely a gyürübe két lyukon át volt befüzve, nyitható volt. Belül aranylemezfenekü fülkében Szent Imre herceg ereklyéje. A gyürü jobboldala erösen lekopott, mert hisz Endre egész életében a kövel befelé forditva hordta azt mutatóujján.

Beatrice véghetetlenül kimerült, talán jobban, mint az ösz érsek, amig a holttest körül ez utolsó szolgálatokat elvégezte. Ugy érezte, szivesen feküdnék bele egy másik ilyen vörösmárvány koporsóba, szivesen engedné magát feldiszittetni halotti ékszerekkel s követné azt a jóságos embert, aki életének másfél esztendejét királyi fénnyel bearanyozta, Szent László lábai mellé. Ma még ö volt az ország elsö asszonya, tekintélyén látszólag semmi sem változott, de Béla utban van már s vele az uj királyné, aki neki halálos, engesztelhetlen ellensége...

A kápolna falazata mindenütt fekete posztóval volt bevonva,

az óriás koporsó két oldalán állványokon párnák az Árpádok ősi oroszlános cimerével, a jobboldali párnán a magyar szent korona, a baloldalin a kirstálygombos kormánypálca és Szent István kétélü óriási pallosa. Maga Beatrice is meg-megnézegette ezeket az „ország ékességeit", a kard elefántcsontból metszett széles gombját, a pengéjén végighuzódó groteszk állatokkal átszött fonadékos diszitést. Még meg is forditotta (alig birta). A vércsatornában latin betüket látott, miknek értelmét nem tudta megfejteni, majd a Megváltó monogrammját: IHS. Hajh! mindezekkel most Bélát fogják feldisziteni, mint a magyar nemzetnek most már egyedüli uralkodóját!

Mikor Béla és Mária megérkeztek, Beatrice épen szintén a kápolnában, férje holttestemellett imádkozott. Az ut porát le sem rázva, mindketten először a király holttestéhez vezettették magukat. Itt történt első találkozásuk a változott viszonyok közt Beatriceval. De sem a hely, sem a pillanat nem volt alkalmas discussiókra, ennélfogva minden reményen felül simán ment végbe. Béla is, Mária is kezet fogtak az „öregebb" királynéval, letérdeltek melléje s imádkoztak. Sőt együtt is hagyták el a kápolnát, utközben Béla megkérdezte, miért kivánja Beatrice épen Nagyváradon eltemettetni férjét.

— Ez volt utolsó kivánsága. Halála előtt való este fejezte ki, mintha pillanatnyi sejtelme lett volna közeli végéről.

— Rendben van — nyugodott meg Béla s olyanformát gondolt, hogy ezt aligha találhatta ki maga Beatrice, akinek ugyan teljesen mindegy lehet, hogy férje, hogyha már egyszer ugyis meghalt, hova temetkezik.

Másnap megindult a végeláthatatlan temetési menet. Tizenkét hatalmas fekete ménló volt befogva a koporsót vivő társzekérbe. Husz rabszolga is alig birta a rettenetesen nehéz, tömör márvány koporsót feltenni a vasakkal alapcsan megerösitett járómüre. Hatalmas, magas termetü ember volt az elhunyt király, majdnem akkora, mint atyja III. Béla. Ahol a koporsó láb felöl szükült: végre sikerült feltenni a szekérre, a többit aztán lassan feltolták a recsegő-ropogó alkotmányra. Béla a rabszolgákat, amint a koporsót feltették: nyomban, még azon helytt felszabaditotta, ősi szokás szerint.

Harminchat ló kisérte a járómüvet, hogy tucatonként felváltva huzzák azt, sőt bivalyokból is vittek egy elég tekintélyes falkát, azon eshetőségre, ha az Alföld kátyuiban a lovak nem boldogulnának a vendégmarasztó őszi sárral.

Rettenetes embertömeg várt az indulásra: maguk, akik a halottat Nagyváradig akarták kisérni, több ezeren voltak, az özvegy, egész udvarával, Béláék, Kálmánék, hasonló módon, az esztergomi érsek nemkülönben, valamint a többi egyházfők, országnagyok, udvari méltóságok, a megyék és városok küldöttségei, melyek idejekorán tudtak megérkezni. Hát még utközben hány százan fognak a menethez csatlakozni! Olyan karaván lesz ez, amilyet ritkán lát

Európa, ahol ezek éjjelre megszállnak: nagy tábor lesz az s ha a menet vonulásban lesz, az eleje három falunyira lesz a végétől.

A menet már indulni készült, mikor megérkeztek nagy gyászpompában Frigyes osztrák herceg követei. Maga a herceg nem jöhetett, egy lovagjáték alkalmával minap leesett a lóról: megsértette magát. Egyébként nagyon fájlalja a király halálát, ki annyiszor volt ellenfele, annyiszor jó barátja.

Épen még az osztrák követek fogadásával volt Béla elfoglalva, amint a főajtónálló két papi küldöttséget jelentett be, akik okvetlenül és mulhatlanul kérnek töle kihallgatást.

— Jól van szolgám, szép tölük, ha eljöttek, adass nekik minden jót, aztán csatlakozzanak a menethez. Amig elindulunk, még épen kényelmesen jóllakhatnak. Engem pedig hagyjanak békén.

— Már kétszer is megmondtam nekik, hogy Felségednek mennyi dolga van, de nem tágitanak. Azt mondja az egyik, valami gvárdiánusféle, hogy addig egy tapodtat sem megy a gyászmenet, amig ö nem beszélt Felségeddel. A másik társaság még követelöbb. Ezek meg valami kopasz barátok, akik nem átallották a gvárdiánt is megráncigálni, mert hogy nekik még sürgösebben, még elöbb kell beszélniök a királlyal. Bizony azok még hajbakapnak az elsöbbségen, ha közibük nem csörditünk.

— Intsd le öket. Elhiszem nekik, hogy fájlalják atyám halálát, hogy részvéttel vannak, nagyra is veszem tölök, de be kell látniok, hogy, ha mindezt a sok, idegenböl jött, itt nyüzsgö embert egyenként, vagy akár tizenként is fogadnám, akkor egy hét mulva sem mozdulna ki a menet Fehérvárról. Hisz vannak itt vagy ötezeren . . .

Ez üzenettel azonban a derék tisztelendök, ugy látszik, épenséggel nem elégedtek meg, mert Dancs uram csakhamar ismét Bélánál termett s ijedt arccal sürgette:

— Felség, kegyeskedjék a papokat szine elé ereszteni, mert attól félek, botrány lesz. Azok egymásközt csunyán összevesztek s a leglármásabbak — a gyászolók nem nagy lelki épülésére. Az egyik fél már azzal fenyegetözik, hogy kifogja a lovakat a gyászkocsiból . . .

— Bocsásd be hát öket, de gyorsan — rendelte el Béla kedvetlenül, aztán mintegy maga elé mormolta: Az kellene csak, hogy én is minden jött-ment népséggel szóbaálljak, mint a régi királyok elég botorul tették . . .

Dancs uram azonban nagy ügyetlenséget követett el, hogy a két veszekedö felet nem egymásután, hanem egyszerre bocsátotta a király elé. Igaz, hogy meg is gyült volna velök a baja az elsöség kérdése miatt. Azok vagy nekiestek volna, vagy egymásnak. Igy pedig a király elött egyszerre kezdte el mindkét fél szónoka a mondanivalóját, mibe a hátulállók is belehelyeseltek: Béla azt hitte volna: zsibvásárba került, ha ez az intézmény akkor fennállott volna.

Papi emberek voltak, tiszteletet és türelmet kivánt tanusitani velök szemben. De amikor látta, hogy azok olyan modorban adják elő mondandóikat, mintha nem is a király előtt állnának, de a korcsmában veszekednének: mérgesen felállt, felemelt kezével csendet intve szólt hozzájok:

— Reverendi Patres! Amit eddig mondottak, abból egy szót sem értettem. Fölteszem, hogy atyám iránti kegyelet hozta atyaságtokat ide. Hálával és köszönettel veszem ezt, Ha egyéb mondanivaló.juk nincs, lakozzanak jól házunknál és imáikkal kisérjék a királyi holttestet velünk együtt. Ha egyebet akarnak mondani: szaporán és egyenként, mert időm kimért és egykettőre indulunk.

Azzal odafordult a jóltáplált cisztercita gvárdián felé, kinek kopasz fejéről gyöngyözött a veriték, melyet oldalt megmaradt egy-két göndör tincse fogott fel.

— Felség — kezdte ez felindulástól remegő hangon — megütközéssel hallom, hogy a megdicsőült királyt — nem tudom, miféle alapon — Nagyváradon fogják eltemetni, holott a mi pilisi kolostorunkban van a holttestnek igazi helye. Ott nyugszik Istenben boldogult Gertrudis királynő, Felséged édesanyja is s nekünk pecsétes levelünk van Endre királytól, mely szerint egykor, halála után érte mondandó misék fejében előre is két majorságot kaptunk. Ebből világos, hogy ő maga is neje mellé kivánt temetkezni . . .

— De nem addig van a! — vágott közbe türelmetlenül egy hangos szerzetes a másik küldöttségből, be sem várva, válaszol-e a király vagy nem. — A mi irásunk Endre király világos akaratát tartalmazza, hogy templomunkban boldogult Jolánta királynő sirhelye mellett számára is tarsunk fenn helyet, ahova temetkezni fog. A holttestet nem Váradra, sem Pilisre, de egyenesen Egresre kell szállitani, ott fogjuk eltemetni.

És máris nyulni kivánt reverendája öblös zsebébe, hogy az emlegetett irást abból elökotorássza.

— Nem igaz! Hazudik! — kiáltotta vissza a másik, nem átallva a király szine előtt összekapni pajtásával. — Pilisre visszük!

— Egresre és sehova máshová! Himpellér! — vágott vissza emez.

Béla azonban lelke mélyéből felháborodott e kegyeletsértő okvetetlenkedésen és rövid, kimért, szabatos hangon jelentette ki:

— Ha egyféle kivánságot hallottam volna itt elhangzani, talán fontolóra venném a dolgot, igy azonban mindkét félnek nem tehetek eleget. Boldogult atyám halála előestéjén jelentette ki Beatrice királynénak, hogy Szent László lábainál kivánja teste nyugodalmát. Minden rendelkezést eszerint tettünk meg, ezen én most nem változtatok. A szent király szomszédsága mindenesetre méltó hely arra, hogy a drága hamvak ott pihenhessenek. De ha valamelyik kolostornak a birtokában csakugyan van ily irás, mely kétségtelenné teszi atyám

más irányu akaratát, ám nyujtsák azt be — de csak a temetés után — Róbert érsek cancelláriájában, ő majd azt szigoru vizsgálat alá veszi s ha ugy itélkezik — a többi főpapok hozzájárulásával — hogy a holttest valamely más helyre átvitessék: még mindig lesz mód és alkalom azt annak idején végrehajtani.

— De Felség . . . — kezdte egyszerre mindkettő a kifogást.

Béla azonban nyersen a szavukba vágott:

— Amit mondtam, megmondtam. Nincs több mondanivalóm.

A szerzetesek elégedetlenül, lecsüggesztett fővel távoztak. Még odakünn is azon dohogtak, hogy ez a király le sem ültette őket, tisztes egyházi férfiakat, holott a megboldogult — akinél többször megfordultak törvénynapokon a kolostor párbér ügyeiben — mindig előzékenyen széket adatott nekik, el-elbeszélgetett velük. Hej, más csillagok járnak! A közös visszautasitás aztán kibékitette a két egymásra haragvó deputációt: mindenik örült annak, hogy a másik sem kapott igazat . . .

*

A krónika teljességéért jegyezzük meg, hogy szegény Endre király bizony holta után sem élvezett zavartalan nyugalmat. Alighogy eltemették Nagyváradon, a per megindult, egyik fél erősebb bizonyitékokkal sorakozott fel, mint a másik, aminek vége az lett, hogy Róbert érsek javaslatára Béla megengedte, hogy atyja holttestét Váradról átvigyék az egresi kolostorba, Jolánta királyné mellé. Legalább igy valószinü, hogy Beatrice sohasem fog férje koporsója mellett nyugodni.

*

Október 14-ike volt, felhőtlen derült őszi vasárnap. Az ősi koronázó város, Fehérvár ismét nagy ünnepségeknek szinhelye. Béla királynak és Mária királynőnek koronázása van ma. Már egyszer, több mint egy évtizeddel ezelőtt, Endre életében megkoronázták őket, azóta szerepelt Béla mint „ifjabb király", de ő maga és még inkább Mária ugy kivánták, hogy ez most mégegyszer, a lehető legnagyobb pompa kifejtésével történjék meg, hisz voltaképen most lettek egész Magyarország egyedüli uralkodóivá. Olyan jól esett ezt ország-világ előtt, Endre király legszemélyesebb hivei szemeláttára, no meg Beatrice boszantására — demonstrálni.

Pompát, pazar fényt kifejteni könnyen ment, hanem őszinte lelkesedést, utógondolat nélküli örömet, rajongó hangulatot kelteni a nemzetben: ez sehogysem akart sikerülni. Valami lehangolóan hivatalos szinezete volt az egésznek: az a kiváncsi néptömeg is, amely a látványosságot figyelte, inkább a nép közé szórandó dénárokat várta, amelyekkel a takarékos Béla ezuttal kivételesen bőkezüen bánt. Szó ami szó, sokan voltak jelen, hogyne lettek volna, de Béla és Mária ugy találták, hogy még többen — nincsenek jelen, akiknek pedig ott kellene lenniök. A nemzet zöme tüntető fagyosságot tanusitott: hi-

szen nem egy oka volt Bélára nehéz szivvel lennie, mint azt Rogerius mester, a tatárlátta váradi kanonok jó egypár évvel később megirta.

Volt pedig ennek a koronázásnak egy külön pikantériája is: a ladoméri Danilo, Endre herceg halicsi félelmes ellenfele, ki az imént elhunyt királyfit Halicsban oly soká ostromzár alatt tartotta s magyar seregeit nem egyszer megtépázta: maga is ott volt a menetben, sőt egész alázatosan — Béla király lovát vezette. Hja! nagyot fordult vele is a világ! Alighogy Endre herceg halála után bevonult Halicsba: az orosz fejedelmekkel gyült meg a baja: a halicsi bojárok is ellene fordultak, ugy, hogy ő kénytelen volt a magyar udvarba menekülni.

Sokan a magyar urak közül külön azért jöttek el a koronázást megnézni, hogy Danilo megalázkodásának tanui legyenek. Különösen azok, akik vele — halicsi expeditióikban — fegyvereiket egykor összemérték.

A koronázás ezuttal — Béla kivánságára — nem a Boldogasszony nagytemplomában, hanem a Szent-Péter plébániatemplomban ment végbe, amelyet kevéssel előbb ő szentelteteti fel Róbert érsek által. Ez sokkal kisebb méretü lévén, természetes, hogy az urak legtöbbje kinn szorult és igy a tulajdonképeni szertartás alatt érdekesebb csoportokkal találkozhatunk kinn és változatos eszmecseréknek lehetünk tanui.

Ott vannak mindjárt régi ismerőseink egy csoportba verődve: a társaság középpontja — Dénes volt nádor, ki véletlenül épen e napra ért haza a napsugaras Aragoniából. Csodálatosan jó szinben volt, üde, barnapiros arcán épen nem hagytak nyomot az utazás fáradalmai: ellenkezőleg, mintha a délibb nap kissé rugalmasabbakká tette volna vonásait. Valami kiváló kedvében azért nem volt: hiszen hazaérkezve: villámcsapásként hatott rá Endre halálának hire, kit elutazásakor legjobb egészségben — a táborban tudott. De azért elbeszélgetett kedves barátaival, Kán Gyulával, Miklósfia Miklós volt tárnokkal, Barcfia Miklóssal, Simon comessel és másokkal. Azok Endre halálának, temetésének részleteit és az azóta történteket mesélték el neki, mig ő az aragoniai esküvőről, a spanyol szokásokról, Jakab királyról beszélt és lódított egyet-mást, különösen kiemelve, mily fejedelmi személyeket megillető kitüntetésekben volt része az ő ősz és szegény fejének. Amazok pedig hallgatták isteni félelemmel és az ősz aragoniai Simon olykor elégedetten mosolyogva bólintott, agyonsimogatott szakállába mormolva: — Ilyen ám a spanyol!

A beszélgetés szinte elterelte figyelmét Endre után érzett szivbéli gyászáról, még inkább a mai nap jelentőségéről, amely különben részére — ugyancsak még nagyobb gyászt jelenthetett. Az zökkentette vissza a sivár jelenbe, hogy egy talpig vörös bársonyba öltözött tejfölösképü apród — mellén a fehér mezőbe himzett orosz-

lános Árpád-cimerrel, egyszer csak elébök állott és mély reverenciával kezdte hadarni:

— A felséges király és királyné — itt meghajtotta magát — szívesen látja az urakat a mai nap örömére rendezendö ünnepi lakomán. Szerencsémnek tartom, hogy ezt az én szerénységem tolmácsolhatja kitünöségteknek.

— Akkor szüret! — kiáltott fel Dénes jókedvvel — de a guny annyira kiérzett szavaiból, hogy a többiek szinte feszengve néztek az apródra. De az valószinüleg már nem is hallotta: ugy sürgött-forgott, hogy máris egy másik csoport elött recitálta az elöbbi meghivást.

Odabenn a szertartás véget ért, már tódult kifelé a menet: most tünt fel épen a templomajtóban Kálmán herceg „halicsi király", aki Szent-István kardját tartotta: a napsugárban vakitóan villogott meg az ösi ereklye.

Nem nagy örömük telt benne, de már csak a látvány ritkasága kedvéért is bizony a mi uraink is odafigyeltek. Szinte kelletlenül lepte meg öket, mikor hátulról valami fontoskodó hangot hallottak: Uraim! Csak egy szóra!

Hátrafordultak: Filippo volt, Endre király olasz orvosa. A kis öregröl csurgott a veriték: ami a legragyogóbb októberi napon is inkább a sietve loholás, mint a forróság okozata. Dénes épen leinteni készült: hogy ne zavarja most, de az olasz rémült arca torkára forrasztotta a hangot.

— Az istenért, uraim, ti még itt vagytok? És álltok — ölbetett kezekkel, ahelyett, hogy már tuljárnátok az ország gyepüin? Annyira meguntátok az életeteket?

— Mit beszélsz? — kérdezte Kán Gyula megdöbbenve.

— Azt, hogy fussatok, még most, ez órában, e percben, amig idö van, ha életetek kedves! Ne gondolkozzatok, nyergeltessétek fel legjobb paripátokat, hajrá! Széles a világ nyugatnak!

— De hát hogy jut ez eszedbe? Mi veszedelem fenyegethet minket oly hirtelenül?

— Többet nem mondhatok. Jó emberetek vagyok. Fussatok!

És már menni készült, de Miklósfia Miklós — a „szakállas Mika" a karját kapta meg és visszaráncigálta.

— Te örjöngsz. Hiszen épp ez órában részesültünk abban a kegyben, hogy Öfelségeik lakomájához hivtak meg mindnyájunkat.

— Hahaha! — kacagott az olasz idegesen — homlokára ütve. De mihamar az ajkára is ütött és ujra suttogássá tompitotta hangját. — És ti, az ország eddigi esze — lépre mentek, mint a gimpli! Dénes uram — ma — nem csodálkozom — messziröl jöttél — bár jobb lett volna neked, ha ott maradsz, de ti többiek: hát nem láttátok, nem éreztétek, hogy az eddigi nyugalom a vihar elötti szélcsend volt?

— De hiszen itt van még Beatrice királynönk.

— Bár ne volna itt! Bár ő is hallgatott volna rám!

— Majd megvéd ő minket, ha bántódásunk akarna lenni!

— Csak azt nem tudom, őt ki védi majd meg! Nem szaporitha tom a szót. Fussatok! Meneküljetek! Áldjon Isten!

— Mi elöl? — szólt cinikusan Miklós. — Előbb jóllakunk a mai cécón, aztán majd ráérünk gondolkodni!

— Torkotokra forr az a lakoma, hogy többet sem laktok jól! Vakok vagytok! Nem lehet rajtatok segiteni!

Azzal csakugyan nem vesztegetett több szót rájok, megfordult, faképnél hagyta őket és elvegyült a tömegben.

Azok mintegy sóbálvánnyá változva, bámultak utána, de nem tudták többé felfedezni.

Kis idö mulva Barcfia Miklós ugy találta, hogy a nagy melegben fejfájást érez, jó lesz még kissé otthon leheverednie, hogy friss erőben jöhessen a nagy ebédhez. Ellépett.

Miklósfia Miklósnak eszébe jutott, hogy mégsem illik a kék bársonydolmányban a király asztalához ülnie: ennélfogva haza kell mennie, átöltözködni. Majd a Káptalan-utcában megvárja a többieket, hogy aztán együt mehessenek a királyi palotába. Azzal ő is meglógott.

— No, azt hiszem, ezeket sem látjuk egyhamar viszont — szólt Dénes egy kis szünet után erösen megfogyatkozott társaihoz. — Hát te — Simon bátyám, hogy gondolkozol az esetről?

— Én, Dénes öcsém? Mi veszteni valóm van már nekem, a sir szélén álló embernek? Elvette tölem a király Csenkét, birtokaim gyöngyét, koldussá tett — miért akarna még koldusabbá tenni? Azért mégis elmegyek a lakomájára: nem haragszom én már senkire. Ilyen vén embernek csak a mennyek országára kell gondolnia és ellenségeivel is kibékülve, meghalnia. Ha nem is lettem formálisan szerzetes, de a dolmányom alatt biz én is hordom a szörcsuhát ...

És kigombolva a mellén pár gombot, meg is mutatta Dénesnek a szurtos szürkeséget.

— Hanem te, Dénes öcsém, szó ami szó — folytatta — jobban tennéd, ha most eltünt barátaidat követnéd. Én legalább — helyedben — azt tenném. Az óvatosság még nem gyávaság: de az ellenkezője esztelenség. Rossz sejtelmeim vannak rád nézve: Isten adná, hogy ne teljesülnének!

— Apodfia Dénes fusson? Kinevetne a világ! És a családom?

— Csak az élöket nevetik ki, a holtakat nem. Félek, ha itt maradsz, csakugyan nem fognak kinevethetni. A családodat ne féltsd, annyira aligha megy egy keresztény király boszuja, hogy ártatlanokat sujtson. Különben kövessenek téged kis idő mulva.

— Már én mégis csak itt maradok s bevárom végzetemet — mon-

dotta Dénes, de nem minden gondolkodás nélkül és érzett a hangján, hogy alaposan megdöbbentette, amit az imént hallott.

— És te, Gyula? — kérdezte Simon a volt bánt.

— Én egyszerüen nem hiszek az egész rémitgetésben és olyan bizalommal és biztonságérzettel megyek a király asztalához, akár csak közületek valamelyikéhez — válaszolta a kérdezett derült optimizmussal.

*

Dénes nádor a koronázás és lakoma közötti rövid időben módot és alkalmat talált Beatrice királynötöl kihallgatást kapni. Ez épen befejezte átöltözködését s a volt nádor ugy találta, hogy a királynö — tetötö.-talpig fekete mély gyászban — még elragadóbb, mint valaha. Egyébként — amennyire a nagy csapás fölötti fájdalma engedte — eléggé mosolygós kedvében volt.

— Felség — mondotta egészen öszintén Dénes — rossz hireket hallottam. Valami készül ellenünk, szeretett Endre királyunk hivei ellen, a mai lakomán. Nem magamat féltem, de Felségedért aggódom. Ott lesz-e Felséged is?

— Végig kell szenvednem ezt a komédiát és még — ki tudja, hányat. Egyébként azt hiszem, a félelem a aptalan. Eddig feltünö simaságot tapasztaltam — még Mária részéröl is. Annyira naiv nem vagyok, hogy ennek öszinteségében higyjek. De lehet, hogy nem állok — s mi mindnyájan férjem hivei, nem állunk — többé utjokban. Ezért nem hiszem, hogy boszugondolatokat tartogatnának. Egyébiránt az óvatosság sohsem árt. Ha talán én nem is, de bátyám és többi embereink mindig ki lehetnek téve Béla haragjának. Annál inkább, mert az is lehet a felfogása, hogy királyi jogainak teljes birtokába csak a szent korona juttatja. Ezt ma fejére tették: tehát ma kezdi el a voltaképeni uralkodást, vagyis ... esetleges boszuját is.

— Felséged szinte jobban ismeri már a magyar gondolkodást, akár csak jómagam — jegyezte meg Dénes mosolyogva. Majd folytatta:

— Felség, valamit még bizalmasan: Filippo, aki kétségtelenül a mi emberünk, imént figyelmeztetett, hogy meneküljünk. Valósággal az Istenre kért minket. Barcfia és Miklósfia — ugy hiszem — azonnal megfogadták a tanácsot s e pillanatban árkon-bokron tul vannak. Ez az ember tud valamit. Hogy honnan, már nem kérdezhettem meg, mert hirtelen eltünt.

— Filippo, ugy hiszem, rémeket lát. Engem is többször rá akart venni, hogy hagyjam el az országot s térjek vissza régi hazámba. Ennek persze az a nyitja, hogy ő szeretne hazamenni. De hogy bátyámékat is meg akarja futamitani, ennek okát nem tudom. Hacsak ujabban nem hallott valamit. Ismétlem, némi óvatosság jó lesz. Bárha — tette hozzá némi gondolkodás után — annyi szavam

talán még Béláéknál is mindenesetre lesz, hogy embereimet — legalább nagyobb baj elöl — megmenthessem.

— Nem akarom a gyávaságnak még a látszatát sem elárulni. Jöjjön, aminek jönnie kell — felelte Dénes, de látszott, hogy elhatározása inog. — Oly hirtelen aligha jön a baj, hogy időm ne legyen akkor menekülni.

— Bizzunk Istenben! — fejezte be Beatrice — és melegen kezet szoritott a hü emberrel. Egyikük sem sejtette, hogy — utóljára.

II.

Dénes volt nádor tehát mégis elment a nagy „conviviumra". Minden óvatossága abban összpontosult, hogy leggyorsabb paripája, Ráró, az ő rendelkezéséből ott legelészett a várkert falai alatt, mellette lovásza örködött egy másikkal és egy vezetékkel. Annyira tartotta még magát embernek, hogy végszükség esetén a falon keresztül veti magát s akkor — táltos legyen, amely Rárót utóléri!

Benn a termekben semmi különöset, gyanusat nem észlelt. Ott találta már barátai egy részét, azokat, akiknek volt bátorságuk kereket nem oldani és velük mindjárt élénk eszmecserébe bocsátkozott. A gyülekezés forgatagában melléjök került egy-egy politikai ellenfelük, Béla kimondott régi, személyes hive: de ezek is a legkitünöbb előzékenységgel, mosolygó tréfával közelitettek feléje. Mindez fölötte alkalmas volt, hogy embereink megmaradt visszás érzetét is teljesen eloszlassa.

A várpalota három óriási termében szolgálták fel a lakomát. Dénes és Kán Gyula a középső teremben egymás mellé kerültek. Az asztalok nagy négyszög alakjában állottak, melynek egyik oldala középen — az ajtó felöl — nyitott volt. Igy Dénesék ferdén szemközt kerültek a királyi családdal, a négyszög két párhuzamos oldalán.

Az ebéd már jól tuljárt a közepén s a jóllakottság kellemes zsibbadtsága feküdt a jelenlevőkre, miközben — inkább kiváncsisággal, mint étvágyból — várták a következő fogást. Még mindig nem történt semmi gyanus. Róbert érsek hosszu, nagy és ékes pohárköszöntöt mondott — hosszu szerencsés, áldásos kormányzást kivánva az uralkodó párnak, dicsőséget az egyháznak, békességet a hazának és Isten kegyelmét a királynak. Megható, szép beszéd volt, az agg egyházfő remegő hangon, latinul mondta el. Semmi élesség, semmi sértő nem volt benne, Dénes is meg volt elégedve. Mindenesetre az egyház első méltósága és korra is legöregebb főpapja volt a leghivatottabb e beszéd elmondására. Ebben tehát semmi különös nem volt,

Azután ujra egy fogást hordtak fel, a roskadásig tele tálak megtették — az asztalnokok karján — körutjokat. Dénes nádor elégedetten gondolt arra, hogy nem ült fel Filipponak. Milyen bárgyuság lett volna. Önkénytelenül is kereste szemeivel, merre van az olasz orvos. Ráakadt az asztal tulsó szögletén. Pillantásuk összetalálkozott. Ugy rémlett, mintha a szuró fekete szempár aggodalmasan nézett volna Dénesre. Mintha még azt akarta volna mondani: Talán még van idö...

Ekkor felállott Béla és kezében tartva az aranyserleget, erös, csengö, érces hangon szólni kezdett. A teremben halálos csend lett urrá, mindenki feszült figyelemmel hallgatta a fehér asztalnál elhangzó elsö királyi szózatot.

— Minthogy kezdettöl fogva szokásuk a jó királyoknak, hogy az erényt bökezüen megjutalmazzák, a hüséget elismeréssel viszonozzák: eleinktöl ránk szállott királyi móltóságunkban elsö tettünk ez elismerés legyen. Akik hiveink voltak jó és balsorsunkban, akik osztályosai voltak küzdelmeinknek, segitö társaink igazságos vállalatainkban: ime, méltókká váltak arra, hogy birodalmunk kormányzásából is kivegyék részüket. Tomaj Dénes uram, ki válságos körülmények között is hiven szolgált minket, ki az atyánk és köztünk elöfordult vitás kérdéseket töle telhetöleg lesimitani törekedett: megmarad továbbra is az ország nádorispánjának. (Általános, tiszteletteljes éljenzés hallatszott). — Rátold Gyula uram, egykori erdélyi vajdánk mától fogva viselni fogja az országbirói tisztséget. (Ujra éljenzés, de már korántsem olyan általános) Magyarország tárnokmesterévé eddigi tárnokunkat, Pócs mestert nevezem. (Egy-két éljenkiáltás, mely közé más zavaros kiáltások is vegyültek.) Fölovászmesterünk, Salom fia Pózsa erdélyi vajdánkká lesz. (Halálos csend...) A kancellári tisztséget Mátyás prépost urra bizom...

Ingerült felkiáltások hallatszottak: Hát Ugron érsek mit vétett? Ö is Endre embere volt?

Béla egy szigoru pillantást vetett arra, amerröl a tiszteletlen közbeszólást hallotta, de nem zavartatta magát.

— Elsö királyi cselekedetünk azonban egyoldalu és hiányos volna, ha csupán a jutalmazásra szoritkoznék. — Sajnos — az emberi gyarlóság magával hozza, hogy minden országban akadnak vakmerök, akik lábbal tiporva az erkölcs és ország törvényeit, a királyi felség tekintélyét, a hazának árulóivá válnak. Ezekkel szemben tartozunk az igazságosságnak, ha példás büntetést szabunk — bár vérzö szivvel — rájuk, honfitársaik okulására, az alattomban velük egyhuron pendülök megfélemlitésére. Fiat iustitia, pereat mundus! — mondotta III. Ince pápa. Igaz, hogy a jó királyok tulajdonsága a megbocsátás is — ezeknek a büne azonban sokkalta nagyobb, semhogy velük szemben teljes mértékben gyakorolni lehetne az elnézés fejedelmi erényét...

Itt Béla szünetet tartott.

Dénes nádor szédülni kezdett... Lilaszinben látta kóválygani az egész világot. Fájdalmasan, esdeklően nézett Filippora, de annak könnyes szemei, mintha azt intették volna feléje: Már késő!

Már késő! Ez a bizonyosság járta át zsibbasztólag tagjait, görcsösen markolta meg kardját, de csakhamar elbocsátotta; az öt többé meg nem mentheti. Szemei Beatricet keresték... Egy halotthalvány mártir-arcot látott, amelynek már könnyei sem voltak többé...

— Kétszeresen fáj a szivünk, hogy boldogult atyánk volt tanácsadói közt kell azokat keresnünk, akik igazságos büntetésünkre a legnagyobb mértékben rászolgáltak. Mindenkinek emlékezetében lehet, hogy amikor atyánk udvarába jöttünk — elég ritkán tettük ugyan — olyan dolgok megbeszélése végett, melyek elkerülhetetlenül személyes tanácskozást kivántak, mily kevés tiszteletet nyertünk ott egyes felfuvalkodott urak részéről, kik rövidlátásukban azt hivén, hogy sohasem érkezik el az idő, amikor Magyarország trónjára lépünk, nem átallották rovásunkra tréfás megjegyzéseket, kicsinylő kifejezéseket ajkaikon kibocsátani...

Általános megrökönyödés. — Vakmerőség! Ki tette ezt? — felkiáltások hangzottak.

— Ugyanazok az „urak" merték ezt megtenni, akik atyánk leghübb tanácsosaiul játszották magukat. Ámde hagyján — a személyünk elleni sértésekre még lehetne bocsánat. De ugyanezek az emberek — Istenről és hazájokról megfeledkezve — a legundokabb árulást követték el Magyarország és királyi családunk ellen, midőn szövetkezni kivántak idegen hatalmasságokkal, (hogy kivel, Béla óvatosan mellőzte, mert jelen voltak ugy Frigyes császár, mint Frigyes osztrák herceg követei) azokat haderővel kivánták az ország ellen megmozditani, az előidézett zavarok közt királyi családunkat kiirtani . . . független hazánkat — a vérszerződés megszegésével — amaz idegen uralkodó kezére játszani s a szent haza egyes darabjait annak kezéből maguk részére hübérül megkaparitani.

Béla annyira belelovalta magát, hogy valósággal elöntötte a düh és ujra pihennie kellett.

— Szörnyüség! — kiáltották egyesek az igazi megbotránkozás hangján és Dénes nádor azon vette magát észre, hogy rettenetes többség szemeinek kereszttüzébe került.

— Kik azok? Halál reájuk a vérszerződés értelmében! — ordított egy szolgalelkü udvaronc tulbuzgósággal.

De felhangzott egy bátor, dissonans hang is — csakhogy Bélának sehogy sem sikerült megtalálnia azt, aki elkiáltotta:

— Ráfogás!

— Ez, uraim, nem ráfogás — folytatta urrá lévén érzelmein —

kezeinkben vannak a legsulyosabb bizonyitékok: ez emberek sajátkezüleg irott levelei, miket egyik ispánunk tölük elfogott...

— Hamisitványok! Falsificatumok! — kiáltotta élesen az elöbbi hang. Oh, hogy áldotta Dénes magában az ismeretlen jóltevöt!

Rettentö, dühös moraj töltötte be a feszült levegöt... Szinte látszott, hogy mihelyt Béla befejezi beszédét, itt ökölre megy a két párt egymással...

— Ugyanezek az urak minden alkalmat megragadtak, hogy köztünk s atyánk közt, áldatlan viszálykodás magvát hintsék el s nem rajtuk mult, ha ez mindannyiszor nem sikerült. Ez embereket, akik tehát többszörösen megérdemelték a legsulyosabb büntetést, ime, foglyoknak nyilvánitom. Börtönbe velök addig is, amig a királyi törvényszék alaposan megvizsgálva ügyüket, itélkezik felettök.

Dénes nádor resignatióval állta a feléje lövellö sötét pillantásokat. Minden elveszett! — gondolta kétségbeesve. Most még csak futnia sem lehetett, ekkora nyilvánosság elött. A legsötétebb sejtelmei közben sem képzelte ilyennek a kelepcét.

— Ezek az emberek — mert uraknak öket többé nem nevezzük — Apodfia Dénes, ki hazánk szégyenére, kétszer volt nádorispán, a hütlen sáfár, az igazságtalan biró, a szaracénok melengetöje, Kán Gyula volt bán, Barcfia Miklós, Miklósfia Miklós, Simon volt comes...

A többi nevek felsorolása a közben támadt általános zürzavarban hangzott el. Minden név emlitésénél, amelynek tulajdonosa jelen volt — a kivül felkészülve várakozó fegyveres palotaörök nagy számmal benyomulva, az illetöt lefogták és kezét-lábát nehéz vasbéklyóba kényszeritve, a teremböl kivitték.

Semmiféle ellenállás nem volt. Dénes gondolt ugyan ilyenre, de a hatalmas fogdmeg máris rátette a kezét, ugy, hogy mozdulni sem tudott — Simon comes, az aggastyán, keresztényi megadással türte az elfogatást, Kán Gyula, az elöbbi optimista, valósággal elérzékenyedve könnyezett.

A teremben csaknem mindenki felállott helyéröl, hogy tanuja legyen annak, mint viselkednek az egykor oly félelmes hatalmu, bukott nagyságok. Sokan ütésre kész ökölle állltak: ha netán nagyobb ellenállás és általános dulakodás támadna. De semmi sem történt. A foglyokká lett urak egyetlen hanggal sem árulták el méltatlankodásukat, nem mintha a büntudat nyomta volna öket sulyosan, de mert eleve tudták, hogy legyenek bármennyire ártatlanok és igazak, sorsuk — Béla természetét ismerve — meg van pecsételve és minden kiejtett szó hiábavaló volna. Ök el vannak itélve, mert Béla ugy akarja és mert gyülöli öket, ezen pedig nem segitene az sem, hogy napnál fényesebben beigazolódnék ártatlanságuk. Arról pedig hogy ez ne történhessék, kezeskedik a „királyi törvényszék" személyi összetétele. Veszniök kell, mert Béla emberei kerekedtek felül: a pártdüh, kicsi-

nyes széthuzás, egyéni érdek mindig hatalmasabb volt és lesz az igazságnál, amig ember lesz a világon.

Ennélfogva ellenségeik nem kapták meg az elégtételt, hogy gyönyörködhessenek az áldozatok vergődésében. Elég komoly méltósággal léptek le a szereplés szinpadáról Magyarország elöbbi vezérférfiai.

Barcfia és a „szakállas Mika" hiányzottak. Béla nem tudván a három szobában elosztott vendégsereget hirtelen áttekinteni, nem vette észre távollétöket. Amikor a kopók keresni kezdték öket, hallatszott itt is, ott is: „Megszöktek! Megugrottak!"

Voltak, akik titkos örömet éreztek ezen.

Béla elrendelte széleskörü üldözésöket, poroszlók indultak azonnal minden irányban, királyi paranccsal, hogy élve vagy halva, kézre kerittessenek.

Amint az áldozatokat kicipelték a teremböl, folyt tovább a lakoma, mintha semmi sem történt volna. Béla igy kivánta ezt. És élvezhette tovább a jobbnál jobb ételeket, akinek — kedve volt hozzá, akinek idegei birták. Béla is, emberei pedig még jobban figyelték, kik azok, akik birják.

Hát — nem sokan voltak. Söt az addigi vidám mulatozás, magyar szokás szerinti tulhangos terefere alaposan elhalkult, söt elhalt. Inkább csak fontoskodó suttogás hallatszott itt-ott, de a legtöbb részen halálos csönd honolt, világos jeléül annak, hogy még ebben a társaságban is, amely tulnyomóan Béla pártembereiböl telt ki, igen sok embert meglepett, söt megdöbbentett a király eljárásának ez a módja. Nyiltan kifejezést adni visszatetszésének ugyan senki sem mert, de a király ez órában nem egy párthivét vesztette el . . .

És Beatrice? Egy mártir megadásával, egy haldokló kalványságával ült ott a „család" között, Salome mellett, aki — a jó lélek — vigasztaló szavaival tartotta benne a lelket. E pillanatoktól kezdve kedélybeteg lett, mert elöre látta kérlelhetlen bizonyossággal bekövetkezendö sorsát.

*

Dénes nádor és Gyula bán egy nedves, setét földalatti börtönbe kerültek. Az elsö napon legalább az a vigasztalásuk maradt, hogy együtt vannak. Nem adták meg nekik azt a tisztességet, hogy uri vétkesek módjára — legalább itéletük meghozataláig — emberséges ellátásban részesüljenek: a legdurvább porkoláb örizetére voltak bizva s akár a legalsóbbrendü cégéres gonosztevöket, a kényelemnek minden legcsekélyebb eszközétöl is megfosztották. Kemény fapadokon kivül semmi, semmi nem volt börtönükben, egy darab pokróc, egy kis szalma, vagy széna sem, amivel puhább, melegebb fekvöhelyre tehettek volna szert. Estére egy-egy darab száraz kenyeret löktek be nekik, akik délben még a fényes királyi vendégséghez voltak hivatalosak.

Dénes nádor teljesen meg volt törve, nem remélt semmit, csendes apathiában ült, tenyereibe hajtva fejét. De társában ismét megmozdult a javithatatlan optimista.

— Sohse busulj Dénes pajtás — nem fog ez soká igy tartani. Kiderül a mi igazságunk mihamar és visszakerülünk a napsugárba... Lesz még szöllő lágy kenyérrel!

— Ugyan hagyd el, hallgatni sem szeretem az ilyen légből kapott, buborékra épitett beszédeket. Nagyon is olyan szinezete van a dolognak, mintha innen mi már csak még alább kerülhetnénk. Még jobban a föld alá . . .

— No, no, hogy mondhatsz ilyet? Hiszen csak nem szemenszedett gazemberekből áll az a királyi törvényszék . . .

— Ha nem is azokból, de a legszolgalelkübbekből . . . Vetekedni fognak azon, mint tegyenek jobban Béla kedvére . . .

— De hiszen Béla király is, ha csillapul haragja, csak belátja, hogy igaztalan volt. És akkor reparálni fogja . . .

— Azt hiszed? Nem ismered akkor Bélát. Ha százszor belátja is, mint ahogy — lelkemre mondom — most is tudja, hogy nincs igaza, sohasem fogja ennek következéseit levonni. Ezt nem engedi a gögje és nem engedi föleg — Mária . . .

— Csak nem mondod, hogy szivére veszi a mi ártatlan vérünket . . .

— Neki egyáltalán nincs szive. Ugyan ébredj már komoly helyzetünk tudatára és ne rajzolj hiu ábrándképeket magad elé. Boszantasz vele . . .

Kán Gyula pillanatra elhallgatott, mintha megneheztelt volna. De Dénes engesztelékenyebben folytatta.

— Sajnállak Gyulám, mert fiatalabb vagy nálam. De sokkal jobban szeretlek, semhogy ámitani kivánnálak. Férfiak vagyunk, legyen bátorságunk tisztán látni. A börtönajtóval egyszersmind az élet ajtaja is bezárult mögöttünk . .

— És én mégsem mondok le minden reményről. Ott van még a mi királynönk, az az angyali nő, Beatrice . . . Az ő szava csak fog lenditeni a sorsunkon. Pedig hogy közbenjár majd értünk, azt biztosra veszem . . .

— Arra akár esküt teszek ebben a pillanatban — folytatta Dénes. — Csakhogy miként képzeled te azt, hogy az ő szavára adna valamit Béla? Még jó szerencséje, ha ő is nem osztozik a mi sorsunkban!

— De hisz ez istentelenség volna! — szólt Gyula és hangja szinte kiáltásba ment át.

— Hja! történtek már különb istentelenségek is! Én csak az én balgaságomat okolom, miért is nem hallgattam Filippo első szavára! Hogy a jó Isten áldaná meg azt a derék taliánt!

— Bizony akkor jól tették a mi barátaink, a Miklósok, hogy

kereket oldottak! Nem kellett volna öket kinevetnünk, bölcsebbek voltak nálunk ezerszer!

— Késö bánat ebgondolat! — fejezte be Dénes, majd felállt és alaposan körülnézett — ki tudja, hányadszor — börtönében. És arra a rettentö meggyözödésre jutott, hogy nincs mód innen a külvilággal a legcskélyebb érintkezést megkisérelni . . . A királyi palota egyik földalatti casamattája ez, melynek egyetlen szük ablaka a falakkal elzárt kertre nyilik. A kis nyiláson át valami dudva nagy levelei látszottak. Ahhoz az ablaknyiláshoz ugyan nem juthat kivülről olyan ember, aki hozzájok jó. Még ha volna is olyan, aki élete kockáztatásával törekednék öket megmenteni, az is kérdés, megtudhatná-e az, hogy épen ebben a helyiségben sinylödnek? A börtönört megveszteget ni? Igen, ha ez a hely nem épen a várpalotában volna . . .

Másnapra elválasztották öket. Gyula bánt átvitték más helyiségbe, nem lehetett megtudni, hová. Sirva borultak volna egymás nyakába a bucsu pillanatában, ha a durva börtönör meg nem akadályozza, félrelökve Dénest. Ez egy pillanatban neki akart menni, de meglátta odakint a leselkedö másiknak hiuz szemeit: nem akarta tehát kezeit beszennyezni azzal, hogy porkolábokkal kezdjen bizonytalan kimenetelü verekedést.

Dénes nádor, a „papok ellensége, a szerecsenek barátja" megtörten, szivbeli áhitattal imádkozott Istenéhez, hogy adjon neki — de mielöbb — csendes, nyugodt halált . . .

Még a halálnál is rosszabb volt számára fenntartva!

A királyi törvényszék összeült, tanácskozott, meghozta itéletét. Hogy kihallgassák a vádlottakat? Ez amaz idöben nem látszott okvetlenül szükségesnek. S hogy valaki védöje legyen ügyüknek? Hiszen ezt a merész vállalkozót mint cinkostársat épenugy börtönre vetették volna!

Dénes nádor egy hideg reggelen arra ébredt, hogy valaki nagyon ráncigálja. Elháritó mozdulatot tett — félálomban — karjával, akkor meg oldalba döfték. No, ez csak a porkoláb lehet — gondolta — és nem csalódott. Erösebb bilincseket kapott karjára, lábára és vezették valamerre, földalatti folyosókon át, majd lépcsökön fel... ki a napsugárba . . .

Nagyot lélekzett szegény a friss novemberi levegöben, majd szétnézett. De a világosságtól rég elszokott szeme káprázott, megtelt könnyel, nem látott semmit. Lehunyta pilláit, majd tenyerét emelte védöleg szemei elé . . . Nem sokáig kellett azokat pedig már kiméln ie . . .

Amint kezét szeméhez emelte, megcsörrent nehéz lánca. És akkor valami zugást, mormogást is hallott maga körül. Most már kissé hozzászokott a világossághoz: körülnézett: nagy embertömeget látott minden oldalon, valami piacféle térségen állottak, csak sokára ismert rá, hogy ez a fehérvári buzapiac. Valami szószékféle emelvény

volt odahevenyészve, amely addig sohsem volt ott. Arra épen most ment fel valaki . . . igen, az uj országbiró, Rátold Gyula, Dénes megismerte. Éles, minden lármán át ható hangon recitál valamit. Dénes az elejét nem hallja, de a tömeg zaja lassanként teljesen elhal, a hang mind erösebbé lesz, az utolsó szavakat már világosan megérti...

— . . ..és Apodfia Dénes, a volt nádorispánt, alávaló hazaárulásban találtuk bünösnek, miért is mások okulására, a netalán hasonlót forralók elrettentésére, szeme világának elvesztésére itéltük . . .

A hatalmas, erös ember, mintha villámcsapás érte volna, összerogyott és egész hosszában földre terült. Még hallotta, amint a tömeg zugni kezdett, ugy rémlett, mintha ez a zugás a forrongó elégületlenség hangja lett volna. De hogy ez a lázongó tömeg áttörjön a kerek, bekeritett tér korlátain, hogy elsodorja igazságtalan biráját és a rá váró bakókat és öt kiszabaditsa, arra hiába várt.

Nem is várhatott volna sokáig. Mert alighogy a kihirdetett itélet elhangzott: még azonmód, a földön fektéből felráncigálták, két hatalmas hóhérlegény — szaracénusok voltak az istenadták — karonfogta és felcipelte egy hevenyészett deszkaemelvényre, ott vasmarka nyomásával térdrekényszeritette. Szegény, elkinzott öreg ember hagyott magával tenni akármit. Azután lassu fontoskodással elölépett a pohos bakó — ez már keresztény sváb ember volt — és egy nyilt háromlábu üstben füstölgö parázsból kivett valami rövid — törforma kardot . . . Annak izzó hegyével egyet-kettöt hadonászott, mintha mutogatni akarná a folyton lármázó tömegnek.

— Hányszor látott szegény Dénes ilyeneket, mikor — hivatalánál fogva — jelen volt istenitéleteken, ordaliákon, praudákon, hány megrögzött bünös jutott hasonló sorsra az ö assistenciája mellett nádor korában. Most megfordult agyában a gondolat: vajjon hány ártatlan is lehetett amaz áldozatok közt? Bizonyára elég, de az is bizonyos, hogy ö egyike a legártatlanabbaknak. Hitte volna-e valaha, hogy öt hasonló sors várja, mint ama szerencsétleneket, kiknek végkatasztrófáját — kénytelen-kelletlen oly sokszor végignézte?

Utolsó pillantása a szép, derült égboltozatnak szólt. Oly ragyogó, oly mosolygó, oly napsugárral tele volt az ég a késö évszak dacára, hogy Beatrice szemét juttatta eszébe, amelybe ö soha többé nem fog belepillanthatni.

Azután az izzó tör még egyet villant, a két pribék erösen fogta a foglyot, hogy meg ne mozdulhasson: a bakó durva balkezével széthuzva a szerencsétlen föur szemhéjait, jobbjával belemélyesztette a tör hegyét a szemekbe. Pillanat müve volt az egész.

Velötrázó bödület, emberentuli fájdalomorditás tört ki a volt nádor ajkán, aztán végigterült a deszkán: a hóhér megtette neki a tisztességet, hogy bekötözte eltorzitott arcát: ugy vitték el eszméletlenül a szintérröl az oszladozni kezdö tömeg üvöltése közepette. Amaz üvöltés — csak a vérre szomjazó emberállatok kéjnyilvánitása — a

kielégített boszuvágy ujjongása volt-e, avagy átok az igazságtalan birákra? Talán vegyest mindhárom, de annyi bizonyos, hogy az itélet végrehajtása után távozó országbiró utjában többször hallott „Verd meg Isten...“ kívánságokat. Vajjon kinek kívánják, hogy verje meg az Ur? Dénesnek már bizonyára nem, hisz öt máris ugy megverte, hogy jobban sem lehet . . .

Dénes nádort — amint magához tért — megkérdezték, vissza akar-e menni családja körébe? Ő a börtönben kivánt maradni. Minek lássák öt nyomorult, elcsufitott koldusnak daliás fiai, hüséges felesége — minek szánakozzanak az egykor oly hatalmas családfön, aki fényt árasztott reájok? Meg aztán — arra a pár napra, ami még hátra volt, nem érdemes magának és övéinek fájdalmat okozni.

És ebben csakugyan jól számitott. Még el nem érkezett Karácsony, a béke ünnepe, az ő lelke már megtért az örök béke honába, öseihez, kiknél nem tehetsége, nem szerepe, csak szerencsétlensége volt nagyobb...

Kán Gyula, II. Endre egykori bánja — nem igen sokkal élte tul barátját. Őt nem vakitották meg, de megtörte a börtönélet vigasztalan, reménytelen egyformasága, a nélkülözések, a durvaságok és a vele történt nagy igaztalanság tudata. A tavasz ébresztő napsugara már öt is örök álomban találta...

Barcfia Miklós és a „szakállas Mika“ jártak a legjobban. Gyors futásukkal puszta életüket megmentették, de soha többé vissza nem térhettek Magyarországba. Vagyonukat azonban, épugy, mint a kézre kerültekét, elkobozták, söt Béla király még a kolostorokban is nyomoztatta netalán elrejtett kincseiket.

A pártviszály — mert hisz hazaárulásuk puszta fictio volt, mely a legkisebb valószinüséggel sem birt — tehát egy sor jó magyar családot tett földönfutóvá és törölt ki az ország szereplőinek sorából. Ki tudja, évszázadok multán, mikor már oly kevesen voltunk, hogy az apagyilkosnak is meg kellett volna kegyelmezni, nem vált volna-e e családok késői sarjaiból nemzetünk egy-egy oszlopa — egy-egy világitó szövétneke, szabadsághőse?

Rövidlátók voltunk mindig, azok maradtunk maiglan is.

*

Beatrice halálraváltan vánszorgott fel szobáiba ama nevezetes koronázási ebéd után. Annyira megtörte öt az, amit hallott, látott, hogy ágybanfekvő beteg lett. Lázas viziói voltak: magát is üldözve látta egyik pillanatban, a másikban meg azon gyötrődött, hogyan segithetne szerencsétlen barátain. Koronként már-már fel szeretett volna ugrani s könyörögve járulni Bélához, gyakoroljon kegyelmet: azaz: szolgáltasson igazságot az ártatlanul elitélendőknek... Legalább addig bocsássa őket szabadon, amig — a törvényszék előtt — ugyis fényesen kitünik ártatlanságuk. De megemlékezve arról, hogy mily

alávaló rágalmakat terjesztettek a közelmultban felőle — elhalasztotta a dolgot, hátha valami „modus vivendi“ jut majd eszébe.

Férjének emberei részben elfogva, részben menekülésben voltak — a „minorum gentium“ pedig alaposan meg voltak félemlitve azok sorsa révén, igy igazán nem nyitotta rá senki az ajtót. A királyi palotában lakott továbbra is, de annak oldalszárnyában — szándékosan deferálva Béláéknak, hogy megelőzze az erre való felszólitást. Az ingatag, de most épen hü Péter apród megmaradt szolgálatában, ugyancsak öt kivánta szolgálni a boldogult király kedvence, a kiváló Dethbor. Ezek révén értesült egyről-másról, ami odakinn történik.

Mikor párnapi ágybanfekvés után már felöltözve pihent kerevetén, egy esös, őszi délután behitta mindkettőt és minden bevett szokás ellenére, leültette őket.

— Ugysem igen vagyok én már királyné, csak egy szegény özvegy — indokolta a szokatlan eljárást.

Az apródok felbátorodva, fesztelenül elmondtak egyet-mást, amit az uj aerárról hallottak.

— Felséged az igazi királyné, nem az a másik ... Bezzeg odaát legalább püspököknek kellene lennünk, hogy leülhessünk — jegyezte meg Péter.

— Az ám — szólt Dethbor — Béla király még a koronázás napján nagy máglyát rakatott az urak székeiből, amiket az országtanács teréből hozatott ki. Ezentul — ugy rendelte — le nem ül többé az ő szine előtt emberfia, kacsak nem főpap, vagy zászlósur. Sem a tanácsban, sem másutt.

— Ez Máriára hasonlit — vélekedett Beatrice.

— Persze, hogy az ő müve! De hogy mit nyer vele, azt igazán nem tudom. Ugy hiszem, a király uraknak alattvalóik szeretete is kell, hogy annyit érjen, mint tiszteletük külső formái — ezzel pedig még jobban elidegenitik maguktól a nemzetet.

— Még jobban, mondod? Hát nem szeretik a magyarok az uj királyt? — érdeklödött Beatrice.

— Bizony, az ujjain megszámlálhatná azokat, akik igazán, szivvel-lélekkel hivei. Már ifjabb király korában is irtózott töle a nemzet többsége, most meg, hogy ilyen intézkedései vannak, félös, hogy egyenesen ellene fordul az ország ...

— Hát más egyébben is olyan szigorunak mutatkozik? Lám, mégis más volt az én feledhetlen, áldott jóságu uram!

— Óh, az Ur áldja meg porló porát is! — sóhajtotta Dethbor ellágyult hangon. — Az jó tudott lenni mindenkihez: bökezüen jutalmazta a vitézi tetteket: ez, nemhogy adna, de még azt is elszedi, amit más királyok adtak igazi érdemekért. A birtokvisszavételek körül már valóságos örjöngés folyik: most már az egyházak birtokai sem maradnak érintetlenül. Ugy mondják, hat-hat tagu bizottság, a birák járnak megyéről megyére, élükön rendesen a püspökkel — és nem

tekintve érdemet, kort, jogcimet, kegyetlen kézzel visszaszed minden adományt, amellyel Imre és Endre királyaink jutalmazták értök vérző hiveiket. Kimondottan épen az ő emlékök ellen irányul a dolog éle.

— Lassan jár az Isten malma, de biztosan — mondotta Péter. Valahogyan majd még Béla királyra is rájárhat a rud. Neki is lehet még fia és az is okozhat majd neki keserü órákat, mint ahogy ő megröviditette atyja életét...

Beatrice szemét férje említésére mindannyiszor elöntötte a könny.

— Pedig az egyház embereivel aligha meg nem gyülik a baja. Tudom, tele is lesz a pápa udvara mihamar, a magyarországi panaszos papokkal. Sem a ciszterciták, sem az egresi apát nem fogják engedni jogaikat, hát még az ispotályosok, templomosok, meg a Szent-Lázár rend vitézei. Mert még azoknak a vagyonát sem átallotta megháboritani.

— Szörnyüség — mondotta Beatrice, ámbár ez öt igazán nem tulságosan érdekelte és alig várta, hogy Dénesre és társaira terelödjék a beszéd.

— A nádor uramnak meg egyszerre még a besenyök is szivén feküsznek. Még azoknak az elveszett jószágait is kinyomozta és nekik visszaadatta. A várnépek, udvarnokok és az összes királyi és királynéi népek birtokait is megvizsgálják. Még ilyen sohasem történt Magyarországon!

— Ha meg valaki igazságos panaszával a király elé akar járulni, nemhogy számon kérje, csak elpanaszolja a rajta esett égbekiáltó igazságtalanságot, az nem juthat be hozzá. Azt a kancelláriához utasitják. Ott adja be irásban a panaszát. Mintha bizony olyan sokan volnának nálunk, akik az irás mesterségéhez értenek! De ha valami jó papi ember — mert hisz az ilyen holtig tanul — megkönyörül rajtuk és irásba foglalja a dolgukat, akkor kezdödik csak a hadd el hadd! Mert a kancellár uraknak nem sietös, ök elhuzzák-vonják az ügyet, ameddig jól esik. A szegény panaszos meg élhet addig itt Fejérváron, ha van neki miböl. Sokszor a lova, fegyvere is rámegy a költségekre. Ha meg megunja a várást és hazamegy dolgavégezetlen, akkor várhat csak igazán „ad graecas calendas". Bizony, nem megy ez igy jól!

— És ha még a kancellár urak olyan nagyon igazságosak lennének. De nem ér az ő igazságérzetük egy fabatkát sem! Pedig ök a valódi királyok, a legtöbb ügy, ami hozzájok kerül, nálok marad eltemetve, az igazi királynak soha tudomására sem jut. Ezzel nem mondom, mintha az talán kegyelmesebben intézné el, de mégis — mire való ez a sok ceremónia? Endre király alatt ez nem volt igy. Ő maga szóval intézett el mindent a nagy diófa alatt — vélekedett Péter.

— Hát Dénes urammal, meg a többiekkel ugyan mi történhetett? — kérdezte meg most már egyenesen Beatrice.

— Azok ugyan nem várhatnak semmi jót — felelt Dethbor. Az a hir jár, hogy a királyi törvényszék néhány nap mulva itélkezik fölöttük, de ez az itélet alattomban máris ki van mondva. Természetesen a legföbenjáróbb vétségeket sütik ki valamennyire.

— Pedig azok az emberek talán nem voltak bünösök — jegyezte meg a királynö, hogy részletesebb nyilatkozatra birja az apródokat.

— Persze, hogy nem. Legalább is felségárulásban nem. Ez a hajánál fogva elörántott dolog. Béla király kimondta, hogy mindenáron meg kell öket semmisiteni, ki kellett hát rájok találni valamit. De hogy ez igaz, senki sem hiszi komolyan az országban. Még Béla király legszemélyesebb hivei sem, akik legjobban kiáltják rájok a „pereat"-ot.

— Nem is tudom, nem tör-e ki az ország nyilt lázadásban, ha majd komolyabb bántódásuk esik. Nagyon sok titkos hivük van az országban, — azt mondják — hiszen mindenki hivük, aki a régi rendszert jobbnak tartja az ujnál és vajjon ki ne tartaná annak? Ezeket szörnyen megdöbbentette az a szigor és föleg az a mód, ahogyan e fürakkal szemben a király eljárt. Hiszen végre is — valamennyien idösebbek és tisztes, érdemdus mult áll mögöttük . . .

— Talán mégis meg fogom kisérelni, hogy a királyt kiengeszteljem irántok — puhatolódzott Beatrice.

— Ne tegye Felséged — mondotta komolyan Dethbor és hü arcán szinte látszott az aggodalom királynöjeért. — Ugy hallom a király haragja fékezhetetlen. Valóságos vörös posztó a szemében, ha valaki csak a nevökkel is elöhozakodik. Minek okozna Felséged magának kellemetlen perceket?

— Szeretném megmenteni férjem hü embereit.

— Azt mindenki szeretné. Talán beállhat még valami kedvezö fordulat rájok nézve. A közvélemény nyomása . . . Vagy valami közvetett uton lehetne ügyükön lenditeni. Talán Róbert érsek vállalkoznék . . .

— Az érsek maga excommunicálta Dénest, töle nem remélhetünk e tekintetben jót. De talán az osztrák herceg tehetne érdekükben valamit.

— No, annak a pártfogása többet ártana, mint használna. Az végleg megpecsételné sorsukat. Hiszen épen azzal vádolják öket, hogy Frigyessel conspiráltak. Ha a herceg most közbenjárna értük, ez megerösiteni látszanék a vádat.

— De hol is vannak hát voltaképen bebörtönözve? — kérdezte Beatrice.

— Azt épen senki sem tudja. Hétpecsétes titok gyanánt örzik. Pedig nagyon sokan szeretnék tudni, tölem is nap-nap mellett tuda-

kolják Dénes nádor fiai, emberei. Annyi bizonyos, hogy itt valahol, a vár területén vannak, jó mélyen a föld alatt, valami nedves, penészes szurdékban. De vajjon melyikben? Bizonyos, hogy nem lehet irigylésreméltó soruk. Mégis csak jobban járt a két Miklós uram...

— Azoknak sikerült elmenekülniök? — kérdezte Beatrice.

— Mivelhogy mindeddig nem kerültek kézre, több, mint valószinü. Rég tullehetnek már az osztrák határon, ha ugyan arra vették az utjokat.

Beatrice elgondolkozott. Sehogysem békült ki a gondolattal, hogy igy nyomorultul veszni hagyja férje hiveit, anélkül, hogy valamit is megkisérelne érdekükben. Mindenféle lehetetlen tervek merültek fel elméjében... Hátha Filippo, az orvos férközhetne Béla szivéhez. Hiszen ő érdektelen idegen. Még a földönfutóvá lett Danilóra is gondolt. Hátha neki sikerülne . . .

Halk, szemérmes suhogás hallatszott, majd egy szerény „Dicsértessék" s Beatrice ritka látogatót kapott, kit az utóbbi időben feltünő rég nem látott magánál. A „kegyes" Salome volt, Kálmán herceg neje. Setét gyászöltözete még apácaibbá tette egész fellépését. A világias Beatrice arra gondolt, hogy igazán kár ezért a finom, légies szépségért, aki annyira szándékosan deformálja magát, félve, nehogy férjén kivül idegen férfi szeme akadjon meg rajta és — ments Isten! — még szépnek találja!

Az apródok számára most már „kivül tágasabb" lett.

— No, most már én is egészen a kegyes életre adom magamat — tréfálkozott Beatrice. — Napok óta nem mozdultam ki e szobából és azt látom, egész jól megvoltam magamban, istenes gondolataimmal... Különben szép, hogy meglátogattál. Bizony beteg is voltam, senki sem keresett fel a „másik palotából". Igy nem is tudok semmit a nagy világról.

Salome komolyan vette Beatrice pietisztikus szándékait. Kapott is az alkalmon, ütni a vasat.

— Oh, hiszen mit is érdekelnének téged már ezek a hiuságok, ha igazán megtaláltad az egyedüli boldogság utját... Mennyit imádkoztam érted. Mennyire örülök, hogy az Ur meghallgatta könyörgésemet.

Beatricenak kedve lett volna hangosan felnevetni. De a lehetőségig szinlelt meghatottsággal folytatta:

— Hát mondd csak, annyira messze jártam én az igaz uttól, hogy könyörögnöd kellett — megtérésemért?

Salome csodálkozva, félig megbotránkozva függesztette rá szemeit. Ez ugyan még nagyon a kezdetén lehet a megigazulásnak — gondolta.

— Oh, hát kire ne férne rá, hogy imádkozzanak érette — felelte kitérően. — Hiszen a legigazabb is kétszer bukik el napjában. És nekünk nem szabad magunkat a legigazabbaknak tartanunk.

— Elbotlik biz az ember huszonhétszer is — ugy találta Beatrice, amit viszont Salome gondolataiban hányaveti megjegyzésnek minősitett.

— És választottál már magadnak uj, kolostori édes otthont, ahol hátralévő napjaidat Istennel eltölteni kivánod? Bizonyára szülőhazádban, a kies Lombardiában... Oh mint irigyelnélek, ha ugyan efféle indulat összeférhetne a mi eszmevilágunkkal.

— No, odáig még nem jutottam. Te tuljónak képzelsz engem, ami ugyan nagy tisztesség rám nézve, de még nem szolgáltam rá. Egyelőre nem leszek apáca. Szolgálhat az ember Urának a fátyol felvétele nélkül is, ha nem vét a parancsolatai ellen.

— De távolról sem ugy. Csak az az igazi, ott, valamely csendes kolostor falain belül, távol a kisértések ostromától. Lásd, én már gyermekkoromban átéreztem ezt s örömmel készültem a szerzetesnői életre. Csak atyám és egyházi elöljáróim akaratának — helyesebben kényszerének — engedelmeskedtem — leirhatatlan szivbeli fájdalommal, mikor valami fontos államérdekre hivatkozva kiragadtak a békés, contemplativ lelki boldogságból és férjhezadtak — Kálmánhoz. Áldozat volt, de engedelmesnek kellett lennem, hisz ez is Isten parancsa. Felajánlottam az Urnak további életemet és a Mindenható végtelen kegyelme férjem lelkét is megihlette: ő megértett engem s a mennyeiek szeretetében egyesülve, testvérként élünk egymás mellett több mint évtizede. Mégis ha — ments Isten — ugy fordulna sorsom, hogy özvegyen maradnék: azonnal a kolostor falai közé menekülnék s szemeimet örökre bezárnám minden e világi dolgok számára.

— Igazad lehet — mondotta Beatrice meggyőződés nélkül. Én még nem vittem a tökéletesedést oly fokra.

— S ha nem szándékod zárdába vonulni, vajjon mivel töltenéd napjaidat — Itáliában? Csak nem képzelhetem, hogy a másodszori férjhezmenetelt az erkölcsi lehetőségek közé sorolod? Ennél mégis tökéletesebbnek tartalak.

— De ki mondta neked, hogy én Itáliába akarok menni? Nekem eszem ágába sem jut ilyen, hiszen ott többé semmi keresnivalóm nincs. Én magyar nő vagyok, közétek tartozom és semmi okom, hogy Magyarországot elhagyjam.

Salome nagy, csodálkozó szemeket meresztett a beszélőre.

— Magyarországon pedig nem maradhatsz —jelentette ki halkan, de igen határozottan.

— Ugyan miért nem? — kérdezte Bea, ki még nem értette meg e szavak halálos komolyságát. — Igaz, hogy itt nem rózsás a helyzetem, mert Béláék — igazán nem tudom, miért — ugyancsak nem szeretnek — de ha látni fogják — mint ahogy eddig is láthatják, hogy senkinek utjában nem állok, semmi vizet nem zavarok, vajjon mi jogon lehetne valami kifogásuk ittmaradásom ellen? Ez nevetséges!

Salome bizonyos sajnálkozással kezdett beszélni.

— Nincs igazad, édesem. Nálunk régi szokás, hogy a gyermektelen királyné férje halála után mindjárt elhagyja az országot. Hiszen elég régen vagy már itt, hogy alkalmad lett légyen a krónikákban egyet-mást olvasni, vagy a haza közelmult eseményeiről hallani. Nos, hát, Imre király özvegye, Konstancia, mihelyt gyermeke, László, meghalt, azonnal kiment Ausztriába. Még régebben, III. Béla özvegye, Margit a Szentföldre indult férje halála után, ott az uton halt meg, III. István hátrahagyott neje, Ágnes királynő nemkülönben visszatért előbbi hazájába. Még II. Géza király özvegye, Eufrozina is — igaz, hogy évek mulva és más okból — külföldön, Görögországban végezte életét. Láthatod, hogy ez már évszázados szokás, amely szinte követelménnyé vált.

— És mi következik ebből? Minden eset más és más volt. És az esetlegességek folytán alakult igy. Konstanciát még fia életében üldözték ki, különben is künn férjhezment. Margit a Szentföldre készült, amit önként vállalt. Persze, férje életében nem igen tehette, de özvegyen volt rá alkalma. Helyében más is megtehette volna, viszont bizonyára ő is visszatért volna, ha utól nem éri a halál. Eufrozina esete meg nem ide való, hiszen ő fiának III. Istvánnak egész uralkodása alatt vezette az ország ügyeit s Béla számüzte saját anyját, mikor emez öccsét Gézát pártolta a trónra. Nálam ily esetek egyike sem forog fenn. Miért kellene hát az országot elhagynom?

— Ha fájdalmadra is esik, ki kell mondanom. Mert Béla az elmondottakból törvényszerü szokást vezet le és az elvet veled szemben a legszigorubban kivánja alkalmazni. És én azért kerestelek fel, hogy ezt neked jóakaratuan megmondjam, még mielőtt a királytól erélyesebb és neked fájóbb felszólitást kapnál.

Beatrice haragra lobbant és gondolataiban „mézes-mázas farizeus álszentnek“ minösitette a kegyes Salomet.

— És én mégsem fogok innen egy tapodtat sem elmozdulni. Mi lenne akkor — születendö gyermekemmel?

Salome meghökkent. Erről az eshetöségről most hallott elöször. Pillanatig gondolkodott, amig erre a „non putarem“-re válaszolni tudott.

— Azt hiszem ez semmit nem változtatna helyzeteden. Söt amennyire én ismerem Béláék gondolkodását: még elmérgesitené azt. Ments Isten, hogy ezt valakinek elmondjad. Én — mivel erre nézve kérdezni nem fognak, hallgatok, de jó szivvel csak annyit tudok tanácsolni: hagyd el ezt az országot, mielőtt nyilvánvalóvá lenne, hogy anyává leszel . . .

— Hát a gyermek, a királyi herceg — ha fiu lesz — földönfutóvá legyen? Oh, látszik, Salome, hogy sohasem voltál anya . . .

— Még mindig jobb neki, ha anyja oltalma alatt hontalan, mint ha Bélától és Máriától kell hercegséget várnia.

Beatrice nem tudta, mit gondoljon. Az a Salome, aki, mikor bejött s egy kigyó ravaszságával kezdte Béláék akaratát tolmácsolni, mint azok szócsöve, ime most egész emberi érzéseket, jóakaratot árul el a születendő apátlan árva iránt.

— De hát miért? Nem testvére lesz-e amaz ártatlan kisded Bélának, nem ugyanazon apának gyermeke? Saját — vérszerinti vérét lenne e lelke — ok nélkül — kitagadni, csak azért — mert ennek anyjával nem rokonszenvez az ő gögös, dölyfös neje?

— Oh ne kérdezz, ne faggass tovább... Ezekről nekem nem lehet, nem szabad beszélnem! Nem is akarok rá gondolni... Lehet különben, hogy családom Béláék érzetében, bár félek, hogy nem. Én óvlak, óvtalak: jót akartam!

Ezzel, hogy Beatrice további kérdezősködéseinek útját elvágja, gyorsan bucsut véve, hirtelen eltávozott.

Beatrice, mint minden fiatal lélek, szeretett mindent bizonyos fokig optimisztikus szinnel bevonni. Bár nagyon megdöbbentette öt, amit Salome mondott, másnap már azon okoskodott, hogy ez alighanem Salome saját egyéni véleménye volt és talán Béla sohasem is gondol arra, hogy öt az országból való eltávozásra kényszeritse. Legalább is a koronázás óta egyáltalában nem látszott vele törödni, ami arra mutat, hogy semmi kifogása ittmaradása ellen.

De nem sokáig ringathatta magát illuziókban, mert Salome látogatása után alig pár nappal Béla egész hivatalosan felszólittatta öt, hogy három héten belül hagyja el Magyarországot. A követ, aki e kényes-kinos üzenetet hozta, papi ember volt: Zéland mester, a Kaplyon-nemzetségből, fehérvári olvasókanonok.

Beatrice komoly méltósággal vette tudomásul az üzenetet s arra semmit sem válaszolt, mit az üzenethozó beleegyezésnek minősitett s ilyenformán is tolmácsolta azt a királynak.

Mikor ujra magára maradt, odatérdelt az imazsámolya fölött függő feszület elé és felajánlotta a töviskoronás Üdvözitőnek az ő most kezdődő szenvedéseit. Mert azzal teljesen tisztában volt, hogy ami most reá vár: életének legválságosabb szaka. Most kell majd megvivnia az élet-halálharcot születendő gyermeke jövőjeért, neki egyedül, egy gyenge nőnek, ellenséges emberek között, egyetlen hatalmas támasz nélkül . . . Egyedül az Üdvözitő megsebzett keze az, amely öt átsegitheti a rettenetes veszedelmeken. Vajjon méltó-e arra, hogy ez a kéz áldóan terjeszkedjék ki felette?

Beatrice megvizsgálta lelkiismeretét és nem talált abban semmit, amivel elveszthette volna jogát az Ur áldásához... Vigasztalást, erőt meritett az imából és contemplatióból.

Jó eszméje is támadt, legalább is olyan, amely egyedül látszott plausibilis menedéknek.

Csengetett, Dethbort kivánta hini, Péter jött helyette.

— Hol van Dethbor? Küldd azonnal ide!

— Atyjától kapott üzenetet s valami megbizást. Abban jár el. Ő maga kért, hogy rövid távollétében helyettesitsem. Nem lehetnék én ezuttal Felségednek szolgálatjára?

Beatrice pillanatig kedvetlenül, gondolkodva nézett az apródra. Látszott, hogy amabban jobban tudna bizni.

— Jól van, nem bánom. Elmész a capellanus uramhoz, megmondod, hogy egy darab pergamenre van szükségem és minden egyébre, ami az iráshoz szükséges . . . Megállj! ne ugy mondd, hogy nekem, de mintha neked kellene mindez. Ha vonakodnék adni, hivatkozz rám, hogy én rendeltem, hogy az neked kiadassék. Hogy valami epithalamiumot akarsz irni, vagy mit bánom én, mit... S ha kiadja, azonnal idehozod.

Péter rohant a kivánt irányban s mihamar hozta a szükséges dolgokat, égve a kiváncsiságtól, vajjon mire is kell az a királynönek, aki sohasem szokott sajátkezüleg levelet irni... De amint letette azokat a királyné elé az ebédlő nagy tölgyfaasztalára, egy helyeslő bólintásnál egyéb nem jutott ki neki. Az pedig épen nem elégitette ki kiváncsiságát.

— Parancsolja talán még Felséged, hogy továbbra is segitségére legyek? — iparkodott a dolognak egy lökést adni.

— Köszönöm, nem. Küldd be most Dethbort, talán azóta vissza tért már.

Péter fájdalmasan csalódva nézett a királynéra. Tehát az igazán érdekes, titkos dolgot nem ő, de társa fogja megtudni. Abban jobban bizik a királyné! Mondhatatlanul fájt neki, de ezuttal nem táplált a szomoru, mellözött özvegy ellen semmi boszugondolatot. Inkább magára vetett s belátta, hogy régi büneiért erre a bántó megkülönböztetésre bizony rászolgált.

Szomoruan ment ki s pillanat mulva Dethbor állt Beatrice előtt, ki ujját ajkára téve a szigoru hallgatás parancsát jelezve, felállt székéről és az apródot késztette oda, hol előtte volt minden, pergamen, ludtoll, irófolyadék. Az apród szó nélkül gépiesen engedelmeskedett s már fogta is a tollat.

Beatrice pedig suttogó, izgatott hangon mondott neki tollba egy szivreható, kérő levelet — Róbert érseknek, melyben minden szentekre kéri, tenné meg azt a nagy áldozatot, hogy magas korát, beteges állapotát, a ködös őszutói időt nem tekintve, sietne hozzá, valami végtelen fontos, halaszthatatlan dolgot óhajtana vele közölni.

Hej, bezzeg hajdan, igazi királyné korában még „kegyelmes érsekatyánk" sem kapott volna töle ilyen könyörgő levelet.

Azután kecses, hajszálvékonyságu betükkel ő maga odakanyaritotta a levél alá: „Beatrix, vidua Regina regni Hungariae." Majd Dethbort a szoba ablakfülkéjébe vonva, nehogy az esetleg künn hallgatozó Péter elleshessen valamit, izgatott hangon fordult az apródhoz, két ujja közé fogva annak dolmánya pitykéjét:

— Tudsz-e te hallgatni Dethbor fiam?

— Mint a sir, Felség. Azt is tudom, hogy minderről — és a levélre mutatott — még annál is jobban kell hallgatni. Különben nem rám bizta volna Felség.

— Igazad van. Tehát lóra ülsz, de azonnal, ebben a percben és viszed a levelet oda, ahova cimezve van. Csak saját, felszentelt kezébe adod. Ha pedig valaki feltartóztatna . . .

— Annak Isten legyen irgalmas — vágta közbe a bátor ifju.

Beatrice elmosolyodott. Hogyne, mikor ez a szivós, de gyenge termetü ifju ember annyira bizik magában!

— Jól van, jól, azt tudom, hogy inkább lenyeled, semhogy valaki elvegye töled. Hanem inkább arra vigyázz, hogy meg ne lessen senki, merre, hová mész. Ezért mégis inkább csak este indulj és a városból ki csak kerülö uton törekedj jutni. Inkább félnapi késedelem származzék, semhogy meglessenek. Mert van okom hinni, hogy minden tettemet lesik.

— Tudom, Felség — mondotta Dethbor röviden és oly meggyözödéssel, mely a királynét is meglepte.

— Nem félsz-e az éjjeli uttól?

— Nem tudom, mi a félelem. Ha Felségedről van szó, Béliálnak is állok elébe. Tehát nem most, de este indulok. Isten áldása fog kisérni, hisz Felséged ügyében járok.

— Még egyet. Péter elött különösen hét pecsét legyen ajkadon. Talán igaztalan vagyok szegény fiu iránt, de nem tudok benne teljesen bizni . . . Mikor indulsz: rád bizom, találd meg a legjobb alkalmat. Ha Péter akkor aludni fog, jó, ha nem, ugy foglald el valamivel, legjobb, ha hozzám küldöd be.

Amint Dethbor a királyné ajtaján kilépett: Péter természetesen azonnal nekiesett s faggatni próbálta. Kiváncsiságával minden elemi illemszabályon tultette magát. Dethbor eleinte állta, türte, tréfával iparkodva elháritani az ostromot, de utóbb komolyan elhagyta béketürés.

— Hallod-e, ha sokat faggatsz, még visszatérek Őfelségéhez és megkérem, másitsa meg a végrendeletet, amit irt, mert nem vagy rá méltó, hogy megemlékezzék rólad benne . . .

Péternek nyitva maradt a szája az álmélkodástól. Tehát a királyné testamentumot irt. Nyilván legutóbbi beteg állapotának hatása alatt. És neki is hagyott valamit. Vajh mi lehet az? És most ezzel a kérdéssel molesztálta társát, aki megelégedetten látta ebből, hogy Péter uram a mesét elhitte . . .

Késö este, szokatlan idöben jelentkezett Péter a királynönél, azzal, hogy Dethbor szerint Őfelsége sürgösen hivatja. Ebből pedig viszont Beatrice tudta meg hü embere elindulásának idöpontját. No, de most mivel foglalja le — jó sokára ezt a kiváncsi frátert?

És minden szokása ellenére felolvastatta vele Szent István és

Szent Imre legendáit. Amely megtiszteltetés viszont Pétert tette tulboldoggá.

Künn viharzott, tombolt a novemberi szélvész: a palota kertjében recsegtek, ropogtak a fák ágai, és Beatrice aggódva gondolt e zord éjszakában az ő ügyében eljáró hüséges emberére..

III.

Róbert érsek korát meghazudtoló gyorsaságával bebizonyította, mennyire igaz hive és őszinte tisztelője az özvegy királynőnek. Alig hogy Dethbor visszaérkezett, jelentve, hogy a megbizásban sikeresen eljárt, már másnap kipirult arccal hozta hirül, hogy a főpap Fehérvárra érkezett és kérdezi Őfelségét, hol kivánna vele értekezni.

Beatrice maga kereste fel a szentéletü embert a Szent Jánosrend házában, a Szent István szigetén, ahol az rendesen szállni szokott, ha rövid időre, udvartartása nélkül jött Fehérvárra.

A főpap nagy reverentiával fogadta a belépő királynőt. Beatricet egyszerre valami jólesö biztonságérzet töltötte el e tiszteletreméltó, szent ember jelenlétében, aki oly jóságos, biztató, atyai mosollyal tekintett reá. Ugy érezte: tehát mégis van valaki, akinek őszintén, fenntartás nélkül elmondhatja azt a sok keserüséget, ami az utóbbi időkben érte, akinél mindenesetre megértésre, részvétre, söt talán — segitségre talál.

Beatrice bántóan büszke sohasem volt, dölyf és gög nem tartoztak bünei közé. De mint uralkodó királyné nem feledkezett meg méltóságáról még az egyház embereivel szemben sem. Most azonban fenyegetett, söt csaknem lealázott állapotában semmivé foszlott méltóságának öntudata: boldog volt, hogy talált valakire, akire rábizhatja magát, akivel beszélhet, mint ember az emberrel s akinek higgadtsága, jóakarata kétségen felül áll. És efeletti boldog örömében félretéve minden hiu büszkeséget: a szent aszkéta szikár, sovány jobbját tiszteletteljesen megcsókolta.

Az érseknek ideje sem lett volna vonakodni, annyira meglepte öt a királyné alázata, de még inkább megdöbbentette, hogy a kézcsókkal egyidejüleg egy forró könnycseppet is érzett a kezefejére esni.

— Felséged Isten szive szerint gyászolja hitvesét. Bár nem szabad magunkat teljesen átadnunk a fájdalomnak. Hiszen a halál nem örök elválás; csak egy jobb jövő kezdete, melynek egykoron mi is részesei leszünk, ha az Ur parancsait követjük. Vigasztalódjék Felséged. A megboldogult üdvözült lelke bizonyára itt lebeg fölöttünk áldóan és körülvesz szeretetével...

De a vigasztaló szavaknak látszólag ellenkező hatásuk lett.

A királynö heves, fuldokló zokogásban tört ki. Mintha az elfojtott, eltitkolt fájdalom, mely a meggyötört szivben hetek óta felgyülemlett, most nyert volna szabad utat: elemi erövel tört ki.

A föpap nyugodtan, szeliden bevárta, amig a királynö lecsendesül. S csak azután kérdezte, hogy miben lehet szerencsés a Felség szolgálatára lenni.

— Oh atyám — szólt a megtört nö — kérés, esengö könyörgés az, nem parancs, amellyel jó szivéhez fordulok. Ime a Gondviselés kifürkészhetlen akarata özveggyé tett. Keményszivü emberek földönfutóvá is akarnak tenni. Nekem rövidesen el kell hagynom Magyarországot.

Róbert érsek, aki ismerte az Árpádház chronikus családi perpatvarait, magában voltaképen szintén ugy gondolkodott, hogy a királyné számára ez csak megváltás volna és sok további szenvedéstöl való szabadulás. De kiérezve a királynö panaszos hangjából a keserü szemrehányást és látva, hogy amaz ezt méltánytalannak tartja, hajlott a királyné óhaja felé.

— Felséged, ha jól következtetek, itt óhajt maradni. Tudtommal nincs törvény, amely ezt tilthatná. Ha Béla király — mint kitalálni vélem — akadályokat támaszt: kész vagyok közbenjárni. Hiszem, hogy ez Felséged óhaja . . .

— Nem egészen e formában. Igy talán még érsekatyám közbenjárása is hatástalan volna. Könnyebb a köböl vizet préselni, mint Bélának — és még százszorta inkább ama görög nönek — szivét könyörületre birni. De mielött — kényszeritve — elhagynám az országot: valami nagyon fontosat szeretnék elmondani .Azt kivánnám, hogy hallja meg az egész ország. Szükségem volna arra, hogy a föpapság, a föméltóságok és az ország bárói — legalább részben — amennyit közülök össze lehetne hirtelenében hini — egybegyülnének. De én most csak egy gyenge asszony vagyok: az én szavamra ma vajmi keveset adnának s különben is — Bélától feszélyezve vagyok abban, hogy öket összehijam. De meg Béláéknak és érsekatyámnak is feltétlenül jelen kellene lennie. Ezt pedig senki más keresztül nem viheti, mint érsekséged. Arra kérem tehát, mint utolsó szivességre: hivja össze a legközelebbi napok egyikére az elökelök közül azokat, akiket csak lehet, azonkivül Bélát, Kálmánt.

Róbert érsek kis ideig gondolkodott. Nehéz dolgot kér töle Beatrice. Hogy tehesse ö azt meg, hiszen akkor egyenesen magára haragitja Bélát?

— Nehéz helyzet elé állit Felséged, de megkisérlem. Mégis mi okot, alkalmat, tárgyat jelentsek az uraknak?

— Ürügy lehet az én bucsuzásom. Utolsó üdvözletet akarok hozzájok mondani. Bár öszintén meg kell vallanom: egyéb mondanivalóm is lesz számukra.

— Meglesz, Felség. A bucsuztatás nagyon elfogadható alkalom, ez ellen még Béla király sem emelhet kifogást.

— De érsekatyámnak is jelen kell lennie ott. Különben majd el sem merném mondani, amire készülök.

Róbert érsek nem fürkészte, mi lehet a királyné különösen fontos mondanivalója. Nyilvánvaló, hogy most nem akarja még elárulni, viszont titkolni sem kívánja előtte, hiszen kétszer is hangsulyozta, mennyire számit jelenlétére. A kiváncsiság — szent ember létére — távol maradt töle.

— Már most: az még a kérdés, hová hijuk össze az urakat? Felséged mai lakosztályában arra való helyiség tudtommal nincs, Béla termeibe pedig — az ő előzetes beleegyezése nélkül nem tehetem. Az én viskómba — a királyi családot bajos meghinom. Béla jövetelét kockáztatnám...

— Talán a tanács termébe — inditványozta Beatrice és ugylátszik, fején találta a szöget. Az érsek belenyugodott.

— De hát Béla királlyal s Mária királynővel teljesen megszakitott minden érintkezést Felséged? — kérdezte Róbert sajnálkozva.

— Azaz inkább ők velem. Tudom, mire gondol atyám. Hogy én közeledjem hozzájok és kérjem fel közvetlenül Bélát. De erre gondolni sem lehet; ez teljesen hiábavaló volna. Máskülönben nem is fárasztottam volna ide.

— Sajnálatos visszavonás — jegyezte meg a főpap.

Beatrice nagyon szerette volna még a szerencsétlen Dénesék érdekében való közbenjárásra felkérni az érseket. Már az ajkán volt a szó, de hirtelen eszébe jutott, hogy ahhoz, amit majd mondandó lesz és az esetleg abból fejlödö eszmecseréhez nem volna nagyon alkalmas, ha most az érsek előtt melegebb érdeklödést mutatna a foglyok iránt.

— Még egyet, atyám: a dolog sürgös! — kérlelte Beatrice összetéve kezeit az agg főpapot s szivélyes bucsut véve, távozott.

*

A tanácsteremben előkelő sokaság várta a királynöt. Megjelentek az ország első emberei, a főméltóságok mind, a főpapok nagy számmal, élükön Róbert érsekkel, a dunántuli püspökök és apátok közül egy sem hiányzott, — maga Kálmán herceg is ott volt már.

Az urak csoportokra oszolva tárgyaltak. Kálmán Ugrin kalocsai érsekkel bocsátkozott élénk eszmecserébe, a bogomilok téritése felöl. Tomaj Dénes, a nádor, Pécs tárnokmesternek beszélte el halicsi éleményeit, Uriás pannonhalmi apát Rátold Gyula országbiró előtt fejezte ki megbotránkozását a főurak székeinek a király által történt kidobatása felett.

— Mit akarsz? Most legalább sétálhatsz itt kedvedre. Különben is téged mint főpapot még mindig megillet a szék. Bárha tölem függött volna, akkor ti sem ülnétek többé itt...

Csakugyan üresnek látszott a terem a székek nélkül. Egész kényelmesen lehetett sétálni abban, a megmaradt három széksor mögötti részben. Róbert érsek élt is e lehetőséggel és idegesen járt fel-alá, egyre az ablakokon át pislantva a királyi palota felé.

— Vajjon jön-e Béla? — aggodalmaskodott magában. Ime, oly szépen összegyüjtötte az ország szinét-javát a kedves, szép királyné bucsuztatására, várakozásán felül sikerült az urakat összetoborzani s most — ha a király távollétével tüntet, visszás, üres szinezete marad az egésznek . . .

Mátyás prépost, a kancellár épen hozzá lépett, tudakolni akarva: voltaképen hol is van az a világrész, amelybe Julián barát és három társa felkeresni indult a pogány magyarokat. Quid mihi cum tuis paganis! Mi közöm a te pogányaidhoz! — szólt rá szokatlanul ridegen — de egyszerre örömmel villant fel a szeme: a palota ajtajánál Béla királyt látta feltünni.

Csakhamar itt is volt és nagy sebbel-lobbal rontott be a király. A föméltóságok tiszteletteljes éljenzését kegyes fejbiccentéssel fogadta, majd egyenesen Róbert érsek felé tartott és vele cordialiter kezet fogott.

— Vajjon mire való volt ez a komédia érsekatyám? Van erre szükségünk? Nem lett volna illendőbb, ha a lombard nő csendesen, feltünés nélkül kitakarodik az országból?

Hangjából kiérezhető volt, hogy nem komoly neheztelléssel, csak afféle szelid zsörtölödéssel mondta ezeket. Az érsek iparkodott Beatrice javára kamatoztatni a király jó hangulatát.

— Nem szivesen hagyja el hazánkat. Nagyon magyarrá lett már itt. Felséged jól tenné, ha továbbra is itt marasztalná. Hiszen nem árt ő senkinek, nem is olyan a természete.

— No, no, ezt már csak hagyja rám. De a macskába is, miért nem jön már? Még hogy én várjak rá?

Az érsek már épen küldeni akart valakit a királynőért, midőn ez — talpig feketében, finom, légies lebegéssel megjelent a teremben.

Pillanatnyi halálos csend állott be, mindenki feszült érdeklődéssel nézte a kecses jelenséget. Azután zugó éljenriadal tört ki s csak akkor szünt, amikor Beatrice ott állt már a terem első részében elhelyezett dobogófélén és magát mélyen meghajtva az urak előtt, jelezte, hogy szólni óhajt.

— Felséges király, illustris herceg és ti, főtisztelendő és nagy kitünöségü uraim, ime bucsut készülök nektek mondani, minthogy a Gondviselés kifürkészhetlen akarata férjemet boldog és dicső emlékezetü Endre királyt az örök fény honába szólitva, engem gyászos özvegységgel sujtani méltóztatott. Köszönöm kinek-kinek, ami jósággal viseltetett — akár szivében, akár tetteiben — boldogult férjemhez és hozzám. Nekem hazámmá vált Magyarország, szivvel-lélekkel magyar nő vagyok s ha tőlem függne, soha e földi életemben nem cserél-

ném fel többé ezt az országot sem előbbi hazámmal, sem semmiféle más helyével a világnak. De a szegény özvegyek és árvák sorsa a csillagokban van megírva. Úgy tudom, ez ország régi szokásai szerint a gyermektelen királynő férje halála után — emberi gyarlóságból folyó viszálykodás elkerülése végett — elhagyja e hazát. Én a törvényeket, hagyományokat lelkem mélyéből tisztelem s így kész volnék magamat — bár fájó szívvel — e gyakorlatnak alávetni, de . . .

A királynő elakadt, esdőleg, oltalmat kérve nézett Róbert érsekre, majd felemelt hangon, bátran folytatta.

— De, uram király s ti egybegyűlt hü urak: a Mindenható Isten ugyancsak kifürkészhetlen bölcseségének úgy tetszett, hogy boldogult Endre királlyal kötött házasságom gyümölcsöt is érleljen: én, uraim — és ezt nyílt homlokkal, boldog büszkeséggel mondom: anyának érzem magamat . . .

A teremben ugyszólván mindenki megmozdult. Egyesek „ah" kiáltása hallatszott, mások suttogtak, ismét néhányan morogtak, míg voltak, akik tartózkodás nélküli halk „éljent" kiáltottak a királyné felé.

A királynő arca annyira pirult, hogy erei majd kicsattantak. Szemeit lesütötte, fátyolát mélyen lehúzta s csak lopva pislantott Róbert érsekre, aki jóságos, atyai mosollyal látszott őt biztatni, hogy folytassa.

— Nehezen esik ugyan erről beszélnem — tiltaná a női szemérem, ha a válságos óra nem parancsolná, hogy nyilvánosságra hozzam azt. Nincs mit szégyelnem: férjem szerelmének záloga a királyi magzat, melyet szívem alatt hordok. Bizonyítanom áldott állapotomat — úgy hiszem, nem szükség: aki figyelmesebben megnézett utóbbi időben: csodálom, hogy már eddig nem jött rá.

— Királyom, hercegem és uraim! E születendő királyi sarj apátlan árva lesz, vajjon kívánjátok-e, hogy anyja is földönfutóvá legyen, hogy az Árpádok ősi törzsének drága, fiatal hajtása ne ismerje ősei földét, ne a magyar rónák délibábos napsugarát pillantsa meg először?

Persze, hogy az urak nem kívánták. Olyan meleg, résztvevő pillantások repültek a beszélő felé, hogy az most már bátrabban járatta körül sugárzó szemeit. Csak akkor járta át dermesztő ijedelem, mikor Bélát látta meg, aki indulatosan verdeste kardja hegyével a deszkapadlót s szinte láthatólag dult-fult haragjában.

— Ime, elmondtam, amit — férjem áldott emlékére s születendő gyermekem jövőjére tekintettel — el kellett mondanom: a ti kezetekbe teszem le nem annyira a magam, mint inkább az uj királyi sarj sorsát: határozzatok fölöttünk, de arra kérlek, ne tévesszétek szem elől, hogy gyermekem igaz Árpád-vér, akit jogosan megillet mindaz a kiváltság, amit királyi családunk többi tagjai évszázadok óta élveznek és hogy egykor a Mindenható is oly mértékben lesz hozzá-

tok irgalmas, ahogyan ti a szegény özvegyen és árván meg fogtok könyörülni!

Azzal nem várva be semmiféle választ, kecses fejhajtással az urak felé megfordult és sietve elhagyta a termet.

A meglepetés, melyet a királynö beszéde okozott, valósággal helyükhöz bilincselte az urakat és ajkukra fagyasztotta a szót. Percekig nem mozdult senki s nem is volt kedve egyiknek sem — véleményt nyilvánitani, mindenki a másiktól várta azt elöbb. Mert bárha a királyné rokonszenves megjelenése, ily fiatal korban bekövetkezett özvegyi állapota, vándóssága megannyi oly körülmény volt, melyek számára kedvezö megitélést biztositottak, mégis sokan látták, hogy Béla fölötte kedvetlenül vette tudomásul a dolgokat s annyira mégsem akartak menni Beatrice érdekében, hogy ezzel a most hatalmon lévö király haragját megkockáztassák.

Az általános csend elöbb a szomszédok közötti suttogásban olvadt fel. Mindenki Bélát leste, vagy az érseket: nem fognak e felszólalni s véleményökkel irányt adni a többiek állásfoglalásának. De Béla a melléje telepedett Róberttel a leghalkabb hangon beszélt, amelyböl lehetetlen volt valami érdemlegeset ellesni, legfellebb azt vélték a közellevök felfedezni, hogy a király és az ország föpapja nincsenek egészen egy véleményen.

Most már mindenki elhagyta helyét és ujra csoportok keletkeztek. De csak nagyon óvatosan kezdték taglalgatni a hallottakat.

— Én voltaképen nem értem — magyarázta Mihály fehérvári prépost Uriásnak — miért ragaszkodik Beatrice királyné annyira ahhoz, hogy itt maradjon. Hiszen a király ugyis elismeri testvérének a gyermeket és bizonyára fejedelmi módon gondoskodik róla, ha külföldön is születik és nevelkedik. Beatricenak pedig több békéje lesz, minél távolabb kerül innen.

— Biz okulhatott volna a régi királyok esetein, ha hallott róluk. Ahányszor a királyi családban több herceg volt egyszerre életben, kitört a testvérharc. A kis posthumus még meg sem született, (ki tudja még, fiu lesz-e?) máris ugy látom, hajbakapnak rajta.

— Valami átok lehet ezen a mi uralkodócsaládunkon. Addig marakodnak, mig ugy kiirtják egymást, hogy irmagjuk sem marad. Akkor pedig jaj a magyarnak! Hát bizony jobb volna a királynénak ezt elkerülni. Egyébként, ha annyira itt akar maradni, én a király helyén nem ellenezném . . .

— No, persze, te minden szép asszonynak megkegyelmeznél . . . Erröl az oldalról már Rómában is ismernek . . .

Tomaj Dénes uramat a kalocsai érsek fogta el.

— Érdekes eset, amice. Nem mindennapi. Az elhunyt király közel hatvan éves volt. Mondhatnám, csodálatos . . .

— Hát hiszen érsekséged olvashatta a bibliában, hogy Ábrahám felesége Sára kilencven éves volt, mikor „elmosolyodott.“ A

férje százon tul járhatott. Én ebben nem találok csodálatosat. Éltesse az Isten az anyát és gyermekét! — szólt a nádor és tovább ment.

Most meg már a pécsi püspök tartóztatta fel.

— Mit mondasz az esethez nádor uram? Én örvendetesnek találom. Hogy ujjongott volna az öreg király, ha ezt megéri!

Ehhez már a nádor is öszintébb volt, mint egykéhez az Endre-párt utolsó életbenmaradottjainak. Maga Tomaj Dénes is, dacára, hogy Béla bizott benne és megtartotta nádorának, a boldogult király uralmát nagyon visszasirta.

— És ez a mostani, meglátod, kikergeti anyjával együtt. Rávesz az a keményszivü görög asszony. Cudar világot élünk püspök uram!

— Pedig igazán nem értem, miért állana utjában Bélának a születendö gyermek, még ha fiu lesz is. Söt inkább örülnie kellene neki, ha nem volna annyira rövidlátó. Neki, tizenöt évi házasság után nincs fiugyermeke, nagy kérdés: lesz-e még valaha. Kálmán szüzies házasságban él Saloméval, ott csoda nem történhetik. Endre herceg meghalt. Kire szálljon hát a magyar trón, ha Béla meghal, ami viszont nem lehetetlen, II. Géza, III. István is fiatalon haltak meg, igaz, hogy méreg által. Söt inkább, azt találom, az ujszülött nagyon is kapóra jön, ha fiu lesz!

— Az ám, de Mária bizonyára nem ugy találja. És valószinüleg kikaparná a szemét annak, aki ugy merészelné találni. Ő inkább leányait helyezné a trónra — ha fia nem lesz, semmint az olasz nö fia, akármilyen törvényes Árpád-vér — odakerüljön.

— No, már most mégsem lehet Beatricét számüzni. Erre nem tartom képesnek még Bélát sem.

— Már pedig — bár ne lenne igazam — félek, hogy az ellenkezöt fogjuk meglátni. De ne szólj szám, nem fáj fejem — szólt a nádor és elsietett.

Az uj föméltóságok — loyalitástól csepegö hangon — tehát egész másképen beszélgettek egymás között.

— Nehéz helyzetbe kerül királyunk — kockáztatta meg véleményét Pócs, az erdélyi vajda. — Igazán csak az ö mély bölcsesége találhatja meg a helyes elhatározást.

— Már pedig meg fogja találni — állitotta Rátold Gyula — és bizonyos vagyok benne, hogy akármit végez: alapos oka lesz rá. Ő nem hagyja magát asszonyi könnyektöl vezettetni...

— Minek is volna ujabb viszály magva elhintve... Meg aztán — ki tudja... hátha az ujszülött csak olyan Árpád-vér lenne, amilyen Borisz volt...

— No, Beatriceröl nem hinném, hogy második Eufémia volna... Endre király imádta öt és bizott benne, pedig nem volt hiszékeny ember.

— Nem zörög a levél, ha a szél nem mozgatja! Énnekem semmi közöm hozzá, de vakon megnyugszom a király akaratában. Amit ő tenni fog, jól lesz téve.

Béla elhatározása azonban a legmélyebb titokban maradt ezuttal az urak előtt. Mert amint hosszasan kicserélte eszméit az érsekkel, fogta magát és senkivel mással szóba nem állva, távozott. Az érsek, kinek arca nagy komorságot árult el, nyomon követte, valószinüleg azért, nehogy a kérdezösködök megrohanják és nyilatkozatokat kelljen tennie oly ügyben, amely — szerinte — még korántsincs teljesen eldöntve.

A valóság pedig az volt, hogy Béla maga is iszonyatosan zavarba jutott, mit tegyen. Arra a hirre, amit hallott, nem volt elkészülve. Neki magának nagyon mindegy lett volna, itt marad-e az özvegy királyné, vagy nem — söt gyermekét is csak elszivlelte volna, ha másért nem, atyja emléke kedvéért, de előre látta, hogy — amennyiben kegyelmes akarna lenni, nejével oly ádáz jelenetei lesznek, amelyek minden eddigit felülmulnak. És ezeknek az előrelátása tette öt — már Beatrice beszéde alatt is — annyira ingerültté. Hogy ez az asszony most neki még ilyen kellemetlenséget okoz!

Róbert érsekkel folytatott tárgyalása abból állott, hogy a Beatrice számára kegyelmes eljárást sürgetö főpap előtt érveket igyekezett felhozni az ellenkezöre, annak előzetes tudatában, hogy Máriával ugysem fog birni és Beatrice sorsa voltaképen e nönek a kezében lesz letéve.

Béla csakugyan nem csalódott. Mert odahaza, amint nejének — amugy kiméletesen, körmönfontan, lassanként beadogatta az ujságot: oly éktelen és féktelen asszonyi haragnak lett szemtanujává, amilyet látni többé — száz Beatrice kedveért sem óhajtott volna.

Üsse kö Beatricét — gondolta— de magam is bolond voltam, hogy amikor már egyszer atyám megszabaditott az én házi sárkánynyomtól, ujra igájába hajtottam fejemet.

Hanem azért — ha már ugyis kitört feje felett a zivatar: egyideig védelmezte a maga álláspontját, amelyet jobb énje sugallt, hogy ne tegye földönfutóvá atyjának születendö árváját, az Árpád-ház kirügyezö aranyágacskáját.

Estefelé azután, amint Béla szokásos lovaglósétájából visszatért, egy remegö apródot talált neje szobájában, akiben Péterre ismert.

— No most hallgass ide — förmedt férjére a királyi nö, azzal az apródhoz fordult:

— Mondd igaz lelkedre — és ugy segéljen téged és leendö gyermekeidet Isten — láttad-e, hogy Endre király feleségét — még férje életében egy olasz trovatore, valami Péguilan — megcsókolta?

— Ugy rémlett Felség, de lehet, hogy rosszul láttam...

— Efféle felelet nem beszéd. Egyenesen felelj, mert megkorbácsol-

tatlak. Magad mondtad egyszer, hogy láttad. Igaz-e, hogy azt mondtad vagy nem?

— Hiszen igaz, Felség, de . . .

— Semmi „de". Hallgass! Igaz-e, hogy Apodfia Dénes, a volt nádor, amikor Endre király hadban távol volt, az esti órákban többször felment Beatricéhez és nála egyedül hosszasan időzött...

— Csakhogy ennek mindannyiszor fontos oka volt, Felség...

Mária királyné fuldoklott a dühtől. Férje lovaglópálcája esett a keze ügyébe, azzal suhintott végig az ifju baloldalán.

— Arra felelj, gazfickó, amit kérdezek. Igaz-e, hogy a nádor ott volt, vagy nem?

— Igaz, Felség, de...

— Még mindig „de"? Igaz-e, hogy lovaglósétákat végeztek együtt holdvilágnál és Beatrice nem átallotta ilyenkor Jolánta hercegnöt, az ártatlan szüzet is magával vinni, nem félve Isten haragjától, mely az ártatlan lelkek megrontóira, a botránkoztatókra vár...

— Egyszer történt Felség, akkor is többen voltak velök...

— Szóval megtörtént. Ennyi elég! Elmehetsz!

Péter soha életében nem sietett még annyira, mint most az ajtó felé, aztán meg ki, a szabad levegöre.

Mária pedig most már férjéhez fordult.

— Most hallottad mindezt, ugye? És teszerinted még mindig kegyelmet érdemel az ilyen nö, aki mindezeket elkövette. Talán még arra is képes volnál, hogy testvéredtek elismerjed majd azt a porontyot, az Apodfia Dénes, vagy tudom is én, kinek a gyermekét, a királyi ház örök szégyenére? Mit fogsz hát vele cselekedni?

És az erélyesnek mondott Bélában nem volt annyi erö, hogy teljesen ellene mondott volna. Igazolására azonban szolgálhat, hogy ö maga is nagyon kételkedett a születendö sarjadék származása felett. Nem ugyan az apród elöadása alapján: az nagyon sántikált, nagyon kierőszakolt és nagyon erőszakosan elmagyarázott dolog volt: annyi itélöképesség pedig Bélában is volt, belátni, hogy az apród egész másképen magyarázott volna mindent ki, ha szabadon engedik szólni, de sok szóbeszéd jutott már füléhez elözöleg és Mária hónapok óta egyébbel sem tartotta, mint efféle gyanus, „pozitivumokkal". Igy önkényt ragadt rá a gyanusitásra való hajlam.

— Meg fogom gyözni, hogy rá és gyermekére nézve is jobb, ha visszaköltözik Lombardiába. Minek is maradna itt — örökös botránykönek és gyermeke állandó viszálytkeltönek? Csodálnám, ha ö maga is be nem látná ezt.

Mária fagyasztó gunnyal, vésztjóslóan nevetett.

— És te azt hiszed, hogy most már elég? Ez tegnap lehetett jó, akkor se igy, hanem határozott kiutasitás formájában. De most? Azt akarod, hogy a külföldön felnövekedö gyermek — ha fiu lesz — ott trónkövetelövé legyen és állandóan fenyegesse az országot, mint

egy második Borisz? Hát király az ilyen ember, aki szántszándékkal veszélybe akarja dönteni hazáját, mint te, ostoba jószivüséged révén?

— Hát mi a csodát csináljak vele? — kérdezte Béla, elgyötörve és türelmét vesztve.

— Először is helyeztesd a legszigorubb őrizet alá, hogy még szobáját se hagyhassa el. Köszönje meg, ha börtönre nem jut és Dénese sorsát nem osztja. Aztán, ha az a poronty világra jön, majd meglátjuk a továbbiakat. Ha leány lesz, esetleg lehet szó arról, hogy visszabocsássuk hazájába. Ha pedig fiu lenne...

— Megölni vagy megnyomoritani akkor sem engedem — szólt Béla igen határozottan, elejét véve a további kegyetlen tervezgetéseknek.

*

Beatrice pedig hazaérkezve, egész nap türelmesen várta, hogy Róbert érsek öt valami uton-módon értesiteni fogja a király és az urak határozatáról. Alkonyat felé már annyira türelmetlen lett, hogy minduntalan az ablak felé járt s egy ilyen alkalommal észrevette, hogy odalenn, a kapu előtt két ismeretlen alabárdos ember járkál fel és alá. Szokatlannak tünvén fel neki e jelenség, leküldte Pétert, tudakolja meg, mit akarnak itt. Az apród mihamar visszajött a felelettel, hogy a komák nagyon mogorván és ridegen csak annyit válaszoltak, hogy ök ugyan maguk sem tudják, miért, de ideállitották öket s itt kell maradniok, amig fel nem váltják.

Az érsek csak nem jött, a királyné nyugtalansága a tetöpontra hágott. Ugy érezte: nem tud itt, e szük falak között maradni zakatoló szivével, kábult agyával: ki, a szabadba vágyott, a levegöre, felzaklatott idegeit a levegön kissé lecsillapitani. Elhatározta, hogy ö maga keresi fel az érseket, hiszen holnap reggelig talán ki sem birná e kinos bizonytalanságot.

De amint Dethbor felszólitotta, hogy kisérje el öt: az apród valami végtelen fájdalmas nézéssel, meleg, könyörgö hangon iparkodott urnöjét lebeszélni mai sétájáról. Beatrice hiába fürkészte az okát: a fiu csupa semmitmondó érveket sorakoztatott fel.

Azt hitte a királyné, az apródnak nincs kedve jönni, bizonyára valami baráti összejövetelre készül, avagy valami csintalan kaland van fejében, kedvetlenül elbocsájtotta. Pár perc mulva aztán Pétert szólitotta be és ennek kiséretében indult el lakosztályából.

Ahogy a kapun ki akart lépni, durván utját állotta az egyik alabárdos ember.

— Tessék visszatérni! Ebből a palotából nőszemélynek nem szabad kimennie!

Beatrice végignézte a vakmerőt.

— Te talán eltéveszted, kivel beszélsz!

— Nem tudom, de nem is akarom tudni. Parancsom az, hogy élö lelket, ha asszonyszemély, ki ne bocsássak!

Beatrice félrelibbentette fátylát, hogy az ember teljesen láthassa vonásait.

— De hiszen én a királyné vagyok! Ebben a palotarészben csakis én parancsolok.

— Sajnálom Felség! Nekem maga a király parancsolta igy, még pedig fejvesztés terhe alatt. Én nem tehetem kockára életemet. Mert csak egy van idelenn a földön — volt a valamivel enyhébb hangu válasz.

Beatrice meg volt semmisülve. Méltóságán alulinak, de teljesen hiábavalónak is tartotta, hogy ezzel a szolgarendü emberrel tovább vitatkozzék: szó nélkül visszafordult.

Leirhatatlan keserüség és kétségbeesés vett rajta erőt, amint öltözőszobájába visszatért. Most már nem várta többé Róbert érseket, ebből, amit tapasztalt, már mindent tudott. Első percben valami tompa reménytelenség zsibbasztotta el a lelkét: jövőjének véghetetlen sivársága, bizonytalansága teljes borzalmasságában állott lelki szemei előtt. Könnyei sem voltak, csak odavetette magát szinte élettelenül a kerevetre és bámult a freskós mennyezetre, gondolatok nélkül, terv nélkül, tétován, tanácstalanul.

Kivel közölje remegő lelke érzeteit? Hiszen nincs ember, aki megértené, aki teljes szivvel-lélekkel segiteni tudna rajta! Mi fog vele történni, mi lesz világra hozandó gyermekével? Oh mi másként képzelte ő annak születését akkor, azon az estén, mikor férjének elárulta titkát! Királyi biborban, egy jóságos apai arc boldog mosolyával bölcsője felett... Igy kezdte volna meg pályafutását az az ártatlan gyermek... És most! Oh, hogy szerteszaggatta a sors ez álmokat, mily kegyetlenül megtépázta a reményeket. Mi is lesz hát? Mint fogoly, mint kitagadott fog világra jönni az ártatlan? A királyi vér ellen — saját testvérei táplálnak engesztelhetlen gyülöletet? Vagy egyáltalán világra sem engedik jönni és öt, az anyát előbb ölik meg?

E gondolatok hatása alatt, gyermekének rettentő jövőjével szemei előtt — heves zokogásban tört ki a szerencsétlen asszony: s e könnypatakban megenyhült vigasztalan keserve.

Gyengéd kopogást hallott ajtaján. Vajh ki zavarhatja ujra az üldözöttet? Nem, ez nem származhatik ellenséges kéztől. Oly halk, oly figyelmes.

— Szabad!

Dethbor jött be, a hüséges, ragaszkodó ifju, szomoru arccal.

A királyné nem hivta öt, de az apród megérezte, hogy e válságos órákban urnője szivesen fogadja az ő vigasztaló szavait. És valóban, ő volt az egyedüli lény a világon, akinek bejövetele Beatricet némi örömmel tölthette el.

— Fogoly vagyok, fogoly! — kiáltott feléje a fájdalomnak, két-

ségbeesésnek tompa hangján. — Vajjon te is elhagyod-e azt, akit — ugylátszik, még a Gondviselés is elfeledett?

— Én — Felség — utolsó csepp véremmel is kész vagyok szolgálni királynémat. Még ha a durva erőszak engem is elparancsolna innen — amiről ugylátszik, egyelőre nincs szó — akkor is minden törekvésem az lenne, hogy Felségeden segithessek.

— Te áldott jó fiu vagy — mondotta Beatrice lágyan.

— Nem tartom magam annak, Felség, de állhatatos vagyok. Én Endre királyért és övéiért élek-halok, ha kerékbe törnének is. De nem magamról beszélek: Felségednek akartam mondani: hogy nincs minden veszve!

— Már hogyne volna! — szólt Beatrice, lemondóan legyintve kezével. — Magad is tudod, hogy a ház küszöbét nem szabad átlépnem. Előbb tudtad, mint én. Azért beszéltél le a kimenetelről.

— Hogy még legalább pár órára megkiméljem Felségedet. De nem hallgatott rám... — mondotta Dethbor szemrehányólag.

— Nekem megállt az eszem. Semmiféle kiutat nem látok. Hogy érted hát, hogy nincs minden veszve?

— Ugy Felség, hogy az érsek ur — mint hallom, meghosszabbitotta itteni tartózkodását, csakhogy ujra meg ujra közbenjárhasson a királynál. Ha Béla kereken kimondta volna végső akaratát: az érsek bizonyára nem próbálkoznék ujra. Tehát Béla még megindítható. Én ugy hiszem, most Mária befolyása alatt hirtelenkedte el a dolgot.

— Sovány vigasztalás. Az a szivtelen görög nő ránehezedik vasakaratával: s akkor hiába minden jó szándék, amiben különben maga Béla sem igen bővelkedik... És számotokra — szabad még innen a kijárás?

— Eddig igen, Felség. De minden lépésünket szigoruan őrzik. Ezért igen óvatosnak kell lennem, ha valamit megkisérlek Felséged érdekében. No, de hiszen tul tudok én járni sok ember eszén...

Beatrice még meg is mosolyogta ezt a mondást. Hiszen ez a csekélység — egy hü apród furfangja — lehet még talán az egyedüli reménye a szabadulásra.

— Oh, bár téged meghagynának szolgálatomban. Akkor mégsem lesz oly vigasztalan ez a fogság! A te bizni tudó lelked megtanit engem arra, hogy kell — a kétségbeesésben is remélnem. S talán lesz idő, hogy még én is meghálálhatom hüségedet.

— Felség, nem jutalomért teszem, de a szivem tiszta, szent érzése szerint — mondotta Dethbor önérzetesen.

*

Hanem az apród reménye nem teljesült. Az érsek bizony nem tudott Bélánál semmit kieszközölni: Beatrice fogsága maradt olyan, amilyen első nap: a külvilágtól teljesen elzárva, mindenkitől kerülve,

egyedül hü apródjai és egy-két jelentéktelen palotahölgye társaságára volt szoritva.

A szegény özvegynek hajdan oly erös lelke teljesen megtört, szép arca rózsái is kezdtek lehervadni, a folytonos szobalevegö érdekes sápadtsággá változtatta pirját: csak igézö szemei fénylettek változatlanul, mint tükrei istenhivö, tiszta lelkületének.

— Mondd, Dethbor, mi lesz ennek a vége? — fordult egy vigasztalan, havas téli délután az apródhoz. Nem tudok semmi enyhülést elképzelni... Ugye, megölnek engem is, mint Gertrud királynöt... Vagy ha nem is ugy, talán lassu halállal, de nem kevésbbé biztosan . . .

— Ments Isten, Felség! Csak nem szabad csüggednünk. Hiszi-e, hogy nincs nap, amelyen meg ne eröltetném gyarló eszemet, hogy Felséged megszabaditásának valami módját kifundáljam.

— Nincs arra mód, nem is lesz! Pedig most már kész volnék akár szökni is, mint valami gonosztevö. Mert hisz nemcsak a magam életéért vagyok felelös. De nem lehetséges!

— Dehogy nem, Felség. Majd csak adódik valami alkalom! Hol a szükség a legnagyobb, ott van Isten keze legközelebb — mondja a német! Péter is töri szegény fejét. Majd keiten csak kitalálunk valamit.

— Akkor sietnetek kell — mert meghalok! De Pétert ne igen avasd be semmibe. Hiszen hü emberemnek látszik ö is, de — én nem tehetek róla — bizni nem tudok benne. Az az érzésem, hogy öt inkább az én ellenörzésemre hagyták itt. Meg a tiedre.

*

A fenti beszélgetés után kevés nappal — egy napsütéses téli reggelen kipirult arccal, sebbel-lobbal, szinte tiszteletlen hirtelenséggel nyitott be Dethbor a királynéhoz.

— Felség — mondotta — közeig a szabadulás. Ma betegnek kell lennie, hogy ide küldhessem Filippot és hogy látogatása gyanut ne ébresszen. Majd az orvos elmondja a többit.

Azzal minden további nélkül elsietett, mintha félt volna, nehogy hosszabb tanácskozással máris gyanut ébresszen a palotahölgyek, vagy Péter lelkében.

Déltájban komoly, fontoskodó arccal kért bebocsátást az olasz orvos. Természetesnek találták, hogy a királynö — jelen állapotában — és a hosszas fogság gyötrelmei folytán is — egyszer beteg is lehet. Az orvos látogatása tehát semmi gyanut nem keltett. Még azt sem vették figyelembe, hogy tógaszerü köpenye alatt valami jókora csomagot cipelt magával.

Filippo sirni szeretett volna, amint a királynöt megpillantotta. A viruló szép asszonyból beesett szemü, halvány mártir lett rövid pár hét alatt! Mindazonáltal sem ideje, sem alkalma nem volt keseregnie. Sietnie kellett.

— Felség — hadarta szaporán — ma reggel követek érkeztek a római császártól Németországból. Valami adót követelnek a királytól, amelyet még III. István igért — 70 év előtt — Barbarossának. Tán soha jobb alkalom nem kínálkozik Felséged szabadulására, mint most. Csak bátorság, elszántság, hidegvér!

Ennyi jóindulatot Beatrice jónak látott egy bágyadt mosollyal honorálni.

— Ugyan hogy gondolod ezt, hü emberem? Ami Róbert érseknek nem sikerült, azt ezek a meröben idegen emberek tudják majd keresztülvinni Bélánál? Járj eszeden!

— Nem úgy értem én azt, Felség. Szó sincs ilyenről. Hanem hogy az ő oltalmuk alatt Felséged észrevétlenül megszökhetnék. Dethbor is, én is ezt tartjuk a legjobb alkalomnak...

Beatrice szemei megvillantak valami halvány reménységtől. De nemsokára lemondóan legyintett.

— Nem lehet az! Hiszen ha nem sikerül — ami több mint bizonyos — akkor menten megölnek... És mekkora szégyen!

Filippo csaknem megneheztelve válaszolt.

— Felség, mi éjjel-nappal törjük a fejünket a kiszabaditás módozatán. Ennél jobbat nem tudunk kieszelni. És ime, amikor tettre kerül a dolog, Felséged visszaretten és habozik. Valamit pedig kell kockáztatni, anélkül nem megy.

— Hiszen akkor először is beszélnem kellene a küldöttség néhány tagjával. Az meg lehetetlen.

— Ez a legnehezebb, Felség, de ne mondjuk, hogy lehetetlen. Azt a kívánságot, hogy Felségednél tisztelegheszenek, a király nem tagadhatja meg tőlük. Ez különben csak formalitás lesz. Én addig informálom őket.

— Tudod-e, hü emberem, hogy te is fejeddel játszol?

— Nagyon jól tudom. De az én vén fejem nem ér annyit, mint Felségednek egy hajaszála.

— És vajjon a követ urak belemennek-e ilyen csinybe? Kötve hinném. A józan német nem barátja ilyennek.

— A német is van annyira lovagias, hogy ily — végszükségből fakadó kérést el ne utasitson. Különben is őket veszély nem érheti. Nem ők hivják Felségedet, Felséged maga csatlakozik hozzájok. Csak az a fő, hogy innen kijusson, aztán nem kell őket hazájokig követni. Felséged az országhatáron el is bucsuzhatik tőlük és más országba menekülhet. Béla ezért nem fog hadat inditani a császár ellen. És ha megtenné és Felséged kiadatását követelné, Felséged addig már rég egy harmadik országban lesz. Ami pedig a követ urak személyét illeti, ők nem félnek Béla haragjától ha egyszer künn vannak. Valószinüleg egyikük sem jön többé magyar földre amugysem.

— Hát legyen! Ez egyszer meg kell próbálnom, többször ugysem lesz alkalmam. De — előre érzem, hogy baj lesz belőle.

— Bátorság Felség! Ime férfiruhákat is hoztam már magammal — igaz, hogy lovásznak valók — de az ügy fontossága megérdemli, hogy Felséged egyszer — lovász gyanánt is szerepeljen. Ugy hiszem, alkalmas lesz Felséged termetére...

És nagy óvatosan kigöngyölgette a kabátja alatt hozott csomagot. Elég jól megtermett fiura készült, kissé viseltes lovászruha volt az.

Beatrice meglátta a ruhát, hangosan felnevetett, majd tapsikolni kezdett örömében. De azt már nem merte Filippo inditványozni, hogy most már próbálja fel.

*

A követség illendő nagy reverentiával tolmácsolta Béla király előtt a császár üdvözletét és hasonló udvariassággal adta elő azt a kivánságot, miszerint azt az évi adót, melyet annak idején valamikor III. István király igért Barbarossa Frigyes császárnak, de amelyet sem ő, sem azóta utódai — nem fizettek, most már Béla király fizesse meg, lévén a császárnak birodalma rendezése, nemkülönben a lombard városok elleni hadjárata fölötte sok pénzében.

Béla türtöztette magát, hogy szemébe ne nevessen a szépen szónokló Walther grófnak. Hogy ő, a független király, még adót fizessen! Amit még Imre, II. Endre sem tettek. Épen ő fog majd fizetni. No, persze! Abból nem eszik a német!

Hanem azért szép és udvarias szavakban utasitotta el a vakmerő követelést. Hogy az, ha volt is, rég elévült, hogy az ügyet meg sem vizsgáltathatja, mert ab ovo vissza kell utasitania azt a lehetetlen követelést, hogy a magyar király bármiképen is adófizetője legyen a német császárnak. Egyébként nagyon szivesen látja a követ urakat, pihenjék ki a hosszu ut fáradalmait az ő királyi városában és vegyenek részt a tiszteletükre rendezendő vadászaton a királyi erdőségekben.

De a követ urakat annyira lesujtotta a visszautasitó válasz, hogy nem kivánták továbbra igénybe venni a király vendégszeretetét és másnap délelőttre tüzték ki elutazásukat.

Filipponak sietnie kellett.

A téli hajnal még alig kezdett bontakozni, mikor a néptelen utcákon egy pityókosnak látszó atyafi botorkált a sötétben. Öltözete után itélve, valami görög kereskedő, legjobb esetben izmaelita pénzváltó lehetett, amilyen elég akadt a királyi székvárosban. Minthogy ezenkivül az utca teljesen néptelen volt, nem is figyelte öt senki.

Az alak egyenesen ahhoz a házhoz támolygott, ahova a király az ilyen küldöttségeket tél idején szállásolni szokta (nyáron sátrak szolgáltak e célra), s amelynek kapujában egy alabárdos

nagy darab német egyenesdett ki támadó állásba, amint ő arrafelé került.

Emberünk azonban szintén kihuzta magát és tört németséggel egyenesen arra kérte az őrt: vezetné öt most azonnal Walther gróf elé, fontos és sürgös beszéde volna vele.

A német meghökkent ily kivánság hallatára és azt hivén, részeggel van dolga, vasmarkával vállára csapott, egy kézmozdulattal megforditotta és szó nélkül elpenderitette. Emberünk azonban visszajött és most már olaszul kezdte kérlelni, hogy bocsássa be.

Az alabárdos látta, hogy ez teljesen józan idegen — s mint aki Frigyes császárral járt Itáliában, értett is valamit olaszul — most már nem helyezkedett a merev elutasitás álláspontjára. Megkérdezte, kinek megbizásából jár itt.

— Az özvegy királynééból, aki fogoly — válaszolta a gyanus ember.

Az alabárdos még egyszer alaposan végignézte, aztán jól körülnézett, nincsenek-e a kétes alaknak a közelben cinkosai, majd mikor meggyözödött, hogy az egyedül van, felráncigálta horkoló örtársát s azt a maga helyére állitva, nyakonfogta az idegent s tuszkolta be a koromsötét kapualjába. Ott azután alaposan megtapogatta — ami dögönyözésnek is beillett — vajjon nincs-e a jómadárnál kard, tör, vagy bármiféle gyilkos szerszám. Mivel pedig az idegen mindezt valódi bárányszelidséggel türte és különben sem találtatott nála semmi emberölő készülék, végre elhatározta magát arra, hogy a kongó folyosókon át ő maga cipelje be emberünket Walther gróf szobája elé.

Odabenn már némi nesz hallatszott, jeléül, hogy a koránkelő lovag ébren van. Sőt beszélgetett is szobatársával Heinrich örgróffal, természetsen szidva a magyarokat. Illedelmesen bekopogtatva, benyitottak.

Filippo — mert ő volt a gyanusan züllött ember — itt már teljes bátorsággal adta elő, a rengeteg német jelenléte által legkevésbbé sem feszélyezve, hogy Magyarország özvegy királynéja, aki ártatlanul szenved fogságot, esengve kéri az érdemes követ urakat, jelennének meg nála elutazásuk előtt kihallgatáson, valami nagyon sürgös és nagyon fontos dologra óhajtaná öket felkérni.

Walther lovag, maga is érdeklödve a királynő szokatlan fogságának valami esetleges romantikus háttere iránt, reményen felüli könnyü készséggel megigérte, hogy bármi uton-módon kihallgatást fog szerezni Bélától az özvegy királynéhoz. Filippo tulboldog volt, részletekbe bocsátkozni nem tartotta szükségesnek.

Odalenn aztán a maga németjétől is elbucsuzott és néhány — ugy egy félmarék — Endre-korabeli jóféle dénárt akart a markába nyomni, de nagy megdöbbenésére az nézegette egy darabig, pénz-e az a fénytelen, ronda fém, vagy egyéb, aztán — ugy gondolva, hogy

ez minden inkább, mint érték, már akár gyermekjáték, akár rozoga pityke — elmosolyodott és — nagy flegmával visszaadta.

— Bolond német — mormogta most Filippo magyarul — és te gyilkos szerszámot kerestél nálam. Ha tudtad volna, hogy orvos vagyok!

*

Beatrice leirhatatlan izgatottságban töltötte el az éjszakát. Akár sikerül a kisérlet, akár nem, utolsó lesz az e fogságban, ebben a királyi palotában. Mert — ha nem sikerül — kétségtelen, hogy holnap már egészen más, talán földalatti börtönben ül, ha ugyan még az élök közt marad. Alvásról, de még csak szendergésről sem lehetett szó, eléjetolult a csüggesztö gondolatok gomolygó tömkelege. Felvonult elötte az a husz hónap, amelyet ebben az országban töltött. Mily ragyogó, napsugaras május volt, amint bevonult ebbe a városba, hogy sütött a nap, hogy virágzottak az almafák! És hogy borult be a további idökben körüle fokozatosan az égbolt, milyen zorddá lett a láthatár és az az egész világot felölelni készülö, végtelen életkedv, melyet a lelkében hordott, hogy szorult egyre szükebb korlátok közé, hogy lett egészen semmivé!

Holnap talán elmegy, kiszabadul — lopva, szökve, tehát csalva — ebböl a börtönné vált királyi palotából. De hová? Van-e a világon hely, amelyet majd otthonának fog nevezhetni? Van-e egy parányi zuga a földkerekségnek, ahol ö rangjához mérten élhet, gyermekét nevelheti, vagy bolyongni fog, mint egy szégyenteljesen kiüzött királyné, aki koldusabb bármelyik szegény asszonynál?

És a pár derüs, napsugaras hónap emlékén kivül mit visz innen — királynöi rövid boldogságának szinhelyéröl — magával? Mit is vihetne, hiszen titkon, szökve megy el, a testén lévö ruhán kivül a világon semmit nem lesz módjában elszállitani... Talán néhány ékszert megmenthet ,de minden egyéb csecsebecséje, menyasszonyi kelengyéje, mind, mind itt maradnak. Ej, mit törödik ezekkel, ha a legdrágábbat, férje szerelmének talizmánját, talán egykor trónjának örökösét, szive alatt magával viszi. Ez a fájdalommal megszülendö gyermek ugyis az egyedüli kapocs, amely még az élethez füzi.

És vajjon örökre elhagyja-e csakugyan ezt a földet? Ki tudja, nem fog-e egykor — hosszu évek multán — mint töpörödött, öreg anyóka daliás fia oldalán büszkén, boldogan, diadallal visszatérni, mint anyakirályné!

Álomnak mindez szép, de teljesülésében hinni nem lehet. Csak arra jó, hogy ismeretlen borzalmak elötti éjszaka chimaeráit elüzze vele és hogy egy gyötrelmes éj után késö hajnalon elszenderedjék.

Szendergése azonban nem tartott sokáig: Dethbor, az illendöség minden szabálya ellenére felzörgette, amikor még a szomszéd szoba palotahölgyei legmélyebb álmukat aludták. A királynö fel

volt öltözve — ez éjjelt igy töltötte el a kereveten — mihamar bebocsátotta hát az apródot.

Ettől az egy embertől fájt neki a válás, ennek egyenes, nemes és mégis oly szerény lelkülete bizonyára évekig, egész életén át emlékezetében marad. Legjobb szerette volna magával vinni, de mi jövő várhatna a fiura odakinn, mivel tudná öt kárpótolni, mit tudna vele megosztani, mikor neki is csak ugy kérnie kell majd a falat kenyeret is?

Azt azonban érezte, tudta Beatrice, hogy csak egyetlen szót kellene szólnia s az apród szüleit, házáját, vagyonát, mindenét itthagyva, vakon követné öt, a földönfutót. A nemes, tiszta hüségnek nincs határa . . .

Dethbor egy kis bronzfeszületet vett elö kebléből, melyen a Megváltó teste ezüstből volt s elérzékenyülve nyujtotta a királyné felé:

— Felség... bár a szivemet nyujthatnám át bucsuzóul... S ha már azt nem tehetem, legyen szabad ezt — a legdrágábbat, atyámtól kapott ereklyét Felségednek felajánlanom. A Megváltó áldása van e kereszten s kiséri azt, aki szive igaz áhitatával magánál hordja. Maga Gergely pápa áldotta meg, mikor atyám nála járt királyunk megbizásából...

— Köszönöm, jó fiam. Mit is adhatnál nekem még egyebet, mikor mindent odaadtál, a lelked nemes hüségét, ragaszkodását és most bizonyára még magad is veszélybe kerülsz, mint szökésem elösegitője. És vajjon mit adhatnék neked én viszonzásul, ki királynö létemre ma koldusabb vagyok a koldusnál?

— Felséged kegyes szeretete, angyalian jó bánásmódja, bizalma elég, söt érdememen felüli jutalom volt ama — valóban csekély — szolgálatokért, amiket tehettem.

— Imáimba foglallak holtom napjáig. S ha neked jól esik az én szeretetemre visszagondolni, ugy élted bármely pillanatában biztos lehetsz, hogy az én szivem kamrájában hely maradt számodra, olyan hely, amelybe az ember csak legközelebbijeit bocsátja be.

— Felség, boldoggá tesz. Az én lelkemben azonban véghetetlen üresség marad... — szólt Dethbor könnyezve.

A királynö egy jaspisköves aranygyürüt huzott le rózsás ujjáról s gyengéden átnyujtotta a fiunak.

— Vedd ezt emlékül — majd elgondolkodva, mintha a jövöbe pillantana, folytatta. — Te, Dethbor... olyan furcsa álmaim voltak most hajnal felé, amint felzavartál... Ki tudja — hisz a Gondviselés utjai olykor váratlanul meglepök — nem fog-e az én leendö fiam, vagy unokám egykor felmagasztalva, királyként bevonulni Árpád országába, Szent István trónjára? Ki tudja, nem fog-e a most uralkodó ágnak — talán már a következö nemzedékben — vagy az unokákban magva szakadni, lehet, hogy Isten büntetéseként a sok

visszavonásért, amelyet Béla és Mária támasztottak... És ki tudja, vajjon nem fog-e akkor az egész nemzet örülni, hogy az Árpádháznak megmaradt — messze — valahol külföldön egy aranyágacskája... S hogy fognak akkor a jók mind körülötte tömörülni. Te Dethbor, hátha a te fiad, vagy unokád lesz majd akkor a leghübb támasza, legjobb embere az én véremből származó királynak? Hogy fognak akkor üdvözült lelkeink ujjongni odafenn az égben, ha módjukban lesz lepillantani erre a sajátságos világra...

Mindketten könnyeztek, mikor ezt a romantikusnak látszó lehetőséget elgondolták...

Azután a királyné lágyan megsimogatta az apród selymes haját és homlokára egy tiszta, földi gondolattól ment csókot nyomott. Benne volt e csókban a hála, köszönet, szeretet, elismerés, a barátság, a bucsu fájdalma, minden, csak a földi szerelem tilos érzetétől volt ment, és ép ezért volt oly nemesen tiszta ez a bucsucsók . . .

... Péter apród jelentette, hogy a követ urak kihallgatásra jöttek a királynéhoz.

— Szivesen látom öket, ti pedig hagyjatok magunkra.

Beatrice szive hevesen dobbant meg, amint egymásután beléptek a német urak, teljesen utra készen felszerelve, hosszu, szinte nőies ruháik fölött prémes, nehéz köpenyeikkel: a szakállas, komoly Walther gróf, mögötte a szikár Hermann — aztán három más. Dethbor előzetesen annyira leirta öket a királynénak, hogy ez minden egyesre azonnal ráismert.

Mindannyian a legmélyebb tisztelettel hajoltak meg a királyné előtt, aki e pillanatban hihetetlen lelki tusát vivott, dacára, hogy halotthalvány arca ennek legcsekélyebb nyomát sem árulta el. Szörnyüségesen szégyelte magát. Ő, mint uralkodó király özvegye, most kéréssel, sőt ha kell, könyörgéssel alázza meg magát ez emberek előtt, akik oly igen sokkal alacsonyabb ranguak nála, és ezek kegyétől, jó vagy rossz szeszélyüktől kell most egész élete további alakulatának függnie. És ha kérését visszautasitják, azt a rettenetes szégyent — hogyan viselje majd el... Akkor jobb volna itt menten a föld alá süllyednie.

Walther lovag valami nagyon komoly, szertartásos üdvözlő formulát mondott el.

Ezalatt a királyné összeszedve lelkének utolsó cseppnyi energiáját és bátorságát: amint Walther még be sem fejezte mondókáját, csak némi szünetet tartott, — félbeszakitotta öt és rákezdett — tiszta, érthető hangon a maga mondanivalójára. Most már nem volt halvány: érezte, mint önti el az arcát valami forró vérhullám, az izgalomnak, a szégyenérzetnek pirja.

— Uraim, követ urak, nem vagyok én királyné, csak mint szegény, szerencsétlen fogoly asszony állok itt előttetek, aki szabadulásaért, életeért könyörög hozzátok. Tudom, mindannyian lovagok

vagytok, felavatott védői a gyenge, üldözött nőknek. E lovagi mivoltotokra épitem utolsó reményemet. Kérve kérlek, szabaditsatok ki e rettenetes helyzetemből, amelybe — Isten a tanum rá: ártatlanul kerültem. Nem a magam jóvoltáért: a szivem alatt szunnyadó királyi gyermek életeért remegek, ez ad erőt, hogy kopogtassak jó szivetek ajtaján. Magyarország mostani királya — szivtelen neje kivánságára — fogságra vetett, mikor megtudta, hogy egy királyi sarjnak — esetleges vetélytársnak — leszek anyjává. Ebből láthatjátok, mi sors várna itt rám, mi várna gyermekemre, ha meg nem könyörültök rajtam s nem engeditek, hogy elutazásotok alkalmával észrevétlenül hozzátok csatlakozzam. Oh te nemes Walther lovag: engedd, hogy — lovászodnak öltözve — lenn várjalak s a ti védőszárnyatok alatt kinyargalhassak ebből a számomra siralomházzá vált palotából. Hiszem hogy Isten küldte számomra ez alkalmat, mely — ha nem használom fel — többé nem ismétlődik és hiszem, hogy Isten ugy lesz egykor könyörületes hozzátok, ahogyan ti megszánjátok az üldözött özvegyet és árvát!

Beszéde vége felé Beatrice már ingadozni érezte maga alatt a talajt: valósággal roskadozni kezdett.

De a nemes lovagok nem hagyták soká kétségben. A komoly Walther gróf — magasra emelve sisakját, fiatalos lelkesedéssel — csaknem kiáltva válaszolta:

— Felség! Mi most is Magyarország idősb királynéját tiszteljük magunk előtt. És amit parancsol: ugyis, mint királyné, ugyis, mint nő, mint anya, mint ártatlanul üldözött: azt teljesitjük, ha vérünk hullásával is kellene érte helyt állanunk. Lovagi szavunkra: nemcsak megengedjük, de elősegitjük, biztositjuk, hogy óhajtása sikerüljön.

A többi lovag egyszerre emelte fel sisakját és kiáltotta: — Isten minket ugy segéljen — Éljen Beatrice királynő!

— Felség, mi rövid bucsukihallgatásra megyünk a királyhoz, azalatt ideje lesz készülni. Lenn várnak lovászaim az udvarban, Felséged az enyémtől átveszi lovamat és tartani fogja, ha én felszállok. Azután a legjobb vezetéklovamra ül és akkor — Isten velünk! Lovászomat azonnal utasitani fogom: — szólt Walther.

Azzal, nehogy a tulhosszura nyuló audientia gyanut keltsen, sietve eltávoztak.

Dethbor még egyszer bejöhetett — utolsó kézcsókra — a királynéhoz.

— No, most fiam, a kocka el van vetve. Neked az a feladatod, hogy a palotahölgyeket — e hasznavehetetlen bábjaimat — foglalkoztasd, nehogy nagyon érdeklődni találjanak akár utánam, akár a követek után. Mit csinálsz velük, a te dolgod: elég furfangos és ügyes vagy hozzá. Egyik szemeddel pedig Péter komát kisérd figyelemmel, nehogy örajta muljék menekülésem sikere... Isten veled!

Mikor az apród eltávozott: Beatrice — női ruhái fölé nagy gyorsasággal magára kapkodta a lovász ruhát. Megnézte magát az ezüst tükörben: semmi hiányt nem tapasztalt a tökéletes hasonlatosságban... Szöke haját a nehéz, bő téli kucsma alá gyömöszölte, arcát itt-ott a korom porával huzta végig. Jól megtermett, sörivó sváb lovászfiu állott a királyné szobájában.

A követség Béla király bucsuszavait hallgatta. Walther gróf azonban igazán nem tudott odafigyelni: a szerencsétlen királyné járt eszében és a szivében Istenhez fohászkodott: vajha a gyenge nő el ne ügyetlenkedné az egész tervet. Amint közben Béla rettentően szigoru vonásaira nézett: ugy érezte, hogy annak a szegény, szerencsétlen özvegynek valóban lehet oka remegni ettől a kérlelhetlennek látszó, komor embertől.

Lenn az udvaron pedig már jártatták a követ urak lovait: a kisérő személyzet mind ott volt: a lovászok egy-egy kengyelvasat, nyeregszijat igazitottak meg gazdáik paripáin.

A fényes követség elutazása mindenesetre látványosságszámba ment: az egész udvari személyzet azt leste, hogy fognak majd a felsült német követ urak hosszu orral távozni, hiszen mindenki tudta, hogy a kért adó helyett üres kézzel térnek haza. A palota minden ablaka tele volt bámész udvari néppel, a kiváncsiabb, dologtalanabb léhütök le is lopózkodtak az udvarra, hogy megbámulják a hatalmas termetü német paripákat, amelyek talán nagyobbak, erősebbek, de sokkal otrombábbak is a mieinknél. Különösen a legcifrábban felszerszámozott ló volt bámulat tárgya, az, amelyet valami tejfölösképü sváb lovász vezetgetett. Az bizonyosan a Walther grófé.

Péter apród is odalenn settenkedett a lovak körül. Mustrálgatta, vizsgálgatta a nagy, csontos állatokat, meg a szerszámjaikat. Bolondult a szép lovakért, de ezuttal ugy találta: ezek egyike sem kellene neki. Közben egy-egy lovászt meg is szólitott, de az ő rettenetes németségét azok valami gepida vagy longobard idiomának vélték, igy nem is tudtak rá válaszolni. Hippologiai körutja elvezette öt a Walther lovához is, amelyet az a fidelis fehérképü fiu jártatott. Már épen azt akarta megszólitani, jól a szeme közé nézett, mikor leérkeztek a követ urak s az általános figyelem feléjök terelödött.

Béla király — talán némi ellensulyozásul a küldöttség kérelmének rideg elutasitásaért, ezuttal szokása ellenére nagyon leereszkedő volt, saját felséges személyében kisérte le a követ urakat az udvarra s Walthertel meg Hermannal kezet szoritott. Ő maga is jól megnézegette a paripákat, ha lóról van szó, melyik magyar ember ne venné szemügyre s ugy fordult, hogy Péter apród egyszerre csak egész közelébe tudott furakodni.

— Felséges Uram! — suttogta fontoskodva.

A király nem hallotta, vagy figyelemre nem méltatta.

— Felség! — folytatta az apród — kegyeskedjék csak ideszó.

litani azt a fehérképü lovászt, amelyik a Walther gróf ur lovát tartja . . .

— Mi bajod vele? — szólt hátra a király boszusan. — Már minek hinám öt ide?

— Ugy gondolom, annak nincs rendben a szénája. Nem férfi az, hanem fehérnép. Nézze csak meg jól Felséged... talán felismeri...

De Béla király történetesen ellenkező irányba fordult. Walthernek volt még valami mondanivalója a császár számára. A lovag meg mégegyszer hálásan köszönte a királytól kapott drága ajándékokat.

Péter apród elég fürge volt a másik oldalról megkörnyékezni a királyt.

— Felség! — kezdte ujra — akármi legyek, ha az a lovász nem Beatrice királyné, férfiruhába öltözve.

— Elmenj már innen ostobaságaiddal! — szólt rá a király haragosan — és ugy végigmérte, hogy az apród jobbnak látta eloldalogni. De a háttérben is egyre csóválta a fejét... Hogy lehet már a király ennyire makacs és... nehézfejü.

A nagy, nehéz várkapu kinyilt. A követ urak és lovászaik már mind lóháton ültek, amikor az udvarnagy loholva érkezett az udvarra, kezében hozva egy remekmivü ékszeres ládikát, valami különösen értékes tartalommal: Mária királynö ajándékát a császárnö számára...

Walther lovag nagy hálálkodva átvette és odaintve lovászát, a tejfölösképüt, annak gondjaira bizta a ládát. E jelenet alatt ennek arca történetesen épen Béla felé fordult. Péter apród élesen megfigyelte — s e pillanatban kész volt esküt tenni rá, hogy az senki más, mint a fogoly királynö. Még azt is észrevette, hogy amint arcával kénytelen volt Béla felé fordulni: alig volt képes zavarát palástolni s erösen elpirult.

Péter ujra Bélára nézett. A király az eget kémlelte: vajjon nem jön-e hózivatar. Mert hogy nagyon komor, nehéz téli fellegek mutatkoztak. Aztán Waltherhez fordulva: erre való tekintettel siettette az elindulást.

Pár pillanat mulva a németek — sarkantyuba kapva lovaikat, gyors ügetéssel kivül kerültek a vár kapuján. A nagy tölgyfa alkotmány csikorogva csapódott le mögöttük...

Béla megiátta a még mindig ott settenkedö Pétert.

— Tehát neked épen semmi dolgod? — förmedt reá. — Azonnal takarodjál Tomaj Dénes uramhoz s kérd a nádor urat nevemben: fáradna fel egy szóra a palotába...

Az apród ugyancsak szedte a lábát, hogy a haragvó király szine elöl pusztulhasson. De utközben egyre dohogott magában, hogy most meg már fel sem mehet mindjárt meggyözödni, vajjon csakugyan nem csalódott-e felfedezésében és ott találja-e a fogoly királynöt szobájában?

IV.

Beatrice tehát künn volt, az Isten szabad világában, teljesen függetlenül, emberek közt, kiket tegnapelőtt még nem ismert s akiknek ma már a maga és születendő gyermeke életének megmentését köszönheti.

Attól, hogy Béláék üldöztetni fogják, nem igen félhetett, mert Walther lovag — alighogy a városból kiértek, ugyancsak sietésre szólította az egész társaságot épen a királynéra való tekintettel — és mihelyt tehette, letért a rendes utról, hogy valami félreeső falunak kerüljön, ahol igazán senki sem fogja őket gyanusitani. Onnan aztán — a pilisi hegyek alján — elérnek Esztergomig, ahol a réven szépen átkelhetnek a Dunán. Ha a király üldözésükre gondolna, bizonyára a győri ut felé küldené embereit, addig pedig ők egérutat nyernek. Csak a gyenge, szabad levegőhöz szokott, áldott állapotu asszony kibirja a lovaglást!

De Beatrice csodálatosképen kitartott társaival. A rettenetes veszély érzete felfokozta összes érzékeit, életmüködését. Arca a hidegtől egészséges pirt kapott: csak a keze remegett meg olykor a dermesztő időben, mert, bár afféle durva szörkeztyü volt rajta, a gyengéd ujjacskák ugyancsak fáztak.

Ólomszürke ég boltozódott felettök: varjak egész hadserege károgott a magasban: lenn a csonttáfagyott földön csak lovaik egyhangu dobogása verte fel a csendet. Emberrel órákhosszat nem találkoztak. Ki is járna ebben a zuzos téli időben a puszta mezőkön? A gyors menetelésben ők maguk csendben voltak, egyiknek sem jutott eszébe megszólalni.

Ugy történt szépen minden, ahogy kitervezték, Esztergomnál átjutottak a nagy folyón, minekutána az egyház fővárosában megháltak, aztán Pozsonynak véve utjokat, negyednapra kivül voltak az ország határain.

No, most már megnyugodhatott a királyné. Üldözőinek hatalma idáig már nem érhet el — a menekülés sikerült.

De most — hová?

Ez ám a legnehezebb, legkinosabb kérdés! Mert a legviszontagságosabb ut is elviselhető, sőt könnyüvé válik, ha az embert utána meleg, édes otthona, rokonlelkek meghitt köre várja. De a számüzött, kiüldözött, kitaszitott — a menekülő, földönfutó hol találjon ilyen otthonra széles e világon?

A napok óta tartó, erőltetett lovaglás már szörnyen kifárasztotta a gyenge asszonyt: elkerülhetetlennek érezte a hosszabb pihenést. Arra, hogy itt, a határon elválva a társaságtól: egymagára maradna a legszörnyübb télben, hazája, Lombardia felé forduljon — gondolni sem lehetett, bárha ott — talán Azzonál — leghamarabb találna — mint türt vendég — valami kegyelemkenyérre. Nem ma-

radt más hátra, mint tovább követni embereit, kikhez ugyis már meleg barátság, őszinte hála füzte, hisz azok oly végtelen figyelmet, tiszteletet tanusitottak iránta, oly szeretettel óvták mindentől, ami ártalmára, vagy csak kedve ellenére is lehetett volna, akárcsak saját uralkodó királynéjok lenne Walthernek is, Hermannak is volt vára: mindketten hitták öt: legyen vendégük, pihenje ki néhány hétig lelki-testi fáradalmait családjuk körében — de Beatrice szomoruan rázta fejét. Sehogysem akarta elfogadni e jó emberek vendégszeretetét, akiknek — bizonyára sohasem viszonozhatná azt. Büszke lelke még ennyire lealázva sem tudta volna elviselni ezt.

Arra határozta magát, hogy Thüringiába megy, ahol férjének leánya, az áldott emlékü szent Erzsébet élte le rövid napjait, ahol az ő emléke kedvéért öt is talán rokonnak fogják tekinteni s igy legalább némi jogcimmel huzhatja meg magát — legalább egyelőre.

De Thüringia még nagyon messze van — odáig ő már nem birja! Napról-napra gyengébb, törödöttebb lett, egyre nehezebben tudott lóra ülni: ugy érezte, egyszer végleg elhagyja ereje s ott marad az ut haván halva. Már Szászország felé jártak, amikor a mérték betelt: nem birta tovább.

Kolmar városkához értek. A városkában lakott Walther gróf egy ifjukori barátja: akivel együtt avatták lovaggá évek előtt s akit azóta sem látott. Ezt keresték fel s Walther örömmel tapasztalta, hogy a várszerü, tágas épületben, amelyben barátját, mint tulajdonost viszontlátta, barátságos, meleg vendégszeretetre számithat beteg védence számára. Barátjának és nejének oltalmába ajánlva Beatricét: bucsut vett töle ugy ő, mint eddigi utitársai mindnyájan.

Most tehát még ismeretlenebb emberek közé került a szép szőke királyné. Ez volt hosszu kálváriájának első állomása. Mindazonáltal nem mondhatta, hogy a kolmari házban töltött napok kellemetlenek lettek volna. Mindenesetre a nyugalom és pihenés napjai voltak, amelyek folyamán lelki egyensulya némileg visszatért és amelyekben ráért elmélkedni a véges és végtelen dolgok fölött.

Mintegy három hetet töltött e felsörajnai városkában, mely nemrégiben, 1220-ban lett birodalmi várossá s most a hagenaui grófság tiz városa közé tartozott. Három folyócska volt a közelében: a Vecht és Lauch egész szomszédságban, nem sokkal messzebb az Ill. Ezek felé vette olykor sétautait, ha derült téli napokon kimozdult Judithának, vendéglátó háziasszonyának kiséretében, akivel nagyon összebarátkozott. A frank-házból származó királyok idejéből maradt itt egy kis királyi palotaféle is, a „Columbaria", amelytől a városka nevét is nyerte. Ez az épület most ugyan elhagyatott volt, de nagy kertje szintén kellemes sétahelyül szolgált a türhetőbb februári napokban.

Beatrice minden marasztalás dacára sem szándékozott itt tovább időzni. Veszedelmesen közeledett az ideje, hogy anyává legyen

— s a válságos napokat mégsem akarta itt tölteni, nehogy terhére legyen e teljesen idegen családnak. Elhatározta, hogy Thüringiába megy, Szent Erzsébet révén való rokonaihoz.

A szentnek hasonló jámboréletü férje, Lajos gróf akkor már rég nem élt: halálával megelőzte Erzsébetet is. 1227-ben hunyt el Otrantoban, Palesztina felé vivö utjában. Fia, a még kiskoru II. Hermann követte öt jogilag a grófságban, de Lajos öccse, Raspe Henrik, kit távolléte idejére helytartróvá tett s aki kiüzte a Wartburgból bátyja nejét Szent Erzsébetet és gyermekeiket — bitorolta most a hatalmat. Gondolta-e Beatrice, hogy az, aki a szent királyleány iránt nem ismert irgalmat, vele az idegennel szemben kegyelmes lesz? Talán igen, hiszen Szent Erzsébet fia, a grófság jogos örököse Henrik — bár igaztalan — igényeinek utjában állott — ellenben ö, Beatrice közönyös lehet rá nézve, nem zavarja meg terveit s örül, ha töle menedéket kap. Különben is, Raspe Henrik annak idején Szent Erzsébettel szemben elkövetett igaztalan eljárását is belátta s öt Wartburgban özvegyi jogaiba vissza akarta helyezni, amit a szent, ki visszavonult, áhitatos életet akart élni, visszautasitott.

Beatrice tehát elbucsuzott eddigi házigazdáitól, kik két szolgát adtak melléje és ezek kiséretében utnak indult a csodaszép Wartburg felé, lóháton.

Sajátságos érzés szállotta meg, amint a hatalmas vár felé közeledett. Maga előtt látta azt a helyet, amelyen a nagy szent — az ö mostohaleánya — áldásos életét leéite, ahol annyi szegénynyel tett jót, annyi könnyet száritott fel. Bár Erzsébetet — életében — nem ismerte, hisz ez évekkel előbb halt meg, semhogy Beatrice a magyar király nejévé lett, mégis oly közel érezte magát hozzá — hiszen az ö férjének leánya volt — féltestvére a Beatrice szive alatt hordott gyermeknek. És oly szivbeli mély áhitattal fohászkodott fel a szenthez: ne hagyná el öt ebben a rettentö helyzetében: vegye égi pártfogása alá most születendö apátlan kis testvérét és ennek anyját...

A tündérien szép vidék uszott a téli napsugárban. A thüringi erdö északnyugati végén fekszik a hegy, amelyen a Wartburg áll, körös-körül szélesebb és keskenyebb völgyek nyilása látszik, melyeknek csillogó hóleple kiáltó ellentétben áll a hegyoldalak haragoszöld fenyöerdöivel. E gyönyörüen változatos kép középpontjában magaslott fel a hatalmas méretü, háromemeletes várkastély, melynek románstilü tornyai, nyitott, félkörives oszlopos arkádjai valóban impozáns külsöt adtak. Közelebb érve, a csodás müvészettel megalkotott oszloppárkányzatok tünték fel Beatricének, ki kénytelen volt elismerni, hogy az épitmény — az ö — olasz müremekekhez szokott — izlését is tulostul kielégiti.

Egyik szolgája — ki már megjárta a Wartburgot huszonnyolc éve, a nagy költöi verseny idején, akkori urát kisérve — még mint félgyermek: a vár belsö berendezéséről is tudott Beatricenak egyet-

mást elmondani. Abban az időben a palatium földszintjén volt Hermann örgróf lakása, fölötte a kápolna, a dalnokterem, egy tanácsterem, a harmadik emeleten pedig az óriási, 100 lábnál is hosszabb lovagterem, a „palas", az udvar felőli oldalon, magas, boltozatos famennyezettel. Minden emeleten, az udvar felőli oldalon hosszu összekötő galéria vonult végig, amelyekből az egyes szobákba juthatni. Az árkádokon át jutott elég világosság az erkélyekre.

Ama fényes, 1207-iki dalnokversenyről is mesélt az öreg, jólelkü Kurt, amint az elég meredek hegyoldalon közeledtek a vár falai felé. Hermann örgróf udvara mindig tele volt vándordalnokokkal, kik különös pártfogását és vendégszeretetét élvezték. Amikor egy alkalommal különösen sokan gyültek egybe, az örgróf felszólította őket költői verseny tartására s művészeti dijat tüzött ki. Ott voltak az Eisenachban járó-kelő költökön kivül Bitterolf, az erényes iródeák, Reinmar, Osterdingen Henrik és az erdélyi varázsló és astrologus, Klingsor mester. Osterdingen Henrik felszólította az udvar többi dalnokait, egy életre-halálra menő költői versenyre, afölött, vajjon ki a legkiválóbb fejedelem, ő maga pedig Lipót osztrák herceget jelölte ki ilyennek a többiekkel szemben, akik Hermann örgrófot magasztalták. A győzelem pálmája már-már az Eisenachiak felé fordult, amikor Henrik a varázslót hija segitségül, aki — bizonyára a rossz szellemek befolyásával, talányokkal és és sötét tudományok felhasználásával küzd Wolfram ellen, ki a thüringi örgróf pártján volt... A dalnokok a művészet és szellem legszebb fegyvereivel küzdve egymás ellen, végül abban állapodtak meg, hogy mindkét fejedelem egyformán méltó arra, hogy a világ legkiválóbb hercegének tarttassék.

Bármily őszintén törekedett a hü öreg szolga a bánatos királyné szórakoztatására, ez neki nem sikerült: Beatrice sokkal fáradtabb volt, semhogy mindez öt érdekelhette volna. Vágyóan nézett a komor várfalakra, azoknak kimagasló rovátkáira, melyek a tulajdonképeni várépületeket szemei elöl elfedték és amint azok felé lassan közeledett: egyre a pihenésre gondolt, amelyben — ugy remélte, legalább kis időre lesz odabenn része.

Amint a felvonóhid elé értek, Kurt — kürt hiányában — sipot vett elé kebléből és belefujt. A kapuör látta, hogy magános nő két szolga kiséretében — kér bebocsájtást, minden nehézség nélkül bereesztette őket.

Az északi oldalról jöttek be a várudvarba, az ugynevezett „elővárba". Kurt magyarázata szerint a jobbra emelkedő épülettömb volt a lovagok háza. Az elővár terjedelmes udvarán tul egy ujabb kapun át jutottak a tulajdonképeni várba. Itt elöször is a hatalmas főtorony (bercfrit) ötlött szemükbe, mely — más váraktól eltérően — szorosan a főpalotával volt egybeépitve. Balra emelkedett a nagy palota, a donjon; első részében a kemenateval. Jobbra a várkert, azontul az

istállók, hátul, délnek a cisterna, börtön és még egy jókora torony látszottak, a palotához hozzáépítve pedig egy külön nagy fürdőház.

Raspe Henrik örgróf bizony nem soká várakoztatta Beatricét, sőt igen nagy udvariassággal maga jött eléje; amikor pedig megtudta, micsoda kálváriát jár, rögtön készenek mutatkozott pártját fogni, bizonyára ugy okoskodván, hogy egy menekült magyar királyné nem tartozik a mindennapi jelenségek közé és igen olcsón szerezhet magának messze vidékre kiható jó hirnevet és népszerüséget — ha megtudja a világ — mily készségesen karolta fel az üldözött özvegyet. Nagyon szivesen adott neki szállást és tartóztatta, maradna a várban, ameddig neki jól esik. A szökefürtü, kékszemü kis Hermann — Szent Erzsébet fia — pedig, amint meglátta: olyan örömmel borult Beatrice nyakába, mintha egyenesen azt hitte volna, hogy édesanyja tért vissza, megvédeni egyetlen fiacskáját... Hiszen amióta elment, neki oly rossz sorsa volt: övé volna ez a vár és az ország: de Raspe Henrik bácsi uralkodik helyette és ki tudja, visszaadja-e neki valaha azt, ami az övé...

Bármennyire meghatotta Beatricét az ártatlan gyermeknek — férje unokájának — ragaszkodása, bármennyire jót tett fáradt testének-lelkének az aránylagos nagyobb kényelem — nem kivánt itt maradni. A vár — mint afféle fejedelmi udvar — nagyon is zajos tartózkodási hely volt számára. Különösen az élnivágyó örgrófnö szerette a folytonos ünnepségeket, mig Beatrice visszavonulni vágyott az emberektöl.

Az örgróf engedve kivánságainak, Werdau várát rendeztette be számára, melléje adta Szent Erzsébet egykori két komornáját Eisentrautot és Juditot, valamint Kolmárból vele jött két szolgáját és az első márciusi napokban a bujdosó királynö életének egy ujabb állomásához érkezett.

Fájó szivvel hagyta el — ujra lóháton — a kedves Wartburgot és föleg Szent Erzsébet gyermekeit: a hozzá oly melegen ragaszkodó Hermannt, az okos Zsófiát és kisebb növérüket. Amint a meredek hegytetöről lefelé indult, még egyszer végigpillantott a csodaszép vidéken: amott látta egy szeliden lankás hegyoldalban Eisenach városkát, mellette két ezüstösen kigyózó folycsóka, a Nesse és Hörsel egymásbaömlését, a várostól délre egy függélyesen kettéhasadt sziklát: a barát és apáca néven ismert alakulatot, kissé távolabb — ugyancsak sziklás tetön — pompázott Mädelstein vagy Mittelstein vára Még inkább délre, keskeny sziklasoros gyanánt mélyed be a kedves Mária-völgy, odább az Anna-völgy, megannyi csodás szépségü pontja ennek a tündériesen szép vidéknek.

Nem kellett tulmesszire mennie, még ugyanaznap este uj otthonába ért. Barátságos, nem magasan fekvö kis várépület volt az, a Pleisse folyócska partján, melynek kristálytiszta hullámai a közeli Mulde felé sietnek... A vár, nem igen lévén ostrom tárgya, egy öreg

várnagynak és hasonlóan koros nejének felügyelete alatt állott, kik iparkodtak az elökelő vendéget minden lehető kényelemmel ellátni.

Itt élt tehát Beatrice — teljes visszavonultságban, várva az idő beteljesültét, melyben anyává lesz. Kisszámu személyzetén, meg a gyermektelen várnagyi páron kivül világi emberrel nem érintkezett, csak Marburgi Konrád, Szent Erzsébet egykori szigoru gyóntatója, kereste öt fel olykor, hogy a vár kápolnájában számára misét mondjon és öt az egyház vigaszaiban részesitve, egyre istenesebb életre buzditsa.

Beatrice alapjában vallásos, istenfélő lélek volt, bár egészen más értelemben, mint Szent Erzsébet. Eleinte hajlott Konrád atya tanitásaira, de amikor ez valósággal despota módjára követelt töle egyre több lemondást, egyre több önsanyargatást, arra hivatkozva, hogy a szent mindezt készséggel teljesitette, Beatrice türelme elfogyott: megsokalta a kivánságokat s ettől kezdve a lelkész vigasztalásait is hova-tovább ritkábban kivánta. Hát lehet-e töle még több szenvedést, még keserübb megalázkodást követelni, mikor már ugyis porig alázta, bujdosóvá tette, kegyelemkenyérre szoritotta öt a balsors!

A késöi germán tavasz már virágba boritotta a cseresznyefákat, a földön husvéti áhitat hangulata terjengett, mikor az Árpádok királyi fája is egy ujabb aranyágacskát hajtott: Beatrice anyává lett. Fia született, fia!

És a testileg-lelkileg megtört nö szemében fellobbant az öröm, a reménység lángja: ime, van már kiért élnie, küzdenie, van, aki egykor — talán ösei trónján — elégtételt fog szolgáltatni a megalázott anyának, felemeli öt, akinek egyedüli boldogsága immár csak fiának ragyogó, fényes jövője lesz!

S amint — még betegen, bágyadtan rátekintett a nyöszörgö, tehetetlen kis ujszülöttre: ugy rémlett neki, hogy annak még alig kisimuló arcában máris felfedezi a boldogult apjára való nagy hasonlóságot. Nem, nem az elfogult anyai szem láttatja ezt vele csupán, több az, mint képzelet: boldog valóság...

Óh Isten, Isten! — de mi van e gyermek számára megirva a jövendö könyvében? Az öröm, a csapongó reménység perceit a lehangoltság, a tehetetlen kétségbeesés váltotta fel a remegö anya szivében: vajjon sikerülni fog-e kivivnia, kiküzdenie e gyermek számára — nem is a trónt — de legalább királyi származásának elismerését! Fog-e tudni számára rangjához mért jövöt kiküzdeni! Simán nem fog menni, az bizonyos. De vajjon egyáltalán nem mutatkozik-e lehetetlennek és hogyan is kezdjen hozzá ö, az egyedülálló nö ehhez az erejét felülhaladó feladathoz!

A negyvenedik napon — szokás szerint — ö maga ment el a wérdaui templomba gyermekével, hogy keresztvizre tartsa. Raspe Henrik tartománygróf és neje voltak a keresztszülök, de személyesen

meg sem jelentek: a várnagyi pár képviselte őket. Mily szegényes környezet egy királyfi keresztelőjén! De azért a kis város jólelkü lakói, kik Beatricét — visszavonultságában is — tisztelték, mert sejtették szerencsétlenségét és mert mindenikükhöz volt jó szava, ha már jótékonyságot — szegénysége miatt — nem is gyakorolhatott — szinte teljes számal felvonultak a templomba. Beatricenak jól esett ez a kiséret is — ő nem osztotta Szent Erzsébet felfogását, ki gyermekének keresztelőjén is mellőzni kivánt minden világi pompát és mezitláb, durva darócruhában vitte gyermekét karjaiban a Wartburgból a templomba.

A szokásos mise után a gyermeket mezitelenül bemártották a keresztvizbe, a rendes egyházi szertartások megtörténtek, szájába némi sót téve, vállai közt és mellén a szent olajjal, feje tetején chrysmával kente meg a pap, majd ráadták a hófehér keresztelési inget és fejére a chrysmát védendő kis sapkát...

A neve? István lett a neve a kis posthumusnak. A dicsőséges szent király oltalma alá kivánta helyezni Beatrice, dacos büszkeséggel bizonyitva e névvel az Árpádokhoz való hozzátartozóságát, a magyar szent koronára származható igényét... És amint a pap kimondotta fölötte ezt a nevet: a gyermek elmosolyodott: Beatrice tuláradó boldogsággal szemlélte: talán ez volt az első mosoly amaz ártatlan arcon...

Raspe Henrik gróf, a keresztapa, nemsokára maga is meglátogatta kis védencét, visszatérőben a Szent Erzsébet hamvainak átviteli ünnepségéről, amelyen való jelenléte tartotta vissza attól, hogy a keresztelőn résztvegyen.

Ez év májusában ment végbe ugyanis Marburgban, II. Frigyes császárnak és óriási közönségnek jelenlétében a szent testének más sirba való átvitele. A mainzi és trieri érsekek és a hildesheimi püspök vezették — a pápa nevében — a szertartást, de maga a — különben másban épen nem vallásos érzetü — császár emelte fel a szent kőkoporsójának fedelét és helyezett a halott fejére egy arany koronát. És ime: a csoda sem hiányzott: a szent hamvak valami jóillatu olajban usztak, amelyet aztán — mindama jámborok között szétosztottak, akik fogadalmat tettek, hogy a szent tiszteletére templomot épittetnek, vagy oltárt állittatnak — ha szegényebbek, valami más — vagyonukhoz mért áldozatot hoznak.

Ebből a szent olajból hozott magával Raspe Henrik is és azzal sajátkezüleg kente meg keresztfiát: hogy szent testvérének különös oltalma alatt növekedjék, gyarapodjék az erényekben...

De vajjon mi jövő várhat a kis Istvánra Thüringiában? Egyáltalán innen, e távoli részéből a világnak — tehet-e az anya valami érdemlegeset fia jövője érdekében? Mi célja különben is egész ittlétének? Itt hiába is szerez összeköttetéseket, azok Magyarországig nem érnek el, az ottani körökre vajmi kevés befolyásuk lehet. Magát Frigyes

császárt nyerje meg ügyének? Erre a jelen pillanat a legkevésbbé alkalmas. A császár nagy hadi vállalatokba bonyolódott, különben is koronája csaknem inog a fején — nem is várható, hogy Beatrice kedvéért Béla királyban uj ellenséget akarjon magának szerezni!

Sokkal természetesebb dolog lesz tehát, ha visszatér Lombardiába, ahová különben is — németországi hosszu magányaiban — a honvágy is egyre jobban vonzotta. Az a vidék mégis közelebb esik Magyarországhoz, különösen annak ama részeihez — Szlavoniához, Horvátországhoz, melyeket az Árpádok hercegség gyanánt szoktak adni oly férfitagjaiknak, kik a trónnak nem közvetlen örökösei, amely országok egyikéhez tehát Istvánnak is egykor igénye lehet. Ez igény megvalósitását — szükség esetén — Itáliából könnyebb remélni — talán Azzo is felléphet érdekében, vagy a hatalmas Velence...

Volt azonban, ami Beatricét mindannyiszor, amikor már elhatározta, hogy hazájába visszamegy, ujra meg ujra visszatartotta. Az a szégyen, hogy ő, aki egykor mint leendő királyné indult ki onnan, akinek akkor ott minden ember fényes, hosszu jövőt jósolt, most megalázva, mint számüzött, mint bujdosó térjen vissza oda! És Azzo vajjon hogy fogja fogadni! Hisz ő, Beatrice — apai örökségéről még házassága előtt lemondott nagybátyja javára. Visszavonhatja-e ezt? S ha nem, fogja-e őt Azzo valamelyes módon, rangjához mérten ellátni, nem fogja-e ő ott a csak türt, de nem szivesen látott szegény rokon szerepét játszani?

Igy töprengett a fiatal anya hetekig. Azonban a honvágy és fia jövője feletti aggodalma lassan-lassan tulsulyra jutott s nyár dereka táján, juliusban, egy szép napon arra határozta magát, hogy elhagyja Németországot s hazatér.

Kolmarból hozott két hüséges szolgája volt kiséröje ezen a keserves uton is. Lóháton tette meg azt, a tikkasztó nyári forróságban, kis csecsemő fiát kosárban tartva maga előtt a ló hátán. Szivében égő anyai szeretete volt vezércsillaga, ez tartotta fenn energiáját, különben áldozatul kellett volna esnie e rettentő ut fáradalmainak. Sokszor, az égető naptól eltikkadva, éhségtől elgyötörve már-már a végső csüggedés kezdett urrá lenni a lelkén. Ilyenkor egy pillantás a kosárban szunnyadó ártatlan gyermekre — ujra erőt adott a további vergődéshez, a végeláthatatlan utazás folytatásához.

Nem is volt csekélység abban az időben, a rablólovagok századában — épen e veszedelmes alakok által leginkább frequentált utvonalon egy fiatal, szép, védtelen nőnek két öreges, félig tehetetlen szolga kiséretében — kik bármily kutyahüséggel is viseltettek iránta, védelmére vajmi keveset tehettek volna, országokon keresztül utaznia!

A forró nappalokat kellett felhasználniok. Éjjelre — ugy igyekeztek, hogy valamely városba, faluba, vagy legalább lakott helyre érjenek be, hol a legkülönbözőbb helyeken kaptak jobb-rosszabb szállást. A várakat, kastélyokat lehetőleg elkerülték. Részben

azok tulajdonosainak megbizhatatlansága miatt, részben azért, nehogy Beatrice — megkérdeztetvén — minden alkalommal kénytelen legyen egész kalváriáját feltárni, szerencsétlenségét mindegyre ujra elbeszélni, a világ elé vinni és magát ismeretlen emberek által megsajnáltatni. Ehhez — még mindig igen büszke volt. Ellenben papokhoz — apáca-zárdába, ahol ilyen volt — jószivü polgár-családokhoz, sokkal szivesebben szállt: s ilyen helyeken többnyire a következő napra is ellátták utravaló eleséggel. Mindazáltal az is előfordult, hogy anélkül bocsátották el — s ilyenkor — az utszéli fa alatti déli pihenön csak a gyermek jutott jó meleg, édes anyatejhez, az anyát ellenben csupán a kétes estebéd reménye táplálta...

Ilyenkor ujra meg ujra Istennek és Szent Erzsébetnek oltalmába ajánlotta magát a szegény bujdosó királynö és lám, mindannyiszor estére megbizható emberek vendégszerető fedele alá sikerült eljutnia.

Az ut egyébként is terhes és fáradságos volt, hegyen-völgyön át vezetett. Az Alpok keskeny hágóit, félelmes szorosait kellett megjárniok. De teljesen járatlan, ismeretlen helyekre nem kerültek, mert ahhoz az utvonalhoz tartották magukat, amelyet Frigyes császár — Itáliába vezetett hadaival már többször megjárt, s amely eszerint most sem volt teljesen elhagyatva, lévén a császár két birodalma között állandóan némi közlekedés.

Csodálatosképen valami veszedelmes kalandja sem akadt a három utasnak. Mindössze három hétig tartott az ut, amig az Etsch völgyébe, itáliai földre érkeztek. Itt azonban nagy mozgalmat, feltünöen élénk közlekedést találtak az utakon. Menekülök egész karaván ja költözött egyik városból a másikba, nyüzsgött a legkülönfélébb emberek sokasága, mely — minél beljebb jutottak Lombardiába, annál inkább nött. Amint megkérdeztette Beatrice, mi az oka e rendkivüli nyugtalanságnak, a jámbor olasz, akihez a kérdés intézve volt, azt hitte, tréfálnak vele.

— Különös — mormogta. Hát ti nem ugyancsak a császár elöl menekültök, mint mi? — hangzott a felelet.

— Miféle császár elöl?

De már erre hátat fordított az atyafi és ugy morogta.

— Tartsátok bolonddá a kis kutyátokat! Hát miféle álomországban éltek ti? Nem tudjátok, hogy nyomotokban van Frigyes császár, a Ghibellin, a megtestesült eleven ördög, aki jön, hogy letarolja Lombardia virágait, vérrel fesse Itália folyóit! Hogy a neve is legyen százszor átkozott!

Akkor tudták csak meg, hogy a császár — seregével — ugyancsak utban van az északitáliai városok ellen. Mikor ök Thüringiából elindultak, erről egy szót sem hallottak. Elég lassan jöttek, nem csoda, hogy a császár hadai majdnem utólérték öket.

— No, ez aztán épen a kellö idöpont arra, hogy Azzohoz for-

duljak — gondolta Beatrice — mikor ő maga is alighanem rettegésben tölti idejét...

Mialatt az öreg taliánnal tárgyaltak, ujabb szállingózó utasok érték őket utól. Két lovasember közeledett, kiknek öltözéke egészen különös, elütő volt a többiétől: se nem katonai, se nem nemesi, de még polgári sem. Beatrice azonnal felismerte, hogy ezek csakis dalnokok, trovatore-k lehetnek. Amint figyelmesebben ránéz az ifjabbra: abban minden kétséget kizáróan... Péguilant ismeri fel.

Az első érzés, mely e váratlan felfedezésnél meglepte: határtalan ijedelem volt. Félt attól, hogy a dalnok, ki őt viruló jólétben, fényes rangban látta utoljára — most e szörnyü összeomlásában felismeri. Ezt pedig semmi áron nem akarta. Zavartan igyekezett arcát elrejteni, lovát megfordítva, gyors indulásra intette szolgáit, remélve, hogy igy, egy irányban haladva, a dalnokok őket felismerés nélkül elmellőzik.

Igyekezetével azonban elkésett. Mert Péguilan ugyanazon pillanatban, amint Beatrice először ránézett: felismerte, ugy okoskodva magában: hogy ilyen csodásan szép kék szeme csak egyetlen lénynek lehet a világon. És amint a királynő elosonni igyekezett: a dalnok máris leugrott lováról és futva közeledett Beatrice lova felé, lelkendezve kiáltva: Madonna Beatrice! Regina mia!

Leirhatatlan örömet, meghatottságot árult el az ifju arca, amint áhitattal ragadta meg a nő kezét és földöntuli tisztelettel emelte ajkaihoz. Természetesen első kérése az volt, hogy most már ő kisérhesse tovább utján, amit Beatrice semmiképen meg nem tagadhatott. Dalnoktársa sem volt előtte ismeretlen, ha nem is gyakran, de megfordult Azzo udvarában Maccara is, igy emlékezett rá némileg.

A dalnokok Ferrara felé tartottak szintén s azzal a könnyed optimizmussal beszéltek Frigyes császár várható hadjáratáról, amellyel csak a vagyonukat nem féltő, mindenütt otthonra lelő földönfutó bohémek foghatják fel a háborut. Am Beatricet sehogysem tudták megvigasztalni. ő komor, életunt és kétségbeesett maradt. Csak amikor a dalnokok gyermekét kivánták látni és elhalmozták becézéssel, dicsérő szavakkal, akkor ült ki valami végtelen bágyadt mosoly a szép bujdosó vonásaira. Péguilan örült ennek a mosolynak, de kénytelen volt megvallani, hogy ilyennek sohasem látta a nő arcát.

Sorsát, tragikumát — persze nem kérdezhették. Viszont Beatricenak éreznie kellett, hogy ennek elmondásával tartozik, ellenesetben amazok minden kérdése közvetett uton annak kifürkészését fogja célozni. Pár szóval tehát futólagosan elmondta nekik, mire a dalnokok igaz részvéttel lehorgasztva fejöket, egy darabig meghatva hallgattak.

— Most pedig — fejezte be a királyné: nagybátyámhoz készülök, aki elég hatalmas arra, hogy ügyemben a magyar királynál eljárjon és elég jószivü, hogy atyám nagy vagyonából legalább némi morzsákat rendelkezésemre bocsásson.

Péguilan arcán hirtelen borulat rándult végig. Látszott rajta, hogy valami kellemetlent akar mondani, de nem tudja, miként kezdjen hozzá.

— Felség — nem volna-e jobb Veronában megpihennie, legalább egyelőre? Hiszen ott van Felséged édesatyjának szeretett bajtársa: Lendinari Alard gróf, az csendes, keveset szereplő ember, amilyenek e zavaros időkben legnagyobb biztonságban vannak. Azzo őrgróf nagyon is ki van téve a pártok indulatainak, mint a pápai Guelf-párt lombardiai feje. Különben is, aligha lesz most Ferrarában, mert Vicenza város podestájává választotta és ott szervezi a pápai pártot Ezzelino di Romano nagy bosszuságára.

— Óh, az a vérszopó fenevad — jegyezte meg e név hallatára Beatrice. Még mindig tart istentelen működése hazánkon?

— Jobban, mint valaha. Kegyetlenkedéseiről hihetetlenül szörnyüséges dolgokat mesélnek. Amint Paduát és Trevisót hatalmába keritette és ott podesta lett, az összes paduai polgárokat hazaárulóknak nyilvánitotta, javaiktól megfosztotta, kezeseiket Apuliába vitette, ahol földalati börtönökben haltak meg.

— Borzasztó! — sóhajtott közbe Beatrice.

— És ez még mind semmi — folytatta a dalnok. Hidegvérrel áldozott fel boszujának ellenséget, barátot, ártatlan emberek ezreit, álnok fivérével, Alberico di Romanoval együtt...

— Ugy? Hisz azzal örökké hadilábon állott... Tudtommal nem volt ádázabb ellensége e testvérénél...

— Mind szinlelés volt, csupa álnokság. Csak látszat kedvéért küzdöttek egymás ellen, valójában azért rendezve e komédiát, hogy igy kipuhatolva kinek-kinek pártállását, annál biztosabban csalják kelepcébe elleneseiket. Undok világ ez, Felség. Ha nem örülnék oly mérhetetlenül a látásán, magam is azt mondanám, jobb lett volna Thüringiában maradnia...

Beatrice egész elhalványodott e szörnyü dolgok hallatára.

— Ugy látszik, csakugyan darázsfészekbe kerültem — rebegte.

Eközben a csendesen folydogáló, tisztavizü Adige völgyében lefelé haladva, egymásután hagyták el a meglehetősen szaporán egymásra következő falvakat, Dolcet, Chiusát, Volargnet, már alig voltak egy órányira Veronától. Lassan haladtak: a királyné gyermekére volt tekintettel, nem akarta, hogy gyors ügetés közben nagyon összerázkódjék a kosárban.

Hátulról mind többen és többen érték utól és mellőzték őket, a tömeg egyre gyorsabban tódult mögöttük, utóbb valóságos pánikszerü menekülés, vad futás jellegét öltötte a népáradat sietsége.

Látva utasaink kényelmes lassuságát, egy ugyancsak előretörtető uriforma olasz lovas nem állhatta meg, hogy oda ne kiáltson nekik:

— Ne olyan kényelmesen, asszonyom és uraim: nyakunkon a

veszedelem! Ezer német lovassal jön a hátunk mögött a császár, még olasz vazallusok is csatlakoztak hozzá az Alpoknál. Azt mondják, már Alát is elhagyta!

— No, ennek már fele sem tréfa — mondogatták a dalnokok elkomolyodva és szeliden megnógatták lovaikat, igy adva értésére Beatricenak, hogy csakugyan jó lesz valamivel jobban igyekezni.

Még azt est beállta előtt elérték Veronát és egyenesen Lendinari Alard gróf udvarába állitottak be, aki hinni sem akart szemeinek, amikor boldogult bajtársának leányát — a magyar királynét — igy látta maga előtt. Hanem a végtelen szivjóság lesugárzott az arcáról és Beatrice látta, érezte, hogy itt egyelőre célhoz jutott, hogy itt jó lesz neki és fáradtságtól, meghatottságtól, boldog megnyugvástól elgyötörten, zokogva hajolt a jóságos öreg ur keze felé, hogy azt megcsókolja.

Az öreg erélyesen elháritotta e merényletet és cordialiter, keblére ölelve a siró nőt, maga is könnyezve üdvözölte.

— Isten hozott, hugocskám — jöjj és pihenj meg nálam. Itt otthonra találsz és nem kell félned senki üldözésétől, mert öreg bátyáddal nem törődik se Guelf se Ghibellin.

A két dalnok ajánlotta magát és tovább készült menni. De a gróf bizony őket is ott tartotta.

— Ugyan hova mennének már öcséim, ki, a biztos veszedelembe, Várják már meg itt, amig elvonul a nagy vihar a fejünk felől, akkor aztán még mindig ráérnek — post festa cantare!

— Ha ugyan lesz még kinek — jegyezte meg keserü humorral Maccara.

Másnap nagy látványosságot mulasztott el Beatrice, azáltal, hogy csaknem délig aludt. Keresztülvonult a városon a kora reggeli órákban a császár, a félelmes, rettegett ellenség, nehéz német lovasaival és itáliai szolgalelkü vazallusaival, anélkül, hogy bizonyos mennyiségü élelmiszer kikövetelésén kivül bármiben is kárt okozott volna a városnak. Csak rövid pihenőt tartott, amig serege érkezett, azután tovavonult a fergeteg Verona egéről — Vicenza felé.

— No, ettől ugyan ezuttal könnyen szabadultunk — mondotta ebédnél vidáman Alard gróf. — Hogy ennyire szárazon menekülünk, magam sem hittem volna. Jele annak, hogy másutt készül lecsapni. De ahol aztán lecsap: az irtóztató lesz. Nem szeretnék a vicenzaiak bőrében lenni...

— Hát te, hugocskám — fordult Beatricéhez, voltaképen hova is készültél? Mert hogy tovább akartál menni, azt kivettem tegnapi kevés szavadból is.

— Nagybátyámhoz, az estei marchiohoz természetesen. És ha kedves bátyámuram szivessége folytán kipihentem itt magamat, nem is leszek tovább terhére, hanem megyek haza, Estébe, Ferrarába.

Alard gróf ugy nézett Beatricera, mint aki nagyon meg van le-

pödve. Aztán erösen megcsóválta a fejét. Maga sem igen tudta, hogy kezdje a választ.

— Hm. Ennél jobb dolgot ajánlok én neked... Nyugodtabb otthonod lesz neked itt nálunk. Azért hát csak érezd magad otthon és ne kivánkozz odább, biztositlak, hogy nagy szeretettel látunk magunk közt, én is, Giovanna néném is, meg a leányunk, Mária is...

Azok szives mosollyal, meleg barátsággal helyeseltek.

— Végtelen hálára kötelez engem, bátyám, de már csak a szülöföldemre szeretnék visszatérni. Hiszen ez a honvágy hozott idáig, messze Németországból...

— No, no, ráérünk erröl beszélni. Most egyelöre még ugysem volna tanácsos Azzo bátyádat zavarni. Nagy események központjában van ö, nagy fákba vágja a fejszéjét, rá sem érne veled foglalkozni. Meg aztán — se nem békességes, se nem biztonságos az élet most az ö udvarában. Neked és gyermekednek elsösorban pihenés, nyugalom kell s azt legkevésbbé sem találnád meg nála.

Beatrice szépen ráhagyta magát beszélni, hogy egyelöre — pár hétre, amig lezajlanak a nagy események a császárral — itt maradjon. Ezt a pár hetet pedig a jólelkü Lendinari, aki már igen jól tudta, hogy Beatricét Azzo részéröl érné a csalódások legnagyobbika, arra használta fel, hogy lassanként — cseppenként beadja neki a keserü valóságot: hogy az estei udvarnál többé semmi keresnivalója nem lehet...

Hiszen szent igaz, hogy Azzo helyzete nem is volt általában irigylésreméltó. Söt, Frigyes császár hadjáratának egyik célja volt épen öt megalázni, akit Vicenza városa kevéssel elöbb Ezzelino nagy boszuságára podestájává választott. Most épen a vicenzaiakkal, paduaiakkal és trevisoiakkal Rivalta várost ostromolta Azzo, egész gyanutlanul. Ám Ezzelino villámgyorsan odavezette az érkezö császárt, aki szétverte a meglepett sereget és bevette Vicenzát, ahol aztán a szörnyü Ezzelino az összes Guelfpárti családokat kifosztotta, számüzte, vagy kiirtotta. Azzo nagy nehezen egérutat kapott és Ferrarába menekülhetett, de folyton feje felett lebegett a veszedelem, hogy Frigyes bosszuja most ellene fordul.

Szerencsére a császárnak az osztrák herceg — Harcias Frigyes — veszedelmessé váló nyugtalankodásai miatt hirtelen haza kellett fordulnia Németországba, Ezzelino pedig Padua és Treviso megfenyitésével volt elfoglalva, igy Azzoról rövid időre elterelödött a figyelem. De amint Frigyes császár rövid németországi tartózkodása után Itáliába visszajött: ugy látszott, hogy a lombardok szabadságának utolsó órája ütött. A császár a pápa követeinek, kik Lombardiába elébe jöttek, nyersen és tartózkodás nélkül kijelentette, hogy az ö ügyeibe ne avatkozzanak, söt ö maga küldött a pápához — Petrus a Vineis és a német rend nagymesterének, Salza Hermannak személyében követséget, amely mereven és sértön utasitotta el a pápa ki-

vánságait. Egyuttal mohamedán csapatainak zömét elhitta Nápolyból, egyesült az öt követő nagyszámu német lovassággal, magához vonta a hozzá hü városok polgári katonaságát és Ezzelino seregét s igy vonult haderejével — melynek száma a saracénok nélkül százezer körül járt — Milano ellen.

E város gyorsan szervezkedve, 60.000-nyi csapatot állitott a császárral szembe, mely az Oglionál táborozott, hogy a császár átkelését meggátolja. Hónapokig álltak igy szemben egymással, amig — a tél beálltakor — a lombardok azt hivén, hogy Frigyes egyelőre beszünteti a hadakozást, nem a legnagyobb rendben hazaszéledtek. E pillanatot használta fel a császár. Utánok ment, Cortenuovonál utólérte a lombardokat és iszonyatosan megverte. Seregük szétzüllött és tizezer milanói, köztük a város legtekintélyesebbjei részint életüket vesztették, részben fogságba estek. A foglyok közt volt Milano podestája is, Tiepolo velencei doge fia. Frigyes embertelenül bánt vele: a zászlót vivő szekér árbocára köttette és a nép mulattatására ugy hurcoltatta át Cremonán, aztán Apuliába küldte és ott felakasztatta.

Miután Velencét ily módon halálosan megsértette, Genuát is elkeseritette maga ellen, azáltal, hogy a pisaiaknak kedvezett. Genua és Velence erre szoros szövetséget kötöttek a pápával. A császár ellenségei igy szaporodtak és méginkább maga ellen uszitotta öket, amikor — 1238 tavaszán — egyik leányát Ezzelinoval jegyezte el, természetes fiát, Enziot pedig Sardinia királyává nevezte ki, habár ezt a szigetet a pápák mindig a római szentszék tulajdonának tekintették. Mikor pedig a milanóiaktól, akik minden zászlójukat és értéktárgyukat kiszolgáltatták és 10000 embert ajánlottak fel a keresztes háboruhoz, csakhogy a császár bocsánatát elnyerjék, föltétlen megadást követelt, ezek végső szükségükben elhatározták, hogy inkább egy szálig — karddal a kezükben — halnak meg. A pápa a lombardok, genuaiak és velenceiek ügyét nyiltan magáévá téve, formális szövetséget kötött velük és végül — bizva abban, hogy az összes szabadságszerető népek egyesülnek a zsarnok elleni gyülöletben, 1239 márciusban ujból átok alá helyezte a császárt. E lépést annál inkább merhette, mert elözö nyáron Frigyes Brescia ostrománál teljes kudarcot vallott és legjobb vitézeit, valamint készleteit is elvesztette.

Ezalatt a császár Alsó Itáliát sanyargatta, mialatt Lombardia Ezzelino és ennek semmivel sem szelidebb fivére, Alberico zsarnoksága alatt nyögött.

De a pápai párt — ott, ahol tulsulyba került, nem kevésbbé volt kegyetlen, mint akár a császáré. Ez kitünt Ferrara meghóditásánál. Ennek a városnak az élén a császár barátja, a 70 éves Salinguerra állott, ki pátriárkai tekintéllyel és párttatlan igazságossággal kormányozta azt. A pápa, a velenceiek és Azzo párthivei azonban letették a derék, igazságszerető embert, elfogták és Velencébe hurcolták, 1500

ferrarai polgárt pedig városuk elhagyására kényszeritettek. Erre a velenceiek két évig elviselhetetlen terheket róttak a városra és a számüzöttek vagyonát maguk közt osztották szét; mire Azzo örgróf lett a város podestája.

Háromezer font fizetésü podestából Azzo később a város korlátlan urává és parancsolójává lett, aki uralmának székhelyét Ferrarába tette át és a szerencsétlen polgárok a fényes udvart és a pazarlást, amiről az estei-ház mindig hires volt, vagyonukkal és vérükkel voltak kénytelenek támogatni.

Mig mindezek a nagy, történeti események lejátszódtak, évek teltek le. Hol töltötte ezeket a szegény, szerencsétlen, hajléktalan, számüzött királyné?

Arról, hogy Azzohoz menjen, rég lebeszélte öt a jóságos öreg Lendinari. Mit is keresett volna az események központjában álló, mozgalmas szerepet vivő embernél, aki maga is ma itt, holnap ott tartózkodott és akinek bizonyára kisebb gondja is nagyobb volt Beatricenél? Mindazonáltal Lendinari — Beatrice kérésére — megkisérlette közbenjárni Azzonál, engedné vissza haszonélvezetbe, legalább egy részét annak az óriási vagyonnak, amelyről Beatrice — Azzo sürgetésére — férjhezmenetelekor lemondott.

Nemcsak süket fülekre, de a legridegebb visszautasitásra talált. És Beatricenak ez az ujabb, rettenetes csalódás jobban fájt, mint mostohafiainak kegyetlensége. Hiszen Azzo elvégre vele egy vér és mibe került volna neki — oly óriási vagyon mellett — ez a kis nagylelküség?

De talán Lendinari csendes, nyugodt, vendégszerető házánál mégis — ha kegyelemkenyér mellett is — megtalálta nyugalmát? Hiu reménység... Alig pár hónapot idözött ott, Verona városa is áldáz testvérharcnak vált szinhelyévé. Két hatalmas család, a Montecchi és Capuletti került áldáz viszályba egymással és a város egész lakossága részt vett ez áldatlan, végnélküli küzdelemben, mely mihamar öldökléssé, vérengzéssé fajult. Maga a higgadt Lendinari sem vonhatta ki magát azalól, hogy egyik párthoz csatlakozzék és háza megszünt biztonságos hely lenni. Egyrészt ez, másrészt Frigyes császár másodszori visszatértét megelözö rémhirek, a város ostromának elöreláthatö volta, arra késztették Alard grófot, hogy ö maga tanácsolja védettjének — legalább ideiglenesen — biztosabb helyre költözését.

Beatrice tehát ujból — ah, már hányadszor — felkerekedett és menekült. De hová, hová? Oda vágyott, ahol lehetöleg jól el van rejtve az emberek elöl, ahol — földi gondolatoktól megtisztuló lélekkel — élhet Istennek és gyermekének... Valami kapocs azonban mégis legyen, amely az édes, gondtalan multhoz füzi, mert — teljes idegenben — ugy érezte — meg kellene örülnie. Elment hát szülövároskájába, Estébe, ahol minden rög, minden virág boldog bus gyermekkorára emlékeztette. De nem öseinek, nagybátyjának kastélyába szállt: meg-

vonta magát egy kis, elhagyott házban, mintha nem is lett volna soha Európa egyik legfényesebb trónján, hanem szegény polgárok között. Azzo különben sem volt ugyszólva soha otthon, aminek Beatrice csak örült, mert a keserü, rideg csalódás után, ugysem fordult volna a világ minden kincseért sem hozzá segitségért.

De hova forduljon? Mert elvégre élni mégis csak kell valamiből és sem a multak boldogságán való elmerengés, sem a királynöi cim tudata, de még a legáhitatosabb leiki élet és imában elmerülés sem elegendö a test táplálására.

A szép szöke királyné oly nyomorba jutott, hogy minden megmaradt ékszerét, minden nélkülözhetö ruháját el kellett adnia, hogy egy napról a másikra tengethesse életét. Végre nem maradt már semmije és szinte ki tudta számitani a napokat, amelyek multával ki kell ülnie — gyermekével az utcasarkára és minden jött-mentet könyöradományért megszólitania.

— Hiszen — ha még csak öröla lett volna szó! De az a gyermek, az az édes, mosolygós fiucska — csak az ne szenvedjen éhséget, inséget, az ne ismerje meg a nyomort, legalább még ne most, amikor az édes gyermekkor tündérvilágában él! Sokszor ugy hitte az anya, már minden könnyét elsirta, kiapadtak azok forrásai, hogy minden imáját elmondta — hiába és lelke mélyén nem maradt már fohász a jó Istenhez, legfellebb zugolódás: és mégis: ha arra a gyermekre pillantott: még mindig ujra és ujra elö tudott törni egy könny a kiapadt szemekböl: éghez szállni egy ima az elgyötört, reményvesztett szivböl...

Mert az a gyermek királyok unokája és . . . és — hiszen az Isten utjai kifürkészhetetlenek... lehet még királyok öse...

És ahol a szükség legnagyobb, ott jár Isten keze legközelebb: amikor már végsö kétségbeesésében a hónapi kenyérre valót sem tudta elöteremteni: akkor érte egy jóságos kéz váratlan segitsége...

Kegyadomány, az igaz, de olyan kéztöl, amelytöl el lehet azt fogadni. Hiszen az egész, egyetemes kereszténység atyja az, aki nyujtja, a pápa.

Még a jóságos Lendinari gróf hivta fel a pápa figyelmét — Beatrice tudtán kivül, mikor ez töle távozott — a bujdosó királyné nagy szegénységére és válságos helyzetére s a szentatya öszintén megsajnálta, 35 olasz kolostorra vetett ki alamizsna-adót s az igy egybegyült összeget, mai érték szerint körülbelül 20 ezer frankot neki megküldötte.

Most már tehát — bár nagy takarékossággal — egyelöre anyagi gond nélkül élhetett tovább — visszavonultságában, gyermekének.

Ö maga sem szerette volna, ha valaki e magányában felkeresi s világi dolgokra emlékezteti; mikor már annyira beleszokott az intenziv lelki életbe. De egy cél mégis lebegett elötte, mely — amint

gyermeke napról-napra növekedett, egyre követelőbben töltötte be a lelkét: még egyszer megkisérleni a magyar királynál — hogy ismerje el ez ártatlan gyermeket, e kétségtelen királyi vért igaz testvérének.

De hogyan, ki által tegye meg eziránt a lépéseket, ha nem érintkezik ugyszólván senki élő lélekkel?

Egy koratavaszi napon Beatrice szokása ellenére, hosszasan nézegetett ki ablakán. Szórakoztatta őt az utcai gyermekek játéka — a kis István ugy tapsolt feléjök, ugy szeretett volna közéjök futni, velök játszani — el-elnézte a szemközti háztetőn ugrándozó sármányokat, a kék eget.

Egyszerre egy lovasember tünik fel: az utcán játszó gyermekek csapata szétrebben, Beatrice bámulva néz a lovas arcára, az oly ismerősnek tünik fel előtte...

Péguilan!

Igen, ő volt és épen mivelhogy ő volt, hogyne vette volna észre ő is a királynőt, bár az hirtelen visszahuzódott, természetesen nagyon is későn.

És leszállva lováról, kézen vezetve azt, odajött az ablakhoz, nem is kérve engedelmet, beköszönt.

— Csakhogy megtaláltam, mia Regina — kezdte mohón, nagy küldetésben járok, épen Felségedhez tartok... Ha megengedné, hogy beljebb kerülhessek...

Persze, hogy megengedte. Csak épen futólag cikázott át fejében a gondolat, hogy ez az ember is mily másképen szólt vele, milyen tisztelettel teli félelemmel, milyen áhitattal. De egy szegénységben élő exkirálynénak mindez nem jár ki.

Pedig más oka volt a dalnok szeles hirtelenségének. Ő valami igen nagy örömhirt akart közölni a királynéval.

— Nem is találná el, honnan jövök... Bizony Magyarországon voltam... Zárában jártam, Dalmáciában, ott összebarátkoztam egy magyar fiuval, valami Buzád comessel. Nagyon hitt, kisérném el az ő birtokára, hogy töltenénk együtt egy pár vidám napot. Soha olyan vendégszeretetet nem láttam, mint a magyaroknál! Tejben-vajban fürösztöttek barátom házánál. Mikor szóbakerült, hogy Estében is jártam, ráterelődött beszédünk Felséged sorsára. És Buzád comes, aki a most uralkodó magyar király bizalmas embere, megemlitette, hogy Béla király már nincs nehéz szivvel Felséged iránt, hogy a kis István herceget is szóba hozta előtte és hogy mikor Felséged — olyan különös módon távozott a királyi udvarból: a király tudta azt, hogy álruhában a lovasok között van és szándékosan hunyt szemet. Természetesen nagyon óvatosan firtattam tovább ezt a tárgyat, nehogy mohó érdeklődésem gyanussá váljék előtte, de — az a benyomásom, hogy ha királynőm most lépéseket tenne a magyar udvarnál a kis herceg elismertetése érdekében: az nem volna hiábavaló.

Beatrice meleg érdeklődéssel hallgatta az ifjut. Szemei megteltek

könnyel a meghatottságtól: mint mikor valaki oly örömhirt hall, mely egész lelkét betölti és egyszerre felszabaditja valami rettentő lidércnyomás béklyóiból.

— Óh, Aimeric... de eltaláltad egyedüli vágyamat... Ha ez teljesülhetne: ha fiam sorsát igy biztositva látnám: szivesen válnék meg ettől a mostoha élettől...

— S ha én ebben segitségére lehetnék Felségednek: nem volna nálam boldogabb halandó e földön.

— De hogy, barátom, de hogy? Mily uton közelitsem meg a királyt? Ki fog vállalkozni arra, hogy érdekemben közbenjárjon? Van-e nekem itt valakim, akit követségbe küldhetnék és hozzá — ily veszélyes misszióra?

— Vállalkozom én, Felség — vetette oda a dalnok nagy lelkesedéssel.

De már erre Beatrice sem állhatta meg, hogy el ne mosolyodjék.

— No, már ezt igazán nem. Végtelen nagyra becsülöm önfeláldozó készségedet, de ebben az egyben el nem fogadhatom. Okaim vannak rá, de ezeket ne kérdezd.

Péguilant láthatóan lehangolta e visszautasitás. Kissé gondolkodott, majd ujra kezdte.

— Hát a marchio ur vesse magát közbe! Teringettét! Ez már csak a legkevesebb, amit megtehet és a legtermészetesebb! Ez nem kerül neki pénzbe, ha már épen ez a gyenge oldala.

A királyné busan rázta a fejét.

— Azokból a kezekből én többé nem fogadok el semmit, még kevésbbé fogok onnan valamit kérni. Erről is le kell tennünk.

— Eh, fogunk rá módot találni, királyném. Ha más nem, megteszi a pápa, vagy a velencei doge. De hiszem, hogy Lombardiának bármely gáncsnélküli lovagja is boldognak tartaná magát, ha Felséged érdekében eljárhatna.

— Nem szeretnék senkinek lekötelezettje lenni. Jutalmazni pedig — jelen viszonyaim között — ugy sem tudnám az illetőt.

Erre igazán alig volt már mit válaszolni. De Péguilan nem bocsátotta ki egykönnyen a felvett tárgyat.

— Ha már engem nem érhet a szerencse, hogy Felségednek személyesen tehessem ezt a szolgálatot, legalább igérje meg, hogy nem lesz kifogása, ha közvetve — megteszem. Találok valakit, aki önzetlenül elvállalja ezt a követséget...

— Jobb lenne ezt egyelőre csak megfontolni — később, adandó alkalommal jut majd eszünkbe valami. Legalább addig beleringathatom magamat — a reménybe.

— Nem, Felség, ez egyszer nyiltan ellenmondok. Ne halasszuk az ügyet. És Felséged most, még ez órában meg fogja irni Béla királyhoz a levelet, amelyet én majd — illő uton — igérem, hogy nem személyesen — eljuttatok a királyhoz.

Ezen a szokatlanul határozott, sőt parancsoló hangon Beatrice elmosolyodott. De — engedett. Nem volt azonban se pergamenje, se íróeszköze. Sebaj. Egy vándor dalnok ilyennel mindig fel van szerelve, Péguilan — a magával hozott hosszu bőrtokból kiszedte, kiteregette a pergament és Beatrice ott irta meg Béla királyhoz intézett levelét.

Nem kért ő maga számára többé semmit, csak annak a szegény, ártatlan, számkivetett gyermeknek — egy kis helyet, ha utolsót is — az Árpádok dicsőséges családfáján. Olyan szerényen, de mégis igazságának biztos tudatában, határozottan kérte ezt, hogy ez a levél el nem téveszthette hatását, hacsak köből nincs a szive annak, aki elolvassa.

Hát bizony nem is Bélán mult, hogy mégsem volt sikere!

V.

Péguilan gondosan, sőt a leggondosabban kebelébe rejtette a levelet, mint valami féltve őrzött kincset és sietve bucsuzott, nehogy Beatrice még mást gondoljon és visszakérje.

Egyenesen Bolognába sietett. Ott volt egy ifjukori jóbarátja, a fiatal — 28 éves — Giorgio Blandrate, egy főur fia. Az apa egykor szives maecenása, a fiu iskolatársa volt a dalnoknak. Lovagias, kalandra vágyó, vállalkozó ember létére Giorgio — Péguilan első tapogatózására késznek nyilatkozott a követséget elvállalni és két hasonlókoru, előkelő társat toborozva, utnak indult Magyarország felé.

Beatrice nem tudta, Péguilan miféle lépést akart tenni a levéllel, de ugy hitte, hogy nem igen lesz alkalma ennek továbbitására., ezért — anélkül, hogy István elismertetésének tervéről — adandó alkalommal — lemondott volna, egyelőre nem is igen gondolt a dalnok féle epizódra.

Annál nagyobb volt meglepetése, mikor — alig egy hónapra a fenti beszélgetés után, három ismeretlen, de ruhájuk és modoruk szerint, okvetlen igen előkelő lovas ifju kivánt nála tisztelegni.

— Giorgio Blandrate vagyok Bolognából — és eljártam Felséged küldetésében a magyar királynál — mutatkozott be az egyik.

Beatrice szive nagyot dobbant. No, most minden egy kockára van feltéve... A nagy ijedelem után szinte elállott a szivverése, abban a feszült várakozásban, hogy megtudja, sikerrel járt-e eddig ismeretlen jóakarója. Szép, nemes arcára tekintett, de annak lehangoltsága nem sok jóra engedett következtetni...

— Ime, e levélben hoztam a választ — és átnyujtota Béla király sajátkezüleg irt sorait.

Micsoda pokoli kinokat szenvedett a szegény Beatrice, amig

felbontotta, amig könnyekkel telt szemeivel hozzáfoghatott azok olvasásához!...

Az első sorokat elolvasta, azután ... szemei megteltek a rémület, az ijedelem kifejezésével, egész testében reszketni kezdett, karjai lehanyatlottak és ájultan terült el a mögötte lévő kerevetre. De kezeiben még akkor is szorongatta azt a fatális irást.

Blandrate maga is erősen megijedt és előhiva Beatrice komornáját, együttesen fáradoztak, hogy magához téritsék. Amint ez sikerült, görcsös zokogás fogta el a királynőt s gondolni sem lehetett arra, hogy aznap még tovább tárgyaljon az ifjuval küldetése részleteiről.

Blandratenek sejtelme sem volt arról, hogy küldetésének balsikere ilyen — csaknem katasztrófális — hatást fog előidézni, a legőszintébben megsajnálta a mindenkitől elhagyott szép asszonyt, akit egyébként valódi mártirnak és minden pártolásra méltónak tartott. Volt rá gondja Péguilannak, hogy ilyennek fesse öt Blandrate előtt, mikor ezt a követség elvállalására ösztökélte. Nem is lett volna illendő, hogy egy ilyen végzetes hatásu hir átadása után szó nélkül eltávozzék e városból, anélkül, hogy tovább is érdeklödnék e rossz hir betegének állapota felöl. Megszállott tehát a városkában, azzal a szándékkal, hogy Beatricét, mihelyt ez jobban lesz, felkeresi és küldetése részleteit is elmondja neki.

Kevés napok mulva Beatrice annyira megerösödött, hogy erre eljött az alkalom. A királynö maga érdeklödött, hova lett az áldozatkész lovag s mikor megtudta, hogy még a városban van, magához hivatta öt.

Ő maga sietett elébe, mindkét kezét feléje nyujtva, amint a szobába belépni látta.

— Mivel hálálhatom meg ezt a nagy fáradozását, amelyet értem, szegény számüzöttért elvállalt és amely azonfelül jól tudom, kellemetlen helyzetekbe is hozta.

— Oh, királynö, mindez szót sem érdemel. Bárha oly eredménye lett volna utamnak, amilyet magam — teljes szivemből óhajtottam és amilyet Felséged — mártiri szenvedéseivel — megérdemelt.

— Tudja-e, mi van e levélben? — kérdezte Beatrice feléje mutatva a végzetes pergament.

— Minden részletek nélkül csak annyit, hogy — sajnos, elutasitása Felséged óhajának. De a magyar udvarban annyit sikerült megtudnom, hogy a király maga sokáig gondolkodott rajta, minö választ adjon, söt már-már hajlott a szive az igazság, a könyörület felé, de a királyné, akit kegyetlen szivü görög asszonynak mondanak, a legmerevebb tagadás álláspontjára helyezkedett és erös szóváltások között követelte, hogy Felséged kérése ridegen elutasittassék. A király végre — a házi béke kedvéért — engedett.

— Tehát megint az a nö... Oh, hogy az Ég...

Valami nagy átkot készült kimondani. De abbahagyta. Az ő megtisztult szivében a boszuindulat nem tudott többé gyökeret verni.

Oly valami magasztos volt e szerencsétlen nő arckifejezésében, amint a boszu kitörni készülő igéit visszatartva, lelkének harmóniáját urrá tette indulatain, hogy Blandrate meglepve, elragadtatva nézett rá s e pillanatban esküt tett volna rá, hogy a tiszta, fenséges igazság e nő részén van.

— És az érsek, Róbert mit mondott? Közbevetette-e magát érdekemben ez az igazságos ember? — kérdezte aztán a királynő, kissé megnyugodva.

— Róbert érseket már nem találtam az élők közt. Nem régen halt meg. Azt mondják róla, valódi szent volt. Amint megszületett a trónörökös és ő megkeresztelte: két hét multán — az annyi is igen öreg ember már nem élt. Mondják azt is, hogy testén szőr-övet ciliciumot, szekrényében pedig több kinzó eszközt találtak, melyekkel magát szerzetes módjára sanyargatta.

Beatricenak Róbert iránt érzett minden részvéte mellett (minek az annak, ugyis a mennyországba került) más ragadta meg a figyelmét.

— Trónörökös? Tehát a királynak fia született? Tizenkilenc évi házasság és hat leánygyermek után? Erről még nem tudtam semmit.

— Igen és a magyarok szent királyának emlékére Istvánnak keresztelték.

Beatrice nem szólt semmit. De ez a hir láthatólag, ujra nagyon lehangolta. Hiszen akkor az ő Istvánkája még távolabb került a tróntól! Annyira távol, hogy most már épen semmi reménye sem lehet ahhoz. Még ha Béla el is ismerné valaha, akkor is meg kellene elégednie — legjobb esetben a slavoniai hercegséggel. Igaz, hogy a mai helyzethez képest ez is óriási dolog lenne, de mit ér, ha az igazi, a legragyogóbb álom mégis csak szertefoszlott!

— Mi lesz most már az én szegény, ártatlan gyermekemmel! — sóhajtott Beatrice szinte önkénytelenül.

És most történt valami, amire — pár pillanattal előbb talán egyikük sem gondolt. A fiatal Blandrate Györgynek fejébe ment a vér, elkábitotta öt a szerencsétlen királynőnek még itt a szegénységben is viruló szépsége, meghatotta a szenvedésekben megedzett nemes lelke és hirtelen elhatározással, lelkesedéssel odaborult a nő lábai elé...

— Felség — ha ugy akarja, fogadja el kezemet és szivemet... Életem, sorsom Felséged kezében van... Legyen ennek az árva királyi sarjnak atyja helyett igazszivü védelmezője!

Oh, mennyire nem volt már ez Beatrice szive szerinti beszéd! Mennyire elszokott ő már attól, hogy hóditani kivánjon, hogy a

maga számára a szerelmet, a földi boldogságot keresse. Ő a lelkében már félig — apáca volt!

Ijedten, szinte idegenül nézett a lovagra és szinte hidegen, minden barátságos hanglejtés nélkül válaszolta:

— Köszönöm lovag, e nagylelkü ajánlatot, de nem fogadhatom el. Mert én e világgal teljesen szakitva, mielöbb a kolostor falai közé vonulok... Ez elhatározott és meg nem másitható szándékom . . .

Oly határozottsággal mondotta ezt a királyné, hogy Giorgionak csakugyan elment a kedve minden további kisérlettöl. Hiszen az ok is, amellyel a kosarat kapta, olyan volt, amely elött meg kellett hajolnia. Fanyar kedéllyel, de kifogástalan udvariassággal mielöbb távozott tehát.

Beatrice mögött pedig ismét bezárult egy ajtó: a még egyszer kinált földi boldogság bejárata.

Mikor egyedül maradt, karjára vette körülötte tipegö kis fiát, össze-vissza csókolta — a szegény gyermek nem tudta, miért oly hevesek, erösek ma ez anyai csókok — elkezdett hozzá beszélni dolgokról, amiket ez bámész nagy szemekkel hallgatott, de megérteni nem tudott, pedig magyarul szólt hozzá anyja, magyarul — hiszen egy Árpádfihoz hogy is lehetett volna másképen?

— Édes kis fiacskám, árva szép gyermekem!... Hát kitagadtak ujra! Hát nem akar rólad tudni a tulajdon testvéred, aki királyi palotában lakik és birodalmak ura! Nem ad neked egy talpalattnyit mérhetlen földjeiböl, egy maroknyit sem megszámlálhatlan kincseiböl... Mert hogy te nem is vagy az ö nemzetsége... nem is vagy igazi Árpádfi! Oh rettenetes emberi gonoszság!

Fuldokló zokogás fogta el a boldogtalan anyát, amit látva, persze hogy Istvánka is pityeregni kezdett.

— Ezentul még feketébb, még keserübb lesz a kenyerünk. Még a reménység sem fogja anyádat többé táplálni... Pedig az ugyancsak olcsó táplálék volt... Oh, ha atyád most ránk pillanthatna, hozzánk leszállhatna az égböl! Nem birom . . . nem birom tovább . . . .

Beatrice kétségbeesve tördelte ég felé emelt kezeit, eleresztve a gyermeket, aki most már szintén sirt mint a záporeső.

— De ne félj gyermekem. Él még az Isten, az özvegyek és árvák atyja... Ő nem fog elhagyni minket. .

És mivel a mama oly szépen, ünnepélyesen beszélt a jó Istenröl: a gyermek azt hitte, legjobb, amit tehet, ha letérdel és összekulcsolt kis kezeit ég felé emelve kezdi az imát:

— Mi Atyánk, ki vagy mennyekben...

*

Péguilan nem lett volna az, akinek ismerjük, ha nem talált volna mihamar ismét módot és ürügyet, hogy királynöje elött megjelenjék. Persze megint Ferrarába, Páduába kellett utaznia. És ha

már erre jár, csak beszól, ha másért nem, hogy megtudja Blandrate küldetésének eredményét.

Ezuttal azonban épen nem találta a máskor — még nyomorában is szelid, barátságos királynét szivélyes hangulatában. Sőt — alighogy Beatrice öt megpillantotta, keményen ráförmedt...

— Hallod-e, Aimeric, ha nekem máskor kéröket hozol a házamhoz, akkor neked is kénytelen leszek kiadni az utadat...

Péguilan elképedve nézett a beszélőre. Ő nem tudott semmiről semmit. Hiszen ha valaki, ugy ő volt — platóilag — legféltékenyebb Beatricera.

Ez látva, hogy magyarázattal tartozik, folytatta:

— Mert igaz, hogy nagy és önzetlen szivességet tett nekem Blandrate lovag, sőt az elutasitás kellemetlenségeit is elszenvedte, de mégis szivesebben vettem volna, ha sohasem akad vele dolgom. Mert, hogy feljogositva érezze magát: a kezemet megkérni — ez már mégis kissé sok...

— És — és mit felelt neki Felséged? — hebegte Péguilan, nem is fontolva meg, mily rettentesen ügyetlen kérdés ez és hogy már az eddigiekből is megérthette mit felelt; ő ellenben fölötte nyiltan elárulta féltékenységét.

Beatricenak a sok szomoru óra után kedve lett volna elmosolyodni. De mégsem tette. Még több komolyságot eröltetve arcára, szomoruan válaszolta:

— Azt, hogy én, ha már király felesége többé nem lehetek, a királyok-királyának, Krisztusnak menyasszonya akarok lenni. Ez különben is elhatározott szándékom.

Bármily lehangoló volt e szavak értelme, Péguilan arcvonásain félreismerhetlenül látszott a megkönnyebbülés. A királynő észrevette és most már ő sem nyomhatta el az ajkain végigránduló futó mosolyt.

Ettől kezdve felengedett az eddigi társalgás hidegsége s Beatrice is a szokott meghitt, meleg hangon fordult a dalnokhoz.

— De azért ne hidd, hogy ezt a tervemet máról-holnapra akarom keresztülvinni. Mint ahogy hosszas töprengés után határoztam el, még hosszabb időbe fog telni a kivitel. Még addig sokat akarok és fogok küzdeni földi célokért, de nem a magam számára: fiamért. Csak ha az ő számára valami elfogadható jövőt biztositok, akkor kerülhet az én nyugalmamra sor. Még addig többször is fogsz engem látni és — ha akarod, segitségemre is lehetsz egy és más dologban.

— Oh, Felség, kivánja bár életemet, boldogan teszem lábai elé... — rajongott Péguilan.

— No, annyit nem kivánok. Hanem, ha jártadban-keltedben Velencébe vetődnél, ugy óvatosan „fal mellett" puhatolódzhatnál, nem készül-e valami vállalat Dalmácia ellen, sőt egyenesen a doge,

Tiepolo Jakab elé vezettethetnéd magad és nevemben és megbízásomból kérhetnéd öt valamire.

— Készséggel, csak szine elé juthassak és meghallgasson.

— Oh, van neked már akkora hirneved Itáliaszerte, hogy a velencei dogetól minden nehézség nélkül kihallgatást kaphass, — vetette közbe Beatrice s ez nagyon hizelgett a lantosnak.

— S ha maga elé bocsát, mit mondjak neki?

— Mondd el, hogy egy szegény, szerencsétlen özvegy, egy számüzött királyné, gyermekeért aggódó anya küldött hozzá, a hatalmas, igazságos és lovagias emberhez, akibe utolsó reménységét helyezi. Mondj el neki mindent, amit tudsz — ugyan minek ismételjem? — és kérd meg, — de szépen és nagyon kérjed — tegyen ő valamit fiam érdekében a magyar királynál.

— Hm! A doge kemény ember és számító. Nem hiszem, hogy egykönnyen meg lehetne inditani.

— De igazságos és lovagias, mint előbb mondtam. Ha meggyőződött valamely ügy igazságáról: abban eljár, ha a végletekig kell is mennie. És rajtad, a te ékesszólásodon áll, hogy ügyünk igazságát átlássa. Ha valaki, ő segithet még rajtunk. Igazi tekintély, akinek közbenjárását a királyok sem szokták amugy félvállról — elutasitani.

VI.

Beatrice, bármilyen jámbor, istenes életre készülő lélek volt, angyal mégsem lehetett és igy a szive legtitkosabb rejtekében mégis csak kivángatott Bélának egyet-mást, képzelhető, hogy nem is a legjobbakat.

De azt a rettentő szerencsétlenséget, amely rövidesen rászakadt a magyar királyra és országára, Beatrice bizonyára nem kivánta. Legalább az országnak, talán egykor az ő fia, unokája királyságának — egész biztosan nem. Elárasztotta Magyarországot az ázsiai szennyes áradat, a Kelet hirtelen felkerekedett zivatara, a mongol horda. És mivel maguk az annalesirók is ugy tartották, hogy „Magyarország 350 évi fennállás után ebben az évben (1241) elpusztult.“ Beatrice sem tartotta időszerünek, most nyugtalankodni, most törekedni fia jogainak érvényesitésére, amikor maga az ország léte is fölötte kérdéses. Ezekben az időkben változatlan visszavonultságban élt s nevelte gyermekét, aki egészséges, viruló fiucskává sarjadt és növekedett nemcsak korban, de okosságban, jóságban is.

Egy tavaszi délután a városka utcáin sétálgatott Beatrice kedves Pistájával. A fiucskát minden érdekelte, mindent megfigyelt, mindenre megtette megjegyzéseit, mikre anyja, ki fáradtan, szinte merengve nézte a virágzó mandulafákat, nem is győzött felelgetni

Egyszerre a gyermek megáll, figyelve néz, hallgat, megrántja gépiesen mellette haladó anyjának ruháját...

— Mamám! Mamám! Ezek a pap bácsik magyarul beszélnek! — mondja kipirult arccal, kitörő örömmel, a mellettük épen elhaladó két szörcsuhás szerzetesre mutatva.

Beartice le akarta inteni az illetlen magaviseletért, de a két pap már meghallotta a gyermek tisztán csengő magyar szavát és rámosolygott a lelkes fiucskára. Egyikük jóságos, meleg hangon fordult hozzá:

— Hát téged, kis magyar fiam, mi jó szél hozott erre?

A gyermek maga is megszeppent, hogy szaván fogták és zavarában nem tudott egyebet mondani, mint a köszöntést:

— „Dicsértessék az Ur Jézus Krisztus!"

Mig az ifjabbik a gyermeknek felelt, az idősebb Beatricehoz fordult:

— Bocsánat, asszonyom, hogy az édes magyar szó megállitott minket. Mi magyarországi szerzetesek vagyunk, Szent Ferenc szolgái, „fratres minores", Rómába készülünk. Egészen szokatlan, hogy e kis olasz városban magyar gyermeket találunk.

Beatrice maga is nagyon megörült, hogy hosszu, küzdelmes évek után ismét látott valakit arról a földről, ahol álomszerü, rövid boldogságát átélte. Szeretett volna egyet-mást hallani az ottani viszonyokról, a tatárjárás utáni állapotokról, beinvitálta hát őket hajlékába, mely meghivást azok — kellő szabadkozás után — el is fogadták, anélkül, hogy egyelőre tudták volna, ki ez a magyar asszony és magyar fia.

Hanem a kis István annyit okvetetlenkedett, mutogatva magyaros játékait, ijját, kelevézét, kardját, buzogányát, annyit kérdezösködött a fehérvári udvari életről, hogy az egyik franciskánus megsokalva a dolgot, tréfásan rászólt:

— Talán bizony apródnak akarnál beállani Béla királyhoz? Annyi igaz, hogy olyan jó magyaros arcod van, akárha egyenesen a magyar király fia volnál.

A gyermek tüzelő arccal, kérdőleg nézett anyjára. Nem mert szólni, nem merte elárulni születése titkát...

Társa megjegyzésére felfigyelt a másik szerzetes is és jobban megnézte a gyermek arcát. Elcsodálkozva kiáltott fel.

— Már az bizony igaz! Csodálatos hasonlóság! Mintha magát a boldogult öreg királyt látnám magam előtt, ahogy ifjukorában elképzelem. Ugyanazok a szemek, az az orr, homlok és minden...

— Egészen Endre király! — bizonyitgatta a másik is. Nem egyszer láttam az öreg királyt, a misémet is hallgatta néhányszor a Csepel-szigeten — magyarázta Beatrice felé fordulva...

— És engem nem látott ott tisztelendő uram? — kérdezte Beat-

rice mosolyogva, mert most neki is ugy rémlett, hogy látta valaha ezt a szerzetest.

A pap nagy, csodálkozó szemeket meresztett a nőre, majd valami hirtelen örömtől megkapatva, szinte az áhitat hangján rebegte:

— Felséges királyné!

A kis István már akkor tapsolt örömében.

— Mama, hát ezek a bácsik ismerték az én jó apámat!

A szerzetesek hosszan és részletesen elbeszéltek Magyarországról mindent, ami Beatricét érdekelhette. Azt az iszonyatos pusztulást, amit a viruló országra a tatárok hoztak, a muhipusztai gyászos csatát, Kálmán herceg hősiességét és halálát, beszéltek a csecsemők és asszonyok legyilkolásáról — a szörnyü vérfürdöről — Béla király kétségbeeséséről, futásáról, majd csodálatosan erös lelkéről, mellyel az ország helyreállításához hozzáfogott. Elmondták, hogy most — Isten segedelmével a veszély elmult, az ország fejlödése ujra megindul, Béla király várak épitését rendelte el, ö maga pedig Budán szándékozik magának és utódainak fényes királyi palotát emelni.

Beatrice szemébe az elbeszélés folyamán nem egyszer gyültek könnyek, a királyi palota épitésének hallatára pedig hangos zokogásban tört ki.

A szerzetesek — eleinte csodálkoztak: mi lehet épen ezen sirnivaló — de aztán, mintha hirtelen elértették volna — abbahagyták ezt a tárgyat.

Beatrice — szegénységétöl telhetöen — megajándékozta a jámbor magyar papokat, akiknek további zarándoklásuk közben — volt idejök bövebben meghányni-vetni a tapasztaltakat s akik aztán odahaza is elvitték a hirét a számüzött kis hercegnek, aki annyira teljes hasonmása királyi atyjának s annyira igazi Árpádfi, hogy máskép sem beszél, csak magyarul, holott soha nem látta azt a földet, amely öt kitagadta. Talán az ö érdemük is némileg, hogy amikor IV. Béla teljesen nem létezönek tekintette, a nemzet mégis nyilvántartotta a királyi fa e késöi kicsi ágacskáját.

*

A kis István hetedik életévét töltötte be, fejlett, erös fiuvá lett s Beatricenak napról-napra több gondot okozott, mit tegyen vele, hova, kihez adja, hogy vitézzé, férfiuvá nevelödjék — hiszen ö, az elhagyott, törékeny özvegy, ha nevelhette is a gyermeket, nem lehetett képes és alkalmas arra, hogy a felnövekedö ifjut az életbe bevezesse. Mivé fejlödhetett volna az mellette, félszeg, férfiatlan bábbá, holott — mint anyja örömteli szivvel sejtette — királyi tulajdonságok szunnyadoztak benne?

Elhatározta tehát, hogy még egy keserü poharat ürit ki: megalázkodik Azzo elött és kérni fogja szépen, levélben, engedné, hogy árva kis rokona az ö udvarában lépjen a lovagiasság iskolájába, ha máskép nem, mint a nagybátya utolsó apródja. A felelet ezuttal nem

volt elutasító s igy az 1243. évben István életének egy uj korszaka kezdődött. Beatricénak is. Ő maga nem költözött fiával az estei udvarba, továbbra is megmaradt magányában, addig is, mig kolostorbavonulásának kérdése végleg eldöl.

Elbucsuzott tehát fiától: keserü könnyek közt rakosgatva, készitgetve ki annak ruhácskáit. Közel állt az összeroskadáshoz, mikor kis fiát — lóháton — Azzo érte küldött emberei között — távozni látta. Oly daliásan ülte meg a lovat, mintha születése óta ezt gyakorolta volna (pedig bizony csak kosárban volt ő egykor — lóháton) s a messze, poros utról is még integetett könnyező anyuskájának, aki — mikor fiát elnyelte a távolság: ugy érezte, mintha egy világ omlanék össze fölötte és temetné romjai alá ...

Hiszen pedig még nem örökre bucsuzott fiától, fogja öt koronkint ezután is láthatni, fejlödésére befolyást gyakorolni, azt ellenörizhetni, de mégis — többnyire távol lesz töle: szóval más élet lesz az, mint amikor a meghitt kis lakásban, a megszokott szegénységben napról-napra együtt voltak, egymásban találták fel mindenüket: anya és gyermeke.

Az elválás e pillanata volt talán a legsulyosabb megpróbáltatás, amelyen e sokat hányatott mártirasszony keresztülment.

De azért még most is voltak — elvétve — derüsebb napjai.

Velence felöl kedvezöbb szelek kezdtek fujni. A doge 1243 május végén 40 gályát s másféle hajót küldött Zeno Renier vezérlete alatt Zára ellen s remélhető volt, hogy — ha a magyar királlyal alkudozásra kerül a sor, a békefeltételekbe valahogy bele lehet majd foglalni István herceg sorsát is.

Péguilan egész lelkesedéssel beszélte el Beatricenek Zára ostromát s a velenceiek által történt bevételét. A záraiak lánccal zárták el kikötöjüket s Türje Dénes bán, Subich Márkkal szervezte a védelmet. Junius 5-én támadott a velencei hajóhad, elsönek a Sant Andrea hajó, melyen a kikötö láncának felemelésére és elszakitására szolgáló gép volt. A lánc elszakitása után Michiel János, az elüzött zárai comes volt az elsö, aki az ostromszerek müködése közben partra igyekezett, mig a többi hajó követte. De a falakon a város lakói vitézül ellenállottak, lövöldözték nyilaikat, a város mellett pedig mintegy 5000 magyar és horvát lovas állt készen, hogy a velenceiekre rohanjon, mihelyt ezek partra lépnek. A velenceiek bátran nekieveztek a partnak s mig a hajókról szórták a városra a követ, dárdákat, létrán akarták a falat megmászni, oldalt pedig a faltól a hajókig kötelet huztak, hogy Dénes lovassága a tengerparton, a falak aljában oldalba ne foghassa öket. A magyarok ennek dacára bátran nekivágtattak, néhányan már keresztül is ugratták a kötelet, egyet-kettöt közülök ugyan agyonütöttek a hajók elött, a többi azonban tetemes kárt okozhatott volna a velenceieknek, de egy szerencsés véletlen, Dénes bán megsebesülése, kedvező fordula-

tot adott a dolgoknak. Egy nyil torkon érte a bánt, ez kivitette magát seregéhez a városból, mire hire támadt, hogy elesett és ez egyszerre elvette a záraiak bátorságát. A velenceiek betörték a tengeri kaput, megmászták a falat, nem is üldözve a futó ellenséget, csak lassan nyomultak be a városba, amely ilyenformán kezükbe esett.

Ez a nagy lelkesedéssel és részletességgel előadott történet persze, hogy fölötte untatta Beatricet, aki dehogy is örült volna máskor a magyarok kudarcának. Őt az egészből egyesegyedül az a szempont érdekelte: lehet-e ez valami kedvező kihatással István magyarhoni érdekeire?

És a dalnok ugy el tudta ringatni reményekkel. Elmagyarázta, hogy Velence nem elégszik meg Zárával, folytatni fogja hóditását, beveszi Spalatót, Traut. Erre a magyar király, aki koronája legszebb gyöngyének tartja Dalmáciát, látni fogja, hogy ennek fele sem tréfa és alkudozásba fog bocsátkozni a dogéval. Ez — nagylelküen — hajlani fog a békére, vissza is bocsátja talán a dalmát városokat, de csak azzal a szigoru feltétellel, ha a király — István herceget teszi egész Dalmácia hercegévé. István bevonul majd — hófehér lovon Zárába, Cattaroba... Micsoda diadalmenet lesz az!

Beatricenak ugy felragyogott a szeme e csillogó reményektől. Kevésbe mult, hogy Péguilan most nem kapta meg töle a — második csókot!

Pedig hát — nem a magyar király, de Velence kezdett alkudozni és István sorsát nem Velence, de a magyar király foglaltatta a békefeltételekbe, olyformán, hogy Velence kötelezi magát, hogy soha többé még csak területére sem bocsátja ezt a lázadót. De ez csak 1245-ben volt, ne vágjunk az eseményeknek elébe!

*

Istvánnak jól ment a sora Azzo udvarában, különösen eleinte. Az örgróf fia, Rinaldo, nejével, Romano Albérich leányával Adelheiddal együtt mint II. Frigyes kezese, 1239 óta távol volt atyjától, az apuliai Gifon-várkastélyban lévén internálva. Törvényes gyermekei nem voltak, egészsége felöl nem a legjobb hirek érkeztek, ilyenformán — Azzo három leánya is magtalan lévén, voltaképen az estei vagyon reménybeli örökösének tekinthette magát.

Amugy igazában — szivből — azonban Azzo sohasem tudta megszeretni a kis magyar fiut. Volt valami ennek a modorában, amit az örgróf nem tudott megemészteni. István őszinte, tisztelettudó, vidám fiu volt, aki szeretettel ragaszkodott Azzohoz, mégis fellépésében, cselekedeteiben volt valami tartózkodás, valami — szóval ki sem fejezhető — árnyalat, mely arra engedett következtetni, hogy ő magát többnek és pedig jóval többnek tartja, mint az örgrófi rokonság. Az Árpádokban megvolt ez a sajátos gög, amelyet — hiszen ez a mi legsajátabb, vérünkből való fejedelmi család volt — lehetetlen jogosnak és rokonszenvesnek nem tekintenünk. Évtizedek

multán olvassuk István fiáról, a későbbi III. Endréről, hogy még szegény bujdosó korában, amikor Habsburgi Albert kegyes vendégszeretetét élvezte, e jótevőjét is bizonyos fokig lenézte és mintegy megsértette, „mert ő különb vér és különb család sarja, mint a Habsburgfia."

Csakhogy ennek a — bizonyára nem szándékos, de vérből-fakadó büszkeségnek Istvánra nézve szomoru következményei lettek. A vagyon mégis csak Azzo kezében volt, Istvánnak nagy származásán kivül csak igényei voltak. Ha te engem lenézel — igy okoskodott a különben sem jólelkü Azzo — ám lássad, mire mész a te királyi neveddel, üres zsebeddel? Találok én olyat, akit boldoggá tesz az estei örgrófok vagyona. Gondolt egyet, és — cselekedett. Látva, hogy fiából, a kicsapongásokba mélyen elmerült Rinaldoból ugysem lesz már semmi, még ennek életében magához vette ennek egy házasságon kivül született, 4 éves fiát, Vilmost, kinek a hangzatosabb Obizzo nevet adta s egész nyiltan István elébe helyezte.

A szegény királyfi gyermeklelke érezte a mellöztetés égbekiáltó sérelmét, egyszerre koraérett ifjuvá lett és lelke megkapta azt a melancholikus vonást, amely egész életén át sajátja maradt s amelytől — koronként, rövid időre — csak olyankor tudott szabadulni, ha pillanatnyira elmerült a könnyelmüség mámorába, hogy nagy szerencsétlenségében ezáltal mintegy narkotizálja magát.

Anyját — évente kétszer — ha látta, de bármi meghitt és végtelen szeretetteljes viszony is állott fenn anya és fiu között, István — épen e nagy szeretetből kifolyólag — óvakodott vele közölni mellöztetését, nehogy a szerencsétlen nőnek ezáltal még nagyobb szivfájdalmat okozzon.

De ha nem is közölte vele István, megtudta másoktól. Nem is épen rosszakarók közölték vele, de a dolog ugy sem maradhatott titokban, hiszen Azzo eljárása Estében és Ferrarában általános visszatetszést keltett. Nyilvánvaló volt, hogy Obizzónak, mint törvénytelen szülöttnek, a hübéri törvények szerint nem volt örökösödési joga. Másrészt pedig Istvánt, a fiatal magyar herceget — már akkor felbukkanó jeles tulajdonságairól elég széles körben ismerték és becsülték, szerencsétlensége miatt, melyet oly tiszteletreméltó, komoly méltósággal viselt, sajnálták, érthetetlen volt tehát az emberek előtt Azzo konoksága, mellyel e királyi származásu, mindenben kifogástalan rokonát mellözni kivánta.

Ez a semmivel sem indokolható mellöztetés a gyermek ifjut nem engedte őszintén örülni, vigadni az udvarban honoló nagy vigasság és öröm közepette sem és amennyire az ily korán érlelt lélekben a fájó érzés boszugondolatokat támaszthat, talán már megfordult István elméjében is a visszatorlás gondolata.

Beatricet pedig már épen teljesen lesujtotta ez az ujabb, meg nem érdemelt csalódás, amely körülbelül egy időben érkezett

Velence dalmáciai balsikerének és a Bélával kötött szégyenletes békének hirével. Az emberi életnek ez a nadirja. Amikor minden illuziónknak szertefoszlását, minden reményünknek hajótörését érjük meg, amikor kicsuszik lábunk alól a talaj, melyre épitettünk és a kába zavartság percében egyetlen szilárd pontot nem tudunk felfedezni, amelyhez életünk szakadó fonalát hozzákössük.

A hajdan szép királyné ágynak esett, hosszasan, élet-halál közt lebegve betegeskedett s mire — ugy, ahogy — talpra tudott állani, már csak árnyéka volt önmagának. Teljesen és véglegesen belátta a földi élet hiuságát, lelkében máris apácává vált s mire az Este melletti Gemula kolostorban a fátyolt felvette: ez már voltaképen csak külsőség volt: a fekete szerzetesi ruha a világ számára már régóta elsorvadt lelket takart.

Keresztényi alázatosságában most már azt is átlátta, hogy gög, fenhéjázás, földi hiuság volt még az is, hogy fia számára törekedett nagy jövöt a sorstól kicsikarni. Mi is ez a nagy jövö? Hiu földi csillogás, rövid dicsöség, pillanatra fellobbanó fény, amelynél ezerszerte többet ér a lélek üdve és békéje. Belenyugodott — mit is tehetett egyebet, ugysem segithetett már rajta, minden kisérlet ki lévén meritve, hogy fia nem mint király — talán nem is mint boldog ember fogja a számára kimért földi pályát befutni, hanem mint elég közönséges halandó küzdi át magát azon. Teljesedjék be Isten akarata!

Ez a lemondás, amely igazán szivből jött és öszinte volt, heroikus vonás Beatrice elöbb oly büszke lelkében. De az a lélek a rajta vett erőszakot nem birta ki sokáig. Alighogy a kolostor falai közt volt, sorvasztó betegségbe esett a test, aetherien átlátszóvá vált és nyitott szemmel ment a halál elé, melynek napját — szinte már ki is tudta számitani.

Csak egyszer, egyetlen egyszer ragadta még meg világi gondolat. Soror Desideria — egy ravennai apácatársnője — Beatrice betegágya mellett üldögélve, beszélt neki valami csodagyermekről, az isteni áhitatnak és jámborságnak gyermekben való megtestesüléséről. Traversari Péternek, a legelökelöbb ravennai polgárnak 8—9 éves Erzsébet leányáról. Annyi dicséretet, annyi magasztalást szórt a soror erre az alázatoslelkü, erényekkel ékes gyermekre, hogy Beatrice figyelmét megragadta a gondolat: ezt a kincset kellene fia számára biztositani, hogy élte viszontagságos utain legyen hüséges és méltó kisérője.

Annyira eltöltötte ez a gondolat, hogy — bár feltette magában, hogy férfiemberrel e világi életében többé szóba nem áll: elhivatta Azzót és — szinte utolsó erejét összeszedve vánszorgott a kolostor fogadószobájába — ahova olyan nagy ur és a kolostor oly nagylelkü pártfogója, mint Azzo szigoru kivételképen bejuthatott, hiszen számos legközelebbi hozzátartozója élt már e kolostor-

ban a mindent kiengesztelő fátyol alatt. Azzo nem késlekedett huga meghivásának eleget tenni.

A halál révén álló nö érctelen hangon elöadta neki a tervet és kérte, segitené elö annak megvalósultát, kérje meg István számára a nagyreményü hajadont s ha a válasz kedvező lenne, tartsák is meg lehetöleg azonnal az eljegyzést.

Azzo mélyen meg volt hatva, hogy kevéssel elöbb az ifjuság pazar virulatában pompázó hugát a sir szélén látta, de nem kevéssé csodálkozott, hogy annak még — ily világias gondolatai akadtak. Maga az eszme nem volt ellenszenves elötte, hiszen ama korban fejedelmi, hercegi sarjak számára olykor csaknem a bölcsökből szemelték ki az arákat: nem volt hát semmi különös abban, hogy a 9 éves István ilyformán völegénnyé legyen. A Traversari-családot természetesen jól ismerte s a megkérés feladatát vállalta.

Ez a család egyébként a Romagnában fekvő nagy birtokai révén óriási vagyonnal is birt, de meg összeköttetéseinél fogva is egyike volt Itália legfényesebb nevü családainak. Ravenna a század eleje óta volt birtokukban. A család legkiválóbb tagja, az idösb Péter, Beatrice atyjának, Estei Aldobrandinnak legöszintébb barátja s távollétében mindenben meghatalmazottja volt. Házasságai révén is fejedelmi családokkal állott rokonságban. Traversari Pál Andronika görög császári hercegnöt birta feleségül, fia, Péter két leányát hercegekkel házasitotta össze (egyiket Spanyolországban, másikat Britanniában). Ha tehát absolute véve a család mélyen alatta is állott származásra nézve Istvánénak, mégis ennek várható jövöjét tekintve — az összeköttetés egész elfogadhatónak látszott. Azzo egyébként még annyiból is örült neki, hogy Istvánt végre valamelyes módon ellátva tudta és az ö sorsa igy mintegy megszünik kinos nyilt kérdésnek lenni.

A Traversari-család részéről nem támadt semmi nehézség, ellenkezöleg, a tervet nagyon rokonszenvesen fogadták s igy Azzo nem is egészen két hét mulva jelenthette Beatricenak, hogy az eljegyzési ünnep megtartásának mi sem áll utjában.

És István? Róla, az ö életének legfontosabb problémájáról döntöttek — nélküle? Ez abban a korban nagyon is általános szokás volt, különben is elég volt az engedelmes fiunak azt mondani, hogy — anyja kivánsága ez: ezer örömmel tett annak eleget, akár esküt is tett volna rá, hogy amit imádott anyja akar, az rossz nem lehet.

Azzo maga utazott Istvánnal Ravennába, hogy öt a szülöknek bemutassa és a mátkapárt egymással megismertesse. A jegyesek — két jólelkü gyermek — hamar összebarátkoztak, ha mindjárt eleinte idegenül is nézték egymást, István folyékonyan tudott olaszul, beszédes, nyilt fiu volt, de amint a jámbor Erzsébet neki megmutogatta a birtokában lévő szentek ereklyéit, komolykodni is tudott s cseppet sem szinlelt áhitattal csókolgatta meg azok tartóit. Ezzel aztán any-

nyira megnyerte az Erzsike szivét, hogy ez készségesen elmesélte neki valamennyi szentnek élettörténetét s a csodákat, melyek ez ereklyék révén történtek. István pedig eldicsekedett vele, hogy neki is volt egy Erzsike nevü növére, aki most már Istennek kiválasztott nagy szentje, igaz ugyan, hogy ő nem ismerte, hiszen tizennégy éve, hogy meghalt, de egész bizonyos, hogy onnan felülről most is örködik felettök s mindkettejöknek különös pártfogójok lesz.

Ennél elökelöbb — mennybéli rokonságot a kis menyasszony persze nem tudott felhozni, leszállottak hát a földi dolgokhoz. István olyan lelkesen tudott mesélni arájának az Adriántuli gyönyörü országról, ahol atyái laktak s ahova, ha Isten és Szent Erzsébet segiti, ő is egykor vissza fog térni, mintha minden bokrát, minden patakját ismerné annak a földi paradicsomnak. Ábrándos kék szemei különös tüzben ragyogtak, amikor kimondotta az édes, szent szót, annak a drága hazának a nevét: „Magyarország!"

— De szeretném én is látni azt a szép országot! Ugye elviszesz akkor majd engem is oda? — fakadt a szó szinte önkénytelenül Erzsike ajkán.

— Hogyne, te bohó! Hiszen mi már az életben sohasem is hagyjuk el egymást. Ugy rendelték a — szüleink!

Ezen aztán mindketten kacagtak. Olyan furcsa is volt az, hogy ök, a két idegen gyermek, most már végérvényesen, egy egész életre — egymáshoz fognak tartozni. Mert a szülök ugy akarják.

A szülök említésénél — mintha valami kis borulat szállt volna István homlokára. Hej, ha ö is ugy igazán többesben beszélhetne! Ha élne még az ö hatalmas atyja, a magyar király! Ki tudja, vajjon idevetödött volna-e valaha, ki tudja, melyik idegen uralkodó sarja volna akkor az arája!

A nagy lakománál azután — illö komolysággal — megtörtént a gyürüváltás. Az illö komolyság azonban nem zárt ki holmi jóakaratu mosolyokat, ami viszont a gyermeki mátkapár duzzadó önérzetét fölötte bántotta.

*

Hazafelé lovagolgatva, István boldogan, bizalmasan beszélgetett Azzoval, a lelkét öntötte ki elötte, hiszen nem volt más, akihez fordulhatott volna. Életének egy fontos lépése állt mögötte: ennek megfelelöen hangulata is bizonyos ünnepies szinezetet mutatott. Azzo azonban ellenkezöleg, nagyon prózai kedélyállapotban volt, unta már — vén létére — a hosszas, fárasztó lovaglást ebben a höségben...

István a beszédet boldogult atyjára terelte, akit ö nem ismert, de akinek a képét ártatlan szivének oltárára helyezte, aki iránt kiolthatatlan kegyeletet érzett, akiről minden legcsekélyebb adalékot emlékezetébe vésett s boldog volt, ha róla bármily jelentéktelen dolgot hallott, ami még elötte uj volt.

— Erre lovagolhatott az én jó apám is, mielőtt anyuskát először meglátta... Milyen jó is, hogy akkor Estébe is ellátogatott — csacsogta a gyermek.

— Régen volt az, fiam — hagyjuk a holtakat nyugodni — felelte Azzo unottan.

— Most pedig a fia járt leánynézőben. Az én eljegyzésem is olyan hamarosan történt, akár csak az övé.

— De a te boldogságodnak tovább kell ám tartania. Aztán becsüld is meg azt a kis szent leánykát. Nem minden bokorban terem ám olyan, azt én mondom!

— Hogyne becsülném! Máris oda vagyok érte! — felelte a fiu nem minden sarcasmus nélkül. — De igaz a, az a hamis kis fruska eleinte semmiképen nem akarta elhinni, hogy valóságos király volt az apám...

— Vagy ki tudja, volt-e — szaladt ki Azzo száján a szó; azon az egyforma unott hangon.

Nem gondolt talán maga sem e szavak értelmére, csak ugy kimondta, ami épen a fejében volt, de ezzel a szavával gyilkos tört meritett a kilencéves fiu ártatlan szivébe.

István tágranyilt szemekkel, idegenül nézett rá. Elsápadt arcáról leritt a megbotránkozás, a kétségbeesés. Nem volt annyi ereje, hogy felvilágositást kérjen, hogy tovább firtassa ezt a kérdést, hogy tisztázza azt. Szive oly rettenetesen dobogott, hogy gyermeki keble a szétrepedéshez állt közel: rettegett attól, hogy, ha e kérdés mélyére hatol: az izgalom megöli. Magába fojtotta tehát további mondanivalóját, ehelyett mindenféle sötét gondolatok kóváyogtak agyában.

Azzo örült, hogy a fiu felhagyott zaklató kérdezősködéseivel s hogy békében szundikálhat a ló hátán.

István lelkében felvetődött eddigi kálváriájának sok, sok emléke. Ezeket most mind összefüggésbe hozta azzal a félelmes lehetőséggel, amit hallott. Hogy Béla mennyire nem akar róla tudni semmit. Hogyan volna ez lehetséges, ha csakugyan testvére? Hogy Azzo is ki akarja őt tagadni az estei örökségből... Hogy Beatrice iránt is oly közönyös, sőt határozottan ingerült? Hogy anyja — minden kényszeritő szükség nélkül — kolostorba vonult... Mindez egyenként és együttvéve nem látszott megnyugtatónak. Hogy azonban, ha csakugyan fennforog ilyesféle tévedés, hogyan lehetséges az, arról kevés fogalma volt, hiszen a születése óta anyja mellett — visszavonultan nevelkedett gyermek-lelkéhez szennyes eszmék nem férköztek. Ő csak valami — fantasztikus kicserélésre gondolhatott.

De viszont ezzel szemben állt az a feltétlen bizonyosság, amelyyel édesanyja mindenkor igazi királyfinak tartotta őt, igényeket oltott belé, királyi öntudatot nevelt benne. És ha anyja — István előtt a legfőbb, legszentebb fórum — igy tartotta, akkor igy is kellett lennie. Meg aztán — emlékezetében maradt ama két magyar szerzetes láto-

gatása, akik kétségtelenül felismerték arcán az atyjához való csodálatos hasonlatosságot.

Ez utóbbi gondolatok tehát valamennyire megnyugtatták — de csak valamennyire — mert a lelke mélyén — bármennyire tagadta is önmaga előtt: ott sajgott továbbra is a kétség. Szinte azt leste, nem küld-e az öreg Traversari futárt utána azzal az üzenettel, hogy az eljegyzést felbontja.

*

Beatrice ezt a napot imában elmélyedve töltötte cellaszerü szobájában, melynek ablakain beözönlött az éltető, forró nyári napsugár. Arcán a sorvasztó kór gyujtotta lázrózsák égtek, alig volt már jártányi ereje; mint egy szárnyaszegett, beteg madár ült az ablak mellett karosszékében. Imája közben olykor hirtelen gyengeség lepte meg, képtelen volt figyelmét a mennyei dolgokra lekötni, koronként szinte gondolat nélkül bámult bele az ég végtelen kékségébe, a szálldogáló fecskékre, lassan tovavonuló bárányfelhőkre.

Estefelé jöttek érte, hogy levigyék a fogadószobába, ahol Azzo és István vártak rá. Az örömteli izgalom pillanatnyira felvillanyozta s mikor fia ujján a jegygyürüt megpillantotta, könnyekben tört ki, István beszélt neki sok szépet a menyasszonyáról s az anya boldogan vette észre, hogy fia mennyire megszerette a neki kiválasztott leendő élettársat.

— Becsüld is meg fiam — mert küzdelmes pálya vár rád s szükséged lesz erős támaszra, aki jámborsággal, hüséggel és mindenekelőtt szerető szivvel álljon melletted. Aki megtanitson arra, hogy fölösleges, hiu világi célokat hajszolnod, mikor egyesegyedül az Ur félelme és jócselekedetek gyakorlása az, amiért élnünk kell és érdemes.

Istvánnak — mai hangulatában — sehogysem volt inyére ez a beszéd. Tulságosan kenetteljesnek, ünnepiesnek találta. Anyja máskor közvetlenebbül és természetesebben szokott hozzá szólni.

— Anyácskám — ezt én mind tudom — de ha az Ur parancsai szerint élek — amellett — ugy-e, megemlékezhetem azokról a szép álmokról is, amelyeknek megvalósitását annyiszor remélted?

— Hiuság az is mind, fiam — felelt az apáca vontatottan — üres légbuborék. Többet használsz a lelkednek, ha egy ruhátlan szegényen megkönyörülsz, mint ha e világ legfényesebb trónját elnyered... És ami igazi életünk nem e világról való. Vésd ezt jól szivedbe, én mondom, anyád — és ne várd, amig az élet megpróbáltatásai tanitanak meg rá, mint ahogy engem megtanitottak...

— Akor hát — akkor — talán nem is volt az én apám igazi király? — nyögte ki Istvánka a kinos gondolatot, mely egész idő alatt furta az oldalát.

Beatrice meglepetve, áthatóan nézett rá, Azzo pedig rosszalólag csóválta a fejét. István ebből látta, hogy rossz fát tett a tüzre,

nem lett volna szabad — csaknem haldokló anyját e kérdéssel izgatni. Fülig pirult.

Anyja azonban töle nem várható fürgeséggel felegyenesedett és eddigi lemondó, alázatos hangjával teljes ellentétben, büszke határozottsággal mondta:

— Már hogyne lett volna az! Hogy jutsz erre a lehetetlen gondolatra? Apád II. Endre volt, Magyarország dicsőséges királya, erre — mint Isten jámbor apácája — bármely pillanatban kész vagyok letenni az esküt!

István — mintegy bocsánatkéröleg — csókolta meg anyja sovány fehér kezét. Benne volt e kézcsókban a végtelen hála, hogy egy rettenetes kétségtől megszabaditotta.

Azzo látta, hogy a nagybeteg nönek terhére van már a beszéd, véget vetett hát a látogatásnak. István önkényt odatérdelt anyja elébe, szökefürtü fejét ennek ölébe hajtva, mig Beatrice áldólag nyugtatta két kezét fia fürtein.

Utolsó anyai áldás, utolsó anyai csókok!

Ezekkel bocsátotta Istvánt szárnyára, ki a rideg — számára oly keserves, küzdelmes életbe, ezekből kellett erőt, kitartást meritenie, ha a csüggedés környékezte, ezekre kellett visszagondolnia, valahányszor sorsának ridegsége elöl meleg szeretet emlékezetébe akart menekülni.

Ez volt Beatrice utolsó találkozása fiával, többé ez életben nem láthatták egymást.

*

Beatricet tulságosan kimeritette ez a nap. A következő reggelen már nem birt ágyából felkelni, nem is volt tiszta öntudatánál. A sororok felváltva imádkoztak ágya mellett, éjjel is virasztva, hiszen nem tarthatott már sokáig: mindössze néhány napról lehetett szó. Csodálatos türelemmel, Istenbe vetett megadással várta a halált.

Lázálmaiban egyre Magyarországgal foglalkozott. Egy tisztább pillanatában kifejezte amaz óhaját, vajha azt a földet még egyszer megláthatná, vagy legalább azon a földön, férje mellett temetnék el. Hangosan imádkozott nagynénjéhez, szent Beatrixhoz, ne hagyná el öt a válságos órában, oltalmazza fiát, világositsa fel Azzot, hogy Istvánt kellőképen, nagybátyához illően felnevelje.

Koronként csodálatos viziói lehettek.

Néhány zord, esős nap jött közbe, ami Itália mosolygó ege alatt ilyenkor, nyár közepén valóságos ritkaság. Az első derült napon, mintha visszatért volna Beatrice öntudata is. Felült ágyában, elbeszélgetett apácatársnőjével, kérte, tárná ki az ablakot s valósággal szinte habzsolta a betóduló ózondus nyári levegöt.

A köréje összegyült apácák tudták, hogy itt a vég.

Fiát, Istvánt kivánta. Elküldtek érte, bár sejtették, hogy idejére már aligha érkezhetik meg.

A nagybeteg csakugyan mihamar ujra elvesztette öntudatát. De deliriumában is beszélt, egyre, fáradhatatlanul beszélt.

— István! — Fiam! — Füstbe ment élet... Bolyongás, céltalan, hasztalan, pihenés, megállás nélkül... Azok a kegyetlen vérei... Hiába, hiába!... De ime... trónt látok... Azon Magyarország királya... Nem, nem István... Más az! Istvánhoz oly hasonló... Fia.. Az én unokám! Endre! Harmadik Endre!!

Az apácák szent borzalommal hallgatták a haldokló egyre hangosabbá váló, előttük értelmetlen beszédét. Nyilvánvaló, hogy viziói voltak. Magyarul beszélt, csak egyetlen társnője értette, aki véletlenül — törte a magyar nyelvet.

Az utóbbi szavaknál kitárta mindkét karját s fel akart emelkedni, mintha meg akarná ölelni azt, akit lázálmaiban látott.

Odaki tele volt minden derüvel, augusztusi napsugárral. Végtelen csend, csak a legyek zümmögtek a vibráló forró levegőben.

Egyszerre tisztán, fenségesen csendül fel a kolostor templomának harangja. Valami zarándok-csapat jön, messze földről, utba ejtve a Gemula-kolostort. Már hallatszik halk énekhangjuk is, mely egyre hangosabbá, érthetőbbé válik.

Beatrice felfülel. Még egyszer visszanyeri teljes, tiszta öntudatát. Hallgat. És amint az énekhang közelebb, közelebb jön, valami mennyei elragadtatás tükröződik sápadt, beesett vonásain... Mosolyog, szinte az üdvözültek boldogságával...

Azok pedig — odakinn — magyarul énekelnek:

Boldogasszony anyánk, régi nagy patránánk
Nagy inségben lévén, igy szólit meg hazánk:
Magyarországról, édes hazánkról,
Ne feledkezzél meg szegény magyarokról!...

Mikor elcsendül a dal, Beatrice halkan utána sóhajtja:

— Ne feledkezzél meg — rólunk, magyarokról!

Kis idö mulva ujra felhangzik egy más ének. Beatrice most már teljes áhitattal, összetett kezekkel hallgatja. Egy kicsendülö hangban felismerni véli Dethbor hangját, egy másikban Péguilanét. Elsóhajtja neveiket és e pillanatban elvonul lelke elött az a néhány édes, ártatlan szerelemtöl bearanyozott perc, amiért érdemes volt egykor élni...

*

Istvánt jelentették, aki Azzoval együtt e pillanatban érkezett. Mikor átlépték a kolostor küszöbét, Beatrice tiszta lelke elhagyta porhüvelyét. Zokogva borult a szeretö fiu anyja kihülni készülö tetemére, érezve, hogy ez órában mindenét vesztette és hogy számára most kezdödik csak az élet igazi kálváriája.

Posthumus István szomoru — anyjáénál nem kevésbbé regényes életsorsáról — adandó alkalommal külön regényben emlékezik meg

e sorok irója. Az ő élete csakugyan füstbe ment pálya volt, de ha benne nem is, fiában III. Endre királyban mégis trónra került a szerencsétlen, szép királyné vére negyvenöt esztendő multán. Rövid ideig tartó dicsőség volt ez is — az Árpád-ház életerejének utolsó fellobbanása, duslombu fájának utolsó kirügyezése. A trón bibora közepette azonban kijutott neki a szenvedésből is, e tekintetben ez a mártir-király nem sokban áll atyja, nagyanyja mögött.

Beatricet a Gemula-kolostor sirboltjában temették el, nagynénje, a szent Beatrix mellé. Ma már semmi jel nem mutatja nyugvóhelyét, sirköve is régen elporladt.

JEGYZETEK

„Estei Beatrice“ cimü regényhez.

A regény, még ha történeti is, nem az a müfaj, mely az előszót megbirná. Mindazonáltal indittatva érzem magam, hogy legalább utólag röviden beszámoljak arról, mely forrásmunkákból meritettem regényem tárgyát s melyeket használtam fel a szükséges milieu-k beállításához.

Az a kevés történeti regényünk, mely napjainkban (értve ezalatt az utóbbi két évtizedet) megjelent, erősen elüt a régebbiektől, pl. Keményéitől. Az eltérést főleg a stilusnak — talán a történelmi levegő rovására eső — tulságos könnyedségében látom, ami viszont nézetem szerint annak tudható be, hogy e történeti regények irói elsősorban társadalmi regényeket irtak s csak olykor támadt kedvük átrándulni a másik, komolyabb, nehezebb terepre. És ugy látszik, itt valóban igaz a közmondás, hogy két urnak szolgálni nem lehet. A történeti regény levegője egészen más, mint a társadalmié. Ami emennél erény, az a másiknál hiba lehet és a könnyed élvezhetőség elvének nem szabad feláldozni azt a mélyenszántást, mely a történeti regénynek első kivánalma.

Tudom és érzem viszont, hogy e jelen regényemben egy kissé az ellenkező tulzásba értem és a történeti hüségnek tulhajtott betartásával sokat levontam regényem érdekességéből. Talán tulságosan is követni igyekeztem a régieket és igy müvemet megfosztottam a modern történeti regény jellegétől. Ez első kisérletem e téren — ha időm engedi, következő regényeimben törekedni fogok egyesiteni a történelmi jelleg komolyságát a modern könnyedséggel. Témám van elég, egész regényciklust tervezek az Árpádok korából.

E jelen regényem főalakjának, Estei Beatrix királynénak élettörténetére nézve Dr. Wertner Mór: „Az Árpádok családi története“ cimü munkáját használtam fel. Az ott hivatkozott alapvető értekezést, br. Nyáry Albert cikkét a Századok 1868. évfolyamában — sajnos — nem tudtam megszerezni. Vidéki városban lakom, ahol e régi évfolyam semmiféle könyvtárban fel nem található; a fővárosi antiquar-könyvkereskedőktől is hiába rendeltem meg, a Nemzeti Muzeum könyvtárában pedig nem volt időm és alkalmam ez időben

megfordulni. Egyébként, ami a szóbanforgó értekezésben használható és elfogadható, azt Wertner ugyis átvette és feldolgozta.

A hazai történelem többi e korbeli eseményeire nézve felhasználtam az összes — ujabb és régi — magyar történelmi könyveket. Elsősorban Pauler Gy. „A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt" c. alapvető művét, továbbá a millennáris történelem Marczali által irt illető kötetét, a régiek közül Horváth M., Szalay L. munkáit.

Az olaszországi trovatorekra nézve: Rényi Rezsö: „Itália költészete a középkorban", Székesfehérvár akkori állapotára nézve Rupp Jakab: „Magyarország helyrajzi története", és a lexikonok illető rovatai, a müvelödési állapotokra nézve: Dr. Alwin Schulz: „Das höfische Leben zur Zeit der Minnesänger", Radvánszky Béla br.: „Magyar Családélet és háztartás a XVI—XVII. században", Császár Mihály: „A magyar müvelödés a XV. században" voltak forrásmüveim, azonkivül számos, a keresztesháboruk és az azokat követö korok müvelödéstörténetét tárgyaló német és francia nyelvü munkát olvastam át.

Dénes nádorra nézve Pauler müvének illető jegyzetei, Rogerius mester „siralmas éneke" és az oklevéltárakban megjelent oklevelek nyujtottak tájékozást. Felhasználtam amit lehetett a „Turul" a „Századok és a Történelmi Tár" évfolyamaiból, továbbá Dr. Karácsonyi János: „A magyar nemzetségek a XIV. századig" cimü müvéből. Pecorari Jakabra nézve Fraknói Vilmos: „Magyarország összeköttetései a Szentszékkel" c. müve nyujtott felvilágositást, a királyi cancellárokra a „Turul" egy cikke. A ruházkodásra nézve: Bruno Köhler „Allgemeine Trachtenkunde" és Jakob Falke: „Die Ritterliche Gesellschaft im Zeitalter des Frauencultus", a királyi temetésre nézve Thallóczy Lajos: „III. Béla és a magyar birodalom", a regösökre nézve Sebestyén Gyula: „A regösök" és „Regös énekek" c. munkáit használtam.

Átnéztem még a következö müveket is, itt-ott egyes adatokat meritve belölük: Könyöki J.—Nagy Géza: A középkori várak Dr. G. Dieffenbacher: „Deutsches Leben im 12. Jahrhundert" Henne am Rhyn: Geschichte des Rittertums, v. Vedel: Mittelalterliche Kulturideale: 1. Heldenleben. 2. Ritterromantik, Sporschil: Geschichte der Kreuzzüge, v. Funcke: Gemälde aus dem Zeitalter der Kreuzzüge, stb. A magyar csillagos ég leirását Tororczkói Wiegand Ede 1916-ban megjelent „Öreg csillagok" cimü könyvéből, a kertekét, „Régi kert s miesei" c. müböl vettem.

OSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

Modern
és
Klasszikus
Irodalom
6